

Ἐπεὶ πᾶν ἄλλο ἔτος ἢ «Ποικίλη Στοά» τοῦ 1889 κοσμεῖται διὰ τῆς νέας διακεκριμένης συνεργασίας ἐγκρίτων λογίων. Ἡ ἐν αὐτῇ συνεργασία διὰ λαμπροῦ καὶ σπουδαιοτάτου ἄρθρου τοῦ διαπρεποῦς παρ' ἡμῖν ἀνδρὸς κ. Α. Μελετοπούλου ἀποτελεῖ ὄντως φιλοφρονητικώτατον δεῖγμα ἐκτιμήσεως πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς προόδου τοῦ ἡμετέρου ἔργου.

ΑΙ ΔΥΩ ΝΑΥΜΑΧΙΑΙ

Α

ΤΕ οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν μακρὰν καὶ δραστηρίαν ἐργασίαν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, συσταθείσης τὸ πρῶτον ἐν Ὁδησσῷ κατὰ τὸ ἔτος 1812, ἀπεφάσισαν νὰ λάβωσι τὸ 1821 τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ Σουλτάνου πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των, εἶχον τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐκ τῶν πρώτων θὰ ἔσπευδεν εἰς βοήθειαν αὐτῶν. Εἰς τοῦτο μεγάλως συνετέλεσαν τὰ ἐξῆς δύο γεγονότα: α') ὅτι ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία εἶχε τὴν ἐαυ-

τῆς ἔδραν ἐν Ὁδησσῷ, ὅπου εἰργάζετο ἀκωλύτως καὶ οὐχὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Ῥωσσιτικῆς ἀστυνομίας· β') ὅτι οἱ ἀπόστολοι αὐτῆς, κατηχοῦντες καὶ προσηλυτιζόντες, ὠμίλουσιν περὶ Ἀνωτάτης Ἀρχῆς, ὑπενδεικνύοντες ὅτε μὲν, ὅτι ἡ ἀνωτάτη αὕτη ἀρχὴ ἦτον ὁ κόμης Ἰωάννης Καποδίστριας, ὅστις διετέλει τότε ἐν τῇ πολιτικῇ τῆς Ῥωσσίας ὑπερρεσία ἔχων τὸν βαθμὸν Ὑπουργοῦ καὶ πρὸς τούτοις ἀπολαύων τῆς ἰδιαιτέρας εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Α', ὅτε δέ, ὅτι ἦτον αὐτὸς οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ.

Ἐνεκα τῆς πεποιθήσεως ταύτης εἶχον λησμονήσει τὸ πάθημα τοῦ 1769, ὅτε οἱ Πελοποννήσιοι πεισθέντες εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ Ὀρλόφ ἐπανεστήσαν κατὰ τοῦ Σουλτάνου, εἶτα δὲ ἐγκατελείφθησαν παρ' αὐτοῦ, ἢ μᾶλλον παρὰ τῆς κυριάρχου του, τῆς περιωνύμου αὐτοκρατείας Αἰκατερίνης τῆς Β' καὶ ἔπαθον τὰ πάνδεινα παρὰ τῶν Τούρκων, ἰδίως δὲ παρὰ τῶν Ἀλβανῶν, οὓς ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις μετεχειρίσθη στρατολογήσασα ἐν Ἀλβανίᾳ πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπανα-

στάσεως, καὶ οἵτινες ἀφ' οὗ ἔσφαξαν ἐπυρπόλησαν, ἐλεηλάτησαν, κατέστησαν τοσοῦτον ἐπίφοβοι εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ὥστε αὐτὴ διέταξε τὸν Πασσᾶν τῆς Τριπόλεως νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ, ὅπερ καὶ ἐπραξε συνεννοηθεὶς μετ' αὐτῶν τῶν χριστιανῶν Μωραϊτῶν.

Ἡ γενεά, ἄλλως τε, ἡ παθοῦσα κατὰ τὸ 1769 εἶχε σχεδὸν ἐκλίπει κατὰ τὸ 1821, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἔχοντες, ἔνθεν μὲν, στρατιωτικούς ὡς τὸν Ζαχαριᾶν, τὸν Κολοκοτρῶνην, τοὺς κατὰ καιρὸν ἡγεμόνας τῆς Μάνης, ἔνθεν δέ, προὔχοντας πολιτικούς ὡς τὸν Ζαΐμη, τὸν Χαραλάμπη, τὸν Δελιγιάννην, τὸν Λόντον καὶ κληρικούς, ὡς τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸν καὶ τοσοῦτους ἄλλους, εἶχον ἀρχίσει προκόπτοντες καὶ ἐν τῷ φρονήματι καὶ ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ἐν τῇ εὐπορίᾳ. Εἶχεν ἐπέλθει δ' ἐν τῷ μεταξὺ τὸ μέγα γεγονός τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὸ οὐχ ἦττον μέγα τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν θριάμβων τοῦ Βοναπάρτου ὅστις πρὸς στιγμὴν συνέλαβε τὴν ιδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, ἐλθὼν δι' ἀποστόλων εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Μάνης. Τὰ μεγάλα ταῦτα γεγονότα εἶπετο νὰ ἠλεκτρίσωσι τοὺς λαοὺς ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Εὐρώπης καὶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ μέγας ἀπόστολος καὶ μάρτυς τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας Ῥήγας ὁ Φεραῖος ἐκ τῶν ιδεῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐνθουσιασθεὶς ὠρμήθη εἰς τὸ περὶ ἀναστάσεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς μεγάλῳ φρον αὐτοῦ σχέδιον. Ἀλλ' ὁ ἥρωϊκὸς ἀνὴρ διέτριβεν ἐν τῇ Αὐστρίᾳ τοῦ Μέττερνιχ καὶ αὐτὴ δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὸ νὰ τὸν ἀπελάσῃ, ὡς ἐπικίνδυνον ταραξίαν ἐκ τοῦ ἰδίου ἐδάφους, ἀλλὰ καὶ αἰσχρῶς τὸν παρέδωκε σφάγιον εἰς τοὺς Τούρκους. Καὶ ἦτον τὸ πρῶτον μέγα θῦμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας!

Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ 1812 καὶ ἐφεξῆς βλέποντες, τοῦτο μὲν, πῶς οἱ Αὐστριακοὶ μετεχειρίσθησαν τὸν Ῥήγαν καὶ πῶς οἱ Ἄγγλοι ἐν τῇ γείτονι Ἑπτανήσῳ θὰ μετεχειρίζοντο αὐτόν τε καὶ οἰονδήποτε ἄλλον τὰς αὐτὰς ἔχοντα ιδέας καὶ προθέσεις — δὲν θὰ τὸν παρέδιδον ἴσως πρὸς τοὺς Τούρκους ὡς οἱ Αὐστριακοὶ, ἀλλὰ θὰ τὸν ἐφυλάκιζον βεβαίως ἢ θὰ τὸν ἀπήλαυον — τοῦτο δέ, τὴν ἀνοχὴν καί, τὸ παράπαν, τὴν περιποίησιν ὧν ἐτύγγανον οἱ Φιλικοὶ ἐν Ῥωσσίᾳ εὐλόγως ἐσχημάτισαν τὴν πεποιθήσιν ὅτι ἡ μεγάλη ὁμόδοξος δύναμις εὐμενῶς διέκειτο πρὸς τὸ σχέδιόν των.

Καὶ πράγματι εὐμενεῖς ἦσαν κατ' ἀρχὰς αἱ προσωπικαὶ διαθέσεις

τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' ἔχοντος παρ' ἑαυτῷ εὐνοούμενον ὑπουργόν, ὡς εἶρηται, τὸν κλεινὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, ὅστις ἐπέπρωτο καὶ αὐτὸς νὰ πέσῃ κατ' ἄλλον τρόπον ἄλλο μέγα θῦμα τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀφοσιώσεώς του, ὁ δὲ ῥωσσικὸς λαὸς κατελήφθη ὑπὸ τῆς ἐφέσεως τοῦ δραμεῖν εἰς σωτηρίαν καὶ ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων, ὡς ὁμοδόξων καὶ ἀδελφῶν. Ἀλλὰ δυστυχῶς δι' αὐτοὺς συνέπεσε κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον νὰ ἐπαναστῶσιν οἱ φιλελεύθεροι καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ, οἱ δὲ μονάρχαι τῆς Εὐρώπης, οἱ ἀποτελοῦντες τότε τὴν κληθεῖσαν ἱερὰν συμμαχίαν, καὶ πρόσφατον ἔχοντες τὸν φόβον τὸν ἐκ τῶν ιδεῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν νικῶν Ναπολέοντος τοῦ Α' καταλαβόντα αὐτούς, συνησπίσθησαν, τῇ εἰσηγήσει τοῦ Μέττερνιχ, ὅστις ἦτον ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, ὅπως καταπνίξωσι πᾶσαν ὀπουδήποτε ἀναφαινομένην λαϊκὴν ἐξέγερσιν.

Ἐνεκα τούτου οὔτε παρὰ τοῦ ἐν Βερώνη Συνεδρίου οὔτε παρὰ τοῦ Πάπα ἐγένοντο δεκτοὶ οἱ παρὰ τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος ἀποσταλέντες πρέσβεις ὅπως ἐπικαλεσθῶσι τὸν ἔλεον καὶ τὴν συνδρομὴν τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης.

Ἐνεκα τούτου ὁ Καποδίστριας, ὃν ὁ Μέττερνιχ κατήντησε νὰ θεωρῇ ἀντικρὺς πολέμιον, ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ τότε τῆς ῥωσσικῆς ὑπηρεσίας λαβὼν ἀπεριόριστον ἄδειαν καὶ μεταβὰς εἰς Ἑλβετίαν.

Ἐνεκα τούτου παρουσιάσθη τότε τὸ παράδοξον φαινόμενον ὅτι ἐν ᾧ φιλέλληνες ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν τῆς Δύσεως καὶ τοῦ κέντρου τῆς Εὐρώπης ἔδραμον νὰ συμπολεμήσωσι καὶ συναποθάνωσι μετὰ τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας μαχομένων Ἑλλήνων, Ἄγγλοι, Γάλλοι, Ἰταλοί, Γερμανοὶ, Πολωνοὶ, Ἑλβετοὶ κλπ. πρὸς τούτοις δὲ καὶ Ἀμερικανοὶ ἐκ τῶν ὑπερωκεανείων Ἠνωμένων Πολιτειῶν, ἐν ᾧ ἐπιτροπαὶ φιλανθρωπικαὶ συγκείμεναι ἐκ καθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων συνεκροτήθησαν καὶ δραστηρίως εἰργάζοντο πρὸς συλλογὴν καὶ ἀποστολὴν συνδρομῶν παντὸς εἶδους πρὸς τοὺς σχισματικούς Ἕλληνας, ἐκ τῆς ὀρθοδόξου Ῥωσσίας οὐδὲ εἰς ἤλθε φιλέλληνη οὐδ' ἐν αὐτῇ ἐπετράπη, ὡς δὲν ἐπετράπη καὶ ἐν Αὐστρίᾳ, ἢ συγκρότησις φιλελληνικῶν ἐπιτροπῶν, διότι ἐν ἀμφοτέραις ταῖς αὐτοκρατορίαις τὸ κίνημα τῶν Ἑλλήνων, καθὸ ἐπαναστατικόν, ἐθεωρήθη ὡς ἀντιβαῖνον εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, ἢ δὲ κεντρικὴ ἐξουσία ἐδέσποζεν ἰσχυρῶς τῶν λαῶν.

Ὁ Μέττερνιχ εἶχε κατορθώσει νὰ σαγήνεύσῃ εἰς τὰς ιδέας του τὸν ἄλλως νοήμονα καὶ γενναϊόφρονα Ἀλέξανδρον τῆς Ῥωσσίας πα-

ριστῶν αὐτῶ ὅτι, ὡς ἔσωσε τὴν Εὐρώπην διὰ τῆς κρατερᾶς αὐτοῦ ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ φοβεροῦ δορικτήτορος Ναπολέοντος, οὕτως ἔσωζεν αὐτὴν ὡς κατ' ἐξοχὴν ἐκπροσωπῶν τὰς ἀρχὰς τῆς ἱερᾶς συμμάχιας διὰ τῆς ἀντιστάσεως κατὰ παντός ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Οἱ Ἕλληνες, ἔλεγεν ὁ ἀπαίσιος ἀρχιγραμματεὺς, πιθανὸν νὰ ἦσαν ἀξιοὶ συμπαθείας ὡς χριστιανοί, ἀλλ' ἦσαν ἀποστάται ... κατὰ τοῦ νομίμου κυριάρχου των, τοῦ Σουλτάνου.

Καὶ ὁ γενναϊόφρων καὶ φιλόθρωπος Ἀλέξανδρος περιεπλάκη ἐντελῶς εἰς τὰ δίκτυα τοῦ πολυμηχάνου καὶ ἀτέγκτου Αὐστριακοῦ, καὶ ὁ Σουλτάνος ἀφέθη ἐλεύθερος νὰ ἐξολοθρεύσῃ ἕν ὀλόκληρον ἔθνος, χριστιανικὸν καὶ ἱστορικόν.

Ἄλλὰ φαίνεται ὅτι οἱ λόγοι τοῦ καθολικοῦ ἀρχιγραμματεῦς δὲν ἔπειθον ἐντελῶς τὸν ὀρθόδοξον αὐτοκράτορα, ὅτι ἡ συνειδήσις τούτου ἐπανίστατο ἔσωθεν κατὰ τῆς πολιτικῆς ἣν εἶχε παραπεισθῆ νὰ ἐνστερνισθῆ ἢ ὅτι, κατὰ τινὰς συγγραφεῖς τῆς Δύσεως, ὧν μεταξὺ καὶ ὁ γνωστὸς παρ' ἡμῖν Φίνλαῦ, ἐν ᾧ ἐθεάτο ἀπαθῶς τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων ἐκαρᾶδόμενος τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἤθελε παρεμβῆ πολιτικῶς ὑπὲρ αὐτῶν, πρὸς ὄφελος τῆς ἐπιρροῆς τῆς Ῥωσσίας.

Ὅπως δὴ ποτε καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ὁ Μέντερνιχ ἐξεπλάγη ὅτε τῷ 1823 ὁ Νέσσελροδ, κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, διεβίβασεν ὑπόμνημα πρὸς τὰς λοιπὰς μεγάλας δυνάμεις, δι' οὗ πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἑλλάδος προετίθειτο, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαβίας, ἡ σύστασις τριῶν αὐτονόμων ἀλλὰ φόρου ὑποτελῶν τῷ Σουλτάνῳ ἡγεμονιῶν ἐν αὐτῇ, ἧτοι τῆς Πελοποννήσου μετὰ τῆς Κρήτης, τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς δυτικῆς μετὰ τῆς Ἡπείρου.

Ὁ εἰρημένος ἄγγλος συγγραφεὺς Φίνλαῦ, πραγματευόμενος τὰ περὶ τούτου, θεωρεῖ τὸ σχέδιον τοῦτο ὡς ἐμφαίνον τὴν ὀπισθόβουλον καὶ φίλαυτον πολιτικὴν τῆς Ῥωσσίας καὶ ἀποκαλεῖ αὐτὸ διαμελισμὸν τῆς Ἑλλάδος.

Πιθανὸν οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ Νέσσελροδ καὶ τοῦ κυρίου αὐτοῦ νὰ ἦσαν τοιοῦτοι. Ἐν τούτοις, τίς δύναται ἐκ τῶν ὑστέρων, σήμερον κρίνων ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν τοῦ τῆ Ἑλλάδι συμφέροντος νὰ εἴπῃ τὸ αὐτό; Ἐὰν ἡ πρότασις αὕτη ἐγένετο δεκτὴ καὶ παρὰ τῶν ἄλλων δυνάμεων καὶ ἐπεβάλλετο παρ' αὐτῶν εἰς τὸν Σουλτάνον ἢ πραγματικῶς αὐτῆς, ἐὰν δηλ. συνιστῶντο ἀπὸ τοῦ 1823 τρεῖς ἡγεμονίαι ἑλληνικαί, περιλαμβάουσαι τὴν Πελοπόννησον, τὴν Κρήτην, τὴν στε-

ρεὰν Ἑλλάδα ὀλόκληρον μετὰ τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας, τίς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ μετὰ τινὰ ἔτη τὴν ἔνωσιν πασῶν τῶν ἑλληνικῶν τούτων χωρῶν εἰς ἕν κράτος ὡς ἠνώθησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἢ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαβία; Καὶ πόσων καταστροφῶν καὶ δεινοπαθημάτων θὰ ἀπληλάττετο τὸ ταλαίπωρον ἑλληνικὸν ἔθνος, διότι κυρίως τὰ δεινοπαθήματα αὐτοῦ κατὰ τὸν ἀγῶνα καὶ ἔνεκα τῆς ὑπεροπλίας τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἔνεκα τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν ἤρξαντο ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου!

Ἄλλ' ἡ ῥωσικὴ πρότασις καίτοι ἐγένετο ὑποκείμενον συνδιασκέψεώς τινος ἐν Πετροπόλει μετὰ τοῦ Νέσσελροδ καὶ τῶν πρέσβεων τῶν λοιπῶν μεγάλων δυνάμεων οὔτε παρὰ τούτων, κυρίως δὲ παρὰ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, διότι Γαλλία καὶ Πρωσσία τότε εἶποντο τῇ Αὐστρίᾳ ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς ζητήμασιν, οὔτε παρὰ τῆς τότε ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐγένετο δεκτὴ, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον παρὰ τῆς Τουρκίας.

B

Ἐν τούτοις ἐν ᾧ ἡ Ῥωσσία εἶχεν οὕτως ἀδιαφόρως πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, δυσμενεστάτη ἦν πρὸς αὐτόν, πλὴν τῆς Αὐστρίας, καὶ αὐτὴ ἡ Ἀγγλία ἐν ἀρχῇ. Τοῦτο ὁμολογεῖται καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἀγγλου Φίνλαῦ ὅστις ὡς λόγον αὐτοῦ ἐπάγεται τὸ ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ἔνεκα τῶν διαδόσεων τῶν Φιλικῶν καὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου εἰς τὰς Ἡγεμονίας, ὅπου κατῆρξε τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνος, ἐθεώρησε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων ὡς ὑποκίνησιν ῥωσικὴν!

Οὕτως ἡ ταλαίπωρος Ἑλλὰς ἔμελλεν ἔνεκα τῆς τῶν ἰσχυρῶν πρὸς ἀλλήλους ἀντιζηλίας νὰ διέλθῃ διὰ τοσοῦτων δοκιμασιῶν! Καὶ μήπως μέχρις ἐσχάτων δὲν ἐθεωρεῖτο ἐν τῇ Δύσει ὡς τυφλῶς ὑπεϊκούσα καὶ ἀφωσιωμένη τῇ Ῥωσσίᾳ;

Ὅ,τι Ναπολέων ὁ Α' ἐν τῇ νήσῳ τῆς Ἀγίας Ἐλένης, ἐκ τῆς ἐν τῇ Δύσει προκαταλήψεως καὶ ἀγνοίας καὶ αὐτὸς πλανώμενος, ἔδογματίσεν ἐν ἀρχῇ τοῦ αἰῶνος περὶ Ἑλλήνων, ὅτι ἦσαν νευρόσπαστα εἰς χεῖρας τῶν Ῥώσων, τοῦτο ἐπανελαμβάνετο οὐχὶ μόνον παρὰ τῶν φιλοτούρκων ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν μὴ τοιοῦτων ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1854 καὶ ἐφεξῆς.

Ἐπρεπε νὰ ἔλθῃ ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἵνα πεισθῶσι περὶ τῆς μεγάλης πλάνης των οἱ τυφλώττοντες Δυτικοί.

"Αλλως ὅμως ἔκριναν τὰ πράγματα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τοῦ ἡμετέρου ἀγῶνος οἱ δύο κράτιστοι τῶν φιλελλήνων Γεώργιος ὁ Κάνιγγ, ὁ τῆς Ἀγγλίας πρωθυπουργός, καὶ Κάρολος ὁ Γ' ὁ τῆς Γαλλίας Βασιλεὺς.

Δυστυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα ὁ βίος αὐτῶν ὑπῆρξε βραχύς, βραχύτατος, τούτου μὲν πολιτικῶς, ἐκείνου δὲ φυσικῶς. Ὅπωςδὴποτε ὅμως ὁ φιλελληνισμὸς ἀμφοτέρων, τοῦ μὲν ἐξ ὑπολογισμοῦ, τοῦ δὲ ἐξ αἰσθηματος ἱπποτικοῦ, ἐπῆλθεν ὡς ἐξ ὕψους βοήθεια εἰς τοὺς ἀπειρηκῶτας καὶ ἀπηλπισμένους τῷ 1827 Ἑλληνας.

"Ἐπρεπε νὰ ἀποθάνῃ αὐτόχειρ ἐκ μελαγχολίας (spleen) ὁ Ἀγγλος πρωθυπουργός Λόρδος Κάστελρηγ Λονδονδερρὺ καὶ νὰ τὸν διαδεχθῆ ὁ Γεώργιος Κάνιγγ, ἵνα σωθῆ ἡ Ἑλλάς. Δὲν τολμῶμεν νὰ εἴπωμεν αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Α', ἀποθανόντος τῷ 1825, διότι ἦδη ζῶντος αὐτοῦ ἐγένετο παρὰ τοῦ Νέσσελροδ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀνωτέρω πρότασις, καὶ διότι ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ ἦν πολυλάκις ἐπαμφοτερίζων καὶ ἀσταθῆς ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ. Καὶ οὐδὲν παράδοξον ὅτι ἔπραξε κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1826 ὁ ὅπως ἀνόμοιος αὐτῷ τὸν χαρακτήρα ἀδελφὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Νικόλαος νὰ ἔπραττε καὶ αὐτός.

Ἡ πρωτοβουλία ὅμως τοῦ ἔργου τῆς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος παρεμβάσεως ὀφείλεται ὀλόκληρος πρὸς τὸν Γεώργιον Κάνιγγ, οὗ ἡ ἔλευσις εἰς τὴν πρωθυπουργίαν τῆς Ἀγγλίας ἦτον καίριον τραῦμα εἰς τὸν Μέττερνιχ, διότι ὄχι μόνον ἡ Ἀγγλία ἀπεχώρησε τῆς ἱερᾶς συμμαχίας ἀλλὰ καὶ ἀντετάχθη ἐρρωμένως πρὸς τὴν διπλωματικὴν παντοδυναμίαν τοῦ Αὐστριακοῦ ἀρχιγραμματέως καὶ κατέρριψεν αὐτήν, ἰδίως ὡς πρὸς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς. Δύναταί τις μάλιστα εἰπεῖν ὅτι ὁ Γεώργιος Κάνιγγ μόνος διέσπασεν ἐντελῶς τὴν ἱερὰν συμμαχίαν ἀπομονώσας τὸν Μέττερνιχ, διότι καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, οὗ τέως ἐδέσποζε, φαίνεται τότε μᾶλλον εὐμενέστερον ἢ δυσμενῶς διατεθειμένος πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ὁ δὲ φιλελληνισμὸς ἀναφανεῖς τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, ἀναπτύχθει δὲ θερμότερος ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ ὡς ρεῦμα σφοδρὸν καὶ ἀνάθεκτον συμπαρέσυρε καὶ αὐτοὺς τοὺς Γερμανούς, ἰδιώτας τε καὶ βασιλεῖς. Ἀληθῶς τίς φιλέλλην ἐνθουσιωδέστερος ὑπῆρξε Λουδοβίκου τοῦ Α' βασιλέως τῆς Βαυαρίας, οὗ ἐπέπρωτο ὅμως τὸν ἐπίσης μέγαν φιλέλληνα υἱὸν τοῦ Ὄθωνα τὸν Α' νὰ ἐκδιώξωμεν ἀβούλως καὶ παραφώρας τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου! Καὶ ὅμως οὔτε αὐτὸς ὁ οὕτως ἐκδιωχθεὶς, οὔτε ἡ βασι-

λικὴ τῆς Βαυαρίας οἰκογένεια, οὔτε ὁ βαυαρικὸς λαὸς ἐμνησιακῆσαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἀπέδειξαν οἱ τε δύο μνημονευθέντες ἡγεμόνες μέχρι τῆς τελευταίας των καὶ αἱ πρό τινων μηνῶν τελεσθεῖσαι ἐν Μονάχῳ πάνδημοι ἐορταί!

Βεβαίως ὁ Ὄθων ἡμαρτε περὶ πολλὰ καὶ πρὸ πάντων περὶ τὴν καταδολιεύσειν τῶν ἐκλογῶν, ἀλλ' ὁ φιλελληνισμὸς ὃν ἀπέδειξε μετὰ τὴν ἐκθρόνισίν του ἐκάλυψε πάντα αὐτοῦ τὰ ἀμαρτήματα καὶ ἤγαγεν εἰς τὸ φῶς μόνας τὰς ἀρετὰς του. Ὁ δὲ ἀναπολῶν τὸν φιλελληνισμὸν τοῦ πατρὸς του δὲν δύναται νὰ μὴ μνημονεύσῃ ἐν παρεκβάσει καὶ τὸν φιλελληνισμὸν ἐκείνου ὅστις διέκρινεν αὐτόν.

Νικόλαος ὁ Α' ἀναβὰς τῷ 1825 εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν τῆς Ῥωσσίας θρόνον, ἀφ' οὗ ἐδέησε νὰ καταστείλῃ δεινὴν στρατιωτικὴν στήσιν, δὲν ἐσαγηνεύθη μὲν, ὡς ὁ ἀδελφός του, ὑπὸ τῶν μηχανορραφῶν τοῦ Μέττερνιχ¹, ἀλλὰ φύσει δεσποτικὸς καὶ ἀγέρωχος ὢν δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ συμπλήσῃ πρὸς τὸν ὑπερήφανον καὶ φιλελεύθερον Βρεταννὸν ὅστις ἔταμε νέαν ὁδὸν εἰς τὰς μετὰ τῆς Ἡπείρου πολιτικὰς σχέσεις τῆς Ἀγγλίας, μετὰ μικρὸν δὲ ἐπρωθυπουργήσεν ἐν αὐτῇ, καὶ ἐν τούτοις, διαφωνῶν ὡς πρὸς πάντα τὰ λοιπὰ, συνεφώνησε μετ' αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς σωτηρίας τῶν Ἑλλήνων.

Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι τὸ ὑπόμνημα τοῦ Νέσσελροδ παρ' οὐδεμιᾶς τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἐγένετο δεκτόν, ἀλλ' εἶχε πρὸς τούτοις τὸ ἀποτελεσμα νὰ ἐξαγριώσῃ μὲν τὸν Σουλτάνον νὰ δυσαρεστήσῃ δὲ τοὺς Ἑλληνας. Ὁ μὲν Σουλτάνος ἐθεώρησεν αὐτὸ ὡς ἀντικρυς προσβολὴν τῆς κυριαρχίας καὶ ἀξιοπροπειίας του, μὴ ἐννοῶν πῶς ξένη κυβέρνησις εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀναμιγνύηται εἰς τὰς ἐσωτερικὰς τῆς ἐπικρατείας του ὑποθέσεις καὶ νὰ υποβάλλῃ εἰς ἄλλας Δυνάμεις ὡς ὑποκείμενον συζητήσεως τὸν διαμελισμὸν τῶν κτήσεών του καὶ ἐρωτῶν πῶς ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος θὰ ἐθεώρῃ τὴν παρέμβασιν καθολικοῦ τινος ἡγεμόνος ὑπὲρ τῶν Πολωνῶν ἢ καὶ τοῦ Σουλτάνου αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἐν Κριμαίᾳ μωαμεθανῶν Ταρτάρων.

Οἱ δὲ Ἑλληνας ἐθεώρουν πάλιν τὸ σχέδιον τοῦ Νέσσελροδ ὡς ἀντιβαῖνον εἰς τὴν ἐθνικὴν των ἐνότητα καὶ ἀνεξαρτησίαν καὶ ἠπόρουσαν πῶς ἡγεμῶν ὀρθόδοξος ὃν ἐνόμιζον τὸν μόνον εἰλικρινῆ προστάτην των ἠδύνατο νὰ προτείνῃ τοιοῦτον σχέδιον.

Τὰ μετέπειτα συμβάντα ἀπέδειξαν ὅτι καὶ οὗτος καὶ ἐκεῖνος ἐπλα-

¹ Ὁ Ἀλέξανδρος χίμαιραν ἀπεκάλει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, κατὰ Σπυρίδωνα Τρικούπη.

νώντο περί τὴν ἐκτίμησιν τοῦ τε δικαίου των καὶ τῆς δυνάμεώς των.

Ἄλλ' ἄφ' οὗ ὁ Σουλτάνος οὐδὲ μετὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ στόλου του, περί ἧς ὁ λόγος κατωτέρω, ἤθελε νὰ παραδεχθῆ τὴν αὐτονομίαν τῆς Πελοποννήσου μετὰ τῶν νήσων καὶ πάλιν ὡς ὑποτελοῦς ἡγεμονίας, πῶς ἦτον δυνατὸν νὰ παραδεχθῆ τοσοῦτον μέγαν μεγαλωστί ἀκρωτηριασμὸν τῆς ἐπικρατείας του;

Προφανῶς τὸ σχέδιον τοῦ Νέσσελροδ δὲν ἦτον πρακτικόν, καὶ ἀπόδειξις ὅτι ἀπερρίφθη παρὰ πάντων, θαυμάζει δέ τις πῶς ὁ Ἀλέξανδρος ὠρμήθη νὰ τὸ διατυπώσῃ, πᾶρεξ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι ἐνόμιζε πιθανὴν τὴν παραδοχὴν του παρὰ τῆς Ἀγγλίας, ὅτι αἱ δύο Δυνάμεις θὰ ἤρουν εἰς τὸ νὰ τὸ ἐπιβάλωσιν, ἀλλὰ διὰ τῶν ὄπλων.

Τὸ σχέδιον τοῦτο καὶ ἡ σύμπτωσις ὅτι ἐλληνικαὶ τινες οἰκογένειαι ἐξώσθησαν τῆς Ῥωσσίας κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον καὶ κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλβετίαν, ὅθεν διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν φιλελληνικῶν ἐπιτροπῶν κατώρθωσαν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρὸς δὲ τούτοις ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, τοῦ τέως ὑπασπιστοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ στρατηγοῦ του, ὅστις μετὰ τὴν ἐν τῇ Δακίᾳ οἰκτρὰν ἀποτυχίαν του καταφυγὼν εἰς τὴν Αὐστροίαν συνελήφθη παρὰ τῶν Αὐστριακῶν καὶ ἐκρατεῖτο ὑπ' αὐτῶν ἐν τῇ φυλακῇ, ἐμείωσαν τὸ γόητρον τῆς Ῥωσσίας παρὰ τοῖς Ἕλλησιν. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἤρχισεν ἀξάνον παρ' αὐτοῖς τὸ γόητρον τῆς Ἀγγλίας, ἰδίως ἄφ' οὗ ὁ Γεώργιος Κάνιγγ ὡς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἀπήντησεν εἰς τὸ ἔγγραφον τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως τῆς 24 Αὐγούστου 1824 δι' οὗ αὕτη ἐπεκαλεῖτο τὴν βοήθειαν τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

Ἡ ἀπάντησις αὕτη, καίτοι δὲν ἦτον ἐνθαρρυντικὴ, ἰσοδυναμεῖ ὅμως πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς ἐπαναστάσεως Ἑλλάδος ὡς Κράτους. Συγχρόνως δὲ ὁ μὲν Λόρδος δῆμαρχος τοῦ Λονδίνου ἐπιδεικτικῶς κατήρχε τοῦ καταλόγου τῶν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων συνδρομῶν, ἐγγραφόμενος διὰ σπουδαῖον πυσόν, ὁ δὲ Λόρδος Βύρων, μέλος τῆς ἄνω Βουλῆς, ὁ Λόρδος Χάρριγκτων (συνταγματάρχης Στανχόπ) ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἄλλοι Ἄγγλοι μετέβησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἵνα συναγωνισθῶσι μετὰ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων, Ἄγγλοι δὲ τραπεζῖται παρεῖχον χρήματα διὰ δανείου εἰς αὐτούς.

Ταῦτα δὲ πάντα ἐξηρέθισαν τὸν Σουλτάνον, ὅστις διὰ τοῦ Ρεῖζ Ἐφέντη (τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ) καὶ πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας Λόρδον Στράγγφορντ ἐξέ-

φρασε πικρὰ παράπονα καὶ τὴν συμπεριφορὰν τῆς Ἀγγλίας κατήγγειλεν εἰς τὰς ἄλλας μεγάλας Δυνάμεις ὡς ἀντιβαίνουσαν εἰς τὰ διεθνή νόμιμα, εἰς τρόπον ὅστε ἡ θέσις τοῦ πρεσβευτοῦ τούτου καθίστατο λίαν δυσχερὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Κρισιμωτάτη ὅμως ἦτον ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἰβραήμ Πασσᾶ καὶ τὰς ἤττας τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων παρὰ τῶν τακτικῶν Αἰγυπτίων, ὅχι μόνον διὰ τὰς ἤττας ταύτας ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν μεταξὺ τῶν κομμάτων ἀνταγωνισμὸν, ὅστις παρ' ὀλίγον νὰ ἀποβῆ ὀλέθριος εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ὁ ἀνταγωνισμὸς οὗτος εἶχε φθάσει ἀπὸ τοῦ 1824 μέχρι ἐμφυλίου πολέμου. Ἦδη ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται τὰ σπέρματα τῶν τριῶν κομμάτων, τοῦ ἀγγλικοῦ, τοῦ γαλλικοῦ καὶ τοῦ ῥωσικοῦ. Καὶ τοῦ μὲν ἀγγλικοῦ ἡγεῖτο ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὅστις ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας ἀπεξεδέχετο τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος ὡς θαλασσοκρατείας, τοῦ δὲ γαλλικοῦ ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, ὅστις τούναντίον ἠλιπίζε τὴν σωτηρίαν ἀπὸ τῆς Γαλλίας, ἐχούσης ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ ἀφιλοκερδестέρας ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ εἶχε συλλάβει, φαίνεται, τὸ σχέδιον νὰ προκαλέσῃ τὴν παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἐκλογὴν ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος ἐνὸς τῶν υἱῶν τοῦ δουκὸς τῆς Αὐρηλίας (Duc d'Orléans) τοῦ μετέπειτα βασιλέως Λουδοβίκου Φιλίππου, τοῦ δὲ ῥωσικοῦ ὁ ἐκ Κεφαλληνίας Ἀνδρέας Μεταξᾶς, ἔχων συμπαρέδρους τοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγοὺς Θεόδωρον Κολοκοτρώνην καὶ Δημήτριον Ὑψηλάντην. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην τὰ διάφορα ταῦτα κόμματα δὲν εἶχόν τι ἀξιομίμητον, διότι ἕκαστος εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ ἔχειν ἰδίαν γνώμην περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐδύνατο ἀριστα νὰ σωθῆ ἡ Ἑλλάς. Ἀλλὰ τὸ ἀξιομίμητον καὶ τὸ ἀπαίσιον εἶχεν ὁ ἤδη πρὸ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἰβραήμ Πασσᾶ ἀρξάμενος ἐμφύλιος πόλεμος πρὸς κατάληψιν τῆς ἀρχῆς μεταξὺ κομμάτων, ὅπερ δὲν εἶχε χαρακτηρᾶ τινὰ πολιτικὸν καὶ ὡς πρὸς τοῦτο μεγάλας ὑπέχουσιν εὐθύνας ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὅ,τε Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Κωλέττης.

Ὁ Μαυροκορδάτος μετὰ τῶν ὀπαδῶν του κατώρθωσε κατὰ Αὐγούστον τοῦ 1825 νὰ ὑπογραφῆ παρὰ πολλῶν προϋχόντων Ἑλλήνων, πολιτικῶν, στρατιωτικῶν καὶ κληρικῶν ἐν ἔγγραφον εἰς εἶδος ἀναφοράς πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, δι' ἧς ἐζητεῖτο νὰ τεθῆ ἡ Ἑλλάς ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν. Ἄλλ' οἱ λοιποὶ προϋχοντες, οἱ εἰς τὰ ἄλλα κόμματα ἀνήκοντες, διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς τοιαύτης αἰτήσεως λέγοντες ὅτι οἱ Ἕλληνες λαβόντες τὰ ὄπλα κατὰ τοῦ

Σουλτάνου και ἐπὶ τσαυτὰ ἔτη μαχόμενοι κατ' αὐτοῦ και τσαυτὰ δεινὰ πάσχοντες ἐνόουν νὰ τύχωσιν ἀνεξαρτησίας και οὐχὶ νὰ προστεθῶσιν εἰς τὴν Ἑπτάνησον.

Δὲν ἐξηκριβώθη ἱστορικῶς ἐὰν τὸ ἔγγραφο τοῦτο ὑπηγορεύθη εἰς τὸν Μαυροκορδάτον ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἢ ἐὰν οὗτος ἐκ πρωτοβουλίας προέβη εἰς τὸ διάβημα τοῦτο ἐξ ἀπελισμοῦ ἢ ὕπως γείνη ἀρεστὸς αὐτῇ. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι μετ' οὐ πολὺ ὁ Γεώργιος Κάνιγγ ἀπέστειλε τὸν ἴδιον ἐξάδελφον Στράτφορντ Κάνιγγ, (τὸν μετέπειτα Λόρδον Ῥεδκλίφ) ἓνα τῶν ἰκανωτέρων Ἑγγλων πολιτικῶν ὡς πρεσβευτὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 1826 μετὰ διττῆς ἐντολῆς νὰ πείσῃ μὲν τὸν Σουλτάνον νὰ παύσῃ τὸν πόλεμον ἐν Ἑλλάδι, νὰ προλάβῃ δὲ τὴν ἔκρηξιν τοῦ μεταξὺ Ῥωσσίας και Τουρκίας πολέμου ὅστις ἐφαίνετο ἐπικείμενος. Οὗτος πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς Ἑλλάσποντον ἔλαβεν ἐν Πόρῳ συνέντευξιν μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου ὅπως κανονισθῇ ἡ βάσις τῆς μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων ἀνκωχῆς. Ἡ Ἑλλάς ἀνεγνωρίζετο πλέον ἐπισήμως ὡς ἐμπόλεμον Κράτος παρὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἀποτέλεσμα τῆς συνεντεύξεως ταύτης ἦν ὅτι ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ συνεδριάζουσα Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐψηφίσκατο ψήφισμα δι' οὗ ἐδίδετο ἡ πληρεξουσιότης εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν τῆς Μεγάλης Βρεταννίας νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Τουρκίας τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης ἐπὶ τῇ βάσει τῆς αὐτονομίας τῆς Ἑλλάδος, τελοῦσης ὁμως φόρον ὑποτελείας εἰς τὸν Σουλτάνον.

Γ

Ὁ Γεώργιος Κάνιγγ ἐπεθύμει νὰ πειθαναγκάσῃ τὸν Σουλτάνον εἰς τὸ νὰ καταπαύσῃ τὸν πόλεμον και ἀναγνωρίσῃ τὴν σύστασιν τῆς νέας αὐτονομίας ἐλληνικῆς πολιτείας ὑπὸ τὴν μορφήν ὑποτελοῦς ἡγεμονίας. Ἄριστον μέσον πρὸς τοῦτο θὰ ἦτον τὸ φόβητρον τοῦ συνασπισμοῦ τῶν χριστιανικῶν τῆς Εὐρώπης Δυνάμεων, ἀλλὰ τοῦ φοβήτρου τούτου δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ γείνη χρῆσις πρὸς εἰρηνικὴν και ἀναίμακτον τοῦ ζητήματος λύσιν, διότι, ἐνθεν μὲν, αἱ σχέσεις τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως μετὰ τῶν μελῶν τῆς ἱερᾶς συμμαχίας πόρρω ἀπέτχον τοῦ εἶναι φίλια, ἐνθεν δέ, ἡ Αὐστρία ἥτις ἦτον ἡ ψυχὴ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας ὑπὸ τὸν Μέττερνιχ οὐδὲ ἤθελε νὰ ἀκούσῃ περὶ καταναγκασμοῦ τοῦ Σουλτάνου χάριν τῶν ἐπαναστατῶν Ἑλλήνων και τοῦτο ἐγίνωσκε καλῶς ὁ Σουλτάνος.

Ἄλλ' ὁ Γεώργιος Κάνιγγ, ἐν ᾧ εἶχε τὴν μέριμναν ταύτην περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς μαχομένης ἤδη δὲ ἀπέλπιδος Ἑλλάδος, εἶχε και ἐτέραν τινά, πῶς νὰ προλάβῃ τὸν μεταξὺ Ῥωσσίας και Τουρκίας πόλεμον, ὅστις ἐφαίνετο ἐπικείμενος, ἔνεκα τοῦ ὀρηκτικοῦ χαρακτῆρος τοῦ νέου αὐτοκράτορος Νικολάου τοῦ Α', μεθ' ὅλην τὴν ἐν Ἀκκερμαν γενομένην ἀρτίως σύμβασιν μεταξὺ Ῥωσσίας και Τουρκίας πρὸς ἐξισασμὸν τῶν μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ἐκκρεμῶν διαφορῶν. Διὰ τοῦτο ἀπέστειλε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1826 τὸν ἐπισημότετον τῶν Ἑγγλων, τὸν Δουκά Οὐελλιγκτῶνα, ὡς ἔκτακτον πρεσβευτὴν εἰς Πετροῦπολιν ἵνα διαπραγματευθῇ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος περὶ τοῦ πρακτεῖος πρὸς παῦσιν τοῦ πολέμου ἐν Ἑλλάδι.

Ὁ Κάνιγγ ὡς ὀξυδερκῆς πολιτικὸς εἶχε προαισθανθῆ ὅτι αἱ περὶ Ἑλλάδος προτάσεις του θὰ ἦσαν ἀπρόσδεκτοι παρὰ τῷ Νικολάῳ, ὅπως δὲ ἔτι μᾶλλον ἐξασφάλισῃ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σχεδίου του ἐξελέξατο οὐχὶ ἓνα τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν ἢ πρεσβευτῶν τῆς Μεγάλης Βρεταννίας ἀλλὰ τὸν ἐπισημότετον τῶν στρατιωτικῶν, ὡς εἴρηται, διαθρόπτων οὕτω τὴν φιλαυτίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Καὶ τὸ σχέδιον τοῦτο ἐπέτυχε πληρέστατα, διότι τῇ 4 Ἀπριλίου (ἤτοι 23 Μαρτίου κατὰ τὸ ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον) 1826 ὑπεγράφη μεταξὺ τοῦ Οὐελλιγκτῶνος και τοῦ Νέσσελροδ πρωτόκολλον δι' οὗ ἐδηλοῦτο ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσωσι τὴν παρὰ τῆς Τουρκίας ἀναγνώρισιν τῆς αὐτονομίας πολιτικῆς των ὑπάρξεως, αἱ δὲ δύο δυνάμεις, ἡ Ἀγγλία και ἡ Ῥωσία, ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἐπιβαλεῖν τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην.

Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο ἦτον ἡ πρώτη ἐκδήλωσις τῆς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν Ἑλλήνων συμμαχίας και τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἀνεξαρτησίας. Ἄλλὰ πόσα ἔπρεπε νὰ μεσολαβήσωσι μέχρις οὗ ἡ ἀνεξαρτησία αὕτη γείνη πρᾶγμα ἦτοι μέχρις οὗ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου!

Ἐν Γαλλίᾳ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἡ μὲν κυβέρνησις ἐξηκολούθει τελοῦσα ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τῶν ἀρχῶν τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δηλαδὴ τοῦ Μέττερνιχ, και διὰ τοῦτο βλέπομεν και τοὺς κυβερνήτας τῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ πολεμικῶν αὐτῆς πλοίων μᾶλλον δυσμενεστέρους ἢ εὐμενεῖς πρὸς τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ τὸ ἔθνος καταλαμβάνετο ἐπὶ μᾶλλον και μᾶλλον ὑπὸ τοῦ φιλελληνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὁ δὲ ἐνθουσιασμὸς οὗτος ἔφθασεν εἰς τὸ κατακρύφον αὐτοῦ σημεῖον μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου και τὴν διὰ τῶν ἐφημε-

ρίδων διάδοσιν τῶν περιπετειῶν τῆς τε μοναδικῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν πολέμων ἀμύνης αὐτοῦ ὑπὸ τῆς φρουρᾶς του καὶ τῆς ἐξόδου αὐτῆς.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς πρακτικότητος ἢ ἥρωικῆ ἀλλ' ἀπονειοημένη ἐξοδος ἐκείνη ἦτον σφάλμα στρατιωτικὸν καὶ πολιτικόν, ὡς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἦτον σφάλμα ἀντίθετον ἢ παρὰ τοῦ Παζιαν παράδοσις τοῦ Μέτς. Ὁ ἐνθουσιασμός μεθ' οὗ ὄχι μόνον οἱ Ἕλληνες ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοδαποὶ συνείθισαν νὰ ὁμιλῶσι περὶ τοῦ ἐκτάκτου ἐκείνου ἡρωισμού, καὶ τὰ πολιτικὰ ἐπικολουθήματα ἅπερ ἔσχεν ἢ ἀπαράμιλλος ἐκείνη ἐθελοθυσία τῶν Ἑλλήνων παρεκώλυσαν καὶ αὐτούς τοὺς ἐμβριθεστάτους τῶν ἱστορικῶν νὰ χαρακτηρίσωσι τὴν πράξιν ἐκείνην ὡς ἔπρεπεν, ὡς ἀπόνειαν δηλαδὴ ἠθικὴν καὶ ὡς σφάλμα πολιτικὸν καὶ στρατιωτικόν. Ἀλλὰ σήμερον μετὰ παρέλευσιν ἐξήκοντα καὶ πλέον ἐτῶν ἢ κριτικὴ τῆς ἱστορίας ὄχι μόνον δύναται ἀλλὰ καὶ ὀφείλει νὰ ἀναλάβῃ ἅπαντα τὰ δικαιώματά της. Ἐὰν ὁ Κιουταχῆς καὶ ὁ Ἰβραῆμ ἀπῆτουν τὴν παράδοσιν τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν κατοίκων ἄνευ ὄρων, ἢ ἀπόφασις τοῦ νὰ τολμηθῇ ἀπελπιστικὴ ἐξοδος θὰ ἦτον δεδικαιολογημένη πως, διότι παρὰ νὰ πέσωσι θύματα τῆς βαρβαρότητος τῶν Τούρκων ὡς αἰχμάλωτοι ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, προτιμότερον ἦτον νὰ πέσωσι μαχόμενοι. Ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι μικρόν τι πρὸ τῆς ἐξόδου ὁ Κιουταχῆς διὰ τοῦ ἀρμοστοῦ τῶν Ἰονίων Νήσων Ἄδαμς εἶχε διαβιβάσει πρὸς τοὺς μαχομένους Ἕλληνας προτάσεις περὶ παραδόσεως ἢ μᾶλλον ἐξόδου λίαν ἐντίμους δι' αὐτούς. Καὶ ταῦτα ὅτε εἶχεν ἀποτύχει καὶ ἡ τελευταία ἀπόπειρα τοῦ Μικαούλη περὶ εἰσκομίσεως τροφῶν εἰς αὐτούς καὶ διαρρήξεως τῆς στενῆς ἀλύσεως τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Κατὰ τὰς προτάσεις ταύτας ἢ μὲν φρουρὰ ἦτον ἐλευθέρᾳ νὰ ἐξέλθῃ μετὰ τῶν ὄπλων αὐτῆς καὶ νὰ ὑπάγῃ ὅπου ἂν ἐβούλετο τῆς Ἑλλάδος, οἱ δὲ κάτοικοι ἐπίσης, ὅσοι ἤθελον (καὶ θὰ ἤθελον βεβαίως ἅπαντες) ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ παρακολουθήσωσι τῇ φρουρᾷ, φέροντες ὅ,τι ἕκαστος ἐδύνατο νὰ βαστάσῃ.

Εἶναι πρόδηλον ὅτι, ἐὰν οἱ ὄροι οὗτοι ἐγίνοντο δεκτοὶ παρὰ τῆς φρουρᾶς, θὰ ἀπεφεύγετο μὲν τοσαύτη καὶ τηλικαύτη ἀνθρωποθυσία καὶ αἰχμαλωσία, μάλιστα γυναικῶν καὶ παιδιῶν, θὰ διεφυλάττετο δὲ εἰς τὴν μαχομένην Ἑλλάδα σῶμα στρατιωτικὸν πολυάριθμον καὶ μαχιμώτατον, ὅπερ θὰ ἠδύνατο ἀλλαγῆ αὐτῆς ἐν τῇ Ἀττικῇ δηλαδὴ καὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ νὰ σώσῃ τὸν κινδυνεύοντα ἑλληνικὸν ἄγων. Ὁ πολιορκητὴς δὲν ἀπῆτει οὐδὲ τὸν συνήθη παρὰ τοῖς νεωτέρους στρατοῖς ὄρον, τοῦ νὰ μὴ πολεμήσωσιν οἱ συνθηκοποιούντες

ἐφ' ὀρισμένου χρόνου διάστημα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐὰν ἡ φρουρὰ ἐκείνη, οὕτως ἐξερχομένη, μετέβαιεν εἰς Πειραιᾶ ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκη, δὲν θὰ συνέβαινε πιθανώτατα ἔστω καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἢ συμβᾶσα κατὰ τὸ Φάληρον πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὁ Κιουταχῆς θὰ ἠναγκάζετο νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηναίων, ἢ ἂν μετέβαιεν εἰς Πελοπόννησον καὶ ἐνίσχυε τὸν Κολοκοτρώνη καὶ λοιποὺς Πελοποννησίους στρατηγοὺς, θὰ ἀνεκτάτο μὲν ἢ Τρίπολις, ὁ δὲ Ἰβραῆμ Πασσᾶς θὰ ἀπωθεῖτο ἔνθεν μὲν πρὸς τὰ μεσσηνιακὰ φρούρια, ἔνθεν δὲ πρὸς τὰς Πάτρας, καὶ θὰ ἐσώζετο τοσοῦτος γεωργικὸς πληθυσμὸς τῆς ταλαιπώρου χερσονήσου.

Ἐὰν σήμερον ἀρχηγὸς πολιορκουμένης φρουρᾶς ἀπέριπτε τοιούτους ὄρους βεβαίως θὰ εἰσήγετο εἰς στρατοδικεῖον, ἢ θὰ ἐθεωρεῖτο παράφρων.

Ἄλλ' τίς τότε ἢ μετέπειτα ἐν Ἑλλάδι ἐσκέφθη νὰ καταδικάσῃ τὴν ἥρωικὴν ἀπόφασιν τῶν τολμησάντων τὴν ἐξοδον; Ἐπειτα τίς ἦτον ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς ἢ ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς πρὸς ὃν οἱ λοιποὶ ὄφειλον εὐπειθεῖαν καὶ ὑποταγήν; Ἦσαν μὲν πολλοὶ ἀρχηγοὶ στρατιωτῶν, ἀλλ' ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς κυρίως οὐδεὶς.

Ἄλλως τε τὸ ἠθικὸν ἀποτέλεσμα τοῦ ἡρωισμού ἐκείνου ἐν τῇ Δύσει ἦν τοσοῦτον ὥστε ἡ ἀπόνεια ἢ ἡ ἐθελοθυσία ἐκείνη τῶν πολιορκουμένων Ἑλλήνων ἀπέβη εἰς σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς συγκινήσεως ἣτις κατέλαβε τότε τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως, ἰδίως δὲ τοὺς Γάλλους, εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ ἀπιστεύτου ἐκείνου τολμήματος.

Τότε ἐδιπλασιάσθη ἡ ἐνέργεια τῶν φιλελληνικῶν ἐπιτροπῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ ὁ φιλελληνισμὸς μετεδόθη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν αὐλὴν κατέλαβε δὲ εὐκόλως καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Κάρολον τὸν Ἰ' φύσει δεσποτικὸν ὄντα καὶ κατέστησεν αὐτὸν τὸν ἐνθερμότερον τῶν φιλελλήνων. Ἀλλὰ τί λέγομεν! μετεδόθη καὶ πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ εἰς τὸν φιλελεύθερον λαὸν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου αἱ δέσποιναι τῆς Καρλιστῶνος καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Συμπολιτείας κύριον ἔργον εἶχον τὴν συλλογὴν συνεισφορῶν ὑπὲρ τῶν ἀτυχῶν Ἑλλήνων καὶ ὅθεν φορτία ὀλόκληρα τροφῶν ἐτοιμῶν ἐστέλλοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα!

Συνέβη τότε τὸ ἐξῆς ἐπεισόδιον ἐν Παρισίοις :

Εἶχε φθάσει πρὸ τινων ἡμερῶν ἡ θλιβερὰ ἀγγελία τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν σπαραξικαρδίων παθῶν τῆς φρουρᾶς. Ἡ

λατινική συνοικία διετέλει εις ἑξαψιν ἕνεκα τῆς ἀναστατώσεως τῶν φοιτητῶν. Ἐν τῷ μεγάλῳ θεάτρῳ τοῦ Ὁδείου παριστάνετο φιλελληνικόν τι δράμα, νομιζόμεν, ὁ *Λεωρίδας ἐν Θερμοπύλαις*, τοῦ Sichert. Τοῦτο ἐκορύφωσε τὴν ἑξαψιν τῶν πνευμάτων. Μετὰ τὸ πέρασ τῆς παραστάσεως τὸ πλῆθος, προεξάρχοντων τῶν φοιτητῶν, ἀπεφάσισε νὰ προβῆ εἰς διαδήλωσιν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ διαδήλωσις εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἦτον σπουδαία ἀπαρτιζομένη ἐκ τινῶν χιλιάδων, ὅτε τινὲς τῶν διαδηλωτῶν ἐκραύγασαν. Ἐμπρός! εἰς τὰ Ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικού! ὅπου διέτριβε τότε Κάρολος ὁ Γ' μετὰ τῆς οἰκογενείας του. Ὡς σπινθὴρ ἠλεκτρικῆς, ἡ κραυγὴ διέδραμε τὸ πλῆθος καὶ τοῦτο ἐκινήθη ὁμοθυμαδὸν πρὸς τὸν Κεραμεικόν, ὅσον δὲ προέβαινε, τοσοῦτον καὶ ἐξηπλοῦτο ὥστε ἠρίθμει πολλὰς χιλιάδας ὅτε ὑπερέβη τὸν ποταμὸν καὶ ἔφθασε πρὸ τοῦ Λούβρου. Ἡ ἀστυνομία ἤρχισε νὰ ἀνησυχῆ καὶ ἔσπευσε νὰ ἀναγγείλῃ τὰ γινόμενα εἰς τε τὴν αὐλὴν καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἀρχὴν ἵνα ληφθῶσι τὰ δέοντα μέτρα πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως καὶ φρουρήσιν τῶν ἀνακτόρων.

Εἶχε παρῆλθει τὸ μεσονύκτιον, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Κάρολος ἠγρύπνει εἰσέτι. Τὸ πλῆθος ἦτον ἑξαπλοῦν ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ κραυγάζον, «*Ζήτωσαν οἱ Ἕλληνας, Κάτω τὸ Ὑπουργεῖον*, ὡς φιλότουρκον». Ἡ διαδήλωσις ἐφαίνετο πλέον οὐχὶ ἐκδήλωσις αἰσθημάτων ἀλλὰ μᾶλλον σοβαρὰ τις στάσις. Ἦδη οἱ ὑπουργοὶ καὶ οἱ αὐλικοὶ ἐσκέπτοντο περὶ ἀποκρούσεως καὶ διαλύσεως αὐτῆς διὰ τῆς βίας, ὅτε πρὸς ἐκπληξιν ἀπάντων ὁ βασιλεὺς διέταξε νὰ ἀφεθῆ τὸ πλῆθος ἐλεύθερον νὰ προβῆ εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἐμφανισθεῖς δὲ ἐνώπιον αὐτῶν ὁ βασιλεὺς ἐδήλωσεν αὐτοῖς ὅτι συνεμερίζετο καὶ αὐτὸς τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ τῶν Παρισίων καὶ ἔμελλε νὰ δώσῃ τὰς ἀπαιτουμένας διαταγὰς πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς του. Τὸ πλῆθος τότε ἐξεργάγη εἰς ἐνθουσιώδεις ζήτω κραυγὰς ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ὅστις κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν κατέστη δημοτικώτατος.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἐδήλωσε πρὸς τε τὴν ἀγγλικὴν καὶ τὴν ῥωσικὴν ὅτι προσεχώρει εἰς τὴν ἐν Πετρούπολει συνομολογηθεῖσαν μεταξὺ τῶν δύο τούτων συμμαχίαν πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπεγράφη τότε ἐν Λονδίνῳ ἡ μεταξὺ τῶν τριῶν αὐλῶν συνθήκη τῆς 6 Ἰουλίου (24 Ἰουνίου κατὰ τὸ ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον) 1827.

Ἦδη κατὰ τὴν 5 Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡ Ἀγγλίαν καὶ ἡ Ῥωσσίαν εἶχον προτείνει διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεων τῶν

εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν μεσολάβησιν ἑαυτῶν πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἄλλ' ὁ Ρεῖζ-Ἐφέντης μετὰ τινὰς ματαιὰς συνεντεύξεις ἐδήλωσεν ἐγγράφως πρὸς τοὺς δύο πρέσβεις κατὰ ρητὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάν Μαχμούτη ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ παραδεχθῆ μεσολάβησιν ξένων ἐν ζητήματι ἀναγομένῳ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τοῦ κράτους του. Τοῦτου ἕνεκα ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς 6 Ἰουλίου 1827 περιελήφθη καὶ μυστικὸν ἄρθρον λέγον τὰδε :

«Ἐάν, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, τὰ εἰρημένα μέτρα δὲν ἀρκέσωσιν εἰς τὸ νὰ καταστήσωσι τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν εὐδιάθετον νὰ δεχθῆ τὰς προτάσεις τῶν Ὑψηλῶν συμβαλλομένων δυνάμεων, ἢ ἐὰν πάλιν οἱ Ἕλληνες ἀπορρίψωσι τὰς περὶ αὐτῶν συμφωνίας τὰς γενομένας ἐν τῇ σημερινῇ συνθήκῃ, αἱ Ὑψηλαὶ δυνάμεις θὰ ἐξακολουθήσωσιν οὐχ ἦττον τὸ ἔργον τῆς εἰρηνοποιήσεως, κατὰ τὰς μεταξὺ αὐτῶν συμφωνηθείσας βάσεις καὶ κατ' ἀκολουθίαν δίδουσιν ἀπὸ τοῦδε τὴν πληρεξουσιότητα πρὸς τοὺς ἐν Λονδίνῳ ἀντιπροσώπους αὐτῶν νὰ συζητήσωσι καὶ προσδιορίσωσι τὰ μετὰ ταῦτα μέτρα εἰς ἃ δυνάτον νὰ γείνη χρεῖα νὰ προσφύγωσιν».

Ἄνευ τοῦ μυστικοῦ τούτου ἄρθρου ἡ συνθήκη θὰ ἔμενε γράμμα νεκρὸν, ἐνώπιον τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Σουλτάνου, ἐνισχυομένου κρύφα ὑπὸ τοῦ Μέττερνιχ, αἱ δὲ τρεῖς σύμμαχοι δυνάμεις θὰ ἐμυκτηρίζοντο ὑπὸ τε τούτου καὶ τῶν Τούρκων.

Οἱ Ἕλληνες, μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς συνθήκης ἐδέχθησαν, ὡς εἶπετο, τὴν ἀνακωχὴν ἐτοιμῶς, ἀλλ' ὁ Σουλτάνος ἀπέρριψεν ὑπερηφάνως πᾶσαν παρέμβασιν καὶ παρέπεμψε τοὺς συμμαχοὺς εἰς τὴν ἄρτι μνημονευθεῖσαν δῆλωσιν τοῦ Ρεῖζ-Ἐφέντη.

Ὑπὸ τινὰ ἔποψιν ὁ Σουλτάνος δὲν εἶχεν ἄδικον, ἀλλ' ἔλησμονει ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ ἐν Εὐρώπῃ δὲν ὠμοιάζε πρὸς τὴν τῶν Εὐρωπαϊῶν ἡγεμόνων καὶ ὅτι αὐτὸς μὲν ἦτον Μωαμεθανὸς δεσπότης χριστιανῶν ἐκεῖνοι δὲ ἄπαντες χριστιανοί.

Ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἦν δεινὴ καὶ τὸ παράπαν ἄπελπις. Ὁ Ἰβραήμ Πασσᾶς ἐδήλου τὴν Πελοπόννησον ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον πλὴν τῆς Μάνης, ὁ δὲ Ρεσσὶτ Πασσᾶς Κιουταχῆς τὴν Στερεάν. Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Ἀθηνῶν, τὰ μόνα φρούρια τὰ κατεχόμενα παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἦσαν τὸ Ναύπλιον, ὁ Ἀκροκόρινθος, ἡ Μονεμβασιά ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἡ Γραμβοῦσα ἐν Κρήτῃ. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπικράτεια περιωρίζετο κυρίως εἰς τὰ φρούρια ταῦτα καὶ τὴν περίξ γῆν, εἰς τὴν Μάνην, τὴν χερσόνησον τῶν Μεθάνων ὅπου ἐστρατοπεδεύετο ὁ Φαβιέ

μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ὀλιγαριθμοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, καὶ τὰς νήσους, ἀλλ' ἤδη ὁ Ἰβραήμ ἐμελέτα νὰ ἐπέλθῃ μεθ' ὅλου τοῦ στόλου του καὶ πολυαριθμοῦ ἀποβατικοῦ στρατοῦ κατὰ τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν καὶ χειρωσάμενος αὐτὰς νὰ δουλώσῃ καὶ πάσας τὰς λοιπὰς, νὰ καταστρέψῃ δὲ τὴν ναυτικὴν τῶν Ἑλλήνων δύναμιν.

Ἦσαν μὲν Ἕλληνες μαχηταὶ ὑπὸ τὰ ὄπλα περὶ τὰς 20,000 ἀλλὰ δὲν ἐδύναντο πλέον νὰ ἀντιμετωπίσωσιν ἐκ τοῦ συστάδην οὔτε τὸν Ἰβραήμ, οὔτε τὸν Κιουταχῆν καὶ περιωρίζοντο ἀναγκαιῶς εἰς τὸν ἀκροβολιστικὸν πόλεμον (guérilles). Ἄλλως τε μὴ μισθοδοτούμενοι μηδὲ τροφοδοτούμενοι παρὰ τῆς κυβερνήσεως, ἔπρεπεν αὐτοὶ οἱ στρατιῶται ἢ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν νὰ μεριμνῶσιν ἐκ τῶν ἰδίων περὶ τῆς ἰδίας συντηρήσεως, ὅπερ καθίστατο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προβληματικόν, ἔνεκα τῆς δηώσεως τῆς χώρας παρὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐν τῇ πλείστη χωρᾷ τῆς Πελοποννήσου οἱ γεωργοί, ὅσοι δὲν ἦσαν στρατιῶται, δὲν ἐτόλμων νὰ καταβῶσιν ἐκ τῶν ὄρειων αὐτῶν κρησφυγέτων καὶ νὰ καλλιεργήσωσι τὴν γῆν, πολλάκις δὲ προσεβάλλοντο ὑπὸ τῶν μεταβατικῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Ἰβραήμ Πασᾶ καὶ ἐν αὐτοῖς τούτοις τοῖς κρησφυγέτοις.

Κατὰ θάλασσαν ὁ Μικαούλης, ὁ Κανάρης καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν πρωτευόντων ναυτικῶν ἐξηκολούθουν ἀγωνιζόμενοι μετ' ἀμεταπτώτου καρτερίας καὶ φιλοπατρίας, ἀλλὰ πολλοὶ ἐκ τῶν πλοιαρχῶν, τῶν ἐχόντων μάλιστα ἄριστα πλοῖα, ἠσχολοῦντο περὶ τὴν πειρατείαν. Ὁ ἀνακρηυχθεὶς ἀρχινάρχος τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζῆνι συνελεύσεως Λόρδος Κόχραν, ἔχων τὴν σημαίαν του ἐπὶ τῆς φρεγάτας Ἑλλάδος, ἠγεῖτο μικρὰς θαλασσίας δυνάμεις, δι' ἧς ἀπεπειράθη ἀνωφελῶς νὰ καταστρέψῃ τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὡς εἶχεν ἀποπειραθῆ πρότερον καὶ ὁ Κανάρης. Μόνον του κατόρθωμα ἦτον ἢ ἄλωσις αἰγυπτιακῆς τινος κορβέτας 30 πυροβόλων μετὰ βραχὺν κανονοβολισμὸν, ἣτις μετὰ ταῦτα ὠνομάσθη Ὑδρα, ἀλλ' ἐπυρπολήθη ἐγκληματικῶς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ Μικαούλη κατὰ τὸ 1831 ἐν Πόρῳ. Συνέλαβε δὲ καὶ μίαν Τυνησίαν ἡμιολίαν 10 πυροβόλων καὶ ἤγαγεν ἀσφαλῶς καὶ ἐν πομπῇ ἀμφοτέρως τὰς λείας του εἰς Πόρον, καίπερ καταδιωκόμενος παρ' ὀλοκλήρου τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

Κατὰ τὴν 6/18 Σεπτεμβρίου 1827 ὁ Λόρδος Κόχραν κατώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ καταρτίσῃ ναυτικὴν δύναμιν ἐξ 28 πολεμικῶν σκαφῶν, μεθ' ὧν ἐμφανισθεὶς ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου ἀπεπειράθη νὰ κυριεύσῃ τὸ Βασιλάδιον ἀλλ' ἀποτυχῶν ἀπέπλευσε, κατέλιπε δὲ τὸν

ΙΩΣΗΦ ΔΕΚΙΓΑΛΛΑΣ

Ἄστιγγα μετὰ μικρῶς τινος μοίρας, παραγγείλας αὐτῷ νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

E

Ὁ πλοίαρχος Ἄστιγξ Captain Frank Abney Hastings εἶναι ἐξέχον πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, διὰ τε τὴν ἰκανότητα, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸν φιλελλητισμὸν αὐτοῦ. Εἶναι περιέργον ὅτι ὁ ἱστορικὸς Φίνλαυ σχεδὸν περὶ μόνου αὐτοῦ ἐκ πάντων τῶν φιλελλήνων λέγει ἀγαθὰ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1824 εἶχεν ὑποβάλλει εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν μικρὸν ὑπόμνημα δι' οὗ κατεδείκνυε τὴν ἀνάγκην τῆς κατασκευῆς πολεμικῶν ἀτμοπλοίων πρὸς ἀμυναν ἐπιτυχῆ κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, μεγάλως ἐνισχυθέντος διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ καὶ τοῦ Ἰβραήμ Πασσᾶ ἀναμορφωθέντος καὶ αὐξηθέντος αἰγυπτιακοῦ στόλου. Ὅ,τι ἐμποιεῖ μεγάλην ἐντύπωσιν ἐν τῇ ἀναγνώσει τοῦ ὑπομνήματος τούτου εἶναι ἡ ἰσχυρὰ διάνοια τοῦ Ἄστιγγος καὶ αἱ περὶ τε τὴν ναυτικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν πυροβολικὴν γνῶσεις αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας αὐτοῦ φιλελλητισμὸς, διότι ὑποπτεύων μὴπως ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἕνεκα τῶν ἀξιώσεων καὶ τῶν ἀντιζηλιῶν τῶν ἐγχωρίων ναυτικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀναγκῶν, δὲν ἀποφασίσῃ νὰ διαθέσῃ τινὰ ἑκατομμύρια ἐκ τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ συνομολογηθέντος δανείου πρὸς ναυπηγίαν τῶν πολεμικῶν ἀτμοπλοίων, φθάνει μέχρι τῆς προσφορᾶς 1000 ἀγγλικῶν λιρῶν ἐξ ἰδίων ὅπως ναυπηγηθῆ ἐν τοῦλάχιστον τοιοῦτον ἀτμόπλοιον δι' ἐράνου τῶν φιλελληνικῶν ἐπιτροπῶν.

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπέδειξε τότε, καίπερ σφοδρῶς κλυδωνιζομένη ὑπὸ τῶν ἐλεεινῶν ἀντιζηλιῶν, τῶν τε κομματικῶν καὶ τῶν ἰδιωτικῶν, αἵτινες ἀναφουεῖσαι μεταξὺ τῶν ἄλλως ἥρωικῶν προμάχων τῆς Ἑλλάδος ὀλίγου δεῖν κατεπόντισαν αὐτήν, ὅτι εἶχε καὶ τὴν διάνοιαν καὶ τὴν θέλησιν ἀρκοῦσαν πρὸς τοῦτο, διότι παρήγγειλεν ἀμέσως τὴν ναυπηγίαν τριῶν τοιούτων ἀτμοπλοίων ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀλλ' οἱ μὲν ἀπεσταλμένοι αὐτῆς ἐδείχθησαν κατώτεροι τοῦ ἔργου ὅπερ εἶχεν ἀναθεθῆ αὐτοῖς, ἵνα μὴ εἴπωμέν τι ἄλλο χεῖρον, ὁ δὲ ἐργολάβος μηχανικός τις ὀνόματι Galloway ὅστις εἶχεν ἀναλάβει τὴν κατασκευὴν τῶν ἀτμοπλοίων ἀπέδειχθη αἰσχροκερδέστατος καὶ ἀπιστότατος, ἴσως διαφθορεῖς, ὡς ἐρῶθήη, καὶ διὰ χρημάτων τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ ὡς ἀπέδειχθησαν τοιοῦτοι καὶ οἱ ἀναμιχθέντες εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῶν δανείων τοῦ 1824 καὶ 1825 Ἄγγλοι τραπεζίται καὶ πολιτικοί. Αὕτη

ἦτον ἡ διαφορὰ μεταξύ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ φιλελληνικῶν ἐπιτροπῶν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον· ὅτι τινὲς τῶν ἐμφανισθέντων ὡς φιλελλήνων ἐν Ἀγγλίᾳ δὲν ἐδίστασαν νὰ αἰσχροκερδήσωσιν, εἰς ζημίαν τῆς πτωχῆς καὶ μαχομένης Ἑλλάδος, ὡς ἐπραξάν καὶ τινες τῶν ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς ἐπὶ τῆς ναυπηγίας τῶν δύο περιωνύμων φρεγατῶν δι' ἣν εἶχεν ἀποσταλῆ ὁ Κοντόσταυλος, μεγάλως ἔπειτα κατακριθεὶς διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἀποστολῆς ταύτης, ἐν ᾗ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ τοιοῦτον στίγμα δὲν ἐκηλίδωσε τοὺς φιλέλληνας. Ὁμολογητέον ὅμως καὶ τοῦτο: ὅτι Ἄγγλος μὲν οὐδεὶς ἐτάχθη τότε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Τούρκων, Γάλλοι ὅμως ἱκανοί, οἵτινες διωργάνισαν καὶ τὸν νέον τακτικὸν στρατὸν τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ καὶ τὸ ναυτικὸν του, μεγάλης οὕτω ζημίας γενόμενοι πρόξενοι τῇ Ἑλλάδι, ἀλλὰ τὸ γαλλικὸν ἔθνος τοὺς ἀπεδοκίμασεν ὁμοθυμαδὸν καὶ σχεδὸν ὡς προδότας τοὺς ἐθεώρησεν.

Ἐν ᾗ ὁ εἰρημένος μηχανικὸς Γαλλοουαίης εἶχεν ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἔχη ἔτοιμον πρὸς πλοῦν τὸ διὰ τὸν πλοίαρχον Ἀστιγγα προωρισμένον ἀτμόπλοιο, ὅπερ καὶ ὠνομάσθη *Καρτερία*, κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1825, μόλις μετὰ ἔτος σχεδόν, τὸν Μάϊον τοῦ 1826 παρεδόθη εἰς τὴν ἐπιτροπὴν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ ἀτμόπλοιο τοῦτο εἶχε μέγεθος μὲν ἱκανόν, ἀλλὰ μηχανὴν μόνον 120 ἵππων, ἐπομένως ἀσθενεστέραν ἢ ὅτι ἔπρεπεν, ἐξ ἐναντίας δὲ ὀπλισμὸν δυσανάλογον πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν δύναμιν τῆς μηχανῆς του διότι ἔφερεν 8 πυροβόλα, ὧν 2 ἐκ τῶν μεγίστων, τῶν βαλλόντων 28 λιτρῶν σφαῖραν. Ἄλλ' ὁ Ἀστιγξ μεθ' ὅλας τὰς ἀτελείας του ταύτας μετεχειρίσθη αὐτὸ ἐπιτυχέστατα, ἀριστον πλήρωμα καταρτίσας ἐν βραχεῖ χρόνῳ διαστήματι καὶ ἀσκήσας αὐτὸ καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς ναυτικῆς πειθαρχίας. Καὶ οἱ μὲν ὑπ' αὐτὸν ἀξιωματικοὶ ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον Ἄγγλοι, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες ἐβελονταί, ὧν τινες ἔπειτα προήχθησαν εἰς ἀνωτάτους βαθμοὺς ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ τῆς Ἑλλάδος. Τοιοῦτος ἦν ὁ ἐξ Αἰγίου Ἰωάννης Σωτηριάδης, προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποναυάρχου.

Τὰ λοιπὰ δύο ἀτμόπλοια, ἡ *Ἐπιχειρησις* καὶ ὁ *Ἐρμῆς*, ἀφίκοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὸ πέρασ τοῦ ἀγῶνος ἐπὶ Καποδιστρίου.

Ὁ Ἀστιγξ δὲν ἦτον μόνον γενναῖος καὶ ἱκανὸς ναυτικός, ὡς εἴρηται, ἀλλ' εἶχε καὶ πνεῦμα ἐξόχως διοργανιστικὸν καὶ προορατικόν. Τοῦτο δὲ εἶναι τοσοῦτον μᾶλλον ἀξιοσημείωτον καθ' ὅσον δὲν ἦτον ἀξιωματικὸς τοῦ βρετανικοῦ ναυτικοῦ. Ἐὰν δὲν ἐφρονέετο προῶτως ἔμ-

προσθεν τοῦ Αἰτωλικοῦ ὑπὸ σφαίρας τουρκικῆς, καὶ ἔμμεν ἐν Ἑλλάδι ὡς ὁ στρατηγὸς Τσόρτζι, βεβαίως θὰ παρεῖχε μεγαλειτέρας ὑπηρεσίας εἰς αὐτὴν ἢ οὗτος ὁ ἄλλως ἀξιότιμος καὶ ἀξιοσέβαστος Φιλέλληνας. Βεβαίως θὰ ἐχρησίμευε καὶ ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ ἐπὶ Ἀντιβασιλείας εἰς καταρτισμὸν τοῦ νέου πολεμικοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ καλλιτέρων βάσεων. Ἀλλὰ βάσκανος Μοῖρα ἐφθόνησε κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον καὶ τὸ ναυτικὸν τοῦτο καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Γινώσκων ὅτι δὲν ἦτον εὐκόλον, ἢ μᾶλλον ὅτι ἦτον ἀδύνατον, νὰ ἀνανεοῖ ἐν Ἑλλάδι τὴν προμήθειαν τῶν ἀναποφεύκτων γαιανθράκων, εἶχε προσδιορίσει τὴν χρῆσιν αὐτῶν εἰς μόνην τὴν μάχην ἢ εἰς κατεπίγοντας πλόας, εἰς δὲ τοὺς συνήθεις κατέφευγεν εἰς τὰ ἰστία καὶ ἐπειδὴ ταῦτα ἦσαν ἀνεπαρκῆ, καίτοι τὸ σκάφος εἶχε τέσσαρας ἰστούς εἶχε τὴν πρόνοιαν νὰ συνοδεύηται ὑπὸ ἰστιοφόρου πολεμικοῦ πάρωνος (βρικίου) ὅστις εἶχε ναυπηγηθῆ ἐν Γαλλίᾳ καὶ οὐ ἡ κυβέρνησις εἶχεν ἀνατεθῆ, κατὰ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Ἀστιγγος, εἰς ἕτερον γενναῖον καὶ πεπειραμένον Ἀγγλον ναυτικόν, τὸν πλοίαρχον Τόμαν ἔχοντα ὑπ' αὐτὸν Ἀγγλους καὶ Ἕλληνας ἀξιωματικούς. Μεταξὺ τούτων ἦν καὶ ὁ Δημήτριος Καβάκος, ἀδελφὸς τοῦ πρὸ ἔτων ἐν Ἀθήναις τελευτήσαντος γνωστοῦ φαρμακοποιοῦ Καβάκου, μακαρίτης ἤδη καὶ αὐτὸς πρὸ πολλοῦ, ὅστις ἐχρησίμευε καὶ ὡς διερμηνεὺς τοῦ Κυβερνήτου.

Ἦδη ὁ Ἀστιγξ ἀπὸ τοῦ ἔαρος τοῦ 1827 εἶχε διακριθῆ ἅμα ἀναλαβὼν τὴν κυβέρνησιν τῆς *Καρτερίας* διὰ τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ ἐργων. Ἀσχοληθεὶς ἰδίως περὶ τὴν πυροβολικὴν ἐπιστήμην καὶ ἐξασκήσας εἰς αὐτὴν τὸ πλήρωμα μετεχειρίζετο ἐπιτυχέστατα τὰς πεπυρακτωμένας σφαίρας, εἰς ὃ παρεῖχεν αὐτῷ εὐκολίαν ἢ ἔστια τῆς μηχανῆς.

Ὁ πολιορκῶν τὰς Ἀθήνας στρατὸς τοῦ Κιουταχῆ ἐπορίζετο τὰς ἀναγκαίας τροφὰς ἐκ Βώλου. Τὰ μεταγωγικὰ πλοῖα παραλαμβάνοντα αὐτὰς ἐκεῖθεν ἐκόμιζον διὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου εἰς Ὠρωπὸν, ὅπου ἀπεβιβάζοντο. Ὁρθῶς λοιπὸν ἐκρίθη ἀπαραίτητον νὰ κωλυθῆ ἡ μεταφορὰ αὕτη. Ἐὰν κατωρθοῦτο μέχρι τέλους, καθὼς ἦτον καὶ ἡ ἰδέα τοῦ ἀειμνήστου Καραϊσκάκη, ὁ Κιουταχῆς θὰ ἠναγκάζετο νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν, διότι παραδόξως οἱ Ἕλληνες καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης ἀπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου μέχρι τοῦ Παγασητικοῦ. Οἱ Τούρκοι, πλὴν μικρῶν τινων σκαφῶν, δὲν εἶχον σπουδαίαν ναυτικὴν δύναμιν πρὸς βοήθειαν τοῦ στρατοῦ τοῦ Κιουταχῆ κατὰ ξηρᾶν. Ὁ τουρκοαἰγυπτιακὸς στόλος ἐμάχετο ἐν τῷ Αἰγίῳ κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ ἀπέκρουεν αὐτὸν

έν Μεσολογγίῳ, ὅπερ καὶ ἐπήνεγκε τὴν πτώσιν τῆς φρουρᾶς, ὡς ἤδη εἴρηται, ἀλλὰ δὲν ἐνεφανίζετο κατὰ τὰ παράλια τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, κύριον ἔργον ἔχων τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Ἰβραήμ Πασσᾶ καὶ ὑπὸ τὰς ἀποκλειστικὰς αὐτοῦ διαταγὰς, ὡς ἐφαίνετο, διατελῶν.

Κατηρτίσθη λοιπὸν μοῖρα τις ναυτικὴ καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀστιγγος. Ἡ μοῖρα αὕτη συνέκειτο, πλὴν τῆς *Καρτερίας* κυβερνωμένης ὑπ' αὐτοῦ, ἐκ τῆς κορβέττας *Θεμιστοκλέους* ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Ῥαφαήλ, ἐκ τοῦ βρικίου *Ἀρεως* ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Κριεζῆν καὶ τῶν ἡμιολιῶν *Παραγίας* καὶ *Ἀσπασίας*.

Αὕτη περὶ τὴν δείλην τῆς 8/20 Ἀπριλίου 1827 ἐνεφανίσθη ἐν τῷ Παγασητικῷ κόλπῳ.

Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀνεγείρει ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἄκρας τοῦ μυχοῦ παρὰ τὰς Παγασὰς πυροβολεῖον ὠπλισμένον διὰ πέντε πυροβόλων, τὰ πυρὰ τοῦ ὁποίου διεσταυροῦντο μετὰ τῶν τοῦ φρουρίου καὶ ὑπερήσπιζον τὸν μυχόν. Ἐν αὐτῷ ἐγγύτατα τῷ φρουρίῳ ἦσαν ἠγκυροβολημένα 8 μεταγωγικὰ τουρκικὰ, ἔχοντα πλῆρες τὸ φορτίον αὐτῶν καὶ ἔτοιμα πρὸς ἀπόπλουν. Ἡ *Καρτερία* ἀγκυροβολήσασα πρὸ τοῦ φρουρίου περὶ τὴν 5ην ὥραν μ. μ. κατήρξε σφοδρῶς κανονοβολισμοῦ, ἡ δὲ κορβέττα καὶ τὸ βρικίον ἀγκυροβολήσαντα πρὸ τοῦ πυροβολείου ἔπραξαν ὁμοίως. Μετὰ μίαν μῶλις ὥραν οἱ Τοῦρκοι ἀπεχώρησαν μὲν τοῦ πυροβολείου, ἐγκατέλιπον δὲ τὰ φορτηγὰ, ὧν πάντα ἠλώθησαν ἀμέσως παρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐρρυμουλκήθησαν ἐκτὸς τοῦ λιμένος. Ἐκ τῶν λοιπῶν 3, τὰ μὲν δύο μὴ ἔχοντα τὰ ἰστία των παρεδόθησαν εἰς τὰς φλόγας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τὸ δὲ τρίτον, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν νὰ τὸ σύρωσι πρὸς τὴν ἀκτὴν ἐντὸς βολῆς τουφεκίου ἀπὸ τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου, κατεστράφη ὑπὸ τῆς *Καρτερίας* δι' ὀβουζίου. Περὶ τὴν 9 ἑσπερινὴν ὥραν ἡ ἑλληνικὴ μοῖρα βοηθουμένη καὶ ὑπὸ πνεύσαντος ἀπογείου ἀνέμου ἀπῆρε, φέρουσα νικηφόρος τὰς λείας αὐτῆς.

Ἀφ' οὗ ἠρεύνθησαν ἐπιμελῶς πάντα ὄρμον καὶ μυχόν ὁ Ἀστιγὴ ἀπέπλευσε τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου, ἀλλὰ παραπλέων τὰ ἀρκτικά τῆς Εὐβοίας παράλια ἀνεκάλυψε 4 πολεμικὰ σκάφη τουρκικὰ, ὧν ἓν μέγα βρικίον φέρον 14 πυροβόλα τῶν 24 λιτρῶν μετὰ δύο ὄλμων, καὶ τρεῖς ἡμιολίας. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον σύρει τὸ βρικίον πλησιέστατα τῇ ἀποκρήμνῳ ἀκτῆ, τόσον μάλιστα ὥστε διὰ σανίδος ἐκοινώνουν οἱ ἐν αὐτῷ μετὰ τῆς ξηρᾶς, ὅπου εἶχον ἀνεγείρει ἐπὶ διαφόρων σημείων πρὸς ὑπερήσπισιν αὐτοῦ 3 ἢ 4 πυροβολεῖα ἔχοντα ἐν συνόλῳ 12 πυροβόλα· εἶχον δὲ καὶ σῶμα Ἀλβανῶν, καλῶν σκοπευτῶν περὶ τοὺς 400. Ὁ

Ἀστιγὴ ἀπεπειράθη νὰ κυριεύσῃ αὐτὸ δι' ἐφόδου νυκτερινῆς ἀλλ' ἀπέτυχεν, ἀφ' οὗ ἐκινδύνευσε μεγάλως ἐπὶ τῆς λέμβου, τῆς *Καρτερίας*, ἥτις ἠγεῖτο τῶν λοιπῶν, καὶ μῶλις ἐδυνήθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ἀτμόπλοῖόν του, διότι ὁ ἀνὴρ ἠρέσκετο, ὡς καὶ ὁ περιώνυμος *Νέλωρ*, νὰ προκινδυνεύῃ μαχόμενος, ὅπερ καὶ ἐπήνεγκε τὸν πρόωρον αὐτοῦ θάνατον παρὰ τὸ Αἰτωλικόν, καὶ οὐχὶ νὰ διευθύνῃ μεγάλην μάχην τῆς ξηρᾶς ἀπὸ τῆς θαλαμηγοῦ, ὡς ἔπραξαν ὁ Τσόρτς καὶ ὁ Κόχραν μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐν Φαλήρῳ, πρὸς ὄλεθρον τῶν Ἑλλήνων.

Τῇ ἐπιούσῃ ἡ μάχη ἐπανελήφθη τακτικὴ διὰ κανονοβολισμοῦ, ἐπυροβόλουν σφοδρῶς τὰ τε τουρκικὰ πυροβολεῖα καὶ τὸ βρικίον καὶ οἱ πεζοὶ Ἀλβανοί, οὕτω δ' ἐπυροβόλει καὶ ἡ *Καρτερία* ἐκσφενδονίζουσα ὀβούζια μετὰ πυροβόλων, ἀλλ' ὁ ὀξυδερκὴς καὶ πεπειραμένος Ἀστιγὴ παρετήρησεν ὅτι ταῦτα δὲν ἔβλαπτον πολὺ τοὺς Τοῦρκους, ὡχρωμένους ὀπισθεν τῶν βράχων. Ὅθεν οὗτος διέταξε νὰ παρασκευασθῶσι πεπυρακτωμένοι σφαιραὶ τῶν 68 λιτρῶν καὶ πλησιάζας διὰ τῆς *Καρτερίας* ἔρριψεν αὐτὰς κατὰ τοῦ βρικίου, εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν ἐβδόμην σφαιραν ἀπεχώρησεν ἐκτὸς τῆς βολῆς τῶν Τοῦρκων, ἵνα παρατηρήσῃ τὸ ἀποτέλεσμα. Καπνὸς πυκνὸς ἀνέθορεν ἐκ τοῦ βρικίου καὶ μεγάλη κίνησις παρετηρήθη μεταξὺ τῶν Τοῦρκων ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. Τότε ἐπλησίασε πάλιν πρὸς τὴν παραλίαν καὶ ἤρξατο σφαιροβολεῖν αὐτοὺς διὰ πολυβόλων, ὅπως τοὺς ἐμποδίσῃ νὰ σθέσωσι τὴν ἐν τῷ βρικίῳ ἀρξάμενην πυρκαϊάν. Ὁβούζιον πεσὸν ἐπὶ τοῦ βρικίου ἠνάγκασε τὸ πλῆρωμα αὐτοῦ νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃ, ἐπὶ τέλους δὲ τὸ πῦρ ἀνεφάνη ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ τὸ σκάφος ἐκίετο βαθμηδὸν μέχρι τῶν ὑφάλων. Τότε τὰ πρὸς τὴν ἀκτὴν πυροβόλα αὐτοῦ ἐκπυροσκοπήσαντα οὐ σμικρὰν σύγχυσιν καὶ βλάβην προὔξενησαν εἰς τοὺς Τοῦρκους ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καθὼς καὶ αἱ βόμβαι διασχίσασαι τὸν ἀέρα πρὸς τὰ ἄνω, ἐπὶ τέλους δὲ ὅτε τὸ πῦρ ἔφθασεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, αὕτη ἐξερράγη μετὰ φοβεροῦ πατάγου καὶ τὸ τουρκικὸν βρικίον διελύθη εἰς τρίμματα.

Ἐπὶ τῆς *Καρτερίας* εἰς Ἀγγλος ἀξιωματικὸς ἐφρονεῦθη, ὁ λογιστῆς Τζέιμς Χόλλ, καὶ δύο ναῦται ἐπληρώθησαν.

Γ'

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ ἀρχινύκρχος Κόχραν μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς κατὰ τοῦ Βασιλαδίου ἀποπείρας του ἀποπλέων παρήγγειλε τῷ

"Αστιγγι νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ὁ λόγος τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἦτον ὅτι οἱ Τούρκοι ἔχοντες ἰσχυρὰν ναυτικὴν μοῖραν ἐν τῷ κόλπῳ ἦσαν κύριοι αὐτοῦ δηοῦντες τὰ παράλια, ἐνσπείροντες τὸν τρόμον εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῶν καὶ διακόπτοντες πᾶσαν συγκοινωνίαν τῶν Ἑλλήνων μεταξὺ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς ἀπέναντι Στερεᾶς, ὅπου ἐν τῇ Δωρίδι οἱ Ἕλληνες, μεθ' ὅλον τὸν ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου ἀπελπισμόν, εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς σῶμα στρατιωτικὸν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δουβουινιώτην καὶ Σαφάκαν.

Τέσσαρα πλοῖα ἀπήρτιζον τὴν μικρὰν μοῖραν τοῦ ἀτρομήτου "Αστιγγος, ἡ Καρτερία, τὸ βρικόιον ὁ Σωτήρ καὶ δύο λιβυρινίδες (κανονιέραι). Ἄλλος τις, πλὴν αὐτοῦ ἢ τοῦ Μιαούλη (ὅστις ἐπίσης κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος εἶχε διέλθει τὸν πορθμὸν σφοδρῶς σφαιροβολούμενος ὑπὸ τῶν δύο φρουρίων τοῦ Ῥίου καὶ τοῦ Ἀντιρρίου, καὶ προσέβαλεν, ἀνευ ἀποτελέσματος ὅμως, τὸ φρούριον τῆς Ναυπάκτου καὶ τὰ ὑπ' αὐτὸ καταφυγόντα δύο πολεμικὰ τουρκικὰ σκάφη), θὰ ἐδίσταζε νὰ προβῆ εἰς τὸ μελετηθὲν ἐγγεῖρημα, ὅπερ διττὸν εἶχε τὸν κίνδυνον τῆς ἀποτυχίας, ἔνθεν μὲν, ἔνεκα τῶν φρουρίων, ἔνθεν δὲ ἔνεκα τῆς ἰσχυρᾶς ναυτικῆς μοίρας, ἣτις ἐναυλόχει τότε ἐν τῇ Ἰτέᾳ, τῷ ἐπινείῳ τῆς Ἀμφίσης.

Ἄλλ' ὁ Ἀστιγξ εἶχε τὴν καρδίαν τοῦ Κανάρη καὶ τὸν νοῦν τοῦ Νέλσωνος καὶ τοῦ Μιαούλη μετὰ τῆς εὐτολμίας αὐτῶν.

Ἄμα πνεύσαντος οὐρίου ἀνέμου δυτικοῦ εἰσέπλευσεν εἰς τὸν κόλπον διελθὼν ἀνευ βλάβης τινὸς τὸν πορθμὸν. Εἶχε διατάξει τοὺς κυβερνήτας τῶν πλοίων νὰ κρατήσωσιν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ὡς ἔπραξε καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ ἰδίου πλοίου, μόνον τοὺς ἀναγκαίους ναύτας διὰ τὰ ἄρμενα, νὰ στείλωσι δὲ τοὺς λοιποὺς εἰς τὸ ὑπόστρωμα. Ὁ Ἀστιγξ ἐγίνωσκεν ὅτι οἱ Τούρκοι ἦσαν μὲν γενναῖοι ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἔμπειροι πυροβοληταί. Κατ' ἀρχὰς οἱ ναῦται, ἰδίως δὲ ἐπὶ τοῦ Σωτήρος ἐφάνησαν κατεχόμενοι ὑπὸ ὀρρωδίας τινὸς καὶ ἀποκλίνοντες εἰς στάσιν, ἅτε κατεχόμενοι ὑπὸ τῆς ιδέας ὅτι ἄγονται εἰς βεβαίαν καταστροφὴν. Ἄλλ' οὐχ ἦττον δὲν ἠπειθήσαν πρὸς τοὺς Ἀγγλοὺς ἀξιωματικούς των, ὅτε οὗτος διὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπανάλαβεν ἐντόνως τὸ πρόσταγμα. Ὅτε δὲ εἶδαν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προνοίας τοῦ Ἀστιγγος, ἔτι μᾶλλον ἐτίμησαν αὐτόν. Ἀληθῶς αἱ σφαῖραι τῶν Τούρκων ἔκοψαν σχοινία τινά, ἔσχισαν ἰστία, ἀλλ' ἐλαχίστην ἐπήγαγον ζημίαν ἐπὶ τῶν σκαφῶν, οὐδὲ εἰς δ' ἐκ τοῦ πληρώματος ἐφρονεύθη ἢ ἐτραυματίσθη. Ἦν δ' ἄλλως τε νύξ. Τοῦτο ἤρκεσεν ὅπως μετ' ἐνθου-

σιασμοῦ καὶ πεποιθήσεως χωρήσωσι πρὸς τὴν ναυμαχίαν τῆς ἐπαύριον.

Δυστυχῶς ἐπῆλθε περιστατικόν τι ὅπερ παρ' ὀλίγον νὰ ἀποβῆ ὀλέθριον καὶ εἰς τὸν Ἀστιγγα καὶ εἰς τὴν μοῖραν. Ὁ Σωτήρ ὡς ταχύπλουον εἶχε προηγηθῆ τῆς Καρτερίας, κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀστιγγος, ἵνα παραλάβῃ πλοηγὸν (πιλωτὸν) ἐξ Αἰγίου καὶ ἡ Καρτερία διελθοῦσα ἀβλαβῶς τὸν πορθμὸν ἔπλεε διὰ τῶν ἰδίων ἰστίων καὶ τοῦ ἀτμοῦ, ὅτε αἴφνης προσώχθησεν εἰς τεναγώδη τινὰ παραλίαν παρὰ τὴν ἄκραν Δρέπανον. Ἡ διάβασις ἐγένετο νύκτωρ, ὡς εἴρηται. Ἄλλ' ὅτε ἐπῆλθεν ἡ Ἔως, οἱ Τούρκοι εἶδον ἐκ τοῦ Ῥίου τὸ συμβᾶν καὶ ἔσπευσαν πολυπληθεῖς μετὰ πυροβόλων πεδινῶν πρὸς ἄλωσιν τοῦ ἀτμοπλοίου. Ἄλλ' ὁ Ἀστιγξ, καίπερ ἐν προφανεῖ κινδύνῳ εὐρεθεῖς δὲν ἀπέβαλε παντάπασιν οὔτε τὴν κρίσιν οὔτε τὴν γενναϊότητα αὐτοῦ, καὶ ἐν ᾧ ἐξηκολούθει τὰς πρὸς ἀνέλκυσιν τοῦ ἀτμοπλοίου ἐκ τῶν ἀβαθῶν ὑδάτων ἐργασίας, διέταξε νὰ σφαιροβολῶσι τοὺς Τούρκους διὰ πολυβόλων. Τοῦτο ἤρκεσε πρὸς σωτηρίαν. Μετὰ τινὰς ὥρας ἡ Καρτερία ἔπλεεν ὑπερήφανος ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ.

Τινὲς τῶν συγγραφέων καὶ ἐκ τῶν σπουδαιότερων μάλιστα ὡς ὁ Γερμανὸς Γερβίνος ἀφηγοῦμενοι τὰ κατὰ τὴν ναυτικὴν ταύτην τοῦ Ἀστιγγος ἐκστρατείαν δὲν ἐξηγοῦσι πῶς, ἐν ᾧ ἡ Καρτερία ἦτον ἀτμόπλοιον, ἐκρατήθη ἀπέναντι τῶν Πατρῶν ὑπὸ νηνεμίας. Τοῦτο ἐμβάλλει δικαίως εἰς τινὰ ἀπορίαν τὸν ἀναγνώστην, ὡς ἐνέβαλεν ἄλλοτε καὶ τὸν γράφοντα, πρὶν ἢ μάθῃ ἐκ τε τῶν ἐπιζησάντων καὶ ἐξ ἄλλων ἱστορικῶν πηγῶν τὸν ἀληθῆ λόγον, ὅστις εἶναι ἐκεῖνος ὃν ἀνωτέρω εἶπομεν, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἀστιγξ προσεπάθει νὰ διαφυλάττῃ τοὺς γαιάνθρακας διὰ τὴν στιγμὴν τῆς μάχης, εἶχε δὲ πρὸς τῇ Καρτερίᾳ καὶ ἰστιοφόρα σκάφη.

Ὁ Σωτήρ καταπλεύσας εἰς Αἶγιον, Βοστίτισαν τότε καλούμενον, εὗρεν αὐτὸ ἠρειπιωμένον καὶ σχεδὸν ἔρημον κατοίκων. Πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἐξεληθόντες τοῦ Ῥίου οἱ Τούρκοι πολυπληθεῖς ἐπέδραμον αὐτὸ ἀπὸ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης, ἐπυρπόλησαν τὰς οἰκίας (ἦτον ἡ δευτέρα φορὰ καθ' ἣν ὑφίστατο τὴν καταστροφὴν ταύτην ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος), ἔσφαξαν ὅσους τῶν κατοίκων εὗρον μὴ προφθάσαντας νὰ διαφύγωσιν εἰς τὰ ὑπερκείμενα ἐρυμνὰ χωρία, ἐτρύγησαν τὴν ὄριμον σταφίδα, καὶ ἔπειτα ξηρανθεῖσαν τὴν ἐπεβίβασαν ἐπὶ τριῶν αὐστριακῶν ἐμπορικῶν πλοίων ἵνα τὴν μεταφέρωσι καὶ τὴν πωλήσωσιν ἐν Πάτραις ἢ ἐν Ζακύνθῳ. Οἱ κάτοικοι ἔκτοτε πλὴν ὀλιγίστων, καὶ τούτων μὴ μενόντων διαρκῶς, διέμενον εἰς τὰ ὄρη.

Ὀὐχ ἦπτον ὁ πλοίαρχος Τόμας παρέλαβεν ἐκεῖθεν πλοηγόν τινα καὶ ἀπέπλευσεν εἰς Ἰτέαν ὅπου ἔφθασε μετὰ τινος ὄρας οὐριοδρομῶν. Μόλις φθὰς ὕψωσε τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν καὶ κατ' ἀρχῆς οἱ Τοῦρκοὶ ἐπλανήθησαν ὑπολαβόντες αὐτὸ πρᾶγματι πολεμικὸν ἀγγλικόν, καθ' ὅσον καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ πλοίου ἐφαίνετο ξενικωτέρα τις.

Ἐν τῷ λιμένι παρὰ τὸν βορειοδυτικὸν μυχὸν ἐναυλόχει ἡ τουρκικὴ μοῖρα συγκειμένη ἐξ ἑπτὰ πολεμικῶν καὶ δύο φορτηγῶν. Τὰ φορτηγὰ ἔφερον αὐστριακὴν σημαίαν, εἶχον δὲ φορτίον τὴν σταφίδα τοῦ Αἰγίου. Τὰ πολεμικὰ ἦσαν μία μεγάλη τρίστος Ἀλγερίνη ἡμιολία, κορβέττα τις μᾶλλον ἢ ἡμιολία, φέρουσα 20 ὀρειχάλκινα μακρὰ πυροβόλα καὶ ἐξ πάρωνες (βρίκια) καὶ ἡμιολίαι. Ἐπὶ τοῦ μεγαλειτέρου αὐτῶν (βρικίου 20 πυροβόλων) εἶχεν ὁ Τοῦρκος μοίραρχος τὴν σημαίαν του.

Κατὰ τὸ ἔθος τουρκικὴ πολεμικὴ λέμβος διηυθύνθη πρὸς τὸν Σωτήρα ἵνα λάβῃ πληροφορίας περὶ αὐτοῦ. Καὶ ἐδόθησαν μὲν πληροφορίαι παρὰ τινος τῶν ἐν αὐτῷ Ἀγγλῶν ἀξιωματικῶν ὅτι τὸ σκάφος ἦν ἀγγλικόν, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἐφάνησαν δυσπιστοῦντες. Καὶ δὲν εἶχον ἄδικον.

Κατ' ἐκείνην ὄμως ἀκριβῶς τὴν στιγμήν ἐπῆλθε σφοδρὸς ἀπόγειος ἄνεμος ὅπερ ἐνίστε συμβαίνει ἕνεκα τῆς γειτνιασεως τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τῶν ἐτέρων ὑπερκειμένων ὑψηλῶν ὄρεων. Ὁ πλοίαρχος Τόμας, εἶτε διότι ἡ Καρτερία δὲν ἐφαίνετο καταπλέουσα μετὰ τῶν δύο ἐτέρων μικρῶν σκαφῶν, εἶτε διότι ὁ Σωτήρ δὲν ἐσάλυεν ἀσφαλῶς ἐπὶ τῆς ἀγκύρας του, κόψας αὐτὴν ἀνεπέτασε τὰ ἱστία καὶ πλέων κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου μετὰ τινος ὄρας εὐρέθη ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, κατὰ τὰ παράλια τῆς Θίβης (Δομπραίνης.)

Ἐκεῖ κατὰ τὸ 1821 διεσώθησαν καὶ δύο μόνον πλοῖα ἐκ τῶν γαλαξειδιωτικῶν, ὅτε ὁ Καπετὰν Πασσᾶς ἐλθὼν μετὰ τοῦ βυζαντινοῦ στόλου του, διότι οἱ Γαλαξειδιῶται ἐπολέμησαν μὲν γενναίως, ὡς οἱ Ψαριανοὶ μετὰ τινος ἔτη, δὲν εἶχον ὄμως ὑπολογίσει καλῶς, ὡς οὐδ' ἐκεῖνοι, τὰς ἀμυντικὰς δυνάμεις των, ἐστεροῦντο δὲ καὶ πυροπολικῶν καὶ οὕτως ἐξέλιπεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ναυτικὴ μοῖρα ἣτις μεγάλως θὰ ἐχρησίμευεν εἰς αὐτὸν πάντοτε μὲν φυλάττουσα τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, συχνὰ δὲ ἐνουμένη μετὰ τῆς ὑδρακτικῆς ὑπὸ τὸν Μιαούλην καὶ προσβάλλουσα ἀποτελεσματικώτερον τὸν ἐχθρὸν εἶτε ἐν τῇ Στερεᾷ εἶτε ἐν τῇ Πελοποννήσῳ. Ἡ καταστροφὴ τοῦ ναυτικοῦ τῶν Γαλαξειδιωτῶν ὡς καὶ ἡ τοῦ τῶν Ψαρρῶν εἶχον ἐπιζημιώτατα ἐπακολουθήματα πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ παντὸς μέσου ἡ Κυβέρνη-

σις, ἢ μᾶλλον οἱ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἀρχηγοὶ ὄφειλον συνεννοούμενοι νὰ προλάβωσιν αὐτήν. Ἐὰν τὸ γαλαξειδιωτικὸν ναυτικὸν δὲν κατεστρέφετο ἐνωρίς, ἢ παρακειμένη τῷ Γαλαξειδίῳ Ἰτέα θὰ ἦτον ὀρμητήριον ὄχι τῶν Τοῦρκων ἀλλὰ τῶν Ἑλλήνων, ἢ Ναύπακτος θὰ ἐκυριεύετο ἐπὶ τέλους ὑπὸ τούτων, ἴσως δὲ καὶ τὰ φρούρια τῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Ῥίου καὶ Ἀντιρρίου δι' ἰσχυροῦ ἀποκλεισμοῦ, τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη, τὰ ἀποκλεισθέντα κατὰ ξηρὰν ἐν Ἀκράτα, δὲν θὰ ἐσώζοντο διὰ πλοίων τουρκικῶν, θὰ ἐματαιοῦντο δὲ τσαῦται ἐπιδρομαὶ τῶν Τοῦρκων εἰς τὴν παραλίαν τῆς Αἰγιαλείας ἐκ τῶν φρουρίων τούτων.

Ἄλλὰ ποῦ κυβερνητικὴ πρόνοια καὶ ποῦ συνεννόησις μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν!

Τὴν πρόνοιαν ταύτην περὶ ἀνακτήσεως τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἶχεν ὁ Ἀστιγξ καὶ ἐξετέλεσε θαυμασίως τὸ ἔργον του.

Κοπάσαντος τοῦ ἀνέμου καὶ μεταστραφέντος, ὁ Σωτήρ ἐπανῆλθε τῇ ἐπιούσῃ ἔμπροσθεν τῆς Κέας. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν εἰσέπλεε καὶ ἡ Καρτερία μετὰ τῶν δύο λιβυρνίδων αἵτινες ἦσαν ὀπλισμέναι, ἕκατέρα δι' ἐνὸς πυροβόλου τῶν 32 λιτρῶν.

Ἡ Καρτερία ἀνεπέτασεν ἀμέσως τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔπραξαν καὶ τὰ λοιπὰ 3 σκάφη ὀπισθεν αὐτῆς εἰς τινα ἀπόστασιν ἀγκυροβολήσαντα. Οἱ Τοῦρκοι ἐν τῇ κούφῳ ἐπάρσει καὶ τῇ ἀμαθίᾳ αὐτῶν τοσοῦτον ἦσαν βέβαιοι περὶ τῆς νίκης, ὥστε δὲν κατῆρξαν τοῦ κανονοβολισμοῦ, πρὶν ἢ ἡ Καρτερία ἀγκυροβολήσῃ, φοβούμενοι μήπως αὕτη μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ καταστρεπτικοῦ πυρός των ἐγκαταλίπῃ τὸν ἀγῶνα καὶ τραπῇ εἰς φυγὴν μετὰ τῶν λοιπῶν πλοίων τῆς μοίρας. Πλὴν τῶν πολεμικῶν σκαφῶν των, ἄπερ βοηθούμενοι ἐκ τοῦ βάθους τῶν ὑδάτων τοῦ λιμένος εἶχον τοποθετήσῃ πλησιέστατα τῆς ξηρᾶς, εἶχον ἐπ' αὐτῆς καὶ δύο πυροβολεῖα καὶ σῶμα στρατιωτῶν ἐκ τριῶν περίπου χιλιάδων ἀτάκτων Ἀλβανῶν. Ὁ Ἀστιγξ ἀγκυροβολήσας εἰς ἀπόστασιν 450 περίπου μέτρων ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων κατῆρξε τοῦ κανονοβολισμοῦ διὰ κοινῶν σφαιρῶν, ὅπως ἐξακριβώσῃ τὸ ῥίμμα. Οἱ Τοῦρκοι ἀνταπήντησαν ἐρωμένως ἐκ τε τῶν πλοίων καὶ τῶν πυροβολείων. Ἄλλ' ὅτε ἡ Καρτερία ἤρχισε βάλλουσα πεπυρακτωμένας σφαίρας καὶ ὀβούζια μετὰ καταπληκτικῆς εὐθυβολίας, τὸ ἀποτέλεσμα ἦτον φοβερόν. Ἐν ἐκ τῶν ὀβουζίων εἰσδύσαν εἰς τὴν ποριτιδαποθήκην τῆς τουρκικῆς μοιραρχίδος ἀνετίναξεν αὐτὴν εἰς τὸν ἀέρα. Ἐτερον ὀβούζιον εἰσδύσαν εἰς τὸ κύτος τοῦ ὀπισθεν αὐτῆς ἠγ-

κυροβολημένου βρικίου ἐπήγαγεν ἐν τῷ ἄμα τὴν καταθύθισιν αὐτοῦ ἐκ τῆς πύρας. Ἐτέρου ὀβουζίου διαρράγέντος ἐν τῷ ὑποστρώματι τῆς Ἀλγερίνης ἡμιολίας, τὸ πλήρωμά της ἀμέσως ἐγκατέλιπεν αὐτήν. Ἐτέρα ἡμιολία ἐνταύτῳ ἐγένετο παρανάλωμα τῶν φλογῶν ἕνεκα πεπυρακτωμένης σφαίρας, ἑτέρα δὲ τοιαύτη σφαῖρα εἰσδύσασα εἰς τὴν πρύμνην τοῦ βρικίου, ὅπερ ὡς ἀνωτέρω εἶχε βυθισθῆ ἐκ τῆς πύρας, ἀπετελείωσε διὰ τῆς πυρκαϊᾶς τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ. Οὕτω πρὶν ἢ τὰ πυροβόλα τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς πυροβολείων δυνηθῶσι νὰ προξενήσωσι σπουδαίαν τινὰ βλάβην εἰς τὴν *Καρτεριαν*, αὕτη κατέστρεψε τὰ τέσσαρα μεγαλείτερα πλοῖα τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ πλοίαρχος Τόμας διὰ τοῦ *Σωτήρος* καὶ αἱ δύο κανονιέραι κατεσίγησαν τὸ πῦρ τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς πυροβολείων, κατέλαβον δὲ τὴν Ἀλγερίνην ἡμιολίαν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὴν σύρωσιν αἰχμάλωτον, διότι περητηρήθη ὅτι εἶχεν ἐξοκεῖλει εἰς τὰ ἀβαθῆ, τὸ δὲ κατὰστρωμά της ἦτον ἐκτεθειμένον εἰς τὰς βολὰς τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς Ἀλθανῶν. Καὶ ἀπεπειράθη μὲν ὁ Ἀστιγξ διὰ τοῦ ἀτμοῦ νὰ τὴν ἀνεγκύση πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀλλ' οἱ κάλοι αὐτοῦ ἐθραύσθησαν. Κατώρθωσαν ὅμως τὰ πληρώματα τοῦ *Σωτήρος* καὶ τῶν δύο λιθυρνίδων μετὰ ὑπερανθρωπεῖους προσπάθειάς νὰ ἀποκομίσωσι τὰ ὀρειχάλκινα αὐτῆς τηλεβόλα, εἶτα δὲ παρέδωκαν αὐτὴν τε καὶ τὸ ὑπολειπόμενον βρίκιον εἰς τὰς φλόγας. Τότε ἀπέθανε καιρίως βληθεὶς εἰς τῶν τοῦ *Σωτήρος* Ἀγγλῶν ἀξιοματικῶν γενναίως ὀδηγῶν τοὺς τὸν ἐπίπλου (abordage) ποιησαμένους ἑλληνικοὺς λέμβους, ἐφονεύθησαν δὲ καὶ ἐτραυματίσθησαν καὶ τινες ἄλλοι, ὀλίγοι ὅμως, ἐκ τῶν πληρωμάτων αὐτῶν. Τὰ δὲ ὑπολειπόμενα σκάφη, ἐπειδὴ εἶχον ἐξοκεῖλει παρὰ τὴν ἀπόκρημνον ἀκτὴν, ὅθεν ἐπυροβόλου οἱ ὠχυρωμένοι Ἀλθανοί, καὶ δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ κυριευθῶσιν, ἐπυρπολήθησαν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων διὰ ὀβουζίων. Τὰ δύο φορτηγὰ αὐστριακὰ μόνον συνελήφθησαν.

Τοιαύτη ἐγένετο ἡ περιφανὴς αὕτη νίκη τοῦ ἑλληνικοῦ ἀποστόλου ὑπὸ τὸν Ἀστιγξα, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς 16/28 Σεπτεμβρίου 1827. Ἡ νίκη αὕτη ἐξέπληξε τότε καὶ φίλους καὶ ἐχθρούς, ἐκλέϊσε δ' ἔτι μᾶλλον τὸν τε γενναῖον Φιλέλληνα καὶ τοὺς Ἑλληνας ναύτας ἀλλ' ἐξώργισεν εἰς τὸ ἔπακρον τὸν Ἰβραήμ. Πασσᾶν καὶ οὕτω κατέστη ἄμεσος αἰτία τῆς ἐν Πύλῳ ναυμαχίας. Καὶ ὅμως εἶναι ἡκιστα γνωστὴ καὶ μετὰξὺ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων, τῶν ναυτικῶν τε καὶ λογίων τῆς νεωτέρης γενεᾶς, ὡς ἀντελήφθη ποτὲ αὐτὸς ὁ γράφων πλέων διὰ

τινος τῶν ἀτμοπλοίων τῆς «Ἑλληνικῆς ἀτμοπλοίας» ὅτε προσωρμίσθη εἰς Ἰτέαν!

Οἱ Τοῦρκοι ὁμολογουμένως ἐπολέμησαν μετὰ μεγάλης γενναιότητος καὶ ἐπιμονῆς, προτιμήσαντες νὰ καῶσι καὶ νὰ καταποντισθῶσιν ἐπὶ τῶν πλοίων των μᾶλλον ἢ νὰ παραδοθῶσιν, ἀλλ' ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ὁρμὴ τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἀκατάσχετοι, ἡ δὲ τόλμη καὶ ἡ ναυτικὴ ἐπιστήμη τοῦ Ἀγγλοῦ αὐτῶν στολάρχου καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀξιωματικῶν ἦσαν ἀπαράμιλλοι. Βεβαιοῦται ὅτι ὁ κρότος τοῦ σφοδροῦ κανονοβολισμοῦ καὶ ὁ πάταγος τῶν ἀνατιναχθέντων εἰς τὸν ἄερα τουρκικῶν σαφῶν ἠκούσθη ὡς μακρυνὴ βροντὴ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς τῆς Πελοποννήσου, ὅπου ἐστρατοπεδεύοντο οὐχὶ μακρὰν ἀλλήλων οἱ Πελοποννήσιοι στρατηγοὶ Ἀνδρέας Λόντος καὶ Δημήτριος Μελετόπουλος, καὶ ὅπου τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ναυμαχίας ταχέως γνωσθὲν ἐχαιρετίσθη, ὡς εἶπετο, μετ' ἐξἄλλου ἐνθουσιασμοῦ παρὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς στρατιωτῶν, ὡς ἔμελλε μετ' ὀλίγας ἡμέρας νὰ χαιρετισθῆ καὶ τὸ τῆς ἐν Πύλῳ.

Εἶναι δὲ περιέργον ὅτι ἐλαχίστην ἢ οὐδεμίαν σχεδὸν βλάβην ὑπέστησαν τὰ ἑλληνικὰ σκάφη.

Ἐτι δὲ περιέργον εἶναι ὅτι ὁ Ἀστιγξ μετὰ τὴν νίκην του προσωρμισε τὴν *Καρτεριαν* εἰς τινὰ ὄρμον καλούμενον Στραβὰ ὀπισθεν τῆς Περαιχώρας ἐν τῷ βορειανατολικῷ μυχῷ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ διέμεινεν ἐκεῖ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον, ὅπου καὶ ἐξυλεύσατο, εἰσεκόμισε δηλ. προμήθειαν πρέμων διὰ τὴν μηχανὴν τοῦ ἀτμοπλοίου, διότι, φαίνεται, δὲν ἐθεώρει ἐπαρκῆς τὸ ἐν αὐτῷ ποσὸν τῶν γαιανθράκων. Ἐπισκεψάμενοι τὸ μέρος ἐκεῖνο συνητησάμεν γέροντά τινα ἐγχώριον ὅστις ἐνθυμεῖται καὶ τὴν προσόρμισιν τοῦ ἀτμοπλοίου καὶ τὴν τοιαύτην ξύλευσιν. Τῆς προσορμίσεως ἐκείνης δὲν ἐδόθη ἀποχρῶσα ἐξήγησις οὔτε παρὰ τῶν ἱστορικῶν οὔτε παρ' ἄλλου τινός, διότι ὁ Ἀστιγξ ἐδύνατο ἄριστα νὰ διαπλεύσῃ πάλιν τὸν πορθμὸν τοῦ Ῥίου καὶ Ἀντιρρίου, ἀφ' οὗ διέπλευσαν αὐτὸν ἀσφαλῶς τὰ ἐν Ἰτέα συλληφθέντα δύο αὐστριακὰ φορτηγὰ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐπὶ τῆς *Καρτερίας* Ἑλληνοῦ ἀξιωματικοῦ Δημητρίου Καβάκου καὶ ὀδηγήθησαν εἰς Αἶγιαν, ὅπου ἤδρευε τὸ δικαστήριον τῶν λειῶν (tribunal des prises).

Ὁ Ἀστιγξ ἐνόει καλῶς ὅτι ὁ Ἰβραήμ. Πασσᾶς θὰ ἐξωργίζετο ἐκ τῆς καταστροφῆς τῆς ἐν Ἰτέα μοίρας καὶ θὰ ἀπεπειράτο νὰ τὸν τιμωρήσῃ καὶ τὸν συλλάβῃ, εἰσπλέων τὸν Κορινθιακὸν μετὰ τοῦ στό-

λου του. Ἐν τοιαύτῃ ὑποθέσει, δὲν ἦτο προτιμότερον νὰ ἐκπλεύσῃ ταχέως καὶ νὰ ὑπάγῃ νὰ συνενωθῇ μετὰ τῆς μοίρας τοῦ ἀρχιναύαρχου Κόχραν ἢ τῆς μοίρας τοῦ ναυάρχου Μισούλη; Ἡ ὡς Ἄγγλος εἶχε τινα γνῶσιν τῶν μυστικῶν ὁδηγιῶν καὶ τῶν προθέσεων τοῦ Ἀγγλοῦ ναυάρχου Κόδριγκτῶνος; Αἱ ἀπορίαι αὗται, ἅς μόνος ὁ Ἀστιγγεζὶ ἐπιζῶν ἠδύνατο νὰ λύσῃ, ἔμειναν ἄλυτοι ἕνεκα τοῦ ταχέως ἐπελθόντος θανάτου του.

Z

Ἀληθῶς ὁ Ἰβραήμ. Πασσᾶς σφόδρα ὠργίσθη διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐν Ἰτέα τουρκικῆς μοίρας, ἣν ἔμαθε διατρέθων ἐν Πύλῳ. Ἐθεώρησεν αὐτὴν ὡς παραβίασιν τῆς παρὰ τῶν συμμαχῶν προταθείσης καὶ παρὰ τῶν Ἑλλήνων γενομένης δεκτῆς ἀνακωχῆς καὶ ἐξαπέστειλεν ἐκ Πύλου ἰσχυρὰν μοῖραν τοῦ στόλου του εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ὅπως τιμωρήσῃ καὶ τὸν Ἀστιγγα καὶ τὸν Τόμαν διὰ τὴν αὐθάδειάν των.

Ὁ ἱστορικὸς Φίνλαῦ θεωρεῖ εὐλογά πως τὰ αἰτιήματα τοῦ Ἰβραήμ Πασσᾶ, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἀπολύτου δίκαιου, ὅτε ὁ Ἄγγλος ναύαρχος Κόδριγκτων εὐρεθείς τότε ἐν Ζακύνθῳ ἐβίασε τὴν τουρκικὴν ταύτην μοῖραν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Πύλον, κατηγορήσας τοῦ Ἰβραήμ παραβίασιν τῆς ἀνακωχῆς, εἰς ἣν κατηγορίαν οὗτος ἀντέταξεν ὅτι αὐτὴ παρὰ τῶν Ἑλλήνων παρεβιάσθη.

Δὲν νομίζομεν, τὸ καθ' ἡμᾶς, ὅτι τὰ αἰτιήματα τοῦ Αἰγυπτίου στρατηγοῦ ἦσαν δίκαια καὶ ὅτι ὁ Κόδριγκτων κατέστη ἔνοχος διέθνους ἀδικίας καὶ μεροληψίας.

Ἐν πρώτοις, οἱ Ἕλληνες εἶχον στέρξει ἀδικοῦτως τὴν ἀνακωχὴν κατὰ ξηρὰν τε καὶ θάλασσαν. Ὅτε τὰ ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ παρὰ τῆς τῶν καὶ ἰδίως τὰ πελοποννησιακὰ ἐδρῶντο ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τούρκων, ἐδικαιοῦντο νὰ ἀμυνθῶσι.

Δεύτερον, ὁ Κόδριγκτων εἶχε ρητὰς ὁδηγίας νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου διὰ παντὸς μέσου, ἔστω καὶ διὰ τῆς βίας, νὰ προστατεύσῃ δηλ. τοὺς Ἕλληνας, ὅπερ καὶ ἔπραξε. Τοῦτο ἀπέρρεε καὶ ἐκ τοῦ μυστικοῦ ἄρθρου τῆς συνθήκης τῆς 6 Ἰουλίου 1827. Βεβαιοῦται δὲ ὅτι ὁ ἀρχιναύαρχος τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, ὅστις ἦν τότε ὁ Δουξ τῆς Ὑόρκης, ἀδελφὸς τοῦ βασιλεύοντος Γεωργίου τοῦ Δ', μετὰ τὸν θάνατον δὲ τούτου βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Οὐίλλιελμος Δ' ἔγραψεν αὐτῷ ἰδιαιτέρως καὶ ἰδίᾳ χειρὶ τὴν φράσιν *Go a*

head, ἰσοδυναμοῦσαν πρὸς τὸ: *Μὴ διατάσῃς νὰ προβῆς εἰς προσβολὴν τῶν Τούρκων*, ἐν περιπτώσει ἀντιστάσεως αὐτῶν, καὶ τοῦτο ἐδικαιολόγησεν αὐτὸν καὶ ἠθικῶς καὶ νομικῶς, ὅτε ἔπειτα ὑπὸ τῶν φιλοτοῦρκων Τόρων ἀπεδοκιμάσθη ἢ ἐν Πύλῳ ναυτικὴ νίκη του, μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ τεθῶσιν ἐν τῷ βασιλικῷ λόγῳ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν Βουλῶν αἱ γνωσταὶ λέξεις: *untoward event*—*ἀπαισιον συμβεβηκός*, περὶ αὐτῆς.

Αἱ πρὸς τοὺς τρεῖς ναυάρχους ὁδηγίαι τῶν οἰκειῶν κυβερνήσεων ἐπέβαλλον αὐτοῖς τὸ καθῆκον νὰ βιάσῃσι τοὺς Τούρκους εἰς ἀνακωχὴν ἔστω καὶ δι' ἀποκλεισμοῦ τοῦ στόλου των. Οὕτω τοῦλάχιστον ἐνόησαν αὐτὰς καὶ ὁ Ἄγγλος Κόδριγκτων καὶ ὁ Ρῶσος Ἐἰδην' ὁ Γάλλος Δερινὺ εἶχε τινας δισταγμούς, ἀλλὰ δὲν ἐπέμενε εἰς αὐτούς.

Ἄλλ' ὁ συνήθης εἰρηρικὸς ἀποκλεισμός δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῇ, διότι ἢ μὲν ὥρα τοῦ ἔτους (Ὀκτώβριος μὴν) ἦτον τρικυμιώδης, παρὰ τὴν Πύλον δὲ δὲν ὑπῆρχεν ἕτερος λιμὴν ἀσφαλῆς δυνάμενος νὰ περιλάβῃ μοῖραν ἰκανὴν πρὸς ἐπιτήρησιν τοῦ τουρκοαἰγυπτιακοῦ στόλου καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ αὐτοῦ. Ἐξ ἀνάγκης λοιπὸν οἱ ναύαρχοι ἔπρεπε νὰ εἰσπλεύσῃσι εἰς Πύλον, δὲν εἶχον ὅμως καὶ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐπιτεθῶσι πρῶτοι. Βεβαίως ὅτε κατὰ ξηρὰν ὑπάρχουσιν ἀντιμέτωποι δύο στρατοὶ ἢ κατὰ θάλασσαν δύο στόλοι, μὴ φιλικῶς διατεθειμένοι πρὸς ἀλλήλους, δύσκολον εἶναι νὰ ἀποφευχθῇ ἢ σύγκρουσις, ἣτις δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἐκ τυχαίου τινὸς περιστατικοῦ, ἀλλ' ἐὰν οἱ Τούρκοι εἶχον τὴν ὑπομονὴν νὰ μὴ πυροβολήσῃσι πρῶτοι, ὡς ἐπυροβόλησαν, καὶ νὰ κατάρξωνται ἀναβλητικῶν διαπραγματεύσεων, ἐν αἷς ἐξέχουσιν, ὡς πάντες οἱ Ἀσιανοί, πιθανὸν νὰ μὴ ἐγίνετο ἡ ναυμαχία καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ στόλου των. Ἐπαιρόμενοι ὅμως οὗτοι εἰς τὸ πολυάριθμον τοῦ στόλου των (82 σκάφη κατὰ 27) εἰς τὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ παράταξιν ἐν τῷ λιμένι, εἰς τὴν ἀσκήσιν τῶν πληρωμάτων τῆς αἰγυπτιακῆς μοίρας παρ' Εὐρωπαίων, ἰδίως παρὰ Γάλλων, εἰς τὰ φρούρια καὶ πυροβολεῖα τὰ ὑπερασπιζόμενα αὐτὸν ἐκ τῆς ξηρᾶς, εἶχον τὴν μωρὰν πεποίθησιν ὅτι θὰ κατέστρεφον τὸν συμμαχικὸν στόλον.

Συνέβη νὰ ἴναι ἀπὸν τῆς Πύλου καὶ ὁ Ἰβραήμ Πασσᾶς ὅστις ὡς ἀνὴρ νοήμων καὶ πεπειραμένος δὲν θὰ συνεμερίζετο ἴσως τὴν πεποίθησιν ταύτην καὶ θὰ προετίμα νὰ δώσῃ τύπον τῇ ὀργῇ προσπαθῶν νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀμεσον μετὰ τῶν Εὐρωπαίων σύγκρουσιν, ὡς ἔπραξε καὶ ὅτε πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἢ εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἐτοιμαζομένη νὰ

εισπλεύση μοῖρα τοῦ στόλου του, ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τῆς ὁποίας ἐρρέθη ὅτι ἐπέβαινε καὶ αὐτὸς οὗτος, ὑπεχώρησε πρὸ τῆς ἀπειλῆς τοῦ Κοδριγκτώνος, καίτοι οὗτος δύο μόνον πολεμικὰ σκάφη εἶχε πρόχειρα τότε ἐν Ζακύνθῳ, τὸ δίκροτον Ἰασίαν, τὴν ναυαρχίδα του καὶ τὴν φρεγάταν Τόλμποτ.

Ἀληθῶς ἠρίθμει μὲν ὁ τουρκοαἰγυπτιακὸς στόλος τριπλάσια καὶ πλέον σκάφη τοῦ εὐρωπαϊκοῦ, ἀλλ' ἐκ τούτων 3 μόνον ἦσαν πλοῖα τῆς γραμμῆς, ἤτοι δίκροτα, ἐν ᾧ ὁ εὐρωπαϊκὸς εἶχε 10 τοιαῦτα. Παραλείπομεν τὴν μεταξὺ τῆς ἀσκήσεως τῶν πληρωμάτων τῶν δύο στόλων μεγάλην διαφορὰν.

Ὁ λιμὴν τῆς Πύλου εἶναι ἐκ τῶν μεγίστων καὶ ἀρίστων τοῦ κόσμου. Ἐχει ἕκτασιν 3 μιλίων κατὰ μῆκος καὶ 2 κατὰ πλάτος. Ἡ νῆσος Σφακτηρία φαίνεται ὡσανεὶ ἐτέθη ἐπίτηδες ἐνώπιον αὐτοῦ ἵνα ἀπαρτίσῃ τὸν σχηματισμὸν του καὶ τὸν ἐξασφαλίσῃ ἀπὸ τῶν δυτικῶν ἀνέμων. Ἐνεκα τῆς θέσεως τῆς Σφακτηρίας ἔχει δύο στόμια, ἐν μέγα νοτιοδυτικῶς ἔχον εὖρος περὶ τὰ $\frac{3}{4}$ τοῦ μιλίου, καὶ δι' οὗ κατ' ἀκολουθίαν οὐχὶ τὸ μέγιστον τῶν πλοίων, ἀλλὰ πλείονα τοῦ ἐνός τοιαῦτα δύνανται νὰ εἰσέλθωσι συγχρόνως, καὶ ἐν μικρὸν βορειοδυτικῶς, δι' οὗ μόνον μικρὰ σκάφη δύνανται νὰ πλεύσωσι. Περὶ τὸ μέσον δὲ τοῦ λιμένος ὑπάρχει καὶ νησίδριον καλούμενον Χελωνάκι εἰς ἀπόστασιν ἐνὸς περίπου μιλίου ἀπὸ τῆς ἀκτῆς.

Ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ἡ Πύλος ἐκλήθη Νεόκαστρον καὶ Ναυαρίνος. Τὸ δεύτερον τοῦτο ὄνομα προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀθαρίνος, καὶ ὅπερ κατὰ τὴν παράδοσιν ἐδόθη αὐτῇ παρὰ τῶν Ἀθάρων ὅτε οὗτοι ἐδέσποσαν τῶν Σλάβων, οἵτινες εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπὶ τινα χρόνον διέμειναν ἐνταῦθα κατὰ τοὺς σκοτίους χρόνους τῆς ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων φυλῶν.

Μικρὸν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ συμμαχικοῦ στόλου εἶχεν εἰσπλεύσει εἰς τὴν Πύλον καὶ ὁ ὀθωμανικὸς στόλος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐλέγετο δὲ ὅτι ὁ Ἰβραήμ. Πασσᾶς εἶχε κατὰ νοῦν νὰ ἐπέλθῃ ὡς εἴρηται ἐν τοῖς πρόσθεν μετὰ τῶν δύο στόλων κατὰ τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν καὶ νὰ καταστρέψῃ αὐτάς καὶ τὸ ναυτικόν των, ὡς πρὸ τινων ἐτῶν ὁ τουρκικὸς στόλος εἶχε καταστρέψῃ τὸ Γαλαξείδιον, τὴν Κάσσον καὶ τὰ Ψαρά, ἔπειτα δὲ νὰ κυριεύσῃ τὴν Αἴγιναν, ὅπου ἦτον ἡ καθέδρα τῆς κυβερνήσεως, καὶ τὸ Ναύπλιον καὶ οὕτω νὰ καταστρέψῃ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα.

Σημειωτέον πρὸς τούτους ὅτι ὁ Ἰβραήμ. Πασσᾶς ὅπως καταστήσῃ

εἰς τὸ μέλλον ἀδύνατον πᾶσαν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων εἶχε συλλάβει τὸ σχέδιον νὰ μετοικίσῃ τοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου ἢ τοῦλάχιστον τὸ πλεῖστον αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐκεῖθεν νὰ συνοικίσῃ Αἴγυπτίους ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τὸ σχέδιον τοῦτο ἤρχισε νὰ ἐπιτελῇ διὰ τῆς μεταφορᾶς πολυαριθμῶν αἰχμαλώτων Πελοποννησίων εἰς Αἴγυπτον.

Καὶ ταῦτα πάντα εἶχον περιέλθει εἰς γνῶσιν τῶν ναυάρχων.

Καὶ ἔπειτα ἔρχονται Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς λέγοντες ὅτι διὰ τῆς ναυμαχίας τῆς Πύλου οἱ ναύαρχοι παρεβίασαν τὸ δίκαιον τῶν ἔθνων, διότι αἱ τρεῖς δυνάμεις δὲν εἶχον κηρύξει προηγουμένως τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ὡς ἐὰν οἱ Τοῦρκοι ἰσχυροὶ ὄντες ἐγίνωσκον ἢ ἀνεγνώριζόν ποτε Δίκαιον τῶν Ἐθνῶν ἢ ὡς ἐὰν τὸ Δίκαιον τῆς Ἀνθρωπότητος, τὸ Φυσικὸν Δίκαιον, δὲν ἦτον ἀνώτερον ἐξ ἐθίμου Δικαίου τῶν Ἐθνῶν!

Ὁ τουρκοαἰγυπτιακὸς στόλος ἦν παρατεταγμένος ἐν τῷ μυχῷ τοῦ λιμένος ἀπέναντι τῆς κυρίας αὐτοῦ εἰσόδου, εἰς τρεῖς στοίχους οἵτινες ἀπῆρτιζον ἡμικύκλιον ἢ μᾶλλον σχῆμα πετάλου. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος στοῖχος συνέκειτο ἐξ 22 τῶν βαρυτέρων πλοίων δικρότων καὶ μεγάλων φρεγατῶν, ὁ δὲ δεύτερος ἐξ 26 φρεγατῶν μικροτέρων καὶ κορβετῶν, βρικίων καὶ ἡμιολιῶν.

Κατ' εἶδος καὶ ἀριθμὸν ὁ στόλος οὗτος συνέκειτο ἐκ τῶν ἐξῆς πλοίων:

Ἐκ	3	δικρότων, ὧν τὸ ἐν τῶν 80 πυροβόλων
	5	μεγάλων φρεγατῶν τῶν 50 καὶ 60 πυροβόλων
	22	μικροτέρων φρεγατῶν
	33	κορβετῶν
	13	βρικίων καὶ ἡμιολιῶν
	6	πυροβολικῶν

Ἐν ὅλῳ 82 πολεμικῶν σκαφῶν φερόντων περὶ τὰς 2000 πυροβόλα καὶ ὑπὲρ τὰς 15,000 ἄνδρας.

Σημειωτέον ὅτι ἐπὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου ὑπηρετεῖ ὡς προγυμναστής τῶν πληρωμάτων ἢ μᾶλλον ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου ὁ τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ πλοίαρχος Λεττελιέ (Lettelier). Οὗτος ὅμως, ὅστις λέγεται καὶ δοῦς τὸ σχέδιον τῆς παρατάξεως τοῦ τουρκοαἰγυπτιακοῦ στόλου, ὅτε ὁ Γάλλος ναύαρχος Δερινύ, ἐδήλωσε πρὸ τῆς ναυμαχίας ὅτι ἐὰν αὐτὸς ἢ ἄλλοι ἀξιοματικοὶ Γάλλοι πολεμήσωσι κατὰ τῆς γαλλικῆς σημαίας θὰ θεωρηθῶσιν ὡς προδόται καὶ θὰ τουφεκισθῶσι, μετέβη πρὸ τῆς μάχης ἐπὶ τινος τῶν ἐν τινι

ἄκρα τοῦ λιμένος ἠγκυροβολημένων φορτηγῶν αὐστριακῶν καὶ ἔμε-
νεν ἐκεῖ θεατῆς τοῦ ἀγῶνος. Δὲν εἶναι γνωστὸν ἐὰν ἄλλοι Γάλλοι ἐκ
τῶν ὑπηρετούντων ἐν τῷ αἰγυπτιακῷ ναυτικῷ καὶ μάλιστα ἐκ τῶν
ἐξομοσάντων ἦσαν ἐπὶ τῶν αἰγυπτιακῶν πλοίων, ἀλλ' ἦσαν πιθανῶς¹.

Ἐπῆρχε καὶ Τυνησία μοῖρα ἐκ 3 φρεγατῶν καὶ ἐνὸς βρικήου ἠγ-
κυροβολημένη ὀπισθεν τοῦ Χελωνακίου, ἀλλ' αὕτη, ἀδηλον διατί, δὲν
μετέσχε τοῦ ἀγῶνος, ὡς δὲν μετέσχον καὶ τὰ πολεμικὰ μεταγωγικὰ
τοῦ τουρκικοῦ στόλου :

Ἐο συμμαχικὸς στόλος ἐξ 27 πλοίων ἦν ὡς ἐξῆς συγκεκριημένος.

Ἑλληνικὴ μοῖρα

Δίχροτα	Φρεγάται	Ἑλαφρὰ πλοῖα
Ἀσία πυροβόλ. 84	Γλασκόβη πυρ. 50	Ῥόζα (βρικήιον) πυρ. 18
Γένονα » 74	Καμβρία » 48	Ζωηρά (ἡμιολία) » 10
Ἀλιβιῶν » 74	Δάρτμουθ » 44	Φιλομήλα » 10
	Τόλμποτ » 28	Κώνωψ » 10
		Ἑλαφος » 6

Ἦτοι 12 πλοῖα φέροντα 456 πυροβόλα.

Γαλλικὴ μοῖρα

Δίχροτα	Φρεγάται	Ἑλαφρὰ πλοῖα
Σκιπίων πυροβ. 74	Σειρήν πυρ. 60	Ἀλκυὼν
Βρεσλαβία » 74	Ἀρμὶς » 44	(βρικήιον) πυρ. 18
Τρίαινα » 74		Δάφνη » 18

Ἦτοι 7 πλοῖα φέροντα πυροβόλα 362.

Ῥωσικὴ μοῖρα

Δίχροτα	Φρεγάται
Ἀζόφ πυροβ. 74	Κωνσταντῖνος πυρ. 48
Χαρχοῦτ » 74	Προβονάϊ » 44
Ἰεζεκιήλ » 74	Ἑλένη » 33
Ἀλέξ. Νεύσκη » 74	Κάστωρ » 32

Ἦτοι 8 πλοῖα φέροντα 453 πυροβόλα.

Ἐν ὅλῳ 27 πλοῖα φέροντα 1271 πυροβόλα.

Η

Περὶ τὴν 2^{ην} ὥραν μ. μ. τῆς 8/20 Ὀκτωβρίου 1827 ὁ ναύαρχος
Σιρ Ἐδουάρδος Κόδριγκτων εἰσῆλθεν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος Ἀσίας ἐν

¹ Ἐν τῷ στρατῷ τῆς ξηρᾶς ἦσαν ἱκανοί, ἐπισημότατος δὲ πάντων ὁ συν-
ταγματάρχης Sayne ὅστις ἐξομῶσα ἐκλήθη Σουλεϊμὰν βέης, ἔπειτα δὲ ἐγένετο
καὶ Πασσάς.

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ Α΄.

Βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο πανηγυρισθείσης ἑορτῆς
τῆς ἑκατονταετηρίδος.

τῷ λιμένι ἡγούμενος τῶν λοιπῶν πλοίων. Ὁ Γάλλος ναύαρχος ἠκολούθει αὐτῷ κατὰ πόδας τελευταῖος δὲ ἤρχετο ὁ Ῥῶσος.

Ὁ τουρκοαἰγυπτιακὸς στόλος ἐτέλει ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἐνὸς ναυάρχου, Ταχίρ τοῦ Καπετὰν Πασσᾶ, δύο ἀντιναυάρχων, τοῦ Καπετάμπεη (Ὁθωμανοῦ) καὶ τοῦ Μουχαρρέμ (Αἰγυπτίου). Οὗτοι ἐσήμηναν εἰς ἅπαντας τοὺς κυβερνήτας τῶν πλοίων νὰ ἐτοιμασθῶσιν εἰς μάχην.

Ὁ Κόδριγκτων ὅστις ἠγκυροβόλησε μετὰξὺ τῆς τουρκικῆς ἀντιναυαρχίδος καὶ τῆς αἰγυπτιακῆς δὲν κατῆρξε τῆς προσβολῆς ἀλλ' ἔπεμψε πρότερον διὰ λέμβου πρὸς τὸν Καπετὰν Πασσᾶν ἔγγραφον διὰ τὸν Ἰβραήμ. Πασσᾶν δι' οὗ ἀνεκοινοῦτο πάλιν αὐτῷ ἐντονώτερον ἢ ἀπόφασις τῶν τριῶν Δυνάμεων τοῦ νὰ καταπαύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας καὶ τὸ καθῆκον ὅπερ εἶχεν ὁ Ἄγγλος ναύαρχος πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, τοῦ νὰ ἐμποδίσῃ ἔκπλουν τοῦ στόλου ἐκ τοῦ λιμένος, νὰ ἀποκλείσῃ δηλαδὴ αὐτόν.

Ὡς ἀπάντησις ἐλέγχθη ψυχρῶς ὑπὸ τινος Τούρκου ἀξιωματικοῦ πρὸς τὸν κομιστὴν Ἄγγλον δόκιμον ὅτι ὁ Ἰβραήμ Πασσᾶς δὲν εὐρίσκετο ἐν Πύλῳ, διεπιβάλλετο δὲ ἐκ μέρους τοῦ Ὁθωμανοῦ ναυάρχου πρὸς τὸν Ἄγγλον ἢ παράκλησις νὰ ἀλλάξῃ θέσιν. Ὁ Κόδριγκτων ἀπήντησεν ἀμέσως διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀξιωματικοῦ ὅτι δὲν ἤλθε νὰ λάβῃ ἀλλὰ νὰ δώσῃ διαταγὰς, συνάμα δὲ ἀπῆτει νὰ ἀλλάξῃ θέσιν τὰ πλησίον αὐτοῦ ἠγκυροβολημένα πυρπολικά.

Οἱ Τοῦρκοι οὐδεμίαν ἔδωκαν εἰς τοῦτο ἀπάντησιν, ἀλλ' ἐν ᾧ ἀπεμακρύνετο τῆς ναυαρχίδος ὁ ἀγγλικὸς λέμβος, ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτοῦ διὰ τουφεκίων ἔνδοθεν καὶ ἐφόνευσαν μὲν τὸν Ἄγγλον ἀξιωματικὸν καὶ τὸν Μήλιον πρῶρα τῆς ναυαρχίδος ὅστις ἦν μετ' αὐτοῦ χρησιμεύων καὶ ὡς διερμηνεὺς, ἐπλήγωσαν δὲ τινὰς ἐκ τῶν ναυτῶν συνάμα δὲ ἡ ἀντιναυαρχίς τοῦ Καπετάμπεη πλησίον εὐρισκομένη ἐπυροβόλησε κατὰ τῆς ἀγγλικῆς ναυαρχίδος. Ἡ Ἀσία ἐξεκένωσε τότε παραυτίκα τὰ πυροβόλα τῆς μιᾶς πλευρᾶς τῆς κατ' αὐτῆς καὶ ὁ ἀγὼν ἤρξατο. Ἀλλὰ μόλις τούτου γενομένου οἱ ἐν αὐτῇ Τοῦρκοι δὲν ἐξηκολούθησαν τὸν κανονοβολισμὸν, διὰ δὲ τῆς ναυτικῆς σάλπιγγος ἐδήλωσαν ὅτι ἡ προσβολὴ τοῦ ἀγγλικοῦ λέμβου καὶ ὁ ἐπακολουθήσας αὐτῇ κανονοβολισμὸς προῆλθον ἐκ κακῆς συνεννοήσεως καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἔλθωσιν εἰς νέας ἐξηγήσεις. Ὁ Κόδριγκτων διέταξε τότε νὰ παύσῃ ὁ κανονοβολισμὸς, ἀλλὰ, μόλις ἔπαυσεν, ἡ αἰγυπτιακὴ ἀντιναυαρχίς ἐξεκένωσε κατ' αὐτοῦ ὅλα τὰ πυροβόλα τῆς πλευρᾶς τῆς. Τότε πλέον ἡ ναυμαχία ἤρξατο ἐκ τοῦ συστάδην. Ἡ Ἀσία

εὐρέθη πρὸς στιγμὴν ἐν δεινῇ θέσει μαχομένη κατὰ δύο τουρκικῶν δικρότων. Ἄλλ' ἔσπευσαν εἰς ἐπικουρίαν αὐτῆς, ἔνθεν μὲν, ἢ πλησίον αὐτῆς εὐρεθεῖσα ἀγγλικὴ φρεγάτα *Δάρτμουθ*, ἔνθεν δὲ ὁ Γάλλος ναύαρχος ἐπὶ τῆς φρεγάτας *Σειρῆρος*, παρακολουθούμενος ὑπὸ γαλλικοῦ δικρότου. Οἱ Τοῦρκοι ἀπεπειράθησαν τότε νὰ καύσωσι τὴν τε ἀγγλικὴν ναυαρχίδα, καὶ τὴν φρεγάταν *Δάρτμουθ* διὰ τῶν πυρπολικῶν των ἀλλ' ἀπέτυχον. Πρὸς στιγμὴν αἱ φλόγες ἀνήφθησαν ἐπὶ τοῦ πρῶτου μέρους τῆς φρεγάτας ἀλλ' οἱ ἐν αὐτῇ κατάρθρωσαν νὰ τὰς σβέσωσι ταχέως. Ἐκ τῶν πυρπολικῶν τότε ἄλλα μὲν ἐπυρπολήθησαν ἄλλα δὲ ἐβυθίσθησαν ὑπὸ τε τῆς φρεγάτας ταύτης καὶ τῶν προσδραμόντων ἀγγλικῶν ἐλαφρῶν πλοίων. Δὲν ἦσαν Κανάραι, οὐδὲ Πιπῖνοι, οὐδὲ Παπανικολῆδες οἱ ἐν αὐτοῖς ἀλλὰ δὲν ἦσαν καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐκεῖνοι καθ' ὧν διηυθύνοντο. Ἄλλ' ἡ μάχη γενικευθεῖσα ἐξηκολούθει κρατερᾶ. Ἐπὶ δύο ὥρας ὁ Καπετάμπεης καὶ ὁ Μουχαρρέμπεης ὑφίσταντο ἐν τῇ ἀγκυροβολίᾳ των τὸ φοβερὸν πῦρ τῆς *Ἀσίας* καὶ τῆς *Σειρῆρος*, ἀλλ' ἐπὶ τέλους κόψαντες τὰς ἀγκύρας των ἐτράπησαν εἰς φυγὴν φερόμενοι εἰκῆ καὶ τυχαίως ἐν τῷ λιμένι. Τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέστησαν πολλοὶ τῶν τουρκικῶν φρεγατῶν, ἄλλαι μὲν βυθισθεῖσαι ἐκ τοῦ κανονοβολισμοῦ, ἄλλαι δὲ πυρποληθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἰδίων πληρωμάτων καὶ ἐγκαταλειφθεῖσαι.

Ὁ Ῥώσος ναύαρχος, κόμης Ἐϊδην, ἐβράδυνε νὰ μετάσχη τῆς μάχης, διότι ἐν ᾧ εἰσῆρχετο ἐκόπασεν ὁ πνέων δυτικὸς ἄνεμος. Τοῦτο κατέστησε τὴν θέσιν του ὀπωσοῦν κρίσιμον, διότι εὐρέθη ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐκτεθειμένος εἰς τὸ σφοδρὸν πῦρ τοῦ φρουρίου καὶ τῶν ἐπὶ τῆς εἰσόδου πυροβολείων, ἀλλὰ καὶ τὸ πῦρ τοῦτο κατεσίγασε καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν λιμένα μεθ' ὀλοκλήρου τῆς μοίρας του κατεπυροβόλησε τὸν Καπετὰν Πασσᾶν καὶ τὰ περὶ αὐτὸν πλοῖα καὶ καταστήσας αὐτὰ ἀπόλεμα ἐξησφάλισε τὴν νίκην.

Ἡ ναυμαχία διήρκεσεν ἐπὶ τρεῖς περίπου ὥρας. Κυρίως εἰπεῖν, ἦτο μάχη διὰ τοῦ πυροβολικοῦ. Καὶ τὰ πλοῖα τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου ἦσαν ἠγκυροβολημένα καὶ τὰ πλεῖστα τῶν τοῦ συμμαχικοῦ ἐπολέμησαν ἀφ' οὗ ἠγκυροβόλησαν, ἰδίως τὰ ἀγγλικά καὶ τὰ γαλλικά. Ναυτικοὶ ἐλιγμοὶ δὲν ἔγειναν, ἀλλὰ τοῦτο βεβαίως δὲν ἦτον πλεονέκτημα τοῦ συμμαχικοῦ στόλου, διότι δὲν θὰ ἦσαν ἐπικρατέστεροι οἱ Τοῦρκοι ἐὰν ἐναυμάχουν ἐν ἀνοικτῷ πελάγει πλεόντες διὰ τῶν ἰστίων καὶ ποιοῦντες ἐλιγμούς. Ἀπ' ἐναντίας ἡ θέσις ἦν εἶχον ἐν τῷ λιμένι καὶ τὸ πῦρ τῶν παρακτίων φρουρίων ἐξησφάλιζον αὐτοῖς

πολλὰ πλεονεκτήματα. Ἐπολέμησαν οὐχ ἤττον γενναίως διαμφισβητήσαντες τὴν νίκην ἐπὶ δύο ὥρας, ἀλλὰ τὸ πῦρ αὐτῶν ἦτον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄστοχον καὶ ἄτακτον, ἐν ᾧ τὸ τῶν Εὐρωπαίων διεκρίθη διὰ τὴν κανονικότητα καὶ τὴν εὐθυβολίαν αὐτοῦ. Τοῦτο ἐγίνωσκεν ὁ Κόδριγκτων καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐδίστασε νὰ τοὺς προσβάλῃ κρατερῶς καίπερ μὴ ἔχων κατὰ τὸ φαινόμενον μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του.

Διέπραξαν δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐν τῇ παραφορᾷ των καὶ τὸ σφάλμα νὰ πυρπολήσωσι πολλὰ ἐκ τῶν ἰδίων πλοίων, ὅτε εἶδον ὅτι ἐνικῶντο. Βεβαίως ἐπιβάλλεται εἰς τὸν διοικητὴν στόλου τινὸς νὰ πυρπολήσῃ μᾶλλον τὰ πλοῖα του ἢ νὰ ἴδῃ αὐτὰ περιερχόμενα εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ νικητοῦ. Ἄλλ' οἱ Εὐρωπαῖοι ναύαρχοι, μὴ ὄντος πολέμου κεκηρυγμένου μεταξὺ τῶν Κυβερνήσεων των καὶ τῆς Τουρκίας, δὲν εἶχον σκοπὸν νὰ αἰχμαλωτίσωσι τὸν τουρκικὸν στόλον. Οὕτω πολλὰ πλοῖα οἱ Τοῦρκοι ἀπώλεσαν ἐκ τῆς ἐαυτῶν πραξικοπίας. Καὶ ὅμως τῇ ἐπιούσῃ ἡρίθμουν ἔτι 29, ὧν μεταξὺ 2 δίκροτα, μία μεγάλη φρεγάτα καὶ 5 μικρότερα. Μετὰ τινα δὲ χρόνον 24 τῶν πλοίων τούτων μικρὸν ἐπισκευασθέντα ἔπλευσαν ἀκωλύτως εἰς Ἀλεξάνδρειαν, μεταφέροντα μετ' ἄλλων φορτηγῶν οὐ μόνον ἀρρώστους καὶ τραυματίας ἐκ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ ἀλλὰ καὶ δισχιλίους Ἕλληνας αἰχμαλώτους, ἰδίως γυναῖκας καὶ παιδιά, ἐφ' ᾧ κατεκρίθη ὁ Κόδριγκτων. Καὶ ἐδικαιολογήθη μὲν οὗτος εἰπὼν, ὅτι δὲν εἶχεν ἐντολὴν νὰ παρακωλύσῃ τὸν ἔκπλου τῶν αἰγυπτιακῶν πλοίων εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν πλοίων του χρήζοντα ἐπισκευῆς ἕνεκα τοῦ ἀγῶνος ἔπρεπε νὰ πλεύσωσιν εἰς Μελίτην. Ἄλλ' ἡ δικαιολογία δὲν ἦτον ἀποχρῶσα, διότι ἐδύνατο δι' ὀλίγων πλοίων τῶν ἤττον βλαβέντων νὰ ἐπιτηρήσῃ ἐν Πύλῳ τὰ λείψανα τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου ὅπως μὴ ἀπαχθῶσιν αἰχμαλῶτοι Ἕλληνες. Ἄλλ' ἕτερόν τι συνέβαινε πάντως ἐν τῷ λογισμῷ αὐτοῦ. Συνησθάνθη ὅτι ἡ νίκη του θὰ ἀπῆρκεν εἰς τοὺς τότε ἰσχύοντας Τόρεις ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἐπισύρῃ εἰς ἐαυτὸν ἔτι μᾶλλον τὴν δυσμένειάν των.

Καίτοι ἡ ναυμαχία εἶχε τελειώσει περὶ τὴν βίην ὥραν μ. μ. ὁ κίνδυνος ἐξηκολούθησε καθ' ὅλην τὴν νύκτα διὰ τὸν συμμαχικὸν στόλον, ἕνεκα τῆς παρὰ τῶν Τοῦρκων πυρπολήσεως τῶν ἰδίων πλοίων, πολλὰ τῶν ὁποίων ἐφέροντο τῆδε κάκεισε καιόμενα ἐν τῇ πόλει. Ἐδέησε λοιπὸν τὰ πληρώματα τῶν εὐρωπαϊκῶν πλοίων νὰ ἀγρυπνήσωσιν ἐφ'

όλην τὴν νύκτα, ὅπως προφυλάξωσιν ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς τυχαίας πυρπολήσεως τὰ ἴδια πλοῖα.

Τὸ πεισματῶδες τοῦ ἀγῶνος μαρτυρεῖ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου νεκρῶν καὶ τραυματιῶν, ὅστις συνεποσώθη εἰς 650 περίπου, ἦτοι 172 νεκροὺς καὶ 470 τραυματίας. Ὁ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Αἰγυπτίων εἶναι ἄγνωστος, ἀλλὰ κατὰ τοὺς μετριοτέρους ὑπολογισμοὺς συνεποσώθη εἰς τρισχιλίους νεκροὺς καὶ τραυματίας. Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι παράδοξον διότι πολλὰ τῶν πλοίων τούτων κατεβυθίσθησαν καὶ ἐπυρπολήθησαν, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὰ πληρώματα αὐτῶν ἦσαν πολυάριθμα.

Μετὰ τὴν ναυμαχίαν, τὰ μὲν ἀγγλικά καὶ ῥωσικά δίκροτα ἐπλευσαν εἰς Μελίτην χάριν ἐπισκευῆς, τὰ δὲ γαλλικά εἰς Τουλῶνα. Μόνον ἐκ τῶν ῥωσικῶν ἀφέθη ἐν Πόρῳ τὸ δίκροτον *Ἰεζικιήλ* ὡς ἀνεπίδεκτον ἐπισκευῆς καὶ ἐπὶ τινὰ ἔτη ἐφαίνετο ἐκεῖ ὁ σκελετὸς αὐτοῦ, ὥστε δύνανται τις εἰπεῖν ὅτι ὁ συμμαχικὸς στόλος ἀπώλεσεν ἐν δίκροτον.

Ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς θαλάσσαις ἔμεινάν τινα ἐκ τῶν μικροτέρων πλοίων ἐπιτηροῦντα τὰς κινήσεις τοῦ Ἰβραήμ Πασσᾶ, ἀλλὰ ποία ἦτον ἡ ἐπιτήρησις αὕτη εἶδομεν ἀμέσως ἀνωτέρω.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἐγένετο ἡ ἐν Πύλῳ ναυμαχία, μεγίστη τῶν κατὰ τῶν Τούρκων νικῶν τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῆς ἐν Ναυπάκτῳ. Ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς θὰ ἦσαν ἀνεπαρκῆ ὡς πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν δὲν ἐπῆρχετο ἡ εἰς τὴν Πελοπόννησον γαλλικὴ ἐκστρατεία τοῦ στρατηγοῦ Μαιζῶνος καὶ ὁ νικηφόρος πόλεμος τῶν Ῥώσων κατὰ τῶν Τούρκων τῷ 1829.

Ἀληθῶς οὔτε ὁ Ἰβραήμ Πασσᾶς οὔτε ὁ Σουλτὰν Μαχμούτης ἐπτοήθησαν ἐκ τῆς ἐν Πύλῳ καταστροφῆς ὅσον ἠδύνατό τις νὰ φαντασθῆ. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἠτοιμάζετο νὰ διαχειμάρῃ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς πολεμικὰς αὐτοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐργασίας, οὗτος δὲ, ἐνθαρρυνόμενος πάντοτε κρύφα ὑπὸ τοῦ Μέττερνιχ, διέκοπτε τὰς διπλωματικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ῥωσσίας, ὧν οἱ πρέσβεις ἐγκατελίμπανον τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1827.

Ἄλλ' ἐνταῦθα δὴ χωρεῖ τὸ ῥητόν: «Ἄλλαι μὲν βουλαι ἀνθρώπων ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει», διότι ἡ τοιαύτη τοῦ Σουλτάνου ἐπιμονὴ ὠφέλησε μᾶλλον, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω, ἢ ἔβλαψε τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ἐν Πύλῳ ναυμαχία ἐχαιρετίσθη, ὡς ἦτον ἐπόμενον, μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐν Γαλλίᾳ, Ῥωσίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γερμανίᾳ. Ὁ

βασιλεὺς Κάρολος ὁ Γ' καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἀπένειμαν πά-ρχυτα τοὺς μεγαλοσταύρους των πρὸς τοὺς τρεῖς ναυάρχους. Ἄλλ' ἐν Ἀγγλίᾳ μόνον μεταξὺ τῶν Φιλελλήνων — καὶ τοιοῦτοι ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τότε οἱ Οὐίγγοι — ἐχαιρετίσθη ὁμοίως.

Μετὰ τὴν ἱστορικὴν ταύτην ἔκθεσιν τῶν κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Πύλου, δὲν κρίνομεν περιττὸν νὰ παραθέσωμεν, ἐν εἴδει ἐπιλόγου, καὶ τὴν γραφικὴν αὐτῆς ἀφήγησιν τὴν γενομένην παρὰ μάρτυρος αὐτόπτου, ὁ δὲ μάρτυς οὗτος ἦν ὁ περιώνυμος Εὐγένιος Σιού (Eugène Sue) ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Περιπλανωμένου Ἰουδαίου* καὶ τῶν *Ἀποκρύφων τῶν Παρισίων*. Ἡ ἀφήγησις αὕτη ἔχει ὡδὲ πως:

Η ΠΑΡΑΜΟΝΗ

7/19 Ὀκτωβρίου 1827.

Ἐπνεεν ἑλαφρὸς νοτιοδυτικὸς ἄνεμος, οἱ δὲ συμμαχικοὶ στόλοι ἐλοξοδρόμουν ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος τῆς Πύλου. Ἐκ τῶν πλοίων διεκρίνοντο ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἄλλοτε μὲν λευκαὶ οἰκίαι, φοίνικες (δένδρα) καὶ δώματα, ἄλλοτε δὲ αἱ ἀπόκρημνοι κλιτύες τῆς νήσου Σφακτηρίας αἵτινες ἀπέκρυπτον ἐντελῶς ἀπὸ τῶν βλεμμάτων μας τὴν εἴσοδον τῆς λεκάνης ὅπου ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἦν ἠγυροβολημένος· διεφαίνοντο ὅμως ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν οἱ ἄπειροι αὐτῶν ἱστοὶ ἀνωθεν τῶν βράχων τούτων μετὰ τῶν ἐρυθρῶν σημαιῶν καὶ τῶν ποικιλοχρῶν αὐτῶν σημάτων. Καὶ οἱ μὲν Ἀγγλοὶ κατεῖχον τὸ δεξιὸν τῆς γραμμῆς, οἱ δὲ Γάλλοι τὸ κέντρον καὶ οἱ Ῥῶσοι τὸ ἀριστερόν. Ἦν ἡ δευτέρα ὥρα μετὰ μεσημβρίαν, ὁ δὲ ἀξιωματικὸς τῆς φυλακῆς ἐπὶ τοῦ δικρότου *Βρεσλαβίας* διέκοπτεν ἐκάστοτε τὸν μονότονον περίπατόν του μόνον ἵνα προσηλώσῃ τὸ τηλεσκόπιόν του ἐπὶ τῆς στενῆς διόδου τοῦ λιμένος. Ἐβλεπεν ἀκόμη μετὰ προσοχῆς πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο ὅτε παρετήρησεν ὅτι τὰ ἱστία ἐπλατῆγίζον ἐπὶ τῶν ἱστῶν καὶ ὅτι τὸ πλοῖον ἐμελλε νὰ στραφῆ.

— Γραμμὴ! ἀνεφώνησεν ἀμέσως, γραμμὴ!

Καὶ δραμῶν πρὸς τὸν πρυμναῖον ἱστὸν ἔκυψεν ἀπὸ τοῦ ἐπιστέγου πρὸς τὸ μέρος τοῦ οἴακος καὶ εἶπε μετ' ὀργῆς, εὐθύς ὡς ἐξετελέσθη ἡ διαταγὴ του:

— Ποῖος εἶναι ὁ ἀνόητος, ὅστις κρατεῖ τὸ πηδάλιον; Πῶς! σὺ ἦσο, Μιουλό, εἰς τῶν καλλιτέρων πηδάλιούχων μας; Ἀλλὰ ποῦ ἦτον ὁ νοῦς σου;

— Συμπάθειο, κύριε υποπλοίαρχε, αλλά είναι ή τρίτη φορά ὅπου ἀνοίγει μοναχός του ὁ σουγιᾶς μου.

— Αἰ! Καί ἔπειτα τί;

— Τὸ τί εἶναι ὅτι εἶναι κακὸ σημάδι, καὶ αὐτὸ ἐσυλλογιζόμενον, ἀπεκρίθη ὁ γέρον ναύτης μετὰ τινος ἐντροπῆς.

— Γέρο-Μιουλό, εἶσαι ἀνόητος. Πῶς εἰς τὴν ἡλικίαν σου καὶ μετὰ τὴν πειρὰν σου, νὰ πιστεύης εἰς τοιαῦτα παρχμύθια!

— Παρχμύθια, ἴσως, κύριε υποπλοίαρχε . . . Ἀλλὰ ἐνθυμοῦμαι ὅτι τὴν παρχμύθιον τῆς ναυμαχίας τοῦ Τράφαλγαρ τὸ σιδερομάχαιρόν μου διὰ τὰ σχοινιά ἔπεσε δύο φοραὶς ἐπάνω εἰς τὴν μύτην.

— Αἰ! Καὶ λοιπόν; ἠρώτησεν ὁ ἀξιωματικός, μειδιῶν διὰ τὴν σοβαρότητα μεθ' ἧς ὠμίλει ὁ πηδαλιούχος.

— Λοιπόν, κύριε υποπλοίαρχε, αὐτὸ δὲν ἦτον καθόλου καλὸ σημάδι. Κύτταξε! καὶ διὰ τοῦ δακτύλου του ἔδειξε μακρὰν καὶ βαθεῖαν οὐλὴν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ διερχομένην διὰ τῆς ρινὸς καὶ τελευτῶσαν εἰς τὸ πυκνὸν καὶ πολὺν ἡμιγένειόν του.

— Σιώπα, γεροτρελέ, καὶ κυβέρνα γραμμὴν, εἶπεν ὁ ἀξιωματικός ἐπιστρέφων εἰς τὴν θέσιν του.

— Αἰ λοιπόν, θὰ ἰδῆς, κύριε υποπλοίαρχε, εἶπε μετὰ κατηφείας ὁ Μιουλό, στρέφων τὸν οἶκακα τοῦ πηδαλίου εἰς τρόπον ὥστε τὰ ἰστία ἐπληρώθησαν ἐκ νέου, τὸ δὲ μεγαλοπρεπὲς πλοῖον, ἀναλαμβάνον τὴν πορείαν του, ἔκλινεν ἀποτόμως πρὸς τὰ δεξιά.

— Τέλος πάντων, εἶπεν ὁ ἀξιωματικός, παρχμολουθῶν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου του τῆ πορείᾳ λέμβου τινὸς ὅστις ἐξέλθων τοῦ λιμένος τῆς Πύλου διηυθύνετο πρὸς τὴν ναυαρχίδα . . . τέλος πάντων θὰ μάθωμεν νέα.

Καὶ τῷ ὄντι μετὰ ἓν τέταρτον, τρία σήματα διαφόρων χρωμάτων ὑφοῦντο εἰς τὸν ἀρτέμονα τῆς μεγάλης καὶ κομψῆς φρεγάτας, ἧτις τοσοῦτον ὑπερηφάνως ἔφερε τὴν ναυαρχικὴν σημαίαν τοῦ ἱππότου Δερινῦ.

— Κελευστά, ἐφώνησεν ὁ κυβερνήτης, κάλεσον τὸν ἐπὶ τῶν σημάτων ἀξιωματικόν.

Ὁ κελευστής, ποιήσας τὸν στρατιωτικὸν χαιρετισμόν, κατέβη δρομαίως καὶ ἀνέβη πάλιν παρχμολουθούμενος παρὰ τινος ἀνθυποπλοίαρχου.

— Διάβολε! . . . μεγάλα νέα, εἶπεν οὗτος πρὸς τινὰ παρχμολοῦντα συνάδελφόν του, ἀφ' οὗ παρετήρησε τὰ σήματα. Βλέπεις, φίλτατέ μου,

οἱ κυβερνήται καλοῦνται εἰς τὴν ναυαρχίδα. Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ ὥστε νὰ εἶναι ἡ διαταγὴ τῆς μάχης διότι ἐπὶ τέλους θὰ σαπήσωμεν ἐδῶ. Πηγαίνω νὰ τὸ ἀναγγείλω εἰς τὸν κυβερνήτην.

Μετ' ὀλίγον τὸ πλοῖον ἀνεκώχευσεν, ὁ δὲ λέμβος τοῦ κυβερνήτου ἐταλαντεύετο ἔτοιμος παρὰ τὴν δεξιὰν κλίμακα, οἱ δὲ ναῦται ἴσταντο περιμένοντες εὐλαβῶς ἀσκεπεῖς, καὶ τὰς κόπας ἔχοντες ὑψωμένας. Τρεῖς συριγμοὶ τῆς ναυτικῆς σφυρίκτρας ἠκούσθησαν, ὁ πηδαλιούχος τοῦ λέμβου ἐκράτησε τὸ σχοινίον τῆς ἀναβάθρας, ὁ κυβερνήτης, πλοίαρχος, κατέβη καὶ καθεσθεις ἐπὶ τοῦ πλουσίου τάπητος, τοῦ κοσμοῦντος τὸ πρυμναῖον τοῦ λέμβου ἐδώλιον καὶ ἔχοντος ἐνουφασμένον τὰ κρίνα! ἔδωκε τὴν διαταγὴν νὰ πλεύσωσι πρὸς τὴν *Σειρήνα*. Μόλις τὸ γεγονός τοῦτο ἐγένετο γνωστὸν ἐπὶ τοῦ δικρότου, καὶ οἱ μὲν ναῦται συνεσωρεύθησαν ἐπὶ τοῦ πρυμναίου ἐπιστέγου, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ συνεσωρεύθησαν ἐπὶ τοῦ πρυμναίου καὶ οἱ πάντες συνδιαλεγόμενοι πρὸς ἀλλήλους πάντοτε ἐξέφερον συμπεράσματα περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς συνεντεύξεως τοῦ κυβερνήτου μετὰ τοῦ ναυάρχου.

— Τί λέγεις περὶ αὐτῶν τῶν πραγμάτων γέρο Πενάρ; ἠρώτα νέος τις ὑπαξιωματικὸς μεσοπόλιόν τινα ἄνδρα, ὑψηλόν, ξηρὸν καὶ ἡλιοκαῆ, ὅστις καθήμενος ἐπὶ τινος διευθέτου παρὰ τὴν θυρίδα καὶ καπνίζων ἐξέβαλλεν ἀλληλοδιαδόχως τὸν καπνὸν ὅτε μὲν ἐκ τῶν μυκτήρων, ὅτε δὲ ἐκ τοῦ στόματος.

— Δηλαδή, παιδί μου, ἀπεκρίνατο μετὰ σοβαρότητος τὸ ὑποκείμενον τοῦτο, νομίζω ὅτι ὁ κυβερνήτης διευθύνεται πρὸς τὴν *Σειρήνα*, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ φθάσῃ εἰς μίαν στιγμὴν, δηλαδή! Αὐτὸ τὸ Δηλαδή ἦν λέξις προτασσομένη ἢ ὑποτασσομένη παρηνθετικῶς ὡς ἄρτυμα πάσης φράσεως τοῦ ἀρχιπυροβολητοῦ.

— Μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀρχιπυροβολητά, εἶπεν ὁ νέος ὑπαξιωματικός, δὲν εἶναι μεγάλη σου ἡ ἐφεύρεσις. Εἶναι σὰν νὰ σοῦ ἔλεγα ἐγὼ ὅτι ἡ ἐπάνω ἀντέννα (κεραία) εἶναι μικρότερη ἀπὸ τὴν κάτω. Ἐγὼ σὲ ἐρωτῶ ἐὰν πιστεύης ὅτι θὰ γαργαλισθῇ ἡ ἀβιζώτη (ἔστια) τῶν κανονιῶν σου διὰ νὰ βήξουν.

— Δηλαδή, παιδί μου, ἐὰν πιστεύῃ κανένας ἐκεῖνο ὅπου ἐπιθυμεῖ, τὸ πιστεύω, διότι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, εἶναι κρίμα νὰ μένουν ἔτσι ἀκίνητα αὐτὰ τὰ σεβαστὰ ὑποκείμενα καὶ σιωπηλὰ ὡσὰν μία γραῖα γυναικίκα, δηλαδή εἰς τὸν ἑσπερινόν!

¹ Τὰ κρίνα ἦσαν, ὡς γνωστόν, τὰ σύμβολα τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Βουρβῶνων τῆς Γαλλίας.

Καί σχεδὸν ἔκλαιεν ἐκ συγκινήσεως ὁ πολὺς ἀρχιπυροβολητὴς δεικνύων τὴν γραμμὴν τῶν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἀφῶνων πυροβόλων.

— Ἀλήθεια, γέρο-Ρενάρ, εἶναι κρίμα, διότι φαίνεται ὅτι αὐτοὶ οἱ διαβολότουρκοι ἔκαμαν ἄνω κάτω τὰ πάντα εἰς τὸν τόπον τῶν Ἑλλήνων, ἂν καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες εἶναι μία ἄλλη λέπρα τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ ... Ἀλλὰ θὰ μοῦ εἴπῃς εἰς αὐτό, ἐδῶ εἶναι ἄλλο ζήτημα, ἢ ἐλευθερία. Λοιπὸν ἡ κυβέρνησις ἔχει ἄδικον ... Καὶ εἶναι ἐντροπὴ διὰ ἓνα Γάλλον ὅστις ἐγεννήθη ἐλεύθερος νὰ βλέπῃ ὅτι ἡ ἐλευθερία...

— Δηλαδή, παιδί μου, ὅταν ἤμουν ὑπαξιωματικὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀγῆματος, τὸν καιρὸν ἐκείνον ὅπου ὁ γενναῖός μας ναύαρχος ἦτον πλοίαρχος, εἰμποροῦσαν νὰ μ' ἐγδάρουν παρὰ νὰ μὲ κάμουν νὰ μιλήσω πολιτικά ... Καὶ σὺ τώρα, δηλαδή, ὁμιλεῖς πολιτικά ... Λοιπὸν σιώπα ... κάμε ὡσὰν τὰ κανόνια ... Ὅταν εἰποῦν : πῦρ, κάμε πῦρ ... καὶ ἀφ' οὗ κάμνης πῦρ, σιωπὴ !

— Ἀλλὰ γέρο—Ρενάρ, ἔχομεν αἷμα εἰς τὰς φλέβας καὶ εἴμεθα Γάλλοι ... καὶ γεννημένοι ἐλεύθεροι καὶ εἰμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν ὅτι ἡ ἐλευθερία ! ...

— Δηλαδή, δάγκωσε τὴν γλῶσσά σου, διάβολε ! Σὺ δὲν εἶσαι παρὰ ναυτόπαιδον καὶ θέλεις νὰ ὁμιλῃς ... Ἐγώ, ὅπου μὲ βλέπεις, δὲν ὠμιλοῦσα ποτέ. Καὶ ἤμουν εἰς τὸν Ἐκδικητῆρ¹ καὶ ἤμουν εἰς τὰ πυροπολικὰ τοῦ Ῥοσσεφόρ, καὶ ἤμουν εἰς τὴν ἐστρατεῖαν τῆς Ῥωσσίας. Λοιπὸν, ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτά, μὲ ἔστειλαν εἰς μίαν φρεγάταν, τὴν ὁποῖαν ἐκυβερνοῦσεν ἓνας κυβερνήτης ... ὁ ὁποῖος, ὅταν τὸν ἐρώτησαν ἐὰν ἔπρεπε νὰ λασκάρουν τὰ πανιά... λοιπὸν, δηλαδή, τοῖς ἀπεκρίθη ὅτι θὰ ἐπήγαινε νὰ ἰδῇ εἰς τῆς ὁδηγίαις του, ἐὰν τὸ ἐσυγχωροῦσεν ὁ Ὑπουργός !

— Τὶ κωμωδία ! Καὶ ἡ ἀδερφούλα μου ἡ μικρὴ θὰ ἔκαμνε τὸ ἴδιον !

¹ Σ. Μ. Ὁ Ἐκδικητὴς (Vengeur) ἔχει φήμην πατριωτικὴν παρὰ Γάλλοις διότι ἐλέχθη ὅτι ὅτε τὸ γαλλικὸν τοῦτο τρίκροτον ἐν τῇ πρώτῃ μεγάλῃ ναυμαχίᾳ τῇ συγκροτηθεῖσιν πρὸς τοὺς Ἄγγλους μετὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἀπολέσαν καὶ τοὺς τρεῖς αὐτοῦ ἰστούς καὶ κατατρυπηθὲν ὑπὸ τῶν σφαιρῶν, ἐμελλε νὰ καταβυθισθῇ, τὸ πλήρωμα δὲν παρεδόθη, ἀλλ' ἐν ᾧ κατεποντίζετο ἐκαονοβόλει ἀκόμη ἔχον ἀναπεπταμένην τὴν τρίκρουτον σημαίαν καὶ ζήτην κραυγάζον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Οἱ Ἄγγλοι ὅμως ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ φήμη αὕτη ἦν δημοσκοπικὴ ἐφεύρεσις τοῦ Ἰακωβίνου Barrère καὶ ὅτι τὸ πλήρωμα ἅμα ἰδὼν ὅτι τὸ πλοῖον ἐμελλε νὰ καταποντισθῇ παρεδόθη αὐτοῖς.

— Λοιπὸν, δηλαδή, αὐτὸς ὁ περίφημος θαλασσινὸς εἰμποροῦσε νὰ μὲ στείλῃ νὰ κυριεύσω ἓνα τρίκροτον μὲ μίαν βάρκαν, καὶ ἐγὼ θὰ ὑπήκουα. Θὰ ἐπήγαινα εἰς τὸν πάτον ἀπὸ τῆς κανονιαῖς, χωρὶς νὰ γελᾶσω καὶ χωρὶς νὰ ἐρωτήσω διὰ τί. Λοιπὸν, σοῦ τὸ ἐπαναλαμβάνω, παιδί μου, καὶ ἀκούε το αὐτὸ διότι εἶναι ἀξίωμα γνωστὸν ! Μὴ φροντίζῃς διὰ τὴν ῤηξιάν, παρὰ ὅταν πρόκηται νὰ βάλῃς φωτιά. Δηλαδή, ἐκατάλαβες ;

— Ἀξιόλογα, γεροκαπετάνιο, ἀλλὰ ὅταν πάλιν κάνεις συλλογίζεται τὴν ἐλευθερίαν ...

— Πάλιν, δηλαδή, πολιτικά. Ἀλλὰ, διάβολε, παιδί μου, διὰ τί δὲν κάμνεις ὡσὰν ἐμένα ; Διὰ τί δὲν ἐνασχολεῖσαι εἰς ... Ἐγὼ τὸν καιρὸν νὰ ὁμιλῶ πολιτικά, ἐγὼ ; Ἐγὼ συλλογιζομαι τὴν οἰκογένειάν μου.

— Ἀλλὰ δὲν εἶσαι ὑπανδρεμένος, γέρο-Ρενάρ ! Δὲν ἔχεις οἰκογένειαν. Ἐχεις ;

— Δηλαδή, ὅταν δὲν ἔχη κανέναν οἰκογένειαν, κάμνει δηλαδή ἐγὼ σοῦ ὁμιλῶ διὰ τὰ κανόνια. Νά ! τὰ μεγάλα μου κανόνια τῶν 36 λιτρῶν τὰ ὀνομάζω πατέρας ... τὰ μικρά μου τῶν 18 παιδιὰ, καὶ τὰς ὠραίας μου χαρωνίδας, μητέρας. Κύτταξε πῶς εἶναι φρόνιμα, τακτικά, σοβαρά, καθάρα. Αὐτὰ δὲν ὁμιλοῦν πολιτικά. Ἐὰν ὁ πανάγαθος Θεὸς ἦτον δίκαιος, θὰ τοῖς ἐδίδεν ἐργασίαν. Ἀλλὰ θὰ τὰ ἰδῆς παιδί μου, θὰ τὰ ἰδῆς ἐντὸς ὀλίγου, πιστεύω, εἶπεν ὁ ἀρχιπυροβολητὴς ἐνθουσιαζόμενος εἰς τρόπον ὥστε οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἡστραπτον ὡς ἀπτέρες. Ἀλλ' ἰδοῦ ὁ κυβερνήτης ὅστις μᾶς ἐπανάγεται. Θὰ ἰδοῦμεν τί ἄνεμος φυσᾷ.

Ὁ κυβερνήτης ἦτον ἤδη ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Ἡ φυσιογνωμία του ἦτον φαιδρωτάτη, ἐκράτει δὲ ἔγγραφά τινα εἰς τὴν χεῖρα.

— Κύριε, εἶπεν εἰς τὸν ὑπαρχον, ἀντιπλοίαρχον, εἰσερχόμενος εἰς τὸ δωμάτιόν του. Κάλεσον τὸ ἐπιτελεῖον τῶν ἀξιωματικῶν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ συμβουλίου.

— Πολὺ καλά. Καθὼς φαίνεται θὰ γελᾶσωμεν, εἶπεν ὁ πηδαλιούχος Μιουλό, φέρων τὰ βλέμματά του ἀπὸ τῆς πυξίδος εἰς τὰ ἰστία, καὶ ἀπὸ τῶν ἰστίων εἰς τὴν πυξίδα.

Οὐδὲν θετικὸν εἶχε διαδοθῆ περὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ ναύαρχου καὶ ὅμως μετὰ μίαν ὥραν ἀπὸ τῆς ἐξόδου τοῦ ἐπιτελείου ἐκ τῆς αἰθούσης τὰ πνεύματα ἦσαν ἄνω κάτω ἐπὶ τῆς Βρεσλαυίας. Τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν σιωπὴν διεδέξατο εἰδός τι χαραὸς παραφόρου. Ἐσφιγγον

τάς χεῖρας ἀλλήλων οἱ τοῦ πληρώματος, ἐγέλων, ἐβλασφήμουν φαιδρῶς, ἰδίως δὲ παρεφέροντο ἐκ τῆς χαρᾶς οἱ νεοσύλλεκτοι ναῦται.

— Λοιπόν, ἔλεγε νεανίας τις ἔχων τὸ βλέμμα ζωηρὸν καὶ τὸ δῆμα ἠλιοκαές, πλησιαζὼν τὸν ἀρχιπυροβολητὴν Ῥενάρ. Λοιπόν, αὔριον θὰ χορεύσωμε. Ἐγὼ θὰ ἔδιδα δύο μισθοὺς ν' ἀρχίζε ἀπὸ τώρα ὁ χορός. Καὶ σύ ;

— Ἐγὼ, εἶπε σοβαρῶς ὁ ἀρχιπυροβολητής, λοιπόν, δηλαδὴ. Καλλίτερα ἔχω αὐτὸ παρὰ μίαν τρικυμίαν, καὶ ἤρχιζε πάλιν μασσῶν τὸν καπνὸν του. Διότι ἡ ψυχρότης καὶ ἡ σοβαρότης τῶν παλαιῶν ναυτῶν ἦτον εἰς παράδοξον ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἀρειμάνιον ἐνθουσιασμὸν τῶν νέων. Οὐχὶ ὅμως ἀνευ ἐνδομύχου εὐχαριστήσεως προσεμειδίων πρὸς τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν νέων τὸν γεννῶμενον ἐκ τῆς ιδέας τῆς πρώτης μάχης, ἀλλ' εἰθισμένοι πρὸ πολλοῦ εἰς τοὺς τοιούτους ἀγῶνας ἐγίγνωσκον ὅτι τὴν ἔξαψιν τῆς στιγμῆς ἤθελον διαδεχθῆ διαλογισμοὶ σοβαρώτεροι.

Ἦρχισεν ἐπὶ τοῦ πλοίου ἡ πρὸς τὴν μάχην παρασκευὴ ἤρθησαν ἐκ τῶν πυροβολείων πάντα τὰ ἐπιπροσθοῦντα, ἤτοι προσωρινὰ χωρίσματα μαγειρεῖα, δωμάτια κλπ. Ἐν τοῖς θωρακίσις ἐτέθησαν πυροβοληταὶ καὶ μικρὰ πυροβόλα. Ταῦτα πάντα ἐξῆπτον τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν νεοσυλλέκτων ναυτῶν, ἀλλ' ὅτε μετὰ τινα ἀνάπαυλαν κατηνάσθη ἡ ἔξαψις αὕτη, περίεργος μεταβολὴ ἐφάνη ἐν τῇ ψυχικῇ καταστάσει μέρους τινὸς τοῦ πληρώματος. Οἱ μὲν παλαιοὶ ναῦται διετήρησαν τὴν ἔκφρασιν ἐκείνην τῆς ἀκηδεΐας καὶ τῆς εὐσταθείας ἣτις τοῖς εἶναι συνήθης, οἱ δὲ νέοι ἐγένοντο σιωπηλοὶ καὶ σύννοες. Ἀπεμονώθησαν, ἐπιζητοῦντες τὴν ἀπομόνωσιν ἐκείνην ἣν εὐρίσκει τις καὶ ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ πλοίου. Τότε οἱ διαλογισμοὶ τῶν ἐστράφησαν πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς τοὺς οἰκείους των, πρὸς τὰ σχέδιά των. Τότε μόνον ἠδυνήθησαν νὰ ἀναλογισθῶσι τὰς περιπετείας τῆς μάχης, εἰς ἣν ἔμελλον γενναίως νὰ ἐκτεθῶσιν. Οὐχὶ ὅμως ἐκ φόβου ἐξέλιπεν ἡ φαιδρότης των ἐκείνη ἀλλ' ἐκ τοῦ θλιβεροῦ καὶ εὐσεβοῦς συναισθήματος τοῦ καταλαμβάνοντος τὴν ψυχὴν ἐκείνων οἵτινες μέλλουσι κατὰ πρῶτον νὰ μετασχωσι μάχης σπουδαίας.

Ὁ κυβερνήτης, ὃν μακρὸν καὶ ἐνδοξὸν στάδιον εἶχε καταστήσει ἱκανὸν νὰ γιγνώσκη κατὰ βάθος τὴν θαυμασίαν ταύτην κατηγορίαν τῶν ναυτῶν, ἀφ' οὗ προσεφώνησεν αὐτοῖς καταλλήλως διὰ βραχέων, τοῖς εἶπε :

— Καὶ λοιπόν, παιδιά μου, δὲν χορεύομεν ἀπόψε ! Καὶ ὅμως εἶ-

ναὶ ἡ ὥρα. Ἐμπρός, ἕνα γύρον. Κύριοι ἀξιωματικοί ! Δότε τὸ παράδειγμα.

Καὶ ἀμέσως ἡ χαρὰ ἐπανήλθεν εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ κατηφῆ πρόσωπα. Φανοὶ ἐκομίσθησαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, διότι εἶχεν ἐπέλθει ἡδὴ ἡ νύξ, λαμβάνονται ἀπὸ τῶν χειρῶν καὶ οἱ πάντες, ναῦται, ὑπαξιωματικοί, ἀξιωματικοί, ἀνευ διακρίσεως βαθμοῦ ἀρχίζουσι τὸν χορὸν ἐπὶ τοῦ πρυμναίου ἐπιστέγου. Ἄδουσιν ᾠσματα τῆς Γαλλίας, ᾠμάτια, ἐπιφθᾶς γαλλικᾶς καὶ ἦτον περίεργον πρᾶγμα νὰ βλέπη τις χιλίους διακοσίους ἀνθρώπους, οἵτινες τῇ ἐπαύριον ἔμελλον νὰ κινδυνεύωσι τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων, χορεύοντας μετὰ φαιδρότητος ἐπὶ μιᾶς σανίδος ἣτις μόλις τοὺς ἐχώριζεν ἀπὸ τῆς ἀθύσσου καὶ προοιμιαζομένους τὸν φοβερὸν ναυτικὸν ἀγῶνα διὰ φαιδροῦ καὶ παραφόρου στροβίλου (valse). Ἐν τοῖς ἐθνικοῖς ἐκείνοις ᾠμασιν ὑπῆρχεν οἰονεὶ τις ζῶσα ἀνάμνησις τῆς πατρίδος ἣτις διεσκεδάζετο εἰς τὸ ἀπειρον καὶ ἔφθανεν ἀπηχοῦσα καὶ θνήσκουσα βαθμηδὸν μέχρι τῆς ἀκοῆς τῶν ναυάρχων τοῦ Ἰβραίμ.

Μετὰ δύο ὥρας ὁ κυβερνήτης, μὴ θέλων νὰ γεινώσι κατάκοποι οἱ ἄνδρες οὗτοι οἵτινες εἶχον ἀνάγκην ὅλων τῶν δυνάμεων των διὰ τὴν ἐπιούσαν, ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ἀποχωρήσεως. Ἀνεγνώσθη ὁ κατάλογος, καὶ ἕκαστος λαβὼν τὴν κρεμαστὴν κλίνην του κατέβη εἰς τὰ πυροβολεῖα καὶ ἀναρτήσας αὐτὴν εἰς τὴν συνήθη θέσιν κατεκλίνθη. Ἐπὶ τινα χρόνον ἔτι ἠκούοντο γέλωτες σιγαλοί, σκώμματα, χαιρετισμοὶ στρατιωτικοί, μακρὰ συζητήσεις περὶ τῆς ἀνδρείας τῶν Αἰγυπτίων, περὶ τοῦ τρόπου τοῦ ἀποφεύγειν τὰ πυρπολικά ... Ἐπειτα βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον αἱ φωναὶ αὗται ἔπαυσαν καὶ βαθεῖα σιγὴ ἐπεκράτησεν ἐπὶ τοῦ δικροῦτου ὅπερ ἔπλεε τὰ ἱστία ἔχον συνεσταλμένα, ἄτε περιμένον τὴν ἡμέραν.

Τὸν ζωηρὸν ἐκείνον θόρυβον διεδέχθη ἄκρα ἡσυχία. Ἐκαστος ἀξιωματικὸς κατέβη εἰς τὸ μικρὸν καὶ σκοτεινὸν δωμάτιόν του. Ἐκεῖ ἐπῆλθον οἱ λυπηροὶ διαλογισμοί. Τότε ἕκαστος προσβλέπει μετ' ἀγάπης πρὸς τὸ σκῆνωμα ἐκεῖνο ὅπου διῆλθον τσσαῦται ὥραι ἡδέος ῥεμβασμοῦ καὶ μαλθακῆς ῥαστώνης καὶ ὅπου ἐγεννήθησαν ἐν τῷ νῶ τοσαῦτα λαμπρὰ καὶ φαντασιώδη σχέδια.

Καὶ οὗτος μὲν ἀνοίγει τὸ γραφεῖόν του καὶ ἀναγινώσκει τὸ γράμμα τοῦ γέροντος πατρός, ἢ τῆς ἐρωμένης, ἢ τῆς ἀδελφῆς. Ἐκεῖνος δὲ ἀναλογίζεται ἐπὶ πολὺ τὸ παρελθόν, ἐπ' ὀλίγον τὸ παρόν, καὶ οὐδαμῶς τὸ μέλλον ἀποπνίγει μύχιον στεναγμὸν, ἀποδιώκει κακὸν προ-

αίσθημα και γράφει μετὰ σπουδῆς γραμμὰς τινας. Εἶναι αὐταὶ αἱ τελευταῖαι βουλήσεις, οἱ τελευταῖοι πόθοι ἐνὸς θνησκόντος στρατιώτου. Εἶναι προσευχή ... μία λέξις ἀποχαιρετισμοῦ ἢ ἀναμνήσεως εἰς μίαν γυναῖκα, εἰς μίαν μητέρα, ἥτις μέλλει νὰ ἐγχειρισθῇ εἰς φίλον συνάδελφον διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ γράψας ἤθελε φονευθῇ.

Καὶ μετὰ τοῦτο οἱ πάντες κοιμῶνται καὶ κοιμῶνται καλῶς, διότι εἶναι ἄνθρωποι φιλότιμοι καὶ γενναῖοι, καὶ ἀφ' οὗ ἀπέτισαν τὸν φόρον τῶν εἰς τὴν φύσιν, εἰς ἕν ἀληθὲς αἶσθημα, τῆ ἐπιούση ἔσονται ψυχροὶ καὶ ἀτεγκτοὶ, διότι ἐν τῷ μέσῳ τῶν πολυβόλων, τοῦ συρίγματος τῶν σφαιρῶν, τοῦ τρισμοῦ τῶν καταπιπτόντων ἰσθῶν καὶ τῶν φωνῶν τῶν θνησκόντων, μικρὰ θέσις μένει ἐν τῇ καρδίᾳ πρὸς αἶσθημα τρυφερόν, πρὸς ἀνάμνησιν ἐρωτικὴν.

Ἄλλὰ τοῦλάχιστον ἐκεῖνοι δύνανται, κατὰ τὰς μακρὰς ταύτας ὥρας, τὰς προηγουμένας τῆς μάχης, νὰ ἀναπολήσωσι φαεινὰς εἰκόνας εἰς τὴν μνήμην τῶν καὶ νὰ ζήσωσιν ἐπὶ τινος ἔτι ὥρας τὴν ζωὴν τῆς γλυκείας ταύτης φαντασιοκοπίας. Ἄλλ' ἐκεῖνος ὅστις ὑπέχει πᾶσαν τὴν ἀπειρον ταύτην εὐθύνην; Ὁ ναύαρχος; Ὡ!, ἐκεῖνος εἶναι δυστυχῆς λίαν δυστυχῆς! διότι οὐδὲ μίαν στιγμὴν ἔχει νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν του ζωὴν, οὐδὲ ἕνα πκλμὸν τῆς καρδίας του εἰς τὰς ἀνθρωπίνους συγκινήσεις του. Ἐν τῇ σιωπῇ καὶ τῇ μελέτῃ ὀφείλει νὰ ὑπολογίσῃ τὰς ἀπείρους περιπετείας αἰματηρᾶς μάχης, τὴν κίνησιν τοῦ στόλου ὃν διοικεῖ.

Πρέπει νὰ ἔχῃ τόλμην, ἵνα συλλάβῃ ἐν τῷ νῆϊ, καὶ ψυχραιμίαν ἵνα ἐκτελέσῃ. Ἐκεῖνος δὲν κοιμᾶται. Ἀγρυπνεῖ ὑπὲρ ὄλων, οἵτινες κοιμῶνται ἡσυχοὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ὀνόματός του. Τούτου ἕνεκεν, διὰ τῶν δύο πρυμναίων θυρίδων τῆς Σειρήνος, ἠδύνατό τις νὰ ἴδῃ, εἰς τὸ φῶς τοῦ λαμπτήρος, ἄνδρα τινὰ νέον ἔτι, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχοντα προσηλωμένους μετ' ἀδιασπάστου προσοχῆς ἐπὶ χάρτου τινὸς τῆς ναυμαχίας, μειδιῶντα καὶ σημειοῦντα μετὰ φιλαυτίας τὴν θέσιν τῆς φρεγάτας αὐτοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κινδύνου.

Ἄλλ' ἄλλη τις σκηνὴ συνέβαιεν ἐπὶ τῆς πύργου τῆς Βρεσλαύτας. Ὁ πηδαλιούχος Μιουλό καὶ ὁ πυροβολητῆς Ῥενάρ ἐκαθέζοντο ἐπὶ τῶν ἄκρων κλίνης τινὸς ἐντὸς τοῦ κοιτωνίσκου τῶν, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ὑπῆρχε μία φιάλη καὶ δύο ποτήρια ἐκ λευκοσιδήρου.

— Λοιπὸν, εἴμεθα σύμφωνοι, Ῥενάρ, εἶπεν ὁ Μιουλό, εἰς τὴν περὶστασιν ὅπου τὴν πάθω, δηλαδὴ σκοτωθῶ ...

— Λοιπὸν δηλαδὴ, φίλε, ἐγὼ παίρνω τὸν Γεώργη μαζί μου,

— Θὰ σοῦ εἶναι ἴσως ἐνοχλητικὸν αὐτό;

— Ναί, ἀλλὰ τί θέλεις νὰ γείνη χωρὶς ἐσένα αὐτὸς ὁ καυμένος ὁ μικρός. Βλέπεις, Μιουλό, δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ πατέρα, διὰ νὰ ἴδῃ ἐὰν τὸ παιδί στέκη καλὰ εἰς τὴν ἐπάνω ἀντέννα (κεραίαν) ἢ ἐὰν δένη καλὰ τὸ πανὶ ἐπάνω εἰς τὴν ὄραν τῆς τρικυμίας.

— Ὡ εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ πολὺ, Ῥενάρ. Γιατί, τί νὰ σοῦ εἰπῶ! Δὲν εἰμπορεῖ νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὸν νοῦν μου. Νομίζω ὅτι αὐριον θὰ κακαλώσω! ... Δύο φοραὶς ὁ σουγιᾶς μου ἀνοιξε μοναχὸς του.

— Λοιπὸν δηλαδὴ, δὲν θέλω νὰ σὲ τρομάξω, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι καλὸ σημάδι ...

— Τέλος πάντων, ὅ,τι θέλῃ ὁ Θεός. Ἄλλὰ λυποῦμαι διὰ τὸν Γεώργη.

— Θὰ φροντίσω ἐγὼ ... Δηλαδὴ, σοῦ τὸ ὑπόσχομαι.

— Τὸν καυμένον τὸν μικρόν! Κύτταξε πῶς κοιμᾶται!

Καὶ οἱ δύο παλαιοὶ ναυτικοὶ ἐπλησίασαν πρὸς μίαν κλίνην κρεμαμένην, εἰς μίαν γωνίαν τοῦ κοιτωνίσκου. Πῶς, παιδίον δεκαετὲς ἐκοιμάτο ἡσυχῶς, ἡ δὲ μορφή του εἶχεν ἐν τῷ ὕπνῳ του ἔκφρασιν φαεινότητος καὶ νοημοσύνης παράδοξον διὰ μίαν τόσοσιν τρυφερὰν ἡλικίαν. Ὁ Μιουλό τὸ παρετήρησεν ἐπὶ στιγμᾶς τινος ἐν σιωπῇ. Ἐπειτα οἱ ὀφθαλμοὶ του ὑγράνθησαν καὶ ἐν δάκρυ ἔρρευσεν ἐπὶ τῆς παρεῖας τοῦ κοιμωμένου υἱοῦ του.

— Νὰ πάρῃ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, εἶπε, σπογγίζων τοὺς ὀφθαλμοὺς του διὰ τοῦ νότου τῆς χονδροειδοῦς καὶ πεπισσωμένης παλάμης του... δὲν εἶμαι δειλὸς καὶ ὅμως, Ῥενάρ... ἄκουσε. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ μὴ ἐγένετο ἡ καταπραμένη ναυμαχία.

— Αἱ λοιπὸν δηλαδὴ! Δὲν εἶμαι ἐγὼ ἐδῶ, ἀδελφέ; εἶπε γεγωνίᾳ τῆ φωνῆ ὁ Ῥενάρ βιπτόμενος εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μιουλό, καὶ κλείων τοὺς ὀφθαλμοὺς του, ἵνα μὴ ἴδῃ ὅτι καὶ αὐτὸς ἐδάκρυε.

— Ἄς εἶναι, Ῥενάρ, καλέ μου ἀδελφέ, ἄς εἶναι. Δὲν εἶμαι ἡσυχος ... Σὺ ἔχεις δίκαιον νὰ μιλήσῃς καθὼς μιλεῖς, διότι εἶσαι βέβαιος διὰ τὸ πεσοῖ σου, ὅτι δὲν θὰ τὸ ἀφήσῃς εἰς αὐτὸν τὸν διαβολοχορόν.

— Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια. Τρεῖς φοραὶς ἐφύσησα εἰς τὸ φανάρι μου καὶ τρεῖς φοραὶς τὸ ἄναψα πάλιν ἄμα τὸ ἐσῆκωσα εἰς τὸν ἄερα. Ἐγὼ ἔχω βεβαιότητα ὅτι θὰ τὴν γλυτώσω. Καὶ τότε, τί φοβεῖσαι;

— Τὸν καυμένον τὸν Γεώργη! εἶπεν ὁ Μιουλό. Αὐτὸς ὅπου εἶναι τόσοσιν ἔξυπνος καὶ τόσοσιν ζωηρός! Προχθές, ὅσον τὸ συλλογίζομαι τόσοσιν γελῶ, δὲν τα ἐκατάρφερα τόσοσιν καλὰ ὥστε, ἐν ᾧ τὸν ἐκυνηγοῦσαν

νά τὸν πιάσουν τρεῖς ναῦται νεοσύλλεκτοι, αὐτὸς ἐπήδησεν ἐπάνω ἀπὸ τὸν φεγγίτην τοῦ θαλάμου, ἐν ᾧ ἐκεῖνοι ἐκατρακύλησαν εἰς τὸ ὑπόστρωμα καὶ ὁ ἕνας μάλιστα ἐχτύπησε τόσον δυνατὰ τὸ πόδι του, ὥστε ὁ ἰατρὸς ἔλεγεν ὅτι ἔπρεπε νὰ τοῦ τὸ κόψουν!

— Τὸ βέβαιον εἶναι, ὁ Μιουλό, εἶπε σοβαρῶς ὁ Ῥενάρ ὅτι ὁ Γεώργης ὑπόσχεται νὰ γένη ἕνας ἀξιόλογος ναύτης καὶ ἐγὼ θὰ ἐπιμεληθῶ τὴν προκοπὴν του, ἐὰν σὺ μὲς ἀφήσης χρόνους, νὰ ἦσαι βέβαιος.

— Τέλος πάντων, καλέ μου γέρο-Ῥενάρ, ἔχε ὑγείαν καὶ σὲ εὐχарιστῶ, ἐὰν δέν σε ἐξαναϊδῶ ὕστερα ἀπὸ τὸν χορόν.

Καὶ οἱ δύο οὗτοι ἄνθρωποι ἐνηγκαλίσαντο ἀλλήλους ἐγκαρδίως, μεθ' ὃ κατεκλίνθησαν περιμένοντες τὴν αὐγὴν διότι διὰ τῆς βίας ἐμελλον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν λιμένα ἅμα τῇ ἡμέρᾳ.

Η ΜΑΧΗ

8/20 Ὀκτωβρίου 1827.

Ἴδου ἡ ἡμέρα ἀνέτειλεν· ὁ ἥλιος ἤρχισε νὰ χρυσαίη διὰ τῶν ἀκτίων του τὰ τὸσον κυανᾶ, τόσον δροσερά, τόσον διαφανῆ ἐκεῖνα ὕδατα τῆς Μεσογείου, ἐλαφρὰ δὲ τις ὀμίχλη ἐπικάθηται ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν τῆς Σφρακτηρίας βράχων. Ἐγέρθητι ταλαίπωρε ναῦτα, ἐκτίναξον τὰ αἰμαδιῶντα μέλη σου, δίπλωσον τὴν κλίνην σου τὴν κρεμαστὴν καὶ δράμε εἰς τὸν ἦχον τοῦ τυμπάνου. Πόσος ἔγεινε καὶ γίνεται λόγος περὶ τῶν ἠρώων ἐκείνων οἵτινες βαθέως ἐκοιμῶντο κατὰ τὴν νύκτα τὴν πρὸ τῆς μάχης!... Ἀλλὰ πόσοι ἦρωες ἄγνωστοι κοιμῶνται ὁμοίως κατὰ μῆκος τῶν μακρῶν ἐκείνων πυροβολείων τῶν πολεμικῶν πλοίων! διότι ὄχι μόνον κοιμῶνται βαθέως, ἀλλὰ καὶ βέγγουσι καὶ οἱ βόγγοι των, τῇ ἀληθείᾳ, εἶναι ἀνώτεροι τοῦ ἤχου τοῦ τυμπάνου!

Οἱ ναῦται ἀνέρχονται, ὁ κατάλογος ἀναγινώσκειται καὶ εἶναι τῷ ὄντι εὐχάριστον νὰ ἀκούη τις τὰς ἀνδρικὰς καὶ ἠχηρὰς ἐκεῖνας φωνὰς ἀποκρινομένης εἰς ἕκαστον ὄνομα. Μόνον ἕκαστος αὐτῶν λέγει καθ' ἑαυτὸν βεβαίως, θεωρῶν μετὰ συμπαθείας τοὺς πλησίον του: «Αὐτὴν τὴν ἐσπέραν, ἴσως, αὐταὶ αἱ πυκναὶ γραμμαὶ θὰ εἶναι ἀραιωμέναι, ἀντ' αὐτῶν τῶν φωνῶν, τῶν τόσων ἠχηρῶν, θὰ ἀκούσω βόγγους ὑποκώφους καὶ ἀποπνιγομένους καὶ αὐτὰ τὰ πρόσωπα τὰ ἠλιοκαῆ θὰ εἶναι ὠχρὰ καὶ αἱματόφυρτα. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους, ἀφ' οὗ χρειάζεται νὰ πέσωσι νεκροὶ καὶ τραυματῆαι, ἃς εἶναι καλλίτερα αὐτοὶ παρὰ ἐγὼ!» Εἶναι τόσον φυσικὸν τὸ τοιοῦτον!

Κατὰ τὴν δεκάτην ὥραν τῆς πρωίας ἕκαστος ἐκ τοῦ πληρώματος ἔλαβε τὴν διαταγὴν νὰ μεταβῆ εἰς τὴν τῆς μάχης θέσιν του. Τὰ ὄπλα ἐκομίσθησαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἠνεώχθη δὲ ἡ πυριτιδαποθήκη. Κατέβην τότε εἰς τὸ πυροβολεῖον ὅπου ἦσαν τὰ πυροβόλα τῶν 36 λιτρῶν (σφαίρας). Ἦτον λαμπρὸν θέαμα. Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, εἰσερχόμενον διὰ τῶν θυρίδων τῶν πυροβόλων, ἀντανεκλάτο ἐπὶ τε τῶν ναυτῶν καὶ τῶν μελάνων καὶ λείων πυροβόλων, κατὰ τὸ εἶδος τῆς ζωγραφικῆς τοῦ Ῥέμπραντ, ἐν ᾧ τὸ μέσον καὶ τὸ πρόσθεν τοῦ πυροβολείου ἔμενον ἐν τῇ σκιᾷ. Μόνον ἕνεκα ἰδιοτροπίας τοῦ φωτὸς ὁ σίδηρος τῶν λογγῶν καὶ τῶν ξιφῶν τὰ ὅποια ἦσαν τεθειμένα περὶ τοῦ ἰστοῦ ἔλαμπε κατὰ διαστήματα, ὡς σελάγισμα ἀστραπῆς· οἱ δὲ ναῦται πάντες, φέροντες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μικρὸν ψάθινον πῖλον, ὡς ἔνδυμα δὲ ἀναξυρίδα καὶ χιτῶνα δεδεμένον περὶ τὴν μέσην διὰ ζώνης ἐρυθρᾶς, περιεκύκλουν σιωπηλῶς τὰ πυροβόλα των.

Αἱ θρυαλλίδες ἔκαιον, ἕκαστος δὲ σκοπευτὴς στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ νώτου τοῦ πυροβόλου ἐκράτει τὸ σχοινίον τοῦ ἐναύσματος διότι ἐπὶ τῶν πλοίων ἡ ἐκπυροσκόρησις τῶν πυροβόλων διενεργεῖται ὡς καὶ ἡ τῶν τουφεκίων. Ἐπὶ τῆς πρύμνης ὁ ἀρχαιότερος τῶν ὑποπλοίαρχων ἔδιδε διαταγὰς εἰς ἕνα ἀνθυποπλοίαρχον καὶ εἰς τινὰς δοκίμους, οἵτινες ἦσαν τεταγμένοι ἐπὶ τῶν ἀρμένων. Ὁ δὲ Ῥενάρ, ὁ ἀρχιπυροβολητής, ἐβᾶδιζεν ἄνω καὶ κάτω, ἐστρέφετο, ὠμίλει χειρονομῶν πρὸς ἕκαστον ναύτην καὶ ἕκαστον πυροβόλον, ὅτε μὲν ἐκφέρων ἀπειλὰς, ὅτε δὲ κολακεύων καὶ ἐμψυχῶν. Φθὰς εἰς τὸ πέμπτον πυροβολεῖον τῆς δεξιᾶς ἐστάθη καὶ ῥίψας βλέμμα ἐταστικὸν ἐπὶ τοῦ διευθέτου.—Λοιπόν, δηλαδὴ, σὺ εἶσαι ἐδῶ ὁ σκοπευτής, Γκιλμπό, εἶπε πρὸς τινὰ ὑψηλὸν νέον ναύτην ὅστις ἔπαιζε μετὰ τοῦ κέρατος τοῦ περιέχοντος τὴν πυρίτιδα.

— Ναί, ἀρχιπυροβολητᾶ.

— Λοιπόν, γνωρίζεις τὸν χαρακτῆρά του. Αὐτὸ εἶναι τὸ *Λουσα-σμένον* εἰξεύρεις, τὸ ὅποτον τραβᾷ δέκα ὀργυιαὶς περισσότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα, ἀλλὰ ἔχει καὶ φοβερὸν τιναγμὸν πρὸς τὰ ὀπίσω, ὥστε πρόσεχε πόδια καὶ χέρια.

— Εὐχарιστῶ, γεροκαπετάνιο.

— Λοιπόν, πιδιὰ μου, ὅσοι εἴσθε καινούργιοι θὰ ἔχετε τὴν τύχην νὰ εὐρεθῆτε εἰς περίφημον χορόν. Ἀλλὰ μὴ παραχθῆτε καθόλου καὶ μὴ τρομάζετε ἀπὸ τὸ αἶμα. Ξέρετε, ὅταν μία πληγὴ ματώνει, εἶναι καλὸ σημάδι.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ὁ Μιουλό ἐξήρχετο ἐκ τοῦ ὑποστρώματος καὶ ἦν λίαν φαιδρός, κρατῶν τὸν Γεώργιον ἐκ τῆς χειρός.

— Καλημέρα, ἀδελφέ, εἶπε πρὸς τὸν Ρενάρ, πλήττων αὐτὸν οἰκειῶς κατὰ τῆς κεφαλῆς διὰ τοῦ τηλεσκοπίου του.

— Λοιπὸν δηλαδή, γέρο μου, εἴμεθα χαρούμενοι σὰν νὰ εἰποῦμε, σήμερα... διατὶ μυρίζει μπαρούτι, Αἱ!

— Βέβαια, ἔπειτα εἶναι καὶ ἄλλο: Τὴν ἐγλύτωνα, εἰς τρόπον ὥστε δὲν θὰ ἔχῃς τὸ βάρος νὰ φροντίζῃς διὰ τὸν Γιώργη, διότι ἐλπίζω νὰ ζήσω καὶ νὰ τὸν ἰδῶ νὰ μεγαλώσῃ.

— Λοιπὸν δηλαδή; Ποῖος σοῦ τὸ εἶπε;

— Νά, 'Ρενάρ, αὐτὸ τὸ πρῶι, δὲν εἴμποροῦσα πλέον νὰ ὑποφέρω ἐπῆγα καὶ ἤυρα τὸν Ὑπαρχον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἕνας κάλλιστος ἄνθρωπος ἀπὸ τοὺς παλαιούς καὶ τοῦ εἶπα: Κύριε ἀντιπλοίαρχε, μὲ γνωρίζεις ὅτι δὲν εἶμαι ἀπὸ τοὺς δειλούς. Λοιπὸν ἀντὶ νὰ εἶμαι εἰς τὸ πηδάλιον ἐπάνω εἰς τὸ κατὰστρωμα, ἄς εἶμαι εἰς τὸ ἄλλο τὸ ἀναπληρωτικόν.

— Μιουλό, μοῦ εἶπε, ἄς γένη τὸ θέλημά σου. Ποιὸς μπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ τίποτε εἰς ἕναν παλαιὸν καθὼς ἐσένα; πῆγαινε ἐκεῖ εἰς τὴν θέσιν σου καὶ πρόσεχε τὸ πετσί σου. — Λοιπὸν, ἀδελφέ, ἡ ἱστορία τοῦ σουγιᾶ μου μοῦ ἔλεγε ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ μείνω 'ς ἐκείνη τὴ θέσι, ἡ σφαῖρα θὰ ἐρθῆ ἐκεῖ νὰ μὲ ζητήσῃ, ἀλλὰ δὲ θ' αὐρῆ τίποτε! Τάκους τίποτα! Καὶ θὰ θὰ τὴν πάθῃ ἡ σφαῖρα καλὰ! ἀνεφώνησε φαιδρῶς ὁ γέρον ναύτης ἐναγκαλιζόμενος τὸν υἱὸν του.

— Τώρα εἶσαι ἀσφαλισμένος! εἶπεν ὁ 'Ρενάρ καθ' ἑαυτὸν ὡσὰν ἐκεῖνος ὅστις διευθύνει τῆς σφαίρας, ἡ ὁποῖαις πολλάκις μᾶς ἔρχονται ὅθεν δὲν ταις περιμένομεν, ἀπατήθηκε ποτέ! Σὲ εἰδοποιεῖ διὰ σημείων καὶ αὐτὸ σοῦ φθάνει!

— Γεῖά σου, ἀδελφέ μου, εἶπε φαιδρῶς ὁ Μιουλό, θὰ ἰδωθοῦμεν ὕστερα, ἀλλὰ τώρα σοῦ ἀφίνω τὸν Γιώργη, ὅστις θὰ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς κομιστὰς τῶν πολεμεφοδίων διὰ τὸ ἐνδέκατον πυροβόλον.

— Ὑστερα, μάλιστα, ἀλλ' ἄς φιληθοῦμε τώρα, διὰ τὸ καλόν.

— Ἄ, τῷ ὄντι, καθὼς εἴμαστε καὶ στολισμένοι, δὲν ἔχει λόγο! Ἐπειτα, ἔπειτα, καλλίτερα.

— Ἐπειτα! ἐψιθύρισε μετὰ κατηφείας ὁ 'Ρενάρ. Καὶ τείνων τὴν χεῖρά του πρὸς τὸν πηδαλιούχον τῷ εἶπεν: Ἄς εἶναι, γέρο μου, μίᾱ ἰδέα μοῦ ἦλθε δι' αὐτό, δὲν πειράζει.

— Ἄλλος ὁ λόγος! Ἄς εἶναι διὰ τὸ καλόν, εἶπεν ὁ Μιουλό, ῥι-

Κωνστ. Τσακάλωφ

Ἰωάννης Ζάρκος

Γεώργιος Τριπάρης

Α. Παπαδόπουλος

Θ. Κ. Νέργης

πτόμενος εις τὰς ἀγκάλας τοῦ φίλου του ὅστις τὸν ἔθλιψεν εις τὸ στήθος περισσότερον ἢ ἄλλοτε.

Ἀπεχωρίσθησαν τότε, ὁ δὲ Ῥενάρ, βλέπων αὐτὸν ἀναβαίνοντα εἰς τὸ πυροβολεῖον τῶν 18 λιτρῶν, ἀνεφώνησε μετ' ἄλλους ψυχῆς :

— Θὰ ἔχω ἓνα φίλον ὀλιγώτερον καὶ ἓνα υἱὸν περισσότερον. Νὰ πάρ' ἡ ὀργή! Ἄς ζήσῃ ὁ γέρο-ναύτης μου καὶ υἱοθετῶ ὅλους τοὺς ναυτόπαιδας τοῦ ἐνδεκάτου πληρώματος, ἐὰν χρειασθῇ!

Κρότος τυμπάνου παρατεταμένους ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ κυβερνήτης ἐπεθεώρει τὰ πυροβολεῖα. Κατέβη, ἀφ' οὗ δὲ ταχέως καὶ ἐπιμελῶς ἐπεθεώρησεν ἄνδρας καὶ πυροβόλα εἶπε δὲ λέξεις τινὰς ἐνθουσιαστικὰς πρὸς τὸ πλήρωμα ἀνέβη εἰς τὸ κατὰστρωμα. Ἦν τότε μεσημβρία· ἠλλαξε πορείαν ὅπως παραπλεύσῃ τὴν πελοποννησιακὴν ἀκτὴν καὶ κάμψῃ τὴν ἄκραν ἥτις ἀπέκρυπτε τὰ ὀχυρώματα τῆς Πύλου καὶ ἐσχημάτιζε τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος. Ἡ κίνησις αὕτη εἶχε πρὸδηλον σημασίαν, ἀλλ' ὅτε ἡ Ἀσία, φέρουσα τὴν σημαίαν τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου, παρακολουθουμένη δὲ ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν δικρότων Γερούης καὶ Ἀλβιῶνος εἰσήλθεν εἰς τὸν πορθμὸν, δὲν ὑπῆρξε πλέον ἢ ἐλαχίστη ἀμφιβολία περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς ὑποθέσεως. Μετὰ τὰ πλοῖα ταῦτα ἤρχετο ἀμέσως ἡ Σειρήν. Εἶδομεν δὲ αὐτὴν πρὸς στιγμὴν ἐκ τῆς Βρεσλαυίας πλέουσαν πλησίστιον μετὰ χάριτος καὶ ὑπερηφανείας. Ἡ θέα αὕτη ἠλέκτρισε τοὺς ναύτας οἵτινες ἐσωρεύθησαν εἰς τὰς θυρίδας.

— Δέν σου πηγαίνει μὲ ὑπερηφάνειαν ; εἶπέ τις ἐξ αὐτῶν.

— Ἦγουν δηλαδὴ, αὐτὸ συμβαίνει διότι εἰξέυρει ποῖον ἔχει μέσα, παιδιὰ μου, εἶπεν ὁ Ῥενάρ. Εἶναι καθὼς τὸ ἄλογον τὸ ὀποῖον γνωρίζει τὸν ἀφέντην του. Ἄς εἶναι καὶ ἓνα ἐμπορικὸν μία μαγόνα, μία βάρκα μὲ ἓνα ναύαρχον καὶ θὰ τὸ καταλάβῃς ἀμέσως.

— Ἄλλὰ διατί, γεροκαπετάνιο, εἶπεν ἄλλος, διὰ τί οἱ Ἄγγλοι περνοῦν ἐμπροστὰ ἀπὸ ἐμᾶς ;

— Αὐτὸ εἶναι διὰ τὰ δοκιμάσουν τὰ κανόνια τοῦ Μπραίμη ἀλλ' ὅταν ἔρθῃ ἡ στιγμὴ νὰ δαγκώσουν, θὰ ἤμεθα εἰς τὴν ἴδια γραμμὴ. Μείνετε ἡσυχοί, ὁ ναύαρχός μας δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ὅπου ἀφίνουν κἀνένα νὰ τοὺς περάσῃ ἐμπροστὰ ἔς τὴ μύτη. Κἀνένας δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβῃ τι ἔχει μέσα του. Τοὺς ἔβαλε ὅλους κάτω μὲ τὴν .. πῶς τὴν λένε-πλωματία. Τώρα θ' ἀρχίσῃ καὶ μὲ τὰ κανόνια καὶ μείνετε ἡσυχοί, παιδιὰ ... Τὸν εἶδα πῶς τὰ παίζει ... Τὰ παίζει περίφημα.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἡ ναυτικὴ σάλπιγξ, δι' ἧς συνεκοινῶνουν οἱ ἐκ τοῦ καταστρώματος μετὰ τοῦ πυροβολείου, ἀντηχήσασα εἶπε τὰς λέξεις ταύτας. Πυροβοληταί, εἰς τὰς θέσεις σας, προσοχὴ εἰς τὰ πυροβόλα σας, νὰ μὴ πυροβολήσῃ κανεὶς πρὸ τῆς διαταγῆς!

Ὁ ὑποπλοίαρχος, ὁ ἀνθυποπλοίαρχος καὶ οἱ δόκιμοι ἐπανέλαβον τὸ πρόσταγμα τοῦτο. Παρέκαμπτε τότε τὸ πλοῖον τὴν ἄκραν καὶ ἐδυνάμεθα νὰ ἴδωμεν τὴν τε πόλιν καὶ τὸ φρούριον, ἀνεγνηγερμένα ἐν εἴδει ἀμφιθεάτρου, πρὸς δὲ τὸ βάθος τοῦ λιμένος, τὸν τουρκοαὶ-γυπτιακὸν στόλον παρατεταγμένον ἐν εἴδει πετάλου, ἔχοντα πρὸς τὴν δεξιὰν τρία δίκροτα, ἐν τῷ μέσῳ 20 φρεγάτας τῶν 60 πυροβόλων, πρὸς δὲ τὰ ἀριστερὰ ἄλλας φρεγάτας μικροτέρας, ἔπειτα κορβέττας καὶ βρίκια, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦντα δευτέραν καὶ τρίτην γραμμὴν ἔμελλον νὰ ὑπερασπίσῃσι, διὰ τῶν διεσταυρωμένων αὐτῶν πυρῶν, τὰ πλοῖα τῆς πρώτης γραμμῆς.

Ποτὲ οἱ ναυτικοί, καθ' ὅσον φθάνει ἡ μνήμη των, δὲν εἶχον ἰδεῖ τοσαῦτα πολεμικὰ σκάφη συσσεσωρευμένα ἐν τοσοῦτον μικρῷ χώρῳ, ἐν μυχῷ μὴ ἔχοντι μιᾶς λεύγας βάθος.

Βαθυτάτη σιγὴ ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν ναυτῶν τῆς *Βρεσλαυίας* οἵτινες ἔβλεπον μετὰ προσοχῆς τὰ ἀγγλικὰ δίκροτα ἀγκυροβολοῦντα πλησιέστατα τῶν αἰγυπτιακῶν εἰς ἀπόστασιν βολῆς πιστολίου.

Πάει καλά, εἶπε χαμηλῆ τῆ φωνῇ ὁ Ῥενάρ, ἰδοὺ ὁ ναύαρχός μας ὅστις δὲν τὰκούει αὐτά. Παίρνει τὴν καλλίτερη θέσι ... πλευρὸ μὲ πλευρὸ μὲ τὸν Τοῦρκο ναύαρχον, ἔπειτα μία φρεγάτα τῶν 60 ἀριστερὰ, μία ἄλλη δεξιὰ, χωρὶς νὰ λογαριάσωμεν τῆς κορβέτταις. Διάβολε! τί ὠραῖα ἀγκυροβόλησε. Μὰ ἄφησε καὶ γιὰ κανέναν ἄλλον, Κυρία *Σειρήνα*! ... Μὲ τρεῖς διὰ μιᾶς θέλεις νὰ πολεμήσῃς; Αὐτὸ θὰ εἶπῃ νὰ ἔχῃς μέσα σου ναύαρχον ... ὁ ὁποῖος θέλει νὰ μαυρίσῃ τὴν σημαίαν του εἰς αὐτὸν τὸν καπνόν! ... Ἄλλὰ ὑπομονὴ καὶ ὁ κυβερνήτης μας εἶναι λειχοῦδης εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος καὶ θὰ φάγῃ καὶ αὐτὸς καὶ θὰ μᾶς δώσῃ καὶ εἰς ἐμᾶς.

Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἦσαν ἠγκυροβολημένοι δύο ἡμιολία καὶ τρεῖς σακολέθρα¹. Ὁ κυβερνήτης τῆς ἀγγλικῆς κορβέττας Δάρτμουθ ἀπέστειλε δύο λέμβους ἵνα καταλάβωσι τὰ πλοῖα ταῦτα ἅπερ ὑπέθεσεν ὄντα πυρπολικά ... Οἱ Ἄγγλοι ἐγένοντο

¹ Ἡ *σακολέθρα* εἶναι, ὡς ἴσως τυγχάνει γνωστὸν τοῖς ἀναγνώσταις, εἶδος ἡμιολίας ἢ γολέττας ἐμπορικῆς σύνηθες ἄλλοτε πολὺ πλέον ἢ νῦν κατὰ τὸ Λίγαϊον πέλαγος.

δεκτοὶ διὰ τουφεκισμοῦ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ σχεδὸν κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν βολὴ πυροβόλου ῥιφθεῖσα ἔκ τινος τουρκικοῦ πλοίου κατὰ τῆς *Σειρήνας* ἐφόνευσεν ἐπ' αὐτῆς ἓνα ἐκ τοῦ πληρώματος. Ἀμέσως τότε ὁ ναύαρχος Δερινὺ ἤρχισε τὸ πῦρ, οἱ δύο ἕτεροι ναύαρχοι ὁ Ἄγγλος καὶ ὁ Ῥώσος ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα του καὶ ἡ μάχη κατέστη γενικὴ¹.

Μετὰ δέκα λεπτά, ἡ πνέουσα αὔρα κατέπαυσεν ἐντελῶς εἰς ὃ συνετέλεσαν καὶ αἱ ἐκπυροσκορήσεις ἑκατὸν πολεμικῶν πλοίων, ἀντηχοῦσαι καὶ ἀντιβοῶσαι εἰς τὰ περικυκλοῦντα τὸν μυχὸν ὄρη οὐρανὸς καπνοῦ ἐσχηματίσθη ἐπὶ τῆς λεκάνης ἧς τὰ ὕδατα διαυλακούμενα ὑπὸ τοσοῦτων χιλιάδων βλημάτων ἐστίζοντο, ὡσανεὶ ἐταράττοντο ὑπὸ ῥανίδων βροχῆς. Ἡ *Βρεσλαυία*, ἣτις ἔπλεεν ὠφελουμένη ἐκ τῆς τελευταίας πνοῆς τοῦ ἀνέμου, ἐφαίνετο περιβεβλημένη νέφος μέλανος καπνοῦ, ὅπερ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν διεσχίζετο ὑπὸ ἀστραπῶν. Τέλος τὸ ὠραῖον τοῦτο πλοῖον ἔφθασεν εἰς τὸ βάθος τῆς παρατάξεως καὶ ἠγκυροβόλησε παραπλευρῶς δικρότῳ τινὶ τουρκοικῷ, ὅπερ προσβάλλον τὸν Ῥώσσον ναύαρχον ἐκ τῆς πρῶτης μεγάλῃς φθορᾶν προὔξενε ἐπὶ τοῦ πλοίου του διὰ τῶν βολῶν του.

Ὁ φοβερὸς οὗτος κανονοβολισμὸς ἐχρωμάτισεν αἴφνης τὸ πυροβολεῖον τῆς *Βρεσλαυίας*, οἱ ναῦται ἔμειναν σιωπηλοὶ καὶ ἀτάραχοι... ἐκ τῶν νέων μόνον τινὲς ὠχρίασαν, ὅτε, ἠχησάσης ἐκ νέου τῆς ναυτικῆς σάλπιγγος, ἠκούσθησαν αἱ λέξεις:—Πῦρ, πῦρ ... εἰς τὰ δεξιὰ. Μόλις τὸ πρόσταγμα τοῦτο ἐπανελήφθη παρὰ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ φοβερὰ ἐκπυροσκορήσεις ἠκούσθη μετὰ τῶν κραυγῶν, Ζήτω ὁ Βασιλεὺς! Ζήτω ὁ Βασιλεὺς!

Ἦγουν δηλαδὴ! Εὐγε, παιδιά μου, ἀνεκράγασεν ὁ Ῥενάρ ὅστις κύψας ἀπὸ τινος θυρίδος εἶχε παρακολουθήσει διὰ τοῦ βλέμματος τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκπυροσκορήσεως, ἀκόμη ἄλλη μία τέτοια καὶ ἡ κόκκινη σημαία μας θὰ ἰδῆ ὅτι εἶναι καλὴ ἡ μπαρούτη μας.

— Προσοχὴ, προσοχὴ! ἠκούσθη τότε φωνὴ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ μεγάλου φεγγίτου. Ἐνας παγωμένος! Καθαρίσατε τὴν εἴσοδον τοῦ κύτους! Τῷ ὄντι εἰδός τι καθίσματος αἰωρουμένου διὰ σχοινίων ἐφάνη καταβαῖνον βαθμηδὸν καὶ ὅτε, ὁ αἰμόφυρτος ἀνὴρ ὃν κατεβίβαζον προσδεδεμένον εἰς τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο,

¹ Κατὰ τὰς ἀξιωματικὰς πληροφορίας, ἡ ἔναρξις τοῦ πυρός ἐγένετο παρὰ τῆς ἀγγλικῆς ναυαρχίδος, ὡς καὶ ἡμεῖς διελάβομεν ἀνωτέρω ἐν τῇ ἱστορικῇ ἀφηγήσει, καὶ αὕτη φαίνεται οὕσα ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια.

διήλθεν ἐνώπιον μικροῦ ναυτόπαιδος ὅστις ἔτρεχε κομίζων μίαν σφαιραν εἰς τὸ ἐνδέκατον πυροβόλον, ἠκούσθη φωνὴ θνήσκοντος λέγουσα θρηνηδῶς: Γιώργη!... Ἦτον ὁ γέρον Μιουλό ὅστις ἐκάλει τὸν υἱὸν του διὰ τελευταίαν φοράν. Δευτέρα τότε ἐκπυροσκορότησις ἐπῆλθε. Τὸ πυροβολεῖον ἐπληρώθη καπνοῦ, αἱ δὲ διάτοροι φωναὶ τῶν ναυτοπαίδων, οἵτινες κύπτοντες εἰς τὴν εἴσοδον τῆς πυριτιδαποθήκης ἐζήτηουν γομώσεις τῶν πυροβόλων, ἀνεμιγνύοντο εἰς τὰ προστάγματα τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τὸν κρότον τοῦ κανονοβολισμοῦ.

Ἡ μάχη ἦν τότε ἐν ὄλῃ τῆς τῆ ἀκμῆ, ἐν ὄλῃ τῆς μανίας καὶ τὸ κάθισμα μόλις ἐπῆρκεν εἰς τὴν καταβίβασιν τῶν τραυματιῶν, ὧν οἱ στεναγμοὶ ἀπεπνίγοντο ἐν τῷ βᾶθει τοῦ κύτους. Αἴφνης συριγμὸς ὀξύς καὶ ταχύς ἠκούσθη ἐν τῷ πυροβολεῖῳ, καὶ δύο κρότοι βαρεῖς καὶ ταυτόχρονοι ἀντήχησαν ἀπαισίως. Ἦσαν δύο σφαῖραι ἀλυσίδετοι αἵτινες εἰσεληούσαι διὰ τινος θυρίδος ἀνεπήδησαν ἐπὶ δύο πυροβόλων, ἐφόνευσαν ἕνα ἐκ τοῦ πληρώματος, ἐφόνευσαν ἑτέρους δύο καὶ εἰσέδυσαν εἰς τὸ φάτνωμα τοῦ πυροβολεῖου.

— Πάρτε αὐτό, εἶπεν ὁ Ῥενάρ δεικνύων τὸ αἰμόφυρτον πτώμα. Κάμνει κακὸν εἰς τὴν ὄψιν.

Συγχρόνως ὀξεῖα κραυγὴ ἠκούσθη παρὰ τὸ ὄγδοον πυροβόλον.

— Τί εἶναι πάλιν; Ῥενάρ, ἠρώτησεν ὁ ἀξιωματικὸς ὅστις, ψυχρὸς καὶ ἀτάραχος, διέταττε τὸ πῦρ διὰ κινήσεως τοῦ ξίφους του. Τῶν ὑπαξιωματικῶν τις δραμὼν εἶδε γομωτὴν τινα οὐ ὁ καρπὸς τῆς χειρὸς συνεθλάσθη ὑπὸ σφαίρας εἰς τὸ στόμιον τοῦ πυροβόλου.

— Λοιπὸν, δηλαδὴ! εἶπεν ὁ Ῥενάρ, ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ φωνακλᾶς, ὁ ὁποῖος φωνάζει σὰν γλάρος.

— Ἀρχιπυροβολητᾶ, εἶπεν ὁ σκοπευτής, εἶναι ὁ Μελόν, ὁ ὁποῖος ἐλησμόνησε τὸ χέρι του ἐπάνω εἰς τὸ πυροβόλον καὶ ἀφῆκε νὰ τοῦ πέσῃ τὸ γομωτήριον.

— Παναγία μου, Παναγία μου! ἀνεφώνει ὁ ταλαίπωρος Βρετανὸς νεοσύλληκτος, ὅστις εἶχεν οὕτω ἀκρωτηριασθῆ. Εἶναι κακὴ θέσις αὐτῆ τοῦ γομωτοῦ.

— Ἦγουν δηλαδὴ, παιδί μου, εἶπεν ὁ Ῥενάρ, ὠθῶν αὐτὸν πρὸς τὸ βᾶθος τοῦ κύτους, πήγαινε νὰ σοῦ τυλιζοῦν τώρα τὸ κουλοχέρι σου. Μά, διάβολε, σιώπα! Ἐὰν δὲν σου ἀρέσῃ αὐτὸ τὸ φαγητόν, μὴν κάνης καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἀηδιάζουν.

— Αἶ, παιδιά μου, μὴν ἀκούετε αὐτὸν τὸν ἄπειρον νέον! ἐξ ἐναν-

τίας ἡ θέσις τὴν ὁποῖαν ἀφίνει εἶναι λαμπρά, διότι ποτὲ δὲν συμβαίνει εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν τὸ ἴδιον κτύπημα.

— Αὐτὸ εἶναι βέβαιον καὶ διὰ τοῦτο ἐγὼ πήγαινω, εἶπεν ὁ πυροβολητῆς τοῦ δεξιοῦ μέρους, δός μου τὸ γομωτήριον. Ἄλλὰ μόλις ἐπλησίαζεν ὅπως ἐκτελέσῃ τὴν γόμωσιν βόλιον τουφεκίου συνέτριψε τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ὠμοπλάτην.

— Ἦγουν δηλαδὴ. Αὐτὸ εἶναι περίεργον σήμερον. Φύγε ἀπὸ ἐκεῖ παιδί μου, πήγαινε εἰς τὸ θεραπευτήριον νὰ σοῦ περιποιηθοῦν τὴν πληγὴν σου, καὶ ἄς ἰδοῦμε ποῖος θὰ νικήσῃ ἀπὸ ἐμας τοὺς δύο, εἶπεν ὁ Ῥενάρ λαμβάνων τὴν θέσιν τοῦ τραυματιῦ.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν μία τῶν τουρκικῶν φρεγατῶν, ἧς ἡ Βρεστανία κατεπυροβόλει, κόψασα τὰς ἀγκύρας τῆς ἀφέθη νὰ προσπελάσῃ εἰς τὸ δίκροτον ὅπως ἀποπειραθῆ τῆς ἐφόδου. Μοὶ φαίνεται ὅτι τὴν βλέπω ἀκόμη. Εἰς τὴν πρῶράν της εἶχε γλυφὴν τινα χιμαίρας κολοσσιαίας ἐρυθροβαφοῦς μὲ ὀφθαλμοὺς πρασίνοους. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὑποκυάνου καπνοῦ ἐπροχώρει, ἐπροχώρει, καὶ ἐβλέπομεν ἤδη τὰ ἐπίστεγά της κεκαλυμμένα ὑπὸ πλήθους μελαγχρόων Αἰθιοπῶν καὶ ἄλλων Ἀράβων, σχεδὸν γυμνῶν, ὀπλισμένων διὰ μαχαιρῶν καὶ πελέκων ἔπειτα ἐπὶ τινος ἐδωλίου πρὸς τὸν πρῶτον ἰστὸν ὄρθιον ἀξιωματικὸν τινα Αἰγύπτιον, μικρὸν τὸ ἀνάστημα, νέον ἔτι, φέροντα κυανὴν στολὴν καὶ σαρίκιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, οὐ αἱ πτυχαὶ ἐπιπτον ἀτάκτως ἐπὶ τοῦ τραχήλου. Διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐφαίνετο δεικνύων τὸν μέγαν τοῦ δικρότου ἰστὸν.

Αἴφνης ἐκρότησαν τὰ ἡμέτερα πυροβόλα, εὐθὺς ὡς ὁ ἀκάτιος ἰστός τῆς Αἰγυπτίας φρεγάτας ἔμελλε νὰ περιπλακῆ εἰς τὰ σχοινία τοῦ ἡμετέρου πρυμναίου ἰστοῦ. Ἦκούσθη τότε κραυγὴ φοβερά, ἄπειρος, ἧτις πρὸς στιγμὴν ἐπεκράτησε τοῦ πατάγου τῆς μάχης. Ὅτε ὁ καπνὸς διεσκεδάσθη, δὲν εἶδομεν ἢ τὸ ἔμπροσθεν τῆς Αἰγυπτίας φρεγάτας ὅπερ ἐπὶ τινα δευτερόλεπτα ἔμεινεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, εἶτα δὲ ἐξηφανίσθη καταποντισθὲν καὶ καταλιπὸν σειρὰν μακρὰν ναυτῶν οἵτινες ἐπροσπάθουν νὰ σωθῶσι πλείοντες πρὸς τὴν ἀκτὴν ἢ ἀναρτώμενοι εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ δικρότου κρεμάμενα σχοινία.

Ἄμα τοῦτο ἰδὼν τὸ πλήρωμα ἔρρηξε κραυγὴν μανιώδους χαρᾶς ἧτις ἠϋξάνετο ἐκ τοῦ εἶδους τῆς μέθης τῆς προκαλουμένης παρὰ τῆς ζέσεως τῆς μάχης καὶ τῆς πυριτιδος. Ἄλλ' εὐθὺς φήμη ὑπόκωφος ἐκυκλοφόρησεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, εἶτα δὲ διεδόθη εἰς τὰ πυροβολεῖα καὶ ἐπὶ τέλους ἐγένετο γνωστὸν ὅτι ὁ κυβερνήτης, πλοίαρχος

Λαβρετονιέρ, ἐπληρώθη ἐπὶ τοῦ πλοιαρχικοῦ ἐδωλίου του. Τῷ ὄντι, μετὰ τινὰς στιγμὰς ἐφάνη καταβαίνον τὸ ἀπαίσιον θρονίον καὶ φέρον τὸν ἀνδρεῖον πλοίαρχον, ὅστις διατάξας νὰ σταθῇ ἡ καταβίβασις καὶ λησμονῶν τὰς ἀλγηδόνας του εἶπε:

— Εὐγε, φίλοι μου, τὸ ἐνδέκατον πλήρωμα τοῦ στόλου καλύπτεται ὑπὸ δόξης. Ἐκ πέντε φρεγατῶν καθ' ὧν ἐμαχόμεθα, δύο μόνον μένουσιν, τὸ πῦρ τοῦ τουρκικοῦ δικρότου κατεσιγάσθη καὶ ἐσώσαμεν τὸν Ῥώσσον ναύαρχον. Ἐξακολουθεῖτε, φίλοι μου, ἐξακολουθεῖτε.

Αἱ λέξεις αὗται, ὡς εἶπετο, ἠλέκτρισαν τὸ πλήρωμα.

— Ἄς ἐκδικήσωμεν τὸν κυβερνήτην μας, ἀνεβόησαν οἱ πάντες, καὶ μεθ' ὅλας τὰς κραυγὰς τῶν τραυματιῶν καὶ τῶν θνησκόντων, μεθ' ὅλον τὸ ἐπελθὸν κενὸν περίξ τῶν πυροβόλων ὁ κανονοβολισμὸς ἦν εἴπερ ποτὲ ζωηρός.

— Σκοπεύετε εἰς τὰ βρεχούμενα (ὑφαλα), παιδιά μου, ἐβόα ὁ Ῥενάρ. Ἴδου πάει τὸ μεγάλο κατάρτι αὐτῆς τῆς Τουρκίας. Ἀκόμη εἴκοσι σφαῖραι εἰς τὸ σκάφος τῆς καὶ πάει καὶ αὐτὴ εἰς τὸ καλὸ!

Μόλις εἶπε τὰς λέξεις ταύτας καὶ φοβερὰ ἠκούσθη ἐκπυροσκορότης· ὑπερμεγέθης, ἀπειρος, στήλη καπνοῦ λευκοῦ καὶ πυκνοῦ στενοῦ μὲν εἰς τὴν βᾶσιν ἀλλὰ πλατυνομένου καθ' ὅσον ἐξειλίσσεται καὶ ἀποτελοῦντος εἰς τὴν κορυφὴν εἶδος ἀλεξηλίου περιεκάλυψε τὴν φρεγάταν, ἣν ἐμέλλομεν νὰ καταπυροβολήσωμεν, ὅτε δὲ τὸ νέφος τοῦτο ὑψώθη ὀλίγον ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, εἶδομεν μόνον τὸ πρυμναῖον μέρος τοῦ τουρκικοῦ σκάφους ὅπερ ἐκαίετο ἐν τῷ μέσῳ τῆς θαλάσσης. Ὁ κυβερνήτης του εἶχε βάλει πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα.

— Ὁ σκύλος, εἶπεν ὁ Ῥενάρ, εἶναι φόβος μὴ μᾶς δαγκώσῃ πρὶν ξεψυχῆσθαι. Προσέχετε εἰς τὰ συντρίμματα. Καλλίτερα εἶχα μιὰ ἐκπυροσκορότησι τῶν 36...

Τῷ ὄντι, αἱ ἐπανειλημμένοι τοῦ θρονίου καταβάσεις ἀνήγγειλαν ὅτι αἱ προῤῥήσεις τοῦ Ῥενάρ ἐπραγματώθησαν καὶ ὅτι ἡ ἐκρηξίς τῆς φρεγάτας μᾶς ἐκάλυψε διὰ καιομένων συντριμμάτων ἐξ ὧν πολλοὶ ἐκ τοῦ πληρώματος ἐφονεύθησαν ἢ ἐπληρώθησαν. Εἰς πᾶσαν στιγμὴν αἱ σφαῖραι διεσταυροῦντο ἐντὸς τῶν πυροβολείων, ἢ διετρύπων τὰ τοιχώματα τοῦ πλοίου, οἱ δὲ ναῦται μετὰ παραδόξου ἀπαθείας τὰς ἐβλεπον ἀναπηδῶσας ἔνθεν κἀκεῖθεν.

Ἦν τότε ὥρα πέμπτη καὶ ἡμίσεια μετὰ μεσημβρίαν· ὁ κρότος τῶν πυροβόλων ἐγίνετο ἀσθενέστερος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ὁ καπνὸς ἦτ-

τον πυκνὸς καὶ ὁ ἀγὼν ἐφαίνετο τείνων εἰς τὸ τέλος. Κατὰ τὴν ἕκτην, ὅ,τι δύναται τις σχετικῶς ν' ἀποκαλέσῃ ἡσυχίαν διεδέξατο τὴν αἰματηρὰν ταύτην μάχην. Ἡ νύξ ἐπλησίαζεν, ὁ Αἰγύπτιος στόλος ἦτον ἐντελῶς κατεστραμμένος, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐπυρπόλουν τὰ ἴδια αὐτῶν ἐμπορικὰ πλοῖα.

Ἐδόθη τότε διαταγὴ νὰ ἀναπαυθῶσιν ἐπὶ μικρὸν τὰ πληρώματα καὶ διενεμήθησαν αὐτοῖς ποτὰ ἀναψυκτικά. Τότε μόνον οἱ ἀξιωματικοὶ οὓς ἡ θέσις των εἶχε κρατήσῃ ἐν τοῖς πυροβολαίοις ἀνέβησαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τις τὴν συγκίνησιν, ὑπ' ἧς πάντες κατεΐχοντο. Δὲν δύναται νὰ τὴν ἐνοήσῃ εἰμὴ ἐκεῖνος ὅστις τὴν ἐδοκίμασεν. Εἶδομεν ἀλλήλους καὶ πρέπει νὰ ἠσθάνθη τις ἵνα ἐνοήσῃ μεθ' ὁποίας χαρᾶς ἐσφίγγομεν ἀλλήλων τὰς χεῖρας ἀφ' οὗ πέντε ὥρας ἐπαλαίσαμεν κατὰ φοβεροῦ κινδύνου. Ἐκ βᾶθους καρδίας ἕκαστος συνεχάρη τῷ συναδέλφῳ του διὰ τὴν εὐτυχίαν ταύτην. Ἄλλ' ἀφ' οὗ παρήλθεν ἡ πρώτη αὕτη στιγμὴ τῆς ἐξάλλου χαρᾶς, ἐστρέψαμεν τὰ βλέμματά μας πρὸς τε τὸ πλοῖον καὶ τὸν λιμένα.

Ἐποία διαφορὰ!... Τὴν πρωίαν ἐβλέπομεν αὐτὰ τὰ ἄρμενα, αὐτὰ τὰ σχοινία, τόσον ἐπιμελῶς τακτοποιημένα, αὐτὸ τὸ κατάστρωμα τὸ τόσον λευκόν, αὐτὰ τὰ πυροβόλα, τὰ ἀστράπτοντα ἐκ τῆς λειότητος! Τὴν ἐσπέραν πάντα ταῦτα ἦσαν συντετριμμένα, αἰμόφυρτα, τὰ ἄρμενα διεσκορπισμένα ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, αἱ κεραῖαι συντεθλασμένοι ἐκρέμαντο ἀπὸ τῶν σχοινίων, τὰ ἰστία ἦσαν διατετρημένα κοσκινηδὸν τὸ δὲ κατάστρωμα ἦν ἐρυθροβαφὲς ἐξ αἵματος εὐγενοῦς. Καὶ ὅποια νύξ! Καθ' ἐκάστην στιγμὴν ἠκούοντο ἐκρηξίσεις, καθ' ἐκάστην στιγμὴν πλοῖα καιόμενα διεσταυροῦντο εἰς παντοίας διευθύνσεις καὶ ἠπέιλουν νὰ μᾶς πυροπολήσωσιν. Ναὶ μὲν ἐγινώσκομεν ὅτι ἐνίκησαμεν, ἀλλ' ἠγνοοῦμεν τὰς ἡμετέρας ἀπωλείας. Μόνον λέμβος τοῦ Ῥώσσου ναυάρχου ἦλθε νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν Βρεσλαβίαν διὰ τὴν συνδρομὴν ἣν τὸ πλοῖον τοῦτο παρέσχεν αὐτῷ. Ἐφωταγωγήθησαν τὰ πυροβόλαια, οἱ δὲ πυροβοληταὶ διέμειναν κατακεκλιμένοι μέχρι τῆς αὐγῆς παρὰ τὰ πυροβόλα των, διότι ἐλέγετο ὅτι οἱ Τοῦρκοι τῇ ἐπιούσῃ ἐμελέτων νὰ τολμήσωσιν ἐσχάτην ἀπόπειραν, ἀνανεοῦντες τὸν ἀγῶνα διὰ τῆς ἐφεδρείας ἣτις δὲν μετέσχε τοῦ ἀγῶνος¹.

Ἀφ' οὗ ἐπεθεώρησε τὸ πυροβολεῖόν του ὁ Ῥενάρ ἀνέβη εἰς τὸ

¹ Ὁ ἀναγνώστης ἐνθυμεῖται πάντως ὅ,τι εἶπομεν περὶ τούτου ἐν τῇ ἱστορικῇ ἀφηγήσει, ὅτι δηλ. ἡ Τυνησία μοῖρα καὶ τὰ πολεμικὰ φορτηγὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου δὲν μετέσχον τοῦ ἀγῶνος.

κατάστρομα καὶ ἔβη πρὸς τὸν τροχὸν τοῦ πηδαλίου, παρ' ᾧ ἴστατο πηδαλιούχος τις. Παρατήρησε τότε φρίττων ἐνδομύχως, ὅτι τὸ ἔμβολον τοῦ πηδαλίου ἦν αἰμόφυρτον.

— Εἰπέ μοι, παιδί μου, σὺ ἦσουν εἰς τὸ τιμόνι, ὅταν ἐγένετο ὁ πόλεμος;

Ναί, κύρ ὑπαξιωματικέ, ἀπήντησε, διότι ἐγὼ ἀντικατέστησα τὸν πηδαλιούχον Μιουλό.

Ὁ Ῥενάρ ἀνέφριζεν.

— Ἄλλ' ἐγὼ ἐνόμιζα, εἶπε, μετὰ στιγμᾶς τινος σιωπῆς ὅτι ἦτον εἰς τὸ ἀναπληρωτικὸν πηδάλιον, εἰς τὸ πυροβολεῖον τῶν 18.

— Ναί, κύρ ὑπαξιωματικέ, ἀλλ' ἐν ᾧ ἦτον νὰ καταιβῆ, ἓνας ἐπὶ τῶν ἀρμένων ἄρχισε νὰ γελᾷ καθὼς ἐπερνοῦσε καὶ ἔλεγε: Νὰ ἓνας ἀπὸ τοὺς παλαιούς, ὅστις πάει νὰ χωθῆ κάτου, διότι μυρίζει μπαρούτη. Μήπως τὰ δόντια του πηγαίνουν κ' ἔρχονται ἀπὸ τὴν τρομάρα; Νὰ σοῦ εἰπῶ, γεροκαπετάνιο, μὲ ὄλον τὸ σέβας. Ὅσο γιὰ μένα νομίζω ὅτι αὐτὸ ἦτον ἀνοησία ὅπου εἶπε, διότι ὁ ἀρχιπηδαλιούχος ἦτον ἀπὸ τοὺς ἀνδρείους καὶ τὸ εἶχε δεῖξει πολλαῖς φοραῖς εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἀλλουροῦ¹.

— Αἶ λοιπόν... τελείωσε...

— Τότε κύρ ὑπαξιωματικέ, ὁ γέρος ἀνέβηκε πάλι ἐπάνω, ἐπῆρε εἰς τὸ χέρι τὸν τροχὸν καὶ λέγει εἰς τὸν ἐπὶ τῶν ἀρμένων: Ἐὰν τὴν γλυτώσω, θὰ σοῦ δείξω ἐγὼ τίνος τὰ δόντια πηγαίνουν κ' ἔρχονται. Τέλος πάντων, εἰς τῆς πρώταις κανονιαῖς ὅπου μᾶς ἐτράβηξε τὸ τουρκικὸ δίκροτο, ἤμουν ἐκεῖ πλησίον, ἔκλεισα τὰ μάτια, καὶ ὅταν τὰ ξανάνοιξα εἶδα τὸ γέρο-Μιουλό ξαπλωμένον κατὰ γῆς καὶ τὸ κεφάλι του ἦταν πλησίον εἰς τὸ κουτί τῆς μπούσουλας... ἡ σφαῖρα τὸν ἤυρεν ἐδῶ... εἶπεν ὁ νέος νούτης ὠχρῶν εἰς τὴν ἀνάμνησιν ταύτην... ἐδῶ! Καὶ ἔδειξε τὸ στῆθός του.

— Ἐγὼ, κύρ ὑπαξιωματικέ, τὸν ἐτοποθέτησα ἐπάνω εἰς τὸ κάθισμα καὶ τὸν ἄκουσα νὰ λέη σιγαλά: Τὸ εἴξευρα... Καϋμένη Γεώργη! Αὐτὸ εἶναι ὅπου εἶδα, κύρ Ῥενάρ.

Ἐν ᾧ ἐγένετο ὁ διάλογος οὗτος ἠκούσθησαν αἴφνης φωναί.

— Τί τρέχει; ἠρώτησεν ὁ Ῥενάρ.

— Δὲν εἶναι τίποτα, κύρ ὑπαξιωματικέ. Εἶναι αὐτοὶ οἱ διαβολομοῦτσοι (ναυτόπαιδες) οἱ ὅποιοι παίζουν μὲ τὸν Γεώργη τὸν μικρό.

¹ Διὰ τῆς λέξεως ταύτης ὑπονοεῖται ὁ Ναπολέων.

Διακρίνω τὴν φωνὴν του. Νά, εἶναι ἐκεῖ, εἰς τὸ ἐπίστεγον τῆς πλήρης, κοντὰ ἔς τὴν φιγούρα.

Ὁ Ῥενάρ διευθυνθεὶς πρὸς τὸ ἐπίστεγον, εἶδε δωδεκάδα τινὰ ναυτοπαίδων, ἀψησβολωμένων ἐκ πυρίτιδος καὶ καπνοῦ, οἵτινες ἦσαν περίξ τοῦ Γεωργίου.

— Μὰ πήγαινε λοιπὸν νὰ σοῦ δέσουν τὴν πληγὴν, τοῦ ἔλεγεν εἰς ἐξ αὐτῶν.

— Δὲν πηγαίνω, δὲν θέλω, δὲν εἶναι τίποτα.

— Δὲν εἶναι τίποτα, διαβολόπαιδον! ἔλεγε τις τῶν πυροβολητῶν μετ' ὀργῆς, τίποτα! Τίποτα εἶναι δύο δάκτυλα κομμένα. Αὐτὸς ὁ μάγκας ὁ μικρὸς εἶναι ἀχρωτηριασμένος καὶ λέει ὅτι δὲν εἶναι τίποτε. Ξαναπές το πάλι καὶ θὰ ἰδῆς! Εἶπεν ὁ φιλόανθρωπος ὑψῶν τὴν χεῖρά του κατὰ τοῦ Γεωργίου.

— Καὶ ἐγὼ σοῦ λέγω, εἶπεν ὑπερηφάνως τὸ παιδίον, ὅτι τῶρα δὲν πηγαίνω ἔς τὸ γιατρό... Ὁ πατέρας μου θὰ τὸ μάθη καὶ θὰ λυπηθῆ. Ἄφ' οὗ αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι πληγωμένος, δὲν πρέπει νὰ ἀνησυχῆσῃ γιὰ τὸ τιποτένιο πρᾶγμα τὸ δικό μου.

— Ἄ! ναί, ὁ πατέρας σου! ἐπανάλαβεν ὁ πυροβολητής... ὁ πατέρας σου... ὠραῖα... εἶναι...

Ἡ φράσις διεκόπη ὑπὸ τῆς ἐνδοξοτάτης πυγμῆς ἣν ἄνθρωπος ἔλαβέ ποτε.

— Θὰ σιωπήσῃς, παληόσκυλο; εἶπεν ὁ γερο-Ῥενάρ ἀπειλῶν ἀκόμη τὸν ἀκριτόμυθον ἔπειτα στραφεὶς πρὸς τὸν Γεώργιον, τῷ εἶπε:

— Ἐλα κάτου, παιδί μου.

— Νὰ ἰδῶ τὸν πατέρα μου, κύρ Ῥενάρ, ἠρώτησε τὸ παιδίον κρύπτον τὴν αἰμόφυρτον χεῖρά του.

— Ὅχι, μικρέ μου, ... ὄχι ... αὔριον ... ὕστερα... Ἐν τοσοῦτῳ, πλάγιασε ἐκεῖ... πλησίον εἰς αὐτὸν τὸν διευθέτην.

Ἐγὼ θὰ ἦμαι ὁ πατέρας σου, ἐν τοσοῦτῳ. Τάκους; θὰ σὲ ἀγαπῶ σὰν παιδί μου. Μά, νὰ πᾶρ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, μὴ φοβᾶσαι.

— Ναί, κύρ Ῥενάρ, εἶπεν ὁ Γεώργιος τρέμων... καὶ μὴ τολμῶν νὰ κλαύσῃ ἐνθυμούμενος τὸν ἀσπασμὸν ὃν τῷ ἔδιδε καθ' ἐκάστην ἐσπέραν ὁ πατήρ του.

— Νὰ πᾶρ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ... εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Ῥενάρ περιτυλισσόμενος τὸν ναυτικὸν ἐπενδύτην του. Τέτοια ὦρα ὁ γεροναύτης μου ἦτο κοντὰ μου.. καὶ τῶρα... Ἄ! καϋμένη Μιουλό, αἰωνία σου ἡ μνήμη!

Καὶ ἐκθέσθη παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Γεωργίου, περιμένων τὴν αὐγὴν.

Η ΕΠΑΥΡΙΟΝ

9/21 'Οκτωβρίου 1827.

Τὸ θέαμα ὅπερ ὁ ἥλιος ἐφώτισε διὰ τῶν πρώτων του ἀκτίνων ἐν τῷ λιμένι ἦν μεγαλοπρεπὲς ἅμα καὶ φοβερόν. Ὁ οὐρανὸς ἦν καθαρὸς καὶ διαυγής, αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων ἐχρωματίζοντο διὰ λαμπροῦ χρώματος πορφύρας, καί, καθ' ὅσον ὁ ἥλιος ἐγίνετο ζωηρότερος, διεφαίνετο καθαρώτερον καὶ ὁ λιμὴν. Εἴχομεν ἀλλάξει θέσιν διαρκούσης τῆς νυκτός, καὶ ἠύρισκόμεθα παρὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ λιμένος. Τὰ πρῶτά μας βλέμματα ἐζήτησαν ἀπλήστως τὰ γαλλικὰ πλοῖα. Ἡ *Τρίαίρα* δὲν εἶχε πάθει πολὺ· ὁ *Σκιπίων* εἶχεν ἀσβολωθῆ ὑπὸ τοῦ πυρός ἐνός πυρπολικοῦ· ἡ *Σειρὴν* εἶχεν ἀποβάλει τὸν πυρναῖον ἱστόν.

Ἄλλὰ πέριξ ἡμῶν ὁποῖα σκηνὴ ἐρημώσεως;

Θάλασσα πλήρης συντριμμάτων καὶ νεκρῶν! Πλοῖα κατεστραμμένα, διατετρημένα ὑπὸ σφαιρῶν, ἡμικεκαυμένα, λέμβοι πλήρεις τραυματιῶν καὶ θνησκόντων ζητούντων βοήθειαν, καὶ ἀπώτερον ἄπειρος πυρκαϊὰ καταβιβρώσκουσα τὸν ἐμπορικὸν στόλον καὶ σχεδὸν ἐπισκιάζουσα καὶ αὐτὸν τὸν ἥλιον!

Ἄριστέροθεν, πρὸς τοὺς βράχους τοῦ παλαιοῦ Ναυαρίνου, δύο ὠραῖαι αἰγυπτιακαὶ φρεγάται ἦσαν προσηραγμέναι εἰς τὴν ἀκτὴν καὶ φλεγόμεναι. Ἐπὶ τῆς παραλίας ἐφαίνοντο ὁμάδες Τούρκων, οἵτινες δαυλοὺς ἔχοντες ἀνὰ χεῖρας, ἔκαιον τὰ προσηραγμένα πλοῖά των, ἵνα μὴ ἀλωθῶσι παρὰ τῶν ἡμετέρων στόλων. Δύναται τις νὰ συλλάβῃ ἰδέαν τινὰ τῆς φοβερᾶς ταύτης εἰκόνης μανθάνων ὅτι μόλις εἴκοσι πλοῖα ἔμενον ἐκ στόλου διακοσίων πολεμικῶν τε καὶ ἐμπορικῶν.

Ἀνεπαίσθητος ἐπανελήφθη ἡ μεταξὺ τῶν στόλων συγκοινωνία. Τότε ἐμάθομεν τὸν λαμπρὸν ἀγῶνα τῆς *Αρμίδος*, κυβερνωμένης παρὰ τοῦ πλοίαρχου Οὐγκῶ, καὶ τὰς φοβερὰς ἀπωλείας ἃς ὑπέστη ἡ *Σειρὴν*. Πλέον τῶν δύο τρίτων τοῦ πληρώματος αὐτῆς ἦσαν νεκροὶ καὶ τραυματῆται καὶ ὁ πυρναῖος αὐτῆς ἱστός εἶχε καταπέσει. Τότε ἐμάθομεν τὴν ἥρωικὴν ψυχραιμίαν τοῦ κ. Δερινῦ καὶ τὴν κατάπληξιν τοῦ πληρώματος ὅτε εἶδαν αὐτὸν πίπτοντα ἐκ τοῦ ναυαρχικοῦ ἔδωλίου του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξαλλὸν χαρὰν ὅτε εἶδαν αὐτὸν ἀνεγειρόμενον καὶ ἀναλαμβάνοντα τὴν διοίκησιν. Ἐμάθομεν τέλος τὴν εὐγενῆ ἐκείνην καὶ ὑπερήφανον ἀντιζηλίαν ἣτις ἐφλεγε τοὺς συμπαχικοὺς στόλους, καὶ τὴν ἡμετέραν δόξαν ἐξαίρουμένην παρὰ τε τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Ῥώσων, οἵτινες ὁμοίως μετέσχον τῶν κινδύνων.

Τὴν παροδικὴν δραστηριότητα ἣν οἱ Αἰγύπτιοι ἔδειξαν πυρπολοῦντες τὰ πλοῖά των διεδέξατο ἀμέσως ἀπερίγραπτος καταπτόησις· ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄρη πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἰβραῖμ καὶ μᾶς ἀφήκαν κυρίου τῶν φρουρίων, ἅπερ ἦσαν σχεδὸν κατεστραμμένα. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐκ στόλου ὅστις εἶχε στοιχίσει ἀπείρους νοερούς τε καὶ ὑλικούς κόπους, ἄπειρα δὲ χρήματα, δὲν ἔμενον εἰμὴ διεσκορπισμένα τινὰ σκάφη καὶ νεκροί.

Βοηθούμενοι ὑπὸ ἀνέμου οὐρίου καὶ ἰσχυροῦ ἐξήλθομεν ἐπὶ τέλους ἐκ τοῦ λιμένος τούτου, μεθ' ἡμέρας δὲ ὀκτὼ κατεπλέομεν εἰς Μελίτην, ὅπου, καθὼς καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, καθὼς καὶ ἐν Ῥωσίᾳ, ἠκούσθη μελοποιεῖα θαυμασμοῦ διὰ τὸν ἡμέτερον ναύαρχον ὅστις ἐπὶ τρία ἔτη ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὴν ὑπεροχὴν μας καὶ τὴν ἐπιβρόχην μας ἐν τῇ Μεσογείῳ.

Ἄφ' οὗ ἐν Μελίτῃ ἐτύχομεν λαμπρὰς καὶ ἐγκαρδίους ὑποδοχῆς παρὰ τῷ διοικητῇ, λόρδφ Κονσόμβυ, ἀπεπελεύσαμεν εἰς Τουλῶνα, ὅπου ἡ *Βρεσλανιὰ* ἔφθασε περὶ τὸ τέλος τοῦ Νοεμβρίου. Ἐκεῖ, μετὰ κἄθαρσιν τεσσαρακονθήμερον, εἰσῆλθομεν εἰς τὸν λιμένα, καὶ τὸ δίκροτον ἀφωπλίσθη.

Ἡ δραματικὴ αὕτη περιγραφὴ συμφωνεῖ, ὡς δύναται νὰ παρατηρήσῃ ὁ ἀναγνώστης, σχεδὸν ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν καὶ διὰ τοῦτο ἐνομίσασαμεν χρήσιμον νὰ παραθέσωμεν αὐτὴν ὡς συμπλήρωμα ψυχαγωγικὸν τῆς ἡμετέρας ἀφηγήσεως.

Ὡς πεζογραφικὴ εἰκὼν ἐνθυμίζει ἡμᾶς τὴν ὠραίαν ἐλαιογραφικὴν εἰκόνα, ἣν πρότερον εἶδομεν, τῆς περιωνύμου ναυμαχίας ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ναυτικῶν, ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν αὕτη εἶναι ὠραία, νομίζομεν ἐκείνην ἀνωτέραν ὡς καλλιτέχνημα.

Πόσα ἄρᾳ γε ἐπεισόδια ὅμοια πρὸς τὰ μετὰ τοσαύτης χάριτος περιγραφόμενα παρὰ τοῦ διαπρεποῦς Γάλλου λογογράφου δὲν διεδραματίσθησαν καὶ ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων στόλων;

Μεταξὺ αὐτῶν, ἀγνώστων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐνθυμούμεθα ὅ,τι διηγήθησαν ἡμῖν δύο μάρτυρες αὐτόπται τῆς ναυμαχίας καὶ μάρτυρες μετασχόντες πάντων τῶν κινδύνων αὐτῆς! Καὶ ὁ μὲν τούτων ἦν Ἐμμανουὴλ Μοδινός, ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ ἡμετέρου πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ὁ δὲ, ὁ Σισίνης, ὁ ἐκ τῆς γνωστῆς ἐν Ἡλείᾳ ἀρχαίας οἰκογενείας ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς, ἀμφοτέροι πρὸ ἐτῶν τελευτήσαντες.

Ὁ Μοδινός, Μήλιος τὴν καταγωγὴν, ἐτύγγανεν ὑπηρετῶν ὡς πρῶ-
 ρεὺς (πιλωτός) ἐπὶ τῆς γαλλικῆς ναυαρχίδος εὐρεθεὶς παρὰ τῷ κυβερ-
 νήτῃ τοῦ πλοίου, ὅτε ἤρχισεν ὁ κανονοβολισμὸς εἶδε προσερχόμενον
 ἐπὶ τοῦ ἐπιστέγου νεαρόν τινα ἀξιωματικὸν ὅστις χαιρετίσας αὐτὸν
 τῷ εἶπε μετὰ χαρᾶς *Ça chauffe* (ἤρχισεν ὁ χορός) ! Μόλις εἶπε τὰς
 λέξεις ταύτας καὶ σφαῖρα πυροβόλου ἀφεῖλε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Σισίνης, αἰχμάλωτος ὢν ἐπὶ τινος αἰγυπτιακοῦ πλοίου, δι-
 ετάχθη νὰ μεταφέρῃ τραυματίαν τινά, ἀλλ' ἐν ᾧ μετέφερον αὐτὸν
 ἠσθάνθη βίαιον κλονισμὸν καὶ εἶδεν ὅτι σφαῖρα πυροβόλου ἀφῆρπασε
 τὸν δυστυχή τραυματίαν, ὅστις ἴσως οὕτω ἀπηλλάγη περαιτέρω
 βασάνων.

Ὁκτωβρίου 1888.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ Δ. ΜΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ

Τὸ ἐπόμενον γράμμα τοῦ διαπρεποῦς ἀνδρὸς κ. *Λεωνίδα Μελετοπούλου* τιμῶν-
 τος διὰ τῆς συνεργασίας του τὴν *Ποικίλην Στοάν*, ὡς ἀποβλέπον τὴν ἐκτίμησιν
 ἧς ἀπολαύει τὸ ἡμέτερον ἔργον ἐν τῇ κρίσει σεβαστῶν ἀνδρῶν, δημοσιεύομεν
 ἰδιαιτέρως. Ἀτυχῶς ἔνεκα ἀπροσεξίας ἀπροσδοκῆτου παρελείφθη ἵνα δημοσιευθῇ
 πρὸ τοῦ ἀνωτέρω δημοσιευομένου ἄρθρου τοῦ κ. Μελετοπούλου.

Ἐν Κορίνθῳ τῇ 20 Ὁκτωβρίου 1888.

Φίλτατέ μοι κύριε Ἰω. Ἀρσένη,

Ἐπεμείνατε εἰς τὸ νὰ μετὰσχῶ τῆς συντάξεως τοῦ νέου ὀγδοῦ τόμου τῆς
 ὡραίας *Ποικίλης Στοᾶς*.

Ἐνώπιον τῆς φιλόφρονος ταύτης ἐπιμονῆς σας δὲν ἠδυνάμην νὰ πράξω ἄλ-
 λως ἢ νὰ προσπαθῆσω ν' ἀνταποκριθῶ εἰς τὴν ἡμετέραν ἔφρασιν.

Πέμπω λοιπὸν ὑμῖν ᾧδε ἄρθρον τι ἱστορικὸν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «*Αἱ δύο Ναυ-
 μαχίαι*», ὅπερ ἐλπίζω νὰ σᾶς εὐχαριστήσῃ. Τὸ κατ' ἐμὲ εἰργάσθη ἐυσυνειδή-
 τως εἰς τὴν σύνταξιν αὐτοῦ, ἐὰν δὲ εὐχαριστήσῃ ὑμᾶς καὶ τοὺς ἀναγνώστας τῆς
Ποικίλης Στοᾶς, τοῦτο ἔσται ἄρκετὴ ἀμοιβὴ τοῦ κόπου μου.

Τὸ ὑμέτερον φιλολογικὸν ἔργον εὐρίσκω τῇ ἀληθείᾳ ἄξιον πάσης ἐμψυχώσεως,
 διότι ἡ *Ποικίλη Στοά* διεκρίθη μεταξὺ τῶν ἐτησίων ἐν Ἀθήναις περιοδικῶν διὰ
 τε τὴν φιλοκαλίαν καὶ τὴν ποικιλίαν αὐτῆς, περιλαβοῦσα πάντοτε ἐν ταῖς κομ-
 ψαῖς αὐτῆς σελίσαι πολλὰς διατριβὰς ἀξίας λόγου.

Συγχαίρων ὑμῖν διὰ τὸν ἀξιεπαινον ζῆλόν σας παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὰς ἐγ-
 χαρδίουσ προσρήσεις μου καὶ εἰμὶ

Ἵμέτερος

Λεωνίδας Δ. Μελετόπουλος

Εἰς Λεῦκωμα

Τὰ χρόνια σὰν τὰ κύματα, περνοῦνε καὶ διαβαίνουν
 Κῆ ὀπίσω τοὺς ἀφίνουνε μονάχα τὸν ἄφρὸ τους,
 Μὰ καὶ ἄφροὶ δὲν μένουνε, μὰ χάνονται καὶ σθένουν.
 Μέσ' ἴστων ἀνέμων τῇ βοῇ, ἴσθης θάλασσας τοὺς κρότους.

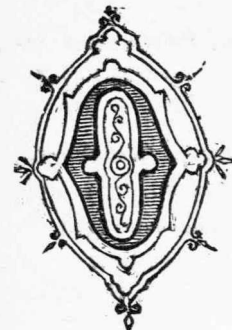
Ἐτσι καὶ ἡ ἐνθύμησις τῶν χρόνων ποὺ περνοῦνε,
 Σιγά, σιγά μαραίνεται καὶ χάνεται καὶ σθῆνει
 Ἄπ' ταῖς φροντίδεις τῆς ζωῆς ποὺ ἴσθην καρδιά γυρνοῦνε
 Καὶ τίποτε, καὶ τίποτε ὀπίσω δὲν ἀφίνει.

Μὰ τῶν κυμάτων τοὺς ἀφροὺς κάμμιὰ φορὰ συνάζει
 Ὁ ἥλιος καὶ ἴστα σύννεφα τὰ κάτωσπρα τοὺς βάζει.

Ἐτσι συνάζομε κῆ ἐμεῖς τῆς νειότης τὰ λουλούδια
 Καὶ μέσα ἴστα λευκώματα τὰ γράφομε τραγοῦδια.

M...

Ἡ μητὴρ παιδαγωγός

ΤΑΝ νεανίς τις νυμφεύηται, σπανίως ἀναλογίζε-
 ται τὴν σπουδαιότητα τῶν φροντίδων, αἵτινες
 ἐπιβάλλονται αὐτῇ.

Ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν φροντίδων τούτων
 ὑπάρχει μία πρὸ πάντων, ἣν ἡ γυνὴ ὀφείλει νὰ
 ἐξετάσῃ πολὺ σοβαρῶς, ἡ τῆς μητρότητος.

Πᾶσαι αἱ μητέρες ἀγαπῶσι τὰ τέκνα των. Δὲν
 ἀμφιβάλλομεν περὶ τούτου· ἀλλὰ γνωρίζουσι νὰ
 τὰ ἀγαπῶσιν ὅπως πρέπει; Ὑπάρχουσι τοσοῦτοι

τρόποι τοῦ ἀγαπᾶν τὰ τρυφερὰ ταῦτα πλάσματα! ...

Ὁ καλλίτερος βεβαίως εἶνε ἐκεῖνος, καθ' ὃν ἡ μητὴρ δὲν ἔχει ὑπ'
 ὄψει ἢ τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ τέκνου, οὐχὶ δὲ τὴν ἰδίαν
 εὐτυχίαν.

Ἡ μητὴρ, ἐμψυχουμένη ἐκ τῆς ἀφιλοκερδοῦς ταύτης ἀγάπης, θὰ
 προφυλαχθῇ ἀπὸ πάσης ἐκδηλώσεως τῆς ἀγάπης τῆς δυναμένης νὰ
 παρανοηθῇ καὶ νὰ ἐπενέγκῃ οὕτω κακὸν ἀποτέλεσμα.

«Δὲν ὑπάρχουσιν ἀσθενέστεραι μητέρες, λέγει ὁ Ἑρνέστος Λεγουβέ, ἐκεῖνων αἵτινες θεωροῦσιν ὡς τέρψιν καὶ ὄχι ὡς καθήκον τὴν μητρότητα».

Ἡ μητρότης δὲν εἶνε μία τῶν μεγαλειτέρων ἀποστολῶν, ἃς δύναται ν' ἀναθέσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὰ ἀνθρώπινα πλάσματα;

Ἄλλ' ἀφ' οὗ τὴν θεωροῦμεν τοσοῦτον ὑψηλὴν τὴν ἀποστολὴν ταύτην, δέον ἐκεῖναι αἵτινες θὰ τὴν ἐκπληρώσωσι νὰ τὴν ἐξετάσωσι μετ' ἀπειρίας βλέμματος καὶ νὰ τὴν ἐννοήσωσι μετ' ἀνοικτῆς καὶ οὐχὶ ἀδύνατου καρδίας.

Τότε θὰ ἴδῃ ἡ μήτηρ ὅτι τὸ τέκνον τῆς εἶνε πᾶν ἄλλο ἢ ἄθυρμα τέρπον τὴν οἰκιακὴν ἐστίαν, ἢ πλαγγὼν ἢν δέον νὰ στολισῇ, ἢ ψιττακὸς ὃν πρέπει νὰ μάθῃ νὰ φλυαρῇ. Θ' ἀνέυρη ἐν αὐτῷ ψυχὴν ἐμπειπιστευμένην εἰς τὰς φροντίδας τῆς καὶ δεομένην διαπλάσεως. Θὰ αἰσθανθῇ ὅτι ἀναπτύσσουσα τὸ τρυφερόν τοῦτο ὄν, τὸ ἄπειρον καὶ εὐπλαστον τοῦτο πνεῦμα, ὀφείλει νὰ σκεφθῇ μᾶλλον περὶ τοῦ μέλλοντος ἢ περὶ τοῦ παρόντος, ἐξακολουθοῦσα δὲ μετ' ἀνθρωπίνου καὶ μητρικοῦ ἔρωτος τὸ ἔργον τῆς, δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει οὐ μόνον «τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐτυχίαν» τοῦ τόσον ἀγαπητοῦ τέκνου, ἀλλὰ καὶ τὸν θεῖον ἐκεῖνον νόμον τὸν ποιοῦντα πάντας τοὺς ἀνθρώπους ἀδελφοῦς.

Ἡ ἀγωγή δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ σκοπὸν τὴν ἀποκλειστικὴν διδασκαλίαν τῶν κοινωνικῶν τοῦ ἀνθρώπου καθήκοντων, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας, εἰς τὸν τοῦ τέκνου ἐγκεντρισμὸν μετὰ τῶν αἰσθημάτων τῶν κοσμοῦντων τὸν ἔντιμον ἄνδρα, ἐν τῇ ἀληθείᾳ τῆς λέξεως ἐκδοχῆς.

Ἡ μήτηρ τέλος ὀφείλει νὰ μυήσῃ τὸ τέκνον τῆς τὰ καθήκοντα, ἅτινα πᾶν ἀνθρώπινον ὄν ἔχει νὰ ἐκπληρώσῃ πρὸς ἑαυτὸ, πρὸς τοὺς φίλους του, πρὸς τὴν οἰκογένειάν του, πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ τὸν Θεόν, τὰ καθήκοντα λέγω ἐκεῖνα, ἅτινα αἱ εὐγενεῖς ψυχαὶ ἐκπληροῦσι μετ' ἀξιοπρεπειᾶς καὶ ἀκόπως, καὶ πρὸς βλάβην ἐνίοτε τῶν ἰδίων αὐτῶν συμφερόντων.

Θὰ μοὶ ἀντιτείνωσι, πιστεύω, ὅτι ἐν μέσῳ πολιτισμοῦ ἐν ᾧ πλεῖσται προλήψεις περιβάλλουσι τὴν κρίσιν δι' ἀτμοσφαιρᾶς νοσώδους, εἶνε δύσκολον νὰ μὴ ἀποπλανηθῇ τις τῆς ὁδοῦ τοῦ καθήκοντος.

Ὅχι, Κυρίαί μου, ὄχι δι' ἐκεῖνον ὅστις ἀγαπᾷ καὶ ἐγκολποῦται τὸ καθήκον, ἢ ἐκπλήρωσις αὐτοῦ δὲν εἶνε τοσοῦτον δύσκολος, ὅσον ὑποθέτει τις ἴσως.

Ἰνα φωτίσῃ δὲ τὴν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος ὁ Πανάγαθος Θεὸς τί-

θησιν ἐν ἡμῖν φωτεινὸν ὁδηγόν, αὐστηρὰν ἀλλ' εἰλικρινῆ φωνήν· τὴν *συνειδησίαν*. Καὶ ἵνα συνειθίσῃ ἡμᾶς εἰς τὸ ὑπακούειν αὐτῇ τῇ φιλικῇ φωνῇ, ἔθηκεν ἐγγὺς τοῦ λίκνου μας τὴν μητέρα ... Σκεφθῆτε καλῶς, ἀγαπηταὶ ἀναγνώστριαι, ὅτι ἡ κατανόησις τῆς συνειδήσεως εἶνε ἐν τῶν σπουδαιότερων βαρῶν τῆς μητρότητος.

B

Ἡ ὁδὸς τοῦ καθήκοντος οὐδέποτε εἶνε σχολιά· εἶνε ἡ εὐθεῖα γραμμὴ τοῦ δικαίου. Πᾶσα σκέψις ἐμπνεομένη ὑπὸ τῆς πανουργίας, τῆς φιλαυτίας, τῆς φιλοδοξίας ἢ τῆς ὑπεροψίας, τέλος ὑπὸ τοῦ πολυαριθμοῦ λεγεῶνος τῶν αἰσχυρῶν παθῶν, ἅτινα δὲν παύουσι νὰ προσβάλλωσι τὴν ψυχὴν ἡμῶν, ἀποτρέπει ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ καθήκοντος. Πρέπει μεθ' ὑπομονῆς καὶ θάρρους νὰ παλαίῃ τις ἀπαύστως κατὰ τῶν ἐχθρῶν τούτων. Ἄλλ' ἐν τῇ πάλῃ ταύτῃ ἡ ψυχὴ ἐνδυναμοῦται, ἐξαγνίζεται, ἀνυψοῦται καὶ βαίνει πρὸς τὴν τελειότητα. Ἐκεῖ ἔγκειται ἡ δόξα αὐτῆς.

Τὸ τέκνον, τὸ γλυκὺ τοῦτο βάρος, τὸ μικκύλον καὶ ἐλαφρόν, ὅπερ φαίνεται ὡς ζῶν ἄθυρμα, ἄθυρμα προσφιλές, ὅπερ ἡ μήτηρ μεθ' ἡδονῆς καὶ μετὰ χαρᾶς στολιζέει, μετὰ τινα ἔτη, τοσοῦτον ταχέως διαρρεύσοντα ὥστε μόλις θὰ λάβῃ καιρὸν νὰ τὰ ἀριθμήσῃ, τὸ τόσον μικρόν τοῦτο ὄν θὰ λάβῃ θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Ἄλλὰ τὸ τέκνον εἶνε μόνον ἀπλοῦς σπόρος πλήρης ἐλπίδων· τὰ πάντα ἀναμένει ἐκ τῆς μητρὸς του. Ὄφειλει μὲν αὐτῇ τὴν ὑπαρξίν του, ἀλλὰ δέον νὰ τῇ ὀφείλῃ πολλὰ ἔτι· διότι τὴν ὑπαρξίν ταύτην τὴν ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὶν ἢ τὴν λάβῃ παρὰ τῆς μητρὸς του. Αὕτη λοιπὸν πρέπει ν' ἀποκτήσῃ ἄλλα δικαιώματα ἐπὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ τέκνου τῆς.

Ὅ,τι αὕτη μόνη δύναται νὰ δώσῃ αὐτῷ εἶνε πρῶτον μὲν ἡ φιλόστοργος μέριμνα περὶ τῆς υἰγιαίας του, εἶτα δὲ αἱ προσεκτικαὶ καὶ συνεταὶ φροντίδες περὶ τῆς φυσικῆς του ἀναπτύξεως. Ἄλλὰ δὲν περιορίζονται ἕως ἐδῶ μόνον τὰ καθήκοντα τῆς μητρὸς. Ἡ φυσικὴ ἀγωγή εἶνε τὸ ἐλάχιστον μέρος τῶν ὅσα τὸ τέκνον περιμένει ἐξ αὐτῆς. Τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς οὐσης ἀνωτέρας τῆς τοῦ σώματος, ἡ ἠθικὴ ἀγωγή δέον νὰ θεωρῆται σπουδαιότερα τῆς φυσικῆς.

Ἴδου πῶς ὁ Aimé Martin, εἰς τῶν μᾶλλον μελετησάντων τὴν ἀποστολὴν τῆς γυναικός, ἐκφράζεται ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου:

«Βεβαίως ὁ σκοπὸς ἡμῶν δὲν εἶνε νὰ ὑποβιβάσωμεν τὴν ἀξίαν τῶν μητρικῶν φροντίδων, τῶν καταβαλλομένων κατὰ τὴν νηπιακὴν τοῦ τέκνου ἡλικίαν· ἀλλὰ πρέπει αἱ γυναῖκες νὰ μάθωσι, καὶ πῶς θὰ τὸ ἐμάνθωνον ἂν οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ταῖς τὸ εἶπη, ὅτι δὲν θὰ εἶνε μητέρες κατὰ τὸν ἠθικὸν νόμον τῆς φύσεως, ἢ ὅταν ἐργασθῶσι πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ψυχῆς τῶν τέκνων των... Πᾶσα μήτηρ πλὴν τῆς ζωῆς ἦν διδίδει εἰς τὸ τέκνον ὀφείλει νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτῷ καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπην, ἂν θέλῃ ν' ἀπολαύσῃ ἄλλης τινὸς εὐτυχίας ἢ τῆς τοῦ νὰ βλέπῃ αὐτὸ ἀναπνέον τε καὶ κινούμενον, τῆς εὐτυχίας ἐκείνης, ἣν ὁ Σαίξπηρ τοσοῦτον καλῶς ἐκφράζει, θέτων εἰς τὸ στόμα τῆς μητρὸς τοῦ Κοριολανοῦ τοὺς ἐξῆς λόγους:— «Ἡσθάνθη ὀλιγωτέραν χαρὰν κατὰ τὴν γέννησίν του ἢ καθ' ἣν ἡμέραν τὸν εἶδα νὰ διαπράξῃ ἀνδρικήν τινα πράξιν.»

Ἡ μήτηρ λοιπὸν ὀφείλει εἰς τὸ τέκνον τῆς πρὸ παντὸς ἄλλου τὴν ἀγωγὴν ἐκείνην, ἣτις ἀναπτύσσει τὰς ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς αὐτοῦ ἀρετάς, τὴν ἀγωγὴν ἐκείνην ἣτις φωτίζει τὸ πνεῦμα, διαπλάσσει τὴν κρίσιν, εὐρύνει τὴν καρδίαν καὶ ἐνισχύει τὴν ψυχὴν.

Ἐὰν αὕτη ἀμελήσῃ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ καθήκον τῆς τοῦτο, εἴτε ἐκ συμφέροντος, εἴτε ἐκ κουφότητος, θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, ὅτε θὰ ὀφείλῃ λόγον εἰς τὸ τέκνον τῆς, ὅπερ αὐτὴν μόνον εἶχεν ὅπως τὸ ὀδηγῆ εἰς τὸ ἀγαθόν, εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὸν Θεόν.

Δὲν γνωρίζω ἡδονὴν ἐπαγωγότεραν, σπουδαιότεραν καὶ ὑψηλοτέραν ἐκείνης, ἣν αἰσθάνεται τις ἐπαγρυπνῶν καὶ διευθύνων τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς ψυχῆς. Δὲν φαίνεται ὅτι ὁ Πλάστης ἀναθέτων τὴν ἀποστολὴν ταύτην εἰς τὰς γυναῖκας, τὰς ἐκάλεσεν ὅπως συνεργασθῶσιν εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἔργου του; Δέον λοιπὸν πᾶσαι αἱ μητέρες νὰ ἐννοήσωσι καλῶς τὸ ὕψος καὶ τὴν εὐθύνην τῆς ἀποστολῆς.

1888

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ Μ. ΔΑΜΝΗ

ΟΙ ΨΑΡΑΔΕΣ

Μὲ μι' ἀφρόπλαστη Νεράιδα, μιὰ ὠμορφονηά,
Τὸ παιδί τῆς Ἀφροδίτης ψάρευε ἀντάμα,
Μὲ καλάμι, μὲ ἀπόχη καὶ μὲ πετονιά
Καὶ καρδιὰ νὰ μὴν ἀφήσουν τῶχαν κάνει τάμα.

Καὶ γὰρ δόλωμά 'χαν βάλει χίλια δυὸ καλά:
Γέλια, τρέλλαις, εὐτυχία καὶ γλυκὰ φιλάκια
Κὴ ὅτι πρᾶμμα τὴν καρδιά μας τήνε ξεγελᾷ
Καὶ τὴν πιάνει καθὼς πιάνουν τὰ τρελλὰ ψαράκια.

Πέφτουνε καρδιαὶς σιμὰ τοὺς ἄμετροι σωροὶ
Καὶ μαλώνουνε ποιά νᾶρθῃ νὰ πρωτοτσιμπήσῃ...
Τί ψαράδες ξακουσμένοι, ἄχ, τί τυχεροὶ!
Τὸ κοφίνι τους μὲ δαῦταις θεὸ νὰ ξεχειλίσῃ.

Μιά καρδιά — στραβὴ θὰ νᾶταν! — πέφτει σὰν τρελλή
Καὶ τσιμπάει μὲ λαχτάρα πρώτη... Μὰ κυτᾶτε,
Πῶς σπαράζει σὰν τὸ ψάρι, πῶς παραμιλεῖ...
Ἀῖ, μαζί της σεῖς ἢ ἄλλαις τί κρυφογελαῖτε!

— «Σῶσέ με, γλυκεῖά Νεράιδα!.. Μὴ με τυραννῆς!»
Κλαίει, παρακαλεῖ, μὰ 'κείνη δὲν τῆς ἀπαντάει.
Μόν' ὁ ἔρωτας τῆς λέει — «Ἀῖ, φτωχή, πονεῖς;
«Δὲν πειράζ' εἶνε καὶ τοῦτο πρᾶμμα ποὺ περνάει!..»

«Σὰν τὸ δόλωμα 'τσιμποῦσες ποῦχες τὸ μυαλό;
«Βάστα τώρα καὶ τῆς πίκραις... ἔσο' εἶνε γραμμένο!
«Πᾶψε πειά! μὴ μὲς σκοτίζης... Σῦρε στὸ καλὸ,
«Κὴ ὅτι πιάνει ἢ πετονιά μας εἶν' καλὰ πιασμένο!»

Μάιος, 1888.

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ.

E tu m'amavi per le mie Sventure
Ed io t'amavo per la tua pieta. (Otello)

Δὲν σ' ἀγαπῶ καθὼς τὸ λές, καὶ ὅπως τὸ νομίζεις,
Μόνον πῶς σ' ἀγαπῶ πολὺ, μόνον αὐτὸ γνωρίζεις.
Μὰ τὸ γιατί σὲ ἀγαπῶ, ὅσον ποτὲ κάμμια
Καὶ ἡ καρδιά μου εἶνε φωτιά, ποὺ ἦταν 'ς ἄλλαις κρύα,
Καὶ καίεται καὶ φρύγεται, κὴ αἰώνια στενάζει,
Καὶ μέσο' στῆς φλόγαις γιὰ δροσιά, μόνον ἐσεὶ φωνάζεις.
Τώρα σοῦ λέγω τὸ γιατί, ἀγάπη μου, κυρά μου,
Γιατὶ πονῶ, μὲ ἀγαπᾶς, καὶ γιὰ τὴ συμφορὰ μου.
Κὴ ἐγὼ γι' αὐτὸ σὲ ἀγαπῶ πλειότερον ἀκόμα
Γι' αὐτὴ σου τὴν εὐσπλαγγισιὰ καὶ τὸ γλυκὸ σου στόμα
Ποῦ μοῦ γιαιτρεύεις τὴν πληγὴ μὲ τὰ χρυσόλογά σου
Καὶ λησμονῶ τὴν πίκρα μου, ὁ δυστυχῆς σιμὰ σου.
Δὲν σ' ἀγαπῶ, ὡς ἀγαποῦν οἱ ἄλλοι... γιὰ ἀγάπη
Μαράθηκ' ἢ τριανταφυλλιά κὴ ἢ ῥίζα τῆς ἐσάπη.
Σὲ ἀγαπῶ, γιατί πονεῖς καὶ θλίβεσαι μαζί μου,
Καὶ τὴ ζωὴ σου ἔδεσες μὲ τὴ πικρὴ ζωὴ μου.
Σὺ μ' ἀγαπᾶς γιατί πονῶ, καὶ γιὰ τὴ συμφορὰ μου,
Κὴ ἐγὼ γιὰ τὴν εὐσπλαγγισιὰ, ποῦχες γιὰ μὲ κυρά μου.
'Ἐν Πειραιεῖ 1888.

Δ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ ἐν Ἑρμοῦπλεϊ ἀξιόλογος ἰατρός καὶ προσφιλὴς συνεργάτης τῆς Ποικίλης Στοῆς κ. Ι. Φουστᾶνος καὶ αὐτὸς κοσμεῖ τὰς σελίδας τοῦ παρόντος τόμου διὰ νεωτέρων, ἐντελῶς ἀνεκδότων κεφαλαίων τῶν περὶ «Μουσικῆς» ἐξαιρέτων αὐτοῦ ἐπιστημονικῶν Μελετῶν.

Πῶς ἡ μουσικὴ ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου.

ΟΙΑ εἶνε ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς μουσικῆς; Τίνι τρόπῳ ὁ ἄνθρωπος ἐγνώρισε καὶ ἐδημιούργησε τὴν μουσικὴν;

Ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς μουσικῆς, ὡς γνωρίζομεν, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπεδόθη εἰς τοὺς θεοὺς, τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὰς Μούσας· τὴν αὐτὴν θείαν ἀρχὴν ἀπέδιδον καὶ οἱ ἄλλοι λαοί, ὅσοι ἐγνώρισαν τὴν μουσικὴν καὶ ἐκαλλιέργησαν αὐτὴν ἰδιαζόντως, οἷον οἱ Αἰγύπτιοι ἀπέδιδον αὐτὴν εἰς τὸν Ἑρμῆν ἢ Ὀσίριν, οἱ Ἑβραῖοι εἰς τὸν Ju-

bal, οἱ Ἰνδοὶ εἰς τὸν Βράχμαν, οἱ Σῖνοι εἰς τὸν Fo-hi, καὶ ἄλλοι ἄλλως. Ἄν οἱ λαοὶ οὗτοι ἐφθάνον μέχρι τῆς θεότητος πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς μουσικῆς, τοῦτο δεικνύει ὅτι ἐτίμων μεγάλως τὴν ἀξίαν τῆς μουσικῆς καὶ ὅτι ἡ πρώτη ἀρχὴ αὐτῆς συγχύζεται μετὰ τῆς ἀρχῆς τῶν πρώτων ἐπὶ τῆς γῆς ἀνθρώπων.

*

Καὶ ὄντως πανταχοῦ, ὅπου ὁμιλοῦσιν, ᾄδουσι, διότι, ὡς λέγει καὶ ὁ Κικέρων, «est in dicendo etiam quidam cantus», ἤτοι «ὑπάρχει ἐν τῇ ὁμιλίᾳ εἶδός τι μελωδίας.» Ὡς εἶπομεν δὲ καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς παρουσίας μελέτης ἡμῶν δὲν ὑπάρχει λαὸς μὴ ἔχων τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μουσικὴν.

Βεβαίως ὁ πρῶτος ἄνθρωπος προφέρων τὴν πρώτην λέξιν παρετήρησεν, ὅτι ἡ φωνὴ αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ λάβῃ διάφορον ἔντασιν, διάφορον τόνον, διάφορον ὕψος· καθοδηγούμενος δ' ἔτι κατ' ἀπομίμησιν καὶ ὑπὸ τῶν πέριξ αὐτοῦ παραγομένων ἐν τῇ φύσει ἤχων καὶ ἁσμάτων τῶν πτηνῶν ταχέως ἐξέμαθε νὰ τροποποιῇ τὴν εὐστροφον καὶ μελωδικὴν αὐτοῦ φωνὴν κατὰ τὸ ὕψος, τὴν ἔντασιν καὶ τὴν ἔκφρασιν.

Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος βαθμηδὸν κάτοχος γενόμενος τῆς γλώσσης, δι' ἧς ἀνεκοίнуε εἰς τὸν ὁμοίον του τὰς ιδέας του, τὰ αἰσθηματὰ του, ἔδιδεν ἐκάστοτε εἰς τὴν φωνὴν αὐτοῦ ὁμιλῶν διαφόρους κυμάνσεις ἀναλόγως τῶν παριστανομένων ἰδεῶν, τῶν ἐκφραζομένων αἰσθημάτων.

Ἡδύνατο νὰ τροποποιῇ τὴν φωνὴν αὐτοῦ, νὰ τονίζῃ τὸν λόγον, νὰ προφέρῃ αὐτὸν ἀναλόγως τῶν ψυχικῶν διαθέσεων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον μετὰ χάριτος, γλυκύτητος, αὐστηρότητος, τραχύτητος, σφοδρότητος, θερμότητος ἢ χαλαρότητος, κλπ.

Αἱ διάφοροι δὲ αὐταὶ κυμάνσεις καὶ ποικιλίαι τῆς φωνῆς ἐν τῇ ὁμιλίᾳ παρουσιάζουσιν ἀμυδρὸν καὶ λίαν στοιχειῶδες πρόπλασμα τῆς μελωδίας, τοῦ ἄσματος. Ἐπομένως ὁ διάφορος τόνος τῆς φωνῆς, αἱ κυμάνσεις καὶ μεταβολαὶ περὶ τὸ ὕψος τῆς φωνῆς ἐγένοντο τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς μουσικῆς, διότι, ὡς γνωστόν, ἡ πρώτη μουσικὴ τοῦ ἀνθρώπου ἦν μόνον ἡ φωνητικὴ μουσικὴ ἣτις συνώδευε πάντοτε τὴν ποίησιν.

Ὁ τόνος τῆς φωνῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ ὕψος τοῦ ἤχου αὐτῆς εἰς τινὰς γλώσσας μάλιστα δίδωσι τὴν σημασίαν εἰς τὰς λέξεις. Τὸ μουσικὸν στοιχεῖον τρόπον τινὰ εἶνε ἀναγκαῖον εἰς τὰς διαλέκτους ταύτας, ὅπως ἐκφράσῃ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἔννοιαν, τὴν ἰδέαν. Ἡ διάλεκτος μάλιστα τοῦ Σιάμ ἔχει τόσον στενωῶς συνδεδεμένην τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων πρὸς τὴν μουσικὴν ἐξαγγελίαν, ὥστε πᾶσα μεταβολὴ τῆς τελευταίας φέρει καὶ τὴν ἀλλοίωσιν καὶ διαστροφὴν τῆς ἐννοίας τῶν λέξεων αὐτῶν. Ἐνεκα δὲ τούτου οἱ Σιαμικοὶ μουσουργοὶ εἰσὶν ὑποχρεωμένοι τονίζοντες τὰ ἄσματὰ των ν' ἀκολουθῶσι πιστῶς τὰς παραλλαγὰς ταύτας τῆς ἀπαγγελίας των, ὅπως μὴ μεταβάλλωσι τὴν ἔννοιαν τοῦ ποιήματος.

Τὸ μελωδικὸν καὶ μουσικὸν τοῦτο ἔχουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον καὶ πολλὰ ἄλλα διάλεκτοι, ἰδίως τῶν θερμότερων κλιμάτων· μία δὲ τῶν τὰ μᾶλα μουσικῶν γλωσσῶν εἶνε καὶ ἡ ἑλληνικὴ.

*

Κατὰ τὴν εἰδυλλιακὴν ἐκείνην ἐποχὴν τῆς Ἑλλάδος, ὅτε τὰ πάντα ἐξεφράζοντο καὶ ἐγράφοντο ἐν ποιητικοῖς στίχοις, ἡ ἀπαγγελία τῶν στίχων ἐγένετο ἐν ῥυθμικῷ μέτρῳ διὰ τόνου μουσικοῦ καὶ ἁρμονικοῦ. Ἡ προφορὰ αὕτη συνίστα τότε μετὰ τῆς ποικιλίας τῶν τόνων τῆς εἶδος μουσικῆς, μουσικῆς ἀπαγγελτικῆς. Ἐνεκα δὲ τούτου, ὅσοι ἀπήγγελλον στίχους, ἐλέγετο ὅτι ἦσαν οἱ δὲ ποιηταὶ δὲν ἔλεγον, ὅτι ἐποίουν στίχους; ἀλλ' αἰοῖδον.

Οὕτω δὲ ἡ πρώτη μουσικὴ τῶν ἀρχαίων, δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι προῆλθεν ἐκ τῶν διαφόρων τόνων τῆς λαλοῦσης φωνῆς. Ἐφ' ὅσον δὲ βαθμηδὸν ἡ ποικιλία καὶ ὁ πλοῦτος τῶν τόνων αὐτῶν τῆς ἀπαγγελίας ἀνεπτύσσεται καὶ ὁ κύκλος αὐτὸς τῆς ἐκφράσεως ἡρῦνεται πλειό-

τερον, ἀπηρτίζετο βαθμηδὸν καὶ τι περιπλέον τῆς ἀπλῆς ἀπαγγελίας· αὐτὸ δὲ τὸ καὶ τι περιπλέον ἦσαν τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς μουσικῆς, τῆς μελωδίας.

Οἱ ῥαψῳδοί, οἵτινες κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους περιήρχοντο τὴν Ἑλλάδα, ἦσαν μουσικοὶ τοῦ εἶδους αὐτοῦ, ἦτοι ἀπήγγελλον ὅσον οἶόν τε μελωδικώτερον στίχους, διάφορα ἥρωικὰ κατορθώματα ἢ ἄλλας πράξεις ἐξυμνοῦντας. Μετ' ὀλίγον δέ, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐφευρέθησαν καὶ τὰ μουσικὰ ὄργανα, τὴν εὐρυθμον καὶ ἔμμουσον αὐτὴν ἀπαγγελίαν τῶν στίχων συνώδευον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ διὰ τοῦ αὐλοῦ. Ἐπίσης κατόπιν, ἀναπτυχθείσης τῆς ιδέας τοῦ θεάτρου, τὰ ἐν αὐτοῖς παριστανόμενα δράματα ἀπήγγελλον διὰ παθητικῶν τόνων μετὰ ρυθμικοῦ μέτρου ἐν συνωδίᾳ μουσικῶν ὀργάνων. Ἐκτοτε ἴσως δύναται τις νὰ χρονολογήσῃ καὶ τὴν πρώτην ιδέαν τῶν σήμερον μελοδραμάτων.

* *

Ἡ μουσικὴ ἐπομένως καὶ ἡ ποιήσις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν δύο ἀδελφαὶ ἀχώριστοι· ἀλλὰ κατόπιν, καθ' ὅσον ἡ μουσικὴ ἀνεπτύσσετο καὶ ἐτελειοποιεῖτο κατὰ τὴν μελωδίαν, ἤρξατο ν' ἀποχωρίζεται τῆς ποιήσεως. Ἡ πρώτη δὲ αὕτη σχετικὴ ἀνεξαρτησία τῆς μουσικῆς ἀναδείξασα ἔτι μᾶλλον τὰς καλλονὰς καὶ τὰ θέλητρα αὐτῆς ἔδωκε μεγαλειτέραν ὄθησιν εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν αὐτῆς.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ μουσικὴ ἄνευ τοῦ λόγου, ἄνευ τῆς ποιήσεως οὐδὲν ἐξέφραζεν· ἀλλ' ἀποχωρισθεῖσα τῆς ποιήσεως βαθμηδὸν ἐξεῦρε τὸν τρόπον οὐ μόνον νὰ ἀρέσκη εἰς τὸ οὔς, ἀλλὰ καὶ νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς καρδίας, τῆς ὁποίας τὰς συγκινήσεις προσεπάθει νὰ παριστᾷ καὶ ἐκφράζῃ. Οὕτω δὲ ἡ μουσικὴ κατήρτισεν ἰδίαν γλῶσσαν μὲ τὰς ἰδιαζούσας ἐκφράσεις τῆς, μὲ τὰς ἰδιαζούσας εἰκόνας τῆς. Ἐμαθε νὰ ὁμιλῇ καὶ ἄνευ τῆς βοήθειας τοῦ λόγου, νὰ συγκινήσῃ τὴν καρδίαν, νὰ παθαίῃ τὸ πνεῦμα, νὰ ἐκφράζῃ τὰ διάφορα πάθη καὶ αἰσθήματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ ζωγραφίσῃ καὶ παριστᾷ ὅλας τὰς σκηναὶς τῶν φαινομένων τῆς φύσεως, περὶ ὧν πάντων κατωτέρω γενήσεται ὁ προσήκων λόγος.

Φυσιολογικὴ ἐπὶ τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ ἐνέργεια τῆς μουσικῆς.

Ἡ ἱατρικὴ — ἦτις, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἐτάχθη ὑπὸ τινων μεταξὺ τῶν σχολαστικῶν ἐπιστημῶν ὡς εἰς τὰ πάντα εἰσχωροῦσα, καὶ εἰς

αὐτὰ τὰ ιδεώδη ἔτι ἀντικείμενα, καὶ τὰ πάντα ἐρευνῶσα, διυλίζουσα καὶ σταθμίζουσα διὰ τοῦ χωνευτηρίου καὶ τῆς τρυτάνης τοῦ σπουδαστηρίου, καὶ ἦτις οὐχ ἤττον δὲν παύει νὰ ἐξάγῃ πολύτιμα συμπεράσματα ἐκ τῶν σχολαστικῶν αὐτῆς ἐρευνῶν—ἡ ἱατρικὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρίδῃ καὶ τὴν μουσικὴν καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ παντὸς ζῶντος ὀργανισμοῦ ἀποτελέσματα αὐτῆς.

Ἡ ἱατρικὴ ἐπομένως ἐξετάζει ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν φυσιολογικὴν ἐνέργειαν τῆς μουσικῆς ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ ἡμῶν καὶ τοῦ τῶν ζῶων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ψυχολογικὴν αὐτῆς ἐνέργειαν, ἦτις διαθέτουσα οὕτω ἢ ἄλλως τὸ πνεῦμα ἐπιφέρει φυσικὴν ἐπὶ τοῦ σώματος ἀντίδρασιν.

*

* *

Οἱ ἦχοι τῆς μουσικῆς, πλήττοντες εὐαρέστως ἢ δυσαρέστως τὸ νευρικὸν σύστημα διὰ τῆς ἀκοῆς, ἐπιδρῶσι καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ ἐπὶ τῶν διαφόρων λειτουργιῶν αὐτοῦ καὶ διαθέτουσι καὶ τοῦτο εἰς ζωηρότητα ἢ χαλάρωσιν, ἀναλόγως τῆς ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἐντυπώσεως. Οἱ ἦχοι τουτέστιν ἐμβάλλοντες εἰς δονώδη κραδασμὸν τὰ ἀκροτελεύτια νηματίδια τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου μεταδίδουσιν, οὕτως εἰπεῖν, ἐκεῖθεν εἰς ὀλόκληρον τὸ νευρικὸν σύστημα, καὶ ἐπομένως εἰς ὀλόκληρον τὸν ὀργανισμόν, τὸν δονώδη τοῦτον κραδασμὸν, ὅστις ἐκ τούτου διεγείρει τὴν ζωτικότητα ἢ φέρει τὴν χαλάρωσιν αὐτοῦ, ἀναλόγως τῆς ποιότητος, τῆς ἐντάσεως, τοῦ ὕψους, τῆς ρυθμικῆς ἀλληλουχίας τῶν ἤχων καὶ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῶν πρὸς ἀλήλους.

Οἱ ἦχοι τῆς μουσικῆς δὲν ἐπιδρῶσιν οὕτω μόνον ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ ἡμῶν διὰ τοῦ φυσικοῦ κραδασμοῦ τῶν νεύρων, ἀλλ' ἡ κυριωτέρα καὶ ἐξέχουσα αὐτῶν ἐνέργεια τελεῖται διὰ τοῦ ἐγκεφάλου. Ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ συνέρχονται αἱ ἐκ τῆς ἀκουστικῆς ἀντιλήψεως τῶν ἤχων τῆς μουσικῆς ἐντυπώσεις, ἔνθα τὰς ἐντυπώσεις ταύτας ἀκολουθεῖ ἄμεσος ψυχολογικὴ ἐπεξεργασία, ἐξ ἧς ἐκπηγάζουσι τὰ διάφορα ἐκ τῆς μουσικῆς διεγερόμενα αἰσθήματα, αἱ διάφοροι ψυχικαὶ παθήσεις καὶ διαθέσεις, αἵτινες ἐκ περιτροπῆς ἐπιδρῶσιν καὶ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ὀργανισμοῦ διαθέτουσιν αὐτὸν κατὰ τοιόνδε ἢ τοιόνδε τινὰ τρόπον.

*

* *

Ἡ φυσιολογικὴ δὲ ἐνέργεια τῆς μουσικῆς δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ ἐπεκτείνεται ἐφ' ὅλων τῶν ζῶων ὀργανισμῶν, καὶ πλεῖστα ὅσα περίεργοι παρατηρήσεις μάλιστα διαφόρων

φυσιοδιφῶν ἢ παρατηρητῶν ἀναφέρονται. Ἡ ἐνέργεια βεβαίως αὐτῆ τῆς μουσικῆς ἐπὶ τῶν ζῶων εἶνε καθαρῶς φυσιολογικὴ γινομένη ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ἐκεῖθεν μεταδιδόμενη ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ σώματος αὐτῶν.

Τὰ ποιμνία βόσκουσι μετ' ὀρέξεως καὶ δραστηριότητος ὑπὸ τοῦς μελωδικοῦς ἤχους τῆς ποιμενικῆς φλογέρας· οἱ Ἄραβες μάλιστα καὶ ἐν παροιμίᾳ λέγουσιν, ὅτι «τὰ ποιμνία παχύνονται περισσότερον ἀπὸ τὴν μουσικὴν παρὰ ἀπὸ τὸ χόρτον».

Εἶνε γνωστόν, ὅτι πολλαχοῦ ἐν Ἑλλάδι οἱ ἵπποι καὶ τὰ ἄλλα φορτηγὰ ζῶα εὐχαριστότερον πίνουσιν ὕδωρ, ὅταν συνοδεύωσι ταῦτα δι' ἰδιάζοντος μουσικοῦ συριγμοῦ. Μάλιστα ἐὰν πιστεύσωμεν τὸν Ἀριστοτέλην (κατ' Ἀθήναιον) οἱ ἵπποι τῶν ἀρχαίων ἐν Ἰταλίᾳ Συβαριτῶν τοσοῦτον περιπαθῶς ἠγάπων τὴν μουσικὴν, ὥστε οἱ ἔχθροι αὐτῶν Κροτωνιάται γινώσκοντες τὸ ἐξαιρετικόν τοῦτο προτέρημα τῶν ζῶων αὐτῶν εἰς τινα μάχην κατὰ τῶν Συβαριτῶν ἠγάγον μετ' ἑαυτῶν μέγαν ἀριθμὸν αὐλητῶν. Καθ' ἣν δὲ ὥραν ἔμελλε νὰ γείνη ἡ μάχη, εἰς τὸν ἦχον τῶν αἴφνης ἀντηχησάντων αὐλῶν τῶν Κροτωνιατῶν εὐθὺς οἱ ἵπποι τῶν Συβαριτῶν παραφερόμενοι ἐκ τοῦ μουσικοῦ οἴστρου τῶν ἠνωρθώθησαν ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν, ὥσει ἐχόρευον, ἔρριψαν χαμὶ τοὺς κυρίους τῶν καὶ ἔτρεξαν πρὸς τὸ μέρος τῶν Κροτωνιατῶν, ὁπόθεν προήρχετο ἡ πολυθέλητος μουσικὴ ἀρμονία τῶν αὐλῶν. Ἐννοεῖται, ὅτι μετὰ τοῦτο οἱ πονηροὶ Κροτωνιάται οὐδεμίαν δυσκολίαν εὗρον νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν ἀτυχῶν Συβαριτῶν καὶ νὰ νικήσωσιν αὐτοὺς κατὰ κράτος!

Αἱ κάμηλοι, ὡς λέγει ὁ Γάλλος Thévenot καὶ ἄλλοι περιηγηταί, πολλαχοῦ ἐν Ἀσίᾳ βαδίζουσιν ὑπὸ τὸν ἦχον μουσικῶν ὀργάνων, μετὰ τοσαύτης μάλιστα πολλάκις ἔξεως καὶ εὐχαριστήσεως, ὥστε παύουσι βαδίζουσαι, ἅμα παύση καὶ ἡ μουσική. Ἴσως πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ οἱ ἀγωγιᾶται παρ' ἡμῖν ἀναρτῶσιν ἀπὸ τοῦ τραχήλου τῶν ἀχθοφόρων ζῶων κώδωνα, ὅπως ἢ ἐκ τοῦ μουσικοῦ καὶ λιγυροῦ ἤχου τοῦ κώδωνος ψυχαγωγία ἀνακουφίζῃ τὴν ἐκ τοῦ καμάτου σωματικὴν ἀχθηδὸνα τῶν πτωχῶν ζῶων.

* *

Οἱ ἐλέφαντες ἐπίσης δὲν μένουσιν ἀπαθεῖς εἰς τὴν δύναμιν τῆς μουσικῆς, καὶ πολλὰ ἀνέκδοτα περὶ αὐτῶν ἀναφέρονται. Τὰ πλεῖστα τῶν ζῶων καὶ τῶν ἀγρίων θηρίων τιθασσεύονται καὶ θηρεύονται πολλαχοῦ τῇ γοητείᾳ τῆς μουσικῆς· πρὸ πάντων δὲ ἡ ἔλαφος, ἣτις ἴστα-

ται προσεκτικῆ, ἵνα ἀκούσῃ τοὺς ἤχους τοῦ αὐλοῦ ἢ τῆς μελωδικῆς φωνῆς ἀνθρωπίνης. Καὶ αὐτὸς ὁ ὄνος, — τὸν ὁποῖον ἀγνοῶ πόθεν κρίνοντες τινὲς ἐσυκοφάντησαν, χαρακτηρίσαντες αὐτὸν ὡς ἄμουσον καὶ ἀναίσθητον — ἐν τούτοις δὲν ἀπαξιοῖ, τὸ πτωχὸν ζῶον, ὡς ἀπέδειξαν διάφοροι παρατηρήσεις, νὰ παρέχῃ ἀτενὲς καὶ προσεκτικὸν τὸ οὖς αὐτοῦ. Μάλιστα ὁ Ἰταλὸς Aldobrandini ἀναφέρει ὄνον, ὁ ὁποῖος τόσον ἐνεθουσία, ὥστε καὶ ἐχόρευεν εἰς τὸν ἦχον τῶν μουσικῶν ὀργάνων.

Οἱ ὄφεις ἐπίσης καταγοητεύονται εἰς τὸν ἦχον τῆς μουσικῆς καὶ ἀναφέρεται μάλιστα, ὅτι προβάλλουσιν ἐκ τῆς ὀπῆς τῆς φωλεᾶς τῶν κατὰ τὴν ἀκρόασιν μουσικῆς τινος ἀρμονίας. Ὁ ἴδιος δὲ Chateaubriand ἀναφέρει, ὅτι κατὰ τὴν ἐν τῷ Ἄνω Καναδά περιήγησίν του κροταλίας τις ὄφιν φοβερός τὴν ὄψιν εἰσελθὼν ποτε αἰφνιδίως ὑπὸ τὴν σκηνὴν του κατεγοητεύθη καὶ ἐσύρθη ἐκεῖθεν διὰ τῶν μουσικῶν ἤχων τοῦ αὐλοῦ ἐνὸς τῶν ἀκολούθων του. Οἱ μὺς αὐτοὶ δὲν μένουσιν ἀπαθεῖς καὶ ἀναίσθητοι εἰς τὴν μουσικὴν δύναμιν, ἔχουσι δέ, ὡς λέγεται, λίαν εὐαίσθητον καὶ ἀνεπτυγμένον τὸ μουσικὸν αἶσθημα, τόσον μάλιστα, ὥστε ὑπάρχει κοινὴ ἰδέα, ὅτι κακὸς καὶ ἀδέξιος μουσικός διώκει αὐτοὺς ἐκ τῆς οἰκίας ἀσφαλέστερον καὶ ἐπιτυχέστερον ἐνὸς καλοῦ γάτου. Ὁ Salgues δὲ διηγεῖται, ὅτι κατὰ τὸ 1824 ἐν Δρέσδῃ τῆς Βοεμίας ἐπιδέξιός τις μουσικὸς κατέθελγεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τοὺς μὺς διὰ τῶν μελωδικῶν ἤχων τοῦ πλαγιαύλου του, ὥστε ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἐκστατικῆς ταύτης γοητείας ὠδήγει αὐτοὺς ἀνεπαίσθητως διὰ τῶν μουσικῶν ἤχων μέχρι τῆς ὄχθης τοῦ πλησίον ποταμοῦ, ἔνθα ... τοὺς ἔπνιγε! Πανουργίαν παρεμφερῆ περίπου μεταχειρίζεται συνήθως πονηρόν τι πτηνόν, ὁ ἀγρεύς, εἶδος κοσσύφου, ὅστις διὰ τοῦ μελωδικοῦ αὐτοῦ κελადήματος ἐλκύων περὶ αὐτὸν διάφορα πτηνά, αἴφνης ἀπᾶζει ἐν ἐξ αὐτῶν καὶ κατεσθίει — εἰς ἀνταμοιβὴν βεβαίως τοῦ κόπου του!

* *

Ἄλλ' ἡ φιλομουσία τῶν ἀραχνῶν εἶνε πλέον παροιμιώδης· καθημερινῆ δὲ ἀπόδειξις τούτου εἶνε τὰ θεάτρα, ἅτινα μεγάλως ὑποφέρουσιν (ἢ κατ' ἄλλους σεμνύνονται) ἐκ τῆς ἀθρόας ἐπιδρομῆς αὐτῶν. Ὁ διάσημος μουσουργὸς Gretry διηγεῖται, ὅτι ἐν τῇ ἐξοχικῇ του ἐπαύλει, ὡσάκις συνέθετε καὶ ἐσπούδαζε μουσικὴν ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου του, ἀράχνη τις ἐκ τῆς ὀροφῆς κατήρχετο τακτικώτατα διὰ τοῦ νηματιδίου τῆς ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ ἴσταμένη ἐπ' ἄκρων ποδῶν ἀπελάμβανεν ἠδύτατα τὴν μουσικὴν ἀρμονίαν.

Οὐδὲν τὸ παράδοξον καὶ ἀπίστευτον ἐνέχει ἡ διήγησις αὕτη· αἱ ῥυθμικαὶ καὶ κανονικαὶ δονήσεις τοῦ ἀέρος αἱ παραγόμεναι ἐκ τῶν ἤχων μουσικοῦ ὄργανου φθάνουσαι μέχρι τῆς ἀράχνης κραδαίνουσι ὁλόκληρον τὸ κοῦφον καὶ εὐαίσθητον σῶμά της· οἱ κραδασμοὶ δὲ οὗτοι φαίνεται ὅτι εἶνε λίαν εὐχάριστοι, διότι βλέπομεν τὰς ἀράχνας ὑψομένης ἐπὶ τῶν ποδῶν των καὶ παλλομένης ἐν μακαρίᾳ ὄντως ἡδύτητι.

Περίεργος ὁμως εἶνε ἡ ἐνέργεια τῆς μουσικῆς ἐπὶ τῶν κυνῶν· ὑπὸ τὸν ἦχον αὐτῆς τὸ νευρικὸν σύστημα παθαίνεται καὶ συνταράσσεται εἰς τρόπον, ὥστε προκαλεῖ σπασμωδικὰς ὠρυγὰς. Τοιαῦται ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἐνέργειαι ἤχων τινῶν ἢ μουσικῶν τινῶν ὀργάνων ἀναφέρονται γινόμεναι καὶ ἐπὶ πολλῶν ἀνθρώπων. Οὕτως ὁ Jean-Jacques Rousseau ἀναφέρει, ὅτι ἐγνώρισε μεγάλην τινὰ κυρίαν, ἥτις, ἅμα ἤκουεν οἰωνδήποτε μουσικὴν, κατελαμβάνετο ἀκουσίως ὑπὸ σπασμωδικοῦ γέλωτος· ἐν ᾧ πάλιν ὑπάρχουσι ἄλλαι κυρίαι, αἵτινες ἀκουσίως των καταλαμβάνονται ὑπὸ σπασμωδικῶν λυγμῶν, ἅμα ὡς προσβάλλωσι τὴν ἀκοὴν αὐτῶν καὶ τὰ μᾶλλον εὐθυμα πολλάκις μουσικὰ μέλη.

Καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Γερμανὸς μουσουργὸς Mozart λέγεται, ὅτι παῖς ἔτι ὢν κατελαμβάνετο ὑπὸ τρόμου καὶ φρίκης, ὅταν ἤκουε τὸν ἦχον σάλπιγγος· κατελήφθη μάλιστα ὑπὸ σπασμῶν, ὅταν ποτε ὁ πατήρ του, θελήσας νὰ συνειθίσῃ αὐτὸν εἰς τὸν ἦχον, ὑπεχρέωσεν ἐπὶ μακρὸν ν' ἀκούσῃ τῆς σάλπιγγος. Παρόμοιον τι συμβαίνει πολλάκις καὶ διὰ τὸν ἦχον τῆς βροντῆς, ὁ ὁποῖος εἰς πολλὰ ἄτομα διεγείρει ἀνεξήγητον ἰσχυρὸν φόβον καὶ τρόμον καὶ ὅταν μάλιστα γνωρίζωσιν ὅτι οὐδένα διατρέχουσι κίνδυνον. Ἐγνωρίσαμεν δὲ κυρίαν, ἥτις ἔφραττε τὰ ὦτα αὐτῆς ἀσφαλῶς ὅπως ἀποφεύγῃ τὸ ἀκατανίκητον ἄλλως αἰσθημα τοῦ ἐκ τοῦ ἤχου τῆς βροντῆς τρόμου!

* *

Ἡ μουσικὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον πλήττουσα τὴν ἀκοὴν αὐτοῦ ἐπιδραῖ ἐπὶ πάντων τῶν ἄλλων ὀργάνων τοῦ σώματος καὶ πασῶν ἔτι τῶν ὀργανικῶν λειτουργιῶν αὐτοῦ, δυνάμει τοῦ λεγομένου φυσιολογικοῦ νόμου τῆς συμπαθείας, ὅστις διέπει ὁλόκληρον τὸ ὄν ἡμῶν καὶ κατὰ τὸν ὁποῖον, ὅταν ἐν οἰωνδήποτε ὄργανον τοῦ σώματος πάσῃ, συμπάσχουσιν αὐτῷ ἔτι καὶ πάντα τὰ ἄλλα ἢ διατίθενται εὐαρέστως ἢ καὶ ἐξουδετεροῦνται. Ἐπιδρῶσα δ' ἔτι ἡ μουσικὴ ἐπὶ τῆς φαντασίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ διαθέτουσα οὕτω ἢ ἄλλως τὸ πνεῦμα αὐτοῦ περισπᾷ αὐτὸ ἐκ διαφόρων ἄλλων ἀσχολιῶν καὶ ὀχληρῶν φροντίδων ἢ μελαγ-

χολικῶν σκέψεων καὶ διατίθησιν οὕτω εὐαρέστως, ἀναλόγως τῶν ἐκ τῆς μουσικῆς ἐντυπώσεων, ὁλόκληρον τὸν ὀργανισμόν.

Ἄρα κάλλιστα ἔπραττον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, οἵτινες, σπουδᾶσαντες προσεκτικῶς πᾶν ὅ,τι ἠδύνει τὰς ἀπολαύσεις τοῦ βίου, μετεχειρίζοντο καὶ συνίστων τὴν μουσικὴν κατὰ τὴν διάρκειαν καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ φαγητοῦ, ὡς τὸ ἄριστον μέσον τῆς πέψεως. Καὶ δὲν ὠφελεῖ τόσον ἡ ἀκρόασις τῆς μουσικῆς, ὅσον τὸ νὰ ἄδωσιν αὐτοὶ οἱ συμποσιάζοντες· τὸ ἄσμα προσέτι, ἐκτὸς τῆς ἐπὶ τοῦ πνεύματος ἐνεργείας αὐτοῦ, ἀποτελεῖ γυμναστικὴν τῶν πνευμόνων, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἡ κυκλοφορία γίνεται δραστηριωτέρα καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι ζωικαὶ λειτουργίαι τελοῦνται ἐπίσης ζωηρότεραι· διὰ τοῦτο δὲ παρετηρήθη, ὅτι καλὸς τραγουδιστὴς ἔχει καὶ στόμαχον καλόν· εἰς τὴν γυμναστικὴν δὲ ταύτην ἴσως ὀφείλεται καὶ ἡ συνήθως ῥωμαλέα ὄρεξις τῶν φλυάρων.

* *

Σπουδαία ἐπίσης καὶ εὐεργετικὴ ἐνέργεια τῆς μουσικῆς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ ῥυθμοῦ ἅμα καὶ τοῦ μέλους, διότι ταῦτα ῥυθμίζοντα καὶ κανονίζοντα διὰ τοῦ ῥυθμοῦ τὰς διαφόρους κινήσεις τοῦ σώματος καὶ περισπῶντα διὰ τοῦ μέλους τὴν προσοχὴν τοῦ πνεύματος ἀνακουφίζουσι τὸ σῶμα ἐκ τοῦ πόνου καὶ τοῦ καμάτου τῆς ἐργασίας, ἥτις τότε τελεῖται ζωηρότερον καὶ δραστηριώτερον.

Αἱ χορεύτριαι καὶ οἱ χορευταὶ ἐκ πείρας γνωρίζουσι βεβαίως πόσον κουφότεροι καὶ ἀκράτητοι γίνονται οἱ πόδες των ὑπὸ τὸν ῥυθμικὸν ἦχον ζωηροῦ τινος χορευτικοῦ μέλους· αἱ στρατιωτικαὶ μουσικαὶ διὰ τῶν ῥυθμικῶν ἐμβατηρίων των καθιστῶσιν ὀλιγώτερον ἐπαχθεῖς καὶ ἐπιπόνους καὶ μᾶλλον προθυμοτέρας τὰς μακρὰς πορείας τῶν στρατιωτῶν.

Ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαιότητος ἦν γνωστὴ ἡ εὐεργετικὴ αὕτη δύναμις τῆς ἀρμονικῆς καὶ εὐρύθμου μουσικῆς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες διὰ τοῦ αὐλοῦ παρώρων καὶ ἀνεκούφιζον τὸν κάματον τῶν ἐρετῶν· διὰ τοῦ αὐλοῦ ἀνεκούφιζον τοὺς κτίζοντας τὰ τεῖχη φρουρίων. Εἰς πάσας δὲ τὰς ἐργασίας, εἰς πάσας τὰς βιωτικὰς ἀσχολίας καὶ τὰ ἐπαγγέλματα εἶχον ἴδια ἄσματα, ἐκ τῆς εὐεργετικῆς ἐπιρροῆς τῶν ὁποίων ἐλάμβανον τὴν πρὸς τὴν ἐργασίαν δύναμιν. Οὕτω οἱ μυλωθοὶ ἤδον τὴν ἐπιμέλιον ὠδήν· οἱ ζυμοῦντες τὸν ἄρτον τὰ πτιστικὰ μέλη· οἱ περὶ τὴν ὑφαντικὴν ἀσχολούμενοι ἤδον τὴν ἔλιον ὠδήν, οἱ δὲ ἐργαζόμενοι τὰ ἔρια τὴν ἰουλον, οἱ θερισταὶ ἔψαλλον τὸν ἀγροτικόν

λιτυέρση, οί δὲ ἐν τοῖς ληνοῖς πατοῦντες καὶ ἐκπιέζοντες τὰς σταφυλὰς τὰς ἐπιλητικούς φθὰς καὶ ἄλλοι ἄλλας.

*
*

Γνωρίζομεν ὅτι ἡ μουσικὴ δύναται νὰ προκαλέσῃ καὶ τὸν ὕπνον διὰ τῶν ἤχων αὐτῆς. Ἐν Παρισίοις δὲ ἐν τῷ νοσοκομείῳ Salpêtrière ἡμεῖς εἶδομεν νὰ προκαλῆται διὰ τῶν ἤχων τῆς μουσικῆς καὶ ἀναίσθησις ἢ καταληψία εἰς νευροπαθεῖς γυναῖκας. Ἐν τῇ πραγματείᾳ ἡμῶν «Ἵπνωτισμὸς ἢ ζωικὸς μαγνητισμὸς» τῇ πρὸ ἐνὸς ἔτους ἐκδοθείσῃ ἀναφέρομεν, ὅτι ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Heidenhain προὔκαλει ὕπνωτισμὸν εἰς τρεῖς σπουδαστὰς καὶ διὰ τῶν ἤχων τικ-τάκ τοῦ ὥρολογίου. Ὁ ἰατρὸς Richer, βοηθὸς τοῦ νευρολόγου Charcot, ἀναφέρει, ὅτι ἐν τῇ Salpêtrière τελουμένης ποτε ἐπισήμου ἱερουργίας, ἐν ἣ εἶχε προσκληθῆ καὶ ἡ στρατιωτικὴ μουσικὴ, διάφοροι ὑστερικοί πάσχουσαι γυναῖκες ἔπесαν εἰς καταληψίαν εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἀνακρούσματος. Ὁ δὲ ἰατρὸς Regnard ἀναφέρει ὅτι συνοδῶν ποτε ἐκ τοῦ αὐτοῦ νοσοκομείου Salpêtrière κυρίαν νευροπαθῆ εἰς τὸ θέατρον τοῦ Châtelet εἶδεν αὐτὴν τρεῖς πεσοῦσαν εἰς καταληψίαν ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ἐν τῷ θεάτρῳ τελουμένης μουσικῆς συναυλίας. Ἄλλη δὲ τις ὕπνωτιζομένη ὑστερικῆ γυνή, ἐν τῷ αὐτῷ νοσοκομείῳ νοσηλευομένη, ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι ἔπιπτεν εἰς καταληψίαν καὶ ἀπλῶς ὅταν ἤκουε κύνα ὠροῦμενον.

Θεραπευτικαὶ ἰδιότητες τῆς μουσικῆς.

Αἱ θεραπευτικαὶ ἰδιότητες τῆς μουσικῆς εἰσι λίαν σπουδαῖαι.

Ὁ ἄνθρωπος ὑπόκειται μεγάλως εἰς τὴν δύναμιν τῆς μουσικῆς καὶ παθαίνεται διαφοροτρόπως ἐκ τῆς ἐπιρροῆς, ἣν ἡ μουσικὴ ἐξασκεῖ οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φαντασίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ὀργάνων τοῦ σώματός του. Ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀείποτε οἱ ἰατροὶ προσεπάθησαν νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἐκ τῆς ἰδιότητος ταύτης τῆς μουσικῆς καὶ νὰ χρησιμοποήσωσιν αὐτὴν διὰ θεραπευτικούς σκοποὺς εἰς ἴσασιν διαφόρων νοσημάτων.

Ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μετεχειρίσθησαν τὴν μουσικὴν ὡς θεραπευτικὸν μέσον, εἰς ὃ ὅμως κατὰ μέγα μέρος εἰσεχώρησεν ἡ ἀγυρτεία καὶ αἱ δεισιδαιμονίαι ἀποδώσασαι εἰς τὴν μουσικὴν μαγικὴν τινα καὶ θεῖαν ἰαματικὴν δύναμιν.

Οὕτω ὁ Ὀμηρὸς ἀναφέρει, ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ Αὐτολύκου ἐθεράπευον τὴν αἰμορραγίαν πληγῆς τοῦ Ὀδυσσεῶς διὰ τῆς μουσικῆς:

«ἐπαοιδῆ αἶμα κελαινὸν ἔσχεδον.»

Ἄλλὰ καὶ ἐν μεταγενεστέρᾳ ἐποχῇ ἡ μουσικὴ ἐφημιζέτο ὡς φάρμακον ἀποτελεσματικὸν κατὰ τῶν αἰμορραγιῶν καὶ πληγῶν καὶ τραυμάτων, ἴσως διότι ἐπράυνε τοὺς πόνους παρέχουσα εἰς τοὺς πάσχοντας εὐχάριστον ἀντιπερισπασμὸν καὶ ἀσχολίαν. Ὁ Γαληνὸς συμβουλεύει τὴν μουσικὴν καὶ κατὰ τοῦ δάγματος τῶν ἰοβόλων ἐντόμων καὶ ὄφειων· ὁ Κάτων συνίστα αὐτὴν κατὰ τῶν ἐξαρθρημάτων, ὁ δὲ Θεόφραστος κατὰ τῆς ἰσχυάδος καὶ τῆς ἐπιληψίας. Ἐπίσης κατὰ διαφόρους καιροὺς ἡ μουσικὴ συνιστάτο καὶ κατὰ διαφόρων ἄλλων νοσημάτων, οἷον τῆς ποδάγρας, τῆς φθίσεως, τῶν δαγμάτων τῶν λυσσῶντων κυνῶν, κλπ.

Ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης δ' ἐποχῆς ἡ μουσικὴ ἐθεωρεῖτο ὡς δραστήριον φάρμακον κατὰ τῶν ἐπιδημιῶν τοῦ λοιμοῦ. Ὁ Ὀμηρὸς ἀναφέρει ὅτι διὰ τῆς μουσικῆς κατέπαυσαν τὸν κατασχόντα τοὺς Ἕλληνας ἐν Τροίᾳ λοιμὸν· ὁ δὲ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ Μουσικῆς βιβλίῳ αὐτοῦ λέγει ὅτι ὁ Κρῆς Θαλήτας μεταβάς εἰς Λακεδαίμονα ἀπήλλαξε τὴν Σπάρτην τοῦ κατασχόντος λοιμοῦ καὶ διὰ τῆς μουσικῆς ἰάσατο τοὺς πάσχοντας. Τὴν μουσικὴν κατὰ τοῦ λοιμοῦ δὲν ἔλειψαν καὶ πολλαὶ μεταγενέστεραι ἰατρικαὶ ἐξοχότητες νὰ συνιστῶσιν· ἐσχάτως μάλιστα ἐν Μασσαλίᾳ ἐτέθη ἡ μουσικὴ εἰς ἐνέργειαν καὶ κατὰ τῆς χολέρας, κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπιδημίαν, ὡς ἠθικὸν μέσον κατευνάζον τὴν ἀνησυχίαν τοῦ πλήθους καὶ ἀποδιῶκον τὴν κατῆφειαν καὶ τὰς λυπηρὰς ἰδέας, αἵτινες προδιαθέτουσιν εἰς τὴν προσβολὴν τῆς νόσου ἢ ἐπιβαρύνουσι τὴν κατάστασιν καὶ δεινοῦσι τὴν θέσιν τῶν ἀσθενῶν.

*
*

Ἡ θεραπευτικὴ ἐνέργεια τῆς μουσικῆς κατὰ τῶν πλείστων ἀνωτέρω μνημονευθέντων νοσημάτων ἦτο καθαρῶς φαντασιώδης, καὶ μόνον ἴσως ἐνέργειαν εἰς τὰ νοσήματα ταῦτα ἡ μουσικὴ ἔχει νὰ προσπᾶ καὶ εὐφραίνει τὸ πνεῦμα διὰ τῆς ἁρμονίας καὶ νὰ πραινῇ τοὺς πόνους καὶ τὴν ἐκ τῶν νόσων δυσφορίαν καὶ κακουχίαν τοῦ σώματος.

Ἐν τούτοις ἡ μουσικὴ συνεβουλεύετο κατὰ πλείστων νοσημάτων μέχρις ἐσχάτων ἔτι. Μάλιστα δὲ περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος ἡ μουσομανία τινῶν ἰατρῶν εἶχεν ἀνέλθει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ὁ Ἀμερικανὸς φυσικὸς Porta ἐνόμισεν, ἐν ἀμερικανικῇ ὄντως πεποιθήσει, τὴν μουσικὴν ὡς πανάκειαν κατὰ πάσης νόσου καὶ ἠθέλησε νὰ μεταβάλλῃ τοὺς ἰατροὺς εἰς ἀληθεῖς μουσικούς. Οὗτος

τότε συνεβούλευσεν, ἀντὶ νὰ δίδωνται εἰς τοὺς ἀσθενεῖς ἐσωτερικῶς τὰ φάρμακα, νὰ κατασκευάζωνται μουσικὰ ὄργανα ἐκ τοῦ ξύλου τῶν διαφόρων βοτανῶν. Ἡ ἐκ τῶν ὀργάνων τούτων ἐκπεμπομένη μουσική, ἔλεγεν, ἔχει τὰς αὐτὰς θεραπευτικὰς ιδιότητας τοῦ φαρμακευτικοῦ ξύλου, ἐξ οὗ θὰ ἦσαν κατασκευασμένα. — Ἀληθῆς ἀμερικανικὴ μεγαλοφυΐα, ἡ ὁποία ἀτυχῶς δὲν ἐτελεσφόρησε, καὶ τῆς ὁποίας τὴν αἰγλήσσαν δόξαν μεταγενέστερον καὶ μέχρις ἐσχάτων ἔτι προσεπάθησαν νὰ υποκλέψωσιν οἱ θεραπευτῆρες τοῦ ζωικοῦ μαγνητισμοῦ οἱ ἰώμενοι πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν διὰ τῆς ἐπιρροίας τοῦ αἰθериώδους ζωικοῦ ἢ συμπαθητικοῦ ρευστοῦ!

Ἄλλως τε καὶ τὴν θεραπευτικὴν ιδιότητα δὲν κέκτηνται μόνον οἱ ἀρμονικοὶ καὶ μελωδικοὶ ἦχοι τῆς μουσικῆς. Νεαρὰ τις κόρη πάσχουσα συχνάκις ὑπὸ νευρικῶν κρίσεων ἐθεραπεύθη αἰφνιδίως ὑπὸ τινος παιδίου, τὸ ὁποῖον κατὰ τύχην ἐξεπυροκρότησε πιστόλιον κατὰ τὸ διάστημα τῆς νευρικῆς κρίσεως. Ἰατρὸς δέ τις τῶν Παρισίων, ὅστις συχνάκις κατελαμβάνετο ὑπὸ ληθαργικοῦ ὕπνου, ἐθεραπεύθη αἰφνης ποτε ἐκ τοῦ βαθέος ληθαργίου του παρ' ἄλλου συναδέλφου του, ὅστις γνωρίζων τὴν εἰς τὸ παιγνίδιον τῆς πρέφας ἀδυναμίαν του ἐφώναξεν εἰς τὸ οὖς του: *δέξα κοῦπαις!*

Ἐν τούτοις, μεθ' ὅλας τὰς περιέργους καὶ πολλάκις λίαν παραδόξους καὶ παραλόγους ταύτας ἱστορίας, οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῆ σήμερον τὴν σπουδαίαν ἀνυσιμότητα τῆς μουσικῆς πρὸς πολλὰς νευρικὰς παθήσεις, νευρώσεις, ὑποχονδρίας, μελαγχολίας, βαρυθυμίας, νωθρείας καὶ ἀποναρκώσεις παθολογικὰς τοῦ τε πνεύματος καὶ σώματος· καθ' ὅσον ἡ μουσικὴ διὰ τε τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς μελωδίας ῥυθμίζει τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἐπαναφέρεισα τὴν γαλήνην καὶ φαιδρότητα τοῦ πνεύματος.

Ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαιότητος ὁ Ἀρεταῖος, ὁ Ἀσκληπιάδης, καὶ μεταγενέστερον ὁ Βουρδελάτης, ὁ Ἀλβρεάτης καὶ ἄλλοι ἰατροὶ συνέστησαν τὴν μουσικὴν πρὸς τὰς μελαγχολίας, τοὺς φρενιτικισμούς καὶ πρὸ πάντων τὰς ὑστερικές προσβολάς, ἀναισθησίας καὶ ἐκστάσεις φρενῶν. Πλεῖστα δὲ τοιαῦτα παραδείγματα ἰάσεως ἀναφέρονται.

Ὁ Desessart μνημονεύει πάσχοντος ἰαθέντος ἐκ παροξυσμοῦ ἐπιληψίας τῆ ἐπινεργείᾳ τῆς μουσικῆς ἐπίτηδες πρὸς θεραπευτικὸν σκοπὸν ἐφρμωσθείσης. Ὁ Pomme ἐπίσης διὰ τῆς χρήσεως τῆς μουσικῆς ἀναφέρει ὅτι ἐθεράπευσεν ἀσθενῆ ἐξ ὑστερικής προσβολῆς, ἐν ἧ

εἶχεν ἀπολεσθῆ καθ' ὅλοκληρίαν ἡ χρῆσις τῶν αἰσθήσεων. Ὁ Saint-Marie ἀναφέρει ὁμοίως δύο άτομα ἰαθέντα ἐκ βαθείας ὑστερικής καταβολῆς τῆ ἐνεργείᾳ τῆς μουσικῆς. Ὅμοίαν περίπτωσιν ἰάσεως ἀνεφέρην ἔτι καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ ἔτος 1880 ἐν τῷ ἰατρικῷ περιοδικῷ «Γαληνῶ» καὶ ὁ ἐκ Δομβραίνης Θηβῶν ἰατρὸς κ. Τίτος Παπαδόπουλος. Ἡ ἀρρωστος αὐτοῦ γυνὴ νεαρὰ νευρικῆς κρᾶσεως προσβληθεῖσα ὑπὸ βαρέος ὑστερικοῦ παροξυσμοῦ μετ' ἀπωλείας τῶν αἰσθήσεων καὶ μεγάλῃς καταβολῆς τῶν δυνάμεων, μετὰ ματαίαν φαρμακευτικὴν θεραπείαν, ἐθεραπεύθη αἰφνιδίως, ὡς ἐκ θαύματος καὶ ἐξύπνησε τῆς νευρικῆς καταβολῆς καὶ ἀνεκάθισεν, ἅμα τῆ ἀντηγήσει ἐκ τῆς ὁδοῦ ἐγγχωρίων μουσικῶν ὀργάνων (αὐλοῦ καὶ τυμπάνου), ἅτινα ἐκ τύχης διήρχοντο κάτωθεν τῆς οἰκίας.

Ἄλλ' ἡ εὐεργετικὴ δύναμις τῆς μουσικῆς καθίσταται ἔτι καταφανῆς ἐπὶ τῶν διαφόρων φρενικῶν νοσημάτων.

Βεβαίως ἡ μουσικὴ μόνη δὲν θεραπεύει ἐντελῶς τὰς φρενοβλαθείας, ἀλλ' ὅμως ὑποβοηθεῖ μεγάλως εἰς τὴν διὰ τῶν φαρμάκων θεραπείαν· διότι διὰ τῆς μουσικῆς δυνάμεθα τοῦλάχιστον νὰ διασκεδάζωμεν τοὺς φρενοβλαθεῖς καὶ οὕτω ἐξασκῶμεν σωτηριώδη ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς διατεταραγμένης ἀρμονίας τοῦ νευρικοῦ συστήματος, τῶν νευρικῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου αὐτῶν.

Εἰς πλείστας φρενοβλαθείας οἱ ἀσθενεῖς ἔχουσι πολλάκις στιγμὰς διαυγείας τοῦ πνεύματος, καθ' ἃς κέκτηνται πλήρη συνείδησιν τοῦ ἐαυτοῦ των, τῆς ἀτομικότητός των, καὶ ἐντελῆ συναίσθησιν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου· διὰ τῆς ἐπιρροίας δὲ τῆς μουσικῆς δυνάμεθα συνήθως ν' αὐξήσωμεν καὶ νὰ παρατείνωμεν τὸν χρόνον τῶν διαυγῶν αὐτῶν στιγμῶν τῆς διανοίας των, τοῦθ' ὕπερ ἐπαναλαμβανόμενον συχνάκις δυνατόν ποτε νὰ γείνη πρόξενον καὶ τελείας θεραπείας τῆς φρενοβλαθείας· οὐχ ἦττον ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ μουσικὴ πράνυει τοὺς μανιώδεις παροξυσμούς, τὰς σφοδρὰς διεγέρσεις καὶ τὰς βιαιὰς παραφορὰς, βελτιστὴ τὴν ἀνώμαλον κατάστασιν τοῦ δυστυχοῦς πάσχοντος καὶ προπαρασκευάζει αὐτὸν εἰς τὴν λοιπὴν ἠθικὴν καὶ φαρμακευτικὴν θεραπείαν. Οὕτω καὶ ὁ Δαυὶδ κατῶρθου διὰ τῶν λιγυρῶν ἤχων τῆς κιθάρας (ψαλτηρίου) αὐτοῦ νὰ καταπραύνη τοὺς παροξυσμούς τῆς μανίας, ὕφ' ὧν συχνάκις προσεβάλλετο ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων Σκούλ.

Εἰς πλεῖστα φρενοκομεῖα σήμερον ἐν Εὐρώπῃ εἰσῆχθη ἡ χρῆσις τῆς μουσικῆς καὶ εἰς πλεῖστα αὐτῶν τελοῦνται συχνάκις εἰς ἐπήκοον τῶν φρενοβλαβῶν μουσικαὶ συναυλίαι, τῶν ὁποίων ἡ ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν εὐεργετικὴ ἐπίδρασις παρὰ πάντων σήμερον ὁμολογεῖται.

Ἡ μουσικωτάτη Ἰταλία προηγῆθη τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἰδρύσασα πρὸ πολλῶν ἐτῶν δύο τοιαῦτα φρενοκομεῖα ἐν Aversa καὶ Senavra. Ὁ σύγχρονος ἐπιφανὴς ἐν Παρισίοις χειροῦργος Trélat ἐπισκεφθεὶς τὸ παρὰ τὴν Νεάπολιν φρενοκομεῖον τῆς Aversa ἐν ἐκθέσει του ἐπισήμῳ λέγει ὅτι ἐν τῷ καταστήματι τούτῳ ἕκαστος τρελλός, ἅμα εἰσερχόμενος, ἐκλέγει τὸ μουσικὸν ὄργανόν του καὶ διδάσκεται μουσικὴν ὑπὸ εἰδικῶν καθηγητῶν· πολλάκις δὲ ἐν συναυλίαις καὶ ὀρχήστρα ἀνακρούουσι τὰ ὠραιότατα καὶ δυσκολώτατα μουσικὰ τεμάχια.

Ὁ Brière de Beaumont ἐπεσκέφθη τὸ ἕτερον φρενοκομεῖον τῆς Senavra, παρὰ τὰ Μεδιόλανα, ἔνθα ἐπίσης οἱ τρελλοὶ γίνονται ἀριστοὶ μουσικοί.

Ἐν τῷ φρενοκομείῳ δὲ τοῦ Mont-de-Vergues ἐν Vaucluse τῆς Γαλλίας διδάσκεται καὶ ἡ φωνητικὴ μουσικὴ, καὶ καταρτίζονται χορωδία ἐκ τρελλῶν. Εἰς ἄλλο δὲ φρενοκομεῖον ὁ ἴδιος Brière de Beaumont ἀναφέρει ὅτι ἤκουσεν ὀρχήστραν ἐκ τριάκοντα μουσικῶν, συνισταμένην ἀπασαν ἐκ φρενοβλαβῶν, ἐπιληπτικῶν, βλακῶν, ἡλιθίων, οἴτινες, παρὰ τὸ ποικίλον μουσειωτὸν τῶν πνευματικῶν αὐτῶν δυνάμεων, οὐχ ἤττον ἔπαιζον ἐν ἀρμονίᾳ μετὰ σπανίας ἐπιτυχίας· οἱ ἀσθενεῖς δὲ οὗτοι ἐμάθθησαν τὴν μουσικὴν μετὰ τὴν εἰς τὸ ἄσυλον εἰσοδόν των.

Ἐν τοῖς φρενοκομείοις δὲ τῶν Παρισίων κατ' ἔτος τελοῦσι πλείστας συναυλίαις, ὅπως τέρψωσι καὶ διαθέτωσιν εὐαρέστως διὰ τῆς μουσικῆς τοὺς ἀσθενεῖς, τὰ ἀτυχῆ ταῦτα πλάσματα. Ἡ δεισιδαίμονια τῶν παλαιότερων χρόνων θεώρει τοὺς παράφρονας ὡς τοὺς παρίας τῆς κοινωνίας καὶ ἐπέβαλλεν εἰς αὐτοὺς σκληρῶς καὶ ἀπανθρώπως παντοῖα εἶδη περιορισμῶν καὶ βασάνων. Ἡ ἀνάπτυξις εὐτυχῶς τῆς ἐπιστήμης καὶ τὰ φιλόθρονα αἰσθήματα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους περισυλλέγουσι τὰ ἀτυχῆ ταῦτα ὄντα καὶ περιθάλλουσιν ἐν εὐεργετικοῖς καὶ φιλανθρωπικοῖς ἀσύλοις καὶ διὰ παντοίων μέσων προσπαθοῦσι νὰ παρέξωσιν αὐτοῖς τὰς ἀπολύσεις, ὡς τοῖς ἡρνήθη ἡ φύσις.

Τὰ φρενοκομεῖα σήμερον ἡ ἐπιστήμη κατέστησεν ἄσυλα προστασίας καὶ καταφυγῆς, πλήρη τέρψεως καὶ ψυχαγωγίας καὶ κατήργησεν ἀνεπιστρέπτει τὰ πρὶν ἔρημα, ἀνήλια καὶ ζοφερὰ δεσμοτήρια τῶν

δαιμονιῶντων. Ἡ μουσικὴ δὲ συμβάλλει σπουδαίως εἰς τὴν εὐτυχῆ ταύτην ἀνάπλασιν καὶ ἀναμόρφωσιν καὶ κατέχει τὸ κυριώτερον μέρος εἰς τὰ ἐν τοῖς φρενοκομείοις ψυχαγωγικὰ αὐτὰ εὐεργετικὰ μέσα.

Ἐν Σύρῳ τῇ 28ῃ Νοεμβρίου 1888.

I. ΦΟΥΣΤΑΝΟΣ

Εἰς τὸ Λευκῶμα

τῆς Κυρίας

ΖΩΗΣ ΠΑΛΤΑΤΖΗ

Νὰ εἶχα ἄρπα ἤθελα προφήτου ἐμπνευσμένου,
Τὴν φλόγα τῆς καρδίας Σου νὰ εἶχα τὴν ἀγίαν,
Ἦ καὶ ὁ φλοῖσθος τοῦ στιλπνοῦ νὰ ἤμην Καταστένου,
Νὰ ψάλω τὴν δραπέτιδα τῆς Θράκης ὀπτασίαν.
Πλὴν ἀντανάκλασις ὠχρὰ τῆς πρὶν νεότητός μου,
Δὲν ἔχω πλέον ἄσματα, δὲν ἔχω πῦρ ἐντός μου.

Ἐσίγησε κ' ἡ Μοῦσά μου κ' ἡ ἀσθενὴς καρδιά.
Τί νὰ Σὲ γράψω; χύνει φῶς ὁ ἔρπων εἰς τὰ σκότη,
Κ' ὑπάρχει ποίησις ψυχῆς, ὑπάρχει ἀρμονία,
Ἦν πρώτη δὲν ἐνέπνευσε καὶ δὲν ἠσθάνθη πρώτη;
Σὲ στέλλω καὶ τῆς Κρήτης μας ἐν ἄσμᾳ τεθλιμμένον,
Καὶ δέξαι το ἀνέστιον, περιθάλλε το ξένον.

Ἡ Κρήτη, τοῦ Ἑλληνισμοῦ σημαία βραγισμένη,
Τοῦ Μαραθῶνος ὄρθιος ἀκόμη στρατιώτης,
Καὶ νάρθηξ, ὅπου γενεῶν ἡ διαθήκη μένει,
«Κρανίου τόπος, ἔγερσις, θεός, αἰωνιότης.»
Ἦ, ἄς ἀνοιξοῦν οἱ καιροί, ἄς ἐγερθῇ ὠραία,
Κ' ἐκείνη ἔστω, οὐρανέ, στιγμὴ μου τελευταία!

Ἀθῆναι τῇ 22 Ἀπριλίου 1869.

Τὸ ἀνωτέρω ἀνέκδοτον ὠραῖον ποίημα τοῦ πολυκλαύστου Γ. Παράσχοῦ εὐγενῶς ἔπεμψεν ἡμῖν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ προσφιλεῖς τῆς Ποικίλης Στοῆς συνεργάτης κ. Ἀχιλλεὺς Παράσχος.

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΧΑΙΜΕΝΙΔΗΣ

ΚΑΙ Ο ΜΑΓΟΣ ΣΑΔΩΚ

Ιστορία αὐτὴ εἶνε παλαιά, ἀλλ' ὑπόσχομαι ὅτι δύναται νὰ τέρψῃ ὄχι ὀλίγον πάντα ὅστις δὲν τὴν παρατρέξῃ, πτοούμενος ἐκ τοῦ προοιμίου τῆς. Νὰ συνείσῃ δὲν πιστεύω, διότι καθ' ἕνα αἰῶνα ζῶμεν ἢ ἀρετὴ ἐπαινεῖται μὲν ὑπὲρ ποτε ἄλλοτε, πρᾶττεται ὅμως σπανιώτατα, ὑπερτερεῖ δὲ καὶ δαμάζει αὐτὴν ἀνηλεέστατα, ἐστὶ δ' ὅτε καὶ ἀναιδέστατα, τὸ ἴδιον ἐκάστου συμφέρον.

Ἐβασίλευε κατὰ τὸν ἑβδόμον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ εἰς τὴν Περσίαν ὁ υἱὸς τοῦ Αἰακίμου, ἀπογόνου τοῦ Περσέως. — Ὡς βλέπετε, ἀναβαίνομεν ὑψηλά· ἀλλ' ἕως ποτε εἰς τὰ χαμηλά!

Οὗτος ὁ Αἰακίδης ὑπῆρξε πατὴρ μὲν τοῦ Καμβύσου, πάππος δὲ Κύρου τοῦ παλαιοῦ· καὶ, ὡς λέγει ἡ ἱστορία, ἢ μᾶλλον ὁ κόμης de Séguir, ἐκ τῶν *Ἡθικῶν* τοῦ ὁποίου ἀρύομαι, ἤδη ἐκτοτε εἶχον ἀναφανῆ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ὡς ἄλλα μικρόβια, τὰ φθοροποιὰ σπέρματα ἅτινα ἀναπτυσσόμενα ὁσημέραι ἐπέφεραν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τὸν τέλειον τοῦ βασιλείου ἐκείνου ὄλεθρον.

Πάλαι ποτε ἡ Περσία, ὑπὸ τὰ φῶτα τοῦ σοφοῦ νομοθέτου καὶ θεμελιωτοῦ τῆς θρησκείας τῶν κατοίκων αὐτῆς, τοῦ Ζερδούστ, αὐτοῦ ἐκείνου ὃν ἡ ἑλληνικὴ εὐφωνία προέφερε Ζωροάστρην, — ὑπῆρχε διὰ τῶν ἠθῶν τῆς κραταιά, ὡς καὶ διὰ τῶν ἀρετῶν εἶχεν ἀποκτήσει κλέος ευρύτατον. Οἱ μάγοι λεγόμενοι, ἦτοι οἱ ἱερεῖς, οἱ καὶ σοφώτατοι πάντων (τοιούτος δὲ ἦτο καὶ ὁ Ζωροάστρης) ἀπηλλαγμένοι πάσης δεισιδαιμονίας καὶ οὐδύως ἀποβλέποντες εἰς χρέματα, ἀλλ' εἰς σέβας πρὸς ἑαυτούς, ἠγάπων νὰ διαδίδωσι τὰς γνώσεις ἀντὶ νὰ τὰς κρύπτωσιν, ἐφώτιζον ἀντὶ νὰ καίωσι, προσέφερον θυμιάμα εἰς τὴν θεότητα καὶ ὄχι εἰς τὴν ἰσχύν, παρηγκώνιζον τὴν κολακείαν ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων καὶ εἰσῆγον μόνον τὴν ἀλήθειαν. Ἡ βασιλικὴ ἐξουσία, ἀπεριόριστος οὔσα ἐν τῷ εὐποιεῖν καὶ οὐδαμινῇ ἐν τῷ κακοποιεῖν, συνείχετο ὑπὸ θεσμῶν ἰσχυρῶν καὶ νόμων φρονίμων· ἡ δὲ νεότης, ἀνατρεφόμενη ἐν σκληραγωγίᾳ, εἰς αὐστηροὺς παραδιδόμενη διδασ-

κάλους, εἰς ἐπιμάχθους ἐκγυμναζομένη ἐργασίας, τρεφομένη δι' ἄρτου, γάλακτος καὶ καρδάμων, ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν, προφυλαττομένη ἀπὸ τῶν δηλητηρίων τῆς ἠδυπαθείας δι' ἀδικόπων ἐνασχολήσεων, κατέβαλλε τῶν ἀνηθῶν χρόνων τὸ σθένος εἰς πᾶσαν σπουδὴν τείνουσαν εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἐπιτηδείαν πρὸς ἀμύνην καὶ ὑπερηρείαν καὶ κυβέρνησιν τῆς πατρίδος.

Ἀλλ' ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ οἱ ἄνθρωποι, πρὸς τοὺς καρπούς τῆς γῆς ὅμοιοι, ἀφοῦ ὠριμάσωσιν ἐν βραδύτητι, βραχεῖαι ἀπολαύουν ἀκμῆς, ἐπέρχεται δὲ ἡ παρακμὴ καὶ ἡ φθορά τῶν. Καὶ οἱ λαοὶ δὲ οὕτως ὑπόκεινται εἰς γῆρας καὶ εἰς τέλος, καθὼς εἰς ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τοῦτο μόνον διαφέροντες, ὅτι οἱ μὲν ἄνθρωποι κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ διασωθῶσιν ἀπὸ τοῦ χειμῶνος καὶ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς ἔαρ, τὰ δὲ Κράτη κατορθοῦν, καίτοι δυσκόλως, διασθενάρχῃ τινος ὅμως νομοθεσίας, νὰ παρατείνωσι τὴν ἑαυτῶν ὑπαρξιν, ἴσως δὲ καὶ ν' ἀνακτήσωσι τὴν προτέραν ῥώμην.

Ἡ Περσία, χρόνου προϋόντος εἶχε κατακυλισθῆ εἰς τὰς ἀσιατικὰς τρυφάς, ὡς ἡμεῖς εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς σήμερον, εἶχεν ἀπολέσει τὴν χρηστότητα τῶν ἠθῶν, τὴν φιλοπατρίαν, ἐκινδύνευε δὲ ν' ἀπολέσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν τῆς, ὡς καὶ τὴν ἀπώλεσεν ἀκολούθως. Καὶ πρῶτον, εἰς τὸ ἱερὸν αὐτοῦ τῆς θρησκείας εἰσέδυσεν ἡ ἀλαζονεία καὶ ἡ δοξομανία· οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ μεγιστᾶνες ἀπῆττον ἵνα τὰ τέκνα τῶν, καλὰ, κακὰ, ἀνάξια ἢ ἀνεπιτήδεια, κληρονομῶσι τὰ ἀξιώματά τῶν ἐκ διαδοχῆς· ἡ κολακεία ἐπειράτο καὶ κατῴρωνε ν' ἀπατᾷ τοὺς βασιλεῖς· ὁ φθόνος νὰ τοὺς καθιστᾷ δυσμενεῖς πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἰκανότητα, ἢ ν' ἀποσιωπᾷ εἰς αὐτοὺς τοῦ ταῦτα ἐκρύπτοντο. Ἡ νεότης ἠγάπα μὲν εἰσέτι φιλοτίμως τὴν εὐκλειαν καὶ τοῦ πολέμου τὰς δάφνας, ἀλλ' ἤδη ὠκνεῖ πρὸς τοὺς ἐν τούτῳ κόπους καὶ ἐδειλία πρὸς τοὺς κινδύνους· δυσανασχετοῦσα εἰς τὴν αὐστηρὰν φωνὴν τῶν ἀνωτέρων, ἀσμενος ἤκουε τὰς δολίαις εἰσηγήσεις θηλυδριωδῶν τινῶν Ἀσσυρίων κομψευομένων. Τὴν ἔχανε, τὴν εὐρίσκει εἰς τὰ μαζοποιεῖα (patisseries), εἰς τὰ ζαχαροπλαστεῖα (confiseries) καὶ εἰς τὰ ζυθοπωλεῖα (brasseries) δὲν ἐπεμελεῖτο νὰ διδασθῇ· ἐπαίζεν αἰετοῦ, καὶ ἐπειτα παρουσιάζετο ὡς δῆθεν συγκεκοτημένη δέοντως καὶ ῥαθυμοῦσα πρὸς τὰ γυμνάσια, μετὰ πόθου ἀνελογίζετο τὰς τότε θρυλουμένας τῆς Βαβυλωνίας ἀπολαύσεις καὶ ἡδονάς.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐχλαροῦντο οἱ δεσμοὶ τοῦ καθήκοντος. Οἱ δικασταὶ ἐδεκάζοντο· οἱ μισθοὶ τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν λειτουργῶν

τοῦ Κράτους δεν ἐπῆρουν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πολυτελοῦς βίου των, ἰδίως δε εἰς τὰς γυναικείας ἀπαιτήσεις· ἐπομένως ἠναγκάζοντο να νοσφίζωνται το δημόσιον χρήμα. Αἱ λέξεις ἀρετή, πατρίς, ἐφαίνοντο ὡς παραγεγραφευῖαι· εἰς ταύτας ἀντικαθίσταντο αἱ τηλαυγεῖς ἐκεῖναι, δόξα καὶ τιμὴ· καὶ τοῦτο μὲν ἐπὶ τῆς γλώσσης, ἡ δὲ ψυχὴ ἐνόει χρήματα καὶ τρυφὴν.

Μόνος ὁ βασιλεὺς, ἐμμένων εἰς τὴν τήρησιν τῶν παλαιῶν θεσμῶν καὶ πιστός εἰς τὰ ἀρχαιότερα ἤθη, καθίστατο εἰς τοὺς λαοὺς αὐτοῦ ὑπογραμμὸς τῶν ἀρετῶν, ἃς ἐπεθύμει να βλέπῃ ἀσκοῦντας τοὺς ὑπηκόους του. Μόνον σκοποὺν ἔχων τὴν εὐημερίαν των, ὑπῆρχεν ἀσχηρὸς ἀνευ σκληρότητος, ἐπιεικὴς ἀνευ ἀδυναμίας, ἐλευθέριος ἀνευ ἐπιδείξεως, οἰκονόμος ἀνευ φιλαργυρίας, μαχητὴς ἀνευ δοξομανίας. Τὴν ἰσχὺν του ἐστήριζεν ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης αὐτῆς καὶ μόνῃς. Μικρὸν φροντίζων περὶ τῶν τιμῶν καὶ τῶν χυδαϊκῶν ἀπολαύσεων τοῦ θρόνου, εθεώρει τὴν βασιλείαν ὡς φορτίον βαρύτερον, καὶ ἐβλεπεν ὅτι δεν ἠδύνατο να ὑποβαστάζῃ αὐτὸ ἄλλως, ἢ τῇ συνάρσει τῆς ἀρετῆς.

Ἐκαστος τῶν πολιτῶν, ἔλεγε μίαν τῶν ἡμερῶν εἰς τὸν μάγον Σαδῶκ, οφείλει νὰ πράττῃ μόνον το ἑαυτοῦ καθήκον, ἐνῶ ἐγὼ εἶμαι διὰ τὰ καθήκοντα ὄλων ὑπόχρεως. Ὡς ἐπιτετραμμένους τὰ πράγματα τοῦ Κράτους, ὡς ὑπηρέτης τοῦ ἔθνους, ἐγὼ ἀνήκω εἰς τὸν λαόν, ὅχι ὁ λαὸς εἰς ἐμέ. Εἰς αὐτὸν οφείλω τὴν πᾶσαν φροντίδα μου, τὸν πάντα καιρόν μου. Εἶμαι ὑπεύθυνος διὰ πᾶν ἀγαθὸν οὐτινος στερεῖται, διὰ πᾶν κακὸν συμβαῖνον εἰς αὐτόν. Μία ὥρα ἀν δαπανηθῆ ὡς ἐξ ἐμοῦ ἐπὶ ματαίῳ εἶνε κλοπὴ πρὸς τὴν πατρίδα μου. Οφείλω νὰ δώσω λόγον εἰς τὸν αἰῶνά μου καὶ εἰς τοὺς ἐπερχομένους περὶ πάσης στιγμῆς, διὸ καὶ οὐδέποτε λησμονῶ ὅτι ἐκάστη ἡμέρα μου εἶνε μία σελὶς τῆς ἱστορίας τῆς Περσίας.

Καταλαμβάνεις ἐκ τούτου πόσον θλίβομαι, καὶ δικαίως, βλέπων εἰς τὴν πατρίδα μου παντοῖα τεκμήρια ἐξασθενήσεως καὶ παρακμῆς. Μεθ' ὅλα ὅσα λαμβάνω μέτρα πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ θεραπείαν, το εὐγενὲς τοῦτο οἰκοδόμημα ὑποσκάπτεται, καίτοι βραδέως, ὑπο διαφθορᾶς, ἐξ ἧς καὶ προβλέπω τὴν πτώσιν του.

Καλῶς μὲν ἐδιδάχθη ἐκ τῶν ὑποθηκῶν τοῦ Ζωροάστρου, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἰς τὰ Κράτη εἶνε ὅ,τι ὁ πῆλος εἰς τὰ κτίρια, καταλύει δε αὐτὰ ἢ διαφθορά· ἀλλὰ συ ὁ ἐν μάγοις σοφώτατος, συ ὁ μελετῶν καὶ κρίνων τὰ πράγματα μᾶλλον ἐλευθέρως καὶ ἀνέτως, δυνάμενος δ' ὡς ἐκ τούτου καὶ να πλησιάζῃς εἰς τὴν ἀλήθειαν μᾶλλον ἐμοῦ, συ ὅστις

γινώσκεις τὰ τε καταστρεπτικὰ ὄπλα, ἅτινα μεταχειρίζεται πρὸς ὄλεθρον ἡμῶν το πονηρὸν πνεῦμα, ὁ Ἀριμάνης, καὶ τὰ σωτήρια τοῦ Ορομάσδου, τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος, τοῦ παρέχοντος αὐτὰ εἰς τὸν ἀνθρώπον ὅπως καταπολεμῆ ἐκεῖνον, φώτισόν με, σε παρακκλῶ, εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις ἃς τὴν ὥραν ταύτην ἔχω κατανοῦν καὶ μελετᾶ. Εἰπέ μοι, ποῖον ἀπο τὰ κακὰ εἶνε το γενικώτερον καὶ ολεθριώτερον, ὡς φθοροδέστερον τοῦ σθένους, τῆς ζωῆς καὶ τῆς εὐημερίας παντός λαοῦ. Να μάθω, τέλος πάντων, τί το ἐξ οὗ ἀπορρέουν ὅλα τ' ἄλλα, καὶ καθ' οὗ εἶνε ἀνάγκη να κατευθύνωμεν τὴν πᾶσαν ἀντίστασιν.

— Μεγαλειότατε, ἀπεκρίθη ὁ Σαδῶκ. Ὁ Θεὸς ὁ παντοδύναμος, ὁ Ορομάσδης, βάλλει σύνεσιν εἰς τὴν ψυχὴν σου, ὡς ὁ Θεὸς τῆς ἡμέρας, ὁ Μίθρας, προχέει εἰς τὸν κόσμον το φῶς. Ἀν καὶ οἱ διαδεξόμενοι σε βασιλεῖς σοι ὁμοιάζον, παντάπασιν ἀνωφελὲς θ' ἀπέβαινε το παρ' ἡμῖν πανάρχαιον ἔθος, τοῦ να ἐρχεται καθεκάστην πρωίαν ἀξιωματικὸς τῆς αὐλῆς, καὶ νὰ τοὺς ἐξυπνῆ λέγων «Εγείρου καὶ ἴδε νὰ πράξῃς καλῶς ἅτινα ὁ Ορομάσδης, ἀναβιάσας σε εἰς τὸν θρόνον, σοι ἀνέθεσεν ἔργα καὶ καθήκοντα.»

Οὐδέν, βασιλεῦ, τῶν μεγάλων τῆς φύσεως μυστηρίων ὅ' εἶνε ἀγνωστον. Οἶδας, ὅτι ὁ κόσμος οὗτος εἶνε θέατρον, ὅπου αἰωνίως παλαίει ἡ σκία μετὰ τοῦ φωτός, το πονηρὸν μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ, ἢ κακία μετὰ τῆς ἀρετῆς. Ὁ βίος παντός ἀγαθοῦ βασιλέως εἶνε πάλη ἀέναντος κατὰ τῶν κακιῶν· ματαίως ὅμως πατάσσει αὐτὰς ὁ βασιλεὺς, ἐνόσφ δεν διευθύνει πᾶν βέλος κατ' ἐκείνης ἧτις εἶνε πασῶν τούτων ἡ γενέτειρα.

Τὰ πλεῖστα τῶν φθοροποιῶν στοιχείων ὑπὸ τῶν ὁποίων διαβιβρῶσκονται τῶν ἀνθρώπων αἱ κοινωνίαι, τοσοῦτον εἶνε ἀναμεμιγμένα μετὰ τῶν συντηρούντων αὐτὰς, ὥστε ἀκρὰ ἀπαιτεῖται σύνεσις καὶ τέχνη ὅπως ἐκεῖνα μὲν τρωθῶσι, ταῦτα δε μὴ παραβλαθῶσι. Ἐν παντὶ πράγματι χρεῖα προσοχῆς, ὥστε να κολάζεται μόνῃ ἢ ὑπερβολῇ, μόνῃ ἢ ὑπερέλασις· διότι καὶ τῶν ἀρετῶν αὐτῶν ολίγαι δεν μεταβάλλονται εἰς κακίας, ὅταν προβῶσιν εἰς ὑπερβολὴν, καθὼς τῶν κακιῶν, ὅταν καὶ τούτων ἐξαφαιρεθῆ ἢ ὑπερβολῇ, ολίγαι δεν περιέχουν στοιχείον τι ἀρετῆς ἢ ωφελείας. Ὑπερακοντιζομένων τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων, ἢ δυνάμεις καθίσταται βία, ἢ ἄμιλλα φθόνος, ἢ ἀγαθότης ἀδυναμίας, το θάρσος θράσος, καὶ αὐτὴ δε ἡ δικαιοσύνη εἰς ἀδικίαν τρέπεται. Ὡσαύτως, ἀν ἐπεχείρῃς να ἐξαλείψῃς ἀντι να μετριάσῃς τὰ πάθη, ἀποσβύνων μὲν τὸν πρὸς το πλουτῆσαι πόθον διὰ τοῦ κατὰ τῆς φιλαργυρίας μίσους, θὰ κατέπνιγες πᾶσαν βιομηχανίαν· κατα-

γινώσκων δε την δοξομανίαν, εξ ολοκλήρου θα εξήλειφες την ευγενή εκείνην φιλοδοξίαν, εξ ἧς τὰ μεγάλα κατορθώματα, αἱ μεγάλοι επιδόσεις και οἱ μεγάλοι ἄνδρες.

* Αν ἦτο ποτε δυνατόν να εξοστρακισθῶσιν αἱ ἡδοναι και απολαύσεις, αντι τοῦ να μετριασθῇ ἡ προς αυτας ὀρμή, ἄπαντες οἱ γλυκεῖς δεσμοι δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος προσκολλάται εις την ζωην θα εθραύοντο· τέλος δε και αυτη ἡ ὑπεροψία, αν αφειδῶς κατεπολεμεῖτο, θα ετιτρώσκετο θανασίμως ἡ ευγενης και τα μάλιστα λυσιτελης μεγαλοφροσύνη, εξ ἧς ἕκαστος αισθάνεται την ἑαυτοῦ ἀξιοπρέπειαν, και ἡτις αποκρούουσα την δουλοφροσύνην ἀμύνεται ὑπερ τῆς ελευθερίας και ανεξαρτησίας.

Ὡστε ἀνάγκη πᾶσα ἵνα ὁ νομοθέτης, ὁ φιλόσοφος και ὁ ἡγεμῶν, επιδιώκοντες κρείοτε, ὡς ὁ περιώνυμος ἐκεῖνος τῆς Κίνας σοφός, ὁ Κομφύκιος, τον μέσον ὄρον ἐνθα ἐγκεῖται ἡ ἀληθῆς φρόνησις, αποβάλλωσι μὲν τοῦ κράματος τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν μόνα τα καταστρεπτικά, αναπτύσσωσι δ' επιμελῶς ὅ,τι αυτὰ ἐνέχουν χρήσιμον ἡ ωφέλιμον εἰς τε την ἰδίαν ἐκάστου ἀνθρώπου ευδαιμονίαν και εις την ευημερίαν πάντων εν γένει.

Ἄλλ' αν τῶντι πᾶσα ἡμῶν ιδιότης μετέχει καλοῦ και κακοῦ, ουχ ἦττον ἀληθες εἶνε, ὅτι ὑπάρχει και τις κακία, γέννημα ολέθριον τοῦ Ἀριμάνου, εξ ἧς παράγεται πᾶσα ἄλλη, και ἡτις λυμαίνεται πᾶσαν ἀρετήν. Αὕτη ἡ φθοροποιος κακία εἶνε το ἀληθες περιᾶμμα τοῦ πονηροῦ πνεύματος, ἀσκοῦντος την αποτρόπαιον ἐπήρειάν του δι' αυτῆς· λέγω την *μυσαραν φιλαυτίαν*. Ναί, ἡ φιλαυτία εἶνε ἡ κυοφοροῦσα το σπέρμα τῆς διαφθορᾶς τῶν ἀνθρώπων και τοῦ θανάτου τῶν λαῶν

Δος προσοχήν, ἀναξ.

Το μέγα μυστήριον τοῦ Ορομάσδου εἶνε το νὰ συνάπτῃ, νὰ συναρμόζῃ και να διοργανοῖ, ὅπως παρέχῃ ζωὴν ἐνῶ το τοῦ Ἀριμάνου εἶνε το να διακριῇ και να διαλύῃ, ὅπως επιφέρῃ θάνατον.

Το δαιμόνιον τοῦ καλοῦ τείνει ὅπως γείνωσι τα πάντα κοινά· ἐνῶ το τοῦ κακοῦ θέλει τα πάντα μερικα και ἴδια εις ἕνα ἕκαστον.

Ἄλλα δος προσοχήν, ὦ ἀναξ· τόση εἶνε ἡ μοχθηρία τοῦ πονηροῦ πνεύματος, ὥστε και αν οἱ ἄνθρωποι, ὑπο τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος παραινούμενοι, ἐπειῶντο ποτέ, προ τῆς θητικοποιήσεως καὶ συνετίσεως ὄλου τοῦ λαοῦ, απο τῶν ἀνωτάτων μέχρι τῶν κατωτάτων τάξεων, να γενικεύσωσι τα πάντα, το πνεῦμα το πονηρόν, επι τῇ προ-

φάσει ταύτη θα ἐνήργει και θα ἡλαυνεν ὅπως ἐπέλθη ἀρπαγη και νέα διαίρεσις, και μερικευθῶσι πάλιν τα πάντα, — επι το χεῖρον δε μάλιστα τότε και ἀδικώτερον και καταστρεπτικώτερον.

Διότι τοῦ μὲν Ορομάσδου σκοπος εἶνε ἡ τάξις, τοῦ δε Ἀριμάνου ἡ ἀταξία.

Το σύμπαν συντηρεῖται, ὁ κόσμος συγκροτεῖται, τα οργανικα ὄντα ζοῦν δυνάμει μιᾶς και μόνης ἀρχῆς· δια τῆς ἀρμονίας ἦν ὁ μέγας Ορομάσδης ἐγκατέστησε μεταξυ τῶν μερῶν εξ ὧν ἀπαρτίζονται· τοῦτο δε ὅπως ὅλα τείνωσιν εις ἕν κοινον κέντρον, και ὅλα λειτουργῶσι προς ἕνα και τον αυτον σκοπόν.

Ουδεν τῶν ὄντων φθείρεται, εἰμη ἀφ' ἧς στιγμῆς τα μέρη εξ ὧν αυτο συντίθεται παύσουν να λειτουργῶσι προς ἕνα και τον αυτον σκοπόν, μηκέτι δυνάμενα νὰ συντρέξωσι προς το κοινον ὄφελος, προς την παράτασιν τῆς ὑπάρξεως ἐκεῖνου τοῦ ὄντος.

Και οὕτως ἡ διαίρεσις ἐκμηδενίζει τα πάντα· εἰς ἕκαστος ἐξελείφεται δια τῆς προσωπικῆς, οἱ δε λαοι διὰ τῆς πολιτικῆς φιλαυτίας τῆς πολιτικῆς.

Πᾶν ὅ,τι συνᾶδει, πᾶν ὅ,τι συντείνει προς την γενικην τάξιν εἶνε ἀρετή· πᾶν δε ὅ,τι ἐκτρέπεται απο τῆς γενικῆς τάξεως, πᾶν ὅ,τι πειράται να την χαλάσῃ, να την βλάψῃ, εἶνε κακία.

Ὡστε κάλλιστα ἠδύνατο να χαραχθῇ ἠθικῆ τις κλίμαξ διηρημένη εις βαθμίδας απο τῆς ὑπάτης τῶν ἀρετῶν μέχρι τῆς ἐσχάτης τῶν κακιῶν· και αὗται δε κ' ἐκεῖναι θα παρίσταντο πλησιέστεραι ἡ ἀπώτεραι τοῦ δημιουργικοῦ νοός, τῆς πηγῆς παντος ἀγαθοῦ, τῆς καθόλου τάξεως, ἐνι δε λόγῳ τοῦ πανσόφου Ορομάσδου.

Το ἀγαθον τοῦτο πνεῦμα κατέχει εις ἀπείρον τελειότητα την ὑψίστην τῶν ἀρετῶν, την προς το σύμπαν ἀγάπην· αὕτη εἶνε ἡ οὐσία του, καθως οὐσία τοῦ Ἀριμάνου εἶνε ἡ φιλαυτία.

Και το μὲν δημιουργεῖ, οργανοῖ, ζωपुरοῖ τους κόσμους και τα ζῶντα εν αυτοῖς· θέλει ὄλων το καλόν· ἡ θεία στοργή του ἐκτείνεται απο τοῦ λαμπροτάτου τῶν ἀστέρων μέχρι τοῦ ἐσχάτου τῶν ἐντόμων. Τα πάντα περιλαμβάνει εν τῇ ἀγάπῃ του, ὡς ὁ Ἀριμάνης περικαλύπτει αυτα ὑπο τοῦ μίσους του.

Ὅσον και αν ἀπέχῃ απο τῶν ουρανῶν ἡ γῆ και οἱ ἀσθενεῖς ἡμεῖς θνητοι απο τοιούτου ἀπείρου ὄντος, δυνάμεθα αυτο μιμούμενοι και ὑπο τῶν ἀρετῶν χειραγωγούμενοι, να διατρέξωμεν τὰς βαθμίδας αἰτινες ὑψοῦσι μέχρις ἐκεῖνου. Πρωτίστη δε τῶν ἀρετῶν τούτων, ἰκανη

να ύψωση το πνεῦμα και να ζωπυρήση την ψυχήν ἡμῶν, εἶνε ὁ γενικός ἔρωσ προς την τάξιν και την ανθρωπότητα· ὀλίγοι ὅμως ἄνθρωποι καθίστανται ἱκανοὶ ν' αναβῶσι μέχρι ταύτης τῆς βαθμίδος τῆς θείας τελειότητος, και δια τοῦτο αἱ ευάριθμοι ψυχαὶ ὅσαι το κατώρθωσαν ἀπήλαυσαν δικαίων τιμῶν παρα τῆς ευγνωμοσύνης τῶν αἰώνων.

Πανταχοῦ τῆς γῆς οὗτοι οἱ ἐν ἥρωσιν ἥρωες εθεωρήθησαν ὡς ἡμίθεοι, διότι οἱ μὲν ἐξέθεσαν εἰς πάντα κίνδυνον την ἰδίαν των ζωὴν, ὅπως καθάρωσι τον κόσμον ἀπο τῶν τεράτων η τῶν ληστῶν, οἱ δε δια τῆς σοφίας των ἐξιχνιάζον τα τῆς φύσεως μυστήρια, ὅπως οἱ ἄνθρωποι τρέφονται, πολιτίζονται, εκπαιδεύονται, μανθάνουν ν' ἀγαπῶσι τους ὁμοίους των, ἐνῶνται και ἀντικαθιστῶσι την δικαιοσύνην εἰς τόπον τῆς βίας.

Μακάριοι ἡμεῖς εἴν, πιστοὶ εἰς τὰς ἀρχαίας παραδόσεις, ἀντι να ἐκθειάζωμεν την τύχην η την νίκην, ἐγεραίρομεν την ἀγάπην και την ἀρετήν, αὐτὰς και μόνας! Και πάλιν μακάριοι, ἀν ἐπειδόμεθα τῶν θυμιαμάτων, καίοντες αὐτὰ προς μόνους τους σοφοὺς και μετρίοφρονας ἄνδρας, οἵτινες περιέρχονται την ὑψηλίον προς ἀνακάλυψιν και διάδοσιν πραγμάτων και γνώσεων ωφελίμων, προς βελτίωσιν τῆς τῶν ἀνθρώπων τύχης, προς καθυγίασιν τῶν ἀσύλων ὅπου ἡ φιλανθρωπία συνάγει τους νοσοῦντας, η και τῶν καταγωγίων ἐκείνων, ὅπου οἱ νόμοι περιορίζουν την ἐκ πλάνης παρεκτροπὴν και το ἐγκλημα, κακὰ ἄτινα πολλάκις συγχέονται, δυστυχῶς.

Ἀν οἱ ἄνθρωποι δὲν ἦσαν ὡς εἶνε ἀτελεῖς, ἀλλ' ἱκανοὶ ν' ἀγαπήσωσι και να πράξωσι την φιλανθρωπίαν, ἡ καθόλου ἀγάπη θα καθίστα το ἀνθρώπινον γένος εἰς ἓνα και μόνον λαόν, κυβερνώμενον ὑφ' ἑνός και μόνου νόμου· τότε δε ἡ γῆ δὲν θα καθημάσσετο ὑπο τῆς ἐρίδος και τοῦ πολέμου, τῶν βροτολοιγῶν τούτων μαστίγων, αἵτινες παρακολουθοῦν ἀείποτε την φιλαυτίαν.

Ἀλλὰ κατ' ἐπήρειαν τοῦ Ἀριμάνου διηρέθημεν, ὡς αὐτὸς ἠθέλεν, εἰς ἔθνη διάφορα, ὧν ἕκαστον κατέστη χωριστόν τι σῶμα διοργανωμένον, σῶμα πολιτικόν. Και οὕτω συμφέρει τοῦ λοιποῦ εἰς αὐτὸ δευτέρα τις ἀρετὴ, ἀναγκαιοῦσα ἀνυπερθέτως ὅπως συνδέῃ ὅλα τα μέρη του, βάλλῃ αὐτὰ να ἐργάζονται προς συντήρησίν του, και ὅπως τίθηται ἐν ἀσφαλεῖ ἡ δύναμις, ἡ ευημερία του και ἡ ζωὴ. Ἡ δευτέρα αὕτη ἀρετὴ εἶνε ἡ *φιλοπατρία*.

Τοῦτο το αἰσθημα, το σχετικῶς προς τους ἄλλους λαοὺς αὐτόχρομα *φιλαυτία*, προς ἓνα ἕκαστον αὐτῶν καθίσταται πρωτίστη ἀρετὴ.

Ἐνόσω το ἱερον τοῦτο πῦρ διατρέφεται, πᾶν ἔθνος διατελεῖ ἐλεύθερον, ἀνεξάρτητον, ἐνεργόν, κραταίον· το συμφέρον ἑνός ἕκαστου συγχωνεύεται μετα τοῦ γενικοῦ· ὁ νόμος ὑποστηρίζεται παρ' ἕκαστου πολίτου ὡς θέλησις ὄλων· ἡ γενικὴ συναίνεσις χορηγεῖ μέσα δυνάμει ἀπεριόριστα εἰς την κυβέρνησιν ἢν ἰθύνει ἡ γνώμη ἡ κοινὴ, και οὔτε τους ἡγεμόνας τότε δύναται νὰ παραπλανήσῃ, οὔτε τους λαοὺς να καταπιέσῃ ἡ ἀδικία, ὅταν το προς ἓνα πολίτην γινόμενον ἀδικον αἰσθάνωνται καιρίως ἀπαξάπαντες.

Τότε ἡ γενικὴ ἐλευθερία τυγχάνει ηγγυημένη ἀπαραδιάστως· τίς δε ξένη δύναμις θα ἐτόλμα να προσβάλῃ αὐτήν, ἀν, εἰς το ἐλάχιστον σημείον, ἐξηγείρετο ὑπερ αὐτῆς ἀμυνόμενος, ὄχι εἰς στρατός, ἀλλ' εἰς ὄλος λαός;

Δια τῆς γονίμου ταύτης ἀρχῆς, δια τῆς δημοσίας ταύτης ἀρετῆς, δια τῆς φιλοπατρίας, οἱ μέχρι τοῦδε ευδαίμονες, κραταίοι, και σεβαστοὶ δια τοῦτο Πέρσαι διετήρησαν ἐσωτερικῶς μὲν την ἐλευθερίαν, ἐξωτερικῶς δε την ἀσφάλειαν αὐτῶν. Δια τοῦ κοινοῦ δεσμοῦ τούτου ἐτύχωμεν ἱκανῶς ἰσχυροί, ὥστε ν' ἀποκρούσωμεν τους Σκύθας, ν' ἀντιταχθῶμεν προς τους Ἀσσυρίους και να νικήσωμεν τους Μήδους.

Ἀλλ' ὑπο τοῦ αὐτοῦ τούτου αἰσθήματος ἐγκαρδιούμενοι και οἱ Ἑβραῖοι ἐθραυσαν μὲν τον ζυγον τῶν τυράνων των, ἐπολιτίστησαν δε ἐν μέσῳ τῶν ἐρήμων, και τέλος κατέκτησαν την Παλαιστίνην· και θα διατηρήσωσι δ' ἐπὶ μακρον την δόξαν και την ἀνεξαρτησίαν των, ἀν οἱ νόμοι αὐτῶν, ὡς ὑπερ το δέον ἀποκλειστικοί, δὲν διεγείρωσιν ἐκνείον των μίαν ἡμέραν το μῖσος ὄλων τῶν ἄλλων λαῶν ἐξ ἀμοιβῆς.

Ἀληθῶς ἔθνη τινά, ὡς οἱ Αἰγύπτιοι και οἱ Ἰνδοί, καίτοι ἐπηρεαζόμενα ὑπο τοῦ πονηροῦ πνεύματος, και οὔτε ὑπο τῆς φιλοπατρίας ἐμπνεόμενα, σώζονται, μάλιστα δε και ἐκλάμπουν ἔστιν ὅτε ἐπὶ βραχύ· ἀλλ' ἡ ὑπαρξίς των εἶνε ἀδοξος, ἀθλία και ἀβέβαιος, ἐπειδὴ τούτων την ψυχήν ζωपुरοῖ, ὄχι το δημόσιον πνεῦμα, ἀλλὰ το φυλετικόν, διαίρουν αὐτὰ εἰς διαφόρους τάξεις, η εἰς παντοῖα σώματα μὴ συκοινωνοῦντα ἀλλήλοις. Τούτων αἱ προνομιούχοι τάξεις διατείνονται ὅτι εἶνε στήριγμα τῆς κυβερνήσεως, ἐπειδὴ την ὑποστηρίζουν, ἀλλὰ πράγματι την διαχωρίζουν ἀπο τοῦ λαοῦ· οὗτος δε ὁ λαός, ὅστις ἔδει νὰ περιφιλή την ἰσχυρὴν τοῦ θρόνου ὡς προστάτιδά του, ἀντιπροστασίας αἰσθάνεται μόνον τοῦ θρόνου το καταθλιπτικώτατον βᾶρος.

Τοιοῦτον ὄν ἓν ἔθνος δὲν εἶνε ἔθνος, ἀλλὰ σῶμα πολιτικόν, κακῶς ὠργανωμένον, σῶμα ἀσθενικόν, ἀτονον, οὔτινος τινὰ τῶν μελῶν φαί-

νονται μόνον διασώζονται τι σθένος κεκτημένον ἐκ τῆς γενικῆς δυνάμεως· και ἐπομένως, ἀφοῦ δεν μετέχουν τῆς κοινῆς ζωῆς ὅλα τα μέλη, το Κράτος οὕτως ἔχον νοσεῖ μὲν ἐν ὄσφ διατηρεῖται, ἀμα δ' ὡς ἐνσκήψῃ εἰς αὐτο θύελλά τις, πίπτει θῦμα τῆς τε ἐνεργητικῆς φιλαυτίας τοῦ κομματικοῦ πνεύματος, και τῆς παθητικῆς τοῦ δυστυχοῦντος και δυσφοροῦντος λαοῦ.

Ὅταν ἡ παρακμῆ τοῦ δημοσίου πνεύματος παρὰ τινι λαῷ βαθμηδὸν προΐουσα προσβάλλῃ τὴν φιλοπατρίαν, ἐνδέχεται μὲν ὁ λαὸς ἐκεῖνος να παρατείνῃ τὴν ἀθλίαν αὐτοῦ ὑπαρξίν ἐν ὄσφ το πνεῦμα τῆς οἰκογενείας διατηρηῆται, ἀλλ' ὅταν το πρᾶγμα καταστήσῃ εἰς τοσοῦτον, δύσκολον εἶνε να μὴ ἐπέλθῃ ἡ ἀπόλυτος φιλαυτία, ἣτις ἐπι τέλους καταπνίγει και τα ἀσθενῆ ταῦτα τῶν γενναίων αἰσθημάτων ὑπόλοιπα. "Ἀμα ὡς φθαρῆ ἐν τῷ κράτει ὁ πῆλος δι' οὐ κρατοῦνται αἱ πέτραι τοῦ κτιρίου συγκεκολλημέναι, το Κράτος 'δεν δύναται πλέον να στηριχθῆ. Μεμονωμέναι αἱ οἰκογένειαι ἀδυνατοῦν ν' ἀντιτάξωσιν ἀμυναν, και οὕτως ὑποκύπτουν εἰς τὴν τα πάντα ἐξουδενούσαν δουλείαν· ὅπου δε ἀπέπτῃ ἡ δημοσία ἀρετή, και αἱ ἰδιωτικαὶ ἐξαλείφονται πάραυτα.

Και πλέον, ἀφοῦ ἔθνος τι καταστήσῃ εἰς τὸν ἐσχάτον τοῦτον βαθμον τῆς διαφθορᾶς, οὔτε προς το ἀνθρώπινον καθόλου γένος διασώζεται ζῆλος, οὔτε προς τὴν πατρίδα ἰδίως, οὔτε ὑπὲρ τοῦ οἰκογενειακοῦ αὐτοῦ· ὁ θρίαμβος τοῦ κακοῦ δαίμονος κατέστη τέλειος· ἡ πολιτικὴ φιλαυτία διήρσε πᾶν ὅ,τι εἶχεν ἐνώσει ὁ δαίμων ὁ ἀγαθός.

Ἐκδοτος εἰς τὴν τρυφὴν ὁ ἡγεμὼν, και περίπλεκτος εἰς τα παρὰ σύροντα αὐτον φαῦλα πάθη, ἀμοιρεῖ ἀρετῶν δυναμένων να τον κρατήσωσι και προασπίσωσιν. Οὐδεμίαν ἀπαντᾷ ἀντίστασιν, ἀλλα και οὐδὲν ἔχει στήριγμα. Ἐμποιεῖ και διαδίδει φόβον· το ἀνάκτορον ἐνθα κλείεται, μεταβάλλεται εἰς οχύρωμα κατα τοῦ λαοῦ, εἰς φυλακὴν αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνος. Οἱ ὑπουργοὶ τον ἀπατοῦν ἵνα πλουτήσωσι· θυσιάζουν τα καθήκοντα εἰς τὰς θέσεις των· οἱ δικασταὶ ἀπεμπολοῦν τὰς ἀποφάσεις των, οἱ μάντιες τοὺς χρησμούς των· ὁ στρατιώτης ἐκδίδεται εἰς τὴν λεηλασίαν και φεύγει τον κίνδυνον· ὁ ἔμπορος, ὅπως σπεύσῃ εἰς ἀπόκτησιν μεγάλης περιουσίας καθίσταται ἀναξιοχρεὼς· ὁ καταπιεζόμενος λαὸς περιφρονεῖ τοὺς νόμους ὡς μὴπω προστατεύοντα αὐτόν· ἀδιάφορος περὶ πατρίδος μὴδὲν εἰς αὐτον ἐγγυωμένης δικαίωμα, στασιάζει προθύμως, πιστεύων εἰς τὴν φωνὴν ψευδῶν σωτήρων και ἀκολουθῶν αὐτοὺς ὡς ἡγέτας του· προς δε τὴν ἐπιδρομὴν ἀλλοτριῶν διάκειται ψυχρῶς, ὅτε ἀνάγκη πᾶσα να ἐπεξέλθῃ κατ' αὐ-

τῆς· ολίγον τον μέλει ἀν ἀλλάξῃ ζυγόν· εἰς ἕκαστος, θεωρῶν πάντα ἠθικὸν δεσμον ὡς ἄλυσιν, διαβιοῖ σχεδὸν μεμονωμένος ἐντος τοῦ στενοῦ κύκλου του· προς αὐτον το ἐγὼ εἶνε το πᾶν· οὔτε ὑπὲρ τοῦ γείτονός του κινεῖται, οὔτε ὑπὲρ τοῦ συγγενούς, καθὼς και οὐδεὶς θα ἐκινεῖτο ὑπὲρ αὐτοῦ· ἡ ψυχὴ του εἶνε ἐρημος, ὑπ' οὐδεμιᾶς κατοικουμένη ἀρετῆς· ἀφοῦ δε ἀποπεράνῃ το οἰκτρον στάδιόν του, οὐδέ τις γλυκεῖα ἀνάμνησις τον παραμυθεῖ, και οὐδέ τις ἐλπίς ἀναθαρρύνει τὴν καρδίαν του· τέλος, οὐδεμία φίλη χεὶρ κλείει τὸ βλέφαρόν του.

Τοιοῦτος τῶν φιλαύτων ὁ βίος και τοιοῦτος ὁ θάνατος· ὁ δε ἀξιοδάκρυτος λαός, ὁ ἐκ τοιούτων μελῶν συγκείμενος, ἀφοῦ μαρνανθῆ ἐν τῇ αἰσχυρᾷ δουλείᾳ, πάσχει δυοῖν θάτερον· ἡ ἀποσυντίθεται δια τῆς ἀναρχίας, ἡ πίπτει ὑπὸ τον ζυγον ἀλλοτρίου δεσπότου ἀνυπεράσπιστος.

Τοιαῦτα, βασιλεῦ, τα τρομερα τῆς φιλαυτίας ἀποτελέσματα! Βλέπεις ὅτι το πάντων φοβερώτατον κακὸν τοῦτο εἶνε το πτολίπορθον τέρας, κατ' οὐ οφείλεις να καταβάλλῃς τὴν πᾶσάν σου δύναμιν.

Ἀγαθῆ τύχῃ, ἡμεῖς εἰσέτι πόρρω ἀπέχομεν τοῦ φόβου μὴ αὐτο κατισχύσῃ. Μεταξὺ ἡμῶν, τα σπέρματα τῆς φιλαυτίας φύονται σπάνια, και ταῦτα ἀσθενῆ ἐν τῇ βλαστήσει, ἀλλ' ὅμως χρεια σπουδῆς προς ἐξαφανισμόν των. Ὁ Ἀριμάνης μεταχειρίζεται κατ' ἡμῶν το ἴδιον ἐκάστου συμφέρον· αὐτο τοῦτο λοιπον το ὄπλον και ἡμεῖς ἀς λάβωμεν ὡς σωστικόν.

Στρέψε το κατ' αὐτοῦ συνενῶν εἰς ἕν τα ἐκάστου συμφέροντα, και οὕτως ἀναγκάζων αὐτα να συμπράττωσι προς το γενικόν. Ἐχεις προς τοῦτο πᾶν μέσον· αἱ εὐνοιαὶ, αἱ αὐστηρότητες, αἱ τιμαὶ και αἱ ἐπιτιμήσεις ἐκπορεύονται ἐκ τοῦ θρόνου· ὁ ἐπιτήδειος ἀρχων λαοῦ ὅ,τι ἀν θέλῃ δύναται· οφείλει ὅμως να προχέῃ το φῶς, ἀντι τοῦ να το φοβῆται, και να θεωρῆ το δημόσιον πνεῦμα, ὄχι ὡς σκόπελον, ἀλλ' ὡς ἔρεισμα.

Μιμήθητι τοὺς σοφοὺς ἐκείνους τῆς Δύσεως, ἐκεῖνον τον Λυκοῦργον, οὗτινος οἱ μόνιμοι θεσμοὶ παρέχουν εἰς τον ἔρωτα προς τὴν ἐλευθερίαν τόσην δύναμιν, ὥστε να ὑπερισχύῃ παντός φυσικοῦ αἰσθήματος· και τον Νουμᾶν, ὅστις, ἐν Ἰταλίᾳ οὗτος, ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις Νύμφης τινός, ἐθεμελίωσεν ἐπι τῆς φιλοπατρίας, τῆς δικαιοσύνης και τῆς δόξης το νέον κράτος λαοῦ, μέλλοντος μίαν ἡμέραν να κατακυριεύσῃ τοῦ κόσμου ἰσως.

Βασιλεῦ! σε λέγω ἐν ὀνόματι τοῦ Ορομάσδου, ἔχεις ἕνα στρατον

πανίσχυρον, την κοινήν γνώμην· τοῦτον διεύθυνε προς ἔνδοξον σκοπόν, ενισχύων το δημόσιον πνεῦμα δια τοῦ παραδείγματός σου, προστατεύων την ελευθερίαν, τιμῶν πάντα διαφλεγόμενον ὁμολογουμένως ὑπο τῆς φιλοπατρίας, και *σιγματίζωρ την φιλαυτίαν*. Σπεῦδε ὁμως εἰς ταῦτα, μη λησμονῶν την εντολήν τοῦ Ζωροάστρου λέγοντος·

“Ο,τι καλον πράττε, ὁ γαρ βίος βραχύς.

Ἄχαιμενίδης ἐβαλεν εἰς πράξιν τας συμβουλας τοῦ Σαδῶκ· αναθάρρησασα δ' ἡ κοινή γνώμη ανεκαίνισε τα ἴθη, εσπερέωσε την ελευθερίαν, ενίσχυσε τον θρόνον και εστιγματίσε την *φιλαυτίαν*. Οἱ Πέρσαι ἐβλεπον την δύναμίν των ὁσημέραι αὐξουσαν, και ὁ μέγας Κύρος, ἡγέτης λαοῦ ελευθέρου, κατέστη οὕτω τῆς Ασίας νομοθέτης και κύριος.

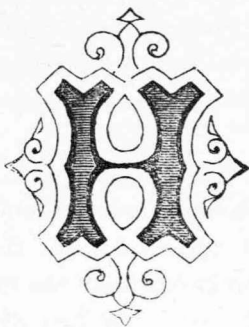
Ἄνοῦς ἰδρύει Κράτη, το δημόσιον πνεῦμα τα συντηρεῖ, ἡ *φιλαυτία* τα καταστρέφει.

Αἱ ἀλήθειαι αὗται εφαρμόζονται εν παντι καιρῷ και τόπῳ· εἶνε δ' αἱ μόναι ἱκαναι να προλάβωσι τον αφηνισμον τῶν τε πεπαλαιωμένων, και τῶν αρτισυστάτων Κρατῶν, οἶον το ἡμέτερον.

Νοέμβριος, 1888.

Ι. ΙΣΙΔ. ΣΚΥΛΙΣΣΗΣ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ἱστορία οὔτε δύναται, ὡς εἶκός, οὔτ' ἐπιχειρεῖ νὰ περιλάβῃ τὴν γνῶσιν τοῦ βίου παντός ἀτόμου. Τὸ τοιοῦτο δὲν εἶνε δυνατὸν διὰ τὸ ὅλως δυσπερίληπτον πλῆθος τῆς ὕλης· ἀλλ' οὔτε ἔργον αὐτῆς εἶνε τοῦτο. Καὶ αὐτὴ ἡ βιογραφία δὲν ἐπιλαμβάνεται τοῦ βίου παντός ἀνδρός ἢ πάσης γυναικός. Τὸ ἐγγεῖρημα δὲν θὰ εἶχε σημασίαν. Μόνον ἐπιφανοῦς τινος δι' οἷονδήποτε λόγον ὑποκειμέ-

νου ἐνδιαφερόμεθα νὰ μάθωμεν τὰς πράξεις και τὰς περιπετείας, και πάλιν δὲ πρὸς χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ και γνῶσιν τῶν κατ' αὐτὸν δὲν εἶνε ἀναγκαῖα ἅπαντα τὰ φαινόμενα τοῦ βίου αὐτοῦ. Οἱ δὲ λοιποὶ ἄνθρωποι δὲν εἶνε μὲν βεβαίως παντελῶς ἀδιάφοροι εἰς τὸν ἐρευνητὴν,

ἀλλὰ δὲν ἐλκύουσι τὴν ἡμετέραν προσοχὴν ὡς ἄτομα, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ καθ' ὅσον ἀποτελοῦσιν ομάδας τινὰς, ὧν ὁ βίος εἶνε ἀντικείμενον τῆς ἱστορίας· ὑπάρχουσι δὲ και τοιαῦται ομάδες μὴ ἀνερχόμεναι εἰς ἱστορικὴν σημασίαν πλὴν ἢ ὅταν ἔρχωνται εἰς συνάφειαν πρὸς λαοὺς ἱστορικοὺς.

Γίνεται δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀντικείμενον τῆς ἱστορίας οὐχὶ καθ' ἑαυτὸν, ἀλλ' ὡς μέρος κοινωνικῆς τινος ἢ πολιτικῆς ὀλομελείας, ἄτε ὧν γύσει *πολιτικὸν ζῶον* κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἀριστοτέλους. Καὶ ὁμως ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀπετέλεσεν ἀμέσως και ἐξ ἀρχῆς τοιαύτας κοινωνικὰς και πολιτικὰς ομάδας. Ἡ δὲ τοιαύτη κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀνήκει εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἱστορίας, ἀλλ' εἶνε ἀντικείμενον τῆς ἀνθρωπολογίας. Ἀλλὰ και ομάδες ὀλόκληροι ὑπάρχουσι μὴ ἔχουσαι ἱστορικὸν βίον, ἤτοι μὴ συμμετασχοῦσαι ἢ μὴ συμμετέχουσαι τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος, αἵτινες διὰ ταῦτα δὲν εἶνε θέμα τῆς ἱστορίας, ἀλλ' ἀντικείμενον τῆς ἐθνολογίας.

Ἀλλὰ πολὺ πρὶν μορφωθῶσι λαοὶ ἱστορικοὶ, οἵτινες νὰποτελῶσι τὸ ἀντικείμενον τῆς μελέτης τῶν φιλιστόρων, πολὺ δὴλα δὴ πρὶν ἀρχίσῃ τὸ ἔργον τῆς ἱστορίας, ἤτοι ἡ ἐξέτασις τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ και πολιτείᾳ προόδου τοῦ ἀνθρώπου, παρουσιάζεται εἰς ἡμᾶς ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ καταστάσεως βαίνων πρὸς τὰς ἀρχὰς ταύτης τῆς ἀναπτύξεως. Ὡς ἐν τῇ ἱστορίᾳ παρουσιάζεται καθ' ομάδας μετ' ἄλλων ὁμοίων ἐργαζόμενος ἐν ταῖς τέχναις, παλαιῶν ἐν ἀγῶσιν ὑπὲρ ἐπικρατήσεως ἰσχύος ὕλικῆς ἢ ἰδεῶν, οὕτω και τότε ἐν τῷ πρώτῳ ἐκείνῳ σταδίῳ βλέπομεν αὐτὸν ἀγωνιζόμενον, ἀλλ' ὁ ἀγὼν του εἶνε κυρίως κατὰ τῆς φύσεως και τῶν θηρίων, αἱ τέχναι του εἶνε τέχναι βασιζόμεναι οὕτως εἰπεῖν εἰς τὸ ἔνστικτον και σκοποῦσαι τὴν συντήρησιν ἑαυτοῦ και τῶν περὶ ἑαυτὸν, ταπεινὴν ἀρα ἔχουσαι τὴν γένεσιν και περιορισμὸν τὸν σκοπόν.

Ἄνοῦτος ἄνθρωπος δὲν εἶνε ὁ ἄνθρωπος τῆς ἱστορίας, ἀλλ' ὁ τῆς ἀνθρωπολογίας και τῆς ἐθνολογίας. Ἡ δὲ διάκρισις τῶν δύο τούτων ἀνθρώπων, ὅπως ἐκφρασθῶ οὕτω, δὲν εἶνε τις χρονικὴ, ἀλλ' εἶνε διάκρισις ἔχουσα ἄλλην βᾶσιν, τὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων ἐν χρόνῳ και τόποις διαφόροις. Δὲν δυνάμεθα δὴλα δὴ νὰ εἴπωμεν, ὅτι μέχρι τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐποχῆς ὁ ἄνθρωπος ἀνήκει εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν ἢ ἐθνολογίαν, ἔπειτα δ' ἀρχεται ὁ ἱστορικὸς ἄνθρωπος. Ἀκόμη και τὴν σήμερον ἔχομεν λαοὺς μὴ ἀνήκοντας εἰς τὴν ἱστορίαν, ἀλλ' οἵτινες εἶνε τὸ ἀντικείμενον τῆς

ἐξετάσεως τῶν ἀνθρωπολόγων καὶ ἐθνολόγων καὶ οἵτινες κινουσι τὸ διάφορον τοῦ ἱστορικοῦ μόνον καθ' ὅσον ἔρχονται εἰς συνάφειαν ἢ σχέσιν πρὸς τοὺς λαοὺς τοὺς δρώντας ἐν πνεύματι ἱστορικῷ, πρὸς τοὺς λαοὺς τοὺς δεσπόζοντας πνευματικῶς, πρὸς τοὺς λαοὺς ὧν ἡ πορεία καὶ ὁ βίος ἔχει σημασίαν διὰ τὴν καθ' ὅλου ἀνθρωπότητα.

Οἱ λαοὶ, ὧν τὸν βίον καθ' ἐκάστους ἢ τὴν ἀμοιβαίαν σύγκρουσιν καὶ σχέσιν παρακολουθοῦμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, δὲν ἔχουσι μὲν πάντες τὸν αὐτὸν βαθμὸν προόδου, οὔτε τὰς αὐτὰς τάσεις, οὔδὲ τὰ αὐτὰ ἰδεώδη, ἀλλ' ἔχουσι ὅμως ὅλοι ἀνάπτυξιν τινα ἣν παρουσιάζουσι προοδοποι- οῦντες βαθμηδὸν τὸ τάλαντον τῶν προγενεστέρων. Καὶ οἱ κατώτατοι αὐτῶν ποιοῦνται χρῆσιν εὐχερῆ τῆς ἰδίας ἐαυτῶν ὅπωςδῆποτε ἀνεπτυγμένης γλώσσης, ἔχουσι γραφὴν, μεταχειρίζονται τὰ μέταλλα, ἔχουσι τέλος τοῦλάχιστον τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίζεται ἡ πρόοδος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡμεῖς σήμερον δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὸν ἀνθρώπον ἄνευ αὐτῶν, τὰ θεωροῦμεν φυσικὰ καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀχώριστα ἀπὸ τῆς ιδέας τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ εἶνε ἀληθῶς τοιαῦτα ὅταν ἔχωμεν κατὰ νοῦν τὸν ἀνθρώπον τῆς ἱστορίας. Ἀλλὰ δὲν εἶνε τοιαῦτα ὅταν πρόκειται περὶ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἐκτὸς τῆς ἱστορίας. Καὶ σημειωθῆτω καλῶς, ὅτι δὲν λέγω τοῦ πρὸ τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ τοῦ ἐκτὸς τῆς ἱστορίας, καθότι, ὡς προεῖπον, καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη πλὴν λαῶν ἱστορικωτάτων ὑπάρχουσι λαοὶ μὴ ἱστορικοὶ ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν, ἅτε στερούμενοι καὶ αὐτῶν τῶν στοιχείων, ἅτινα εἶνε ὁ βατὴρ πάσης ἐν τῇ ἱστορίᾳ προόδου, στερούμενοι καὶ αὐτῶν τῶν ἀρχῶν, ἀφ' ὧν ἀπελύθη καὶ προεχώρησεν ὁ πολιτισμός, οὐ τὰς διαφόρους ἀνελιξεις, τὰς ποικίλας φάσεις παρακολουθοῦμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ὑπάρχουσι καὶ τὴν σήμερον ἄγριοι, ὧν ἡ γλῶσσα εἶνε οὕτως ἀτελής, ὥστε εὐρέθησαν ἐρευνηταὶ δισχυρισθέντες, ὅτι οἱ τοιοῦτοι λαοὶ οὐδεμίαν ἔχουσι γλῶσσαν. Ἀλλ' οἱ προσεκτικώτεροι τῶν ἀνθρωπολόγων θεωροῦσι τὰς τοιαύτας διηγήσεις τῶν περιηγητῶν ὑπερβολικὰς καὶ κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι καὶ αἱ κατώταται τῶν γνωστῶν φυλῶν κέκτηνται γλῶσσάν τινα, ἀτελῆ μὲν καὶ πολλαχῶς ὑποβοηθημένην ὑπὸ νευμάτων καὶ σημείων, ἀλλ' ὅμως ἔναρθρον. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἀτέλεια ἢ ἐκδηλουμένη ὑπὸ τῆς χρήσεως τῶν πολλαπλῶν νευμάτων δὲν ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἀδυναμίας περὶ τὴν ἄρθρωσιν λέξεων πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἐνδιαθέτων ἐννοιῶν, ἀλλ' ἀποδίδεται ἐν μέρει εἰς τὴν πληθὺν τῶν λαῶν τῶν κατοικούντων τὰς χώρας τῶν

ἀγρίων καὶ εἰς τὴν ὥς ἐκ τούτου χάριν εὐκολίας τῆς συνεννοήσεως τῶν πολυφθόγγων ἐκείνων λαῶν πρὸς ἀλλήλους ἐπικρατήσασαν συνήθειαν τῆς χρήσεως σημείων ἢ νευμάτων, ἥτις κατέστη δευτέρα φύσις. Καὶ ἡμεῖς γνωρίζομεν ἄριστα τὰς λέξεις τὰς σημαίνουσας τὴν κατάφασιν ἢ τὴν ἀπόφασιν, αἵτινες εἶνε συνηθέσταται ἐν τῇ γλώσσῃ, εἶνε μάλιστα ἐκ τῶν πρώτων ἄς μαθάνει νάρθρον τὸ παιδίον, καὶ ὅμως καθ' ἕξιν ποιοῦμεθα χρῆσιν, ἀντὶ τοῦ *ναὶ* καὶ τοῦ *ὄχι*, ἀνακλίσεων ἢ κατακλίσεων τῆς κεφαλῆς ἢ κινήσεων τῆς χειρὸς ἢ ἰδιορρυθμῶν τινῶν πλαταγημάτων τῶν χειλέων. Ἡ δὲ γλῶσσα αὕτη τῶν σημείων καὶ τῶν νευμάτων, ἥς μικρὰν τινα χρῆσιν ποιοῦνται καὶ οἱ μάλιστα πεπολιτισμένοι τῶν λαῶν, εἶνε πολὺ συνηθεστέρα παρὰ λαοῖς στερούμενοις ἀναπτύξεως μεγάλης, οἵτινες δὲν ἔχουσι νὰ ἐκφράσωσι πολλὰς καὶ ποικίλας ιδέας. Ἄν ἤθελεν ὁ Περικλῆς νὰ παγαγεῖ τὸν Ἐπιτάφιον αὐτοῦ εἰς τινα τῶν ἀγρίων φυλῶν τῆς Αὐστραλίας διὰ σημείων καὶ νευμάτων, βεβαίως δὲν θὰ ἤθελε κατορθώσει νὰ ἐκφράσῃ διὰ μέσων οὕτως ἀπλῶν καὶ ἐξωτερικῶν τὰ πυκνὰ καὶ ὑψηλὰ νοήματα ἅτινα διετύπωσεν ὁ Θουκυδίδης. Ἀλλ' οἱ Ἴνδοι συνεννοοῦνται, καὶ εἰς φυλὰς διαφόρους ἂν ἀνήκωσι, πολὺ καλῶς ἀναμεταξύ των διὰ νευμάτων καὶ σημείων, διότι ἔχουσι νὰ ἐκφράσωσι πράγματα ἀπλᾶ καὶ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ἀνάλογα πρὸς τὴν μικρὰν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματός των. Ὅσφ δὲ μικροτέρα εἶνε ἡ ἀνάπτυξις αὕτη, τόσφ πτωχοτέρα ἢ γλῶσσα τῶν ἐνάρθρων φωνῶν καὶ τόσφ περισσότερα τὰ νεύματα καὶ τὰ σημεία. Ὑπάρχει φυλὴ τις τῆς βορείας Ἀμερικῆς, οἱ λεγόμενοι Ἀραπάχοι, οἵτινες οὕτω μεγάλην ποιοῦνται χρῆσιν νευμάτων ἐν τῷ λέγειν ἢ μᾶλλον τῷ μὴ λέγειν, ὥστε δὲν δύνανται νὰ συνεννοηθῶσι πρὸς ἀλλήλους ἐν τῷ σκότει, καὶ ἀναγκάζονται, ὅπως συνδιαλεχθῶσι μετὰ τινος ξένου ἢ, διὰ νὰ εἶπω ὀρθότερον, ὅπως ἐκφράσωσιν εἰς αὐτὸν τὰ διανοήματά των, νὰ προσέλθωσι μετ' αὐτοῦ πλησίον τοῦ πυρὸς τῆς ἐστίας, ἵνα γείνωσι καταφανεῖς αἱ κινήσεις τῶν χειρῶν καὶ οἱ μορφασμοὶ τοῦ προσώπου των.

Ἀλλ' ὁ κατώτερος βαθμὸς τῆς νοημοσύνης οἷα ἐκδηλοῦται ἐν τῇ γλώσσῃ, ἥτις εἶνε ἐν τῶν ἱστορικῶν δημιουργημάτων τοῦ ἀνθρώπου, οὐδαμοῦ καταδεικνύεται σαφέστερον ἢ ἐν τῇ ἐκφράσει τῶν ἀριθμῶν. Ὑπάρχουσι λαοὶ μὴ δυνάμενοι νὰριθμήσωσι πέρα τοῦ ἀριθμοῦ δύο. Ὑπάρχουσιν ἄλλοι παρ' οἷς ὁ ἀριθμὸς πέντε σημαίνει ἤδη τὸ πολὺ. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἔχουσι λέξεις μόνον διὰ τὸ *ἐν* καὶ τὸ *δύο*, εἶτα δ' ἐκφράζουσι τὸ πέντε διὰ τῶν λέξεων αἵτινες σημαίνουσι *μία* *χειρ* καὶ

τὸ δέκα διὰ τῆς περιφράσεως δύο χεῖρες. Ἄλλοι τέλος, ὡς οἱ Ἑσκιμῶοι τῆς Γροιλανδίας, ὅπως ἐκφράσωσι τὸ εἴκοσι λέγουσιν εἰς ἀνθρώπος, καθότι ὁ μὲν ἄνθρωπος ἔχει εἴκοσιν ἐν ὄλῳ δακτύλους, οἱ δὲ δάκτυλοι εἶνε σημεντικοὶ ἐν τῇ ἀριθμῆσει παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς, οὐδ' αὐτῶν τῶν πεπολιτισμένων ἐξαριουμένων, ὡς γνωστόν. Περιεργότατον δὲ εἶνε τὸ μέτρημα τῶν φυλῶν τῆς Ἰνδικῆς αἵτινες καλοῦνται Ζαμούκα καὶ Μούσκα. Παρ' αὐτοῖς τὸ μὲν πέντε καλεῖται χεῖρ τελειωμένη, τὸ δ' ἐξ ὀνομάζεται ἐν τῆς ἀλλῆς χειρὸς, τοῦθ' ὕπερ δηλοῖ τὴν παραλαβὴν ἐνός δακτύλου ἐκ τῆς ἐτέρας χειρὸς μετὰ τὴν τελείαν ἀπαρίθμησην τῶν τῆς πρώτης. Μετὰ δὲ τὴν τελείωσιν καὶ τῶν τῆς δευτέρας χειρὸς δακτύλων ἄρχεται τὸ μέτρημα τῶν δακτύλων τοῦ ποδός. Οὕτω τὸ ἔνδεκα καλεῖται ποὺς-ἐν, ἦτοι πρώτη μονὰς ἐκ τῶν δακτύλων τοῦ ποδός μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς δεκάδος τῶν χειρῶν. Τέλος δὲ τὸ εἴκοσι καλεῖται παρ' αὐτοῖς πόδες τελειωμένοι ἢ ἄνθρωπος.

Ὅτι συμβαίνει περὶ τὸ λέγειν συμβαίνει κατὰ μείζονα λόγον περὶ τὸ γράφειν. Γραφὴν δὲ ἔχουσι πᾶσαι αἱ φυλαὶ, ἀλλὰ μόνον οἱ ἱστορικοὶ λαοί. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς γραφῆς εἶνε ἱστορικὸν ἔργον τοῦ ἀνθρώπου, ἐχρηιάσθησαν δ' αἰῶνες πολλοὶ ὅπως φθάσωσιν οἱ ἱστορικοὶ λαοὶ εἰς τὰ βραχέα καὶ συνθηματικὰ σημεῖα, τὰ ὅποια μεταχειρίζομεθα σήμερον οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ ὅποια βᾶσιν ἔχουσι τὴν ἔκφρασιν τῶν καθ' ἕκαστον φθόγγων, τῶν φωνῶν. Ὁ ἀγὼν τῆς ἀνθρωπότητος ὑπῆρξε μακρὸς καὶ μέγας μέχρις οὗ καταλήξῃ αὕτη εἰς τὴν φωνογραφικὴν μετὰδοσιν τῶν ἐνδιαθέτων νοημάτων, καὶ μάλιστα εἰς τὴν τελειοτάτην τοῦ συστήματος τούτου ἀνάπτυξιν, τὴν γραφὴν τὴν ἀλφαβητικὴν, δι' ἧς δηλοῦται ἕκαστος φθόγγος χωριστὰ καὶ οὐχὶ συλλαβαί ὀλόκληροι δι' ἐνός σημείου. Ἐπὶ μακρὸν δὲ, μακρότατον χρόνον οἱ ἄνθρωποι, αἰσθανθέντες ποτὲ τὴν ἀνάγκην τῆς μεταδόσεως ἢ τῆς μονιμοποιήσεως τῶν ἐγνωσμένων ἢ διανενοημένων διὰ σημείων ὑποπιπτόντων εἰς τὰς αἰσθήσεις, περιωρίζοντο εἰς τὴν ζωγράφησιν, εἰς τὴν παράστασιν αὐτῶν τῶν πραγμάτων τὰ ὅποια ἤθελον νὰ ἐκφράσωσιν ἢ εἰς τὴν συμβολικὴν αὐτῶν ἐξεικόνισιν, ἦτοι εἰς τὴν κληθεῖσαν ἰδιογραφίαν. Παράδειγμα τῶν πρώτων τούτων ἀποπειρῶν τοῦ ἀνθρώπου καταφανέστατον δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἐκ τῶν συγχρόνων ἡμῖν ἰθαγενῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπειδὴ τὸν ἄνθρωπον ἐν ταῖς πρώταις αὐτοῦ καταστάσεσι δυνάμεθα νὰ ἀναπαραστήσωμεν καὶ μελετήσωμεν κατ' ἀναλογίαν ἐν τῷ σημερινῷ ἀγρίῳ, ὅστις, μέ-

νων ἐκτὸς τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ, διαφυλάσσει τὰς παραδόσεις τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου καὶ παρουσιάζει τὴν κατωτέραν πνευματικὴν βαθμίδα τοῦ ἐκτὸς τῆς ἱστορίας ἀνθρώπου οὐχ ἦττον ἢ ὁ πρὸ τῆς ἱστορίας. Οἱ Ἴνδοι ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς, περὶ ὧν ὁ λόγος ἐνταῦθα, δὲν εἶνε μὲν παντελῶς ἐστερημένοι γραφῆς, ἀλλ' ἡ γραφὴ αὐτῶν οὔτε ἀλφαβητικὴ εἶνε ὡς ἡ ἡμετέρα οὔτε συλλαβικὴ ὡς ἡ τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Ἑβραίων, ἀλλὰ ἰδιογραφικὴ, καὶ δὴ ἐκ τῶν στοιχειωδεστάτων. Θέλοντές ποτε νὰ δηλώσωσιν εἰς τὸν πρόεδρον τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν περὶ κτήσεως τινῶν λιμνῶν, ἔστειλαν εἰς αὐτὸν ἀναφορὰν, δι' ἧς ἀνευ γραφῆς τὸ αἴτημα αὐτῶν ἐξεφράσθη, ὡς παρ' αὐτοῖς εἰθίσται; δι' εἰκόνας.

Ἡ εἰκὼν αὕτη παρίστανε διάφορα ζῷα, κατὰ μὲν τὰλλα ἀπλῶς ἐσχεδιασμένα, ἔχοντα δὲ σαφῶς δεδηλωμένην τὴν καρδίαν καὶ τοὺς ὀφθαλμούς. Αἱ δὲ καρδίαι πᾶσαι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν συνδεδεμένοι διὰ γραμμῆς πρὸς τὴν καρδίαν καὶ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ πρώτου ζῷου τοῦ ἐπὶ τῆς εἰκόνας ἐσχεδιασμένου, ὅπερ ἦτο γέρανος. Ἀπὸ τῆς καρδίας δὲ τούτου τοῦ γεράνου ἄλλη γραμμὴ, διήκουσα διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ του, προεξέιχε, διευθυνομένη πρὸς τὰ ἄνω· ἐτέρα δὲ πάλιν γραμμὴ συνήνεο στοιχειώδη τινὰ ἐξεικόνισιν τῶν λιμνῶν, ὧν ἐζητεῖτο ἡ ἐκχώρησις, πρὸς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ γεράνου.

Τοιαύτη ἀναφορὰ θὰ ἦτο δι' ἡμᾶς οὐδὲν ἄλλο ἢ γρίφος. Καὶ ὅμως οἱ Ἴνδοι ἐκεῖνοι σαφῶς τὸ καθ' ἑαυτοῦ ἐδήλουν ὅ τι ἐζήτησαν. Τὰ ζῷα ἐκεῖνα ἀντεπροσώπευον τοὺς ὑποβάλλοντας τὴν αἴτησιν, ἐπειδὴ ἐδήλουν τὸ τοτέμ, ἦτοι τὸ οἰκογενειακὸν ἔμβλημα τῶν Ἰνδῶν ἀρχηγῶν. Ὁ δὲ γέρανος ἦτο τὸ σύμβολον τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν αἰτούντων. Ἡ δὲ διὰ γραμμῆς σύνδεσις τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἄλλων ζῶων πρὸς τὸν τοῦ γεράνου ἐσήμαινε, ὅτι πάντες ἀποβλέπουσιν εἰς τὸ αὐτὸ αἴτημα, ὡς ἦσαν συνηνωμένοι διὰ γραμμῆς καὶ αἱ καρδίαι πρὸς δήλωσιν τῆς τῶν ἀναφερομένων συμποίας πρὸς τε ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τὸν ἀρχηγόν. Ποῦ δὲ τείνουσι πάντες; Εἰς τὰς λίμνας, ἃς εἶδομεν συνενουμένας ἐπ' ἴσης μετὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ. Καὶ πρὸς τίνα ἀναφέρονται; Πρὸς τὸν πρόεδρον τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, πρὸς ὃν ἀπευθύνεται οὐ μόνον ἡ σταλεῖσα ἀναφορὰ, ἀλλὰ καὶ ἡ γραμμὴ ἢ πρὸς τᾶν ἀνερχομένη ἐκ τοῦ τὰς βλέψεις ἀπάντων τῶν ζῶων συγκεντροῦντος ὀφθαλμοῦ τοῦ γεράνου, ὅστις δηλοῖ τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀγρίων.

Ἀφ' οὗ δὲ οἱ ἀπολιτιστοὶ τῆς Ἀμερικῆς οὕτω περιπλόκοι σχέσεις κατορθόνοσι νὰ ἐκφράξωσι διὰ τῆς γραφοειδοῦς αὐτῶν ζωγραφι-

κῆς ἀνευ γραμμῶν, εὐνόητον εἶνε ὅτι ὁ συμβολικὸς ἐκεῖνος καὶ ἰδεο-
γραφικὸς τρόπος τῆς παραστάσεως ἤρκεσεν ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας καὶ
ἀρκεῖ σήμερον ἐν πολλαῖς χώραις εἰς ἔκφρασιν ἐννοιῶν ἀπλουστέρων
εἰς λαοὺς μὴ ἀξιοῦντας νὰ ἔχωσι φιλολογίαν, ἀλλ' ἀρκουμένους εἰς
τὴν ἐξοικονόμησιν τῶν πρακτικῶν ἀναγκῶν τοῦ καθ' ἡμέραν ἀνιστο-
ρήτου αὐτῶν βίου.

Ὡς δὲ ἡ γλῶσσα καὶ ἡ γραφή, οὕτω καὶ ἡ τέχνη καὶ ἡ διακόσμη-
σις τοῦ σώματος τῶν ἀνθρώπων ἔχει στάδια πολλὰ ἀναπτύξεως ἀπὸ
τοῦ πρώτου ἀνθρώπου τοῦ ἐκτὸς τῆς ἱστορίας, ὃν ἀναπαριστᾶνει ὁ
σημερινὸς ἀνθρωπος τῶν ἐθνογραφικῶν ἐρευνῶν, μέχρι τοῦ ἀνθρώπου
τοῦ ἀνήκοντος εἰς λαοὺς ἱστορικούς.

Ἐπ' ἴσης δὲ ἡ μεταλλουργία δὲν παρουσιάζεται εὐθὺς ἐν ταῖς πρώ-
ταις ἀρχαῖς τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' εἶνε
ἱστορικὸν προῖόν ἀναπτύξεως βαθμιαίας. Πολὺ δὲ πρὶν ἢ ὁ ἀνθρωπος
μεταχειρισθῆ τὸν χαλκὸν καὶ τὸν σίδηρον, ἔχει ἀνὰ χεῖρας ὡς ὄργα-
νον πρὸς τὰς διαφόρους αὐτοῦ χρεῖας τὸν λίθον, οἷον εὐρίσκει ἐν τῇ
φύσει ἢ οἷον κατεργάζεται αὐτὸν δι' ἄλλων λίθων προσφύεστερον πρὸς
τὰς ποικίλας ἐαυτοῦ ἀνάγκας.

Ἐκ τῶν στοιχειωδεδεσμάτων τούτων, τῆς γλώσσης, τῆς γραφῆς,
τῶν πρώτων τεχνῶν, τῆς μεταλλουργίας, καταφαίνεται, ὅποιαν κλη-
ρονομίαν δυσυπολόγιστον παρέλαβεν ὁ ἀνθρωπος ἐκ τῶν αἰῶνων, ὅπό-
σον μακρὰ καὶ βαθμιαία ὑπῆρξεν ἡ ἀνάπτυξις αὐτῶν τῶν ἀπλουστά-
των στοιχείων, ἅτινα ἐνδεικνύουσι τὸν ἀνθρωπον τῆς ἱστορίας τὸν
δράσαντα ἐν ἀγῶσι καὶ μεγαλουργήσαντα, τὸν διακριθέντα ἐν τοῖς
γράμμασι καὶ ταῖς τέχναις, τῷ ἐμπορίῳ καὶ τῇ πολιτικῇ ἐπιδόσει. Ἡ
ὁδὸς ὑπῆρξεν οὕτω δυσχερῆς καὶ μακραιῶν, ὥστε ἀκόμη καὶ τὴν σή-
μερον πλεῖστοι λαοὶ ὑπάρχουσιν οἱ σταματήσαντες ἐν τῇ κατωτάτῃ
πρώτῃ βαθμίδι.

Ἡ ἱστορία παραλαμβάνει τὸν ἀνθρωπον μακρὰν ἀπέχοντα τῆς νη-
πιώδους ἐκείνης καταστάσεως, ἀλλὰ δὲν δύναται καθ' ὀλοκληρίαν
νάφροντιστῆσθαι περὶ τῶν πρώτων σταδίων τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ, καὶ
διὰ τοῦτο πολλάκις ἀναγκαζόμεθα πρὶν ἢ ἐξετάσωμεν τὸν ἀνθρωπον
τῆς ἱστορίας νὰ μελετήσωμεν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΖΑΠΠΑΣ

ΜΕΓΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

Κ. Ζάππας

Ἄξιον ἰδίας ἀναγραφῆς γεγονός ἐστὶν ἡ ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθη-
νῶν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἑορτῆς τῶν ἐγκαινίων τῆς Ὀλυμπιακῆς
Ἐκθέσεως κατ' ἰδίαν θερμωτάτην παράκλησιν τῆς Α. Μ. τοῦ Βα-
σιλέως ἀφίξις τοῦ μεγαλοφρονεστάτου τῶν Ἑλλήνων Εὐεργετῶν,
ἐξόχου προστάτου τῶν γραμμάτων, καὶ ἐν πάσῃ ὑποθέσει φιλοτίμου
ἀρωγοῦ κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΖΑΠΠΑ. Πρὸς τὸν ἐπιφανῆ Ἄν-

δρα σύμπαν τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἐξεδήλωσε μετ' ἀδόλου ὑπερφανείας καὶ ἀγαλλιάσεως τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς καὶ τοῦ ἀμερίστου αὐτοῦ Σεβασμοῦ.

Ὁ Κ. Ζάππας ἐγεννήθη ἐν Λαμπόβῳ τῆς Ἠπείρου κατὰ τὸ 1813. Ἐνωρίτατα ἀπορφανισθεὶς πατρός, τὰ πρῶτα δὲ γράμματα διδαχθεὶς ἐν τῷ ἐνοριακῷ τῆς πατρίδος του Σχολείῳ, δεκαεξαετῆς μετέβη εἰς Ῥουμανίαν παρὰ τῷ ἀοιδίμῳ ἐξαδέλφῳ Αὐτοῦ Εὐαγγέλῃ Ζάππα, αὐτόθι ἤδη ἐγκατεστημένῳ. Ἡ παραδειγματικὴ τῶν δύο ἐξαδέλφων σύμπνοια καὶ ἰσχυρὰ θέλησις ἠύλογῆθη ὑπὸ τῆς Προνοίας, ταχέως δ' οὗτοι ἀνεφάνησαν πλουσιώτατοι ἄνδρες, ἵνα προσέλθωσιν ἐπίκουροι τοῦ ἀναγεννωμένου Ἔθνους καὶ πάντα τὸν πλοῦτον αὐτῶν διαθέσωσιν ὑπὲρ τῆς ἡμερώσεως αὐτοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐαγγέλη, ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέλαβε μόνος νὰ συνεχίσῃ τὸ μεγαλεπήβολον πρόγραμμα, παρέχων μὲν ἐπὶ εἰκοσαετίαν ἤδη τὰ ἐν τῷ ἐκείνου ἀναγεγραμμένα κληροδοτήματα ὑπὲρ ἐκπαιδευτικῶν κυρίως ἔργων, ἀνεγείρας δὲ περιφανὲς τὸ ἐν Ἀθήναις Μέγαρον τῶν Ὀλυμπίων. Εἰς ἑαυτὸν ἴδιον προδιαγράψας πρόγραμμα τῶν ἐθνικῶν εὐεργετημάτων, ἦτοι «τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, τὴν ὑγιᾶ καὶ Ἑλληνοπρεπῆ τοῦ Ἔθνους μὀρφωσιν καὶ τὴν πρακτικὴν αὐτοῦ παιδευσιν,» ἴδρυσεν τὰ Ζάππεια ἐκπαιδευτήρια, τὰ ἐν Λαμπόβῳ καὶ Λέκλῃ ἀρρένων καὶ θηλέων, τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει παρθυναγωγεῖον, τὸ ἐν Φέρραις τῆς Θράκης, τὸ ἐν Πρεμετῷ, τὸ ἐν Δροσιάνῃ, καὶ τὰ ἐν Δελβίνῳ, Φιλιάταις, Νιβάνῃ ἀρρέναγωγεῖα, πρὸς δὲ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει περίθλεπτον παρθυναγωγεῖον.

Εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν κατ' ἐξοχὴν γεωργικὴν ταύτην χώραν, ἐξελθοῦσαν μόλις τῆς μακραίωνος δουλείας, ἐπεφύλασεν ἡ μοῖρα, ἐκτὸς τοῦ θείου δώρου τῆς ἐλευθερίας, καὶ τὸ ἕτερον ἐπίσης μέγα καὶ ἀνεκτίμητον εὐτύχημα, νὰ περικλείσῃ εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ἄνδρας φιλογενεῖς, καρδίας γενναίας καὶ μεγαλόφρονας. Ἐν τῷ κύκλῳ τούτῳ τῶν μεγάλων πολιτῶν, τὴν πρωτίστην καὶ ὄλως ἰδιάζουσαν θέσιν κατέχει ὁ πρό τινας ἐπισκεφθεὶς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου μεγάλτιμος ἀνὴρ Κ. Ζάππας, ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον ἀντικείμενον ὑγιεινῶν σκέψεων καὶ ἀνωτέρας μερίμνης ὑπῆρξεν ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τῆς Θεσσαλίας. Πλεῖστοι ὁμογενεῖς, ἀντὶ τῶν ἀμφιβόλων κερδῶν εἰς τρα-

πεζιτικὰς ἐργασίας καὶ ἐπιχειρήσεις προέκριναν τὰ Θεσσαλικά ἐδάφη, ἐν οἷς ἔσπευσαν νὰ διασπείρωσι τὰ χρηματικά αὐτῶν κεφάλαια καὶ οὕτω μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον τὸ πλεῖστον σχεδὸν τῆς Θεσσαλίας περιήλθεν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν ἀνδρῶν, πολλὰ δυναμένων ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των νὰ πράξωσι καὶ πολλαχῶς νὰ ὠφελήσωσι τὸν τόπον, μεταξύ δὲ τούτων τὴν περιφανεστέραν ἀναμφισβητήτως κατέχει τάξιν ὁ Κ. Ζάππας.

Ὁ διαπρεπὴς ἀνὴρ γενόμενος κύριος τῶν κτημάτων τούτων ἀπέτελεσε μοναδικὴν καὶ ἀξιώλογον ἀληθῶς ἐξαίρεσιν πάντων τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ λοιπῶν γαιοκτημόνων, παρακολουθήσας ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν βαθμιαίαν πρόοδον τῆς γεωργίας καὶ πολλὰς εἰσαγαγὼν εἰς ταύτην μεταρρυθμίσεις, μετέδωκε τοῖς χωρικοῖς τὰς περὶ καλλιέργειας τῶν ἀγρῶν νέας ἰδέας πολὺ πρότερον τῆς συστάσεως τοῦ ἐν Ἀιδινίῳ Κασσαβετείου Γεωργικοῦ Σχολείου. Ἐντεῦθεν ὁ Κ. Ζάππας καὶ ἐν Ἀθήναις συνέστησεν «Ἐπὶ τῆς Ἐμψυχώσεως τῆς Ἑθνικῆς Βιομηχανίας Ἐπιτροπῆς» δύο γεωργικά διαγωνίσματα, τὸ μὲν πρὸς ἐκπαίδευσιν ὑποτρόφων ἐν γεωργικαῖς σχολαῖς τῆς Εὐρώπης, τὸ δὲ πρὸς ἔκδοσιν γεωργικῶν βιβλίων, ἐφ' ᾧ κατέθεσεν ἀναποσπάστως ἐν τῇ Ἑθνικῇ Τραπεζῇ τῆς Ἑλλάδος 250,000 φρ. ἐκ τοῦ προϊόντος τῶν ὁποίων τελοῦνται τὰ διαγωνίσματα ταῦτα. Ἡ ἰδρυτικὴ τῶν διαγωνισμάτων τούτων ἐπιστολή, προτεταγμένη καὶ αὕτη ἐν τοῖς ἄχρι τοῦδε ἐκδοθεῖσι δύο πονήμασι «Περὶ Ἑλαίας» καὶ περὶ «Σταφιδαμπέλου» εἶνε λαμπρὸν ἀπαύγασμα τῆς πρακτικῆς τοῦ ἀγνοθέτου διανοίας, μετὰ σπανίας ἐμβριθείας καὶ γνώσεως πραγματευομένου ζωτικώτατα τῆς ἐθνικῆς προόδου ζητήματα.

Ἡ ἐπὶ μικρὸν διαμονὴ τοῦ Κ. Ζάππα ἐν Ἀθήναις ἀληθῶς ἐγένετο ἀφορμὴ μεγάλου ἀγαθοῦ, τῆς ἀνυψώσεως τῆς ἀληθοῦς εὐεργεσίας καὶ διαπράξεως τοῦ καλοῦ ἐν τῇ ἀληθεῖ συνειδήσει τοῦ τόπου.

Οἱ Ζάππαι ἀνήκουσιν εἰς τὴν παλαιάν, τὴν γνησίαν καὶ μεγαλόδοξον χορείαν τῶν ἀληθῶν τοῦ Ἔθνους εὐεργετῶν.

Τὸν ἐπιζῶντα Κωνσταντῖνον Ζάππαν ἐκ νεαρῶν χρόνων ἐνθεος κατέχει μανία, ἡ μανία τῆς εὐπορίας τοῦ πλησίον, ἡ μανία τῆς ἀνακουφίσεως πάσης ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ὀδύνης, ἡ μανία τῆς δαψιλοῦς παροχῆς εἰς ὅ,τι ἐθνικὸν καὶ φιλόανθρωπον. Ἡ μανία

αὕτη ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ γεραροῦ εὐεργέτου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους διαμένει ζηλότυπος, ἀκάματος, ἀκόρεστος. Ἐκ μικρῶν ὀρμηθεῖς καὶ ἐργάτης τῆς ἰδίας αὐτοῦ τύχης, θεωρεῖ ἑαυτὸν θεματοφύλακα ὑπὸ τῆς Προνοίας ταχθέντα τοῦ πλοῦτου, ὃν διὰ πολλῆς νοημοσύνης καὶ δι' ἀνενδότου φιλοπονίας ἐκτήσατο, ταμίαν ἀπλοῦν τῶν ἀναγκῶν τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος. Ἐν τῇ χρυσῇ καρδίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ ἀρωγοῦ τῶν γραμμάτων ἐξευρίσκειται πλειστάκις ἡ λύσις πολυπλόκων ἐθνικῶν ζητημάτων, ἥτις διαλανθάνει τοὺς σοφωτέρους, οἱ δὲ λόγοι αὐτοῦ, οὓς ἐμπνέει νοῦς καθαρὸς, ἐν εὐγενεῖ καρδίᾳ βαπτιζόμενος, δικαίως ἀποβαίνουναι αὐθεντία.

Ἐπὶ τῇ σμικρᾷ διαμονῇ ἐν ταῖς Ἀθήναις τοῦ Κ. Ζάππα, δύνανται τις ἀληθῶς νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι πυρετὸς εὐγνωμοσύνης, ὡς εἰπεῖν, κατέλαβε τὴν Ἑλληνικὴν Κοινωνίαν, καταδεικνύων, ὅτι πάντοτε ἐπιζῆ ἐν τῷ Ἑλληνι ἡ καρδία, ἡ πάλλουσα πρὸς πᾶν εὐγενὲς αἰσθημα καὶ γεραίρουσα ταῦτα ἐπαξίως. Ἡ τιμὴ αὕτη, ἡ παρὰ τοῦ Ἡμετέρου Ἔθνους ἀείποτε δαψιλευθεῖσα τοῖς μεγάλοις εὐεργέταις τῆς Ἀνθρωπότητος, συνετέλεσεν οὐ σμικρὸν εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ γέννησιν τῶν Ἀνδρῶν, οἵτινες ἀπαρτίζουσι τὴν χρυσὴν καὶ διὰ πάντων τῶν αἰώνων τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας διήκουσαν διηνεκῆ ἄλυσιν τῶν μεγάλων πολιτῶν, δι' ὧν πεσόντες ἀνθρωπώθημεν καὶ ἀνθρωπωθέντες προήχθημεν καὶ προαγόμεθα.

Τοιοῦτος δι' ὀλίγων ὁ ἀνὴρ, ὃν ἡ Πρόνοια ἐχάρισεν εἰς τὸ Ἔθνος.

Ι. ΑΡΣΕΝΗΣ

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

— Διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τις μεγάλας πράξεις, πρέπει νὰ ζῆ, ὡσὰν νὰ μὴ ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνῃ.

— Δυσκολώτερον εἶναι ν' ἀποκτήσῃ τις ἐξ φράγκα με εἴκοσι λεπτὰ, παρὰ μὲ δέκα χιλιάδας ἐν ἑκατομύριον.

— Τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον καλύπτονται ἔμπροσθεν ἡμῶν—ἀλλὰ τὸ μὲν φέρει τὸν τῶν χερῶν πέπλον, τὸ δὲ τὸν τῶν παρθένων.

— Ὑπάρχουσι τριῶν εἰδῶν ἄνθρωποι. Οἱ Παλίνδρομοι, οἱ Στάσιμοι, καὶ οἱ Προσθεντικοί.

— Πρέπει νὰ προσπαθῇ τις νὰ υπερβαίνῃ ἑαυτὸν, ἢ δ' ἀσχολία αὕτη νὰ διαρκῆ ὅσον καὶ ὁ ἀνθρώπινος βίος.

— Αἱ σκληραὶ παρατηρήσεις οὐδὲν ἀποτέλεσμα εὐχάριστον ἀποφέρουσιν, ἀπ' ἐναντίας ὅμως πολλὰ αἰ φοθεραὶ συνέπειαι αὐτῶν. Ὁ δημοσίαι ἐπιπλήττων τὴν σύζυγον, τὸν υἱὸν, τὴν θυγατέρα ἢ τὸν ἐπιτρέτην του, κατηγορεῖ αὐτὸς ἑαυτὸν.

Ψυχάκης

Ὁ ἐν Παρισίοις Ἑλλην λόγιος καὶ Γλωσσολόγος Συγγραφεὺς τοῦ ΤΑΞΕΙΔΙΟΥ

Τὴν ἀποστολὴν τῆς φωτογραφίας αὐτοῦ, ὃ τὸσον ἤδη γνωστὸς καταστάς εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον, καὶ τιμῶν τὴν « Ποικίλην Στοά », διὰ τῆς ἐγκρίτου αὐτοῦ συνεργασίας Λόγιος Κωθηγητῆς ἐν Γαλλίᾳ, γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ περιώνμου Ἡρᾶν ἀξιότατος κ. Ι. Ψυχάκης συνάδειται διὰ τοῦ εἰχῆς γράμματος:

Ἀξιότιμε Κύριε Ι. Ἀρσένη,

Ἀργησα νὰ σᾶς ἀποκριθῶ! Σᾶς παρακαλῶ πολὺ πολὺ νὰ μὲ συχωρέσετε: κάθουμαι στὴν ἐξοχὴ μὲ τὸν πεθερόμου καὶ δὲν εἶχαμε ἐδῶ καμιὰ φωτογραφία δική μου. Ἐπρεπε νὰ γράψῃ ἡ πεθερά μου στὸ Παρίσι, νὰ στείλῃ τὸ κλειδί τοῦ σερταριοῦ της, νὰ βρεθῆ ἕνας φίλος μας ἐκεῖ κάτω κτλ. κτλ. Γιὰ τοῦτο πρόσμενα καὶ γὰ τόσο καιρὸ κι' ἀνυπομονοῦσα. Ὅπως μὲ βλέπετε στὴ φωτογραφία μου, ἔτσι εἴμουν ὅταν ἔκαμα κι' ὅταν ἔγραψα τὸ Ταξίδι μου—στὰ 1886—Μὲ τὰ 1888 ἦρθαν ὅμως καί... τὰ γράμματα.

Καὶ τώρα τι λόγια νὰ βρῶ γιὰ νὰ Σᾶς πῶ καλὰ καλὰ πόσο μὲ κολάκεψε, πόσο μὲ τίμησε ἡ φιλοφροσύνη Σας; Εἶναι καιρὸς τοῦ ξέρω τὸ ὥραϊόν Σας ἔργον.

Εἶμαι πρόθυμος νὰ Σᾶς γράψω ἕνα μικροῦτσικο ἄρθρον γιὰ τὴν « Ποικίλη Στοά », γιὰτὶ ἔχω δουλεῖα μὲ τὸ παραπάνω, θέλω ὅμως νὰ Σᾶς δώσω τίποτις ἀνεγδοτο. Μεγάλη μου τιμὴ θὰ εἶναι νὰ τυπωθῆ στάξιόλογον τὸ περιοδικὸ Σας.

Θὰ Σᾶς ἐτοιμάσω ἐν διήγημα, μὲ τὸν τίτλον Τὰ παιδιὰ παίζει. Θὰ εἶναι ἕνα εἶδος γραμματικὸ παραμῦθι, γιὰτὶ εἶναι δύσκολον γιὰ τὴν ὥρα νὰ κἀνοῦμε γραμματικὴ, χωρὶς νὰ βάλουμε μέσα κ' ἕνα παραμῦθαι. Χωνέθεται ἡ γραμματικὴ καλῆτερα.

Μὲ τὸ διήγημα θὰ σᾶς γράψω ἕνα δημόσιον γράμμα—δέκα ἀράδες—γιὰτὶ χρειάζεται κ' ἕνας πρόλογος. Στὸν πρόλογον θέλω νὰ πῶ δύο λόγια γιὰ τὴν « Ποικίλη Στοά ».

Ὁ πρόθυμός Σας
ΨΥΧΑΚΗΣ

Φλωρεντία τῆ 23ῃ 86ρίου 1888

Κύριε

Ἐλαβον εὐχαρίστως τὸν τόμον τοῦ ωραίου φιλόλογικου ἔργου ὑμῶν, λίαν δ' ἀσμένως μετέχω τῆς συντάξεως τοῦ νέου ἔτους τοῦ 1889, ἀποστέλλουσα ὑμῖν σύντομον ἄρθρον χάριν τῆς «*Ποικίλης Στοᾶς*» γραφέν.

Ταῦτοχρόνως παρακαλῶ, ἵνα δεχθῆτε τὴν ἐκφρασιν τῆς πολλῆς ὑπολήψεως καὶ ἀκρας ἐκτιμύσεώς μου πρὸς τὸ ὑμέτερον ἔργον.

ΠΡΙΓΓΙΠΙΣΣΑ ΚΟΛΤΣΟΦ-ΜΑΞΣΑΛΚΗ .*

ΒΟΤΑΝΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΜΙΑ τῶν καλλίστων κατακτήσεων τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, ἡ βοτανικὴ γεωγραφία ὀφείλεται εἰς γυναῖκα· ἡ Κυρία Ζιρῶ-Σουλαρί ζῶσα παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Σεβέννων ὀρέων εἶχε τέκνον ὑγείας ἐπισφαλοῦς, τοῦ ὁποίου ἡ ἀσθενὴς κρᾶσις ἐνέπνεε σοβαρωτάτας ἀνησυχίας. Θέλουσα δὲ ν' ἀναζωογονήσῃ τὴν κλονισθεῖσαν τοῦ παιδὸς ὑγείαν διὰ τοῦ καθαροῦ ἀέρος τῶν ὀρέων, ἔφερεν αὐτὸν ἐπὶ τοὺς βραχίονας καὶ τῷ ἐπεδείκνυε τὴν διαδοχὴν τῶν φυτικῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας διήρχοντο. Ἡ μητρικὴ αὕτη διδασκαλία δὲν ἀπέβη ματαία διὰ τὸν συγγραφέα τῆς *φυσικῆς ἱστορίας τῆς νο-*

Σ. Π. Σ. Ὡς καὶ κάτωθι τῆς ἐν τῷ παρόντι τόμῳ δημοσιευομένης εἰκόνας ἀνκφέρεται ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦτο εἶναι ἡ ἐπιφανεστάτη συγγραφεὺς Πριγγίπιστα ΔΩΡΑΔΙΣΤΡΙΑ. Ὑπερηφανευόμενοι διὰ τὴν ἔξοχον αὐτῆς συνεργασίαν καὶ δημοσίᾳ δημολογοῦμεν ἐγκαρδίως χάριτας τῇ περιβλέπτῃ Κυρίᾳ. Τὴν μετάφρασιν εὐγενῶς ἐποίησατο ὁ παρ' ἡμῖν Ἀριστοβάθμιος διδάκτωρ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐξαιρετός ἡμῶν φίλος κ. Ἰωάννης Γ. Γερόκη.

τίου *Γαλλίας*, ἀλλ' ἀπετέλεσεν ἐν τῶν μάλλον πρωτοτύπων μερῶν τοῦ ωραίου βιβλίου του. Βεβαιωθεὶς δηλ. ὅτι τὸ κλίμα καθίσταται κατὰ τοσοῦτον τραχύτερον, καθόσον ἀνερχόμεθα τὰς κλιτύας τῶν ὀρέων, ὁ Ζιρῶ-Σουλαρί διακρίνει πέντε ζώνας βλαστήσεως κλιμακῆδὸν διατεταγμέναις καὶ χαρακτηριζομέναις ὑπὸ τῆς ἐλαίας, τῆς ἀμπέλου, τῆς καστανίας, τῆς ἐλάτης καὶ τῶν ἀλπικῶν φυτῶν.

Ἀπὸ τῶν προπόδων τῶν Ἑλλείνων ἀναβαίνων τις ἐπὶ μιᾶς τῶν κορυφῶν ἐπισκέπτεται τοσαῦτα διάφορα κλίματα, ὅσα καὶ ὁ μεταβαίνων ἀπὸ τῶν θαλερῶν ὄχθων τοῦ Ἑυρώτα πρὸς τὰς χιονοσκεπεῖς τῆς Σιβηρίας ἐρήμου. Ὅλιγοι δὲ τῶν περιηγητῶν ἀντιλαμβάνονται, ὅτι ἐν ὀλίγαις ὥραις διασχίζουσι ζώνας, αἵτινες ἐν πεδιάδι ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων διαστήματα μέγιστα, καὶ ὅτι κόσμος ὀλόκληρος ἐν μικρογραφίᾳ, μικροκόσμος τις, ἵνα μεταχειρισθῶ τὴν ἐκφρασιν τῶν ἀρχαίων, ἀνεπίσσεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Καὶ ὄντως, ἂν τὸ ἔδαφος, τὰ γῆινα στρώματα ἢ οἱ βράχοι ἦναι πανταχοῦ τὰ αὐτά, ἢ βλάστησις ὅμως, στολισμὸς εὐμετάβολος τῆς ἡμετέρας γῆς παρέχει εἰς τὰς διαφόρους χώρας ὅψεις ποικιλοτάτας. «Ἡ δυναστεία τῶν φοινίκων, ἔλεγεν ὁ Λινναῖος ἐν γλώσσῃ ποιητικῇ ἄμα καὶ βραχεῖα, βασιλεύει ἐν ταῖς θερμοτάταις τῆς ὑδρογείου χώρας, αἱ περὶ τοὺς τροπικούς ζῶνας κατοικοῦνται ὑπὸ φυλῶν δενδρυλίων καὶ θάμνων, πλοῦσις δ' ἐκ φυτῶν στέφανος περιβάλλει τὰς μεσημβρινὰς τῆς Ἑυρώπης ἀκτὰς, τὴν Ὀλλανδίαν καὶ τὴν Δανίαν κατέχουσι πλήθη πρασίνων ἀγροστεοειδῶν, πολυάριθμοι δὲ βρύων φυλαὶ ἐπισταθμεύουσιν ἐν Σουηδίᾳ· ἀλλὰ τὰ ὠχρὰ φύκη καὶ οἱ λευκοὶ λειχῆνες βλαστάνουσι μόνον ἐν τῇ ψυχρᾷ Λαπωνίᾳ, τῇ μάλλον ἀπομεμακρυσμένη τῶν κατοικησίμων χωρῶν. Τὰ ἔσχατα φυτὰ καλύπτουσι τὴν ἐσχάτην τῶν χωρῶν*.»

Τὰ ἡμέτερα ὄρη τῆς Ἑυρώπης δὲν παρουσιάζουσι τοσαύτας ἀντιθέσεις, ὅσας αἱ μεγάλαι σειραὶ τῶν ὀρέων τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀσίας. Ἐκεῖ τὰ αὐτοφυῆ φυτὰ, καθὼς καὶ τὰ καλλιεργούμενα παρέχουσιν εἰς τὰ ὄμματα τὰς θαυμασίας ἐκείνας εἰκόνας, τὰς ὁποίας φυσιοδίφης διάσημος ὁ Ἀλέξανδρος Οὐμβόλδος μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας ἀνεπαρέστησε. Πρὶν ἀναβῆ τις τὰς Ἄνδεις εὐρίσκει παρὰ τὴν θάλασσαν τὸ καλαμοσάκχαρον, τὸ ἰνδικόν, τὸν καφέ, τὰς βανανίας, ὑψηλότερα τὸν βάμβακα, ὑπεράνω αὐτοῦ τὸν ἀραβόσιτον, τὰς βατάτας, τὸν εὐρωπαϊ-

* Λινναίου *Λαπωνικῆ γλωσσίας*. Προλεγόμενα.

κόν σίτον· εἰς ὕψος 3300 μέτρων ἀπαντῶσιν εἰσέτι τὰ κάρυα, τὰ μῆλα, ὁ σίτος καὶ ἡ κριθή, τὰ δὲ γεώμηλα ἀνέρχονται καὶ μέχρις ὕψους 4000 μέτρων· ἔτι ὑψηλότερα βοσκαὶ ἀπέραντοι παρέχουσιν ἄφθονον τροφήν εἰς τὰς λάμας, τὰ πρόβατα, τοὺς βόας καὶ τὰς αἰγας. Τὸ δ' ὄριον τῆς αἰωνίας χιόνος εὐρίσκεται εἰς ὕψος 4800 μέτρων.

Τοιοῦτοι ἀριθμοὶ ἐκπλήττουσι τὴν φαντασίαν. Τὶ δὲ εἶνε αἱ κολοσιαιαὶ δι' ἡμᾶς Ἄλπεις ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς κορυφὰς τῶν Ἰμαλαίων, τῶν Ἄνδεων καὶ τῶν Κορδιλιερῶν; Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ὑδρόγειος σφαῖρα δὲν φαίνεται ἡμῖν ὡς σημεῖον δυσδιάκριτον, ὅταν ἐν τῇ γαλήνῃ αἰθρίας νυκτὸς φέρωμεν τὰ βλέμματα ἐπὶ τῶν πελωρίων πλανητῶν, οἵτινες διατρέχουσι τὸ διάστημα μετὰ θαυμασίας κανονικότητος; Ἐάν τις ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν μεταρσίων τούτων κόσμων νὰ θεωρήσῃ αὐτὸν τὸν λεπτεπίλεπτον κόκκον ἀνάστατον ὑπὸ τῆς ἄφρονος ἀλαζονείας καὶ τῶν ἀπανθρώπων παθῶν τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ συνταρασσομένων λογικῶν ἀτόμων, ὅπως ὁ ὠκεανὸς συμπαρᾶσθαι εἰς τοὺς βαθεῖς αὐτοῦ κόλπους τὰ φύκη τῆς ἀκτῆς. Ἐάν ἐν τούτοις μᾶς εἶναι ἀδύνατον ν' ἀπολαύσωμεν τοιοῦτου θεάματος, ἡ διάνοια ὅμως δύναται νὰ μᾶς ἀνυψώσῃ ὑπεράνω τῆς μικρᾶς ταύτης σφαίρας, ἐνθα ῥέει ἡ εὐθραστος καὶ ὀδυνηρὰ ἡμῶν ὑπαρξίς, διδάσκουσα ἡμῖν νὰ περιφρονῶμεν μὲν τὰ μάταια μεγαλεῖά της, νὰ ἐκτιμῶμεν δὲ μόνον τὰ αἰώνια, τὰ ἐπιζήσοντα καὶ αὐτοῦ τοῦ σύμπαντος, ἧτοι τὴν ἀγαθοεργίαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀλήθειαν.

DORA D' ISTRIA

ΔΩΡΑΔΙΣΤΡΙΑ

Καθ' ἣν στιγμὴν ἀκριβῶς δημοσιεύεται ἀνωτέρω τὸ ἄφθονον τῆς Ἐπιφανοῦς Συγγραφῆς, ἀναγγέλεται ἀπροδοκῆτως ὁ αἰφνίδιος θάνατος τῆς περιβλέπτου Γυναικός.

Ἡ «ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΣΤΟΑ» τὸ πρῶτον τιμωμένη διὰ τῆς διαπρεποῦς Συνεργασίας τῆς ἐξόχου Συγγραφῆς, σπένδει δάκρυ ἐγκάρδιον τιμῆς καὶ υπερτάτης εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς, στεφανοῦσα αὐτὸν διὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἀνθέων, ἅτινα τόσον ἠγάπησεν ἡ ἑλληνικωτάτη καρδιά τῆς διασήμου Γυναικός.

Κατ' ἀτυχή σύμπτωσιν ἡ δημοσίευσίς ἐν τῷ παρόντι τόμῳ ἐπιτυχεστάτης εἰκόνοσ τῆς περιφανοῦς Συγγραφῆς, χαραχθείσης ἐπὶ τῇ βάσει τελευταίου ἀντιτύπου φωτογραφίας, ἦν εὐγενέστατα ἐφιλοδώρησεν ἡμῖν, ἀποδίδει ὑπερτατον δαίμα διακεκριμένου Σεβασμοῦ, πρὸς τὸ ὄνομα τῆς μετὰ τόσης στοργῆς καλλιεργησάσης τὰ γράμματα ΔΩΡΑΔΙΣΤΡΙΑΣ.

Ἡ περιφανὴς δέσποινα καὶ λογογράφος εἴλκε τὸ γένος ἐξ οἴκου ἠγεμονικοῦ, οὐσα θυγάτηρ τοῦ Μ. Γκίκα καὶ ἀνεψιὰ τοῦ ἠγεμόνος Ἀλεξάνδρου Γκίκα. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπιδείξατο μοναδικὴν κλίσιν φιλομαθείας, ἐξέμαθε πλείστας Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, ὡς ἐγνώριζε κατὰ βάθος, τελευταίον δὲ παρὰ τῷ ἀειμνήστῳ Γρ. Παπαδοπούλῳ ἠσχολήθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν, μετὰ πολυτίμου ζήλου μελετήσασα τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς, ἐν νεαρωτάτῃ ἡλικίᾳ γράψασα μελέτας τινὰς γαλλιστί, πολὺ ἐκτιμηθείσας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Δεκαπενταέτης μόλις ἐπεχείρησε τὴν εἰς τὸ Γερμανικὸν ἔμμετρον μετάφρασιν τῆς «Ἰλιάδος» καὶ ἔγραψεν ἱκανὰ δραματικὰ ἔργα. Τῷ 1849 ἡ ΔΩΡΑΔΙΣΤΡΙΑ, ἧς ἡ φήμη εἶχεν ἤδη διαδοθῆ ἀρκούντως, ὑπανδρεύθη τὸν Προίγγιπα Ρῶσσον ΚΟΛΤΣΩΦ ΜΑΣΣΑΛ-ΣΚΗ, ἀπεκατέστη δ' ἐν Ρωσσίᾳ, προσληφθεῖσα καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Αὐλῆς. Τῷ 1855 ἀπῆλθεν εἰς Ἑλβετίαν, ὅπου πρῶτη ἐπεχείρησε καὶ τὴν ἀνάβασιν τοῦ ὄρους Μοναχοῦ, ἐκεῖθεν δ' εἰς Βέλγιον, ἐν Ὁστένδῃ, ἐνθα ἐπεράτωσε τὸ ἔργον αὐτῆς «Ὁ Μοναστικὸς Βίος ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ» δημοσιευθὲν ἐν Βρυξέλλαις ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον

« Δώρα δ' Ἰστρία, » ὅπερ ἡ συγγραφεὺς ἐδανείσθη ἐκ τοῦ ποταμοῦ τῆς πατρίδος τῆς, τοῦ Ἰστρου. Ἐπανελθοῦσα εἰς Ἑλβετίαν, ἐγκατεστάθη ἐν Φλωρεντία, συνεργαζομένη ἐξόχως εἰς ἐπιφανῆ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, κατ' ἐξοχὴν τὴν « Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων » τὸ « Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον » τὸν Ἀθηναϊκὸν « Θεατὴν » καὶ τὴν Ἀθηναϊκὴν ἐπίσης « Ἐλπίδα », γράφουσα πάντοτε μετὰ θερμοτάτης ἀγάπης ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, πρὸ ἣν συνεδέετο πολυτίμως διὰ πνευματικῆς ἐπικοινωνίας. Τῷ 1867 ἡ Ἑλληνικὴ Βουλὴ τιμῶσα τὴν ἀξίαν καὶ τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀφοσίωσιν τῆς Συγγραφεύς, ἀνηγόρευσεν αὐτὴν πανηγυρικῶς Ἑλληνίδα Πολίτιδα.

Ἐν Φλωρεντία ἡ Δώρα δίστρια συνέγραψεν ἱκανὰ ἐξοχα βιβλία, ἐν ὧραιόταταις δ' ἐπιστολαῖς τὸ λαμπρὸν αὐτῆς σύγγραμμα « Αἱ Γυναῖκες ἐν τῇ Ανατολῇ. » Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, οὐτινος τὴν μετάφρασιν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐποίησατο ἡ παρ' ἡμῖν κυρία Αἰμιλία Παχὺ θυγάτηρ Σκουζέ, μετὰ πολλῆς κρίσεως, γνώσεως τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, ἀπεικονίζεται ἐξαιρετικῶς ὁ βίος καὶ ὁ χαρακτήρ τῶν Γυναικῶν καὶ τόπων τῆς Ἀνατολῆς.

Τὴν Ἑλλάδα ἡ Δώρα δίστρια ἐπεσκέφθη πολλάκις, συγγράψασα καὶ μελέτας περὶ τοῦ « Μέλλοντος τῶν Πελασγικῶν Ἐθνῶν, » τῶν « Ἰουίων Νήσων » καὶ τῆς « Συγχνόου Ἑλληνικῆς Ποιήσεως. »

Ἐν Ἑλλάδι εἶναι γνωστοτάτη, ἀνήκουσα εἰς τὸν κύκλον τῶν οὐκ ὀλίγων ἀγωνισθεισῶν, ὅπως καταστήσῃ γνωστὴν τὴν κίνησιν τοῦ κοινωνικοῦ καὶ φιλολογικοῦ ἡμῶν βίου. Χειριζομένη μετὰ σπανίας εὐχερείας καὶ κομψότητος τὴν Γαλλικὴν, Ἰταλικὴν καὶ Γερμανικὴν, ὠμίλει καὶ τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν, ἣν ὅμως δὲν ἔγραφεν.

Οἱ ἐν Ἑλλάδι οὐδέποτε θὰ λησμονήσῃσι τ' ὄνομα τῆς εὐγενεοῦς Γυναικός, ἥς ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐνθερμος καὶ ἐνθουσιώδης λατρεία πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὡς κοιτίδα ἐνδοξοῦ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἔθνος, εὐρὺ ἔχον στάδιον ἐν τῷ παρόντι, παρέμειναν μέχρι τῆς τελευταίας αὐτῆς πνοῆς.

Τὸ ἐν τῇ ΠΟΙΚΙΛῃ ΣΤΟΑΙ, ἀνωτέρω δημοσιευόμενον ἄρθρον τῆς ΔΩΡΑΔΙΣΤΡΙΑΣ, παραμένει τὸ τελευταῖον ἔργον τῆς διαπρεποῦς συγγραφεύς.

ΓΝΩΜΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ

ΚΑΙ ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΥΠΑ ΓΡΑΦΗΣ

ΛΟΓΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

Καὶ αὐτῆς ὁ φίλος λόγιος Γάλλος κ. Λέων Ὀλιβιέρως παρεχώρησε πρὸς στολισμὸν τοῦ παρόντος τόμου τὰς ἐν τῷ ἐξόχῳ αὐτοῦ τῇ ἀληθείᾳ « Λευκώματι » ἀναγραφείσας νεωτέρας γνώμας καὶ σκέψεις διακεκριμένων λογίων. Ὡς γνωστὸν εἰς τὸν τόμον τοῦ 1887 ἐδημοσιεύθησαν πανομοιότυπα τῆς ὑπογραφῆς μετὰ λαμπροτάτων γνωμῶν καὶ ἱκανῶς ὧραιότατων σκέψεων, ὅπως ἀνεκδότων, τῶν διατελεσάντων Πρωθυπουργῶν τῆς Ἑλλάδος, Κ. Κανάρη, Δ. Γ. Βούλγαρη, Α. Κομμουνδούρου, Θ. Ζαΐμη, Θ. Δηληγιάννη, Δ. Βάλβη καὶ τῶν Π. Βράϊλα Ἀρμένη, Ι. Σούτσου, Α. Ραγκαβῆ, Μ. Ρενιέρη, Β. Οἰκονομίδου, Π. Καλλιγᾶ, Ε. Κοκκίνου, Κ. Παπαρηγοπούλου, Π. Παπαρηγοπούλου, Κ. Φραερίτου, Ξ. Φαρρᾶ, Δημ. Ν. Καλλιφρονᾶ, Α. Παράσχου, Κ. Κόντου, Α. Βλάχου, Α. Συγγροῦ, Ε. Ροῖδου, Ι. Σκυλίση, Α. Βυζαντίου, Δ. Λάτα. Διὰ τῶν ἤδη δημοσιευομένων νεωτέρων ἐν ὅλῳ πρωτοτύπων ἰδεῶν μετὰ τῶν πανομοιότυπων τῶν ὑπογραφῶν ἀπάντων, συμπληροῦνται μοναδικὸν ὄντως ΔΕΥΚΩΜΑ, ἄξιον ἰδίας μελέτης καὶ προσοχῆς.

Ἀνεπάγγελτα πράττε.

1888

Στέφανος Ν. Δραγούμης

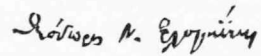
«Ζῆνα, τὸν φρονεῖν βροτοὺς
ὀδώσαντα, τὸν πάθει μάθον
θέντα κυρίως ἔχειν.»

Ἐν Ἀθήναις τῇ 26 Νοεμβρίου 1887.

Στέφανος Κουμανούδης.

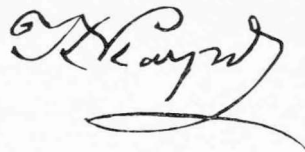
Ἡ πολιτικὴ ἰσχὺς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μαρτύ-
ριον φαιλότητος καὶ οὐχὶ διανοητικῆς ὑπεροχῆς.

Θεόδωρος Ν. Φλογαίτης.

Ἄνδρὸς χαρακτῆρ ἐκ λόγου γνωρίζεται.

Ἀθήναι τῇ 5 Νοεμβρίου 1887.

Κ. Ν. Κωστής

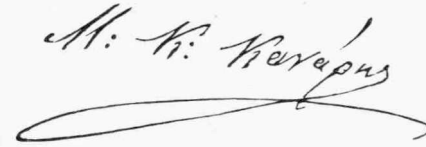
Ἔργασθῶμεν, καὶ πάλιν ἐργασθῶμεν.

Πάνος Κορωνάος (Ἀντιστράτηγος)

Ἄληθης πατριωτισμός, εἶναι ἡ ἀσφαλὴς ὁδὸς
πρὸς Πρόοδον, Δόξαν, Ἰσχὺν ἑνὸς Ἔθνους.

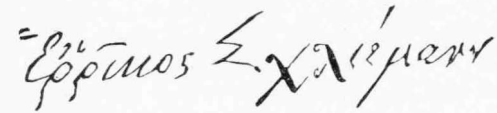
Ἐν Ἀθήναις τὴν 7 Μαΐου 1888.

Μ. Κ. Κανάρης (Ἀντιναύαρχος)

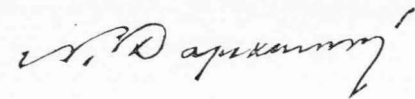
Ἐκ τῶν πόνων τοι τάγαθ' αὐξεται βροτοῖς·
ὁ δ' ἠδὺς αἰὼν ἢ κακὴ τ' ἀνανδρία
οὔτ' οἶκον οὔτε βίον οὔδεν ὠφελεῖ

Ἀθήνησιν 16 Δεκεμβρίου α.ω.π.ψ'.

Ἐφστάθιος Σκληρίμαν

Τὸ δίκαιόν ἐστὶν ὁ Βασιλεὺς τοῦ κόσμου

Ν. Δαμασκηνός

Ἄν ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία σκοπὸς τῆς πολι-
τείας, ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία λόγον ὑπάρξεως ἔχει
ὑπηρετοῦσα ὡς μέσον τὸν σκοπὸν.

Στέφανος Σερβίτ

Ἐλπίς, ἐσχάτη τῶν Θεῶν, σὺ μόνη ἀπομένεις
ἐντὸς καρδίας, λέγουσι, προῶρως τεθραυσμένης.
Ἄλλ' ἀπατῶνται· σύντροφος ἀκμάζει τῆς ἐλπίδος,
καὶ ὡς αὐτὴ ἀθάνατος, ὁ ἔρωσ τῆς πατρίδος!

Σοφία, Ὀκτώβριος 1888.

Κλίων Ραγκαβίς.

Κλίων Α. Ραγκαβῆς

Ἐὰν ἐκ τῶν πολλῶν περιπετειῶν τρικυμιώδους
βίου κατορθώσῃς νὰ γίνῃς ὁ ἦρωσ τῆς λύπης καὶ
τῶν πικριῶν, τότε μόνον γίνεσαι ἀληθῆς φιλόσο-
φος ὀρθῶς δυνάμενος νὰ διαγνώσῃς καὶ κρίνῃς
τοὺς ἄλλους.

Ἀθήναι 21 Φεβρουαρίου 1888.

Στέφανος Ζένοσ

Στέφανος Θ. Ζένοσ

Τὸ δι' ὀλίγον γινόμενον ἐτήρησα ἐν τῷ βίῳ ὡς
ὄρον, καὶ ἐν πολλοῖς ἐπέτυχα.

Σ. Α. Σπηλιωτάκης

Σ. Α. Σπηλιωτάκης

· Αἱ εὐγενέσταται τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ
ἀνθρώπου ἐκυδενίζονται ἐν τῇ κοινωνικῇ ἐνεργείᾳ,
ἐλλείποντος ἠθικοῦ παρ' αὐτῷ χαρακτῆρος.

Ἐν Ἀθήναις, κατ' Αὐγούστον 1888.

Νεοκλῆσ Καζάζησ

Νεοκλῆσ Καζάζησ

Ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου ἐφήμερος, βᾶσις δ'
αὐτῆσ κυρία ἡ ἄγνοια τοῦ μέλλοντοσ.

Ἀθήναι 1888.

Δημήτριοσ Βικέλασ

Δημήτριοσ Βικέλασ

Οὐδὲν εὐκολώτερον τοῦ ἀντιπολιτεύεσθαι, καὶ
μάλιστα διὰ τοῦ Τύπου· ἀλλὰ δυσκολώτατον τὸ εὐ-
συνειδήτωσ δ' ἐπωφελῶσ πολιτεύεσθαι. Ἀτελήσ δὲ
ὁ περὶ τῶν κοινῶν κρίνων καὶ τῶν διοικούντων τι-
μητῆσ προβαίνων ὁ μὴ ἐπὶ καιρὸν τινὰ πρότερον
διαχειρισάμενοσ δημοσίαν Ἀρχήν.

Ἐν Ἀθήναισ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1888.

Τιμοθέοσ Ι. Φιλήμονσ

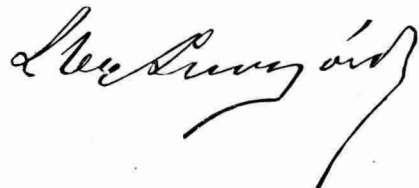
Τιμοθέοσ Ι. Φιλήμονσ

Πολιτισμός=Κοσμοπολιτισμός.
 Ἑλληνισμός; Κοσμοπολιτισμός ἐν τῇ ἀποκατα-
 στάσει τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους.
 Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Ἰουνίου 1888.

Λεωνίδας Μελετόπουλος

Ἄφες λέγειν, ποιεῖν δ' ὅ,τι χρῆ.

Νοεμβρίου 1888

Στέφανος Σκουλούδης

Υπάρχουσι πολλάι εὐχαριστήσεις ἐν τῷ κόσμῳ,
 πολλάι ἡδοναί, ἀλλ' ἡ μεγαλτέρα πασῶν εἶναι ἡ
 ἠθικὴ ἡδονή, ἣν μόνον ὁ καλὸς χριστιανὸς, ὁ κα-
 λὸς πολίτης, ὁ καλὸς οἰκογενειάρχης αἰσθάνεται,
 ὅταν ἐκπληροῖ ἀνελλιπῶς τὸ καθῆκόν του οὐδενὶ
 χαριζόμενος. Ἐν τῇ τοῦ **καθήκοντος** λέξει ἐνυπάρ-
 χει ἡ πρόοδος τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατ' ἀκολουθίαν
 ἡ πρόοδος τῆς ἀνθρωπότητος· τὰ λοιπὰ εἰσὶ κα-
 ρικεύματα.

Νικόλαος, Ι. Σαρίπουλος

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΝ

(Ἀφιερῶται τῷ κυρίῳ Ψυχάρῃ.)

Δὲν εἶναι γλῶσσα τοῦ Λαοῦ ἡ γλῶσσα ἡ δική σου·
 —Ποτέ του δὲν ὠμίλησε μετ' ἡ γραμματικὴ σου!
 Τὸ πνεῦμα ποῦγες μιά φορά μέσα σ' αὐτὴ τὸ χάνεις·
 Κοντεύεις σὰν τὸν ἄγγελο τὸν κάλαμο νὰ πιάνης.

Δὲν εἶν' αὐτὴ δημοτικὴ, ἀλλ' εἶναι πριόνι, ὅπου,
 Μονότονα κι' ἀλύπητα σχίζει τ' αὐτιά τ' ἀνθρώπου.
 Τοῦ κάκου εἰς τοὺς στίχους σου πολλαὶ φορὰς κτυπᾶται
 Γλῶσσα καὶ πνεῦμα· πάντοτε τὸ πνεῦμά σου νικάται.
 Τὸ πνίγουν φράσεις βάνουσαι καὶ ἀηδεῖς πολλακίς
 Καὶ γράφεις σὰν νὰ ὀμιλῇ κανεὶς Δημητρακάκης.

Κρίμα, στὴν ἐξυπνάδα σου τὴν περασμένην, κρίμα·
 Ὁ Δηλιγιάννης, σὰν μιλῇ, στὸ δούστιχο τὸ Βῆμα,
 Χωρὶς σου μάδα ν' ἡμ' αὐτὴν, πεθαίλωμε, ἀλήθεια,
 Πλὴν κὰν δὲν γράφει ποιήσιν· μάς λέγει παραμύθια....
 Ἐπειτα καὶ τὴ σκοτεινὴ διαβάζωμε Πρωῖα·
 Καὶ κᾶπως ἐσυνείθησε τ' αὐτὶ στὴν ἀηθία.

Πλὴν τοῦ ποτέ Πρωθυπουργοῦ, θαρρῶ, ἡ μουσ' ἀπέχει
 Καὶ δὲν σὲ συγχωρεῖ τ' αὐτί... καὶ τὸ αὐτὶ προσέχει·
 Ἐχει καρδιά· καὶ θὰ εἴπῃ καρδιὰ φιλοκαλία·
 Ἄ, εἶχες πνεῦμα ἔπρεπε νὰ ἔχης κι' ἀρμονία.
 Ἀλήθεια, εἰς τοὺς στίχους σου πολλακίς ἄλας βίπτεις·
 Πλὴν τρέχοντας σκοντάδουνε στὴ γλῶσσά σου καί... πίπτεις!

Κι' ὁ Ὅμηρος ἂν ἔγραφεν εἰς γλῶσσαν Ἑσκιμῶων,
 Θὰ ἦτον ποιητὶδίον τῆς νέας σχολῆς ζωῶν.
 Τὸ πᾶν εἶναι ἡ ἐμπνευσις· ἔμως ὁ γράφων στίχους,
 Πρέπει ν' ἔχη ἐκλεκτοὺς καὶ ἀνθρωπίνους ἤχους·
 Νὰ φαίνεται καὶ ἀνθρώπος, νὰ φαίνεται κι' ἀηδόνι·
 Ἄλλ' ἔμως εἰς τοὺς στίχους σου σχεδὸν κάνεις θυμόνει.....

Τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ἄλας σου στὴ γλῶσσά σου πεθαίνει
 Καὶ μοναχὰ τὸ γαύγισμα ἀπὸ τὰ δῶα μένει.

Προπάντων όταν με αυτήν πεζά κάνεις μιλάει...
 "Αν είν' αυτή 'Ελληνική στο διάβολο νά πάη!
 Πάρε τὰ Κλέφτικα νά ἰδῆς τῆς Γλώσσης μας τὴ χάρι·
 Ὅ κάθε στίχος της δροσιά ποῦ λάμπει στοῦ θυμάρι!

Εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ Λαοῦ τῶντι μεταλλεῖον·
 Ἔχει λαμπροὺς ἀδάμαντας, ἔχει πολὺ χρυσοῖον,
 Πλὴν μὲ σκωρίαν παχυλὴν σκεπάζεται συγχρόνως
 Καὶ πρέπ' εἰς τὴν ἐξαγωγήν καὶ προσοχὴ καὶ πόνος...
 Πλὴν σύ, τὴν χεῖρα εἰς αὐτὸ θεότυφλα βυθίζεις
 Καὶ ὅτι εὖρης... ἢ χρυσοῖον ἢ λάσπην μᾶς σκορπίζεις!

"Ἐγραφε κι' ὁ Χριστόπουλος πρὶν γεννηθῆς ἀκόμα,
 Πλὴν τῶνομά του ὁ Λαός τὸ ἔχει εἰς τὸ στόμα·
 Καθὼς μιλοῦσε ἔγραφε, καθὼς μιλεῖ τὸ Γένος·
 Κι' ὁ Ζαλακώστας ἔγραψε· ἀλλ' ἦτον ἐμπνευσμένος,
 Ἐκ τῆς γλῶσσης τοῦ Λαοῦ, τὴν ἀληθῆ καὶ μόνη·
 Ἄλλο τῆς λίμνης βάτραχος κι' ἄλλο βουνοῦ ἀηδόνη!

Μὴ σοῦ φανῆ παράενο πλὴν μὲ τὸν Κόντο μοιάζεις·
 Εἰκὼν του εἰς ἀνάποδῃ μ' αὐτὸν δὲν παραλλάζεις.
 Ἄλλῃ μεριά πέρνεις ἐοῦ κ' ἐκεῖνος πέρνει ἄλλῃ,
 Πλὴν μ' ἀπορία σμιγεται εἰς ἓνα δρόμο πάλι·
 Κ' ἐνῶ, ἐνῶ σὰς ἔρχεται νά εὐλοκοπηθῆτε,
 Τὸ ἴδιο σπῆτι κτίζεται· ἓνα σκοπὸ κρατεῖται.....

Σὺ στὰ ὑπόγεια κι' αὐτὸς στὰ κεραμίδι' ἀπλώνει·
 Σὺ, λάσπη φέρνεις καὶ αὐτὸς τοῦ ῥίπτει σκόνῃ.
 Τοῦ Ὀχλου Κόντος εἶσαι σὺ ἀναποδιά γεμάτος
 Καὶ τῆς Ἀκαδημίας μας ὁ Κόντος Λασκαράτος...
 Ἐκεῖνος ἀπ' τὴν ἔδρα του καὶ σὺ ἀτ' τὸ παζάρι,
 Συνεννοεῖσθε μὴ χαρὰ, παράενο ζευγάρι.

Δὲν σ' ἀγαπῶ, δὲν σὲ μισῶ· τὴν γλῶσσαν κρίνω μόνον·
 Μάλιστα ἔχω διὰ σὲ κρυμμένον τινὰ πόνον.
 Ἄλλὰ εἰς ἀγανάκτησιν ἡ γλῶσσά σου μὲ φέρει·
 Δὲν ἔχει ὄργανον καλὸν τὸ μουσικόν σου χέρι.
 Εἶναι ἀπὸ γαυγίσματα τῆς ἀγορᾶς γεμάτων·
 Τὸν Κόντον τὸν συχένομαι, πονῶ τὸν Λασκαράτον!

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΑΣΠΑΣΙΑ Ι. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ἠμμοσιεύομεν τὴν εἰκόνα τῆς πολυκλαύστου Ἀσπασίας Ἰακώδου Ἀργυροπούλου, τὴν ὁποῖαν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ζωῆς ἀνῆρπασεν ἀδικὸς θάνατος κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1887.

Θυγάτηρ τοῦ εὐπατρίδου Ἀθηναίου Ἀναργύρου Πετράκη, ἐξ ἀπαλῆς ἡλικίας ἔλαβεν ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχοντικῇ οἰκογενεῖα τῆς τὰ βάσιμα στοιχεῖα τῆς ἀληθοῦς πνευματικῆς μορφώσεως, ἣτις διαπλάττει τὴν καλὴν μητέρα καὶ τὴν ἀξιαν οἰκοδέσποιαν. Εὐφυῆς καὶ γλυκεῖα, γελοέσσα πάντοτε καὶ προσηνής, ἐγεννήθη ἵνα ἀγαπᾶται, ἀλλ' ἔζησε καὶ διὰ νά ἀγαπᾷ.

Ἀκολουθήσασα ἐν τῷ γάμῳ της οὐ μόνον τῆς πατρικῆς οἰκογενείας τῆ ἐκλογῆν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας καρδίας τὰς ὑπαγορεύσεις, ἀπετέλεσεν ἐπίζηλον πρότυπον συζύγου καὶ μητρός. Τὴν οἰκίαν Ἀργυροπούλου ἐπλήρου ἐλόκληρον τῆς Ἀσπασίας ἢ ὑπαρέϊς· πᾶσα χαρὰ, πᾶσα χρυσοῦ μέλλοντος ἐλπίς, πᾶσα συλλήβδην εὐτυχία ἐξ ἐκείνης ἀπέβρεεν. Ἐνόμιζέ τις ὅτι ἦτο τῆς οἰκογενείας αὐτῆς τὸ ἀγαθὸν πνεῦμα, τὸ ἀποδιῶκον πᾶσαν σκιάν, καὶ ἐκπέμπον φῶς καὶ δρόσον. Ἡ ἀλήθεια αὕτη ἐγένετο καταφανὴς διὰ τοῦ θανάτου της· εὐθὺς ὡς ἐκλείσεν εἰς αἰώνιον ὕπνον τὰ ἐκφραστικὰ ὄμματα καὶ εἰς παγερὰν σιγὴν τὰ φιλομειδῆ χεῖλη, πένθος καὶ ἐρήμωσις περιέβαλε τὸν ἀγαπητὸν σύντροφον, τὰ τρυφερὰ τέκνα, τὰς ἀδελφάς, τὸν ἀδελφόν. Παρηλθε χρόνος ἤδη ἱκανὸς ἀπὸ τοῦ σκληροῦ θανάτου της, καὶ ἔμως καὶ σήμερον ἔτι ἢ αὐτὴ κατῆρεια περικαλύπτει τὸν ἄλλοτε εὐτυχῆ οἶκον!

Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ὑπῆρξεν ἐκ τῶν οἰκειοτάτων τοῦ οἴκου Ἀργυροπούλου. Ἡτύχησε νὰ γνωρίσῃ τὴν Ἀσπασίαν ἐν τῇ τελέσει τῶν καθηκόντων τῆς οἰκοδοσοίνης, καὶ τῇ ἐκπληρώσει τῶν κοινωνικῶν της ὑποχρεώσεων. Εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐξαλείψῃ ἐκ τῆς μνήμης του ὁ χρόνος, ἕσος δῆποτε καὶ ἂν παρέλθῃ, τὴν ἑκτακτον ταύτην εἰκόνα. Ἦτο ἐκ τῶν σπανίων γυναικῶν, αἵτινες παράγουσι ζωηρὰν καὶ ἀνεξάλειπτον ἐντύπωσιν. Ἀφρωσιμένη σύζυγος, τρυφερὰ μήτηρ, δὲν περιέκλειεν ἑαυτὴν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ μόνον. Ἐν τῇ κινήσει τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, εἰς ἣν ἢ θέσις τῶν γονέων καὶ τοῦ συζύγου τὴν ἔταξεν ἐκ νεαρῶτάτης ἡλικίας, κατώρθου νὰ συντηρῇ τόσῳ προσφυῶς τῆς οἰκοδοσοίνης τὸν αὐστηρὸν τύπον. Ἐπέτυχεν ἐν τῇ ἀνατροφῇ αὐτῆς νὰ συνδυάσῃ τοῦ ἀγνοῦ ἐλληνικοῦ βίου τὰς παραδόσεις πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς. Τύπος ἀληθῶς μεμορφωμένης ἐλληνίδος, ὅστις ἔπρεπε ν' ἀποτελῇ παράδειγμα κατὰ τοὺς καιροὺς τούτους τῆς ἀκαταστασίας ἡμῶν τῆς κοινωνικῆς.

Ἰδοὺ διατὶ σύμπαρ τὸ Ἀθηναϊκὸν κοινὸν τὴν ἔκλαυσε μὲ τὰ ἀληθέστερα τοῦ πόνου δάκρυα. Κυριολεκτικῶς δάκρυα ἔβρεον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κηδείας αὐτῆς ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν πάντων. Καὶ ὅταν τὴν ἐκάλυψε τὸ χῶμα, κ' ἐξηλείφθησαν διὰ παντὸς οἱ εὐγενεῖς τῆς Ἀσπασίας Ἀργυροπούλου χαρὰκτῆρες, καὶ ὅταν παρήρχοντο οἱ μῆνες, οἱ ἀπομακρύνοντες συνήθως ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν ἀνθρώπων τὰς ἐκλιπούσας εἰκόνας τῆς ζωῆς, ἢ ἀγάπη τὴν ὅποιαν ἔκεινη ἐνέπνευσεν, ἢ κατῆρεια καὶ τὸ ἄλγος, ἅτινα ἢ ἀπώλειά της παρήγαγε, παρέμειναν ἀνεξάλειπτα ἀπὸ τῆς καρδίας τῶν συγγενῶν καὶ τῶν οἰκείων της.

Ἡ ἐλληνικὴ Μοῦσα ἐπὶ τῇ ἀπώλειᾳ ταύτῃ ἐτόνισε περιπαθῆς ἔλεγετον. Τὸ ἄσμα τοῦτο, ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἐμπνευσιν τοῦ ποιητοῦ μας Ἀχιλλέως Παράσχου, παραθέτομεν ὧδε ὡς εὐγλωττον ἐπίλογον τῆς ἀσθενοῦς ἡμῶν σκιαγραφίας.

11 Ἀυγούστου 1888.

Z.

ΑΧΙΛΛΕΩΣ ΠΑΡΑΣΧΟΥ

ΕΛΕΓΕΙΟΝ*

ΕΠΙ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ

ΑΣΠΑΣΙΑΣ Ι. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Α'.

ΕΧΕΙ κ' ἡ μαύρη γῆ χαρὰ κ' ὁ Χάρος τὴ γιορτὴ του
Γιορτάζουν καὶ τὰ μνήματα, γιορτάζουν κ' οἱ νεκροὶ του.
Ἐχθὲς τὴν νύκτα ἦτανε στὸ κοιμητήρι πέρα,
Πανηγυρᾶκι τῶν ψυχῶν, γιορτὴ, μεγάλη σχολὴ
Ξημέροισιν μεσάνυχτα, ἡ νεκρικὴ ἡμέρα
Κ' ἀπὸ τοὺς τάφους βγαίνανε οἱ πεθαμμένοι ὄλοι!
Τὰ μνήματα ἔταράζονταν, ξεσχίζαν γέννας πόνου
Ἀποθαμμένους ζωντανούς γεννοῦσαν στὸ σκοτάδι
Κ' ὀρνίθι, ἄφαντο, κρυφὸ—τοῦ Χάρου χελιδόνι,—
Ψυχᾶς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καλοῦσε κ' ἀπ' τὸν Ἄδη
Κ' ἄκουγες φτερουγίσματα στὸν οὐρανὸ, κ' ἀκόμα
Πνοαῖς πνιγμέναις, στεναγμοὺς βαθεῖς μέσα στὸ χῶμα
Ἄχ! ἄλλαις κατεβαίνανε ψυχᾶς ἀπὸ τ' ἀστέρια
Καὶ ἄλλαις ἀνεβαίνανε ἀπὸ τὸ μνήμα πάλι
Κανδήλια ταῖς ἐφώτιζαν θαμπὰ καὶ νεκροκέρια
Αὐτὸς εἶνε ὁ ἥλιος τους· δὲν ἔχουν λάμψι ἄλλη!

Β'.

Τὰ κυπαρίσσια ἐμαύριζαν κ' ἀσπρίζανε χιονάτα
τὰ μάραθα τὰ κρούα.
—Τραπέζια χάρον θλιβερὰ—μὲ κόλλυβα γεμάτα
Ἄομως νεκρὸς δὲν φαίνονται, οὔτε ψυχὴ καμμία.
Περίμεναν τὸ δεύτερο ὀρνίθι νὰ λαλήσῃ,
Γιὰ ν' ἀλλθῇ συντροφιά νεκρῶν στὸ δεῖπνο νὰ καθήσῃ.

* Ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς εἰς τὸ Μνημόσυνον τῆς πολυδακρύτου Ἀσπ. Ι. Ἀργυροπούλου.

Γιατὶ πεινοῦνε κ' οἱ νεκροὶ καὶ βγαίνουν τυλιγμένοι....
 Μέσ' στὰ πλατεῖά τους σάβανα νὰ φᾶνε πεινασμένοι....
 Τὰ κόλλυβα ἔχουν τροφή καὶ γιὰ νερὸ τὸ δάκρυ,
 Καὶ τὸ λιβάνι μυρωδιὰ ποῦ καίει σὲ μιὰ ἄκρη.
 Πλήν... θέλουν τύχη καὶ αὐτὰ τὰ μνήματα ἀκόμα
 Πόσα δὲν ἔχουν κόλλυβα οὔτε κερὶ κανένα,
 Οὔτ' ἓνα νεκρολούλουδο στὸ ἔρημὸ τους χῶμα
 Κανεὶς δὲν βρίσκειται γι' αὐτὰ τὰ παραπονεμένα
 Καὶ οἱ νεκροὶ τους βγαίνουνε μέσ' ἀπ' τὰ χῶματά τους,
 Ὅμως τοῦ κάκου ψάχνουνε νὰ βροῦν τὰ κόλλυβά τους.
 Καὶ μένουνε ἀδείπνητοι καὶ καταφρονημένοι,
 Χωρὶς λιβάνι καὶ κερὶ καὶ στή γιορτὴ τους ξένοι.
 Γι' αὐτοὺς δὲν βρίσκειται καρδιά, δὲν βρίσκειτ' ἓνα χέρι,
 Δυὸ κόλλυβα καὶ ἓνα μικρὸ κεράκι νὰ τοὺς φέρη.

Γ'.

Βουβὴ ἀντάρα ἔξαφνα στὸ κοιμητήρι ἐχύθη
 Ἄπο μακρὰ τὸ δεύτερο ἀκούστηκε ὄρνιθι.
 Τὰ μνήματ' ἀνοιχθήκανε, ἀνοίγαν' ὅλο ἓνα
 Ἀκολουθοῦσ' ἡ μυστικὴ τοῦ κάτου κόσμου γένη...
 Γέμισ' ὁ τόπος, γέμισε ἀπὸ νεκροὺς χιλιάδες
 Μέσ' στὰ κανδήλια ἔβλεπες, καὶ μέσα σταῖς λαμπάδες
 Καὶ ἀπὸ μαῦρο ἔγινε μὲ μιᾶς τὸ κοιμητήρι
 Χιονάτο ἀπὸ τὰ σάβανα ποῦ οἱ νεκροὶ ἐφοροῦσαν
 Καὶ στολισμένοι στὸ πικρὸ ἐβγαῖναν πανηγύρι:
 Τὴν ὁμορφιά ποῦ εἶχανε ἀκόμη τὴν ποθοῦσαν!
 Ἦθελαν ν' ἦνε ὁμορφοὶ σὰν ὅταν ζοῦσαν πάλι
 Μὲ τὴν δροσοῦλα τῆς νυχτιᾶς σγρουραῖναν τὰ μαλλιά τους,
 Τριαντάφυλλα ἐβάζανε στὰ στήθια, στὸ κεφάλι
 Κ' ἐπλένανε μὲ δάκρυα τὰ κρύα σάβανά τους.
 Ἄχ, ὅ,τι ἔβλεπαν, μυρτιὰ ἢ λούλουδο πεσμένο,
 Μὲ πόθο τὸ στολιζοῦνταν κ' εἰς μνήμα ἀραχνιασμένο
 Τὰ κάλλη τους ζητούσανε νὰ βροῦνε τὰ λυωμένα,
 Τὰ χρόνια τους τὰ εἴκοσι, τὰ νειάτα τὰ θαμμένα...
 Μάζον' ὁ νεὸς τὴ λεβεντιὰ καὶ τὴν παλληκαριά του,
 Ἡ κόρη τὰ χρυσὰ μαλλιά στὸν κῆπο τοῦ θανάτου,

Τὰ κόκκαλά του ὁ γέροντας στὸν τάφο σκορπισμένα,
 Καὶ τὸ παιδάκι ἐξήταε τὰ κάλλη τὰ χαμένα.
 Ἔσμιγε γῆ καὶ οὐρανός· τὰ μνήματα ἐβογκοῦσαν,
 Καὶ μὲ φτερὰ μεταξωτὰ τὰ βρέφη ἀναπετοῦσαν.

Δ'.

Ὅμως σὲ τάφο ἀνθόστρωτο καὶ νειόσκαφο ἀκόμα,
 Μπρὸς στ' ἀνοιχτὸ του στόμα,
 Τί ἦταν, τί τὸ φωτεινὸ, τὸ ἄσπρο ἐκεῖνο σχῆμα,
 Ποῦ ἔστεκε ἀκίνητο κ' ἐκύτταζε τὸ μνήμα;
 Κυπαρισσάκι, ἂν τῶλεγες, δὲν ἦταν κυπαρίσσι
 Δὲν ἦταν μῆτε λυγαριὰ ἢ κρίνο ἀνθισμένο,
 Οὔτε ἀστέρι ποῦ ζητεῖ τὴ λάμψη του νὰ χύση,
 Σὲ τάφο ἀραπημένο.
 Ὡσὰν Νεράιδα ἐφαίνονταν, μηλίτσα χιονισμένη,
 Κάτασπρη κύνου φτερωσιὰ μὲ φῶς ζευγαρωμένη....
 Ἄχ, ὄχι, ὄχι ἦταν Νειᾶς κορμὶ ἀφροπλάσμενο
 Τριανταφυλλιά ποῦ πέθανε, λουλουδι μαραμένο
 Ἡ ποιήσις τῶν γυναικῶν εἰς τῆς καρδιᾶς τὴ χάρι,
 Ἀγάπης χαμογέλασμα, ἀκτίν' ἀπ' τὸ φεγγάρι.
 Ἦταν ἀηδὸνι πῶψαλλε μιὰ μέρα εὐτυχία,
 Κεῖνη ποῦ κλαῖμε ὅλοι μας ἐδῶ ἢ Ἀσπασία!
 Διπλὸ φοροῦσε φόρεμα τ' ἄσπρα τὰ σάβανά της,
 Σκεπάζαν ἄλλα, ὀλόμαντρα χυμένα τὰ μαλλιά της.
 Θανοῦδες μαῦρα σύννεφα ἐπέφτανε σὲ χιόνι...
 Κ' ἐστέκετο ἀκίνητη, μακρὰ ἀπ' ὅλους, μόνη
 Τὰ κυπαρίσσια ἐκύτταζε ποῦ σάλευαν ἀγνάντια
 Καὶ λάμπανε τὰ μάτια της, τὰ μαῦρα της διαμάντια,
 Σὰν μέσ' σὲ μαῦρο φύλλωμα κατάχλωμη ἀκτίν' ἄκτινα
 Εἶχε στήν ὄψι τὴν αὐγὴ, τὴν νύκτα στὰ μαλλιά της,
 Κῶμα κ' ἀγέρι στὸ κορμὶ, στὸ μέτωπό της κρῖνα
 Κι ὅλη τὴν χάρι τῶν πουλιῶν σὲ κάθε κίνημά της.
 Ἄχ, ἦταν τόσο εὐμορφη! σὰν ὅταν ζοῦσε πάλι
 Πλήν ὄχι, ὁμορφότερη καὶ μ' ἄλλου κόσμου κάλλη.
 Γιατὶ ἐπῆρε τ' οὐρανοῦ ἀγέρι τὸ κορμὶ της
 Τὸ σῶμα ἔγεινε ψυχὴ καὶ ἄνθος ἢ μορφή της....

Με άπορία έβλεπε τούς τάφους φωτισμένους,
 Τό κοιμητήρι, τούς Σταυρούς και τούς αποθαμμένους.
 Στο μέτωπό της έβαλε τό άκρίβό της χέρι
 Κ' έπάσχιζε νά θυμηθῆ τῆ μνήμη της νά φέρῃ.
 Δέν ἤξευρε ποῦ βρισκουνταν... στό μνημά της έστάθη,
 "Εσκυψε και εκύτταξε τὰ σκοτεινά του βάθη
 Και εἶδε ρόδα και μυρτιαῖς επάνω στού Σταυρό της,
 Ποῦ μυρωδιά εχύνανε άγία στού πλευρό της·
 "Επήρ' ένα τριαντάφυλλο, τό έβαλε στα στήθη,
 Τό μύρισε και ἡ νεκρή άμέσως ένθυμήθη...
 "Αχ, μύρισε 'Ιάκωβο στού ρόδο τ' άνθισμένο
 Αὐτός από τό δειλινό κι άλλους άνθους άκόμα,
 Αὐτός τῶχε σταλυμένο.

Με πόνο τό εφίλησε τό πεθαμμένο στόμα
 Κ' έσμιξε ρόδο τῆς ζωῆς με ρόδο Χάρον άλλο...
 «Θά έλθῃ, εἶπε· φόρεμα νυφιάτικο θά βάλω
 »Θυμῶμαι πόσο τ' έρεσε τοῦ γάμου τό στεφάνι·
 »Βασίλισσα τῆς λεμονιάς τό άνθος θά με κάνῃ!»
 Και με χαρά στολίξετο ἡ Νειά ἡ πεθαμμένη·
 "Εντύθηγε τοῦ οὐρανοῦ νεφέλη χιονισμένη,
 Και με τὰ δάκτυλά της
 Τὰ μυρισμένα εχώριζε κ' εχτένιζε μαλλιὰ της!
 "Επειτα έπήρε από τό Σταυρό εἰς τῆ γλυκειά της πλάνη
 Τριαντάφυλλα και τάκαμε νυφιάτικο στεφάνι.
 Και νύφη, μπρός σέ άνοικτό, τό έβαλε μνημεῖο
 Και πεθαμμένη, ζωντανό επρόσμενε Νυμφίο!
 .....
 "Αχ! πρόσμενε δλόχαρη ἡ δύστυχη 'Εκείνη
 Μάζουε δροσερά φυτά και νερόκοπη ραζία
 Κ' έσυλλογίζουνταν αὐτῆ θά δώσω τῆ μυροσίνη
 Στ' άγαπημένο ταῖρί μου· στόν άδελφόν μου 'Ια
 Εἰς τὴν Μαρία μενεξέ λευκό και στή Φανή μου,
 Δαφνοῦλα γιὰ τὸν Κίμωνα και γιὰ τὸν Περικλῆ μου!
 Και τούς άνθους της έφερε στα πικραμένα χείλη·
 Κάθε όνομα και φίλημα· κάθε φιλή και δάκρυ,
 Κ' εφώτιζε τὴν ὄψη της τοῦ τάφου τό κανδήλι,
 "Οπου άκτίνα εχυνε θλιμμένη σέ μιάν άκρη.

Τ' όρνίθι πάλι εκραξε απ' τὰ χωράφια πέρα·
 "Ετελείωσεν ό μυστικός τῶν πεθαμμένων δειπνος...
 Σβύναν κανδήλια και κεριά· εσίμου' ἡ ἡμέρα
 Κ' ἤρχουνταν ό άξύπνητος, ό σιδερέμιος ὕπνος.
 Οι πεθαμμένοι εμπαιναν στού μνημά τους και πάλι·
 "Αργά, άργά οι δύστυχοι και δίχως βιά μεγάλη...
 "Αχ, άφιναν τὸν οὐρανό, τ' άγέρι και τ' άστέρια
 Και μέσ' στού λάκκο επεφταν και σταύρουσαν τὰ χέρια...
 Τοῦ χάρου ὕπνος μονομιᾶς στού κοιμητήρι εχύθη·
 "Ολα κοιμήθηκαν μαζί με τὴν άθανασία,
 Σὲ πῆχεις τρεῖς ό θάνατος άντάμ' αποκοιμήθη.
 Χωρίς νά θέλῃ εγειρε στή γῆ κ' ἡ 'Ασπασία,
 Πλὴν πρὶν τὰ μάτια της κλεισθοῦν, τό χῶμα πρὶν τὴν κορύψη,
 "Εξω τοῦ τάφου τ' άνθη της επρόφθασε νά ρίψῃ!
 Τό πικραμένο δῶρό της ποῦ απ' τό μνημα δίνει...
 Και σήμερα στήν 'Εκκλησιὰ μᾶς κάλεσεν 'Εκείνη.
 Τραπέξι ετοίμασε πικρὸ μπρός στόν 'Εσταυρωμένο,
 Με μαῦρα σκεπασμένο.
 Και δίσκο βλέπει επάνω του ἡ φιλικὴ ματιά μας·
 Θε νά μᾶς δώση κόλλυβα κι εμεῖς τὰ δάκρυά μας.
 Γιατί εἶνε τὰ σαράντά της και τῶν ψυχῶν ἡμέρα,
 Σχόλη διπλῆ γιορτάζουνε στή γῆ και στόν αἰθέρα.
 "Αχ, νά πιστέψω δέν μπορῶ, δέν ἠμπορῶ άκόμα,
 Μοῦ φαίνεται αδύνατο, έξω απ' τὴ φύσι, ψέμμα,
 Πῶς με τό Χάρο άγκαλιαστά, κοιμᾶται μέσ' στού χῶμα,
 Και πῶς γιὰ πάντα εκλεισε τό φιλικὸ της βλέμμα.
 Ζωὴ και μνημα, θάνατος και 'Ασπασία μοιάζει;
 Τέτοιος γαμπρός πῶς ἠμπορεῖ μ' εκείνην νά ταιριαζῇ;...
 "Η τρυφερὴ της ἡ ψυχὴ πῶς ἠμπορεῖ ν' αφήσῃ,
 Σκοτάδι στόν 'Ιάκωβο, σκοτάδι στα μικρά της;
 Μποροῦσε και τό θάνατο άκόμη νά νικήσῃ,
 Για νά μὴν χύσουν δάκρυα ορφάνιας τὰ παιδιὰ της.
 Σὲ μνημα μάνας δύσκολα κτυπᾶ πικρὴ καμπάνα,
 Γιατ' εχει δύναμ' 'Ηρακλῆ μέσ' στήν καρδιά ἡ Μάνα
 "Αχ, ναί ἡ 'Ασπασία μας δέν εἶν' αποθαμμένη·
 Δέν πέθανε, εχει ζωὴ άκόμη μέσ' στα στήθια·
 "Αληθεια τόσο φοβερὴ δέν ἠμπορεῖ νά γένῃ·

Το φέμμα εἶν' ἀληθινὸ καὶ ὄχι ἡ ἀλήθεια!
 Ποῖος εἶπε πῶς ἀπέθανε καὶ γιὰ νεκρὴ τὴν κλαίρει;
 Τὸν λόγο τοῦτον τὸν τρολλὸ ποιοῦ στόμα τονὲ λέγει;
 "Ὅχι· δὲν ἔκλεισ' ἡ γλυκειά, ἡ φιλικὴ ματιὰ της·
 Ὁ Χάρος δὲν ἠμπόρεσε τὴν λάμψι της νὰ κλέψῃ·
 Κι' αὐτὰ ἐδῶ ποῦ βλέπομε δὲν εἶνε κόλλυβά της·
 Εἶνε γλυκίσματα γιορτῆς· μ' αὐτὰ θὰ μᾶς φιλέψῃ....
 "Ὅπου κι' ἂν εἶνε θὰ φανῇ· θὰ ἔλθῃ στὴ γιορτὴ της·
 Θαροῦ πῶς βῆμ' ἀγαπητὸ ἀκούω φτερωμένο,
 "Ὅτι ἡ ἀσημένιά της ἀκούεται φωνὴ της
 Καὶ τὸ ἀγνό της μέτωπο πῶς βλέπω ἀνυψωμένο!
 Ναί, εἶν' Αὐτὴ· δὲν κοιτεται μέσα στὴ γῆ τὴν κρύα·
 Τ' ἀστέρι δὲν σκεπάζ' ἡ γῆ κι' ὁ τάφος Ἀσπασία!
 .....

Ε'.

"Αχ! τὴνὲ βλέπει ἡ καρδιὰ καὶ ἡ ἀγάπη μόνο·
 Τὰ μάτια γίνονται τυφλὰ εἰς τὸ μεγάλο πόνο
 Καὶ βλέπει σαλευμένος νοῦς ἀνύπαρκτα μπροστά του....
 Κάνεις ποτὲ δὲν ἄφησε τὸν ὕπνο τοῦ θανάτου!
 Καμμιά φορὰ τὸ ὄνειρο φίλο νεκρὸ μᾶς φέρνει,
 Ἀλλὰ ξηλεῦει ὁ θάνατος, ξυπνοῦμε καὶ τὸν παίρνει....
 Γελᾶστηκα· δὲν ἔρχεται, εἶνε βαθεῖα στὸ μνήμα·
 Τὸ βῆμα ὅπου ἄκουσα δὲν ἦτανε δικό της·
 Ἦταν τὸ βῆμα τοῦ Παπᾶ ἐκεῖ μέσ' στ' ἄγιο Βῆμα,
 Καὶ Χερουβείμ εἰκόνισμα μοῦ ἐφάνη πρόσωπό της....
 Πλήν μὴ λυπᾶσθε, τοὺς νεκροὺς νὰ βλέπομε μποροῦμε·
 Τ' ἀγαπητὰ τους πρόσωπα θερμὴ ἀγάπη κλέφτει·
 Κάθε στιγμὴ κυττάζομε ἐκείνους ποῦ θρηνοῦμε·
 Τὸν πόνο μάτι ἔχομε καὶ τὴν καρδιὰ καθρέφτη....
 Ναί· βλέπομε τὴν ὄψι τους κι' αὐτοὶ τὰ δάκρυά μας·
 Ἐκεῖνοι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κι' ἐμεῖς ἀπ' τὴν καρδιὰ μας!

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΕΥΡΥΣΘΕΝΗΣ ΓΚΙΖΑΣ

ΕΥΡΥΣΘΕΝΗΣ ΓΚΙΖΑΣ

Οἱ Ἕλληνες καλλιτέχναι εἶνε ἔκθετα τέκνα. Ἡ μήτηρ των ἡ Ἑλλάς μόλις γεννηθέντα καὶ δεχθέντα εἰς τὸ στήθος τὴν ἀρωματικὴν αὔραν τῶν τερπνῶν τοπειῶν τῆς γενεθλίου γῆς, τὰ ρίπτει μακρὰν της μὲ ὄλην της τὴν σκληρότητα μὴ ἀρνούμενη καὶ αὐτὰ τὰ ἐξοδα τῆς ἀπαγωγῆς!.. Ἐν τούτων εἶνε καὶ ὁ Γκίζας· διπλοῦν ὄρφανόν. Ἀπὸ τοῦ Χατζηκώστα μετετέθη εἰς τὴν

Ἐσπερίαν. Καὶ εἰς ἀμφοτέρα ἔκθετον. Ἄλλ' ἡ Μοῦσα, ἥτις ἔχει τὸν πόνον εἰς τὰ στήθη τὸν περιεπτύχθη καὶ τὸν ἐνεκολπώθη, σήμερον δὲ ὁ νεαρὸς Γκίζας εἶνε τὸ τέκνον τῆς Εὐτυχίας. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1863. Ὁ πατὴρ του ἦτο Διευθυντὴς τοῦ Ὀρφανοτροφείου, ὅπου μετὰ θάνατον περιελήφθη ὁ υἱὸς του ὡς ὄρφανόν!... — Τί φυσικώτερον!... — Δὲν εἶχεν εἰσελάσει εἰς τοὺς ἐφήβους καὶ ἤδη ἡ ἀνταύγια τῆς τοῦ ἐντός του κεκρυμμένου πυρσοῦ ἤρχιζε νὰ φωτίζῃ τὸ εὐρὸ μέτωπον τοῦ παιδός. Καὶ εἶχε πράγματι εὐρὸ μέτωπον, πάλλευκον, ὡς ἀλάβαστρος λεῖτον, ἐφ' οὗ οἱ τόνοι εὐκόλως νὰ συμπλέκωνται καὶ νὰ ὀρχῶνται. Δύο μέλανες ζωηροὶ ὀφθαλμοὶ κάτωθεν, προεμήνουσιν εὐφυᾶ φύσιν. Ῥίς εὐθεῖα, χεῖλη πλατεῖα, ὅπως συλλαμβάνωσι τὸν αὐλὸν καὶ τὸν χειρίζωνται ὡς στρατιώτης τὸ ὄπλον του. Ὁ νῦν Διευθυντὴς τοῦ Ὀρφανοτροφείου τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὸ Ὁδεῖον. Ἐντεῦθεν ἄρχεται τὰ

στάδιον. Δι' ἀλμάτων ὑπερεπήδα τὰς τάξεις, πάντοτε ἐπαινούμενος καὶ θαυμάζόμενος ὑπὸ τῶν καθηγητῶν του καὶ ὅλα αὐτὰ μὲ ἐν μικρὸν τεμάχιον ξύλου, μὲ ἓνα αὐλόν, ἐξ ὧν ὑπάρχουσιν ἑκατομμύρια εἰς τὸν κόσμον! . . .

* * *

Ἐμεινε τέσσαρα ἔτη ἐν τῷ παρ' ἡμῶν ᾿Ωδεῖω, ὅτε μιᾷ ἡμέρᾳ ὁ κ. Ῥενιέρης διαγνοὺς τὴν εὐφυΐαν τοῦ νεανίου, συνίστησι τῷ μεταστάντι Λομβάρδῳ, ὑπουργῷ, τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑσπερίαν. Τῷ 1883 ἀποβιβάζεται ὁ Εὐρυσθένης Γκιζας εἰς τὰς ψυχρὰς ἀκτὰς τοῦ Βορρᾶ καὶ ἐκεῖθεν ἐντὸς 32 ὥρῶν σιδηροδρομικῆς πορείας εἰς τὴν θερμομαίνομένην μὲ τὸ πῦρ τῆς Τέχνης Βιέννην. Ὡς ἀπεψηγμένος καὶ πεπηγὼς ἔδραμε νὰ θερμανθῆ, προσεκολλήθη εἰς τὴν ζωογόνον ἐκείνην πυράν. Εἰσῆλθεν εἰς τὸ ᾿Ωδεῖον τῆς πρωτεύουσας τῆς Αὐστρίας. Ἐνταῦθα διατρέχει τὸ δεύτερον τμήμα τοῦ ἐνδόξου του σταδίου. Οἱ καθηγηταὶ τῆς σχολῆς ταύτης ἀρχῆθεν συνεπῆθησαν καὶ ἠγάπησαν τὸν Ἑλληνα πλαγιαυλητὴν. Εἶνε ἄλλως ὁ κ. Hellmesberger σφόδρα τῆς Ἑλλάδος φίλος καὶ τῷ ἐκεῖ σπουδάζοντι κ. Ἄλκ. Ἀνεμογιάννη διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ ἑλληνικὴν ἰδιότητα τὰ αὐτὰ συμπαθείας δείγματα δεικνύων. Ἡ μουσικὴ σχολὴ τῆς Βιέννης, εἶνε ἐκ τῶν ἀρίστων ἐν Βιέννῃ ἴσως μόνον τὸ Conservatoire τῶν Παρισίων φθάνει τὰς ὑψηλὰς ἐπάλλξεις τοῦ θαυμασίου τούτου τῶν Μουσῶν διδασκαλείου. Ἡ ἀπὸ τοιαύτης σχολῆς ἀνάδειξις καὶ ἐκτίμησις, εἶνε τὸ ἀσφαλέςτατον τεκμήριον, τὸ μᾶλλον ἐπιζήλον πιστοποιητικὸν διὰ πάντα νεαρὸν μουσικόν. Ὁ κ. Γκιζας τίποτε περιπλέον δὲν ἤθελεν, ὅταν δὲ τῷ ἐνεχείρισαν τὸ ἀργυροῦν μετᾶλλιον καὶ παμψηφεί ἐν ἐπευφημίαις, ἀνεκηρύχθη ὁ πρῶτος τυχῶν τοῦ ἀριστείου κατὰ τὰς ἐξετάσεις, ἦτο ἤδη ἱκανοποιημένος καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ποθήσῃ λαμπροτέραν μαρτυρίαν.

* * *

Ἡ παρέλασις του διὰ Τεργέστης, Ὀδησσοῦ, Ἀθηνῶν καὶ Κερκύρας εἶνε εἰς θρίαμβος διηνεκής. Πανταχόθεν ἐσύναζε δάφνας καὶ ἐπλήρου τὸ χρυσότευκτον ἄρμα του. Νέος συμπαθής, μὲ παράστημα εὐσταλές, κομψός, λευκός ὡς χιῶν καὶ ἀβρός ὡς νεᾶνις, ἤρκει ν' ἀναβῆ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, διὰ ν' ἀντηγήσῃ ἢ αἰθουσα εἰς παταγῶδη χειροκροτήματα. Ἐν Τεργέστη καὶ ἐν Ὀδησσῷ δύο ἀργυροὶ μὲ χρυσὸν πεποικιμένοι στέφανοι κατετέθησαν εἰς τοὺς πόδας του. Οἱ ἐν τῇ ξένη Ἑλληνας διέβλεπον ἐν

τῷ πόνῳ τῆς καρδίας των εἰς τὴν σγουρήν του ἐκείνην ὑπερήφανον κόμην τὴν νεκρανάστασιν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐν Ἀθήναις ἦλθε κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ οἱ κάτοικοι κατεγίνοντο φαίνεται εἰς τὰς ἐσπερίδας των καὶ δὲν ἠυκαίρουσαν κατ' ἀρχὰς ν' ἀκροασθῶσι τῶν μελῶν τοῦ αὐλοῦ του, ἀλλὰ ταχέως τὰ πάγη διελύθησαν, ἡ ἀξία του διεσαλπίσθη διὰ τοῦ τύπου καὶ ἀθρόον τὸ κοινὸν κατεπλήρου τὴν μικρὰν αἴθουσαν τοῦ ἐγχωρίου ᾿Ωδεῖου. Ὅταν κατὰ τὴν τελευταίαν του συναυλίαν ἐξετέλεσε τὸ «Gute Nacht mein Herzliches Kind», ὅλων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐξέπεμπον ψεκᾶδας, δρόσον ἀναπνευπομένην ἀπὸ ὀφθαλμοῦς συγκεκνημένους, ἀπὸ ψυχὰς μαγευμένας.

Ἦτο ἡ Κίρκη ἐπὶ τῆς σκηνῆς;

Ἦτο εἰς Ἑλληνα, ἐν εὐγενές τέκνον τῆς γῆς ταύτης, ἦτις καθ' ἑκάστην μᾶς συντρίβει μὲ τὴν ἀπογοήτευσιν.

Ἄλλ' αἰ ψεκᾶδες προμηνύουσι βροχὴν!

* * *

Ὁ Γκιζας ἔχει πνεύμονας ἰσχυροὺς, διὰ τοῦτο οἱ τόνοι οὓς ἐκπέμπει εἶνε οὐχὶ μόνον γλυκεῖς, ἀλλὰ καὶ παρατεταμμένοι. Πολλάκις ἐπὶ δευτερόλεπτα συνεχράτει τὸν ἦχον, προξενῶν μίαν ἠδυπαθῆ ἀγωνίαν εἰς τὸ ἀκρατήριον. Πολλοὶ τόνοι ἀνεδίδοντο καὶ μᾶλλον ἐξεσφενδονίζοντο ὡς ἐὰν ἐντὸς τοῦ αὐλοῦ ἐνετίθετο πυρίτις, δυναμίτις ἢ ἄλλη τις ἐκρηκτικὴ ὕλη. Ἦσαν σπινθῆρες καὶ ὄχι μέλη.

Ἐν μιᾷ ἐνταῦθα συναυλίᾳ τοσοῦτον κατενθουσιάσθη ὁ χρυσίου ἀφθονῶν κ. Στεφάνοβιτς, ὥστε ἐνηγκαλίσθη αὐτὸν καὶ τῷ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι τῷ χορηγεῖ τὰ μέσα, ὅπως ἐπὶ δύο ἔτη τελειοποιηθῆ ἐν Παρισίαις.

Ἴδου καὶ πάλιν ἡ Τύχη ἀκτινοβόλος!

Τὸν ἐναγκαλίζεται καὶ μᾶς τὸν ἀρπάζει!

Ὡ, εὐκλεές τέκνον. Ἴδου σοὶ ἀνοίγεται καὶ τὸ τρίτον τμήμα τοῦ σταδίου τῆς ἀναπτύξεώς σου, ἡ Πατρίς σου θὰ σὲ ἐνθυμῆται καὶ ὅταν ποτὲ ἄλλοτε ἐπιστρέψῃς, ἴσως φιλοτιμηθῆ καὶ σοῦ πλέξῃ κανένα στέφανον καλλίτερον ἀπὸ τὸν ἐν Κερκύρᾳ, ὅπου τὰ φύλλα τῆς δάφνης συνεκρατοῦντο μὲ ὀλίγον σῆγμα 10 λεπτῶν!

ΤΟ ΜΕΙΡΑΚΙΟΝ

Ἐπιγραφή: «Θεοδώρας», καὶ τοῦ «Ἡρακλείου» κ. Κλέων Ῥαγκαῶς καὶ ἤδη τιμῆ τὸν παρόντα τόμον τοῦ ἡμετέρου ἔργου διὰ τῆς ἐκλεκτῆς αὐτοῦ συνεργασίας. Τὸ ἔξοχον αὐτοῦ ποίημα τὸ «Μειράκιον» ἀληθῶς στολιζέει τὰς σελίδας τῆς «Ποικίλης Στοᾶς».

*ὦ Ζεῦ, τί δῆτα τοὺς ταλαιπώρους βροτοὺς
φθονεῖν λέγουσι; Σοῦ γὰρ ἐξαρτήμεθα,
δρῶμεν τε τοιαῦθ' ἅ ἐσὺ τυγχάνης θέλων.*
(Εὐριπίδης Ἰκετ. 736).

Τὸ δύστηνον, τὸ ἄκακον, ὦ πάτερ, τοῦτο πλάσμα
πῶς τῆς ὀργῆς σου ἄξιον τῆς κραταιᾶς ἐκρίθη;
Ἄνθ' ἄλλοι μὴ ἔθραυσε; Ἄνθ' ἄν πλὴν ἔχεις πλήθη
Ἡ μή τι ἄκαιρον αὐτοῦ ἀφύπνισέ σε ἄσμα;

Τὰ ὄμματα διήνοιξε τὰ κυανᾶ χθές μόλις,
θερμὸν πληροῖ τὸ μητρικὸν τὰς φλέβας ἔτι γάλα,
οἱ καταδότηι σου αὐτοῦ ἐγκλήματα τί ἄλλα
ἐμήνυσάν σοι χρίζοντα τῆς μὴνιδός σου ἕλκας;

Τὸ πᾶν συνθλίβεις, ἐν χαλκαῖς ἀγκάλαις περιβάλλων,
καὶ πελιδνὰ σέ τρέμουνι τὰ πλήθη τῶν ἀστέρων,
πῶς ἔδραψε τὸν πανσθενῆ δυνάστην τῶν αἰθέρων
τὸ τρυφερὸν μεираκιον, τὸ μόλις διαθάλλον;

Ποικιλοπτέρους ἔτι χθές διῶκον χρυσαλίδας,
μετ' ἄλλων παίδων εὐθυμον εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐσκίρτα,
καὶ εἰς θυσάνους ἔπλεκε τὸν θύμον καὶ τὰ μύρτα,
προσμειδιώσας πανταχοῦ φαιδράς ὄρων ἐλπίδας.

Καὶ ἤδη κάτωχρον, ἰσχνόν, μεμαραμένον στένει
ἐν τῇ κοιτίδι τῇ μικρᾷ, τὰ νεκρωθέντα μέλη
τῆς νόσου ὁ σκληρὸς ὁδοὺς πρὸ χρόνου κατασκελλεῖ,
καὶ τῆς φθορᾶς ἐγγὺς διψῶν ὁ δαίμων ἀναμάνει.

Πρὸς τί πλὴν τότε εἰς τὴν γῆν τῶν ὀδυρμῶν ἐστάλη,
καὶ τῶν γονέων ἔθραυσε τὸν βίον τῶν δυσμῶρων;
Πρὸς τί, πολύτιμον αὐτὸ τῆς εἰμαρμένης δῶρον,
ἢ μητρικὴ ἐδάσταξε βαρύποτμος ἀγκάλῃ;

Τὸ φάσμα βλέπεις τὸ βωδόν, τὸ ἄνωθεν τῆς κλίνης;
Ἡ μήτηρ αὐτῆ, δύστηνος εἰκοσαέτις κόρη.
Τὸ βλέμμα τέως εὐσεβὲς πρὸς οὐρανὸν ἠώρει,
ἀλλ' ἤδη παίζουσιν ἐκεῖ ἀρχαὶ παραφροσύνης.

Αὐτὴν γνωρίζεις· ἦνθισαν πεντάκις αἱ κοιλάδες
ἀφ' ὅτου νόμφη ἀλαζῶν καὶ μειδιῶσα ἔστη
παρὰ τὸν φίλον τῆς ψυχῆς. Ἐκεῖνος πλὴν ποῦ ἔστι;
Αἱ δύο τί νεκρώσιμοι δηλοῦσιν αὐταὶ δᾶδες;

Ναί, οἴμοι, θῦμα πρόωρον σπαρακτικῶν ὤδινων,
ἐντὸς ὑγρᾶς κατέρριψαν ὅπως προχθὲς ἀκόμη
ἐκ τῶν ἐσχάτων ὀσολῶν ἐκμισθωθέντες ὦμοι
τὸν τιμαλφῆ, τὸν ἱερόν, παμπόθητον ἐκείνον.

Καὶ ἤδη τί ἀπέμεινεν, εἰπέ, τῇ τρισταλαίνῃ;
Ἐν μόνον· σύμβολον ἡδὺ τῶν νεαρῶν ἐρώτων,
ἐνσάρκωσις γλαυκόμματος τῶν ἀσπασμῶν τῶν πρώτων,
τὸ βρέφος, ὅπερ ἀπηνῆς ἠπίταλος μαραίνει.

Ἰδὲ τὸ δειλαῖον μικρόν· ἡμιθανὲς στηρίζει
εἰς τῆς μητρὸς τὸ πρόσωπον παραμυθίας βλέμμα,
καὶ μετὰ πόνου μειδιῶν τὸ ἐσχάτον ἠρέμα,
παραμυθίας καὶ στοργῆς ἐκφράσεις ψιθυρίζει.

Ἡ θεά, ὦ πανάγαθε, οὐδόλωσ σέ ταράττει,
ἢ ἀποφράς; Ἄνάγητες ὁ κραταιὸς θυμὸς σου;
Πλὴν πῶς ἐν ᾧ τοῦ ταπεινοῦ ἐμοῦ, τοῦ πλάσματός σου,
ἐξ οἴκου ἅπας καὶ ὀργῆς, ἀσπαίρει καὶ φρυάττει;

Εἰς ποῖαν σπήλυγγα λοχᾶ τῶν οὐρανῶν τὸ τέρας
τὸ ἐντρυφῶν εἰς τὴν ὀσμὴν τοῦ σήποντος ἰχώρος;
Ὁ Φάλαρις ποῦ κρύπτεται, εἰπέ, ὁ αἰμοδόρος
ὁ τῆς δειλαίας διασπῶν τὰ σπλάγχνα ταύτης σφαίρας;

Τίς ὁ τὰ μέλη τρυφερῶν μιστούλων βρεφυλλίων,
ὁ τῶν σκελέθρων χορηγός, καὶ ἄναξ τῆς πανώλους;
Τίς ὁ τῶν κόσμων τοὺς σωροὺς τυφλῶς τοὺς φωτοδόλους
Εἰς ἄδην τρέπων εἰδεχθῆ δεινῶν ἀποφωλλίων;

Τίς ὁ μισῶν καὶ ἀπατῶν, ὁ διαιρῶν καὶ σφάττων,
ὁ τοὺς θαλλοὺς καταπατῶν καὶ κάλυκας θερίζων;
Σὺ, σύ, ὁ πάντα προειδώς καὶ τοῦ παντός ὀρίζων,
σὺ μόνος ὁ πανίσχυρος καὶ πάντα διατάττων!

Πλήν διατί, ὦ ὕψιστε; Πρὸς τί κατεπροδέθη,
τί ἑπταισέ σοι τῶν θνητῶν ἡ δύστηνος ἀγέλη;
Εἰσέτι καὶ λατρεύει σε καὶ κλεῶν σε θέλει
ἢ φύσις εὐγενῆς αὐτῆς, ὕψιπετεῖς οἱ πόθοι.

"ὦ, λέγεις, δοκιμὴ ἀπλῆ εἰσὶ τὰ ὧδε πάντα,
καὶ ἄσημος προθάλαμος ἡ γῆ τοῦ παραδείσου·
ἐκεῖ ἀμείβει θαψιλῶς ἡ φαινή μορφή σου
τὸν πάσας τὰς θελήσεις σου ἐκθύμως ὑποστάντα.

Ἐάν ἡ κόρη ταπεινῶς ἡ δυστυχῆς ἐκείνη
εἰς τὸ σεπτὸν σου θέλημα τὴν κάραν ὑποκύψη,
ἐάν τὸ πτώμα τὸ μικρὸν ἐπὶ τοῦ στήθους θλίψη,
καὶ ὅμως ἀδροχον αὐτῆς τὸ κατὸν ὄμμα μείνη·

ἐάν τὸν μόνον τῆς ψυχῆς αὐτῆς καρπὸν προδώσῃ,
καὶ βύση εἰς τὸν ἔσχατον αὐτοῦ λυγμὸν τὰ ὦτα,
τὸν δόντα εὐλογοῦσα πρὶν καὶ νῦν τὸν εἰληφότα,
αἱ κλεῖδες ἴσως τῆς Ἐδέμ καὶ δι' αὐτὴν λυθῶσι.

Ἴδοῦ ἡ φαύλη πρόφασις. "ὦ τύφλωσις καὶ φρίκη!
Πλήν πῶς οὐδὲ κατανοεῖς τὸν ἄνθρωπον ὁ πλάσας,
ἐν ᾧ, ἀπερικάλυπτον ἐκεῖνός σε φωράσας,
εἰς βίαν μόνον πρὸ πολλοῦ ἀμείλικτον ὑπέκει;

Ἡ κόρη αὕτη ἡ ἀδρά, ἰδέ, τὴν ἀπαίσιαν
περιφρονοῦσα πρότασιν, παράφορος σφαδάζει,
καὶ χάριν τοῦ μικροῦ αὐτῆς προθύμως θυσιάζει
καὶ τὴν ἰδίαν ὑπαρξίν καὶ τὴν ἀθανασίαν.

Πρὸς ὦραν ἄφες, Ὑψιστε, τὰς λιγυρὰς βαρβίτους,
τὰ ὡσανὰ παυσάτωσαν καὶ ἡ χρυσῆ ῥαψτώνη,
ἐν τῷ πικρῷ κατάδηθι τῶν ὀδοντῶν κευθμῶνι,
καὶ τὰς βασάνους ἐν αὐτῷ ἰδὲ τὰς ἀφορήτους.

Τί ἔστιν ἀφοσίωσις διδάχθητι, τοῦ μίσους
δοκιμασον τὸ κώνειον, ἐράσθητι καὶ κλαῦσον,
τὰς φαγεδαίνας τῆς σαρκὸς καὶ τῆς καρδίας ψαῦσον,
τὰ ἔλη πανταχοῦ ἰδὲ καὶ τὰς στυγνὰς ἀδύσσοις.

Ἐν τῇ φιάλῃ ἀντλησον τοῦ ἄλγους τῇ βαθεῖα,
καὶ ζύγισον τὴν ἄλυσιν τῆς ἐπὶ γῆς δουλείας,
καὶ τότε ἴσως δάκρυα πικρὰς μεταμελείας
καὶ σοῦ μικρὸν ὑγράνωσι τὰ ὄμματα τὰ θεῖα!

ΚΛΕΩΝ Α. ΡΑΓΚΑΒΗΣ

ΔΩΡΑ ΔΙΣΤΡΙΑ

Ἡ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦτο γνωστὴ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον Κυρία Κόλλια-Μασσάλισκη τὸ γένος Β. Γκίκα ἐγεννήθη τῷ 1824 εἰς Βουκουρέστιον. Ἐξοχος διὰ τὴν πολυμάθειαν αὐτῆς συνέταξε πᾶμπολλα ἔργα, ὧν διαπρέπουσι: Ὁ Μοιᾶ-στηριακὸς Βίος ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, Αἱ Γυναικες ἐν τῇ Ἀνατολῇ, Ἡ ἐν Ἑλλάδι περιήγησις.

Η ΠΛΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΑΣ

'Αφ' οὗ ἐπλάσθη ὁ 'Αδάμ, πρὶν ἢ σκεφθῆ ὁ Πλάστης
ὅτι καλὰ δὲν ἤρχετο νὰ μένη οὗτος μόνος,
ἡγάπα ὁ ἀπόλυτος ἐπὶ τῆς γῆς δυνάστης
νὰ κατακλίνηται συχνὰ ἐντὸς τερπνοῦ ἀνωῶνος,
καὶ νὰ διάγῃ τὴν ζωὴν τὴν ἄπειρον ἀγῶνος.

Καὶ ὄχι μόνον ὁ 'Αδάμ συχνάκις ἐκοιμᾶτο,
ἀλλὰ καὶ ὕπνον νήδυμον καὶ ὄφεις τις (ἐκεῖνος,
ὕφ' οὗ ἡ Εὐα ὕστερον ἢ ἄφρων ἠπατᾶτο)
εἰς τὸν 'Αδάμ προσήρχετο καθ' ὕπνον ἀκινδύνως,
καὶ τὴν πλευρὰν του ἔλειχε τὴν μίαν εὐφροσύνως.

Καὶ λείχων τὴν γυμνὴν πλευρὰν ἀφήρει ἀπ' ἐκεῖνης
πᾶν μῦρον ἀνθρώπινον, καὶ ἀντ' ἐκείνου πάλιν
ἐνέβαλλεν εἰς τὴν πλευρὰν μετὰ δικαιοσύνης
τὰ μύρια τῶν ὄφρων — καὶ ἠδονὴν μεγάλην,
ἣτις τοῦ ὕπνου τοῦ 'Αδάμ ἐπέτεινε τὴν ζάλην.

Καὶ ἐκοιμᾶτο ὁ 'Αδάμ, ὡς εἴρηται, συχνάκις,
χωρὶς τὸ πρᾶγμα ὁ πτωχὸς ποτὲ νὰ ἐνοήσῃ,
ὅτε ὁ ὄφεις, ἐκτελῶν τὸ ἔργον του πολλάκις,
κατώρθωσεν ἐκ τῆς πλευρᾶς τὸ πᾶν νὰ ἐκμυζήσῃ
καὶ εἰς αὐτὴν — τῶν ὄφρων τὴν ὕλην νὰ ἐγχύσῃ.

'Αλλ' ἂν καὶ ἦτο ἀβλαβὴς τῶν ὄφρων ἡ ὕλη,
δὲν ἦτο ὅμως βέβαια καὶ ὡς ἡ ἀνθρωπίνη,
καὶ μετ' ὀλίγον γάγγραινα κακόχυμος ἠπείλει
τὸ σῶμα ὅλον τοῦ 'Αδάμ τὸ θεῖον νὰ μολύνῃ,
καὶ τὸν προπάτορα ἡμῶν ἐδέξατο ἡ κλίνη.

Καλεῖ τὸν Πλάστην ὁ 'Αδάμ καὶ ὁ Θεὸς προστρέχει:
— «Τί ἔχεις, τέκνον μου 'Αδάμ;» — «Θεέ μου, τὴν πλευρὰν μου
πόνος ὀδυρὸς κατέλαβε καὶ ἀγνοῶ τί ἔχει...
'Ω πάτερ, ἀποδιώξον τὰ βύσκινα μακρὰν μου.»
— «'Αρκεῖ, παιδίον· ἔλπιζε ἐπὶ τὴν δεξιάν μου.»

Καὶ τείνας ἤδη ὁ Θεὸς τὴν χεῖρα τὴν ἀγίαν,
τὴν τοῦ προπάτορος πλευρὰν ἐκβάλλει ἄνευ πόνων,
καί, ἐπουλώσας τὴν πληγὴν ἀμέσως τὴν ἀθλίαν,
δημιουργεῖ ἐκ τῆς πλευρᾶς χωρὶς πολλῶν ἀγῶνων
λαμπρὸν τι καλλιτέχνημα — κατὰ τὴν ὄψιν μόνον.

Τότε . . . νεφέλη ἔκρυψε τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου,
εἰσίγησεν ἡ ἀηδῶν, τὸ ῥόδον ἐμαράνθη, —
καὶ μετ' ὀλίγον ἡ φωνὴ ἠκούσθη τοῦ Κυρίου
(ἀφ' οὗ καὶ πάλιν τοῦ Ἀδάμ ὁ ὕπνος ἐπεράνθη,
καὶ εἶδεν οὗτος ἄνθος ζῶν παρὰ τὰ κύκλω ἄνθη) :

«Σὺ, κύριε, ὁ ἀγαπῶν καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν
εἰς τὸν Μορφέα νὰ δωρῆς ἀθρῶς τὰ βλέφαρά σου,
λαβὲ πρὸς τιμωρίαν σου, τῶν πόνων σκληροτέρων,
λαβὲ τὴν Εὐάν παρ' ἐμοῦ, τὸ πλάσμα τῆς πλευρᾶς σου,
καὶ μάθε ἤδη ν' ἀγρυπνῆς, Ἀδάμ, μὲ τὰ σωστά σου!»

1888.

ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Δ. ΒΑΛΒΗΣ

Μετὰ ἰδίας εὐχαριστήσεως ἡ «Ποικίλη Στοὰ» συγκαταλέγει μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν συνεργατῶν τοῦ 1889 καὶ τὸν συμπαθῆ διηγηματογράφον, τὸν συγγραφέα τῆς «Ροζίνας Ἀνθοπώλιδος» κ. Λάμπρον Ἐνυάλην. Καὶ μακρόθεν τιμᾶ τὸ ἡμέτερον ἔργον δι' ὠραιότητος διηγήματος ὁ φίλος κ. Ἐνυάλης.

ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

ΙΜΑΙ ἐκ τῶν φρονούντων ὅτι ἕκαστος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶναι δημιουργὸς τῆς τύχης του· οὐχ ἤττον γεγονότα τινὰ ἐνίοτε κλονοῦσιν ἐκ θεμελιῶν τὴν πεποιθήσιν μου ταύτην, καὶ τοιοῦτό τι μικρὸν θὰ ἀφηγηθῶ.

Τὸ πολυδάπανον τοῦ ἐν Ἀθήναις βίου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἡ υπερτίμησις τῶν ἐνοικίων, ἡ ἔλλειψις δωματίων μετ' ἐπίπλων διὰ τοὺς σπουδαστάς, τοὺς ἀγάμους ὑπαλλήλους καὶ ἄλλους ξένους, ἅτινα ἀλλαχοῦ ἐν ἀφθονίᾳ ὑπάρχουσι, καὶ εἰς πόλεις πολλῶ μικροτέρως τῆς ἐλληνικῆς πρωτευούσης, μεθ' ὅλων τῶν παρομαρτουσῶν εὐκολιῶν, ἀναγκάζουσι τὰς ἀνωτέρως τάξεις τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὰ ἄκρα τῆς πόλεως, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ εὕρωσι κατοικίαν καὶ στέγην ἀντὶ μικροῦ σχετικῶς ἐνοικίου.

Ἐκεῖ λοιπὸν παρὰ τὸ Κολωνάκι ἐν μικρᾷ οἰκίᾳ εὕρισκομεν κατέχοντα μικρὸν δωμάτιον τὸν ἥρωα τῆς μικρᾶς ταύτης ἱστορίας. Ἡ ἐπίπλωσις τοῦ οἰκήματός του εἶναι ἀπλουστάτη καὶ ἀφελής, ἀνάλογος

τοῦ ὄγκου τοῦ βαλλαντιῦ του. Κλίνη σιδηρᾷ μετὰ καθαρᾶς στρωμνῆς καὶ σινδόνων λευκοτάτων, τράπεζα ξυλίνη χρώματος πρασίνου μετὰ βιβλιοθήκης τοῦ αὐτοῦ χρώματος, κάθισμα παρέχον πᾶσαν ἀνεσιν εἰς ἄνθρωπον καταγινόμενον εἰς μελέτας, δύο καρῦναι ἔδραι, μικρὸν παρὰ τὸν τοῖχον ἀνάκλιτρον, ἱματιοθήκη πενιχρὰ καὶ νιπτῆρ ταῦτά εἰσιν ἅπαντα τὰ ἔπιπλα τοῦ δωματίου.

Παρὰ τὴν τράπεζαν κάθεται νέος, τριακονταετῆς περίπου, ὠραῖος καὶ σοβαρὸς τὴν ὄψιν ἀνὴρ. Ἡ μορφή του ὅλη ἐκδηλοῖ τὸν παρελθόντα βίον αὐτοῦ, βίον διεθρόντα ἐν στενοχωρίαις καὶ ἠθικαῖς παθήσεσιν, ὧν ἔχγη εὐδιάκριτα κατέλιπον ἐπὶ τοῦ προσώπου του διὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ χαρᾶχθειςῶν προῶρων ρυτίδων. Αἱ τρίχες τῶν κροτάφων του εἰσι λευκαί, ἡ δὲ ὑπὲρ τὸ μέτωπον φαλακρότης τῆς κεφαλῆς του ἐπιτείνει τὴν φυσικὴν σοβαρότητα τῆς μορφῆς αὐτοῦ. Ἡ κατὰ τὸν συρμόν τοῦ Ἐρρίκου Δ' κεκαρμένη κομψὴ καστανὴ γενειὰς του ποῦ καὶ ποῦ κοσμεῖται δι' ἀργυρῶν τινων τριχῶν, καὶ ὁ παχὺς μύσταξ αὐτοῦ δὲν ἐπαρκεῖ νὰ καλύψῃ τὸ συνεχῶς διαγραφόμενον ἐπὶ τῶν χειλέων του πικρὸν μειδίαμα.

Ἐπὶ τῆς τραπεζῆς κεῖται ἠνεωγμένη ἡ εἰκονογραφημένη ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Ἀλφρέδου Μυσσέ, προσφιλοῦς αὐτῷ ἀναγνώσματος, ἐνῶ κρατεῖ εἰς χεῖρας ἀναγινώσκων τὸν *Σιδηρουργὸν* τοῦ Γεωργίου Ὀνέ. Αἱ ἐκ τοῦ δράματος ἐντυπώσεις ἀποτυποῦνται ἐν τῇ μορφῇ του καὶ τὰ ἐκ τῆς πάλης τῶν δύο σιδηρῶν χαρακτῆρων τοῦ ὠραίου δραματικοῦ ἔργου γεννώμενα αἰσθήματα νομίζεις ὅτι ἐνσαρκοῦνται ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ. Ἐφ' ὅσον πλησιάζει πρὸς τὸ τέλος τῆς δευτέρας πράξεως ἐπὶ τοσοῦτον ζωογονεῖται, καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἡ Κλάρα ἀποχωρεῖ εἰς τὸ δωμάτιον αὐτῆς, σύζυγος τοῦ Φιλίππου Δερβλάχῦ ἀπὸ τῆς αὔριον ἐνώπιον τοῦ κόσμου μόνον, ὁ νέος ἐγείρεται, καὶ ὡσεὶ ἔχει πρὸ αὐτοῦ τὴν υπερήφανον γυναῖκα, βλέπει ἀτενῶς πρὸς τὴν θύραν, ἐκ τῆς ὁποίας νομίζει αὐτὴν ἐξερχομένην, καὶ Ah! creature orgueilleuse, qui ne veut pas plier, je t'adore, mais je te briserai!... ἀναφωνεῖ μεθ' ὅλης τῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς του καὶ διὰ τόνου, ὃν θὰ ἐζήλευεν ὁ τὸ πρῶτον τὸν Φίλιππον ὑποκριθεὶς διακεκριμένος καλλιτέχνης συμπολίτης ἡμῶν κ. Ἀριστείδης Δαμαλάς.

Καὶ ὡς νὰ εἶχεν ἐξαντλήσῃ τὰς δυνάμεις του ἡ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀνάγνωσις τοῦ δράματος, πίπτει ἐπὶ τῆς ἔδρας του, ἐνῶ τὸ βιβλίον κυλίεται πρὸ τῶν ποδῶν του.

— ὦ, Δερβλάχῦ, Δερβλάχῦ! ψιθυρίζει, ἡ πάλη σου ὑπῆρξε φοβερὰ

ἀληθῶς ... ἀλλὰ κατασυνέτριψας τὸ λατρευόμενον ὑπερήφανον πλάσμα, ἐνῶ ἐγὼ ... καὶ λυγμοὶ καταπνίγουσι τὴν φωνὴν του καὶ κρύπτει τὸ πρόσωπον ἐντὸς τῶν χειρῶν του, ἐνῶ σταγόνες πύρινοι ἐκφεύγουσιν ἀραιαὶ τῶν ὀφθαλμῶν του.

B

Ὁ Περικλῆς Ὀρφανούδης εἶναι ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων περὶ τῶν ὁποίων δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι, πρὶν ἢ ἡ μαῖα θέσῃ τὴν χεῖρα πρὸς ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἐκ τῆς μητρικῆς γαστρὸς, τοὺς ψαύει ἡ δυστυχία, ἐπιθέτουσα τὴν ἀπαίσιον αὐτῆς σφραγίδα, ἣν φέρουσι καθ' ἅπαντα τὸν βίον.

Γεννηθεὶς ἐν μέσῳ ἰκανῆς εὐπορίας εἶδε, μόλις ἐννοήσας τὸν κόσμον, τὸν πατέρα αὐτοῦ χάνοντα τὴν ἑαυτοῦ περιουσίαν εἰς ἀτυχεῖς ἐπιχειρήσεις, μετὰ πολλῆς δὲ δυσκολίας δυνάμενον νὰ τὸν διατηρῇ, ὅπως περατώσῃ τὰς ἐν τῷ ἐπαρχιακῷ του Γυμνασίῳ σπουδὰς. Σκέψις ἐγένετο μετὰ ταῦτα περὶ μέλλοντος, ὅπως δὲ συνθηέστατα συμβαίνει ἐν Ἑλλάδι, ἀπεφασίσθη ἡ σπουδὴ τῆς Νομικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Περὶ τοῦ πῶς καὶ διὰ τίνων μέσων μικρὸς ἐγένετο λόγος, διότι πατὴρ καὶ υἱὸς ἠλπίζον, ἀφοῦ ὁ υἱὸς τοῦ γείτονος Μαρούλη ἔμελλε νὰ γείνη ἰατρὸς χωρὶς νὰ ἔχῃ χρηματικὰ μέσα πλείονα τῶν τοῦ Περικλέους καὶ ὁ εἰσαγγελεὺς τοῦ Πρωτοδικείου τοῦ νομοῦ τῶν εἶχε σπουδάσῃ τὰ νομικά, ὑπηρετῶν παρά τινι Ἀθηναϊκῇ οἰκογενεῖα, ἄλλοι δὲ νέοι γνώριμοι αὐτῶν κατῴρθουν νὰ ἐξακολουθῶσι τὰ μαθήματα τῶν ἔχοντες 25 μόνον δραχμὰς τὸν μῆνα ἐπιχορήγησιν παρά τῶν οἰκογενειῶν τῶν. Ἐν τῷ οἰκογενειακῷ, οὕτως εἶπεῖν, αὐτῶν συμβουλῇ οὐδόλως ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ πατὴρ δὲν ἦτο πλέον νέος καὶ ὅτι αἱ ὀλίγαι σταφίδες, ἃς ἐκέκτηντο ἀκόμη, εἶχον ἀνάγκην καλλιέργειας καὶ ἐπιτηρήσεως, εἰς ἣν δὲν θὰ ἐπῆρκει πλέον μόνος, παρ' οὐ ἀνέμενον περιθάλψιν σύζυγος καὶ δύο θυγατέρες. Ἐν πεποιθήσει ἐφρόνουν ὅτι ἤρκει μόνον νὰ λάβῃ τὸ δίπλωμα ὁ υἱός, καὶ ἡ ὑλικὴ εὐπορία θὰ εἰσέρρεεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῶν.

Καὶ ἰδοὺ ὁ νεαρὸς ἐπαρχιώτης τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1865 ἀνῆρχετο ἐκ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας, φέρων μόνον τὰ βιβλία του καὶ τινὰ πενιχρὰ ἐνδύματα. Ἐν χαρτονομίσμα τῶν 100 δραχμῶν, ἐν τῶν 25, τρία τῶν 10 καὶ τινὰ ἀργυρᾶ κερμάτια ἀπετέλουν ἅπασαν τὴν περιουσίαν του, κεφάλαιά του δὲ ἦσαν μόνον ἡ πλήρης εὐφυΐα καὶ νοη-

μοσύνης μορφή του καὶ σωρὸς ἐλπίδων, προϊόντων τῆς ἡλικίας.

Ἐπάρχει ἄρα γε καὶ εἰς μεταξὺ τῶν ἀνερχομένων τὰς μακρμαρίνους βαθμίδας τοῦ Πανεπιστημίου, ὅστις νὰ μὴ κατακλύζηται ὑπὸ μάγων ὄνειρων, ἐλπίδων καὶ πόθων; Τίς δὲν ὄνειροπόλησεν ὅτι ἡμέραν τινὰ θὰ καταστῇ δεινὸς νομομαθῆς, εὐγλωττος συνήγορος, αἴρων θριάμβους ἐν τῷ κακουργιοδικεῖῳ, τοῦλάχιστον βουλευτῆς καὶ νομαρχῆς, ἂν οὐχὶ καὶ ὑπουργός; Καρδίας πλήρεις οἱ πλείστοι καὶ βαλλάντια κενὰ ἔχοντες εἰσορμῶσιν εἰς τὴν θύελλαν τῆς ζωῆς, βλέποντες τὰ πάντα ῥόδινα καὶ ἀτενίζοντες μετὰ θάρρους εἰς τὸ μέλλον.

Δὲν θὰ καταγεῖνω ἀφηγούμενος λεπτομερῶς τὸν πλήρη στερήσεων βίον τοῦ Περικλέους Ὀρφανούδη. Ἐπάλασεν ὡς ἦρω. Προσκολληθεὶς καθ' ἀρχὰς παρά τινι ἀγαθῷ δικηγόρῳ ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς πρωτεύουσας εἰργάζετο παρ' αὐτῷ, ἀντὶ μικρᾶς ἀντιμισθίας· εἶτα προσελήφθη εἰς ἐφημερίδας καθ' ἀρχὰς ὡς διορθωτῆς καὶ συντάκτης τῶν μικρῶν εἰδήσεων, μετὰ ταῦτα δὲ ὡς συντάκτης τῶν πρακτικῶν τῆς Βουλῆς, ἐνῶ συγχρόνως ἔγραφε διάφορα ἄρθρα, ποιήσεις καὶ μελέτας ἐν περιοδικαῖς· ἀλλὰ μὴ κεκτημένος ἔτι φιλολογικὸν ὄνομα ἐκόμιζεν αὐτὰ μετὰ δειλίας εἰς τοὺς διευθυντὰς αὐτῶν, πρακτικῶν σχεδὸν νὰ δημοσιευθῶσι.

Νέας καθ' ἑκάστην συνάπτων σχέσεις μετὰ συσπουδαστῶν καὶ ἄλλων κατέκτησεν ἐν ὀλίγῳ διαστήματι χρόνου ἐπιζήλον θέσιν ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ κοινωνίᾳ, οὐχὶ πλέον ἀγαπώμενος, ἀλλὰ λατρευόμενος ὑπὸ τῶν φίλων του, διότι ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ γλυκύτης τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ ἦτο μοναδική, μαγνητίζουσα καὶ παρασύρουσα τοὺς γνωρίζοντας αὐτόν.

Ἐπὶ τέλους προσληφθεὶς ὡς τακτικὸς συνεργάτης ἐν τῇ Στοᾷ ἤβησε τὸν κύκλον τῶν σχέσεών του, ἐκτιμηθεὶς ὑπὸ διακρεπεστάτων ἀνδρῶν πολιτευομένων. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἐδημοσιεύετο τὸ πρῶτον τομιδιὸν ἐκλεκτῶν λυρικῶν ποιήσεών του, ὑφίστατο τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις, λαμβάνων τὸ δίπλωμα τῆς νομικῆς μετὰ τὸν βαθμὸν *λίσσιν καλῶς*. Οὕτω μετὰ κόπους καὶ ἀγῶνας, ταλαιπωρίας καὶ ὑλικὰς στερήσεις ἀφικνεῖτο εἰς τὸ τέρμα τοῦ θεωρητικοῦ, οὕτως εἶπεῖν, μέρους τοῦ σταδίου του. Πιθανῶς ἐν ἄλλῃ χώρα νέος, κάτοχος τῶν προσόντων τοῦ Περικλέους Ὀρφανούδη, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης θὰ ἔβλεπε διανοιγόμενον ἐνώπιόν του εὐρὸ στάδιον εἶτε ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ εἶτε ἐν τῇ ἐξασκῆσει τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου.

Ἄλλ' ἐν Ἑλλάδι, ὅφ' ἃς βιοῦμεν συνθήκας, καὶ μάλιστα κατὰ

τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἀκριβῶς ἄρχονται τὰ μεγαλειότερα μαρτύρια. Νὰ κατέχης δίπλωμα μὲ ἐκλεκτὸν βαθμὸν, νὰ αἰσθάνησαι ὅτι δύνασαι νὰ διακριθῆς, καὶ ὅμως οὐδεὶς νὰ πλησιάζῃ εἰς τὸ γραφεῖόν σου. Νὰ κατέχης κάλαμον διακεκριμένον, ὅ,τι γράφεις νὰ ἐκτιμᾶται καὶ ἴσως νὰ θαυμάζεται, καὶ ὅμως νὰ μὴ ἀπολαμβάνης πλέον τῶν 200—250 δραχμῶν τὸν μῆνα ὡς συντάκτης ἐφημερίδος, διότι ὁ διευθυντὴς δὲν δύναται νὰ σοὶ πληρώσῃ περισσότερα, νὰ ἔχῃς δὲ καὶ τὴν συχνὴν ἐνόχλησιν τῶν ἐκδοτῶν περιοδικῶν αἰτούντων σε κατὰ ὥραϊον τοῦ λαμπροῦ καλάμου σου, ἀλλὰ δωρεάν, διότι καὶ οὗτοι μὲν ἀποζῶσιν ἐκ τοῦ ἔργου των, ἐὰν δ' ἀποφασίσωσι νὰ ἰκανοποιῶσι τοὺς συνεργάτας αὐτῶν, θ' ἀναγκασθῶσι μετ' ὀλίγον νὰ διακόψωσι τὴν ἐκδοσιν τοῦ ἰδίου περιοδικοῦ. Ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ νὰ συλλογίζησαι ὅτι γέρων πατήρ, ἀγαπητὴ μήτηρ καὶ δύο ἀδελφαὶ ἀναμένουσιν ἀπὸ σοῦ οἱ μὲν περίθαλψιν ἐν τῷ γήρατι αὐτῶν, αἱ δὲ ἀποκατάστασιν. Καὶ νὰ μὴ δύνασαι τίποτε, τίποτε ὑπὲρ αὐτῶν. Ποῦ τὰ σχέδια, ποῦ οἱ πόθοι, ποῦ τὰ ὄνειρα! Ποσάκις, καταρώμενος καὶ λογοτεχνικὴν εὐφυΐαν καὶ ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν, δὲν ἀνεμιμνήσκετο τῆς ἐπαρχιακῆς του πόλεως, ὅπου, ἐὰν ἔμενε, ἴσως θὰ ἠδύνατο, κλλιερῶν τὴν σταφίδα τοῦ πατρὸς του, ν' αὐξήσῃ τὴν κτηματικὴν αὐτοῦ περιουσίαν καὶ νὰ ζήσῃ, ἂν οὐχὶ εὐτυχέστερος, τοῦλάχιστον ὠφελιμώτερος εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Ἦδη οὐδὲ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πατρίδα του ἠδύνατο, ποιητὴς αὐτὸς καὶ συγγραφεὺς καὶ ἔγκριτος δημοσιογράφος. Ἐμενε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα· ἀλλὰ ποίους ἀγῶνας ἔπρεπε νὰ καταβάλῃ, ὅπως διαγωνισθῇ πρὸς τοὺς τεσσαράκοντα καὶ πλέον συναδέλφους του, οὓς εἶχε τὸ Πρωτοδικεῖον τοῦ νομοῦ του; Ἐπειτα μετὰ τόσων ἐτῶν ἀπουσίαν, πῶς ἦτο δυνατόν, διδάκτωρ αὐτὸς, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα τοσάκις αἱ ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν ἀνέφεραν μετ' ἐπαίνων, νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του, χωρὶς νὰ κομισῇ δῶρόν τι ἐκ τῆς πρωτεύουσας πρὸς τὴν μητέρα καὶ τὰς ἀδελφάς του; Ν' ἀγοράσῃ δῶρα, ἀφοῦ ὁ ἴδιος θὰ μετέβαιεν οἴκαδε, ἐν μόνον κεκτημένος φόρεμα! Ἐμενε λοιπὸν ἐν Ἀθήναις, μὴ ἀπολέσας, μεθ' ὅλα ταῦτα πᾶσαν ἐλπίδα.

Ἀπαξ διωρίσθη συνήγορος ἐν τῷ κκυργιοδικεῖῳ, ὅπως ὑπερασπισθῇ ἄπορον κατηγορούμενον ἐπὶ φόνῳ. Καίτοι τὸ κκυργίωμα εἶχεν ἀποδειχθῆ ὑπὸ τῶν μαρτύρων τῆς κατηγορίας, ὡς γενόμενον σχεδὸν ἐπ' αὐτοφόνῳ, καίτοι αἱ μαρτυρίαι τῶν μαρτύρων τῆς ὑπερασπίσεως ἦσαν ἀσθενέσταται καὶ ἀόριστοι, ὁ Περικλῆς συνηγόρησε

θαυμασίως, ἀναδειχθεὶς ῥήτωρ εὐγλωττότατος καὶ ψυχολόγος δεινός, κινήσας εἰς δάκρυα τὸ δικαστήριον τῶν ἐνόρκων· καὶ δὲν ἐπέτυχε μὲν τὴν ἀθώωσιν τοῦ πελάτου του, ἀλλ' ἐμετρίασε διὰ τῆς συνηγορίας του τὴν ποινὴν εἰς ἰσόβια δεσμὰ. Ἐξῆλθε τοῦ δικαστηρίου δεχθεὶς τὰ συγχαρητήρια πάντων τῶν παρισταμένων. Τὴν ἐπιούσαν αἱ ἐφημερίδες ἀνήγγελλον τὴν ἐμφάνισιν νέου ἀστέρος ἐν τῷ ποινικῷ στερεώματι. Τοῦτο ἀλλαχοῦ θὰ διήνοιγε τὸ δικηγορικὸν μέλλον τοῦ νεαροῦ ἐπιστήμονος, ἐπὶ τινὰ χρόνον μάλιστα καὶ ὁ Περικλῆς ἐβαυκαλίσθη ὑπὸ τοιούτων ἐλπίδων, ἐν τούτοις οὐδεὶς πελάτης ἐπεσεκέφη τὸ γραφεῖον—δωμάτιόν του—ζητῶν τὴν συνηγορίαν του. Ἀγνός τὰ αἰσθήματα ὦν, κατ' ἀρχὰς ἐξήσκει τὸ δημοσιογραφεῖν ἐν μεγίστῃ ἀνεξαρτησίᾳ, ἀλλὰ ταλαιπωρηθεὶς ὑπερβαλλόντως προσεκολλήθη εἰς κόμμα, μετὰ τινος δὲ ὑπερηφανίας κατήρχετο τὸ θέρος εἰς Φάληρον συνοδεύων τὸν ἀρχηγόν του. Κολακευθεὶς ἐκ τούτων κατέστη φανατικώτερος ὑπερασπιστὴς τῆς πολιτικῆς μερίδος, εἰς ἣν ἐτάχθη, ὅτε δὲ ἐχρωματίσθη ἀρκούντως ἢ κάλλιον ἐμουτζουρώθη, καταστήσας δύσκολον τὴν εἰς ἄλλην μερίδα προσχώρησίν του, ἔλαβεν ὡς ἀμοιβὴν τὸν διορισμὸν του ὡς εἰρηνοδίκου Ὑδρας. Κατόπιν τόσων φιλοδόξων ὁνείρων εἰρηνοδίκης! Νέα αὕτη ἀπογοήτευσίς. Ἀπέστειλε τὸν διορισμὸν πρὸς τὸν διορίσαντα αὐτὸν ὑπουργὸν μετ' ἀγανακτήσεως. Καταλιπὼν τὴν κομματικὴν ἐφημερίδα, ἐζήτησε θέσιν εἰς μίαν τῶν τριῶν καθημερινῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, αἵτινες ἐθεωροῦντο ὡς μᾶλλον ἀνεξάρτητοι. Κατὰ τὸν χρόνον δὲ αὐτὸν περίπου ἄρχεται καὶ ἡ παρούσα ἱστορία.

Γ

Ὑπὸ τοιούτους ὄρους βιωῶν ὁ Περικλῆς Ὀρφανοῦδης, πλήν τινων ἐλαφρῶν αἰσθηματιδίων, οὐδέποτε ἔστρεψε τὸ βλέμμα σοβαρῶς πρὸς γυναῖκα.

Ἡ Στόα, ἥς προσελήφθη ἐκ νέου συνεργάτης, ἐξεδίδετο τότε ἐν τῷ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκαβηττοῦ τυπογραφεῖῳ Ἐ. Ἀντωνιάδου. Πρωίαν τινὰ, καθήμενος ἐν τῷ γραφείῳ, καὶ ἀναγινώσκων τὰς ἐφημερίδας Κωνσταντινουπόλεως, ἐλθούσας διὰ τοῦ ταχυδρομείου τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἤκουσε τὴν μουσικὴν συνοδεύουσιν τὴν φρουρὰν τῶν ἀνακτόρων. Μὴ ἔχων κατεπεΐγουσαν ἐργασίαν ἔλαβε τὸν πῖλόν του καὶ διηυθύνθη πρὸς τὴν πλατεῖαν τῶν ἀνακτόρων, ὅπως ἀκούσῃ τὰ ἐκτελούμενα τρία συνήθως μουσικὰ τεμάχια. Περιεπάτει σύννοος καὶ

σχεδόν κεκυφώς τὴν κεφαλὴν, ὅτε σχεδόν συνεκρούσθη πρὸς ὄμιλον ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν, ἀνδρός, γυναικὸς καὶ νεάνιδος. Ἐζήτησεν εὐγενέστατα συγγνώμην, φέρων τὴν χεῖρα εἰς τὸν πῖλον, ἐνῶ τὰ βλέμματα του διεσταυροῦντο πρὸς τὰ τῆς νεάνιδος. Ὅ,τι ἠσθάνθη τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἦτο καθ' ὀλοκληρίαν νέον δι' αὐτόν. Ἦτον ὡς ἠλεκτρικὸς τιναγμός. Οὐχ ἦττον ἐξηκολούθησε τὸν περίπατόν του, βέβαιος ὢν ὅτι μέχρι τοῦ τέλους τῆς μουσικῆς πολλάκις θὰ συνηντάτο μετὰ τῆς τσαζύτην ἐντύπωσιν ἐμποιησάσης αὐτῆς νεάνιδος.

Καὶ ἀληθῶς ἐν τῇ δευτέρᾳ στροφῇ μακρόθεν ἔτι ἤρξατο παρατηρῶν τὴν νεάνίδα. Δὲν θὰ περιγράψω αὐτὴν, ἀρκούμενος μόνον νὰ σημειώσω ὅτι ἦτον ἔκτακτος ξανθὴ καλλονή. Οἱ συνοδεύοντες αὐτὴν ἀνὴρ καὶ γυνὴ ἦσαν μεσαίης ἡλικίας μετὰ γελοίας κομψοπρεπειᾶς ἐνδεδυμένοι, καὶ φέροντες ὁ μὲν χονδροτάτην χρυσοῦν ἄλυσιν τοῦ ὀρολογίου καὶ στιλπνότατον εὐμεγέθη ἀδάμαντα παρὰ τὸν χρυσοῦν γαμικὸν δακτύλιον, ἡ δὲ ἦτο κατάφορτος ἐξ ἀδαμάντων εἰς τε τὰ ὦτα καὶ τοὺς δακτύλους ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν. Ἀπὸ δέκα μιλλίων ἀποστάσεως διεκρίνοντο ὡς ὀψίπλουτοι, ἐκ τῆς τάξεως τῶν κατερχομένων εἰς Ἀθήνας, οὓς πάνυ προσφωῶς ὠνόμασεν ἄλλοτε ὁ κ. Εἰρηναῖος Ἀσώπιος παλιμψήστους. Ὁ νέος, οὐδέποτε συναντήσας αὐτοὺς ἄλλοτε, ἐνόησεν ὅτι ἦσαν ξένοι, ἄρτι ἀφικόμενοι. Διαρκούσης τῆς μουσικῆς ὁ Περικλῆς κατώρθου, ὅπερ δὲν ἦτο καὶ δύσκολον, νὰ συναντᾶται πρὸς τὴν νεάνίδα, ἡ περιεργία δὲ αὐτοῦ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ἐκίνησε καὶ τὸ τῆς κόρης, ἀτενίζούσης αὐτὸν ἀνὰ πᾶσαν συνάντησιν.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς μουσικῆς οἱ τρεῖς περιπατηταὶ κατῆλθον πρὸς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος διὰ τῆς παρὰ τὸ Ξενοδοχεῖον τῶν Ἑξῶν ὁδοῦ, ἐνῶ ὁ νέος παρηκολούθει αὐτοὺς εἰς βημάτων τινῶν ἀπόστασιν. Κατόπιν δύο τριῶν γύρων ἐν τῇ πλατείᾳ, διηυθύνθησαν πρὸς τὸ Ξενοδοχεῖον τῆς Μεγάλης Βρετανίας, ὅπου καὶ εἰσῆλθον, καθ' ὃν χρόνον ἡ νεανίς ἔστρεφε τὰ βλέμματα, ὅπως ἴδῃ ἐὰν καὶ μέχρις ἐκεῖ τὴν παρηκολούθησεν ὁ ἐπίμονος διώκτης αὐτῆς.

Εἶναι ἄρα γε ἀνάγκη νὰ προσθέσω ἐναυθὰ ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐντελῶς μετεβλήθη ὁ Περικλῆς Ὀρφανοῦδης; ὅτι μόνη μέριμνα καὶ σκοπὸς τοῦ βίου του ἐγένετο ἡ νεανίς ἐκείνη, ἦν πανταχοῦ καὶ ἀδιαλείπτως παρηκολούθει; Ἀμέσως ἐγένετο κομψότερος, ἐνεδύετο μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας, τοῦθ' ὅπερ μέχρι τοῦδε ἐντελῶς παρημέλει, στίχοι δὲ Πρὸς Ἐκείνην περιπαθέστατοι καὶ φλογεροὶ ἐκόσμου τακτικῶς τὰς σελίδας τῶν περιοδικῶν. Ζητήσας δὲ πληρο-

φορίας περὶ τοῦ ξένου ἐκείνου, τοῦ εὐτυχοῦς πατρὸς τῆς ὀραίας νεάνιδος, ἔμαθεν ὅτι ὠνομάζετο Ἀββακούμ Ψάλτογλους, ὅτι κερδήσας πάμπολλα ἐν Αἰγύπτῳ ἤρχετο νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς Ἀθήνας. Προσθέσωμεν ἡμεῖς ὅτι ὁ ὁμογενὴς κύριος Ἀββακούμ Ψάλτογλους κατήγετο ἐκ Φερτεκίου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὁπόθεν ἐκκινήσας πτωχότατος κατώρθωσε διὰ τῆς χαρακτηριζούσης τοὺς Μικρασιάτας εὐφυΐας νὰ πλουτήσῃ, συγχομίσας πολὺν χρυσὸν εἰς τὰ χρηματοκιβώτια του· πλὴν τοῦτο μόνον. Κατὰ τὰ ἄλλα ἔμενεν ἀξέστος, ἀπολίτιστος, βάνκυσος, διότι δυστυχῶς τὸ χρυσίον μόνον δὲν δύναται ν' ἀναπληρώσῃ ὅ,τι παρέχει οἰκογενειακὴ ἀνατροφή καὶ βίος ἐν μέσῳ ἀνεπτυγμένου κόσμου.

Μεθ' ὅλας ὅμως τὰς καθημερινὰς ἐκπολιορκήσεις, τὰς ἐπιδιώξεις κατὰ τοὺς περιπάτους, τοὺς λαμπροὺς στίχους, οὓς ἴσως δὲν ἀνεγίνωσκεν ἡ νέα ἢ καὶ ἐὰν ἀνεγίνωσκε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐνοήσῃ ὅτι ἀπηυθύνοντο πρὸς αὐτὴν, ὁ ἦρωσ ἡμῶν οὐδὲν κατώρθου. Ἀπαξ ἡ δῖς, συναντήσας αὐτὴν, τῇ προσεμειδίασεν ἐλαφρῶς, χωρὶς ἡ νέα ν' ἀνταποδόσῃ τὸ μειδιάμα, τὸνναντίον ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον μετ' ἀδιαφορίας, τοῦθ' ὅπερ ὁ νέος ἐξελάμβανεν ὡς περιφρόνησιν. Ἦρξατο τότε συχνάζων εἰς διαφόρους φιλικὰς καὶ γνωρίμους οἰκίας, ἐλπίζων νὰ τὴν ἴδῃ που, ἀλλ' οὐδ' ἐν τούτῳ ἐπέτυχεν. Ὁ Ἀββακούμ Ψάλτογλους οὐδαμοῦ μετέβαινε, διότι ἤθελε πρῶτον ν' ἀνοίξῃ τὸν οἶκόν του, ὥστε νὰ δύναται ν' ἀποδόσῃ τὰς τιμὰς, αἵτινες θὰ τῆ ἐγίνοντο, ἐπαξίως ἑαυτοῦ, τοῦτο δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ, ἐφ' ὅσον κατῴκει ἐν τῷ ξενοδοχείῳ.

Αἱ ἀποτυχίαι αὗται καθίστων τὸν νέον οἶονεὶ παράφρονα ἐξ ἀελπισίας, ἧς ἰδέαν τινὰ ἔλαβον οἱ ἡμέτεροι ἀναγκνῶσται ἐκ τοῦ πρώτου κεφαλαίου τῆς παρούσης ἱστορίας.

Τὴν παραμονὴν τῆς πρώτης Μαΐου 187... ὄμιλος φίλων, ἐν οἷς καὶ ὁ ἡμέτερος ἦρωσ, ἀπεφάσισε νὰ ἐορτάσῃ τὴν ἔναρξιν τοῦ μηνὸς τῶν ἀνθῶν καὶ τῶν ἐρώτων ἐν Κηφισσιᾷ, ὅπου ἐπίσης θὰ μετέβαινεν εἰς στρατιωτικὴν ἐκδρομὴν καὶ ἡ Φάλαγξ τοῦ Πανεπιστημίου. Εἰς τῶν ἐταίρων ἐξ Ἀργους ἀνέλαβε τὴν μίσθωσιν ὑπομονητικῶν κατοικῶν τῆς Πλάκας, οἵτινες θὰ μετέφερον τοὺς φίλους εἰς τὸ ῥομαντικὸν χωρίον τῆς Ἀττικῆς, ὁρίσας τόπον συναντήσεως τοὺς Στύλους τοῦ

Ὀλυμπίου Διός, καὶ ὦραν τὴν 1ην μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Ἀπὸ τῆς 10ης ἤδη οἱ φίλοι συνηθροίζοντο ἐν τῷ Γραφείῳ τῆς Στοιᾶς, ὡς συνφωνήθη, ἀναμένοντες τὸν Περικλῆ νὰ κλείσῃ τὸ φύλλον. Μετὰ τὴν 12ην δὲ ἐν φωναῖς καὶ ἀλλοαλαγμοῖς ἐξεκίνησαν διὰ τοὺς Στύλους, ὅπου ἀποτελέσαντες τὴν ζωηρὰν αὐτῶν *γαῖδουροκαμβαλαρίαν* — συγγνώμην διὰ τὴν λέξιν, ἀλλ' εἶναι ἢ ἐν χρήσει, καὶ τόσον ἐκφραστική, — ἐξεκίνησαν διὰ τῆς παρὰ τὴν Ριζάρειον Σχολὴν ὁδοῦ διευθυνόμενοι εἰς Κηφισιάν. Σπεύδων πρὸς τὸ τέλος τῆς παρούσης ιστορίας, διότι ὁ παρὰσθεῖς μοι χῶρος ἐν τῇ *Ποικίλῃ Στοιᾷ* εἶναι λίαν στενός, δὲν θὰ παρὰσθῶ εἰς περιγραφὰς τοῦ τε ὠραίου χωρίου καὶ τῆς εὐθύμου ἡμέρας, ἣν διήγαγεν ἡ Πανεπιστημιακὴ Φάλαγγ, περιοριζόμενος εἰς τὰ στενώτατα συνδεόμενα πρὸς τὰ πρόσωπα τοῦ ἐκτυλισσομένου ἀπλουστάτου δράματος.

Ὁ ὄμιλος τῶν ἐταίρων κατ' ἀρχὰς ἀπεσύρθη εἰς κήπὸν τινα, ἐνθα ἐπιμελεία τινὸς ἐξ αὐτῶν ἠτοιμάσθη ὁ ὀβελαῖος ἀμνός, τὰ διάφορα σαλατικά, ὁ τυρός καὶ ὁ ἀναπόσπαστος ἐν τοιαύταις περιστάσεσι ῥητινήτης οἶνος. Ἀποῦ δέ: «πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο», οἱ ἡμέτεροι φίλοι ἐξῆλθον τοῦ κήπου, προσελθόντες εἰς τὴν ὀνομαστὴν πλατάνον, ὑπὸ τῆς ὁποίας τὴν σκιὰν οἱ φοιτηταί, περατώσαντες τὸ γεῦμά των, εἶχον στήσῃ τὸν συρτὸν ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς.

Ἡ ἐκδρομὴ τῆς Φάλαγγος εἶχε γείνη γνωστὴ ἀπὸ τῆς προτεροῦς, οὐκ ὀλίγοι δὲ μετέβησαν εἰς Κηφισιάν οἱ μὲν ἐφ' ἀμαξίας οἰκογενειακῶς, οἱ δὲ ἐφ' ἵππων. Ὁ χορός, ἡ εὐθυμία καὶ ἡ ζωηρότης ἦσαν ἐν τῇ ἀκμῇ των, μετεῖχε δὲ αὐτῶν καὶ ὁ Περικλῆς, λησμονήσας ἐπὶ στιγμὴν τὴν κατατράχουσαν αὐτὸν μελαγχολίαν, ὅτε ἡ θεὰ τῶν τριῶν γνωρίμων προσώπων πλησιαζόντων μετέβλεπεν αὐτὸν εἰς στήλην ἄλως.

Ὁ κ. Ἀβδακούμ Ψάλτογλου, γευματίας μετὰ τῆς οικογενείας του ἐν τῷ ξενοδοχείῳ, ἐπλησίασε τοὺς διασκεδάζοντας νέους· εἶτε δὲ διότι εἶχε πῆρ πλεόν τοῦ δέοντος, εἶτε ἐξ ἀληθοῦς καὶ εἰλικρινοῦς ἐνθουσιασμοῦ, ἀποσπασθεὶς τῆς συζύγου καὶ τῆς κόρης του, ἀνεμίχθη μετὰ τῶν εὐθυμούντων, τοὺς ὁποίους παρὰκάλει νὰ τῷ ἐπιτρέψωσι νὰ τοὺς κερᾶσῃ. Οἱ φοιτηταί, καθυποχρεωθέντες ἐκ τοῦ τρόπου τῆς προσφορᾶς, ἐδέχθησαν, ὁ δὲ κ. Ψάλτογλου, ἐνθουσιασθεὶς ἐπὶ μάλλον, διότι πρῶτην καὶ δεύτερον φορὰν ἔπαιζε ῥόλον ὁμογενοῦς, ἔλαθε μέρος εἰς τὸν χορόν, ἐπιζητῶν αὐξήσειν τῆς δημοτικότητός του. Ταῦτοχροῦς ὁ Περικλῆς ἀπεσπᾶτο τῶν φίλων του, κερὰσθων εὐκαιρίαν νὰ

πλησιαίσει τὴν νεάνίδα. Ἡ Τύχη τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχε κηρυχθῆ ὀριστικῶς ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἡ νεῆνις, βλέπουσα αὐτὸν ἀπομακρυνόμενον τῶν λοιπῶν, δὲν παρηκολούθησε τὴν μητέρα της, χωρήσασαν ἐγγύτερον πρὸς τὸν χορεύοντα κύκλον, ὁ δὲ νεανίας, ἀναρρίπτων τὸν περὶ τῶν ὄλων κύβον, ἔσπευσε πρὸς αὐτήν. Οὕτως εὐρέθησαν τὸ πρῶτον τόσον πλησίον.

— Τέλος πάντων! ἐπιθύρσειν ὁ Περικλῆς μετὰ τινος δειλίας — θὰ μοὶ ἐπιτρέψητε ἄρα γε νὰ σᾶς εἶπω, δεσποινίς, πόσον σᾶς ἀγαπῶ!... Τόσον καιρὸν μὲ ἐδάκρυνεν ἡ ἐξομολόγησις αὕτη, ὥστε θὰ μὲ ἔπνιγεν ἐπὶ τέλους!

— Ἀπρόσεκτε! ἐψέλλισεν ἡ νέα ἐρυθριῶσα ὡς μήκων. Ὅ,τι ἔχεις νὰ μοὶ εἴπῃς, δόσε το αὖριον εἰς τὴν ὑπερέτριάν μου, ἥτις θὰ σὲ ἀναμένη εἰς τὸν κήπον τῆς Πλατείας τοῦ Συναγματοῦ τὴν 3ην Μ. Μ. Καὶ τώρα, φύγε ἀπὸ κοντὰ μου, διότι ἔρχεται ὁ πατήρ μου.

Καὶ τῷ ὄντι ὁ κ. Ψάλτογλου, διακόπτων ἀποτόμως τὸν χορόν του, διηυθύνετο πρὸς τὴν θυγατέρα του μόλις κατορθῶν ν' ἀποκρύψῃ τὴν ὀργὴν του. Ἀλλ' ἔως οὐ τὴν πλησιαίσει, ὁ Περικλῆς εἶχεν ἐξαφανισθῆ. Τὴν θύελλαν τῆς ὀργῆς αὐτοῦ ὑπέστη ἡ σύζυγός του, ὡς θὰ ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τοῦ τρόπου μεθ' οὗ τὴν ἐκάλεσε καὶ τῇ ὠμίλησεν.

Εὐνόητος ἡ χαρὰ τοῦ εὐτυχοῦς νεανίου. Ἐπανῆλθεν εἰς τὸν κύκλον τῶν εὐθυμούντων, ἐχόρευεν, ἀπήγγειλε στίχους, ἔκαμε προπόσεις ἐμμέτρους. Κατεχόμενος ὑπὸ νευρικῆς ἀνυπομονησίας ἀνέμενε τὴν στιγμήν, καθ' ἣν θὰ εὐρίσκετο ἐν τῷ δωματίῳ του. Ὅτε δὲ περὶ τὴν ἐσπέραν ἀπεφασίσθη νὰ ἐπανεέλθωσιν, οὗτος μόνος σιωπῶν μετὰ τῶν λοιπῶν φίλων, ἐσυλλογίζετο τί ἔμελλε νὰ γράψῃ πρὸς τὴν χαριτόβρυτον νέαν, ἐξομολογούμενος αὐτῇ τὸ καταβιβρωσκόν αὐτὸν φλογερὸν πάθος, εἰς τοῦτο δὲ καὶ ἀφιερῶθη, ἅμα ἐπανελθὼν οἴκαδε.

Ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη περιπαθῆς, θερμῆ, πλήρης αἰσθημάτων, λατρείας καὶ ἀφοσιώσεως, τὴν ὀρίσθησαν δὲ ὦραν ἐπεδόθη τῇ ὑπερέτριᾳ, ἥτις διεβίβασεν αὐτὴν ἀσφαλῶς τῇ νεκρᾷ κυρίᾳ της. Τὴν ἐπιούσαν περὶ τὴν αὐτὴν ὦραν καὶ διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἐστάλη ἡ ἀπάντησις. Ἡ ὠραία νεῆνις ἐν παιδικῇ ἀφελείᾳ ἐζωγράφει τὰς ἐκ τῆς πρώτης συναντήσεως ἐντυπώσεις αὐτῆς, αἵτινες ἦσαν ὅλως διάφοροι τῶν τοῦ πατρὸς της, λίαν δυσαρεστηθέντος ἐκ τῆς ἐπιμόνου καταδιώξεως τοῦ Περικλέους. Ἡ ἐπιθυμία της, ὅπως γνωρίσῃ τὸν νέον ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ἀνταλλάξῃ μετ' αὐτοῦ λέξεις τινάς, ἦτο μεγίστη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιτήρησις τοῦ πατρὸς δὲν ἦτο μικροτέρα, αἱ δὲ διαταγαὶ αὐτοῦ περὶ

τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἐκ παντὸς τρόπου ἀποφυγῆς πάσης πρὸς τὸν Περι-
ρικλῆ συναντήσεως ἦσαν ῥηταὶ καὶ κατηγορηματικώταται, ἐκ τούτου
δὲ καὶ ἡ ἄκρα αὐτῆς ἀπάθεια καὶ ἀδιαφορία, ἣν ὑπεκρίνετο μετὰ
δυσκολίας, ὅτε τὸν συνήντα, διότι τὸ βλέμμα τοῦ πατρὸς τὴν ἐπε-
τήρει ἄγρυπνον καὶ ἀπειλοῦν. Ἀληθῶς δὲ μεγάλας ὤφειλε χάριτας
εἰς τὸν ἀγχθὸν τῆς δαίμονα ἐπὶ τῷ ἐν Κηρισσιᾷ ἐπεισοδίῳ. Ἐννοεῖται
ὅτι ἡ ἀνταλλαγὴ αὕτη τῶν ἐπιστολῶν ἐξηκολούθησε, καίπερ ἀραιά,
ἐπειδὴ δὲ ὁ κ. Ἀββακούμ Ψάλτογλου εἶχεν ἤδη ἀποκατασταθῆ ἐν
ἰδίᾳ μεγαλοπρεπεῖ οἰκίᾳ καὶ αἱ σχέσεις του καθ' ἐκάστην ἡρῶνοντο,
ἤρξατο συχνάκις εἰς οἰκογενειακὰς ἐσπερίδας, ὅπου πάντοτε μετὰ
δυσαρρεσκείας συνήντα τὸν «Γαβριώνην» του, τὸν ὅποιον οὐχὶ μόνον
δὲν ἠδύνατο πλέον ν' ἀποφύγη, ἀλλὰ καὶ ἠναγκάσθη νὰ γνωρίσῃ,
συστηθέντα αὐτῷ ὡς ἓνα τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ποιητῶν καὶ
συγγραφέων τῶν Ἀθηνῶν. Τῷ ἔτεινε τὴν χεῖρα, ἐνῶ ἠσθάνετο τὴν
ὄρεξιν νὰ τὸν πνίξῃ. Ἐμάντευε τοὺς σκοποὺς τοῦ νέου, ἐνῶ αὐτὸς ἄλ-
λα ἀνέπλαττε σχέδια περὶ τῆς θυγατρὸς του.

Οὐχ ἦττον αἱ σχέσεις τῶν νέων καθίσταντο ὀσημέρην στενώτεραι,
καὶ ὁ ἔρωσ αὐτῶν ἐπετεινετο ἀνακλόγως. Ὁ Περικλῆς ἔδωκε τῇ νεά-
νιδι ν' ἀναγνώσῃ συγγραφὰς του τινὰς καὶ ποιήσεις, ἅς χάριν αὐτῆς
ἔγραψεν. Ἡ κόρη, ὅπως ἀντίθετος τοῦ πατρὸς τῆς, ἀληθῶς «ἀπ' ἀγ-
κάθι ῥόδο» περικοσμουμένη ὑπὸ λεπτότητος αἰσθημάτων, εὐφυῆς καὶ
διανοητικῆς ἀναπτύξεως, ἐξετίμησε τὰ προσόντα τοῦ Ὀρφανοῦδου,
μακκαρίζουσα αὐτὴν ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τῆς καρδίᾳς τῆς καὶ λησμονοῦσα
τὴν φοβερὰν ἀντιπάθειαν τοῦ πατρὸς τῆς. Ἦλπιζε τὸ ταλαίπωρον
παιδίον ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ τὴν κατανικήσῃ.

Ἐν χορῷ τινι τῶν ἀπόκρρων οἱ δύο νέοι κατῶρθωσαν νὰ συναντη-
θῶσι μετημριεσμένοι. Οὐδέποτε μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἔμειναν
τόσην ὥραν ὁμοῦ, συμφωνήσαντες τί τὸ δέον γενέσθαι, ὅπως τύχωσιν
ὅ,τι ἀμφότεροι τοσοῦτον ἐπόθουν. Ἡ νεάνις ὑπέσχετο νὰ γράψῃ τῷ
Περικλεῖ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν τῆς, παρέχουσα αὐτῷ πλεί-
στας ἐλπίδας, ὡς βασιζομένη εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ πατρὸς πρὸς μο-
νογενῆ κόρην.

Ὁ Περικλῆς, καίπερ ἀνὴρ πλέον, ζήσας ὅμως μέχρι τῆς ἐποχῆς
ἐκείνης εἰς σφαιρὰς ἰδεώδεις καὶ ὄνειροπόλος ὢν, δὲν εἶχε πεῖραν τῶν
τοῦ κόσμου πρᾶγματων. Ἀκούων δὲ τὴν κόρην οὕτω λαλοῦσαν, μα-
γευόμενος ὑπὸ τῆς μελωδικῆς λαλιᾶς καὶ τῶν μαγνητιζόντων ὀφθαλ-
μῶν τῆς, ἐνόμιζεν ὅτι ἔδρεψεν ἐπὶ τέλους τὴν εὐτυχίαν. Ἦτο κατεν-

θουσιασμένος! . . . Ἀπεχωρίσθησαν τὴν νύκτα ἐκείνην ἀμφότεροι
πλήρεις ἐλπίδων, εὐδαίμονες, νομίζοντες ὅτι αἱ κεφαλαί των, κατὰ
τὸν Λατῖνον ποιητὴν, ἤγγιζον τὸ στερέωμα.

Τὴν ἐπιούσαν ἡ νεάνις, ἀποφασίσασα νὰ προβῇ μετὰ θάρρους εἰς
τὸ σχέδιόν τῆς, ἐσυλλογίσθη ἐπὶ πολὺ πῶς ὤφειλε νάρχισῃ. Ὁ πα-
τήρ τῆς, ὑποπτευθεὶς μάλιστα ἐκ τῆς μακρᾶς ὀπωσθήποτε συνδια-
λέξεως τῆς θυγατρὸς του μετὰ τοῦ προσωπιδοφόρου ἐν τῷ χορῷ, οὐδὲ
νὰ ἀκούσῃ θὰ ἤθελε νὰ γείνη λόγος περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.
Ἀπέμεινε ἡ μήτηρ, γυνὴ ἀπλοϊκὴ καὶ ἀγαθὴ, ταύτης δὲ τὴν μεσο-
λάβησιν ἡ κόρη ἐνόμισε καλὸν νὰ ζητήσῃ κατὰ πρῶτον. Περιγράψασα
τῇ μητρὶ τὰ κατέχοντα αὐτὴν αἰσθήματα, τὰ μεγάλα καὶ πολλὰ
προσόντα τοῦ νέου, τὸ εὐτυχὲς μέλλον, ὅπερ τὴν ἀναμένει, τὴν καθι-
κέτευσε μετὰ δακρύων νὰ ὀμιλήσῃ πρὸς τὸν πατέρα τῆς, πείθουσα
αὐτὸν νὰ παράσχῃ τὴν συναίνεσίν του εἰς τὸν μετὰ τοῦ Περικλέους
Ὀρφανοῦδου γάμον τῆς. Ἡ Κυρία Ψάλτογλου, καίπερ ἀναγνωρί-
ζουσα ἀποτυχίαν, βλέπουσα ὅμως τὴν κατάστασιν τῆς θυγατρὸς τῆς,
ἄκουσα σχεδὸν ὑπεσχέθη νὰ μεσολαβήσῃ παρὰ τῷ συζύγῳ τῆς τὴν
ἰδίαν μάλιστα ἡμέραν.

Κατόπιν τοῦ γεύματος ἀπομακρύνασα τὴν κόρην τῆς ἔμεινε μόνη
μετὰ τοῦ κ. Ἀββακούμ· μετὰ προοίμιον ὅτι ἡ θυγάτηρ αὐτῶν εἶναι
ῥιμος γάμου, ὅτι δέον νὰ σκεφθῶσι περὶ τῆς καλῆς ἀποκαταστά-
σεώς τῆς καὶ τὰ παρόμοια, ἡ κυρία Ψάλτογλου προσέθηκεν ὅτι πρέ-
πει νὰ συμβουλευθῶσι καὶ τὰς κλίσεις τῆς νεάνιδος, ἣτις μέλλει νὰ
συμβιώσῃ μετὰ τοῦ ἀνδρός, ὃν θὰ συζευχθῇ. Ὁ κ. Ἀββακούμ ἀ-
κούων ταῦτα ἠτένιζε τὸ κατ' ἀρχὰς ἀπορῶν τὴν γυναῖκά του· ὅτε
ὅμως αὕτη κατέληξεν εἰς τὴν τελευταίαν πρότασιν τῆς, συνωφρῶθη
καὶ μετὰ δυσκόλως ἀποκρυπτομένης ὀργῆς :

— Εἶναι 'δική μου δουλειὰ ὁ γάμος τῆς Μαρίας, εἶπε, καὶ εἰς κά-
νένα δὲν ἐπιτρέπω ν' ἀνακατῶνεται.

— Σωστά, Ἀββακούμ, ἐψέλλισεν ἡ Κυρία Ψάλτογλου, ἀλλὰ πάλιν
δὲν ἐμπορεῖ κάνεις νὰ θυσιάσῃ ἔτσι τὸ σπλάγγνον του.

— Μωρέ, σὺ μοῦ 'μιλεῖς μὲ ἓνα τρόπον, 'σὰν νὰ ἔχετε τὸν γαμ-
βρὸ ἔτοιμο κ' ὄλας! ἀνέκραζεν ὁ Ἀββακούμ. Καὶ δέν μου λέτε,
παρακαλῶ, ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ περίφημος γαμβρός;

Ἡ Κυρία Ψάλτογλου, φύσει ἀτολμος οὔσα, τὰ ἔχασε κυριολεκτι-
κῶς· ἀλλὰ μὴ θέλουσα νὰ καταλίπῃ τὸ πεδῖον, πρὶν ἐξαντλήσῃ πᾶ-
σαν ἀπόπειραν :

- Μάλιστα, υπέλαβε δειλῶς, ἡ κόρη μας ἀγαπᾷ ἓνα νέον ...
- Ποιόν; ἐκεῖνον τὸν ἀπένταρον κρεμανταλᾶν;
- Τί λόγος, Ἀββακούμ; "Ενας νέος μὲ γράμματα, μὲ γνώσεις, ὅπου γράφει τόσον ὠραῖα πράγματα εἰς τὰς ἐφημερίδας, δικηγόρος...
- Καὶ ποῦ τὰ ξέρεις σὺ αὐτά, κοκκῶνα μου; σὺ μόλις μπορεῖς νὰ διαβάζης ὅταν κ' ἐμένα. Βέβαια αὐτὴ ἡ χαριτωμένη ἡ κόρη σου σὲ ἔβαλε νὰ μοῦ τὰ πῆς.
- Ἐμπορεῖ νὰ μὴ ξέρω ἐγὼ ἀπὸ αὐτά, εἰξεύρω μόνον ὅτι ἡ κόρη μας τὸν θέλει, καὶ ἂν δὲν πάρῃ ...
- Θὰ σκάσῃ, θὰ τρελλαθῇ! ἀνέκραξεν ἐπὶ μᾶλλον ὀργιζόμενος ὁ Ἀββακούμ. Σιωπή, δὲν θέλω ν' ἀκούσω πλέον τίποτε. Γι' αὐτὸ ἐγὼ ἔλυσα στὰ πόδια δουλεύοντας ὅταν χαμάλης, νὰ κερδήσω ὀλίγον παρᾶν, γιὰ νὰ τὸν δόσω ἔς αὐτὸν τὸν χῆχα πού κυνηγᾷ τὰ ἄστρα καὶ ὕστερα γράφει κουταμάραις ὅταν τὸ μπόι του. Συγγραφάας, μαρούλια! Δικηγόρος χωρὶς δουλειὰ καὶ πεντᾶρα στὴν τσέπη του! Ἀνόητη πού εἶσαι. Ἡ κόρη μας θὰ πάρῃ ὅποιον θέλω ἐγὼ. Θέλω κ' ἐγὼ στὰ γεράματά μου κᾶτι νὰ γείνω. Ἐχω παρᾶδες. Θὰ πάρῃ ἄνδρα μὲ μεγάλο ὄνομα, γιὰ νὰ μπορέσωμε νὰ εἰσχωρήσωμε παντοῦ. Ἀπὸ τώρα ἄρχισαν νὰ μὲ λέγουν ὁ ὁμογενὴς κύρ Ἀββακούμ, ὅπου βρεθῶ καὶ ὅπου σταθῶ. Εἶδες στὴν Κηφισσιᾶν — ἀνάθεμα τὴν ὥρα πού ἐπήγαμε— μὲ ποῖον τρόπον ἐδέχθησαν οἱ φοιτηταί, — ἀκοῦς οἱ φοιτηταί. — νὰ τοὺς κερᾶσω. Αὐριον θὰ στείλω ἕκαστὸ δραχμαῖς στὸν Παργασσό γιὰ ν' ἀγοράσουν τοὺς Ἀπορους παιδάς ἀρνιά γιὰ τῆς ἀποκριαῖς. Θὰ τὸ γράψουν αἱ ἐφημερίδες μὲ νέους ἐπαίνους γιὰ τὸ σεβαστό μου ὄνομα. Θὰ κάμω καὶ ἄλλας ἀγαθοεργίας· θ' ἀκουσθῶ· θὰ βάλω στὸ χέρι κἀνένα γαμβρὸ ἀπὸ μεγάλο τζάκι, κ' ὕστερα ξέρω ἐγὼ πιά· μὲ ὀλίγα ἔξοδα ἀκόμα καὶ μὲ τὸ μέσο του θὰ μοῦ δόσουν τὸ Σταυρό, θὰ μᾶς προσκαλοῦν στὸ Παλάτι, στοὺς χορούς, καὶ σὺ, κερὰ Ἀββακούμαίνα θὰ καμαρώνῃς. Τέτοια πράγματα πού τὰ ὄνειρευθήκες σὺ στὸ Φερτέκι! Κατάλαβες τὰ σχέδιά μου, κοκκῶνα μου;
- Ἡ κυρία Ψάλτογλου, τὸ μὲν βλέπουσα τὸ μάταιον τῶν ἀγώνων της, τὸ δὲ κολακευθεῖσα ἐκ τῆς ζωηρᾶς εἰκόνης τοῦ συζύγου, μὴ εἰθισμένη δ' ἄλλως ν' ἀντιλέγη αὐτῷ:
- Ὅπως ξέρεις, ἄνδρα μου, ἐψιθύρισε κύπτουσα τὴν κεφαλὴν· ἀλλὰ τὸ παιδί...
- Τὸ παιδί θὰ λησμονήσῃ, ἢ μὰ τὸν Θεόν! ἐφώνησεν ὁ Ἀββακούμ.

- Δὲν θὰ λησμονήσῃ, πατέρα μου καλέ! ἀνέκραξεν ἡ νεᾶνις εἰσορμῶσα εἰς τὸ δωμάτιον καὶ γονυπετοῦσα πρὸ τοῦ πατρὸς της.
- Ἄκουες ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, προκομμένη μου! τόσῳ τὸ καλότερον.
- Πατέρα μου!
- Σήκω ἀπ' ἐκεῖ, σὲ λέγω!
- Μὲ θυσιάζεις! ...
- Ναί, σὲ θυσιάζω, διότι δὲν σε ἀφίνω νὰ πάρῃς ἓνα πετεινόμαλον, πού νὰ τὸν πάρῃ ὁ Σατανᾶς. Θαρρεῖς πῶς ὁ Θεὸς μ' ἐφώτισε, καὶ δὲν εἶχα ἄμῃς νὰ τὸν διῶ. Καλὰ λὲν πῶς αἱ γυναῖκες εἶναι πρώταις κῆ ἀπὸ τὸ διάβολο. Πότε τὰ ἐψήσατε, κ' ἐγὼ ἄνοιγα τὰ ἄμῃς μου τέσσαρα. Νὰ μὲ γελάσῃς ἔτσι, παληοκόριτσο! Ἐλα, σήκω ἀπ' ἐκεῖ, καὶ μὴ με φέρῃς εἰς θέσιν νὰ κάμω ὅ,τι δὲν θέλω νὰ κάμω καὶ δὲν πρέπει εἰς τὴν ἡλικίαν σου.
- Πατέρα μου, λυπήσου με.
- Σήκω, σοῦ λέγω, ἀπ' ἐκεῖ, μωρή! ἀνέκραξεν ὁ Ἀββακούμ, καὶ ἀνύψωσε τὴν χεῖρα.
- Καλὰ λοιπόν! ἐφώνησεν ἡ κόρη, ἐγειρομένη. Δέν με ἀγαπᾷς!... δέν με λυπεῖσαι! ... δὲν θέλεις τὴν εὐτυχίαν μου! ...
- Δὲν ἔχεις κόρην πλέον, προσέθηκεν ἡ νεᾶνις καταληφθεῖσα ὑπὸ λυγμῶν καὶ ἐξήλθε τοῦ δωματίου ὀλολύζουσα.
- Ἄνδρα μου, Ἀββακούμ, ἐτόλμησε νὰ εἶπῃ ἔντρομος ἡ σύζυγός του, τὸ δυστυχισμένο τὸ παιδί θὰ κάμῃ κάμμειαν τρέλλαν...
- Εἶσαι κουτὴ! αὐτὰ εἶναι τερτίπια ... μὴ σε μέλη ...
- Σὲ παρακαλῶ...
- Σκάσε τὸ λοιπόν καὶ σὺ! Τὶ διάβολο δὲν θὰ μὲ ἀφήστε ἡσυχον! ἀνέκραξεν ὁ Ἀββακούμ, δι' ὅσης εἶχε βανουσότητος.
- Καὶ ἡ δυστυχὴς γυνὴ ἐξήλθε τοῦ δωματίου κατηφὴς καὶ περιλυπος, ὅπως μεταβῆ παρὰ τῆ ἐχούσῃ ἀνάγκην παραμυθίας θυγατρὶ αὐτῆς.
- E**
- Ἡῦρεν αὐτὴν ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ της δωματίῳ ἔχουσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐρυθροὺς ἐκ τῶν δακρῶν. Τῇ ἀπηύθυνε λόγους τινὰς παραμυθητικούς, προσεπάθησε νὲ τὴν καθησυχάσῃ, ἀλλ' ἡ νεᾶνις οὐδὲν ἀπεκρίθη· ἐφάνητο μάλιστα ὅτι ἡ παρουσία τῆς μητρὸς της τὴν ἠνώχλει. Περιωρίζετο βλέπουσα αὐτὴν ἄτενῶς καὶ διὰ βλέμματος οὐδὲν

ἐκφράζοντος. Ἡ μήτηρ, ἐξαντλήσασα πᾶσαν παρηγορίαν, νομίσασα δὲ τὴν σιγὴν τῆς θυγατρὸς ὡς συνκίνεσιν, ἐξῆλθεν, ἡ δὲ κόρη ἐξέπεμψε στεναγμὸν ἀνακουφίσεως. Λαβοῦσα χάρτην καὶ μελάνην ἔγραψεν, εἶτα δέ, καλέσασα τὴν ὑπηρετρίαν, ἔπεμψεν αὐτήν, ὅπως ἐγχειρίσῃ τὴν ἐπιστολὴν τῷ Περικλεῖ ἐν αὐτῇ τῇ οἰκίᾳ του.

Ὁ νέος τῷ ὄντι εὐρίσκετο οἴκοι, κατὰ παράδοξον δὲ τῆς τύχης εἰρωνεῖαν ἦτον εὐθυμος, πεπειθῶς ὅτι αἱ ὑποσχέσεις τῆς κόρης περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ἐλπίδων αὐτῶν θὰ ἐπραγματοποιούντο. Ἰδὼν τὴν ὑπηρετρίαν, ἥς ἡ μορφή οὐδὲν ἐξέφραζε, διότι διετέλει ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῆς πρὸ ὀλίγου οἰκογενειακῆς σκηνης, εἰσερχομένην καὶ κρατοῦσαν τὴν ἐπιστολήν, ἐφαιδρύνθη ἐπὶ μᾶλλον, νομίζων αὐτὴν ἀγγελον καλῶν εἰδήσεων. Ἄλλ' ὅτε ἀποσφραγίσας ἀνέγνω τὸ γράμμα κατέπεσαν ὡς κεραυνόπληκτος μὴ δυνάμενος νὰ ἐναρθρώσῃ λέξιν. Ἡ ὑπηρετρία ἠγγόει τί νὰ πράξῃ, συνεσταλμένη δὲ καὶ περιφοβος πλησιάζασα ἠρώτησε τὸν νέον ἐὰν ἔχῃ ἀνάγκην βοηθείας.

— Δὲν ἔχω τίποτε, ὑπέλαβεν οὗτος μετὰ προσποιητῆς ἀταραξίας, μόνον σὲ παρακαλῶ νὰ εὐρεθῆς εἰς τὴν ὀρισμένην θέσιν διὰ νὰ σὲ δόσω τὴν ἀπάντησιν· ἐὰν δὲν το κατορθώσῃς, νὰ προσέχῃς ὥστε νὰ σὲ ἐπιτύχω εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας σας. Τώρα πῆγαινε.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ὑπηρετρίας, ὁ Περικλῆς ἀφέθη εἰς τὴν ὄρμην τοῦ ἀπελπισμοῦ του. Ἐκλαυσεν, ἐβλασφήμησεν, ἐστέναξεν. Περιεπάτησεν ἐν τῷ δωματίῳ του, τίλλων τὴν κόμην καὶ πλήρης ἀπελπισίας. Ἐπὶ τέλους, ὅτε ἡ πρώτη παραζάλη του παρήλθεν, ἐκάθισεν εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ ἔγραψε :

« Λατρεία μου Μαίρη,

« Ἐὰν ὁ Θεὸς ἀπεφάσιζε νὰ μὲ κεραυνοβολήσῃ, ὁ κεραυνὸς του θὰ μοὶ ἐπροξένοι ὀλιγώτερον κακὸν παρ' ὅσον ἡ ἐπιστολή σου. Ἐκ τῆς ἀπελπισίας σου δύνασαι νὰ ἐννοήσῃς τὴν ἰδικήν μου. Τάλας ἐγώ! Ὀλίγας στιγμὰς πρὶν ἢ λάβω τὸ περιλημμένον, ἔστω καὶ φρικαλέον, γράμμα σου, ἤμην τόσο εὐτυχῆς, τόσο εὐδαίμων, τόσο τερπνὰ ἀνέπρασσον ὄνειρα. Ἡμην μωρὸς τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἠλίθιος! Σὲ εὐχαριστῶ, Μαίρη μου, διὰ τὴν τόσῃ σου ἀγάπην, σοὶ εὐγνωμονῶ, ἔσο εὐλογημένη, ὦ κόρη, τὴν ὁποίαν καὶ ἐγὼ τὸ πρῶτον ἐλάτρευσα, ἀφοῦ σὺ πρῶτη μοῦ ἠνοιξας τοὺς οὐρανοὺς, σὺ πρῶτη μὲ εἰσήγαγες εἰς τὴν Ἐδέμ τῆς εὐδαιμονίας, σὺ πρῶτη μὲ ὠδήγησας ἀνὰ τὰς ἀνοήσασας ἀτραπούς τῆς εὐτυχίας καὶ τοῦ ἀληθοῦς ἔρωτος.

« Τί νὰ σοὶ εἶπω ἀκόμη; Νὰ σοὶ περιγράψω τὸν ἔρωτά μου, τὴν ἀφοσίωσιν, τὴν λατρείαν μου; ... Νὰ σὲ θεβαιώσω ὅτι ἡ ζωὴ ἄνευ σοῦ εἶναι μηδέν; Τὶ τὸ ὄφελος ἀφοῦ ἡ σκληρὰ τοῦ πατρὸς σου ἀρνησις, ἐγειρομένη μεταξὺ ἡμῶν, ὡς φάντασμα ἀπαίσιον καὶ φοβερόν, ἐκμηδενίζει τὴν ὄνειροποληθεῖσαν εὐτυχίαν μας!

« Μαίρη μου χρυσῆ! ὑποτάχθητι εἰς τὴν ἀπαίσιαν προσταγὴν! Εἶναι πατὴρ σου. Σύγγνωθί μοι, ἀλλὰ τὴν πρότασιν σου δὲν δύναμαι νὰ ἀποδεχθῶ. Ὁ ἔρωσ μου, καίτοι φλογερὸς, δὲν με σκοτίζει ἐπὶ τοσοῦτον τὴν διάνοιαν, ἀκριβῶς διότι τόσο σὲ ἀγαπῶ. Νὰ σὲ ἀπαγάγω! Σοὶ εὐγνωμονῶ, ὦ κόρη, ἀγγελέ μου, διὰ τὴν τόσῃ ἀφοσίωσιν, τὴν τόσῃ πίστιν πρὸς ἐμέ!... Ἡ πράξις εὐκόλος, ἀναμένεις εἰς τὴν θύραν, διέρχομαι, σοὶ τείνω τὸν βραχίονα, καὶ φεύγομεν. Ἀλλὰ ἐσκέφθης τί μέλλει νὰ συμβῆ; Ἐὰν ἐκ τούτου ὁ πατὴρ σου ἀναγκασθῆς ὑποχωρήσῃ, γίνεσαι ἰδική μου, καίτοι κατόπιν σκανδάλου πάντοτε ἐπιβλαβοῦς, ἀλλ' ἐὰν ἡ ὀργή του ἐπιταθῇ καὶ καταστήσῃ αὐτὸν μᾶλλον ἀμετάπειστον, τότε τί μένει; ... Μένει ἡ κηλὶς ἐπὶ τοῦ ἀγνοῦ μετώπου σου ... ὦ, ὄχι, Μαίρη μου χρυσῆ, ὄχι, κόρη λατρευτή! ... Κἄλλιον ὁ θάνατος, χίλιοι θάνατοι!

« Ἐπειτα γάμος μὲ κατάρκην τοῦ πατρὸς! Εἶναι ἀποτρόπαιον! Ὁ τὸν ἔχωμεν πάντοτε ἐχθρόν, πάντοτε ὑποβλέποντα ἡμᾶς. Καὶ ἐγώ, Μαίρη μου, ἤθελον νὰ σὲ βλέπω εὐτυχῆ, οὐδὲ νεφύδιον νὰ θολῶνῃ τὸ ἀγνόν σου μέτωπον ... Λατρεία μου, ὑποτάχθητι· εἶναι ἡ τελευταία προτροπὴ τῆς θερμῆς ἀγάπης μου. Ὑποτάχθητι, ὡς ἐγὼ ὑποτάσσομαι εἰς τὸ δυσδαῖμον πεπρωμένον μου, παρέχων τὸ ὑπέρτατον δεῖγμα τῆς πρὸς σὲ ἀγάπης μου. Σὲ καταφιλῶ ... μυριοὺς ἀσπασμοὺς, Μαίρη μου χρυσῆ, λατρεία μου, ἀγάπη μου ... πάλιν σὲ καταφιλῶ.

Περικλῆς».

Σφραγίσας τὴν ἐπιστολὴν ὁ νέος ἐξῆλθε τῆς οἰκίας, ἤυρε δὲ τὴν ὑπηρετρίαν, παραγγελίᾳ τῆς νεκρᾶς δεσποίνης τῆς, ἀναμένουσας ἐν τῷ κήπῳ τῆς Πλατείας τοῦ Συρτάγματος.

¶

Καὶ τώρα τί θὰ πράξω; ἐψιθύρισεν, ὅτε εἶδεν αὐτὴν ἀπομακρυνομένην. Πᾶσα ἐλπίς εὐτυχίας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀπέπτῃ πλέον χάριν ἐμοῦ.

Περιεπάτησεν ἀσκόπως ἀνὰ μέσον τῶν δενδροφυτειῶν τοῦ κήπου, εἶτα δὲ ἀνεπαισθήτως διὰ τῆς ὁδοῦ *φιλελλήνων* ἐτράπη ἐκτὸς τῆς πόλεως. Ἡ ἡμέρα ἦτο λαμπρά, ἐξ ἐκείνων ἃς ὁ χειμὼν ὁ Ἀττικὸς δανεῖζεται ἐκ τῆς ἀνοιξέως. Ἐβάδιζεν ἡρέμα, μονολογῶν, ὦραν πολλήν, καὶ ὁ ἴδιος δ' ἠπόρησεν, ὅτε ἤκουσε τὸν θόρυβον τῶν κυλιόμενων κυμάτων ἐπὶ τῆς ἀκτῆς. Εὐρίσκειτο παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ παλαιοῦ Φαλήρου. Ὁ ἥλιος ἔλαμπεν ἀντανακλώμενος εἰς τὰ κυανᾶ τῆς θαλάσσης ὕδατα. Ἐκάθισε παρὰ τράπεζάν τινα τοῦ παραπήγματος τοῦ Ξηροτάγαρου καὶ ἐζήτησε καφέν. Μετ' ὀλίγον τῷ τὸν ἔφεραν ἀφοῦ δὲ τὸν κατέπιεν ἐν θυελλῶδει ἡρεμίᾳ, ἐὰν ἐπιτρέπηται ἢ ἔκφρασις, ἠγέρθη πληρώσας τὸ ἀντίτιμον. Ὁ καφεπώλης, περὶ ἄλλα ἀσχολούμενος, οὐδεμίαν παρέσχεν εἰς τὸν νέον προσοχήν. Ὁ Περικλῆς ἐχώρησε πορρωτέρω τοῦ παραπήγματος βήματά τινα. Φθὰς δὲ ἐπὶ τοῦ βράχου ἔστη, ἐνῶ κάτωθεν αὐτοῦ ἔβραζεν ἡ θάλασσα. Στενάξας ἐστράφη πρὸς τὴν πόλιν. Ἐφαίνετο μακρόθεν ἡ Ἀκρόπολις ὁ Λυκαθηττὸς καὶ τὰ Ἀνάκτορα τὰ παριλίσσια. Νέος στεναγμὸς ἐξέφυγε τοῦ στήθους του, καὶ ἐβύθισε τὸ βλέμμα του καὶ πάλιν πρὸς τὸ στίλβον πέλαγος. Δάκρυ ἡρεμον ἐξωλίσθησε τῶν ὀφθαλμῶν του, ἐνῶ τρίτος στεναγμὸς ἐλάφρυνε τὸ ὀγκούμενον στήθός του. Ἐστράφη ἐκ νέου πρὸς τὴν πόλιν, καὶ, «Μαίρη, Μαίρη μου», εἰπὼν ἔπεσεν ὑπτίως εἰς τὴν θάλασσαν. Τὸ κύμα τὸν κατέπιε!

Κύριος καὶ ὑπηρέτης οὐδ' ὑπόπτεισαν ὅτι εἴκοσι βήματα μακρὰν αὐτῶν ἐτελέσθη τὸ ἀνωτέρω δράμα. Μόνον ἡ ἀπομείνασα παρὰ τὴν τράπεζαν τοῦ καφεψείου ῥάβδος τοῦ νεανίου ἀφῆκεν αὐτοῖς διαβατικὴν ἐντύπωσιν.

— Μπᾶ! ὁ κύριος ποῦ ἦτον ἐδῶ, εἶπεν ὁ ὑπηρέτης, ἐλησμόνησε τὸ μπαστουνὶ του. Ἴσως γυρίση νὰ τὸ πάρῃ.

Καὶ ἔθθηκεν αὐτὸ εἰς μέρος ἀσφαλές.

Ἡ ἐξαφάνισις τοῦ Περικλέους Ὀρφανούδη τὴν ἐπιούσαν παρετηρήθη. Οἱ στενωτάτοι τῶν φίλων του ἠθέλησαν νὰ μάθωσι τί ἀπέγεινεν, ἀποτυχόντες δὲ ἀπηυθύνθησαν εἰς τὴν ἀστυνομίαν, τεθεῖσαν πάραυτα πρὸς ἀναζήτησίν του. Τὴν ἐπομένην τὸ γεγονός ἀνήγγελλον καὶ αἱ ἐφημερίδες, ἐνῶ ἡ θάλασσα, ἀπαλλάττουσα τὴν Ἀστυνομίαν τῶν κόπων τῆς ἐρεύνης, ἐξέβραζε τὸν νεκρὸν τοῦ ἀτυχοῦς μεταξὺ τοῦ Νέου καὶ Παλαιοῦ Φαλήρου.

Ὅτε τὴν πρωίαν ἀνέγνω τὴν εἰδησιν ἐν τῇ *Ἐφημερίδι* ἡ νεᾶνις, ῥήξασα κραυγὴν, ἐλιποθύμησεν. Ἡ μήτηρ αὐτῆς ἔδραμεν ἔντρομος,

καὶ ἀπέστειλε πρὸς ἀναζήτησιν ἱατροῦ. Μόλις δὲ ἡ κόρη δυνάμει τῶν ἱατρικῶν περιποιήσεων ἤρξατο ἀναλαμβάνουσα καὶ ἤνοιγε τοὺς ὀφθαλμούς, ἡ θύρα τοῦ δωματίου ἠνεόγη καὶ ἐνεφανίσθη ὁ πατήρ. Ἡ νεᾶνις, ἐκτείνασα τὰς χεῖρας ἀμφοτέρως, μετὰ κινήματος ἀπωθήσεως, κατέπεσεν ὑπτία, ἐνῶ τὸ σῶμα αὐτῆς συνεταράσαστο σπασμωδικώτατα. Πατὴρ καὶ μήτηρ ἠρώτων τὸν ἱατρὸν μετ' εὐνοήτου ἐνδιαφέροντος πόθεν ἡ αἰφνιδία αὕτη προσβολή, ὃ δὲ ἐπιστήμων σιωπῶν ἐβυθίζετο εἰς συλλογισμούς. Αἶφνης τὸ βλέμμα του διηυθύνθη εἰς τὸ παρὰ τὴν νεάνίδα φύλλον τῆς *Ἐφημερίδος*, ἧς τὸ μέλαν περὶ τὴν ὀλεθρίαν εἰδησιν πλαίσιον ἐκίνησε τὴν περιεργίαν αὐτοῦ. Κύψας λοιπὸν ἀνέλαβε τὸ φύλλον, ἀναγνούς δὲ τὰς πρώτας γραμμὰς τῆς Νεκρολογίας, ἦν ἤδη ἐγνώριζεν, ἐψιθύρισεν:

— Ἄρᾳ γε τοῦτο ἐπήνεγκε τὴν ὀλεθρίαν ταύτην προσβολήν;... Εἶναι ὑπερβολικόν... ὁ θάνατος ἀγνώστου, ὅσον τραγικὸς καὶ ἂν εἶναι, δὲν δύναται νὰ ἔχη ὡς συνέπειαν τοιαύτην προσβολήν... Ἴσως ὑπάρχει ἄλλο αἴτιον...

Ταυτοχρόνως τὰ ὠχρὰ χεῖλη τῆς νεάνιδος ἐψέλλισαν ἀσθενῶς: «Περικλῆ μου... Περικλῆ!»

— Τοῦτο εἶναι, προσέθηκεν ὁ ἱατρός, συμπληρῶν τὴν σκέψιν του, καὶ ἔδωκε τὸ φύλλον τῆς *Ἐφημερίδος* εἰς τὸν πατέρα.

Ἡ νεᾶνις, μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐρωμένου της, ἐβυθίσθη ἐκ νέου εἰς παντελεῖ ἀνκισθησίαν. Μετὰ τινὰς στιγμὰς προσήρχοντο δύο ἄλλοι ἱατροί, διότι ὁ ὑπηρέτης, φοβούμενος μὴ δὲν προφθάση ἐγκαίρως ὁ πρῶτος κληθεῖς, ἔδραμεν εἰς τὰς οἰκίας καὶ τῶν ἄλλων δύο. Ὑπὸ τὰς φροντίδας καὶ τὰς περιποιήσεις τῶν τριῶν τῆς πρωτευούσης Ἀσκληπιαδῶν, ἡ Μαρία συνῆλθε μετὰ πολύωρον λιποθυμίαν. Ἡνέφξε τοὺς ὀφθαλμούς, ἀνέζησεν, ἀλλὰ μὲ ἐσθεσμένον πνεῦμα!

Τὸ κοινωνικὸν ζήτημα, καίπερ ἐσχάτως ἀνακινήθην ὑπὸ τῆς *Ἀκροπόλεως*, ὑφίσταται ἀπὸ πολλοῦ, ἐὰν μὴ πάντοτε, θύματα δὲ αὐτοῦ ἐγένοντο ὁ Περικλῆς καὶ ἡ Μαρία, ὃ μὲν πνιγείς, ἢ δὲ ἐξακολουθοῦσαν νὰ ζῆ ἐν μελαγχολικῇ παραφροσύνῃ...

Καὶ ἵνα καταλήξωμεν ὅθεν ἤρχισαμεν: Ἄρᾳ γε ὁ Περικλῆς ἦτο μόνον ἀτυχῆς καὶ ἔρμαιον τῆς ὀλεθρίας τύχης του ἢ καὶ αὐτὸς οὗτος συνετέλεσεν εἰς τὴν οἰκτρὰν καταστροφὴν τοῦ βίου του;...

ΤΩ: ΚΥΡΙΩ: ΓΟΥΣΤΑΥΩ: ΛΑΦΦΟΝ¹

Λαφφόν! ναί! ἔχει ἡ μάνα μας πολλή στοργή στὰ στήθη,
 κὴ ὅποιος πιστὰ τὴν ἀγαπᾷ δέν τον σκεπάζει λήθη!
 Εἶν' ἡ γλυκειά της ἀγκαλιά, Λαφφόν, πολὺ μεγάλη,
 κὴ ὀλόκληρον τὸν οὐρανὸν ἔμπορεῖ νὰ περιβάλλῃ·
 μὰ πόσο μᾶλλον λούλουδο ἄν τὴν γλυκειά σου λύρα,
 ποὺ πάντα χύνει μελωδιά, ποτὲ δὲν μνήσκει στεῖρα.
 Λαφφόν! πατρίδος μου παιδί, ἀηδόνι τοῦ αἰθέρα,
 ὅπου γιὰ ἡμένα ἢ Ἑλλάς, εἶν' καὶ γιὰ σέ μητέρα!...

Δὲν εἶν' ἀγνώμων ἡ Ἑλλάς, καὶ ἡ ἀχαριστία
 εἶναι τοῦ Σλάβου ἀρετὴ καὶ μόνη του θρησκεία!...
 Γιὰ κείνον ποὺ τὴν ἀγαπᾷ αἰώνιο στυλοβάτη
 στήνει, κ' ἐπ' αὐτὴν ἀθάνατη τὴν μνήμη του χαράττει...
 Ναί! μόνο κάμπο λούλουδο καὶ δάκρυα δὲν σκορπίζει,
 σὲ μνήμ' ἀγαπημένου γιουῦ· μὲ δόξα τὸ στολίζει,
 μὲ δόξα ποὺ δὲν σβήνεται ἀπ' τὸ χαρτί τῆς Μοίρας.
 Γνωρίζει πῶς πληρῶν' αὐτὴ ἕνα παιδί τῆς λύρας,
 μὲ πόνον ποὺ τῆς ἔψαλλε μὲ γλῶσσα ἰδική της,
 τῆς δροσεραῖς της εὐμορφιαῖς, καὶ ἴπῃρε τὴν εὐχὴ της.

Ἄν ἦσαι ἀγνωστος γιὰ μέ, Λαφφόν, ὄχι καὶ ξένος,
 ἀπ' οὐ εἶσαι τῆς μάνας μου υἱὸς ἀγαπημένος.
 Εἴμαστ' ἀδέλφια, εἴμαστε παιδιὰ ἴδιας μητέρας·
 ἴδιος Θεὸς μᾶς εὐλογεῖ, ὁ ἴδιος αἰθέρας
 μᾶς στέλνει μόσχους τῆς ζωῆς ἀπὸ τὸν Παρθενῶνα...
 Ὡ! θὴ σὲ δώση πρώτ' αὐτὴ τὴν δάφνην κορώνα!...
 Εἶναι ἀδέλφ' ἀγαπητὰ Ἑλλάδα καὶ Γαλλία·
 τὸ ἴδιο γάλα πίνουνε, μιὰ ἔχουνε λατρεία,

Ἑλευθερία!

¹ Ἐν Διδυμοτείχῃ.

BIRGINIA H. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

¹ Ἀνταπάντησις τοῦ εἰς τὸν κ. Μαραγγέλλην ποιήματος τοῦ κ. Γουσταύου Λαφφόν.

ΜΕΤΑΞΥ ΤΡΙΩΝ

ΣΥΡΕ χαμηλὴν τινα καθέδραν πρὸ τοῦ ὑψηλοῦ
 καὶ πλουσίου ἐνετικῶ καθρέπτου, ὅστις ἀπιν-
 δαλμάτιζε τὸ κομψὸν ἀνάστημά της καὶ ἔπε-
 σεν ἐπ' αὐτῆς μετὰ μαλθακότητος κλείσασα
 τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἦτον ὁ μὴν τοῦ Μαΐου. Τὸ γαλήνιον τοῦ
 οὐρανοῦ καὶ ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου ἀνέπτυσσον τὴν πολυτέλειαν τοῦ

νέου χόρτου, αἱ φωλεαὶ ἀνέδιδον κελადήματα καὶ ἐκ τοῦ ἠνεωγμένου
 παραθύρου εἰσῆρχετο μετὰ τῆς ὀσμῆς τῆς νεωστὶ ἀνεσκαμμένης γῆς
 τὸ γλυκὺ ἄρωμα τῶν ἠνθισμένων ῥοδοριῶν.

Ἡ ἐσπέρα ἤρχετο. Πανταχοῦ ἐβασίλευεν ἄκρα γαλήνη, αὐτὴ δ'
 ἐγκατελείπετο εἰς τοὺς πολυπλόκους αὐτῆς λογισμούς, οἵτινες τὴν
 περιέβαλλον γλυκεῖάν τινα ἀτονίαν. Τὸ ἐκ κυανχυοῦς χρώματος
 μετάξινον φόρεμά της, συνεσφιγμένον περὶ τὴν ὄσφυν καὶ κατερχόμενον
 εἰς εὐρείας πτυχὰς μέχρι τῶν ποδῶν, καθίστα φανερωτέρην τὴν ὠχρό-
 τητα τῆς ἐπιδερμίδος της· ῥόδον δὲ ἔχον φύλλα ἐρυθροῦ προκλητικῶ
 χρώματος ὑπερεῖχεν ὡς μία ἰδιοτροπία ἐπὶ τοῦ τριχοδέσμου της.

Ἄλλ' ἐνῶ αὕτη ἠκολούθει συλλογιζομένη τίς οἶδε ὅποιον γοητευ-
 τικὸν ὄνειρον, ἔκρουσαν ἠπίως τὴν θύραν.

— Ἐμπρός, εἶπε χωρὶς νὰ κινηθῇ.

Ὅταν δὲ ἐνόησεν ἠχοῦν τὸ ἐλατήριο, ἀνήγειρε τὴν κεφαλὴν θεω-
 ρήσασα ἐν τῷ κατόπτρῳ ὅπως ἴδῃ τίς ἤρχετο.

— Ἄ, εἶσαι σὺ Σύριε; εἶπεν ἀναγνωρίζουσα τὸν σύζυγον της.

— Ἀκόμα ἔς τὰ σκοτεινά; ἀπεκρίθη οὗτος προχωρῶν.

— Ἀνεπαυρόμην καὶ δέν το ἐνόησα. Κάμνεις τὸ καλὸν νὰ ἀνάψης;

Ὁ Σύριος σύρας τὴν ἄλυσιν κατεβίβασε τὸν λαμπτήρα, ὅστις ἐκρέ-
 ματο ἐκ τοῦ φατνώματος ἐν μέσῳ τῆς αἰθούσης καὶ τὸν ἠνάψεν.

Ἡ νεαρὰ γυνὴ παρηκολούθει τὰς κινήσεις του, ὅτε δὲ οὗτος ἐτε-
 λείωσε καὶ ἤλθε νὰ στηριχθῇ εἰς τὸ ἐρεισίνωτον τῆς καθέδρας της
 αὕτη ἀνέστρεψε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω τείνασα γλυκῶς τὰς
 χεῖρας ὑψηλὰ καὶ συνδέσασα αὐτὰς ὑπεράνω τοῦ λαιμοῦ του εἰς τρό-
 πον ὥστε νὰ τὸν βιάσῃ νὰ καταβιβάσῃ οὗτος τὴν κεφαλὴν του ἐπὶ
 τῆς ἰδικῆς της.

Τὸ δὲ τρίχαπτον τῆς βραχείας χειρὶδος της, πίπτον ἐπὶ τοῦ ἀγκῶ-
 νός της, ἄφρινεν ἀποκεκαλυμμένον τὸ ἀντιβράχιον αὐτῆς, θαυμασιῶς
 πεπλασμένον.

— Πῶς αἰσθάνεσαι Ἀνδριανή μου ἀπόψε;

— Πολὺ καλλίτερη. Εἶχα μιὰν καλὴν ἡμέραν σήμερον.

— Ὅθι κατακλινηθῆς ἐνωρίς;

— Ὅχι θὰ μείνω ὀλίγον ἀκόμη τοιουτοτρόπως.

— Ἐγὼ πηγαίνω νὰ γράψω κάμμειαν ἐπιστολήν.

— Τότε χαῖρε, καὶ ἔτεινεν αὐτῷ ἀμφοτέρως τὰς χεῖράς της.

— Χαῖρε Ἀνδριανή μου.

Ἄλλ' ἐνῶ ἐκεῖνος ἀπεμακρύνετο τῷ ἐφώναξεν ὀπισθέν του.

— Ἐνθυμουμαι.

— Ὡ πάντοτε! πάντοτε, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος μετὰ φωνῆς ἥτις εἰς αὐτὴν ἐφάνη παράδοξος.

Ἐστράφη ἐν τούτοις ἐκπληκτος ὅπως τὸν ἐρωτήσῃ ἀλλ' αὐτὸς τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπανέκλειε τὴν θύραν.

Μείνασα μόνη δὲν ἐσκέφθη πλέον καὶ ἐβυθίσθη περισσότερο εἰς τὰς ὄνειροπολήσεις της. Εἰς τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο ἤρχετο πάντοτε νὰ ὄνειροπολῇ· ὅπερ ἦτο τόσον ἐξαιρέτως κεκοσμημένον περὶξ ὑπὸ τῆς φυσικῆς της καλλαισθησίας καὶ τῆς λεπτότητος ἐρωτευμένης γυναικὸς ἥτις ἐπιδιώκει νὰ ἀναπαύηται παντοῦ γλυκέως ὁ ὀφθαλμός, ὥστε ἕκαστον ἀντικείμενον μετ' ἀληθοῦς ἐρωτικῆς τέχνης ἦτον ἐπεξεργασμένον καὶ ἐκτεθειμένον.

Ἠγάπα πολὺ τὰ ἀνθη, ἅτινα εἶχε θέσει ἐκεῖ ἀπειδώσ. Ἐν ἐκ τῶν μεγαλειτέρων παθῶν της ἦτο νὰ ἔρχηται κατὰ τὴν ἀνοιξιν ἐν τῇ ἐξοχῇ διὰ νὰ τρέξῃ εἰς τὸν ἀγρὸν ἀσκεπῆς ὑπὸ τὸν ἥλιον ὡς χωρικὴ καὶ συλλέξῃ μακρὰν τὰ εἰς τὰς φράκτας φυόμενα ἴα.

Ἄλλ' ἤδη εἶναι διάφορος ἡ αἰτία δι' ἣν αὕτη προτιμᾷ τὴν ἐξοχὴν.

Ἰσα ἴσα τὸ προηγούμενον ἔτος ἀκριβῶς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εὐρίσκατο ἐν τῷ περιβολίῳ θέτουσα εἰς τάξιν γύρω τοῦ πρὸ τῆς οἰκίας της ἀλωνίσκου τὰς φυτείας τῶν κιτριῶν ἃς ἐξήγαγον ἐκ τοῦ θερμοκηπίου, ὅτε ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ Συρίου, ὅστις ὀνομαστὶ τὴν ἔκραζε μετὰ χαροποῦ ὕφους. Ἦτον ἐτοίμη νὰ τρέξῃ ὁπότε ὁ σύζυγός της ἔφθασε μέχρι τῆς θύρας τοῦ ἐστιατορίου κρατῶν ὑπὸ τὸν βραχιόνά του νέον τινὰ ὃν οὐδέποτε αὕτη εἶδε.

Τίς δὲν πιστεύει εἰς τὸ πεπωμένον, εἰς τὴν εἰμαρμένην, εἰς τὸν μαγνητισμόν;

Μόλις εἶδον ἀλλήλους καὶ κατεκτήθησαν. Πλαγίως τῆς πρώτης ὀφθαλμοβολίας αὐτῶν διήλθε ταχὺ ὡς ὁ στοχασμὸς ἐν βεῦμα ἠλεκτρισμοῦ ὅπερ τὸν κατέστησεν ὠχρόν. Ἡ Ἀνδριανὴ δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ λησμονήσῃ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, εἰς μάτην ὁ σύζυγός της τῇ ἔλεγε.

— Μικρά μου Ἀνδριανὴ σοῦ παρουσιάζω τὸν ἐξάδελφον Παῦλον... καὶ γελῶν ἀπὸ καρδίας της προσέθετε, τὸν ἀγαπητόν, τὸν ὠραῖον, τὸν κομψὸν Παῦλον Δ... τὸ φόβητρον τῶν δυστυχῶν συζύγων, τὸ εἰδωλὸν τῶν ὠραίων γυναικῶν, τὸ ὄνειρον τῶν παρθένων.

Οἱ λόγοι τοῦ Συρίου ἐβόμβουν εἰς τὰ ὦτά της, ἀργότερα μάλιστα προσπαθήσασα νὰ τὸν ἐνθυμηθῇ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸ κατορθώσῃ. Παράδοξον! ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὅστις τῇ ἐπαρουσιάσθη κατὰ πρῶ-

τὴν φορὰν τῇ ἐφάνετο ὅτι τὸν ἐπικνεῖδεν, ὅτι τὸν ἐγνώριζε. Δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ πόθεν τοῦτο, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο δὲν ἦτον αὐτῇ ὅλως νέον, ἡ μορφή του ἦτον ἐντετυπωμένη εἰς τὴν μνήμην της, οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκεῖνοι τῆς εἶχον καὶ ἄλλοτε συνταράξει τὸ αἷμα.

Ὅταν ὁ Παῦλος ἀπεμακρύνθη μετὰ τοῦ Συρίου, ὅστις τὸν συνώδευσε εἰς τὰ δωμάτια του, καὶ αὐτὴ ἀνῆλθεν εἰς τὰ ἰδικά της, ἡ πρώτη σκέψις της ὑπῆρξε, νὰ τρέξῃ πρὸ τοῦ κατόπτρου της ὅπως ἐγκατοπτρισθῇ.

Γυναικεῖα ματαιότης!

Κατόπιν ἐξάνεστη κατὰ τῆς πράξεώς της ταύτης. Διὰ τὸ ἐπραξεν; ἐσκέπτετο. Ἐπὶ τέλους ὁ Παῦλος δὲν ὤφειλε νὰ εἶνε δι' αὐτὴν, ἐσκέπτετο. Ἐπὶ τέλους ὁ Παῦλος δὲν ἔπρεπε νὰ εἶνε δι' αὐτὴν ὡς ὅλοι οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι; Αὐτὸς ἐπέστρεψε τότε ἐκ μεγάλου ταξειδίου. Τίς ἠξέουρει πόσαι περιπέτειαι, πόσα ἀτυχεῖ θύματα ἐν τῇ ὁδοιορίᾳ του, ἔλεγε. Ποῖαν ἐντύπωσιν τοῦ ἐπροξένησεν αὕτη; ἐπίστευσε ἀράγε ὅτι θὰ τὴν δέσῃ ὑπὸ τὸ θριαμβευτικὸν ἄρμα του; Ἡ ἀμφιβολία αὕτη ἐξεγείρασα τὴν ὑπερηφάνειάν της τῆς ἀφῆρσε τὴν νάρκην ἐκείνην ἐκ τῆς ὁποίας δὲν ἐγνώριζε νὰ ἐξέλθῃ ἀφ' ὅτου ὁ Παῦλος εὐρίσκατο ὑπὸ τὴν στέγην της.

*
*

Ὁ ὠραῖος ἐξάδελφος ὅστις ἦλθεν ἐν τῇ ἐπαύλει Α... δι' ὀλίγας μόνον ἡμέρας ἔμεινε ἀπεναντίας πλέον τοῦ μηνός.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν γάμων τοῦ Συρίου εὐρίσκατο οὗτος ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ὅταν δὲ τοῦ ἀνήγγειλαν αὐτοὺς καὶ μετ' ὀλίγον ἔλαβε καὶ τὴν ἐντυπον ἀγγελίαν μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν μελλονύμφων περιωρίσθη νὰ εἴπῃ μόνον.

— Δυστυχῆς, καὶ ἀναγινώσκων τὸ ὄνομα τῆς Ἀνδριανῆς εἶπε,

— Τίς οἶδε ὁποία ἀνόητος!

Ἐκτοτε οὐδὲ κἂν τὸν ἐνεθυμήθη πλέον. Ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν του τῷ ἐδόθη περίστασις νὰ ὀμιλήσῃ περὶ αὐτῶν ἐκ νέου, ἡ μήτηρ του ἠγάπα τὸν Σύριον ὡς τέκνον της, διότι ὀρφανὸς μείνας οὗτος ἠξέθη καὶ ἔγεινε ἀνὴρ ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς της. Καὶ ὁ Παῦλος ἠγάπα τὸν Σύριον, οὐχ ἦττον οὐδὲ θὰ τὸ ἐσκέπτετο κἂν νὰ διανύσῃ ἀρετὰ μίλλια δι' ἀμάξης ὅπως ὑπάγῃ νὰ τὸν ἴδῃ. Ἄλλ' ἡ καλὴ ἐκείνη μήτηρ του ἐπέμεινε τόσον ὥστε ὑπεχρεώθη νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, ὅπως τὸν εὐχαριστήσῃ. Ἐν τῇ ἐπαύλει Α... ὁ Σύριος τὸν ἐδέχθη μετ' ἐγκαρδίου καὶ ἀδελφικῆς ἀγάπης, φύσει ἀγαθός, χα-

ρακτῆρος ἐλευθερίου καὶ αἰσθηματικοῦ, δὲν ἐλησμόνησε ποτὲ ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Παύλου ἀνετράφη καὶ ἐξεπαιδεύθη οὐχὶ ὡς συγγενῆς ἀλλ' ὡς τέκνον.

Ὁ Παῦλος ὑπερησμενίζετο εἰς τὰς αἰσθηματικὰς ἐκείνας ἐπιδειξεις δι' ἃς κατὰ βάθος ἠσθάνετο ὅτι δὲν ἤξιζε, καθότι μόλις πατήσας τὸν οὐδὸν τῆς οἰκίας ἐκείνης τῆς τοσοῦτον φιλοξένου εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἀναχωρήσῃ τὴν ἐπαύριον, ἀλλ' ἀφ' ὅτου εἶδε τὴν Ἀνδριανὴν δὲν ἐσκέφθη πλέον περὶ ἀναχωρήσεως εἰμὴ μόνον ὅσον ἐσκέφθη. Ὡς πῶσον ὠραίαν τὴν ἦυρεν! ἄλλο παρὰ ἀνόητον! ὅποιον τεμάχιον κἀλὸν διὰ τοὺς ὀρεκτικούς ὀδόντας του.

Μετ' ἐπιτηδειότητος χωρὶς ποσῶς νὰ ἐκτεθῆ προσεπάθησεν αὐθωρεὶ νὰ καταστῆ ἀγαπητὸς καὶ νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ αὐτοῦ. Εὕρισκε πάντοτε εὐχάριστόν τι ἀνέκδοτον νὰ διηγηθῆ καὶ μετὰ ζήσεως ἐζήτει νὰ καταστήσῃ εὐτράπελον καὶ χαρίεσσαν τὴν ὀμιλίαν του. Ἐγίνωσκεν ἐντέχνως νὰ κρατῆ μετέωρον τὴν περιέργειαν τῆς Ἀνδριανῆς, νὰ τῆς κινή τὸ ἐνδιαφέρον, νὰ τὴν συγκινή καὶ νὰ τὴν καταβάλλῃ.

* *

Τὸν Παῦλον ἐσκέπτετο ἡ Ἀνδριανή, ὅταν νωχελῶς ἐκάθητο ἐπὶ τῆς καθέδρας μὲ ἡμικλείστους ὀφθαλμούς. Τὴν ἐπαύριον συνεπληροῦτο ἔτος ἀκριβῶς ἀφ' ὅτου εἶδον ἀλλήλους. Αὐτὸς βεβαίως θὰ ἤρχετο νὰ τὴν ἴδῃ. Ἀνεπόλει ἀπάσας τὰς εὐφροσύνας τοῦ ἐνόχου ἐκείνου ἔρωτος, ὅτε αἴφνης ἠσθάνθη ἐκυτὴν καταλαμβανομένην ὑπὸ τῶν συνήθων ὀξέων σπασμῶν ἐν τῷ στομάχῳ καὶ μόλις ἔσχε δύναμιν νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς ἀλύσεως τοῦ κωδωνίσκου ἵνα προσκαλέσῃ τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ.

* *

Μετὰ μίαν ἡμέραν τὰ πάντα ἐλησμονήθησαν καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ ἀνάμνησις τῆς ἐσπερινῆς ταραχῆς. Ἀπὸ τινος καιροῦ αἱ κρίσεις ἐκείναι ἦσαν τόσον συχναὶ ὥστε σχεδὸν οὐδεὶς περὶ αὐτῶν πλέον ἐμερίμνα.

Ἐξ ἄλλου ὁ ἰατρὸς ἔλεγεν ὅτι δὲν ἦτο τίποτε.

Ὁ Παῦλος εἶχε φθάσει τὴν πρωίαν ἐγκαίρως. Ἡ Ἀνδριανὴ καίπερ πάσχουσα ἦτο περιχαρὴς τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Ὁ Σύριος χάριν τῶν ὑποθέσεων του ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῆ μετὰ μεσημβρίαν, ὥστε οἱ δύο ἐρασταὶ μείναντες ἐλεύθεροι ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐγκαταλειφθῶσιν εἰς ἀπάσας τὰς τρέλας τοῦ πάθους των. Κατέφυγον εἰς τὸ βάθος τοῦ δάσους, περιεπάτουσαν κρατού-

μενοι συνεσφιγμένως ἐκ τῶν χειρῶν ὡς δύο συμμαθηταί. Ἡ Ἀνδριανὴ ἦτον ὑψηλὴ ὅσον καὶ αὐτὸς καὶ τοῦ ὠμίλει σχεδὸν εἰς τὸ πρόσωπον, μεταδίδουσα τὴν χλιαρότητα τοῦ ὠραίου στόματός της, ἥτις τῷ ἐπροξένει σκοτοδίνην.

Πόσαι ἀναμνήσεις ἐν μέσῳ τῶν φυτῶν ἐκείνων!

Ἐπὶ παλαιοῦ τινος κορμοῦ πίτυος γεγλυμμένου διὰ κονδυλομαχαίρου ἐπανεῦρον μίαν ἡμερομηνίαν τοῦ πρώτου ἐκείνου φιλήματος τὸ ὅποιον τῆς εἶχε δώσει ἐπὶ τοῦ αὐχένος ἐνῶ αὕτη κεκλιμένη ἐθεώρει ἐν ἄνθος. Αὐτὴ τοῦ ἐξέφυγε χωρὶς νὰ τὸν θεωρήσῃ, κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἔλαθεν ὕφος προσβεβλημένης γυναικός. Ἄλλ' ἐδοκίμασε πάλιν διὰ τινὰς στιγμὰς τὸ βῆγος τοῦ φιλήματος ἐκείνου ὅπερ ἐπαφῆκεν ἐπὶ τοῦ δέρματός της τὴν δροσερότητα τῶν χειλέων. Τὰς ἀκολούθους ἡμέρας ἀπέφυγε νὰ εὕρεθῆ μόνη μετὰ τοῦ Παύλου καὶ τὸν ἀπέφυγε μάλιστα φανερώτατα.

Ἦτον αἰδῶς ἢ ἐρωτοτροπία; Ἄλλ' ἡ ἔνεδρα δὲν ἦτο μακρὰν.

Μετὰ μεσημβρίαν ἡμέρας τινὸς καθ' ἣν ἐπέστρεφε μόνη ἐκ μίᾳς ἐπισκέψεως πρὸς πτωχὴν τινα γυναῖκα, τῆς ὁποίας ὁ σύζυγος εἶχε πέσει εἰς κρημνὸν τινα, λαβοῦσα συντομωτέραν τινα ὁδὸν ἐν μέσῳ τῶν ἀγρῶν συνήντησε τὸν Παῦλον, ὅστις ἐφάνη τυχαίως ἐκεῖ ἐξ οὐρανοῦ ῥιφθεὶς κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν, ἡ Ἀνδριανὴ ὅμως ἐσκοτίσθη καὶ τῷ ἔδειξε ὅτι ἦτον ὠργισμένη. Ὁ Παῦλος προσεποιήθη ὅτι δὲν τὴν ἐνόησε, ἐφάνη μάλιστα εὐγενέστερος καὶ προθυμότερος πρὸς αὐτὴν παρὰ ποτέ, ἀποφεύγων πᾶσαν πρᾶξιν ἢ λόγον ἔχοντα σχέσιν μὲ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον διανοεῖτο εἰς τρόπον ὥστε αὕτη πεισθεῖσα πλέον ἐδέχθη τὸν βραχίονά του. Ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ἡ ὁδὸς ἐκείνη ἦτο δύσβατος τὴν ἔκαμε νὰ λάβῃ ἄλλην τινα, ἥτις τὴν ἀπεμάκρυνεν ἐκ τῆς οἰκίας.

Ἦρχισαν νὰ ὀμιλῶσι περὶ τόσων μηδαμινῶν πραγμάτων, περὶ τῆς ἐξοχῆς δι' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, περὶ τῆς προσεχοῦς ἐποχῆς τῶν λουτρῶν, καὶ περιεπάτουσαν τόσον ἡσύχως συνδιαλεγόμενοι ὥστε δὲν ἐνόησαν τὰ μεγάλα νέφη ἅτινα συνεσωρεύθησαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των. Ἐταράχθησαν μόνον εἰς τὴν πρώτην βοὴν τῆς βροχῆς. Τί νὰ πράξωσι; νὰ τρέξωσι μέχρι τῆς οἰκίας οὐδὲ τὸ ἐσκέφθησαν κἀν, διότι ἦσαν ἀρεκτὰ μακρὰν. Ἐθεώρησαν ἀλλήλους ἐρωτώμενοι μόνον. Αἴφνης ἡ Ἀνδριανὴ ἀνεμνήσθη ὅτι εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς ὁδοῦ οὐχὶ μακρὰν ὑπῆρχον τὰ λείψανα παλαιοῦ τινος πύργου ἐγκαταλειμμένου. Ἐκεῖ μόνον ἠδύναντο νὰ καταφύγωσιν, ὅπου καὶ διευθύνθησαν γελῶντες διὰ τὸ ἀπροσδόκητον ὅπερ τοὺς κατέστησεν εὐθύμους.

Ἡ δύσπνοια ἤτις τοὺς ἐπέιζεν, ἢ πρόσψυσις τῶν χειρῶν ἤτις τοὺς ἐθέρμαινεν, ἢ μόνωσις τῶν ἐν τοῖς ἐρειπίοις ἐκείνοις ὀπότεν ἢ καταίγεις ἕξω ἐμυκάτο, τοὺς ἐνίκησεν. . . .

Ἐνηγκαλισθήσαν... ἐνῶ ὁ βύας ὠλόλυζεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν.

* *

Τοιοιουτρόπως ἐμυθήη τὰς κρυφίους εὐτυχίας τῆς ζωῆς, τὰς ἀγωνίας καὶ τοὺς φόβους τοὺς μὴ ἐστερημένους ὀξείων ἠδυναθειῶν, τὰ ἐν τῇ φυγῇ φιλήματα, τὰς ἰσχυρὰς συνθλίψεις τῆς χειρὸς, τὰ παρατεταμένα βλέμματα κατὰ πρόσωπον ὄλων καὶ εἰς ὄλους ἀδιάφορα, καὶ τοὺς μυστηριώδεις περιπάτους. . . .

Μίαν ἡμέραν ὅμως παρ' ὀλίγον νὰ ἀποθάνῃ ἐκ τῆς ἐντυπώσεως ἰσχυροῦ φόβου. Εὐρίσκειτο στενότατα ἐνηγκαλισμένη μετὰ τοῦ Παύλου ὅτε ὁ Σύριος εἰσῆλθεν ἀπροσδοκῆτως ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει δὲ αὐτοῦ ἀμφοτέροι ἐμειναν ἐκπληκτοί, ἢ Ἀνδριανὴ μάλιστα ἤτις ὠχρίασε φρικωδῶς ἐφάνη σθεσθεῖσα, καθύτι ὁ Σύριος δὲν ἦτο σύζυγος χυδαῖος, οὐδὲ εὐπιστος. Οὐχ ἦττον ὅμως βιάσασα ἑαυτὴν προσεπάθησε νὰ δείξῃ ἐν μειδίῳ, ὅπερ ὅμως ἀπέβη πικρὸς μορφοσμός, καὶ νὰ εἶπῃ κάτι τι. Ὁ Παῦλος ἔλαβεν ἐφημερίδα τινὰ τυχαίως εὑρεθεῖσαν πλησίον του καὶ ἐσκέπτετο χωρὶς νὰ ἐκθέσῃ τὸ παράπαν, τίνι τρόπῳ ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ τὴν Ἀνδριανήν, ὅτε ὁ Σύριος ὀμιλῶν ἀδιαφόρως καὶ μετὰ τῆς συνήθους φυσικῆς του φωνῆς ἠρώτησεν αὐτούς, τί ἐσκέπτοντο περὶ μιᾶς ὀδοιπορίας ἐπὶ τινος πλησίον ὄρους καὶ ἦν αὐτὸς διανοεῖτο νὰ κάμῃ τὴν πρῶταν ἐνωρὶς ὅπως ἴδωσι τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου.

Οἱ δύο ἐρασταὶ ἀνέπνευσαν ἀνακουφισθέντες. Ἀναμφιβόλως ἀγίως τις παρεκάλεσε δι' αὐτούς, ὁ Σύριος βεβαίως δὲν θὰ ἐνόησε τίποτε. Παρελθόντος τοῦ πρώτου ἐκείνου κινδύνου ταχέως τὸν ἐλησμόνησαν, ἐγένοντο μάλιστα ἀπερικεπτότεροι παρὰ ποτε. Ἡ Ἀνδριανὴ παρεδίδοτο εἰς τὸν ἔρωτα ἐκείνον, μὴ βλέπουσα δὲ ἑαυτὴν κατοπτευομένην ὑπὸ τοῦ Συρίου ἐπίστευσε τὸ ἐγκλημὰ τῆς μυστήριον δι' ὄλους καὶ μετ' ἀναιδοῦς τόλμης ἔλεγε μετὰ τοῦ Αἰμιλίου Ζολᾶ:

«Ἐκεῖνο ὅπερ ἀγροεῖται δὲν ὑπάρχει»

* *

Ὁ Παῦλος ἔμεινε καὶ τὸν Μάϊον ἐκείνον ἡμέρας τινὰς ἐν τῇ ἐπικύλει, ἀλλ' ἢ Ἀνδριανὴ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἠσθένει περισσότερο, ἐπάλλαισεν ἐπὶ τινὰ καιρὸν, κατόπιν ὅμως ὑπεχρεώθη νὰ πέσῃ ἐπὶ τῆς κλίνης. Ἐπὶ ἀρκετοὺς μῆνας κρυφία τις ἀσθένεια ἦν δὲν ἠδύνατο νὰ

καταβάλλῃ κατηνάλισκε τὴν ζωὴν αὐτῆς βραδέως, πολλοὶ ἰατροὶ τὴν ἐπεσκέφθησαν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐνόησε τί εἶχεν, αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ δὲν ἠδύνατο νὰ τὸ ἐξηγηθῇ, ἔχανε τὰς δυνάμεις, ἰδοὺ τὸ πᾶν, ἠσθάνετο ἐκλείπουσαν τὴν ζωὴν· ἐνόησε οἱ φρικώδεις σπασμοὶ τοῦ στομάχου τὴν καθίσταν λιπόθυμον.

Αἰφνης μετὰ τῆς σβεννυμένης ζωῆς ἀφυπνίσθη ὁ πρὸς τὸν σύζυγόν της ἔρωτος, διότι δὲν ἤθελε νὰ τὴν ἐγκαταλείπῃ μόνην ὁ Σύριος, δὲν ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο πολὺ ἔνοχος πρὸς αὐτόν, τὸν ἠγάπα πάντοτε, βεβαίως τὸν ἠγάπα κατ' ἴδιον τρόπον ἀλλὰ τὸν ἠγάπα πάντοτε. Συσφίγγουσα τὰς χεῖράς του καὶ θεωροῦσα αὐτὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ἐσκέπτετο, ὠρκίζετο μάλιστα κατ' ἑαυτήν, ὅτι ἐὰν ἐθεραπεύετο θὰ ἀφωσιούτο κατ' ὀλοκληρίαν πρὸς αὐτόν.

Ὁ φόβος τοῦ θανάτου τῇ ἐπροξένει ὀξυτέρην τὴν αἰχμὴν τοῦ ἐλέγχου πρὸ τοῦ ὠραίου καὶ νέου ἐκείνου ἀνθρώπου, (διότι καὶ ὁ σύζυγός της ἦτον ὠραῖος καὶ νέος) ἐν αὐτῇ ἐπρόδωσε.

Πόσον ἐφαίνετο ταπεινὴ! Αὐτὸς τόσον καλός, ἐλεύθερος, εὐγενής. Πόσον θὰ ἐπεθύμει νὰ ζήσῃ ἀκόμη, ὅπως δυνηθῇ νὰ ἐξιλεωθῇ. Αὐτὴ τὸ πᾶν θὰ τοῦ ἐκμυστηρεύετο βεβαίως καὶ αὐτὸς τότε θὰ τὴν ἀπέπεμπεν, ἀλλ' αὐτὴ θὰ ἔκλαιε τόσον, θὰ τὸν ἰκέτευε γονυκλινής, θὰ μετενόει τόσον εἰλικρινῶς, ὥστε αὐτὸς θὰ τὴν ἐσυγχώρει. Τὰ δάκρυα δὲν ἐξαγοράζουσιν;

Ἄλλ' αὐτὴ ἢ βραδεῖα ἐπιστροφή εἰς τὰ καθήκοντά της δὲν τὴν ἐπανέφερον εἰς τὴν ζωὴν, ἤτις ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐσθένευτο.

Βλέπων τις αὐτὴν ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ πόνου, ὠχρᾶν, βαρῦθυμον καὶ ὅμως τόσον ὠραίαν, σκεπτόμενος ὅτι αὐτὴ μέλλει νὰ ἀποθάνῃ ἀνεμιμνήσκετο τοὺς ὠραίους ἐκείνους στίχους τοῦ ποιητοῦ.

Σεῖς δὲν πιστεύετε πῶς θ' ἀποθάνουν
Αἱ ὠραῖαι γυναῖκες πτωχὰ παιδία,
Πλὴν τῶν ἀγγέλων αὐτὴ εἶν' ἡ τύχη
Νὰ ἐξαφανίζονται καθὼς τὰ νέφη.
Ὡς πεπρωμένον εἶνε νὰ θραύονται
Τὰ ὠραιότατα τῶν παιγνιδίων! ...

Θλιβεράν τινὰ ἡμέραν, κατ' ἣν ἡ φωνὴ της ἐγένετο ἀσθενεστέρα καὶ ἡ ἀναπνοὴ της κατέστη βραχυτέρα καὶ ἀσθμαίνουσα, κατ' ἣν διεῖδεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ ἰατροῦ ὅτι τὸ πᾶν τετέλεσται, ἔνευσε πρὸς τὸν Σύριον νὰ τὴν πλησιάσῃ.

Βιάζουσα τότε ἑαυτὴν μετὰ παρατεταμένου καὶ ἀσθενοῦς ἤχου φωνῆς ἐψιθύρισεν εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ,

— Σύριε μὲ συγχωρεῖς ;
Καὶ αὐτὸς ὑπολαβὼν εἶπεν
— Διατί ἀγγελέ μου ;
Αὐτὴ δὲ μετ' ἀσθενεστέρως φωνῆς πάντοτε, ὥστε σχεδὸν δὲν ἠκούετο, ἀπήντησεν
— Σὲ ἐπρόδωσα...

Κατόπιν τὴν ἠρώτησεν ὁ Σύριος,
— Καὶ σὺ συγχωρεῖς ἐμέ ;
Ἡ Ἀνδριανὴ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ὀμιλήσῃ, ἔνευσε μόνον ναι, διὰ τοῦ τελευταίου βλέμματός της. Καὶ αὐτὸς ἔτοιμος, ἵνα μὴ τῆς διαφύγῃ ἡ ἐξομολόγησίς του, μετ' ἀγρίας χαρᾶς ὑπετονθόρυσεν,
— Ἐγνώριζα ὅτι μὲ ἐπρόδιδες καὶ σὲ ἐδηλητηρίασα !! ...
Ἐν Ζακύνθῳ 1888.

(« Ἐκ τῶν συναναστροφῶν τῆς Κυριακῆς »)

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΗΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Η ΣΜΥΡΝΗ

Τῇ δεσποινίδι Θ. Δ. εἰς Σμύρναν.

Ἀφράτη, πεταχτή, ὠμορφονῆ,
Μὲ μαῦρα μάτια, ὡς θάχουν οἱ ἀγγέλοι,
Γλυκεῖα ἄν ἀπὸ ζάχαρ' εἶτε μέλι,
— Νὰ ἡ Σμυρνῆ !

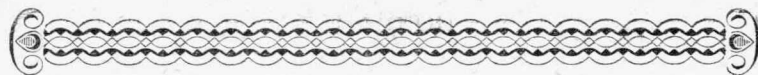
Καρδιὰ μὲ δίχως κάκια καὶ ἀπονιά,
Μὰ σὰν γαλάζια ἄνερα π' ἀνατέλλει,
Λάμπυρι χαρᾶς καὶ ἀγάπης παντοῦ στέλλει,
— Νὰ τὸ στολίδι πᾶσαι τέτοια νηά !

Κὴ ἂν ξάφνου ὅσ τὴν χρυσὴ τῆς τὴν θωριά
Καὶ ὅσ τῆς καρδιάς τῆς τὴν καλοκαιριά
'μισοχαράξ' ἡ θλίψι ἢ τὸ νάζι,

Εἶνε σικιά συννέφου μακρινοῦ,
π' ἀσπρίζει στὸ γαλάζιο τούρανοῦ
Καὶ πειότερ' ὠμορφάδα τοῦ μοιράζει. . .

Νοέμβριος 1888.

ΜΙΧΑΗΛ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ

ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΩΣ ΡΗΤΩΡ

Ἀνέφικτον θεωροῦντες τὴν ἐν τῇ βαρυτίμῳ *Ποικίλῃ Στοᾷ* ἀκριβῆ ἐξιστόρησιν τοῦ βίου Ἀνδρὸς μεγαλοουργοῦ, καὶ ἐπὶ τριάκοντα ἔξ ὄλα ἔτη ἐν τῇ πολιτικῇ πρωταγωνιστήσαντος, περιοριζόμεθα, ἵνα τὰς γενικωτέρας αὐτοῦ ιδιότητας, καὶ τὰς σπουδαιότερας τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ὑπομνήσωμεν.

Ὁ Λομβάρδος ἐγεννήθη τὴν τετάρτην Σεπτεμβρίου 1820, ἐκ γονέων ἀφανῶν, ἀλλ' ἐντίμων, ὁ πατὴρ του ἦτο κουρεὺς, εἶχεν ὅμως καὶ μικρὰν κτηματικὴν περιουσίαν, εἰς ἣν ἀφωσιώθη, καταλιπὼν βραδύτερον τὴν τέχνην του· ἡ μήτηρ του ἐκαλεῖτο Ἑλένη Ντελῆ, κατήγετο δὲ ἐξ Ἰωαννίνων. Ὁ πατὴρ του ἐπέεζε τὰ τέκνα του, ἵνα φροντίζωσι μόνον διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ κτήματός των, ἀπέστεργε δὲ ν' ἀποστείλῃ αὐτὰ εἰς τὸ Σχολεῖον. Ὁ Λομβάρδος ὅμως, ἔμφυτον ἔχων ὀργασμὸν εἰς τὴν μάθησιν, παρήκουσε τοῦ θελήματος τοῦ πατρὸς, μετέβη εἰς τὸ τότε δευτερεῖον Σχολεῖον καλούμενον, καὶ νυκτὸς ἔτι εἰς σπουδὰς κατεγίνετο. Ὅταν ὅμως ἐπεράτωσε τὰς ἐν τῷ τόπῳ σπουδὰς του, ὁ πατὴρ του ὡς στερούμενος τῶν χρηματικῶν μέσων, δὲν ἀπέστειλεν αὐτὸν πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐκπαίδευσιν. Ὁ Λομβάρδος ὅμως ἐξεῦρε τὸ μέσον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του· κρύφα τῶν γονέων του, παρεκάλεσε τὸν τότε πνευματικὸν πατέρα τοῦ πατρὸς του, καὶ μεγίστην ἐπ' αὐτοῦ ἐπιρροὴν ἔχοντα ἱερέα Διονύσιον Χαρχόπουλον, ἵνα πείσῃ τὸν πατέρα του, νὰ τὸν ἀποστείλῃ ἐκτὸς τοῦ Κράτους· τὸ σχέδιόν του ἐπέτυχεν· ὁ μνησθεὶς ἱερεὺς κατώρθωσε καὶ ἔπεισε τὸν πατέρα του, καὶ ὑπεθήκευσε τὸ κτήμα του, καὶ οὕτως ἠδυνήθη ὁ Λομβάρδος νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Μόναχον, ἔνθα ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν. Ἐπιστρέψας εἰς Ζάκυνθον ἐξήσκησε τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα, μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας καὶ φιλανθρωπίας ἔτι μάλλον, καὶ αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ βᾶσις τῆς πολιτικῆς ἐπιρροῆς του.

Παραβαλλομένης τῆς καταγωγῆς τοῦ Λομβάρδου πρὸς τὸ μεγαλεῖον εἰς ὃ ἀνῆλθε, δύναται τις νὰ ἐφαρμόσῃ ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἀγγλικὸν ἀπόφθεγμα, ὅτι ἀνεδείχθη «Architect of his own fortune».

Αἱ πρωτεύουσαι τοῦ Λομβάρδου ιδιότητες ἦσαν, ἡ προορατικότης, φιλοδοξία, τιμιότης, τόλμη, φιλοπατρία, ἀεικίνητος ἐνεργητικότης, καὶ ἀκατάσχετος κλίσις πρὸς τὸ πολιτικὸν στάδιον. Τὰς σπανίας ταύτας αὐτοῦ ιδιότητας προήγαγεν ὁ Λομβάρδος διὰ τῆς μελέτης,

και τῆς δι' αὐτῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τοῦ πολιτικοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ προέκειτο νὰ πολιτευθῆ.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω προσόντων, δι' ὧν ἐπροικίσθη ὑπὸ τῆς φύσεως, ὁ Λομβάρδος ἔτυχε καὶ λαμπρῶν εὐκαιριῶν, αἵτινες, οὐχ ἦπτον τῶν προτερημάτων του, εἰς τὴν ἀνύψωσιν καὶ δόξαν αὐτοῦ συνετέλεσαν. Ὁ Λομβάρδος ἔτυχε ἐν πληρότητι τῶν περιστάσεων ἐκείνων, ὧν ἡ ἔλλειψις ματαιοῖ συνήθως, καὶ αὐτὰ ἔτι, τῶν μεγαλοφυεστάτων ἀνδρῶν τὰ ἐθνικὰ σχέδια. Ὡς ὀρθότατα ὁ ἱστορικὸς Minier ἀποφαίνεται, δὲν ἀρκεῖ νὰ ἦναι τις μέγας Ἀνὴρ, ἀλλὰ νὰ γεννηθῆ καὶ εἰς καταλλήλους περιστάσεις· ὁ Λομβάρδος ἀμφοτέρων αὐτῶν ἐνέτυχε, διότι ἠνδρώθη καὶ ἀπεδύθη εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον τὸ ἔτος 1852· ἐποχὴ καταλληλοτάτη, δι' εὐτολμον καὶ δεξιὸν τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφίδος χειριστὴν, μέλλοντα νὰ πολιτευθῆ ἐν Ἑπτανήσῳ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἡ Ἀγγλικὴ προστασία ἐξαναγκασθεῖσα ἐκ τῆς, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Εὐρώπης, τῶν λαῶν ἐξεγέρσεως, εἶχε χορηγήσει τοῖς Ἑπτανήσις τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, κατεδείχθη ὅμως φειδομένη τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ, ἤρξατο δὲ τέλος παρέχουσα τὰ μέσα τῆς ἐλευθερίας ἐκδηλώσεως τοῦ φρονήματος τῶν ἐκλογέων. Ἄν ὁ Λομβάρδος ἠνδρουτο καὶ ἀπεδύετο εἰς τὴν πολιτικὴν, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας, ἐπὶ τῆς ἀρμοστείας τοῦ Μάιτλανδ, εἰς οὐδὲν ἤθελον χρησιμεύσει τὰ σπάνια αὐτοῦ πολιτικὰ προτερήματα, ἴσως δ' ἤθελεν ὑποστῆ τὴν σκληρὰν τύχην τοῦ Ἀντωνίου Μαρτινέγκου, τοῦ πρώτου Ζακυνθίου, ὅστις μετ' ἀτρομῆτου τόλμης ἀντετάχθη κατὰ τῶν παρανομιῶν τῆς προστασίας.

Μόλις ὁ Λομβάρδος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἰόνιον Βουλὴν, καὶ εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς, μετὰ συνετῆς, πλὴν ἀνδρικῆς τόλμης παρέσχε δείγματα τῶν φιλελευθέρων αὐτοῦ φρονημάτων, καὶ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρός του. Ἐν αὐτῇ τῇ ὀροδοσίᾳ του ἀννηέχθη εἰς τὰς δηλώσεις τῶν ῥιζοσπαστῶν Βουλευτῶν τῆς ἐνάτης Ἰονίου Βουλῆς, αἵτινες περιεῖχον τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ ὄρκος αὐτῶν, ὡς Βουλευτῶν, καὶ ἡ ὑπαγωγή των εἰς τὴν Βασιλίαν τῆς Ἀγγλίας, οὐδαμῶς ἐδέσμευον τὰς ἐνεργείας αὐτῶν, πρὸς ἐπιδιώξιν τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐνώσεως. Κατὰ πρῶτον διεκρίθη ὁ Λομβάρδος ὡς ῥήτωρ, ἐν τῇ κατὰ τῶν ἐξορίστων Ἑπτανήσιων ἀγορεύσει του. Ὡς γνωστόν, τοῖς περὶ τὰ πολιτικὰ ἀσχολουμένοις, ἡ Ἀγγλίς, ἥτις καὶ τότε ἐκαυχᾶτο ἐπὶ φιλελευθέρους φρονήμασιν, ἀσυστόλως αὐτὰ παρεβιάζεν ἐν Ἑπτανήσῳ, ὡς ἐξορίσασα εἰς τοὺς ξηροσκοπέλους τῶν Ἀντικυθέρων τοὺς πρωτεύοντας τῶν τότε ῥιζοσπαστῶν, ἐπὶ μόνῳ τῷ λόγῳ, ὅτι ἐξέφρασαν δημοσίᾳ τὴν γνώμην αὐτῶν, ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τοῦ παρανόμου καὶ ἀπηνούς αὐτοῦ μέτρου σφοδρῶς κατηνέχθη ὁ Λομβάρδος ζητήσας λόγον παρὰ τοῦ Ἀρμοστοῦ, διὰ τῶν ἐπομένων ἐπιθετικῶν ἐκφράσεων. «... Τὸ δικαίωμα τοῦτο συνίσταται εἰς τὴν

ἐξουσίαν τοῦ Ἀρμοστοῦ, νὰ ἀρπάξῃ ἀνευ λόγου τοὺς ἀνδρας ἀπὸ τὴν κλίνην τῶν γυναικῶν των, τοὺς πατέρας ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν τέκνων των, τοὺς υἱοὺς ἀπὸ τὸ πλευρὸν τῶν γηραιῶν γονέων, νὰ ἐξορίξῃ, νὰ ῥίπτῃ ἐπὶ ξηροσκοπέλων ἐπαρχιακοὺς συμβούλους, δημοσιογράφους καὶ βουλευτάς, ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ χωρὶς νὰ ἦναι ὑπόχρεος νὰ δώσῃ λόγον εἰς οὐδένα!» ; Διὰ τοῦ συμπαθοῦς καὶ νευρώδους ἐκείνου λόγου του, εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς προεκάλεσε τὴν ἔντονον προσοχὴν τῶν συναδέλφων του, καὶ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι μεγίστην αὐτοῦ ἐπίδοσιν οἱ προέχοντες αὐτῶν ἀσφαλῶς διέγνωσαν. Βάσιν τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ὁ Λομβάρδος πρὸ τῆς ἐνώσεως ἔθηκε τὴν διάρρηξιν παντὸς δεσμοῦ μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἀποδεξάμενος τὸ πρόγραμμα τῶν ῥιζοσπαστῶν, «ἐνωσις μετὰ τῆς Ἑλλάδος». Πιστοὶ τῆς ἀληθείας λάτρεις, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ σημαία τοῦ ῥιζοσπαστισμοῦ ἀνεπετάσθη εἰς τὴν Ἰόνιον Βουλὴν, πρὸ τῆς εἰς αὐτὴν εἰσόδου τοῦ Λομβάρδου· ὅθεν δὲν ἀνήκει εἰς τὸν Λομβάρδον ἡ πρωτοβουλία τῆς διακηρύξεως τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐνώσεως, ἀλλ' εἰς τοὺς Κεφαλλῆνας Λιβαδᾶν, Ζερβόν, Μομφερράτον, Ἰερέα Κλάδην, Ἰωάννην Φραγκίσκον, καὶ Ναθαναὴλ Δομενεγίνας, Ἰωάννην Λισγαρᾶν, Καλλίνικον καὶ λοιποὺς, μαρτυρικῶς ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως προμαχίσαντας. Ὁ Λομβάρδος ὅμως διεπράξατο πλειότερον, καθ' ἡμᾶς, τῆς ἀπλῆς ταύτης πρωτοβουλίας. Ὁ Λομβάρδος ἀνεδείχθη ὁ ὀργανωτὴς τῶν ῥιζοσπαστῶν, αὐτὸς συνήρμοσεν αὐτοὺς καὶ εἰς κόμμα συνέταξεν ὡς ὀρθῶς δὲ παρατηρεῖ ὁ Mill, τὰ κόμματα, ὡς ἐκ πολλῶν συγκεῖμενα, οὐδὲν ἄξιον λόγου δύνανται νὰ κατορθώσωσιν, ἀνευ συναρμογῆς αὐτῶν, καὶ ἀρχηγοῦ. Οἱ τότε ἀσύντακτοί ἔτι ῥιζοσπάσται ἦσαν ὁμολογουμένως πάντες, ἀνδρες ἐθνικοί, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πολιτικοί· οἱ λόγοι αὐτῶν καταδεικνύουσι πόσον ἡ καρδιά των σφοδρῶς ἔπαλλεν ὑπὲρ τοῦ ἐλληνισμοῦ, ἀλλ' ἡ διάνοια αὐτῶν ὑστέρει, ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν μέσων, δι' ὧν ἠδύναντο νὰ ἐπιδιώξωσιν τὴν πραγμάτων τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν πόθον, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν εὐκαιριῶν, καθ' ἃς ἠδύναντο πρὸς τὸν αὐτὸν ἐθνικὸν σκοπὸν νὰ ἐνεργήσωσιν. Ὁ Λομβάρδος ὅμως, ὡς ἀνὴρ πολιτικὸς κατὰ τὴν εὐρείαν τῆς λέξεως ἔννοιαν, καὶ τὰς πολιτικὰς εὐκαιρίας, καθ' ἃς ἠδύναντο τελεσφόρως νὰ ἐνεργήσῃ διεγίνωσκε καὶ τὰ προσφορώτερα διὰ τὴν τότε πολιτικὴν κατάστασιν μέσα πρὸς ἐπιδιώξιν τῆς ἐνώσεως ἐφήρμοσε. Μελετήσας κατὰ βάθος τὴν τότε πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίᾳ τὰς ἀντιζηλίαις καὶ βλέψεις τῶν πρωτευουσῶν Δυνάμεων, σπουδάσας τὸν ἀγγλικὸν χαρακτῆρα, καὶ τὸ ἐν Ἀγγλίᾳ κῦρος, ὅπερ κατὰ τῶν κυβερνήσεων αὐτῆς ἀσκεῖ ἡ κοινὴ γνώμη τοῦ ἔθνους, ἐπὶ τοιούτων βάσεων προέβη εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ἐνεργείας του. Πρὸ παντὸς ἀπέβλεψεν εἰς τὸ νὰ ἐξεγείρῃ τὴν κοινὴν γνώμην τοῦ Ἰονίου λαοῦ, ἀπέβλεψεν εἰς τὸ νὰ ἐξεγείρῃ τὴν κοινὴν γνώμην τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους, καὶ αὐτῶν τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, ὑπὲρ τῆς

1 *Ἴδε Πρακτικὰ Ἰονίου Βουλῆς Ἰ' Περιόδου, σελ. 876.

ένώσεως. Τὰ μέσα, ἅτινα πρὸς τοῦτο μετεχειρίσθη, ὑπῆρξαν αἱ ἐν τῇ Βουλῇ ἀγορεύσεις του, δι' ὧν συστηματικῶς ἀπέκρουε πᾶσαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας σύμπραξιν, ἢ δημοσιογραφία καὶ ἢ συμμετοχὴ αὐτοῦ εἰς τὰ Ἰταλικά κομιτᾶτα, ὧν προΐσταντο ὁ Βασιλεὺς Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ καὶ ὁ στρατηγὸς Ἰωσήφ Γαριβάλδης.

Εἰς τὸν Λομβάρδον ὁμως ἀνήκει τὸ ἔνδοξον ἔργον, οὐ μόνον τῆς εἰς κόμμα συντάξεως τῶν ρίζοσπαστῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ πρῶτον διὰ ψηφίσματος ἀνακήρυξις τῆς ἐνώσεως ὑπὸ τῆς Ἰονίου Βουλῆς. Ὁ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀπόλυτος ἡμῶν σεβασμὸς ἐπιβάλλει ἡμῖν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ κατὰ πρῶτον ὑποβολὴ ψηφίσματος περὶ ἐνώσεως εἰς τὴν Ἰόνιον Βουλὴν ἐγένετο κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 26ης Νοεμβρίου 1850 ὑπὸ τοῦ Κεφκλήηνος βουλευτοῦ Ἰωάννου Τυπάλδου Καπελέτου, ὃπερ εἶχον υπογράψει δώδεκα μόνον βουλευταί, ἐν οἷς τρεῖς Ζακύνθιοι· ἀλλ' ὁ τότε Ἀρμοστὴς Οὐάρδος, πληροφορηθεὶς τὰ γενόμενα, διέταξε τὸν τότε ὑποκλινέστατον τῇ προστασίᾳ πρόεδρον τῆς Θ' Βουλῆς Κανδιάνου Ῥώμαν, καὶ διέλυσε ἀποτόμως, καὶ ἀντισυνταγματικῶς, τὴν συνεδρίασιν· οὕτως ἡ ὑποβολὴ τοῦ ψηφίσματος τῆς ἐνώσεως ἐν τῇ τότε Βουλῇ περιωρίσθη εἰς τὸ τῆς ἀποπειρᾶς μόνον στάδιον. Ἐκτοτε τὸ ἐθνικὸν ζήτημα, ἐπὶ ὀκτῶ σχεδὸν ἔτη, ἀπὸ τῆς 26ης Νοεμβρίου 1850 μέχρι τῆς 19ης Ἰουνίου 1858 ἐγκατελείφθη εἰς τὴν ἀναίσθητον τοῦ Μορφέως ἀγκάλην, ἀφ' ἧς, ὡς δι' ἐγερτηρίου σκληπίσματος ὁ Λομβάρδος τὸ ἀφύπνισεν· ὠφεληθεὶς ὁ Λομβάρδος ἐκ τῆς διαδόσεως ἐγγράφου τινὸς τοῦ Ἀρμοστοῦ Young, δι' οὗ συνιστᾶτο ὁ ἀποικισμὸς τῆς Κερκύρας, ἀνῆλθεν ἀφ' ἑνὸς ἐπὶ τὸ βῆμα, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς εἰκοστῆς Ἰουνίου 1858, ἀπέκρουσε ὡς ἀντεθνικὸν τὸν ἀποικισμὸν, καὶ ὑπέβαλεν ἐν τέλει τὸ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ψήφισμα.

Ἡ πρὸς ἐπιψήφισιν τῆς ἐνώσεως ἐνθουσιώδης καὶ μελίρρυτος ἐκείνη τοῦ Λομβάρδου ἀγόρευσις, ὡς πυρφόρος ἀστραπὴ διαλάμψασα, ἠλέκτρισε τὰς καρδίας ὅλων τῶν βουλευτῶν, καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ τότε προέδρου, τοῦ μᾶλλον τῇ προστασίᾳ ὑποκλινούσ, καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ μεγάλουσταύρου τῆς Ἀγγλίας ἐξαιρετικῶς τιμημένου. Ἄν καὶ εἰς ὅλων τῶν ἔθνῶν τὰ κοινοβουλευτικὰ πρακτικὰ ἀνατρέξωμεν, ἀδύνατον νὰ συνκινήσωμεν παραπλήσιον ῥήτορα, διὰ μόνου τοῦ λόγου, καὶ ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ συνεδρίᾳ κατορθώσαντα νὰ προσελκύσῃ ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ καὶ τοὺς συστηματικὸς αὐτῶν πολεμίους, καὶ διὰ ποιικίλων συμφερόντων τοῖς ἀντιθέτοις αὐτῶν συνδεομένους. Οὕτως ὁ Λομβάρδος, διὰ τε τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἰκανότητος καὶ τῶν ἐθνικῶν αἰσθημάτων τῶν Ἰονίων βουλευτῶν, κατώρθωσε παμψηφεί νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἐνώσεως· δι' αὐτῆς κατώρθωσε ν' ἀποδείξῃ εἰς τε τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς Δυνάμεις, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἐνώσεως δὲν ἦτο φιλοκερδὴς ἰδέα πειναλέων τινῶν δημοκόπων, ἢ τῶν ἀργυρωνήτων τῆς Ῥωσσίας, ὡς οἱ Ἀρμοσταὶ διετυμπάνιζον, ἀλλ' ἰδέα καὶ πόθος ὀλοκλήρου τοῦ Ἰονίου λαοῦ, διὰ τοῦ ἐπισημοτάτου τρόπου,

καὶ πανδήμου ἐκφράσεως αὐτὸν ἐκδηλώσαντος. Ἐκτοτε ὁ Λομβάρδος ἀνεδείχθη ὁ ἀναμφισβήτητος ἡγέτης καὶ ὀδηγὸς τοῦ ρίζοσπαστικοῦ κόμματος.

Ὁ Λομβάρδος δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν ἐν τῇ Βουλῇ ἐνέργειαν ἀλλ' ἐπεζήτησεν εὐρύτερα μέσα, τὴν δημοσιογραφίαν. Μετὰ μῆνας μόλις ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἀνωτέρου ψηφίσματος, ἴδρυσεν ἐν Ζακύνθῳ ἰδίαν ἐφημερίδα ὑπὸ τὸν εὐστοχον τίτλον «Φωνὴ τοῦ Ἰονίου», εἰς ἣν ἐνυπογράφως ἐδημοσίευσεν σπουδαιότατα πολιτικὰ ἀρθρα, τείνοντα νὰ ἐξεγείρωσι τὴν κοινὴν γνώμην τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, καὶ νὰ ἐκθέσωσι τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὴν κοινὴν τῆς Εὐρώπης γνώμην, ὡς μετερχομένη ἐν Ἐπτανήσῳ πολιτικὴν, ὅπως ἀντιθετον ταῖς ἀρχαῖς, ἅς ὑπὲρ ἄλλων Λαῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ πρὸς ἀντιπολίτευσιν τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ῥωσσίας μετῆρχετο· ὑφ' ὅλας τὰς σπουδαιότητας ἐπόψεως ὁ Λομβάρδος ἐπραγματεύθη μετὰ μεγίστου ζήλου τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως.

Ἐπὶ τὴν ἔποψιν τῶν πολιτικῶν συμφερόντων τῆς Ἀγγλίας ἀπέκρινται τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἰδίᾳ· ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ὕλικῶν καὶ ἐμπορικῶν αὐτῆς συμφερόντων, καὶ τέλος, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς μὴ χρησιμότητος τῆς Κερκύρας, ὡς σταθμοῦ στρατιωτικοῦ, χρησιμωτάτου τῇ Ἀγγλίᾳ, δι' ἀπροσμάχητων ἐπιχειρημάτων, καὶ ἐπὶ γεγονότων στηριζομένων, ὁ Λομβάρδος κατεδείκνυε, πόσον ἐπιβλαβὴς τῇ πολιτικῇ τῆς Ἀγγλίας ἀπέβαινε ἡ διατήρησις τῶν Ἰονίων παρὰ τὴν θέλησίν των, καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν τῶν ἔθνικοτήτων, ἢ ἡ Ἀγγλία πομπωδῶς ὑπὲρ ἄλλων Λαῶν, καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἰταλῶν, Οὐγγρων καὶ Πολωνῶν διεκέρυσε. Πρὸς μείζονα διάδοσιν τῶν ἀνωτέρω, προσέλαβεν ἐν τῇ συντάξει τῆς ἐφημερίδος του καὶ εἰδήμονα τῆς διεθνοῦς γλώσσης, μεταφράζοντα γαλλιστὶ τὰ σπουδαιότατα τῶν ἀρθρων του, καὶ οὕτως ἀπανταχοῦ διεκονοῦτο ἡ παρὰ τὴν ἀρχὴν τῶν ἔθνικοτήτων ὡς πρὸς τοὺς Ἰονίους ἀσυνεπῆς πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας, ὡς καὶ αἱ παράνομοι, κατὰ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐπτανήσου, ἐνέργειαι τῶν ἀρμοστῶν καὶ τῆς Κυβερνήσεως· οὐδ' εἰς ταῦτα ὁ Λομβάρδος ἠρκέσθη· συνθεθεὶς διὰ τῶν ἐπιφανεστάτων τότε ξένων δημοσιογράφων καὶ ἰδίᾳ τοῦ Lenorman, τοῦ Girardin, τοῦ Dupoyet καὶ ἄλλων, ἐξετύλισσε τὴν ἔκρυθμον πορείαν τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἐπτανήσῳ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε αὐτὸς ὁ «Χρόνος» τοῦ Λονδίνου, καὶ διαπρεπεῖς πολιτικοὶ τῆς Ἀγγλίας, ἐν αὐταῖς ταῖς Βουλαῖς διεκέρυσσον, ὅτι ἡ διὰ τῆς βίας τῆς Ἐπτανήσου διατήρησις οὐδεμίαν περιεποιεῖ τιμὴν εἰς τὸ φιλελεύθερον αὐτῶν ἔθνος.

Ἡ τοιαύτη τῆς Ἀγγλίας ἔκθεσις, καὶ ἡ παμψηφεί τῇ προτάσει τοῦ Λομβάρδου ἀνακήρυξις τῆς ἐνώσεως ὑπὸ τῆς Ἰονίου Βουλῆς ἐξηνάγκασαν τὴν Ἀγγλίαν, ἵνα ἀποστείλῃ ὡς ἔκτακτον ἀρμοστὴν εἰς Ἐπτανήσον τὸν εὐκλεῶς ἤδη τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ ἀντιπολιτεύσεως τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης ἡγούμενον Γλάδστωνα.

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Γλάδστον, καίτοι ἐκ πρώτης ὄψεως ἐφαίνετο εὐμενὴς πρὸς τὸ ἐθνικὸν ζήτημα, εἰς σπουδαιότατον ὅμως καθ' ἡμᾶς κίνδυνον τὸ ἐνέβαλλε· καὶ τὸν κίνδυνον αὐτὸν πρωτίστως ἀπώθησε διὰ τῆς τόλμης αὐτοῦ καὶ τῆς ἰκανότητος ὁ Λομβάρδος· αὐτὸς διέγραψε τὴν πορείαν, ἣν ὤφειλεν ὁ Λαὸς τῆς Ἑπτανήσου νὰ τηρήσῃ κατὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ ἐκτάκτου ἀπεσταλμένου· πιστὴν δ' ἔχων σύμμαχον τὴν κοινὴν γνώμην, ἣν ἐν διηνεκεῖ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ἀναβρασμῶ καὶ ἐξάρσει διετήρει, ἐπίεσε δι' αὐτῆς καὶ τοὺς μὴ τῆς ἐνώσεως ὁπαδούς, ἵνα ὑπὲρ αὐτῆς παρὰ τῷ Γλάδστονι συνηγορήσωσιν. Ἐν Ζακύνθῳ ἴδια, ἐν ἣ τότε ἐνουπῆρχεν ἡ ἐστία τοῦ ριζοσπαστισμοῦ, ὡς ἐκ τοῦ Λομβάρδου, ἐξεδηλώθη ὁ τῆς ἐνώσεως πόθος διὰ τοῦ πανηγυρικωτάτου τρόπου. Εἰς τὰς λέσχας, εἰς τὰ καταστήματα, εἰς πᾶσαν ὁδὸν καὶ γωνίαν τῆς πόλεως, ἀνηρτήθησαν ἐπιγραφαὶ «Ζήτω ἡ ἔνωσις, Ζήτω ὁ Γλάδστον».

Οἱ ἐπαρχιακοὶ Σύμβουλοι, οἱ Βουλευταὶ ἅπαντες, ἐκτὸς δύο ἀπόντων τοῦ τόπου, αὐτὸς ὁ Ἀρχιερεὺς ἐντολῇ σύμπαντος τοῦ κλήρου, ἐπέδωκαν τῷ Γλάδστονι ὑπομνήματα, δι' ὧν ῥητῶς διεκήρυσσον, ὅτι ἡ μόνη καὶ ἀμετάκλητος ἐπιθυμία τοῦ λαοῦ ἦτον ἡ ἔνωσις τοῦ μετὰ τῆς Ἑλλάδος· ἅπαντα τὰ ὑπομνήματα ταῦτα συνετάχθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Λομβάρδου. Ἐκ τῶν ὀκτῶ παρόντων Βουλευτῶν Ζακύνθου, τρεῖς μόνον ἦσαν ριζοσπάσται, καὶ ὅμως ὁ Λομβάρδος τινὰς μὲν διὰ τῆς πειθοῦς, ἄλλους δὲ διὰ τῆς ἐπισεισεως τοῦ φοβήτρου τῆς κοινῆς γνώμης κατώρθωσε νὰ συνυπογράψωσι τὸ ὑπόμνημα, καὶ ὡς ὁμόφρονες νὰ παραστῶσιν ἐνώπιον τοῦ Γλάδστον. Εἰς πᾶσαν σπουδαίαν πολιτικὴν ἐνέργειαν, πρὸ παντὸς ὅμως εἰς τὴν περίστασιν ἦν ἰσοροῦμεν, κατεδείχθη, πόσον ἀληθὲς εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Λαμαρτίνου λεχθέν, ὅτι οἱ λαοὶ μόνον ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν μεγάλων ἀνδρῶν δύνανται νὰ μεγαλοουργήσωσιν. Ἄν ὁ Λομβάρδος δὲν ἐξεμεταλλεύετο ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος τὸν ἐθνικὸν ὄργανον τοῦ λαοῦ, εἰς οὐδὲν ἴσως οὗτος τελεσφόρον ἀποτέλεσμα προέβαιεν, ἴσως δ' ἤθελεν ἐκραγῆ εἰς ἀπλοῦν στεναγμὸν ἀγανακτήσεως κατὰ τῶν τυράννων του. Ὅτι δ' ὁ Λομβάρδος διὰ τῆς ἐξεγέρσεως τῆς κοινῆς γνώμης πάντα ταῦτα κατώρθωσεν ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς ἀφελοῦς ἐξομολογήσεως τοῦ τότε ἀρχιερέως Ζακύνθου, ἀγαθωτάτου ἄλλως τε καὶ εὐλαβοῦς ἀνδρὸς Νικολάου Κοκκίνη, ἣν αὐτὸς ὁ Γλάδστον βεβαιοῖ ἐν τῷ ἀπὸ 10 Φεβρουαρίου 1859 ἐγγράφῳ του πρὸς τὸν ὑπουργόν του Sir E. B. Lytton. Ἐν τῇ μνησθείσῃ διακοινώσει του, φερούση τὸν δέκατον ἀριθμὸν τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων, ἅτινα κατετέθησαν εἰς τὰς Βουλὰς τῆς Ἀγγλίας τὸ 1861, καταδεικνύεται τρανότατα ὅποιαν τότε ἐνήσκησεν ἐπιρροὴν ἐν τῷ ἐθνικῷ ζήτηματι ἡ πίεσις τῆς κοινῆς γνώμης¹.

¹ Βλέπε Papers relative to the mission of the right hon. W. E. Gladstone to the Ionian Islands p. 73.

Ἀξιοσημεῖωτος διὰ τὴν τόλμην, τὴν ἐμβρίθειαν, καὶ τὴν πολιτικὴν προορατικότητα τοῦ Ἀνδρὸς εἶναι ἡ τοῦ Λομβάρδου εὐκρινὴς ἔκθεσις τῶν σπουδαίων λόγων δι' οὓς ἡ Ἀγγλία ὤφειλε νὰ παραδώσῃ τὴν Ἑπτανήσον, καὶ οὓς ὑπέβαλλεν ἐν ταῖς κατὰ τὴν τρίτην καὶ τετάρτην Δεκεμβρίου 1858 συνεντεύξεσιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Γλάδστον. Ἐνῶ ὁ Γλάδστον ἔλεγε τῷ Λομβάρδῳ, ὅτι αἱ συνθήκαι ἀπαγορεύουσι τὴν ἔνωσιν, ὁ Λομβάρδος ἀπήντα ἐτόιμος, ὅτι αἱ συνθήκαι οὐδὲν κῦρος ἔχουσιν, ὡς συνομολογούμεναι συνθήκως ἐναντίον τοῦ ἀπολύτου δικαίου· ἄλλως τε καὶ ἡ συνθήκη τοῦ 1815 δι' ἧς ἡ Ἑπτανήσος ἐτέθη ὑπὸ τὴν Ἀγγλικὴν προστασίαν συνωμολογήθη ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Ἰονίου λαοῦ, καὶ συνεπῶς οὐδαμῶς δύναται νὰ δεσμεύσῃ τὴν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως του μετὰ τῶν ὁμοθησίων καὶ ὁμοφύλων του ἐνέργειαν. Ἐνῶ ὁ Γλάδστον ἔλεγε τῷ Λομβάρδῳ, ὅτι δὲν εἶχεν ἐντολὴν ὑπὸ τῆς τότε χαριτοβρύτου Ἀνάσσης του, ἵνα ἐρωτήσῃ τοὺς Ἑπτανησίους ἂν στέργωσι τὴν ἔνωσιν, ὁ Λομβάρδος ἀντέτασεν αὐτῷ, ὅτι καὶ κατ' αὐτὸ ἔτι τὸ τυραννικὸν σύνταγμα τοῦ 1817, ὅπερ διεῖπε τὴν Ἑπτανήσον, καὶ κατ' αὐτὸ ἠδύνατο ὁ Λαὸς τῆς Ἑπτανήσου νὰ ὑποβάλλῃ ἀναφορὰς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἀγγλίας διὰ τῶν Ἀρμοστῶν αὐτῆς, καὶ συνεπῶς νομιμωτάτη ἀπέβαιεν ἡ παρὰ τῶν βουλευτῶν καὶ ἄλλων Σωματείων ὑποβολὴ ὑπομνημάτων ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, καὶ κατ' οὐδὲν τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἐντολὴν παρεβιάζεν. Ὁ Λομβάρδος μελετήσας κατὰ βάθος τὸ μεγάλοφρον καὶ ὑπερήφανον τοῦ Ἀγγλικοῦ χαρακτῆρος, ἐνώπιον τοῦ Γλάδστον ἐποίησατο λεπτοτάτην, ἀμα δὲ καὶ πολιτικωτάτην διάκρισιν, μεταξὺ τῆς Προστασίας καὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ Ἔθνους. «Ὁ Ἰόνιος Λαὸς, εἶπεν ὁ Λομβάρδος τῷ Γλάδστονι, διέκρινε πάντοτε καὶ ἐθεώρησεν ὡς δύο κεχωρισμένα πράγματα, τὴν Προστασίαν ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν ἀφ' ἑτέρου· ὅτι τὴν μὲν Προστασίαν ἀπεστράφη πάντοτε καὶ ἀποστρέφεται, καὶ μετ' αὐτῆς οὐδέποτε δύναται νὰ συμβιβασθῆ, τὴν δὲ Μεγάλην Βρεττανίαν ἐθεώρησε καὶ θεωρεῖ ὡς ἀληθῆ φίλην του καὶ ὡς τὴν πρωτίστην σύμμαχόν του, πρὸς τὴν ὅποιαν ἀπετάθη καὶ ἀποτείνεται ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειάν της, ὅπως τῇ συμπράξει αὐτῆς ἐπιτύχῃ τὴν κατάργησιν τῆς Προστασίας, ἥτις ὑφίσταται μόνον πρὸς βλάβην καὶ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τοῦ Ἰονίου Λαοῦ». Ὁ Γλάδστον προσεπάθησεν ἐν τούτοις νὰ πείσῃ τὸν Λομβάρδον, ὅτι ἡ ἔνωσις εἶναι ἐκτὸς τῶν ὀρίων πάσης πιθανότητος, καὶ πάσης ὑποθέσεως τοῦ πραγματικοῦ παρόντος, καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, καὶ διότι ἂν ἀποδοθῶσιν οἱ Ἑπτανήσιοι τῇ Ἑλλάδι διότι εἶναι Ἕλληνας, τὸν αὐτὸν λόγον θέλουσι προτείνει καὶ οἱ Κρήτες καὶ οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Ἡπειρώται· ὁ Λομβάρδος προσφυῶς καὶ τὰ ἀνωτέρω ἀντέκρουσε, διακρίνας τοὺς Ἑπτανησίους ἀπὸ τῶν λοιπῶν ὑποτελῶν τῆ Τουρκικῆς Λαῶν· ἐπὶ τέλους ὁ Γλάδστον ἀντέταξε τὸ σπουδαιότατον ἐπιχείρημα ἵνα πείσῃ

τὸν Λομβάρδον πρὸς παραδοχὴν τῶν μεταρρυθμίσεων ὑποβαλὼν αὐτῷ τὰ ἐπόμενα.—Δεχθῆτε σήμερον τὰς προτεινομένας βελτιώσεις, χωρὶς οὐδαμῶς νὰ παραιτηθῆτε τὴν ιδέαν τῆς ἐνώσεως· τί Σὰς ἐμποδίζει, ἵνα μετ' ὀλίγον ζητήσητε τὴν ἔνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος;

Εἰς ταῦτα ὁ Λομβάρδος ἀπήντησεν, ὅτι ἡ παραδοχὴ τῶν προτεινομένων μεταρρυθμίσεων ἀπετέλει νέαν συνθηκοποιίαν τοῦ Ἰονίου Λαοῦ μετὰ τῆς Προστασίας, καὶ ναὶ μὲν ἠδύνατο νομίμως τὴν ἐπιούσαν τῆς παραδοχῆς τῶν μεταρρυθμίσεων νὰ ζητήσωσι τὴν παῦσιν τῆς Προστασίας, ἀλλ' ὅτι ἠθικῶς δὲν ἠδύνατο τοιαύτην πρότασιν νὰ ὑποβάλλωσι· «πᾶς τίμιος, εἶπεν ὁ Λομβάρδος, πολὺ κακὴν ιδέαν, καὶ δικαίως, ἤθελε σχηματίσει· περὶ ἡμῶν, ἂν σήμερον ἐπαρουσιαζόμεθα ἵνα συνθηκοποιήσωμεν μετὰ τῆς Προστασίας νέας μεταρρυθμίσεις, καὶ αὐριοι παρουσιασθῶμεν ζητοῦντες τὴν παῦσιν αὐτῆς ἐκείνης τῆς Προστασίας, μετὰ τῆς ὁποίας χθὲς ἐσυνθηκοποιήσαμεν». Ἐπὶ τέλους προσέθηκεν ὁ Λομβάρδος μετὰ παρηρησίας, καὶ κατὰ πρόσωπον τοῦ Γλάδστον, ὅτι ἡ Κυβέρνησις του, εὐκόλως παρέχει ἐλευθερίας καὶ μεταρρυθμίσεις, ἀλλὰ κατόπιν τὰς παραβιάζει· τίς μᾶς ἐγγυᾶται, ὅτι καὶ τὰς ἤδη παρεχομένας θὰ σεβασθῆ; «Ἡ Προστασία δὲν σέβεται, οὐδὲ αὐτὰς τὰς καθιερωθείσας μικρὰς ἐλευθερίας, ὡς τὸν περὶ τύπου νόμον, τὰς ἐλευθέρους ἐκλογὰς κτλ. καὶ ὅτι ἀφοῦ δὲν σέβεται τὰς τωρινὰς μικρὰς ἐλευθερίας, πολὺ ὀλιγώτερον θέλει σεβασθῆ ἄλλας μεγαλητέρας, οἱ δὲ πολῖται θέλουσιν εἶσθαι ἐκτεθειμένοι εἰς συχνοτέρας καὶ μεγαλητέρας καταδρομὰς.» Διὰ τοιούτων καὶ ἄλλων παραπλησίων ἐπιχειρημάτων ἀντέκρουσεν ὁ Λομβάρδος τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ Γλάδστον. Τοσοῦτ' ὃ' εὐνοϊκὴν γνώμην ὁ Γλάδστον περὶ τοῦ Λομβάρδου ὡς ἐθνικοῦ καὶ πολιτικοῦ Ἀνδρὸς ἐμόρφωσεν, ὥστε ἐν ταῖς πρὸς τὸν τότε Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας Lutton ἐπισήμοις αὐτοῦ ἐκθέσειν ἀποκαλεῖ τὸν Λομβάρδον ὁ Γλάδστον ὡς τὸν ἀρχηγὸν καὶ τὸ πρωτεῖον πρόσωπον τοῦ ἐθνικοῦ κόμματος. «The principal person of the party, of the Rizo-spasts or Unionist· the leader of the Unionist party!». Ἐκτός τοῦ Γλάδστον, καὶ ἕτερος ἐγκριτος πολιτευτῆς καὶ Ὑπουργὸς Ἀγγλος, ὁ Layard, εἰς τὴν συνεδρίασιν τῆς Ἀγγλικῆς Βουλῆς, τῆς 4/16 Φεβρουαρίου 1867 ἀπεκάλεσε τὸν Λομβάρδον «μέγαν ὑποκινητὴν τῆς ἐνώσεως».

Παρὰ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν ἀπανταχοῦ τῆς Ἑπτανήσου ἐπιθυμίαν τοῦ Λαοῦ αὐτῆς ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, ἡ Ἀγγλία δὲν ἐπήκουσεν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ νέας μετὰ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἐπιστροφὴν τοῦ Γλάδστον μεταρρυθμίσεις, ὑπὸ τὴν ἔκφρασιν βελτιώσεις, προέτεινε. Σπουδαῖον καὶ τότε κίνδυνον τὸ ἐθνικὸν ζήτημα τῆς ἐνώσεως διέτρεξε.

Παρὰ πᾶσαν τὴν γενικὴν τοῦ Ἰονίου Λαοῦ ἐκδήλωσιν ὑπὲρ τῆς

¹ Βλ. Papers Relative to the Mission of the Right Hon. W. E. Gladstone to the Ionian Islands P. 60 καὶ 62.

ἐνώσεως, ὁ Γλάδστον συνεπῆς πρὸς τὴν ἐντολὴν ἣν ἔσχε παρὰ τῆς Κυβερνήσεώς του προσεκάλεσεν ἐκτάκτως τὴν Βουλὴν τὴν 13/25 Ἰανουαρίου 1859, καὶ ὑπεσχέθη τὴν ὑποβολὴν τῶν Μεταρρυθμίσεων. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ἐκείνην ὁ βουλευτῆς Κερκύρας κ. Δάνδολος ὑπέβαλε πρότασιν περὶ τῆς ἐνώσεως, ἣς ἡ ἔκβασις ἦτον ἄδηλος, καὶ οὐδεμίαν προηγηθείσης μεταξὺ τῶν ριζοσπαστῶν βουλευτῶν συνεννοήσεως. Ὁ Λομβάρδος τότε ἀπεσόβησε τὸν κίνδυνον τῆς διαφωνίας ὑποβαλὼν πρότασιν περὶ συστάσεως Ἐπιτροπῆς ὅπως διασκεφθῆ περὶ ἐξευρέσεως τοῦ καταλλήλου τρόπου, δι' οὗ ἠδύνατο νὰ αἰτηθῆ ἡ ἔνωσις· ὅπως μὴ ριψοκινδυνεύσῃ ἡ περὶ ἐνώσεως πρότασις, ὁ Λομβάρδος ἐθεώρησεν ὡς ἤδη ἐπιψηφισθεῖσαν τὴν ἔνωσιν, καὶ ὅτι μόνον περὶ τῆς ὑποδείξεως τῶν μέσων τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῆς ἠδύνατο ἡ Βουλὴ νὰ διασκεφθῆ. Ἡ Βουλὴ ἀπεδέξατο δι' ἀναστάσεως τὴν πρότασιν τοῦ Λομβάρδου, καὶ προέβη εἰς τὴν διακήρυξιν τῆς 15ης Ἰανουαρίου 1859 δι' ἣς ἐπανελήφθη ἡ ἐκδήλωσις τῆς Ἰονίου Βουλῆς ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, ἐξελέχθη δὲ καὶ ἐνδεκαμελὴς Ἐπιτροπὴ ὅπως καθυποβάλλῃ εἰς τὴν Βουλὴν γνωμοδότησιν περὶ τῶν μέτρων τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς Βουλῆς γενομένην περὶ ἐνώσεως διακήρυξιν. Μετὰ τέσσαρας ἀπὸ ταύτης ἡμέρας, ἡ Ἐπιτροπὴ κατέθηκε τὸ σχέδιον αὐτῆς εἰς τὴν Βουλὴν, ὅπερ συνίστατο εἰς τὴν ὑποβολὴν ἰκετηρίου ἀναφορᾶς πρὸς τὴν Βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας, παρακαλοῦμένην ἵνα ὑποβάλλῃ ταύτην καὶ πρὸς τὰς συνοπογραψάσας τὴν συνθήκην τοῦ 1815 Δυνάμεις. Ἡ ἀναφορὰ ἐκείνη οὐδαμῶς ἐτελεσφόρησεν· εἰς ἀπάντησιν αὐτῆς, ὁ Ὑπουργὸς Λύττων, διὰ τῆς ἀπὸ 2 Φεβρουαρίου 1859 διακοινώσεώς του πρὸς τὸν Γλάδστονα, ἐβεβαίωσεν ὅτι οὔτε εἰς τὴν ἔνωσιν συναίνει, οὔτε καὶ τὴν ἀναφορὰν τῆς Ἰονίου Βουλῆς εἰς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις ὑποβάλλει. Μετὰ τρεῖς ἀπὸ ταύτης ἡμέρας, ὁ Γλάδστον ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν πλῆρες τὸ σχέδιον τῶν μεταρρυθμίσεων, προέτεινε δὲ τὴν σύστασιν ὑπευθύνου Ὑπουργείου, τὴν διατήρησιν Γερουσίας καὶ Βουλῆς, τὴν κατάργησιν τῆς ἀρνησικυρίας τοῦ Ἀρμостоῦ, καὶ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτῆς διὰ τῆς ἀπλῆς θεωρήσεως. Ὁ Λομβάρδος δι' ἐκτενοῦς ἀγορεύσεως, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 3/15 Φεβρουαρίου 1859 τῆς Βουλῆς, πρῶτος ἐπολέμησε τὰς μεταρρυθμίσεις, ὡς ἀθεμίτους, ὡς σπουδαιότατον δ' ἐπιχείρημα προσέθηκεν, ὅτι οὐδέποτε ἡ Προστασία ἐσεβάσθη, οὐδ' ἐτήρησεν ὅσα τοῖς Ἑπτανησίοις ὑπεσχέθη. «Ἄς ἐνθυμηθῶμεν, εἶπεν ὁ Λομβάρδος, τί μᾶς ὑπεσχέθη ὁ Ὁσβάλδ, καὶ τί ἔπραττεν ὁ Κάμπελλ, ὁ Μάιτλανδ, ὁ Ἀδαμ· τί προεκήρυσσεν ὁ Νοῦγεντ, καὶ τί συνέβαιναν ἐπὶ Δούγλας· ὁποῖας ἐλπίδας συνελάθωμεν ἐπὶ Σεῦτωνος, καὶ τί ἐβλέπαμεν ἐπὶ Οὐάρδου».

Διὰ τῆς ὑπομνήσεως τῶν πράξεων τῶν ἀνωτέρω Ἀρμωστῶν, καὶ ἄλλων σπουδαιότερων ἔτι ἐπιχειρημάτων, ἐνέπνευσεν ὁ Λομβάρδος τὴν δυσπιστίαν πρὸς τὰς ἐπαγγελίας τῆς Προστασίας, καὶ ἐπέτυχεν

τὴν ἀπόρριψιν τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Γλάδστωνος. Μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῶν προεκτεθεισῶν μεταρρυθμίσεων, ἕτερον κίνδυνον διέτρεξε τὸ ἐθνικὸν ζήτημα τῆς ἐνώσεως, μετὰ ἕν ἔτος ἀπὸ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Γλάδστωνος. Προετάρθη τότε τῇ Ἀγγλικῇ Κυβερνήσει, ὑπὸ τοῦ Ἀρμοστοῦ Ἰούγκ, ἵνα ἡ Ἑπτάνησος καταστῇ Ἡγεμονία, ὑπὸ τὸν Ἀγγλον βασιλόπαιδα Ἀλφρέδον. Καὶ κατὰ τοῦ σχεδίου τούτου ἐμμανῶς ἀντετάχθη ὁ Λομβάρδος χαρακτηρίσας αὐτό, ὡς ἀποικισμὸν ὀλοκλήρου τῆς Ἑπτανήσου¹. Ἡ ἀπότομος ἀπόρριψις τῶν μεταρρυθμίσεων προεκάλεσεν ἀρχικῶς μὲν τὴν ἀναβολὴν, βραδύτερον δὲ τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1862 συνεκαλεῖτο ἡ Νέα Βουλὴ, καθ' ἣν πρῶτιστος πάντων ἐν Ζακύνθῳ πανδημεὶ ὁ Λομβάρδος ἐξελέχθη. Εἰς αὐτὴν εἰσήλθον οἱ πρωτορρίζοσπάσται Ζερβὸς καὶ Μομφερράτος, ὧν ὁ μὲν ἐξελέχθη Πρόεδρος, ὁ δὲ Ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς.

Πάντες ἀνέμενον, ὅτι διὰ τῆς εἰς τὰ ὕψιστα τῆς Βουλῆς ἀξιώματα τῶν ἀρχιρρίζοσπαστῶν ἀνυψώσεως, ἡ ἐθνικὴ ἰδέα θὰ κατῆγε τὸν ὀριστικὸν αὐτῆς θρίαμβον καὶ ὅμως τότε ἀκριβῶς διήλθε τὸ κινδυνωδέστατον στάδιον. Καὶ ὁ Ζερβὸς καὶ ὁ Μομφερράτος συνεμάχησαν μετὰ τῶν μεταρρυθμιστῶν, ἐκπληκτοὶ δὲ ἦ τε Βουλὴ καὶ ὁ τῆς Ἑπτανήσου Λαὸς ἀντελήφθησαν τοῦ λόγου τοῦ Ζερβοῦ, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς τῆς 12ης Μαρτίου 1862 δι' οὗ παρέστη οὗτος συνήγορος τῶν Μεταρρυθμίσεων. Ὁ Λομβάρδος καὶ τότε ἀπηγῆς κατηνέχθη κατὰ τῆς ἐθνοκτόνου ἐκείνης ἀγορεύσεως τοῦ τότε Προέδρου καὶ ἀπεκάλυψε τὸ προσωπεῖον τοῦ πρῶην Ἐθνομαρτύρου. Μετὰ μακρὰς συζητήσεις, καὶ ὑποβολὴν τριῶν σχεδίων, πρὸς ἀπάντησιν τοῦ λόγου τοῦ Ἀρμοστοῦ, ἡ Βουλὴ παρεδέχθη τὸ σχέδιον τοῦ Λομβάρδου, ἐν ᾧ διεκηρύσσεται καὶ αὖθις ὅτι ὁ Ἴονιος Λαὸς ὁμόθυμος ἐπιθυμεῖ τὴν ἔνωσιν, προτιμήσασα αὐτό, καὶ αὐτοῦ ἐκείνου, ὅπερ ἡ παρὰ τῆς Βουλῆς ἐκλεχθεῖσα Ἐπιτροπὴ συνέταξε. Τῇ εἰσηγήσει τοῦ αὐτοῦ Λομβάρδου, ὁ βουλευτὴς Ζακύνθου Ἀνδρέας Κοκκίνης ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἀπὸ 11/23 Μαΐου 1862 ἀναφορὰν πρὸς τε τὴν Βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας καὶ πρὸς τοὺς τότε Αὐτοκράτορας τῆς Πρωσίας, Γαλλίας καὶ Αὐστρίας καὶ πρὸς τοὺς Βασιλεῖς τῆς Πρωσίας καὶ Ἰταλίας, δι' ἧς ἐξεδηλοῦτο ὁ πόθος τῶν Ἰονίων ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως καὶ τὴν ὁποίαν, καίτοι ἀντικρουσθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Προέδρου, ἡ Βουλὴ παρεδέξατο. Ἡ ἀναφορὰ διαβιβασθεῖσα εἰς τε τὴν Ἀνασσάν τῆς Ἀγγλίας καὶ πρὸς τὰς Δυνάμεις ἐτελεσφόρησε¹ διότι μετὰ τέσσαρας μῆνας ἡ Ἀγγλία προέτεινε εἰς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις, ὅτι προθύμως παρεχώρει τῇ Ἑλλάδι τὰς Ἰονίους Νήσους, ὑπὸ τινὰς ὄρους ἀφορίζοντας τὴν ἐκλογὴν νέου ἐν τῇ τότε ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἡγεμόνος, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐκθρονισθέντος Ὁθωνος. Ἡ Γαλλία διὰ τῆς ἀπὸ 21 Δεκεμβρίου 1862 ἐγκυκλίου τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερι-

¹ Βλ. Ἐφ. «Φωνὴ Ἰονίου» καὶ «Ῥήγας» ἀριθ. 60.

κῶν Ὑπουργοῦ Δρουὲν Δὲ Λουὶ ἀπεδέχετο τὴν περὶ ἐνώσεως πρότασιν, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ Δυνάμεις. Μεταξὺ τῶν ὄρων, οὓς ἡ Ἀγγλία προέτεινε, ἦτο καὶ ἡ ἐρώτησις τῶν Ἰονίων, ἂν ἐπιθυμῶσι πράγματι τὴν ἔνωσιν. Πρὸς τοῦτο διελύθη ἡ τότε Βουλὴ, καὶ νέα ἐπὶ τούτῳ προσεκαλεῖτο, ἥτις καὶ ἐπεψήφισεν ἐπισήμως τὴν ἔνωσιν. Πολλὰ γεγονότα καταδεικνύουσιν ὅτι ὁ Πάλλμερστον παντοίοις τρόποις ἐχρήσατο, ὅπως ἡ Βουλὴ ἀποφανθῇ κατὰ τῆς ἐνώσεως. Ἐν αὐτῷ τῷ διαγγέλματι τοῦ Ἀρμοστοῦ, δι' οὗ προσεκαλεῖτο ἡ τελευταία Ἴονιος Βουλὴ ν' ἀποφανθῇ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, περιείχετο καὶ ὄρος, οὗτινος ἡ παραδοχὴ ὀνομαστικὴν μόνον καθίστα τὴν ἔνωσιν ὁ ὄρος συνίστατο ἵνα «ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ἐξουσιοδοτηθῇ νὰ ἐξασκῇ ἐν τῷ Κράτει τούτῳ ὅλα τὰ δικαιώματα τῆς Κυριαρχίας, συμπεριλαμβανομένων τῶν προνομίων καὶ λειτουργιῶν ὅσα ἐξασκεῖ ἡ προστάτις Ἀνασσα, ὁ Λόρδ μέγας Ἀρμοστής, καὶ ἡ Ἐκλαμπροτάτη Γερουσία». Ὁ Λομβάρδος καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀπεκάλυψε τὸ προσωπεῖον, καὶ ἕξαλλος ἐξ ἀγανακτικῆς ἀπέκρουσε τὸν ἐκτεθέντα ὄρον διὰ τῶν ἐπομένων. «Ἐνῶ λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Βασιλεὺς θὰ κυβερνήσῃ συνταγματικῶς, ἐδῶ θὰ κυβερνᾷ ἀπολύτως καὶ δὲν εἶναι τοῦτο δῦισμός, δὲν εἶναι πραγματοποίησις χωρισμοῦ, καὶ οὐχὶ ἐνώσεως; ἀπαιτοῦμεν νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὸ πρόγρημα μᾶς «Ἐνωσις ἀπόλυτος, τελεία καὶ ἄμεσος, οὐχὶ δὲ ὁμοσπονδία». Διὰ τῆς ὀξυδερκείας καὶ τότε τοῦ Λομβάρδου ἀπερρίφη ὁ ὄρος οὗτος, κατωρθώθη δὲ ἡ πλήρης καὶ τελεία ἔνωσις καὶ οὕτω προελήφθησαν διαιρέσεις μεταξὺ τῆς πρῶην ἐλευθέρως Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἰονίων, καὶ μεταξὺ ἀμφοτέρων καὶ τοῦ βασιλέως.

Ὁ Λομβάρδος δὲν ἠρέσθη εἰς τὴν διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφίδος ἐνέργειαν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐνώσεως. Ἐπωφεληθεὶς τότε ἐκ τῆς συστάσεως διαφόρων κομιτάτων καὶ ἰδίᾳ ἰταλικῶν, ἅτινα προέθεντο τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δεδουλωμένων λαῶν, μετέβη αὐτοπροσώπως εἰς Ἰταλίαν, καὶ συνεννοήθη μετὰ τοῦ βασιλέως Βίκτωρος Ἐμμανουήλ, καὶ τοῦ στρατηγοῦ Ἰωσήφ Γαριβάλδη, οὐχὶ πλέον ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἰονίων μόνων, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀπελευθέρωσεως τοῦ πανελληνίου. Ἐκτὸς τῶν προφορικῶν συνεννοήσεων, καὶ ὑπομνήματα αὐτοῖς περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας ὑπέβαλεν, ὧν τὸ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἰταλίας ἀπὸ 21 Ἰουνίου 1862 εἶναι ἀνέκδοτον, ἀντίγραφον ὅμως αὐτοῦ ἰδιόχειρον τοῦ Λομβάρδου ὑπάρχει ἐν τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ Ζακύνθου, καὶ οὗτινος ἡ μελέτη καταδεικνύει τὴν πολιτικὴν τοῦ Λομβάρδου περινοίαν ὁ Γαριβάλδης ἐκτιμήσας τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Λομβάρδου ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Ἀθήνας, ἵνα συνεννοηθῇ περὶ τῆς ἐνεργείας μετὰ τοῦ τότε βασιλέως Ὁθωνος, καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἀκαταμάχητά εἰσι τὰ ἐπιχειρήματα δι' ὧν ὁ Λομβάρδος προσεπάθησεν ἵνα πείσῃ τὸν Ὁθωνα πρὸς ἐνέργειαν ἢ ἐπιστρέψας ὅμως ὁ Λομβάρδος εἰς Ἰταλίαν διεκοίνωσε τῷ Γαριβάλδῃ,

ὅτι οὐδεμίαν τὸ σχέδιόν των ἠδύνατο νὰ συναντήσῃ σταθερὰν ὑποστήριξιν παρὰ τοῦ Ὁθωνος.

Τοιαύτη ἡ πολιτεία τοῦ Λομβάρδου πρὸ τῆς ἐνώσεως· πολιτεία ἐξόχως πατριωτικὴ, νοήμων καὶ δημιουργικὴ περιστάσεων, πρὸς συστηματικὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἐνώσεως. Ὅποια δὲ ἡ τοῦ Λομβάρδου πολιτεία μετὰ τὴν ἔνωσιν;

Πρὸς ἐκτίμησιν τῶν πρὸς τὸ ἔθνος ὑπηρεσιῶν τοῦ Λομβάρδου μετὰ τὴν ἔνωσιν ἀπαραιτήτων νὰ ὑπομνήσωμεν, ὅτι αὐτὸς ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς 13 Ἰουλίου 1863 ἐβεβαίωσεν, ὅτι καθ' ὅν τρόπον βαδιζεῖ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις καθίσταται ἀδύνατος ἢ τῆς Ἑλλάδος κυβερνήσεως. Τὸ ἀδύνατον ὅμως τοῦτο τῆς κυβερνήσεως κατέστησε δυνατὸν ὁ Λομβάρδος διὰ τῆς συμπαγοῦς πλειονοψηφίας τῶν 70 ἐξ Ἑπτανήσου πληρεξουσίων, ὧν οὗτος πειθαρχικῶς προΐστατο. Τὰς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην σπουδαίας τοῦ Λομβάρδου πρὸς τὸ ἔθνος ὑπηρεσίας καὶ αὐτὸς ὁ αἰδιδίμος Κουμουνοῦρος ἐξύμνησε κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς τῆς 14 Νοεμβρίου 1874 ῥητῶς ἐπιβεβαιώσας, ὅτι ἄνευ τοῦ Λομβάρδου οὔτε Σύνταγμα οὔτε ἐλευθερίας ἄς ἦδη ἔχομεν θὰ εἴχομεν· ταῦτα δ' ἐξέθηκεν ὁ Κουμουνοῦρος ὑπὲρ τοῦ Λομβάρδου εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν εἶχε διαρρηχθῆ πᾶς φίλιος μετ' αὐτοῦ δεσμός.

Μετὰ τὴν ἐπιψηφισιν τοῦ Συντάγματος ὁ Λομβάρδος ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς εἰλικρινοῦς αὐτοῦ ἐφαρμογῆς ὑπὸ τε τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν Κυβερνήσεων· πρὸ παντὸς ἀπέβλεψεν ἵνα ἐδραιωθῇ ἡ Βασιλεία. Πολλῶν ἴσως τὴν ἐκπληξὴν προκαλέσωμεν, παριστῶντες τὸν Λομβάρδον ὡς ὑπὲρ τῆς ἐδραιώσεως τοῦ θρόνου ἀγωνισάμενον· εἶναι ἀληθές ὅτι ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ Λομβάρδος διεκήρυξεν ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ βήματος, ὅτι ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι δημοκρατικοί, ἐξελέφθη ὡς δημοκρατικός· ἀλλ' ὅπως μορφωθῇ πεποιθήσεις περὶ τῆς εἰλικρινοῦς τοῦ θρόνου ὑποστηρίξεως ὑπὸ τοῦ Λομβάρδου δέον νὰ συνδυασθῇ ἡ ἀνωτέρω φράσις του πρὸς τὸ σύνολον τοῦ λόγου του, ἐν ᾧ καὶ αὕτη περιλαμβάνεται. Καθ' ἡμᾶς, φιλοβασιλικώτερος λόγος οὔτε ἀντήχησεν οὔτε ἴσως ἀντηχήσῃ ποτὲ εἰς Κοινοβούλιον τοῦ λόγου, ὃν ὁ Λομβάρδος τὴν 25ην Φεβρουαρίου 1874 ἀπήγγειλεν ἐν τῇ Βουλῇ· οὐδὲν ἄλλο ἔπραξε καὶ ὁ Λομβάρδος τῶν ὅσα ἔπραξαν οἱ πρωτεύσαντες πολιτικοὶ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας ὁ Fox, ὁ Rockingham, ὁ Thiers, βλέποντες τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν ἐκτρεπομένους τῆς συνταγματικῆς πορείας, ἧτις μόνῃ ἐδραιοὶ ἀσαλεύτως τὰς συγχρόνους δυναστείας. Ὅτι δ' ὁ Λομβάρδος ἦτον ὑπέρμαχος τῆς βασιλείας προκύπτει ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐφημερίδι του «Φωνῇ τοῦ Ἰονίου» τῆς 24ης Σεπτεμβρίου 1860 παρ' αὐτοῦ περὶ βασιλείας δημοσιευθέντων· «Ἐσμέν, ἔγραφε, θερμοὶ ὑποστηρικταὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, καθότι ἄνευ αὐτοῦ δὲν παρίσταται καὶ εἰς ἡμᾶς εἰμὴ ἀποσύνθεσις καὶ ὄλεθρος διὰ τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν». Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἑλληνικῇ Βουλῇ ὁ Λομβάρδος κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς τρίτης

Ἰουλίου 1873 συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς βασιλείας διὰ τῶν ἐπομένων. «Ἡ ὑπαρξὶς τοῦ θρόνου ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἐγγύησις τῆς τάξεως καὶ ἡσυχίας». Ὅθεν ἐπ' ἀδίκους ὁ Λομβάρδος διεσύρθη ὡς δημοκρατικὸς καὶ προεγράφη ἐπὶ τινὰ χρόνον, τῇ εἰσηγήσει τῶν περισαινόντων τοῦ σεπτοῦ ἡμῶν Βασιλέως τὸν θρόνον.

Ὁ Λομβάρδος ἐπολιτεύετο ὑπὸ ἴδιον σύστημα καὶ ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πολιτικῇ ἐπεδίωκε τὴν ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν, τὴν σύντανον σύνταξιν τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους, τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀνεπηρέαστον τῶν ἐκλογῶν ἐνέργειαν, τὰς μὴ συνεχεῖς διαλύσεις τῆς Βουλῆς, καὶ τέλος τὴν ἠθικότητα τῆς διοικήσεως, ὑπὲρ ἧς ἀπηνῶς κατεδίωξεν ὡς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης τὸ 1875 καὶ Ἀρχιερεῖς καὶ Ὑπουργοὺς.

Ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ ἀπέκρουε πᾶσαν συστηματικὴν συμπάθειαν πρὸς οἰκονομικὰ τῶν Δυνάμεων, ἐφόρον δέ, ὅτι μόνον διὰ τῆς συγκεντρώσεως σπουδαίας στρατιωτικῆς τοῦ ἔθνους δυνάμεως δύναται τὸ ἔθνος νὰ ἐκβιάσῃ τὴν συνδρομὴν τινὸς τῶν Δυνάμεων ἐν εὐκαίρῳ περιστάσει. Τὴν τοιαύτην δ' αὐτοῦ γνώμην ἐξέθηκεν ἐν τῇ Βουλῇ κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς διὰ τῆς ἐπομένης περιεκτικῆς ἐκφράσεως. «Αἱ πύλαι τῆς διπλωματίας δὲν ἀνοίγονται, ἀλλὰ διαρρηγνύονται».

Πρὸς πιστὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προεκτεθέντος αὐτοῦ συστήματος, προέβη εἰς τὴν ἴδρυσιν ἰδίου κόμματος, ὡς μορφώσας τὴν πεποίθησιν, ὅτι οὐδεὶς, τῶν μέχρι τοῦ 1874 εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀνεληθόντων Πρωθυπουργῶν, παρείχεν ἐγγυήσεις περὶ τῆς ἀπαρεγγλίτου αὐτοῦ τηρήσεως. Φρονῶν ὅμως, ὅτι ἡ νεωτέρα Ἑλλὰς ἀπέκρουε τὴν εἰς τὴν προεδρίαν τῆς Κυβερνήσεως ἀνύψωσιν Ἑπτανησίου, παρητήθη τὴν ἀρχηγίαν, ἣν ἀνέθηκε τῷ νῦν εὐκλεῶς κυβερνῶντι πρωθυπουργῷ κ. Χαριλάῳ Σ. Τρικούπη, διότι αὐτὸν ἐθεώρει ὡς τὸν ἰκανώτατον καὶ τιμιώτατον τῶν συγχρόνων πολιτικῶν τοῦ ἔθνους.

Τοιαύτη ἡ πολιτεία τοῦ Λομβάρδου καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν· ἦττον ἔνδοξος τῆς πρὸ τῆς ἐνώσεως, ἀλλ' οὐχ ἦττον πατριωτικὴ, καὶ ὡς ἀριστα τὰ τοῦ ἔθνους συμφέροντα προάγουσα.

Ὡς ῥήτωρ ὁ Λομβάρδος ἐπετύγχανεν ἰδίως ἐν τοῖς πολιτικοῖς ζητήμασι, καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ ἀντιπολιτεύσει ἐν τῇ opposition militante, ὡς λέγουσιν οἱ Γάλλοι· ἐν τοῖς πολιτικοῖς ζητήμασι κατήρχετο εἰς τὴν πάλιν τῶν συζητήσεων μεθ' ὁρμῆς καὶ ἐνθουσιασμοῦ, εἰς ἕκστασιν περιάγοντος τοὺς ἀκροατάς, καὶ οὐδὲ στιγμὴν πρὸς συνοχὴν τῆς πνοῆς αὐτῶν ἐνόσπε καταλείπειν. Ἐν ταῖς ἀγορεύσεσι τοῦ Λομβάρδου ἀπαστραπτει τὸ πῦρ καὶ τὸ αἶσθημα, πάλαι ὁ σφυγμὸς τῆς κοινωτικῆς γνώμης, ἡ δὲ φωνὴ του στερεὰ γλυκεῖα καὶ ἄτρομος εἰσέδου ἐν εἰς τὰ βάθη τῶν καρδιῶν, πείθουσα καὶ συγκινοῦσα ἅμα· ἐπετύγχανεν ἰδίως διότι ἐγίνωσκε ν' ἀκολουθῆ τὰ κύματα τῆς κοινῆς γνώμης, καὶ ὠφελεῖται ἀπ' αὐτῶν θαυμασίως. Ἡ ῥητορικὴ τοῦ Λομ-

βάρδου περιείχε και ιδιοφυές συστατικόν, μὴ συναντώμενον συνήθως εἰς τοὺς ἐφαμιλλοὺς αὐτῷ ῥήτορας. Οἱ μεγάλοι ῥήτορες περιβάλλουσι τοὺς λόγους αὐτῶν διὰ τετορνευμένων ἐκφράσεων, ἐξεζητημένων λέξεων καὶ μεγαλοπρεπῶν παρομοιώσεων. Ὁ Λομβάρδος ὁμῶς ἀπέφευγεν ἐπιμελῶς τὴν χρῆσιν τῶν ῥητορικῶν αὐτῶν ἀνθέων, προετίμα δὲ τὸ ἀπλοῦν καὶ δημῶδες ὕφος, ὃ μετὰ χάριτος καὶ ἀφελείας ἀμα μετεχειρίζετο. Ὁ Λομβάρδος διεκρίνετο καὶ ἐπὶ μεγίστη παρουσίᾳ πνεύματος ἀπὸ τῶν διακοπτόντων ἀντὶ συγχύσεως ἐλάμβανε νέαν ζωὴν ἔρριπτε κατ' αὐτῶν, ὡς Πάρθιον βέλος, ὅτε μὲν ἱλαρύνουσαν, ὅτε δὲ καταπλήττουσαν ἀπάντησιν, καὶ αὐθωρεὶ ἀνελάμβανε τὴν εὐρουσιν συνοχὴν τοῦ λόγου του. Ἰδιάζουσαν γοητείαν ἐνέπνεον αἱ ἀγορευσεῖς τοῦ Λομβάρδου εἰς τὸν περιούσιον αὐτῷ Λαὸν τῆς ἡμετέρας Ζακύνθου. Ὅταν ὁ Λομβάρδος μὲ τὸ φλογερὸν ὄμμα του, καὶ τὸ εὐρὸ μέτωπόν του, ἀγερῶχος πρὸ τοῦ βήματος ἰστάμενος, ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν Λαὸν τῆς Ζακύνθου, ἠλεκτρικὴ ἀναλαμπὴ διεπέρα τὴν καρδίαν του· διὰ τῆς ῥητορικῆς του δεινότητος μετέβαλλε τὰς καρδίας τοῦ Ζακυνθίου Λαοῦ εἰς ναόν, ἐν ᾧ ἐνθουσιῶδῶς ἐξυμνεῖτο καὶ ἐλατρεύετο. Ἐπὶ τοῦ Λομβάρδου δυνάμεθα νὰ ἐφαρμόσωμεν οἱ Ζακύνθιοι τὸ περὶ τοῦ Περικλέους ὑπὸ τῶν συγχρόνων αὐτῷ Ἀθηναίων λεγόμενον, ἥτοι μόνος τῶν ῥητόρων ὁ Λομβάρδος, τὸ κέντρον κατέλειπε τοῖς ἀκροωμένοις.

Τοιοῦτος περιεκτικώτερον ὁ Λομβάρδος ὡς πολιτικὸς καὶ ὡς ῥήτωρ.

Ἐν Ζακύνθῳ κατὰ Ὀκτώβριον 1888.

Δ. Θ. ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΑΚΙΑ

Ἀπὸ τὴν ὠμμορφάδα Σου τὰ ῥόδ' ἄς παίρνουν χρῶμα,
Γιὰ νὰ γενοῦν πλεῖο κόκκινα καὶ πλεῖο δροσᾶτ' ἀκόμα.

Ἀπ' τῶν ματιῶν Σου τὴ φωτιὰ τὰστέρια ἄς πάρουν τόση,
Ποῦ νὰ μὴ φτάνουε τὸ φῶς κῆ ἀφ' οὐ θὰ ξημερώση.

Ἀπ' τὴ φωνὴ Σου ἄς πάρουε γλυκεῖα λαλιὰ τὰ ἡδόνια,
Γιὰ νὰ λαλοῦν γλυκύτερα 'στῆς μυγαλιαῖς τὰ κλώνια.

Ἀπ' τὴν ψυχὴ Σου ὁ οὐρανὸς ἄς πάρη καλωσύνη,
Γιὰ ν' ἀπλωθῇ πλεῖο ξάστερος πλεῖο γαλανὸς νὰ γείνη.

Καὶ μόν' ἀπ' τὴν ἀγάπη Σου κάνενας ἄς μὴν πάρη! . . .
Μηδὲ 'στὸν ἴδιο τὸ Θεὸ δὲν κάνω τέτοια χάρι.

ΞΕΝΗΤΕΥΤΗΣ

ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΣ

ΤΗΣ

ΜΑΡΙΕΤΤΑΣ Α. ΑΡΙΣΤΑΡΧΗ

Ὁλος ὁ κόσμος τὴν ἔκλαυσε, πᾶσα δὲ καρδία γνωρίσασα τὴν εὐαγγελικὴν τῆς ψυχῆν, ἀναλογιζομένη τοῦ πικροῦ ἀποχωρισμοῦ τῆς τὸ ἀλησμόνητον ἄλγος, περιλύπως δακρῦουσα εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματός της, ἐν σπαρακτικῇ ὀδύνῃ καὶ εἰλικρινεῖ ὀλολυγμῷ, ῥαίνει τοῦ συμπαθοῦς τάφου τῆς τὸ χῶμα μὲ τάληθῃ ἐκεῖνα ἀνθη, ἅτινα ἐπὶ τῆς γῆς ἠγάπησε περιπαθέστερον τῆς λατρείας ἐξόχως πονούσης ψυχῆς. Λέγουσιν ὅτι ὁ κόσμος πρέπει νὰ κρατῇ τὰ δάκρυά του, ἐν τῇ ἐξ οὐρανοῦ πεμπομένη σιωπηλῇ παρηγορίᾳ συγκινητῶν καὶ διασκεδάζων τῆς συμφορᾶς του τὸν βαρὺν στόνον, τὸ μέγεθος τῆς ὀδύνης του, ἀναμετρῶν τὰ δυστυχήματα τῶν ἄλλων, οἰοεὶ ἀντλῶν ψυχραιμίαν καὶ θάρρος ἐκ τῶν γενικῶν τραυμάτων τοῦ θανάτου, ἀναμένων τὴν πάροdon τοῦ ἀμβλύοντος τὰ ἄλλα τῆς ψυχῆς χρόνου, ἐκ τῆς γενικῆς καταστροφῆς δημιουργῶν καρτερίαν, ἰσχυρὰν νὰ γλυκάνῃ τοὺς πόνους τῆς πληγῆς, ἣν διανοίγει ἐν τῇ σποδῷ τοῦ τάφου αἰώνιος χωρισμὸς καὶ ἀκάρδως ἀμαυροῖ τὴν γλυκυτάτην τῆς ζωῆς λαμπηδόνα, συνθάπτει ἐν τῇ παντοτινῇ νυκτὶ τοῦ Ἄδου τὴν εὐδαιμονίαν, τὰ τελευταῖα μειδιάματα εὐφιλῆτων τέκνων... Οὐδεὶς ἀρνεῖται τὴν δύναμιν τῶν παρηγόρων λόγων. Ὅταν ὅλος ὁ κόσμος συγκλαίῃ, ἡ θλιψὶς ἀληθῶς μειοῦται. Ἄλλ' ὅποσα δύναται ν' ἀντιτάξῃ τις εἰς τὰς πενιχρὰς ταύτας παρηγορίας καὶ τὰς ματαίαις προφάσεις, ὅταν ἀίφνης ἐν μιᾷ στιγμῇ τὸ μειδιάμα σθένεται εἰς γελόντα χεῖλη, κλίνει ὑπὸ τὴν δύναμιν τῆς Εἰμαρμένης, οὐχὶ ἀπογοητευθεῖσα ζωὴ, φέρουσα τὸ βᾶρος τῶν ἐτῶν, ἀλλὰ ζωὴ πλήρης σφρίγγους, ἀληθῆς προσωποποιήσις τῆς υγείας καὶ τῆς νεότητος, τὸ ῥόdon ἀποφυλλίζεται, καὶ ἀντὶ τῶν κραυγῶν τῆς χαρᾶς καὶ τῶν γελώτων, ὁ φαειρὸς οἰκὸς τῆς ἀναδίδει οἰμωγᾶς, θρήνου καὶ δάκρυα... Τί δύναται νὰ ἐλαφρύνῃ ἠπιώτερον τὸν πόνον τοῦ θανατηφόρου καὶ σπαραξικαρδίου τῆς λύπης τραύματος; Ποῦ ὑπάρχει τάχα ἡ εὐσπλαγχνὸς Πρόνοια; Διατὶ στέργει, ἵνα ὑπάρξῃς, κοσμοῦμεναι ὑπὸ τόσων χαρίτων, παραδίδωνται ἀπόνως θύματα εἰς τὸν θάνατον; Τί δύναται νὰ πρᾶνῃ τὴν φλόγα τῆς ψυχῆς τέκνων, ῥιγούντων πρὸ τῆς ιδέας τοῦ θανάτου, ὅταν μίαν νύκτα περιπτυσσόμενα τὴν γλυκεῖαν μητέρα των, πλήρη ζωῆς, παλμῶν, χάριτος, τὴν αὐγὴν ἀνοίγοντα τοὺς ὀφθαλμούς των, μάτην ἀναζητῶσιν αὐτήν, μᾶτην προστρέχωσιν εἰς τὴν διαρκῆ συντροφίαν των, τὴν διαρκῆ παρη-

γορίαν των; Σὺ πλέον εἶχες κλείσει τοὺς πλήρεις γλυκύτητος ὠραίους Σου ὀφθαλμούς καὶ νεκρωμένοι αἱ χεῖρές Σου εἶχον δώσει τὸν τελευταῖον ἀποχαιρετισμὸν καὶ τὴν τελευταίαν εὐλογίαν εἰς τὰ ἐκπληκτα πρὸ τῆς θέας τοῦ ἀποχωρισμοῦ πεφιλημένα τέκνα Σου... Μὰ εἶνε πράγματι φρικτὸν καὶ ἀπελπι νὰ βλέπῃ τις τὸν εὐγενῆ οἶκον, ὃν ἐφώτιζεν ὁ ἥλιος τῆς εὐτυχίας καὶ ἐζωογονεῖ ἢ γλυκεῖα αὖρα τῶν ἐλπίδων, νὰ καλύπτῃ αἴφνης ἢ νῦξ τῆς δυστυχίας καὶ τὸ ἔρεβος τῆς ἀπελπισίας. Ἀληθέστατον, ὅτι τοιαῦται συμφοραὶ δὲν ἀμνηστεύονται διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου, ἐνώπιον δὲ τόσοσ ἀπροόπτου δυστυχήματος, μάλιστα ἐπιζητεῖ τις παρηγόρους φράσεις, ἀντὶ τῆς ἐπιβαλλομένης σιγῆς καὶ συντριβῆς...

*
"Ὅσοι τὴν ἐγνώριζον τὴν ἡγάπων, διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἔκλαυσαν, καὶ πάντοτε ὑπὲρ τῆς μνήμης της θὰ ἔχωσιν οἱ ὀφθαλμοὶ των δάκρυα. Τί ἦτο; Συλλέξατε ὅλας τὰς ἀρετὰς, λάβετε πάντα τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα, ἐπιχύσατε τὴν ἀγαθωτάτην ἔκφρασιν τοῦ ἀγαθοῦ, τὴν ἰδέαν τῆς γλυκυτάτης ἀγάπης, δώσατε τὴν τελειοτάτην ἀποτύπωσιν τοῦ ἔρωτος πρὸς ὅ,τι ὠραῖον ...., συλλέξατε ταῦτα πάντα, ἐνσταλάξατέ τα ἐν μιᾷ καρδίᾳ, παλλούσῃ, συγκινομένη, ζώσῃ ... ἦτον αὕτη ἡ καρδία τῆς **Μαριέττας Ἀριστάρχη**, ὀλόκληρος ἡ ζωὴ της. Ζωὴ—ἥλιος, εὐφροσύνης χύνων τὸ εὐεργετικὸν αὐτοῦ θάλπος εἰς πᾶσαν γνῶριμον ψυχὴν... Πρότυπον μητρὸς, πρότυπον θυγατρὸς, πρότυπον εὐλικρινεῖας καὶ ψυχικοῦ κάλλους, ἐβίω εὐτυχῆς ἐν μέσῳ τῆς λατρευομένης αὐτὴν οἰκογενείας της. Ὁ βίος της ἦτον ἀγνὸν μυστήριον ἀθωότητος, παράδειγμα μητρικῆς στοργῆς, μοναδικῆς ἀφοσιώσεως. Ὁραία καὶ ἀγνή ὡς τὰ κρίνα τῶν ἀγρῶν, ἀθήα ὡς παιδίον, χριστιανὴ καὶ εὐσεβὴς ὡς μοναχή, ἀγαθὴ ὡς ἀγγελος, ἡγάπα τὰ πάντα καὶ ἡ πρὸς ὅ,τι ἀγαθὸν στοργή της, ἐπέχεεν ἐπὶ τῆς συμπαθοῦς μορφῆς της μελαγχολικὸν φίλτρον. Ἡδύνατο νὰ κλαύσῃ, βλέπουσα ἐν ἄνθος μοιραίως μαραινόμενον, ἀκάρδως δρεπόμενον, ἀδίκως φυλλορροοῦν, κατείχετο ὑπὸ διαρκοῦς ψυχικοῦ σάλου διὰ τὴν ἐλαχίστην σκληρότητα, διὰ τὴν ἐλαχίστην ἀδικφορίαν...

Πρὸ τῆς *Εἰκόνας* της, ἐπὶ τῆς γλυκεῖας μορφῆς της, ἐκλάμπουσι πλήρεις ἀκτίνες ἀγαθότητος καὶ εὐαισθησίας. Ἀπαράμιλλος τύπος καλωσύνης, ἰσχυρὸν μεγαλεῖον ψυχῆς ἐν μεγαλοπρεπεῖ σωματικῆ φυσιογνωμίας, ἦτο κόσμος ἀληθῆς, στολισμὸς ἐπιβάλλων, ὑπαρξίς ἀγνωοῦσα τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς ψυχῆς της, τὰ τόσα αὐτῆς χαρίσματα.

Ἀληθῆς προνομιούχος φύσις, κατακηλοῦσα διὰ τῆς αἰσθηματικῆς λεπτότητος, τῆς ἑλληνικωτάτης μορφῆς της, καὶ πληροῦσα διὰ τῆς μεγαλοπρεποῦς αὐτῆς παρουσίας πᾶσαν ἐκλεκτὴν συνάθροισιν, ζῶσα χάρις, πλήρης ἔμψυχος ἀρμονία καὶ διάνοιχ, τόσοσ ἀπροσδοκῆτος σεσθεῖσα ὡς ἀπιθανότης ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ θανάτου...

Δέν σε λησμονοῦμεν εὐγενῆς ψυχῆ*, καὶ Σὺ δὲ μὴ λησμόνει ὑπὸ τὰ σιγηλὰ τῆς νυκτὸς σκότη, καὶ τὴν ἀτάραχον οὐρανίαν γαλήνην Σου νὰ πέμπῃς παρηγορίαν εἰς τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς κλαίοντας τὴν πικρὰν στέρησίν Σου. Πέμπε ἀοράτως παραμυθίας ἀκτῖνα εἰς τὰ πολύκλαυστέρησίν Σου. Πέμπε ἀοράτως παραμυθίας ἀκτῖνα εἰς τὰ πολύκλαυστα τέκνα Σου, ὧν παριδοῦσα τὰ δάκρυα, τὰ ἐγκατέλιπες ἄνευ νέων μειδιαμάτων ἐν τῇ ζωῇ τοῦ συνεχοῦς πόνου καὶ τῆς διαρκοῦς πικρίας. Εἶνε πικρὸς ὁ θάνατος, ὁ χωρίζων προσφιλεστάτας ὑπάρξεις. Τὸν συμπαθῆ τάφον Σου θὰ δροσίξῃ, ἐφ' ὅσον ἀτενίζει τὸ ὄμμα μας τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, πύρινον δάκρυ, ἀπὸ βαθυτάτους καὶ ἐγκαρδίουσ πόνους, τὸν δὲ σταυρὸν αὐτοῦ θὰ περιβάλλῃ ἡ θερμὴ ἀνάμνησις, ἡ συνέχουσα διὰ τοῦ ποθεινοτάτου συνδέσμου τὰς ἐπὶ τῆς γῆς ἀγαπηθείσας καρδίας... Ἄν, ὡς ὀρθότατα ἐγράφη, ἡ μορφὴ τῆς ὁρατῆς Εἰκόνας τοῦ κόσμου εἶνε ὠραιοτάτη, ἀκτινοβολοῦσα λάμψιν ἀστέρων εἰς τὴν σιωπηλὴν τῶν νυκτῶν ὄψιν, λάμψιν ὠκεανοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου εἰς τὰς ἀπείρους ἐκτάσεις, ὑπῆρξες καὶ Σὺ ζῶσα, ἐπὶ χρόνον ἑτῶν, κόσμημα τῆς μεγάλης ταύτης εἰκόνας τοῦ κόσμου. Ἄν ὀλίγοστοι βωμοὶ λατρείας ἀγίας ἐγκλιέονται εἰς τὰς ἀγαπησάσας Σε καρδίας, ἕνα σήμερον ἐγείρουσιν αὐταὶ εἰς τὸ ὄνομά Σου *Μαριέττα*, τὴν *Εἰκόνα* τῆς ἀγαθῆς Σου ψυχῆς.....

*Ὁλος Σου ὁ βίος πάντοτε θ' ἀναπαρίσταται εἰς τὰς συμπαθεῖς στροφὰς, ὡς ὁ προσφιλεῖς φίλος Κ. Ξένος ἐχάραξεν ἐπὶ τοῦ ὠραίου τάφου Σου :

Στῆ νεότητὴ ἀπάνου ἡ ἄδολη βαγίστηκε καρδίᾳ της
Ποῦ ἦτον ὁ κάθε της παλμὸς παρηγορία καὶ ἐλπίδα·
Τὰ χεῖλη ἐκλείσανε μὲ μιὰ εὐχὴ γιὰ τὰ παιδιὰ της
Καὶ τοῦ ματιοῦ της σβῆστηκε ἡ ὑστερνὴ ἀχτίδα
Μὲς τῇ χαρὰ ἀνέλπιστα... Μ' ἂν ὅλα ἐδῶ κάτω
Πλούτη καὶ δόξαις καὶ ὠμορφίαις περνοῦνε καὶ ξεχνιοῦνται,
Δὲ σκοτεινιάζει ἡ ἀρετὴ στῆ νύχτα τοῦ θανάτου
Καὶ ἡ μεγαλόκαρδαις ψυχαῖς ποτὲ δὲ λησμονοῦνται.

Νοεμβρίου 1888.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΡΣΕΝΗΣ

ΑΣΜΑ ΝΑΥΤΟΠΑΙΔΟΣ*

Φύσα βορειᾶ μου, φύσηξ
Κὴ ἄνοιξε τὰ πανιά μου,
Ποῦ διπλωμένα πέφτουνε
Σὰν νάταν στῆ σκλαβιά.
Γιὰ δὲς τα πῶς ταράζονται,
Πῶς τρέμουν τὰ καυμένα
Ποιὸ νὰ ἀγκαλιάσῃ πρότερον
Τὸν ἐλεύθερο βορειᾶ.

* Ἐξ Ἀνεκδότου Δράματος «Πατὴρ καὶ Ἔρως».

Ἔτσι καὶ τὰ ναυτόπουλα
 Τῆς ματωμένης Κρήτης
 Πὸ τόσους χρόνους μένουνε
 Στὴ σκοτεινὴ σκλαβιά.
 Εἰς τῆς Πατρίδος τῆ φωνῆ
 Θὰ πεταχτοῦν μιὰ ἡμέρα
 Κὴ ἀγκαλιαστὰ μαζὶ μ' αὐτὴ
 Θὰ πέσουν στὴ φωτιά.

Φύσα βορειᾶ νὰ φθάσουμε
 Πιὸ γλιγωρὰ ἐκεῖ πέρα
 Ὅπου ὁ στόλος πλάκωσε
 Τοῦ Λόρδ Σαλισβουρῆ,
 Γιὰ νὰ ἴδῃ πῶς δὲν πέθανε
 Ἀκόμη ὁ Κανάρης,
 Κὴ ἂν πέθανε .... πῶς μάρτυρα
 Τὸ κύμα θὰ μὲ πιῇ.

Φύσα βορειᾶ μου φύσηξε
 Καὶ πᾶρε τὴν ψυχὴ μου
 Πὸ μαραμμένη ἔλυωσε
 Στὴ μαύρῃ ξενιτειᾷ.
 Καὶ φέρε τὴν στὴ πατρίδα μου
 Τῆ δόλια μου πατρίδα
 Νὰ ξεγναντίσω ἐλεύθερος
 Κὴ ἄς ξεψυχίσω πιά.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Δ. ΧΑΤΖΙΣΚΟΣ

Ὁ ἀξιότιμος κ. Ἀγιλλεὺς Ἀγαθόνικος, μέλος διαπρεπὲς τοῦ Ἀρείου Πάγου, κοσμεῖ τὴν «Ποικίλην Στοάν» διὰ τῆς συνεργασίας αὐτοῦ. Εἰς τὰς γραμμὰς τοῦ ἔμβροθου αὐτοῦ ἄρθρου συναντῶνται ἀληθεῖς κρίσεις καὶ σκέψεις, ὧν εὐχόμεθα τὴν ἀξίαν νὰ μελετήσωσι σπουδαίως οἱ ἀρμόδιοι.

Ο ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὸν αἰματηρὸν καὶ πολυχρόνιον ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, νέους καθιδρύσασα θεσμούς, τὸ ἀνώτατον τῶν δικαστηρίων ὠνόμασεν Ἀρείον Πάγον εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀρχαίας ἐξ Ἀρείου Πάγου Βουλῆς, ἣτις ἐπίσκοπος οὖσα καὶ φύλαξ τῶν νόμων κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος εἶχε καὶ δικαστικὰ καθήκοντα, τὰς φονικὰς ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου λόφου κρίνουσα δίκας, ἅτινα διετήρησε καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἄλλων αὐτῆς προνομίων ὑπὸ Περικλέους καὶ Ἐφιάλτου μέχρι τῆς τετάρτης Μ. Χ. ἐκατονταετηρίδος, ὅτε ἐξαφανίζεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, μεγίστης ἀπολαύουσα τὸ πάλαι τιμῆς καὶ ἐγκωμιαζομένη ὑπὸ τε τῶν ποιητῶν καὶ τῶν ῥητόρων.

Οὕτω ἐπ' αἰσίοις ἐγένετο ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ ἡ σύστασις τοῦ νεωτέρου Ἀρείου Πάγου, ὅστις ὡς ἀνώτατον δικαστικὸν σῶμα οὐδεμίαν ἐδύνατο νὰ ἔχῃ πολιτικὴν ἐξουσίαν, ἔνεκα τῆς διαίρεσεως τῶν ἐξουσιῶν, ἣν καθιέρωσαν τὰ νεώτερα πολιτεύματα, περιέλαβεν ὅμως εὐρυτέραν δικαιοδοσίαν, ἥς τὰ ὅρια διαγράφουσιν ὅ,τε Ὁργανισμὸς τῶν δικαστηρίων καὶ ἡ Δικονομία. Κύριος δὲ προορισμὸς τοῦ δικαστηρίου τούτου, ὡς ἀκυρωτικοῦ, κατὰ τὰ ἐν Γαλλίᾳ ἰσχύοντα καὶ μὴ ἀποτελοῦντος ἰδιαιτέρον βαθμὸν δικαιοδοσίας ἐστὶν ἡ ἀκριβὴς τοῦ νόμου ἐφαρμογὴ καὶ τὸ ἐνιαῖον τῆς νομολογίας καθ' ἅπαν τὸ κράτος.

Εἶνε γνωστοὶ οἱ λόγοι οἱ προκαλέσαντες τὴν σύστασιν τοῦ ἀκυρωτικοῦ ἐν Γαλλίᾳ.

Ἡ δικαιοσύνη, ἡ σταθερὰ αὐτὴ καὶ ἀδιάκοπος τοῦ ἀπονέμειν ἐκάστω τὸ ἴδιον θέλησις, δὲν ἐρείδεται μόνον εἰς τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ παντὸς ἀνθρώπου ἐμφωλεῦον φυσικὸν δίκαιον, ἀλλὰ πρωτίστως καὶ κυρίως εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου, ἣτις διδάσκει τί ἐστὶ δίκαιον καὶ τί ἀδίκον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀκριβὴς τοῦ δικαίου γνώσις καθίσταται λίαν δυσχερὴς, ἔνεκα τῆς πληθῆος τῶν νόμων, τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν καὶ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων κοινωνικῶν συμφερόντων, ἐδημιουργήθησαν εἰδικοί λειτουργοί, γινώσκοντες τοὺς νόμους, οἱς ἀνετέθη ἡ ἐρμηνεία καὶ ἐφαρμογὴ αὐτῶν. Καὶ καθιερώθησαν μὲν δύο δικαιοδοσίας βαθμοί, ὅπως ἦ ἐφικτὴ ἡ ἐπανόρθωσις τῶν σφαλμάτων τῶν πρωτοδικῶν δικαστῶν, εἰς ἃ ὑποπίπτουσιν οὗτοι εἴτε ἐξ ἀσφαλείας τῆς νομοθεσίας, εἴτε ἐξ ἀμαθείας ἢ καὶ ἀτελείας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τῆς ὑποθέσεως εἰς νέαν ἐπανερχομένης ἐξέτασιν, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐθεωρήθησαν μὴ ἀποχρῶντες πρὸς πλήρη ἐξασφάλισιν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου, ὃν ἐδύνατο ἐπίσης νὰ παραβιάσωσι καὶ παρερμηνεύσωσι καὶ οἱ δευτεροβάθμιοι δικασταί, εἴτε περὶ τὸ δίκαιον πλανώμενοι εἴτε ὑπὸ τῆς οὐσίας παρασυρόμενοι.

Οὕτω ἀπαραίτητος ἐκρίθη ὑπερτάτου καὶ μοναδικοῦ δικαστηρίου ἡ σύστασις, ἔργον ἀποκλειστικὸν τὴν ἐρμηνείαν τῶν νόμων ἔχοντος καὶ διὰ τῆς σοφῆς αὐτοῦ γνώμης τὰ κατώτερα διαφωτίζοντος δικαστήρια, παγιουμένου καθ' ἅπασαν τὴν ἐπικράτειαν τοῦ ἐνιαίου τῆς νομολογίας.

Τοιοῦτου δικαστηρίου, τιθεμένου ὑπεράνω τῆς δικαστικῆς ἱεραρχίας, ἡ σύστασις ἐξήγειρεν ἀναγκαίως σφοδρὰς συζητήσεις ἐν τῇ Συντακτικῇ Συνελεύσει, εἰς ἧς τοὺς κόλπους ἀνέβραζον αἱ μεταρρυθμιστικαὶ ἰδέαι, κατὰ πρῶτον δὲ τῶν δημοσίων λειτουργιῶν ἐμπαθῶς καθ' ἐκάστην γίνοντο ἐπιθέσεις. Ἀφ' οὗ ὅμως τοῦ ἀρχαίου συμβουλίου τοῦ Βασιλέως ἡ ὑπαρξὶς ἐκρίθη ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰς βάσεις τοῦ νέου δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ, ἀνεγνωρίσθη δὲ κατ' ἀρχὴν τῶν πολιτῶν τὸ δικαίωμα τοῦ προσβάλλειν τὰς δικαστικὰς ἀποφάσεις ἔνεκα παραβιάσεως τοῦ νόμου, τοῦ ἀκυρωτικοῦ ἢ σύστασις ἐκρίθη ὡς ἀπαραίτητος ἀνάγκη ἐπιβαλλομένη εἰς τὴν νομοθεσίαν ὑπὸ τῶν εὐχῶν

καὶ τῶν πόθων παντὸς φιλοπατρίδος. Ὑπὸ τίνων ὁμῶς ἐμελλε νὰ ἐκλέγωνται τὰ μέλη τοῦ ἀνωτάτου τούτου δικαστηρίου, ὑπὸ τῶν πολιτῶν, τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἢ τοῦ βασιλέως, ὅποιοι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀνώτατον δικαστήριον, ἀκυρωτικὸν ἢ ἀνώτατον συμβούλιον, ἐὰν ἤθελεν εἶσθαι μεταβατικὸν περιερχόμενον τὰς ἐπαρχίας καὶ δικάζον κατὰ τὸ ἀγγλικὸν σύστημα, ἢ μόνιμον ἐδρεῦον παρὰ τῆ νομοθετικῆς ἐξουσίας, κτλ. πάντα ταῦτα ἐγένοντο ἀντικείμενον εὐρείας συζητήσεως, ἥς μετέσχον τῶν ρητόρων οἱ κράτιστοι ὁ Μερλέν, ὁ Βαρνάβας, ὁ Ροβεσπιέρρος, ὁ Βαρέρ, ὁ Κλερμών-Τοννέρ καὶ ἄλλοι πολλοί.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εὐνόητος καθίσταται ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἀνωτάτου τούτου δικαστηρίου, τοῦ ἔργον ἔχοντος τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου καὶ ἐκμηδένισιν τῶν εἰς αὐτὸ ἀντικειμένων δικαστικῶν ἀποφάσεων. Καὶ ἐν μὲν τῇ ἀρχαιότητι ἀρεοπαγῆται ἐγίνοντο οἱ τὰ πρῶτα τῶν πολιτῶν φέροντες, καὶ πολλὴν σοφίαν καὶ σωφροσύνην ἐν τῷ βίῳ ἐνδεδειγμένοι, διὰ δὲ τῆς εὐπορίας αὐτῶν ἐμπνέοντες πεποιθήσιν περὶ τῆς ἀδεκάστου ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων αὐτῶν. Ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἅπαντα τὰ κράτη τοὺς ἀνωτάτους δικαστὰς περιέβαλον διὰ πολλῶν ἐγγυήσεων, ὅπως ἐμπνέωσι τὸν σεβασμὸν καὶ ἐπιβάλωσι τὴν αὐθεντίαν αὐτῶν.

Μόνον ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι τὸ ἐναντίον συμβαίνει. Ἐν τῇ πολυπαθεστάτῃ ταύτῃ χώρᾳ, εἰς ἧς τὴν πρόοδον ἤμιστα μέχρι τοῦδε συνετέλεσεν ἡ κυβερνητικὴ πρωτοβουλία, οἱ τὰ κοινὰ ἐπὶ μακρὰς ἰθύνοντες δεκαετηρίδας, οὐδέποτε σπουδαίως ἐσκέφθησαν, οὔτε καιρὸν εἶχον νὰ σκεφθῶσι περὶ τῆς Δικαιοσύνης, ὅπως ἀνυψώσωσι τὰ δικαστήρια, ἰδίως δὲ τὸν Ἄρειον Πάγον εἰς τὴν προσήκουσαν αὐτοῖς περιωπῆν, εἰς ἣν ἔταξεν αὐτὰ ὁ νομοθέτης. Ἀδιαλείπτως οὗτοι παλαίοντες ὑπὲρ τῆς ἐξουσίας, ἀναγκαζόμενοι νὰ ἐνδίδωσιν εἰς τὰς παραλόγους πολλάκις τῶν κατὰ τόπους κομματάρχων ἀπαιτήσεις, δούλοι τῆς βουλευτικῆς πλειονοψηφίας, οὐδὲν γενναῖον ἐδυνήθησαν νὰ ἐπιτελέσωσιν ὑπὲρ γενικωτέρου σκοποῦ. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς παρασυρόμενοι ἐνόθευσαν τὰ δικαστήρια, παρεισαγγάγοντες πρόσωπα εἴτε ἀνίκανα εἴτε ἀμαθῆ ἢ καὶ ἀμφιβόλου χρηστότητος, πολλάκις δὲ ἀμειλίχως πατάξαντες ἀνεξαρτήτους δικαστὰς καὶ πᾶν μετελθόντες μέσον πρὸς ταπεινώσιν καὶ ὑποδούλωσιν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ἥτις ἕνεκα τῆς ἰσοδιότητος κατέστη μισητὴ τοῖς πολιτευομένοις.

Ἐν πολιτείᾳ τοιαύτῃ ὁ Ἄρειος πάγος βαθμηδὸν ἀπώλεσε τὸ γόητρον αὐτοῦ. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐν προγενεστέρῳ χρόνῳ τὸ δικαστήριον τοῦτο περιελάμβανεν ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ διακεκριμένους νομομαθεῖς, ἀλλὰ βαθμηδὸν αἱ τάξεις τῶν δοκίμων δικαστῶν ἠραιώθησαν, τρεπομένων εἰς τὸ ἐπικερδὲς ἐπαγγελμα τοῦ δικηγόρου· ἀφ' ἑτέρου δ' ἕνεκα τοῦ ἐπικρατήσαντος ὀλεθρίου συστήματος τῆς ἀμοιβαίας συναλλαγῆς, αἱ θύραι τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου ἠνεώχθησαν πρὸς

πάντας, ὡς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι δημόσιαι λειτουργίαι κατέστησαν προσिताὶ τοῖς πᾶσιν. Ἰδίως δὲ εἰς τὴν ἔκπτωσιν τοῦ Ἄρειου πάγου συνετέλεσεν ἡ γλισχρότης τῆς μισθοδοσίας, τῶν μὲν Ἄρεοπαγιδῶν λαμβανόντων κατὰ μῆνα δραχμὰς 405 μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν κρατήσεων, τοῦ δὲ Προέδρου καὶ Εἰσαγγελέως δραχ. 540. Εἶνε γνωστὸν πόσον πολυδάπανος κατέστη ὁ βίος ἐν Ἀθήναις καὶ ὅτι πολλῶ εὐχερέστερον διὰ τῆς αὐτῆς δαπάνης δύναται τις νὰ ζῆσιν ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐν Παρισίοις! Τοσοῦτον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι ὑπερετιμήθησαν τὰ πράγματα τοῦ καθημερινοῦ βίου! Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς τοιαύτης ὑπερτιμήσεως ἕνεκα τῆς ἐπιβεβλημένης βαρείας φορολογίας εἰς ἅπαντα τὰ εἶδη τῆς καταναλώσεως, ὁ πραγματικὸς μισθὸς τοῦ Ἄρεοπαγίτου δὲν ὑπερβαίνει τὰς 200 δραχμὰς· καὶ διὰ τοῦ ποσοῦ τούτου εἶνε ἠναγκασμένος νὰ διατρέφῃ πολυμελῆ πολλὰκις οἰκογένειαν, νὰ καταβάλλῃ ὑπέρογκον ἐνοίκιον καὶ νὰ διάγῃ ἀξιοπρεπῶς, διότι τοιαύτην ἔχει ἀξίωσιν παρ' αὐτοῦ ἡ πολιτεία. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ εἰς πρώτην εὐκαιρίαν φυγάδευσις παντὸς μέλους τοῦ Ἄρειου πάγου, ἕτερον εὐρίσκοντος πόρον ζωῆς καὶ εἰς οὐδὲν λογιζομένου τὸ ὑψηλὸν τοῦ Ἄρεοπαγίτου ἀξίωμα. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται τὸ αἴτιον τῆς μὴ μορφώσεως ἐν τῇ δικαστικῇ ὑπηρεσίᾳ ἐξόχων νομομαθῶν, τῶν δικαστῶν μὴ δυναμένων νὰ προμηθευθῶσιν οὐδὲ τὰ ἀναγκαῖα ἐπιστημονικὰ συγγράμματα, καὶ μὴ ἔχόντων τὴν ἐκ τῆς εὐπορίας ἀνεσιν, ὅπως ἐπιδοθῶσιν εἰς θεωρητικὰς μελέτας, ἀπομακρυνόμενοι τῆς μηχανικῆς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων αὐτῶν. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπως καταστῆ ἐφικτὴ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἡ πρόσληψις τῶν ἐξοχωτάτων νομομαθῶν, τὰ μέλη τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου λαμβάνουσι τοὺς ἐξῆς μισθοὺς ἐτησίως: ὁ λόρδος Καγγελάριος 250,000 φρ. ὁ λόρδος chief justice 200,000 φρ. οἱ δικασταὶ 125,000 φρ. Ἐν Γαλλίᾳ ὁ πρῶτος πρόεδρος τοῦ ἀκυρωτικοῦ καὶ ὁ γενικὸς Εἰσαγγελεὺς 30,000 φρ. τὰ μέλη αὐτοῦ 18,000. Ἐν Οὐγγαρίᾳ ὁ πρόεδρος 35,000 φρ. οἱ δικασταὶ 14,000. Ἐν Βελγίῳ, ὁ Πρόεδρος καὶ Εἰσαγγελεὺς 16,000 φρ. οἱ δικασταὶ 11,250. Βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ ἀξιώσωμεν, ὅπως οἱ ἡμέτεροι δικασταὶ μισθοδοτῶνται, ὅσον καὶ οἱ τῶν μεγάλων κρατῶν τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι ὁ μισθὸς αὐτῶν πρέπει νὰ κανονισθῇ ἀναλόγως τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς θέσεως, ἣν κατέχουσιν, ἵνα, μὴ στερούμενοι τῶν ἀπαραιτήτων τῆς ὑπάρξεως μέσων, ἐπιδίδωνται μετὰ πλείονος ζήσεως εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν, ἐπισύροντες πρὸς τούτοις καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν πολιτῶν.

Κυρίως δ' ἐν Ἀθήναις, ἔνθα πανταχόθεν συνέρρουσαν ἐσχάτως πολλοὶ τῶν ὀψιπλοῦτων, τὸ δικαστικὸν ἀξίωμα ἤρξατο περιφρονούμενον κυρίως ἕνεκα τῆς εὐτελείας τῶν μισθοδοσιῶν· διότι ἄνθρωποι, ἀκόπως κερδαίνοντες μέγαρα χρηματικὰ ποσά, δὲν δύνανται νὰ νοήσωσι πῶς οἱ δικασταὶ στερούμενοι τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων δύνανται νὰ ἐκπληρῶσι καλῶς τὸ καθῆκον αὐτῶν· τολμῶσι δὲ μάλιστα πολλάκις νὰ ἀμφισβη-

τήσωσι καὶ αὐτὴν τῶν δικαστῶν τὴν χρηστότητα, ἐπιπροσέχοντων οὐχὶ σπανίως διαδίκων τε καὶ δικηγόρων, πολεμίως διακειμένων κατὰ τῶν μὴ ὑποχειρίων δικαστῶν.

Οὕτω δὲ καταρρέει ὁσημέραι τὸ δικαστικὸν οἰκοδόμημα καὶ οὐδεμία λαμβάνεται πρόνοια πρὸς ἀνθρώπων αὐτοῦ. Νόμοι ἐπουσιώδεις προκαλοῦνται καθ' ἑκάστην πρὸς ἀπλήν ἐπίδειξιν, ἡκιστα συντελοῦντες εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ὅλης νομοθεσίας, καὶ πᾶν λαμβάνεται μέτρον πρὸς ταπεινώσιν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ὡς πολεμίας ἐν τῷ κράτει, οὐδὲν δὲ πρὸς ἀνύψωσιν αὐτῆς. Ὅδοι, κτίρια, προπαρασκευαζόμενα πρὸς ἐκτέλεσιν μεγαλοῦργῶν σχεδίων, ἅπαντα εἰσὶν ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει, καὶ οὐδεμία σκέψις, οὐδὲς λόγος περὶ ἀνορθώσεως τῆς Δικαιοσύνης, οὐδεὶς ἀπολύτως!

Ἰδίως δ' ἐν τῷ Ἀρείῳ πάγῳ ἡ ἀπογοήτευσις ὑπερβαίνει πάντα λόγον. Δικασταὶ δόκιμοι, κατατρίψαντες ὀλόκληρον τὸν βίον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, αἰετοτε διακριθέντες ἐπὶ χρηστότητι καὶ εὐθυκρισίᾳ, ἀπέβαλον πάντα πρὸς τὴν ἐργασίαν ζῆλον, παρορώμενοι καθ' ἑκάστην καὶ καταφρονούμενοι ἀναξίως. Τὸ δικαστήριον τοῦ Ἀρείου πάγου διατελεῖ εἰς ἀποσύμβουσις ἐξ ὑπαιτιότητος τῶν κυβερνητῶν, ὡς πάντες ἀνακηρύττουσι διαπρυσίως: Ἐὰν μὴ ταχεῖα ἐπέλθῃ θεραπεία, τὸ ἀνώτατον δικαστήριον θέλει καταστῆ σῶμα νεκρὸν. Καὶ οὕτω πᾶσαι αἱ ἐλπίδες τοῦ νομοθέτου, ὡς ἐστήριξεν εἰς τὸ δικαστήριον τοῦτο, εἰς τὴν σοφὴν αὐτοῦ κρίσιν, ὡς τελευταίαν ἀγκυραν, ἀναθεῖς τὴν λύσιν τῶν διαφορῶν, ματαιωθῆσονται πρὸς αἰώνιον αἴσχος τῶν συγχρόνων.

Δικαιούμεθα ἄρα γε νὰ προσδοκῶμεν ὅτι τὸ ἔτος, εἰς ὃ εἰσερχόμεθα ἤδη, θέλει εἰσθαι εὐμενέστερον πρὸς τὴν Δικαιοσύνην καὶ ὅτι τέλος πάντων ἡ Δικαστικὴ ἐξουσία, ὡς τρίτη ἐξουσία ἐν τῷ Κράτει, θέλει καταλάβει τὴν προσήκουσαν αὐτῇ θέσιν;

Ἄς εὐχόμεθα τούλάχιστον τοῦτο.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 28ῃ Νοεμβρίου 1888.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΣ

Ο ΕΡΜΟΣ ΚΗ ΑΚΛΗΡΟΣ

Ἄλοια 'ς τὸν ἔρμον κὴ ἄκληρον,
Ποῦ κᾶποιον ἀκριβὸς του
Κοντὰ δὲν ἔχει ὁ δύστυχος
Εἰς τὸ προσκέφαλό του,
Πρὶν τοῦ ἀφαιρέσῃ ὁ θάνατος
Τὴν περιττὴν ζωή.

Ὁ φίλος ὁ στενωτέρως
Ἐμπρὸς του θᾶνε ξένος,
Τὴν ὥρα ποῦ τὸ χέρι του
Θ' ἀπλώσῃ πονεμένος,
Μίαν κεφαλὴν γυρεύοντας
Ν' ἀφήσῃ τὴν εὐχή.

Πόσαις φοραῖς οἱ γνῶριμοι,
Ποῦ τάχα τὸν βοηθοῦνε,
Βαριῶνται ταῖς ἡμέραις του
Καὶ μόνο καρτεροῦνε
Τὴν ὥρα νὰ τοῦ ἀρπάξουνε
"Ὅσα πολλὰ ἔμποροῦν!

Κὴ αὐτός, ἀπὸ τὴν κλίνην του,
Προτοῦ νὰ ξεφυγήσῃ,
Γέρνει μ' ὀργὴ τὰ βλέμματα,
"Σὰν νᾶθελε νοῆσῃ
Πόσο οἱ κακοῦργοι βιάζονται
Νὰ τὸν ξεφορτωθοῦν.

Ναί, πρὸς τὸ χῶμα πρόθυμος
Τὴν κεφαλὴν του κλίνει
Ὁ δύστυχός, ποῦ ὀπίσω του
Μῆτε ἀκριβοῦς ἀφίνει,
Μῆτε χαρὰς ἐπρόσμενε
"Σ τοῦ κόσμου τὰ καλά.

Ἄλλὰ 'ς τὸν ἔρμον τάφο του
Κάνεις δὲν θὰ δακρύσῃ,
Μῆτε θερμὸν παράπονο
Θέλει ποτὲ ἀντηχήσῃ,
Μῆτε θὰ κλίνῃ ἐπάνω του
Μυρολογίστρα ἐτιά.

Καὶ οἱ λίγοι ποῦ τὸ λείψανον
"Σὰν φίλοι ἀκολουθήσουν,
"Ὅλοι ψυχροὶ κὴ ἀμέριμοι
Γιὰ πάντα θὰ ταφήσουν
Ἐκεῖ ποῦ ὁ νυκτοκόρακας
Μονάχος ἀγρυπνεῖ.

Κάποιος ἐκεῖ σκληρόψυχος
Μὲ τοὺς πολλοὺς τὸν ῥίχνει
Καὶ τῆς ζωῆς του σβήνεται
Μὲ μιᾶς ὄλα τὰ ἔχνη,
"Ὡς νὰ μὴν εἶχε εἰς ὑπαρξίαν
Ποτὲ του γεννηθῆ.

Ὁ ξένος, ποῦ φιλέρευος
Τὸν κόσμο ταξιδεύει,
"Σ τὸ κοιμητήριο φθάνοντας,
Μόνο νὰ ἰδῇ γυρεύει
Τὸ φημισμένο μάρμαρον
Ὁνόματος γνωστοῦ.

Μόνο 'ς αὐτὸ προσέχοντας,
Μὲ σέβας τὸ κυττάζει
Καὶ τὰ πολλὰ του γράμματα
Μὲ ὑπομονὴν διαβάσει,
Ἐνῶ πατεῖ μ' ἀσέβεια
Τὸ χῶμα τοῦ μικροῦ.

Ἐτσι κ' ἐκεῖ 'ς τὰ πτώματα
Ἡ σκοτεινὰ βαρύνει!
Ἄλοια 'ς τὸν ἔρμον κὴ ἄκληρον,
Ποῦ 'ς τὴν αἰώνια κλίνην
Θλιμμένος κὴ ἀπροστάτετος,
Μίαν πλάκα δὲν κρατεῖ.

Ἄχ, καὶ 'ς τὸν τάφο οἱ δύστυχοι
Θνητοὶ δὲν εἶνε ἴσοι!
Ἡ τύχη, ἀφοῦ τὸ θυμὸς της
"Σ τὸν κόσμο βασανίσῃ,
"Σ τὸ λυπηρὸ βασίλειον
Δὲν παύει ν' ἀδικῆ.

Ὅποιος θερμὴν δὲν ἄφησε
"Σ τὸν κόσμο μιὰ καρδίαν
Νὰ τρέφῃ γιὰ τὴν μνήμη του
Ἀγάπη κ' εὐσπλαγχνίαν,
Ζηλεύει γιὰ μνημόσυνο,
Γιὰ προσευχὴν διψᾷ.

Τὰ ροῦχα, τὰ βιβλία του,
Κὴ ὅσ' ἄλλα διατηροῦσε
Καὶ μὲ φροντίδα ἐσύναζε
Κὴ ὡς πλάσματ' ἀγαποῦσε,
"Σ τὴν ἀγορὰν γιὰ πούλησιν
Σκορπιζοῦνται κὴ αὐτά.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΤΙΝΕΛΛΗΣ

ΚΛΕΩΝ Α. ΡΑΓΚΑΒΗΣ

Νεωτέραν επίτυχῃ *Εικόνα* τοῦ διαπρεποῦς ἡμῶν Συνεργάτου κ. Κλέωνος Α. Ραγκαβῆ δημοσιεύομεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν τελευταίων βραβεύσεων τοῦ Διηγήματος αὐτοῦ *Χαράλδου Ὁ' Ηγεμῶν τῶν Βαριάρων*, ἐν τῷ Διαγωνισμῷ τῆς *Ἑστίας*, καὶ τῆς Δουκίσσης τῶν *Ἀθηρῶν*, ἐν τῷ Δραματικῷ Διαγωνισμῷ τῆς Δ' Ὀλυμπιάδος.

ΙΩΣΗΦ ΜΟΜΦΕΡΡΑΤΟΣ

Ὁ ἔξοχος ἀνὴρ **Ἰωσήφ Μομφερόρατος**, οὗ τὸν θάνατον ἀναγράφει τὸ ἐντὸς μικροῦ δῶον ἔτος, ὑπῆρξεν εἰς ἓκ τῶν ὀλίγων ἐκείνων Ἄνδρῶν, οἵτινες συνεννοῦντες ἐδραϊκὰς πολιτικὰς πεποιθήσεις μετὰ χαρακτηριστοῦ ἀκάμπτου καὶ ἀμώμου συνδέουσι τὸ ὄνομα τῶν μετὰ ἐποχῶν ἀποτελουσῶν σταθμούς ἐν τῇ ἱστορίᾳ Ἑθνῶν τινός.

Ἐγεννήθη ἐν τῷ προκαστείῳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Κεφαλληνίας

τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1816. Τὰ πρῶτα μαθήματα ἐδιδάχθη ἐν Ἰδιωτικοῖς Σχολείοις καὶ ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος Γύλφορντ ἰδρυθέντι ἐν τῷ προκαστείῳ Λυκείῳ, ὅπερ διηύθυνεν ὁ Ἄγγλος Θισσελουαῖτος, ὁ ἰδιαιτέρως εὐνοήσας τὸν μικρὸν Ἰωσήφ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν εὐφυίαν του, καὶ ἐν ᾧ ἐδίδασκεν ὁ ἀοίδιμος Νεόφυτος Βάμβας. Εἶτα μεταβὰς εἰς Παρισίους τῷ 1840 ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τοῦ Δημοσίου καὶ τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου, μετὰ τριετῆ δὲ διαμονὴν μετέβη εἰς Πῖσαν τῆς Ἰταλίας, ἔνθα μετὰ λαμπρὰς ἐξετάσεις ἀνηγορεύθη διδάκτωρ. Ἐπανελθὼν τῷ 1844 εἰς Κεφαλληνίαν ἔμεινεν ἰδιωτεύων καὶ εἰς Πολιτικὰς μελέτας ἀσχολούμενος, ἄχρις οὐ αἰ τῷ 1848 ὑπὸ τῆς Προστασίας παραχωρηθεῖσαι εἰς τὸν Ἰόνιον Λαὸν μεταρρυθμίσεις παρέσχον εἰς τὸν νέον Μομφερόρατον εὐρύτατον στάδιον πολιτικῆς ἐνεργείας.

Νέος περὶ τύπου νόμος ἀνεγνώρισεν εἰς τὸν Ἰόνιον Λαὸν τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐκφράζεσθαι. Τότε οἱ σπουδαιότεροι ἄνδρες τῆς Κεφαλληνίας ἀνεπέτασαν τὴν σημαίαν τῶν μεταρρυθμίσεων, ἀπαιτοῦντες ὑπεύθυνον Ὑπουργεῖον καὶ ἐν γένει τὴν ἐπὶ τὸ φιλελευθερώτερον μεταρρυθμισίαι τῶν νόμων, οἵτινες διεῖπον τὰς τύχας τοῦ Ἑπτανησιακοῦ Λαοῦ.

Ἄλλ' ὁ **Ι. Μομφερόρατος** ἀντεπεξῆλθεν ἐκ τῶν πρώτων κατὰ τῆς ιδέας ταύτης, χαρακτηρίσας ὡς αὐτόχρημα ἔγκλημα ἐσχάτης προδοσίας τὴν ἀπαιτήσιν Συνταγματικῶν μεταρρυθμίσεων. Ἄνεπέτασε θαρραλέως τὴν σημαίαν τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐνώσεως, ἥτις κατ' ἀρχὰς ἐνομίσθη ὑπὸ τῶν συνετῶν ὡς αὐτόχρημα παραφροσύνη, ἀλλ' ἥτις ἔμελλε νὰ πραγματοποιηθῇ μετὰ δεκαπενταετίαν, καὶ διὰ τῆς Ἀναγεννήσεως ὑπεστήριξε διὰ νευρώδους καλὰμου τὴν ιδέαν ταύτην, ἣν κατόπιν ἄπας ὁ Ἑπτανησιακὸς Λαὸς ἐνεκοιπώθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Τότε ἤρξαντο οἱ ὑπὸ τῆς Προστασίας δεινοὶ καταδιωγμοί, οἵτινες περιέβαλον διὰ τῆς αἴγλης τοῦ μαρτυρίου τὸν Μομφερόρατον καὶ τοὺς συναγωνιστὰς αὐτοῦ. Αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι ἀποτελοῦσι μίαν τῶν φρικωδέστερων σελίδων τῆς ἱστορίας τοῦ ἸΟ' Αἰῶνος.

Οὐδέποτε διετρανώθη ἐναργέστερον ἢ πρὸς τὸ καθῆκον καὶ τὴν πατριδα ἀφοσίωσις δημοσιογράφου, ὅσον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ **Ἰωσήφ Μομφερόρατου**. Ἐξωρίσθη, κατεδιώχθη, μέχρις οὐ ὁ Κεφαλληνιακὸς Λαὸς κατὰ τὰς πρώτας ἐλευθέρας ἐκλογὰς τοῦ 1850 ἐξελέξατο αὐτὸν ἀντιπρόσωπόν του. Ἐκλεχθεὶς μέλος τῆς περιωνύμου ἐν τῇ Ἑπτανησιακῇ Ἱστορίᾳ Θ' Βουλῆς ὑπέβαλε μετὰ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ συναδέλφων ριζοσπαστῶν τὸ πρῶτον περὶ *Ἐνώσεως* ψήφισμα, ὅπερ ἦ εἰς τὴν Προστασίαν ἀφοσίωσις τοῦ τότε Προέδρου τῆς Βουλῆς Γ. Κανδιάνου Ῥώμα δὲν ἐπέτρεψε ν' ἀναγνωσθῇ. Ἡ Βουλὴ ἐκείνη διελύθη καὶ ἡ Προστασία ἀποπτύσασα πλέον πάντα χαλινὸν ἐζήτησε διὰ τῶν προγραφοῦν καὶ τῶν πικτοειδῶν καταπιέσεων νὰ πνίξῃ τὸ ἐν Κεφαλληνίᾳ Ἑθνικὸν αἶσθημα. Αἱ φυλακαὶ ἦσαν τότε πλήρεις πατριωτῶν,

και ο Μομφερράτος συλληφθείς την 2' Οκτωβρίου 1851, ένταύτω δὲ και ο Συντάκτης τοῦ Φιλελευθέρου, ἐπιζών ἐξοχος πολίτης, Ἡλίας Ζερβός, ἐξωρίσθησαν. Τὸ 1857 ἠλευθερώθησαν ὑποστάσης οὔτω τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως δεινὴν ἠθικὴν ἦτταν.

Μετὰ τὴν ἔνωσην ὁ **I. Μομφερράτος**, καιπερ διαμαρτυρηθείς κατὰ τῆς ὑποψηφιότητός του, ἀπεστάλη πληρεξούσιος τῆς Κεφαλ-
ληνίας εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν. Ἡ ἐν τῇ Συνελεύσει τότε δια-
γωγὴ τοῦ ὑπῆρξεν ἀξία τοῦ παρελθόντος του. Ἀποτυχὼν εἰς τὰς πρῶ-
τας μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Συνελεύσεως βουλευτικὰς ἐκλογὰς ἐξε-
λέγη αὐθις κατὰ τὸ 1868, ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ αὕτη, ὡς ἐκλογὴ προσω-
πικὴ καὶ οὐχὶ ἀρχῶν, δὲν ἠγαρίσθησε ποσῶς τὸν **Μομφερράτον**.
Ἡ πολιτικὴ τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων ὑπερίσχυσε καὶ ἐν τῷ στα-
δίῳ τούτῳ ὁ διαπρεπὴς ἀνὴρ δὲν ἠδύνατο νὰ συναγωνισθῆ. Οὔτω ἀποσυρ-
θείς τῆς πολιτικῆς ἔμεινε ἐκτοτε ἰδιωτεύων, ἀσχολούμενος μόνον εἰς
μελέτας καὶ ἰδίως εἰς τὴν συγγραφὴν Ἱστορίας τῆς Μεγάλης Γαλλι-
κῆς Ἐπαναστάσεως, ἧς ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἐνθερμοτέρων θιασωτῶν. Ἀπε-
βίωσεν ἐν Κεφαλληνίᾳ τὴν 7ην Ἀπριλίου 1888.

Καρδία εὐγενὴς καὶ χαρρακτῆρ, ἔμεινε ἀχρι τελευταίας πνοῆς ὁ
ἀντιπρόσωπος ἐποχῆς ἐνδόξου, πλὴν δυστυχῶς παρελθούσης.

Ἡ *Ποικίλη Στοά* ἐν ἰδίᾳ σελίδι δημοσιεύει τὴν ἐπιτυχῆ *Εἰκόνα*
μετὰ τοῦ πανομοιότυπου τῆς ὑπογραφῆς τοῦ αἰοιδίμου ἐπιφανοῦς ἀν-
δρός, ἐκδηλοῦσα οὔτω ἐλάχιστον δείγμα ὑπερόχου σεβασμοῦ πρὸς τὸ
ὄνομα μιᾶς τῶν ἐξοχωτέρων ὑπάρξεων τῆς ἡμετέρας πατρίδος.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

Νικόλαος Παπαμιχαλόπουλος. Τὸ εὐγενέστατον τῶν αἰσθημάτων εἶναι τὸ
αἶσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης. Ὅταν δ' αὕτη ἐκδηλῶται ὑφ' ὀλοκλήρου Λαοῦ, καὶ
μάλιστα πρὸς νεκρὸν, εἶναι ἀπόδειξις ἰσχυρὰ τῶν μεγάλων Αὐτοῦ πρὸς τὸν τόπον
ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς εὐγενείας τοῦ ἐκδηλοῦντος Λαοῦ. Ὁ Ν. Παπαμιχαλόπουλος
ὑπῆρξε διαπρεπὴς ἐν τῇ πολιτικῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους προσωπικότης,
ἀληθῶς δ' ὁ θάνατος αὐτοῦ εἶναι μέγα δυστύχημα ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ κοινωνικῇ
ἐργασίᾳ τῆς ἡμετέρας Πατρίδος. Ὀλόκληρος ἡ πολιτικὴ δράσις τοῦ Ν. Παπαμι-
χαλόπουλου, ἀποτελοῦσα σειρὰν πεφωτισμένων καὶ ἀχραιφνῶν ἐκδουλεύσεων, εἶναι
συγχρόνως καὶ ὑπόδειγμα μοναδικῆς ἱκανότητος Ἄνδρος, ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργ-
ήσαντος ἑαυτὸν καὶ ἐν τοῖς ἀνωτάτοις ἀξιώμασι τοῦ ἔθνους μετὰ σπανίας ἀφο-
σιώσεως καὶ καρτερίας ἐργασθέντος, ὅσον ὀλίγοι ἄλλοι, μείζονα φέροντες ἐφόδια ἀνα-
πτύξεως καὶ μορφώσεως. Ἐὰν δὲ πράγματι ἀληθεύῃ, ὅτι δὲν εἶναι ἥρωες μόνον οἱ
ἀγωνιζόμενοι, νικῶντες ἢ πιπτοντες ἐπὶ τοῦ αἱματηροῦ σταδίου τῶν πολέμων,
ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ἐπίσης, οἵτινες ἠγωνίσθησαν τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν τῆς πατρίδος
ἐπὶ τοῦ εἰρηλικωτέρου σταδίου τῆς Πολιτικῆς πάλης, οἵτινες ἐμάχθησαν καὶ ἐτα-
λαιωρήθησαν, πρὸ παντὸς ὁ Ν. Παπαμιχαλόπουλος τέκνον ἐποχῶν σπουδαιο-
τάτων, δικαιούται νὰ καταλάβῃ ἐν τῇ τάξει ταύτῃ θέσιν περιφανῆ, ἔχων κατὰ
γράμμα κατακεκτημένον ἐκτενὲς κεφάλαιον τῆς νεωτέρας πολιτικῆς ἡμῶν ἱστορίας.

Ἐγεννήθη ἐν τῷ Δήμῳ Ζάρακος τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τὸν Ἰούλιον τοῦ
1827, περὶ τὰ τέλη δηλαδὴ τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, ὅτε ἡ Ἑλλάς ὡς Φοῖνιξ ἀναγεν-
νηθεῖσα ἐκ τῆς τέφρας τῆς εἶχεν ἀνάγκη ἀνδρῶν πολιτικῶν ἱκανῶν, ὅπως παρα-
λάβωσιν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἀνδρείων μαχητῶν τὴν τὰ ἀρχίζοντα εἰρέπια καὶ
μορφώσωσιν ἐξ αὐτῶν κράτος καὶ πολιτείαν. Ὁ Ν. Παπαμιχαλόπουλος ἐγεννήθη
ἤ μᾶλλον ἐπλάσθη ὑπὸ τῆς φύσεως προσωρισμένος διὰ τὴν πολιτικὴν. Μὴ σπου-
δῆς δὲ συστηματικῶς, κατώρθωσε νὰ γράφῃ ὀρθῶς τὴν γλῶσσαν καὶ νὰ ὀμιλῇ λιαν
εὐγλῶττως, ὡς δεικνύουσιν οἱ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Κοινοβουλίῳ Λόγοι του. Ἀπὸ τοῦ
1848, μολὶς δεκαενναετῆς, οἰνοὶ ὑπέικων εἰς ἔμφυτον ῥοπήν, ἤρρισε νὰ πολι-
τευθῆται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς. Ὅφειλον τὴν ἀνάπτυξιν του εἰς
τὴν εὐφυῶν καὶ δραστηριότητα αὐτοῦ τῷ 1856 ἐξελέγη τὸ πρῶτον Βουλευτής,
ἀμα δὲ τῇ εἰς τὴν Βουλὴν εἰσόδῳ του ἐτιμήθη διὰ τῆς θέσεως τοῦ ἀ' γραμμα-
τέως. Τῷ 1859 ἐξελέγη τὸ δεύτερον Βουλευτὴς καὶ ἔκτοτε ἀδιακόπως μέχρι τοῦ
1864, ὅτε ἐξελέγη καὶ ἄλιν εἰ καὶ ἀμειλίχτως πολεμούμενος ὑπὸ τῆς Κυβερνή-
σεως, ἀλλ' ἀπεκλείσθη ἐν τῇ διαλογῇ. Ὑπῆρξεν εἰς τῶν 62 βουλευτῶν, οἵτινες
παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Ὑπουργείου καὶ τῆς Βασιλείας, ἐξελέξαν Πρόεδρον τῆς
Βουλῆς ἀντιπολιτευόμενον, τὸν Ζαΐμην, τούτου δ' ἕνεκεν διελύθη ἡ Βουλὴ ἐκείνη
τῇ 16ῃ Δεκεμβρίου τοῦ 1862. Εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος
ἐγένοντο καταφανῆ τὰ συντηρητικὰ φρονήματα καὶ ὁ πρὸς τὰ καθεστῶτα σεβασμὸς
τῷ ἀνδρὸς καὶ ἡ νομιμορφότης τοῦ νεαροῦ τότε πολιτευτοῦ Ν. Παπαμιχαλο-
πούλου. Ἐφρόνει καὶ τότε, ὡς καὶ καθ' ἅπαντα τὸν πολιτικὸν βίον του, ὅτι οἱ βίαιοι
κλονισμοὶ βλάπτουσι τὸν τόπον, οἰαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ ἔκβασις αὐτῶν, διὰ τοῦτο
καὶ πάντοτε μέχρις ἐσχάτων ἀπέκρουσε τὴν χρῆσιν μέτρων βιαιῶν ἐν τῇ κομμα-
τικῇ διαπάλῃ, καὶ ὅταν ἀκόμη πολλὰ προσεδόξα ἐξ αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ πρόκειται
εὐγλωττοὺν μαρτύριον τῆς φιλοπατρίας τοῦ ἀνδρός. Τῷ 1863 ἐξελέγη πληρεξούσιος
μεθ' ὄλου τοῦ συνδυασμοῦ του, ἐκλεγθεὶς καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς. Συγχρόνως
διωρίσθη Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ἀναπτύξας δε-
ξιότατα τὰς γνώσεις του περὶ τῆς Νομοθεσίας καὶ τῶν Οἰκονομικῶν ζητημάτων.
Τότε ὁ αἰμωνήτος Δ. Βούλγαρης προσήνεγκεν αὐτῷ εἰς ἡλικίαν μολὶς 36
ἔτων τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, ὅπερ οὗτος ὡς νεώτατος ἀπεποιήθη, δεχθεὶς
τὴν θέσιν Γ. Γραμματέως τοῦ Ὑπουργείου τούτου. Τῷ 1865 ἐξελέγη Βουλευτὴς
ἀντιπολιτευόμενος καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένετο Ὑπουργὸς τῆς Δι-
καιοσύνης ὑπὸ τὸν Βούλγαρην. Τῷ 1868 ἐξελέγη πάλιν Βουλευτὴς ἀντιπολιτευό-
μενος, μὴ ἀποδεχθεὶς τὴν προσενεχθεῖσαν αὐτῷ προεδρείαν τῆς Βουλῆς. Ἐκ νέου
τῷ 1869 ἐξελέγη Βουλευτὴς ἀντιπολιτευόμενος, τῷ δὲ 1871 ἐγένετο Ὑπουργὸς ἐπὶ
τῶν Οἰκονομικῶν, κινήσας τὴν ἐκτίμησιν τῶν μετ' αὐτοῦ συνεργασθέντων ἐπὶ τῇ
ὀξύτητι τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῇ ταχύτητι τῆς ἐργασίας. Καὶ αἱ ἐργαταὶ λεπτο-
μέρειαι τῆς Νομοθεσίας καὶ τῆς ὑπηρεσίας, ἦσαν κτήματα αὐτοῦ. Τῷ 1872 καὶ
1873 συνεχῶς ἐξελέγη Βουλευτὴς, τῷ δὲ 1874 ἐκλήθη ἐκ νέου εἰς τὸ Ὑπουργεῖον
τῶν Οἰκονομικῶν, ἀλλὰ μετὰ τινος μῆνας ἀπεσύρθη, διαφωνήσας πρὸς τὸν Βούλ-
γαρην. Ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ προσηνήχθη αὐθις αὐτῷ ἡ προεδρεία τῆς Βουλῆς,
ἀλλ' ἀπεποιήθη αὕτη, μῆνας τινος δὲ μετὰ ταῦτα ἐξελέγετο Βουλευτὴς ἀντιπο-
λιτευόμενος τῷ 1875. Τρίς μέχρι τοῦδε εἶχεν ἀποποιηθῆ ὁ Ν. Παπαμιχαλόπουλος
Ὑπουργός. Τὴν 8ην Φεβρουαρίου 1863 ἐπὶ τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως, τὸν
Ἰούλιον τοῦ 1863 ἐπὶ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, καὶ τὴν 24ην Ὀκτωβρίου 1863 εἰς
τὸ πρῶτον Ὑπουργεῖον μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Βασιλέως Γεωργίου. Μετὰ τὴν ἀπο-
χώρησιν τῆς Οἰκουμένης Κυβερνήσεως τῷ 1878 ἐπὶ τῶν Συνοριακῶν ἐγένετο
ἐπὶ τὸν Κουμουνδοῦρον Ὑπουργός ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, τὸν δὲ Ἰούλιον τοῦ 1879
ἐξελέγη Πρόεδρος τῆς Βουλῆς, ἀποτυγχάνοντος τοῦ κ. Χ. Τρικούπη. Τῷ 1880 ἐγένε-
το δις πάλιν Ὑπουργός ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Παι-
δείας ὑπὸ τὸν αἰοιδίμον Κουμουνδοῦρον, ὅτε ἔσχε τὸ εὐτύχημα νὰ ἰδῇ προσαρτωμένας
εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἥπειρον. Τῷ 1885 ὑπῆρξεν ὁ δραστηρ-

ριώτερος έργατης τῆς Κυβερνητικῆς μεταβολῆς. Διαλυθείσης τῆς Βουλῆς, ἐξελέγη Βουλευτῆς μετὰ τοῦ συνδυασμοῦ του καὶ μετακλήθεις ἐκ τῆς ἐπαρχίας του διὰ πολεμικοῦ ἀποπολιοῦ ἐγένετο Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν. Παραίτηθέντος δὲ τοῦ ὑπὸ τὸν κ. Θ. Δηλιγιάννην Ὑπουργεῖου καὶ ἀποτυχόντος τοῦ κ. Τρικούπη εἰς τὸν σχηματισμὸν νέου, ἐκλήθη αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως τῇ 29 Ἀπριλίου 1886, ἵνα σχηματίσῃ τὴν νέαν Κυβέρνησιν. Ἐν τῇ νέᾳ ἐκλογικῇ περιόδῳ τῆς εὐρείας περιφερείας ἐξελέγη πάλιν Βουλευτῆς.

Ἰδίας ἀναγραφῆς ἀξία εἶνε ἡ περίοδος καὶ τὸ σθένος, ἅτινα ἐπεδείξατο ὁ Ν. Παπαμιχαλοπούλου κατὰ τὰ ἐπακολοθησάντα λυπηρὰ γεγονότα τῷ 1885—1886. Ἐπὶ 32 ὅλα ἔτη παλαιῶν ἐν ταῖς βουλευτικαῖς ἐκλογαῖς ὁ ἀείμνηστὸς ἀνὴρ οὐ μόνον οὐδέποτε ἀπέτυχεν, ἀλλὰ καὶ πάντοτε ἐπέτύγγανεν μεθ' ἀπαντος τοῦ συνδυασμοῦ του.

Τοιοῦτος ὁ δημόσιος βίος τοῦ Ν. Παπαμιχαλοπούλου. Δραστηριότης, δέξιοις, εὐρυτάτη μνήμη, ἀληθὴς ἰκανότης, διέκρινον τὰ φυσικὰ αὐτοῦ προσόντα. Ἡ παρσιμωδῆς αὐτοῦ προσήγεια ὑπεδῆλου ἀκριβῶς τὴν ἀγαθότητα τῆς ψυχῆς. Πλείστα Δημόσια Ἔργα οὐφείλονται εἰς τὴν πρωτοβουλίαν αὐτοῦ. Ἀτυχῶς πολλάκις πολλοί, ὀμιλοῦντες ἢ γράφοντες περὶ διαφόρων δημοσίων ἔργων, τελεσθέντων ἐπὶ τῆς Ὑπουργείας τοῦ Ν. Παπαμιχαλοπούλου, ἀπέδωκαν ταῦτα ἐσφαλμένως εἰς ἄλλους. Κυρίως δὲ ἡ παραχώρησις τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς Τομῆς τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου ἐγένετο ὑπ' αὐτοῦ. Γνώστης ἀκριβῆς τοῦ τόπου καὶ τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ, ὅσον ἐλάχιστοι τῶν παρ' ἡμῖν πολιτευτῶν, κατέλειπε διὰ τοῦ θανάτου του, ἐπελθόντος ἐν ὅλῃ τῇ ἀκμῇ τῆς ζωῆς, δυσπληρότων κενόν. Εἰς τοὺς μελετώντας τὴν ἱστορίαν τὴν πολιτικὴν τοῦ τόπου ὁ βίος τοῦ Ν. Παπαμιχαλοπούλου παρέχει τὸν ιδιαίτερον τύπον ἀνδρός, μορφωθέντος ἐξ ἑαυτοῦ καὶ μόνου καὶ δημιουργήσαντος ἐπιφανῆ θέσιν διὰ μόνῃς τῆς δυνάμεως τοῦ πρακτικώτατου αὐτοῦ νοῦ καὶ τῆς ἀληθοῦς εὐφυΐας του. Ὑπῆρξεν ἀνὴρ χρηστὸς καὶ πολιτικὸς ὀξυδερκέστατος, ἀγαθὸς καὶ χρησιμώτατος εἰς τὸ ἔθνος, φυσιογνωμία πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἀξία ἰδίας ὅλως μελέτης. Ὅταν ἡ ἱστορία, ψυχρὰ καὶ ἀπαθὴς, μακρὰν πάσης μεροληψίας ἢ προκαταλήψεως, θὰ ἐξετάσῃ καὶ θ' ἀνατάμῃ τὸν μακροχρόνιον διαπρεπῆ βίον τοῦ Ν. Παπαμιχαλοπούλου, ὡς πολιτικῶν ἀνδρῶν δράσαντος ἐν τοῖς πρώτοις πάντοτε, δὲν θὰ περιδῆν' ἀφιερῶσθαι ἰδίας περιφανεῖς σελίδας, ὧν ἡ μελέτη θὰ καταδείξῃ ἄριστα, ἡλικίᾳ ὑπῆρξεν ἢ παρὰ τὴν συμφορὰν τοῦ εὐγενοῦς αὐτοῦ οἴκου ἀπώλεια τοῦ Ἔθνους ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ν. Παπαμιχαλοπούλου. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὴν 18ην Αὐγούστου 1888.

Σπυρίδων Βαλαωρίτης. Ἐκάστη ἐποχὴ ἔχει τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀνδρας της, ὡς ἐκάστη ἐπανάστασις τοὺς μεγάλους χαρακτῆράς της. Τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ἄστερες φαεινοὶ ἐπὶ τοῦ στερεώματος τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν ευκλείας, ἐνεγράφησαν εἰς τὴν μεγάλην βίβλον τῆς ἱστορίας, καθὼς εἶναι γεγραμμένα μετὰ γράμματα σεβασμοῦ καὶ αγάπης καὶ εἰς τὰς καρδίας ἀπάντων ἡμῶν. Τίς ὤραιότερα ταύτης ἀλήθεια; Περιφανῶς εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀνδρῶν τούτων ἀνήκει ὁ Σ. Βαλαωρίτης. Ἔτυχε νὰ ζήσῃ καὶ νὰ δράσῃ ἐν ἐποχαῖς ἀρρήκτως συνδεμέναις μετὰ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ πνευματικοῦ αὐτῆς βίου. Ἡ βιογραφία τοῦ Βαλαωρίτου εἶναι ἐν ταῦτῳ καὶ ἡ ἱστορία ἐξόχων γεγονότων, ἐν μέσῳ δὲ τῆς σήψεως καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν χαρακτήρων, τὸ ὄνομα του ἀποτελεῖ φυσικὴν ἐξαιρέσιν, ἢ δ' ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ζώοντων ἀφαίρεσις του κατέλειπεν ἀληθῶς κενόν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ κοινῳίᾳ, ἐξ ἧς τόσον σπανίζουσιν οἱ πολιτικοὶ τύποι πλήρους μορφώσεως καὶ εὐγενοῦς καθ' ὅλον τὸ πολιτικὸν στάδιον συμπεριφορᾶς.

Γεννηθεὶς ἐν Λευκάδι τὸν Μάιον τοῦ 1819 διήκουσεν ἔφθνος ἐν Κερκύρα τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ὑπὸ τὸν Ι. Οἰκονομίδην καὶ Κ. Ἀσώπιον, νέος δὲ τῷ 1837 ἀπῆλθεν εἰς Παρίσιον, ἔνθα ἐσπούδασεν τὴν Νομικὴν. Ἐπαπελθὼν τὸν 1843 εἰς Λευκάδα συνεζεύχθη κατόπι τὴν ἐξ ἐπιφανοῦς οἴκου Μαρίαν Ρόζαν Στεφάνου καὶ παρέμεινεν αὐτοῖς μέχρι τοῦ 1849, ὅτε κατὰ τὴν συγκρότησιν τῆς Ἰοῦ

Βουλῆς τῆς Θ' Περιόδου ἀνεδείχθη πρῶτος Βουλευτῆς πανηγυρικῶς. Ἐκτοτε ἐπὶ μακρῶν σειρὰν ἐτῶν ἀντεπροσώπευσε διαρκῶς τὴν Λευκάδα ἐν τῇ Ἰονίῳ Βουλῇ, τῇ Ἐθνοσυνελεύσει καὶ ταῖς μετὰ τὴν ἑνωσιν τῆς Ἐπτανήσου Βουλαῖς μέχρι τοῦ 1885. Ἐν Ἐπτανήσῳ διετέλεσεν ὡς Βουλευτῆς γραμματεὺς τῆς Θ' Βουλῆς, Γερουσιαστῆς δὲ κατὰ τὴν Γ' καὶ ΙΑ' βουλευτικὴν Περίοδον, ὑπῆρξε δὲ καὶ ὁ ὑποψήφιος Πρόεδρος τῆς Γερουσίας, ἀλλ' ἐπεκράτησεν ὁ τῆς ἀντιδράσεως ὑποψήφιος Δ. Καρούσος, ὁ καὶ τελευταῖος γραμματεὺς Πρόεδρος μέχρι τῆς Ἑνώσεως. Τῷ 1866 ἐκλήθη ὡς Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Βενιζέλον Ρῶφον Ὑπουργεῖον, ὅπερ ἐφήρμοσε τοὺς ὑπὸ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ψηφισθέντας ἀφομοιωτικοὺς νόμους, συμπράκτορα ἔχων τὸν Φορέστην, κληθέντα Ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης. Κατὰ τὸ 1868 ὑπὸ τὸν Δ. Βούλγαρην ἐγένετο Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, εἴτα δ' ὑπὸ τὸν Ζαΐμην τῷ 1870 τῶν Ἐξωτερικῶν, τῷ 1872 ἀντεπροσώπευσε τὸν Βασιλέα κατὰ τοὺς γάμους τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐν Κοπεγγάγγη καὶ Στοκχόλμῃ, διορίσθεις προσωρινῶς Πρεσβευτῆς παρὰ ταῖς αὐλαῖς ἐκεῖναις, τῷ δὲ 1874 διορίσθη Πρεσβευτῆς ἐν Λονδίῳ, ὅπου ἐνεκλήθη τῷ 1875, ἄμα τῇ πρώτῃ ἀνάδῳ τοῦ κ. Τρικούπη εἰς τὴν Ἀρχὴν, μετὰ τὰ γνωστὰ ἐπεισόδια τῆς Βουλευτικῆς Συνόδου τοῦ 1875 καὶ τὴν πτώσιν τοῦ Δ. Βούλγαρη. Ἐκλεχθεὶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Βουλευτῆς παρέμεινε μεταξύ τῶν φίλων τοῦ ἀειμνήστου Α. Κουμουνοῦρου. Μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας, διαλυθείσης τῆς Βουλῆς, ἐξελέγη δις Πρόεδρος αὐτῆς, παραμείνας ὡς φίλος τοῦ κ. Τρικούπη. Ὁ Σ. Βαλαωρίτης ὡς ἐκ τῶν ὑψηλῶν θέσεων, εἰς ἃς διετέλεσεν, ἔφερε πολλὰ ἀνώτατα παράσημα, ἧτοι τὸν Μεγαλόσταυρον τοῦ Δανεδρόγ, τοῦ Ἁγίου Ὀλάφ τῆς Σουηδίας, τὸν μεγαλόσταυρον τοῦ Σιδηροῦ Στέμματος τῆς Αὐστρίας, τὴν μεγάλην ταινίαν τοῦ Μετζίτιε, τὸν ταξιδάρχην τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ καὶ Γεωργίου τῆς Ἀγγλίας καὶ τὸν ἀνώτερον Ἑλληνικὸν ταξιδάρχη.

Καταγόμενος ὁ Σ. Βαλαωρίτης εἰς ἱστορικωτάτης Ἡπειρωτικῆς οἰκογενείας τοῦ ἀρχαιολόγου Βαλαώρα, ὡς Βουλευτῆς διεκρίθη ἐν τῷ εἰρηνικῷ ἀγῶνι πρὸς συγκράτησιν τῆς εὐνόμου τάξεως, ἐν μέσῳ τῆς ἀλληλομαχίας τῶν πολιτικῶν κομμάτων, γενόμενος ἐνεκα τούτου καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιθέσεως τῶν ἀγωνιζομένων, ἀλλὰ συντηρητικὸς εἰς ἄκρον καὶ φιλοβασιλικώτατος ἐτάσσεται ἐκαστοτε ὅπου ἐφρόνει, ὅτι ἡδύνατο κάλλιον νὰ ὑπηρέτησῃ τὴν ἀρχὴν, ἣν ἐλιγκρῶσεν ἐπὶ τὴν εὐδοκίαν καὶ πάσης δυνάμει ὑπηρετεῖ, ἄτε θεωρῶν αὐτὴν ὡς τὴν μόνην σῴσειραν, ἧτοι τὴν ἐδραῖωσιν τῆς Βασιλείας καὶ τῆς εὐνόμου τάξεως ἐν Ἑλλάδι. Ὡς Ὑπουργὸς δὲ τῶν Ἐξωτερικῶν ἰδίᾳ ὑπῆρξε τύπος εὐγενοῦς ἀνδρός, θετικοῦ πολιτικοῦ, ἧκιστα παρασυρομένου ὑπὸ τῶν τολμηρῶν ἰδεῶν, ὑπ' ὧν κατεῖχοντο οἱ πλείστοι ἐκ τῶν ἐξεχόντων ἀνδρῶν τῆς πρῆφης Ἰονίου Πολιτείας ὑπὸ τὴν Ἀγγλικὴν προστασίαν. Ἐντεῦθεν ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐνώσεως ὁ Σ. Βαλαωρίτης εἶχε καταλάβει ὑπέροχον θέσιν ἐν Ἑλλάδι, δυνατὰ τις δ' εἶπεῖν, ὅτι ἐπὶ χρόνον ἰκανόν ὑπῆρξεν εἰς τὴν κυριωτάτων τῆς παρ' ἡμῖν πολιτικῆς παραγόντων. Κάτοχος μεγάλῃς παιδείας, πάντοτε ἐξετιμῆθη διὰ τὴν ἡθικὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἣς ἐπρωταγωνίστει τὸ αἶσθημα τῆς νομιμότητος καὶ ἡ περὶ τοὺς πρόπους γλυκύτης καὶ σοβαρότης συνάμα. Ἐν μέσῳ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἀσχολιῶν ὁ ἀοίδιμος Σ. Βαλαωρίτης εὐρίσκειν καιρὸν τινα ἀφωσιώθη καὶ εἰς τὴν Ἐπιστήμην, ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν μεταγλώττισιν τοῦ «Πνεύματος τῶν Νόμων» τοῦ Μοντασσκιέ, ἀτυχῶς ὅμως ὁ θάνατος διέκοψε τὴν ἐξακολουθήσιν τοῦ ἔργου τούτου. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὴν 30ην Ἰουλίου 1887, ταφεὶς ἐν Λευκάδι κατ' ἰδίαν αὐτοῦ ῥητὴν ἐντολήν.

Ἰωσήφ Δεκιγγάλλας, Γεννηθεὶς τὴν 16 Μαρτίου τοῦ ἔτους 1812 ἐν Ταιγιάνῳ τῆς Ῥωσσίας ἀπέβησε τῇ 16 Νοεμβρίου 1886 ἐν Θήρᾳ, ἐνθα ἡ οἰκογένεια De Cigalla ἐγκατέστη περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος.

Ὁ Ἰωσήφ Δεκιγγάλλας μετὰ τῆς προσωπικῆς ἀξίας καὶ βαρύνοντος συνέδες περιφανῆς οἰκογενεῶν ὀνομα, ἀνέκαθεν μέχρι τοῦ νῦν ἐτι δεκακρινόμενος ἐν ἀριστοκρατικαῖς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης κοινωνίαις. Ἡ οἰκογένεια δὲ τῶν Δεκιγγάλλας,

είρῃσθω ἐν παρόδῳ, κατάγεται ἐκ Γενούης, πολλαχῶς ὑπηρετήσασα δι' ὑψίστων ἐκδουλεύσεων τὸ ἰταλικὸν ἔθνος εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὁποίων Ῥοδόλφος μὲν ὁ Β' δι' αὐτοκρατορικῆς διατάγματος (1595) ἀπένειμεν αὐτῇ τὸν τίτλον τοῦ κόμητος, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ματθαῖος (1616) ἐτίμησεν αὐτὴν διὰ διπλώματος εὐγενείας ἢ οἰκοσήμεου (armes). Ἐν ἀρχῇ ὅμως ἡ οἰκογένεια αὐτῆς ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ Μαρκησίου, ὡς μαρτυρεῖται ἐξ ἀρχαίων οἰκογενειακῶν σημάτων, εὑρισκομένων μέχρι σήμερον ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Θήρᾳ, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶνε ἐγγεγλυμμένον τὸ στέμμα τοῦ Μαρκησίου. — Ἄλλ' ὁ Ἰωσήφ Δεκιγάλλας δὲν ἐπεζήτησε διὰ τῶν περιγραμμένων τούτων τῆς εὐγενείας τοῦ γένους αὐτοῦ νὰ χορηγήσῃ εἰς ἑαυτὸν τιμὰς καὶ ἀξιώματα, οὐδ' ἐνόησέ ποτε ὅτι ὑπάρχει ἀληθὴς δόξα, μὴ ἀπορρέουσα ἐξ αὐτῆς τῆς ἀτομικῆς ἰκανότητος καὶ ἀξίας. Ἀνήχθη εἰς σφαῖραν ἐνδοξον καὶ περίβλεπτον διὰ μόνης τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἐργασίας καὶ τῆς ἐξακκήσεως τῆς ἀτομικῆς του ἐπιρροῆς, συνισταμένης οὐχὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν φιλικῆς ἰσχυρῶν, ἀλλ' εἰς ἅπτερα ἠθικά πλεονεκτήματα καὶ εἰς εὐρυτάτην παιδείαν καὶ ἐπιστήμην. Συναισθάνομενος δὲ ὅτι πρὸς αὐτὴν καὶ πρὸς τὰ γράμματα ἐφέρετο πάσης τῆς ζωτικότητος αὐτοῦ ἡ ὁρμή, ἐξελέξατο ὡς στάδιον ἐνεργείας αὐτοῦ τὴν ἐπιστήμην, περὶ τὴν ὅποιαν τότε, ἅτε ἐν ἐποχῇ πνευματικῆς διὰ τὴν Ἑλλάδα βίου, συνήπτετο ἡ καρτερωτέρα καὶ λυσιτελεστέρα τῆ πατριδὸς πάλη. Καὶ ὄντως ὁ Δεκιγάλλας ἀφιερθεὶς τῇ ἐπιστήμῃ μετὰ ζήλου ἀπαρδειγματίσθη, χωρὶς παντάπασιν ἀξείλητον τοῦ κύκλου τοῦ κατ' ἴδιαν βίου, διέπρεψε ὅσον ὀλίγοισι τῶν παρ' ἡμῖν. Ἡ φήμη αὐτοῦ ὡς ἐπιστήμου καὶ συγγραφέως δὲν περιορίσθη ἐν τῷ πνιγηρῷ τῆς Ἑλλάδος ὀρίζοντι καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ συμπεριλαμβάνεται μεταξὺ τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων λογίων, οἵτινες τυγχάνουσι γνωστοὶ ἀνά τὴν Ἑσπερίαν.

Στερηθεὶς ἐφθοῶς τῶν γονέων αὐτοῦ ἔτυχε τῆς πατρικῆς μερίμνης τοῦ πρὸς πατρός θεοῦ του Λουκά Δεκιγάλλα, ἀρχιερέως τῶν ἐν Θήρᾳ δυτικῶν, ὅστις διδὼν τὴν ἀξίαν τοῦ Ἰωσήφ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Πῆσαν, ὅπως ἀποπερατώσῃ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτον ἐδιδάχθη ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ. Αὐτόθι δὲ δι' εὐρυτάτων ἐγκυκλοπαιδικῶν σπουδῶν ἀπέκτετε παιδεῖαν ἔξοχον, τῆς ὁποίας πλείστα ὅσα δείγματα κατέλειπεν ἡμῖν. Τῷ δὲ 1832, ἄγων μόλις τὸ εἰκοστὸν τῆς ἡλικίας του ἔτος, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἱατρικῆς σχολῆς τοῦ ἐν Σιένη Βασιλικῷ Πανεπιστημίου.

Ὁ Δεκιγάλλας κλίσι ἀκάθεκτον ἔχων πρὸς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἐπελάβετο τὸ πρῶτον τῆς σπουδῆς αὐτῶν, εἴτα δ' ἐνεγράφη ἐν τῇ ἱατρικῇ σχολῇ. Ἄλλ' ὅτε μετέβη εἰς Φλωρεντίαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ γνώσεων, ἐπανάλαβε καὶ αὐθὶς παρὰ τῶν διαπρεπεῖ καθηγῆτῆ τῆς χημείας Nespoli τὰς ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμας μελέτας του, ἀποκτήσας οὕτω δι' ἐνδελειχοῦς ἀσκήσεως καὶ ἀκμαίου σπουδῆς γνώσεις καὶ πείραν, τὰς ὁποίας μετέπειτα ὠφελίμους τῇ ἑαυτοῦ πατριδῇ κατέστησεν, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν ἀξίων λόγων ἐκθέσεων αὐτοῦ περὶ τῆς ἐν ἔτει 1866 ἐκρήξεως τοῦ ἠφαιστῆος τοῦ Ἡράκλειου, τὰς ὁποίας μετὰ ταῦτα, εἰς βιβλίον συναρμολογήσας, ἐδημοσίευε μετὰ γεωλογικῆς περιγραφῆς τῆς νήσου καὶ συντόμου πραγματείας περὶ ἠφαιστῆων ἐν γένει. Τεκμήριον δὲ τῆς ἀξίας τῶν ἐκθέσεων τούτων πρόκειται ἡ ὑποδοχὴ, ἣς ἔτυχον ὑπὸ τῆς ἐν Παρισίῳ Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἣς δημοσίευσεν αὐτῶν ἐν μεταφράσει ἐν ταῖς στήλαις πλείστον ἐγκρίτων εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων.

Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα μετὰ περιόδειον ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, συμπληρώσασαν τὸ εὐδόκιμον πέραν τῶν θεωρητικῶν αὐτοῦ σπουδῶν, ὁ Δεκιγάλλας, ὡς ἱατρός, ἠδύνατο βραδίως νὰ καταλάβῃ ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευσύσῃ θέσιν ἐξέχουσαν καὶ ἀξίαν τῆς πραγματικῆς μορφώσεως καὶ μαθήσεως, ὧν ἔτυχε, ἵνα καὶ ἀρθῇ προϊόντος τοῦ χρόνου εἰς σφαῖραν ὑψηλότεραν, ἐξ ἧς νὰ χρησιμποιηθῇ τελεσφορέστερον τὰς συγκεκριμέναις ἐπιστημονικαῖς γνώσεις, τὴν εὐρυτάτην παιδεῖαν, τὴν ἔκτακτον φιλοποιαν καὶ περίνοιαν καὶ τὴν μεμαρτυρημένην δραστηριότητα αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδέποτε αἰσθάνθη ἐν ἑαυτῷ νυγμὸν τινα ματαιότητος ἢ κενοδοξίας προείλετο τὸν ἤμερον

τῆς ἐπαρχίας βίου, ὅστις παρεῖχεν αὐτῷ τὸν προσήκοντα χρόνον, ὅπως ἀσχολῆται καὶ εἰς τὴν προσφιλεστάτην αὐτῷ φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Κατελθὼν λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγκατέστη ἐν Θήρᾳ, ὅτε ἐνυμφεῖται τὴν ἐκ τῆς τῶ πρῶτα φερούσης τῶν δυτικῶν τῆς νήσου οἰκογενειῶν Μαρίαν Δελένδα καὶ ἐπεδόθη εἰς τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον ἐπὶ πεντηκονταετίαν ὄλην ἐξήρασε μετὰ μοναδικῆς ἀφοσιώσεως.

Ὡς συγγραφεὺς, πλὴν τῶν ἐπιστημονικῶν διατριβῶν, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν ἐν περιοδικῶν συγγραμμάσιν, ἢ ἰδιαιτέρως, ὁ Δεκιγάλλας ἤψατο τῶν πλείστον ἐν τῆς φιλολογίας, γράφας φιλοσοφικάς, ἱστορικάς καὶ κριτικάς μελέτας. Κἄτοιχος πολλῶν ξένων γλωσσῶν, ἀλλὰ κυρίως καὶ πρωτίστως τὴν ἰταλικὴν γνωρίζων φιλολογικῶς, ἔγραψεν ἐν αὐτῇ πληθὺν σπουδαιωτάτων πραγματειῶν καὶ πλείστα ἄλλα συγγράμματα καὶ κωμυδίας ἔτι μετέφρασεν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς φωνήν. Κατῆρξατο δὲ νεώτατος τοῦ ἐν τοῖς γράμμασι σταδίου αὐτοῦ. Ἦτο μαθητῆς ἐν Κατῆρξατο δὲ νεώτατος τοῦ ἐν τοῖς γράμμασι σταδίου αὐτοῦ. Ἦτο μαθητῆς ἐν Πίσῃ, ὅτε συνέγραψε ῥωσσικὴν γραμματικὴν, πρὸς χρῆσιν τῶν Ἰταλῶν, ἧτις ἔμεινε μὲν ἀνεκδότος, ἀλλὰ τὸ χειρόγραφον κατετέθη ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς εἰρημένης πόλεως. Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν σύνταξιν διαφόρων ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν συγγραμμάτων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπαντᾷ συχνᾶς ὁ φυλλομετῶν τοὺς τόμους τῆς «Πανδώρας,» ἣς ὁ Δεκιγάλλας ὑπήρξε συνεργάτης.

Ἐνταῦθα ἀρκούμεθα μόνον ν' ἀναφέρωμεν ἐκ μὲν τῶν ἱατρικῶν αὐτοῦ διατριβῶν, τὰς ὁποίας ἰδιαιτέρως ἐδημοσίευσεν, τὰς περὶ Ἑμμήνων καὶ χλωρώσεως, περὶ λύσης, περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατούσης κατὰ τὸ θέρος Διαρροῆς τῶν βρεφῶν, περὶ Φυσικῶν Εὐλογιῶν, περὶ Μολυσματικῆς χολέρας καὶ ἰδίᾳ περὶ τῆς Ἑλεφαντιάσεως, διατριβῆς ἐκδοθείσης δαπάναις μὲν αὐτοῦ, πρὸς ὄφελος δὲ τοῦ πρώτου ἐν Ἑλλάδι ἀνεγενησομένου λεπροκομείου· ἐκ δὲ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἔργων νὰ μνημονεύσωμεν μόνον τοῦ περὶ Γενικῆς Στατιστικῆς τῆς νήσου Θήρας συναγγραμμάτος, τὸ ὁποῖον ὑπ' ὄψιν ἔχουσα ἢ ἐν Παρισίῳ ἱατρικῇ Ἀκαδημίᾳ ἐνέγραψε τὸν Δεκιγάλλας ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ὑποψηφίων διὰ τὰς κενωθησόμενας θέσεις τῶν ἀντεπιστελλόντων μελῶν. Μετ' αὐτῆς δὲ καὶ ἡ ἐν Ταυρίνῳ Βασιλικῇ τῶν Ἐπιστημῶν Ἀκαδημία ἐξέφρασαν τὴν ἐπιθυμίαν των πρὸς αὐτὸν, ὅπως ἀσχολεθῆτῃ εἰς τὴν γενικὴν στατιστικὴν τοῦ Κράτους ὁλοκλήρως, τὴν εὐχὴν ὅμως ταύτην τῶν σοφῶν Ἀκαδημιῶν δὲν ἐπραγματοποίησεν ὁ Δεκιγάλλας, μὴ χορηγηθείσης αὐτῷ τῆς κυβερνητικῆς συνδρομῆς, καίτοι τὸ ἀνωτέρω ἔργον ἦτο τελειοποίησις τῶν ἱατροδικαστικῶν πινάκων τοὺς ὁποίους συνέταξε, διαταχθεὶς πρὸς τοῦτο ἐν ἔτει 1850 ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Β. Γραμματείας τῆς Ἐπικρατείας, ὡς διοικητικὸς ἱατρός τῆς νήσου. Οὐχ ἦττον ὅμως ἀξίον μείας ἐστὶ καὶ τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ *Φιλοσοφικαὶ Διαλέξεις*, ἐν ᾧ καταδείκνυνται ἡ ἐμβρίθεια καὶ αἱ περὶ τὴν ψυχολογικὴν φιλοσοφίαν μελέται καὶ ἐδραταῖαι γνώσεις τοῦ συγγραφέως, διὰ πολὺν καὶ ποιικίλων ἐπιστημονικῶν θεωρημάτων ἀνευρίσκοντος τὴν ἀλήθειαν, τὴν καταρρίπτουσιν τὰ εἰδῶλα τῆς ὑλιστικῆς σχολῆς, τῆς ὁποίας δυστυχῶς αἱ δοξασιᾶι ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς αἰῶνι μετ' ἐπιτάσεως ἐξαπλούμεναι ἐφ' ἅπασι τῶν κοινωνικῶν τάξεων κατελέγησαν τὴν ἠθικὴν τῶν κοινωνιῶν κατάπτωσιν!

Πάντα δὲ ταῦτα τὰ ἔργα τοῦ Δεκιγάλλα καὶ ἄλλαι ἐπιστημονικαὶ ἀνακρινώσεις του ἦνοιξαν αὐτῷ ἀλληλοδιαδόχως τὰς πύλας πολλῶν ἰνστιτούτων καὶ ἐταιρειῶν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογικῶν. Καίτοι δὲ δύνάται τις εἰπεῖν, ὅτι ὁ Δεκιγάλλας ἐξετιμῆθη πλείστορον ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἢ ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἄριθίλως συνάγεται ἐκ τῶν πολλῶν ξένων παρασήμων, ἅτινα τῷ ἀπενεμήθησαν, οὐχ ἦττον ὅμως ἡ πολιτεία, μὴ παριδούσα ὅτι ὑπηρετήσε τὴν πατρίδα μετ' ἀπαραδειγματίστου τοῦ Σιωπηρῶς πρὸς τῷ ἀριστεῖν τοῦ ἀγῶνος, ὁ δικαίωματι ἐκέκτητο.

Ἀκραιαν ἔχων τὴν δύναμιν τῆς διανοίας αὐτοῦ μέχρι τῆς τελευταίας τοῦ βίου του δὲν κατέλειπεν οὐδ' ἐπὶ στιγμήν τὸ καθήμερον αὐτοῦ σύνθημα: τὴν φιλοπο-

νίαν, ὁ δὲ θάνατος ἐκόλυσε αὐτὸν νὰ ἰδῆ εἰς τὴν δημοσιότητα τὸ ἐν καιρῷ τῆς τελευταίας του ἐκτυπούμενον φιλοσοφικὸν πόνημα αὐτοῦ, τὸ ἐπιγραφόμενον «Διάλογος μεταξύ ὕλιστου καὶ αὐλόφρονος», ὡς καὶ τὴν ἀνέκδοτον αὐτοῦ διατριβὴν περὶ τῶν διαφόρων ἱατρικῶν συστημάτων, ἧτις δημοσιευθῆσεται μετ' οὐ πολλοῦ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ συγγραφέως κ. Νικολάου Δεκιγῆλλα.

Ὁ βίος τοῦ Ἰωσήφ Δεκιγῆλλα, ἀναλωθεὶς ὡς λαμπὰς φωτίζουσα, ὑπῆρξε πιστὴ ἀντανάκλασις τῆς ὑπερόχου καὶ διαυγεστάτης διανοίας του, τοῦ σοβαροῦ χαρακτήρος του καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς του. Ὁ καθ' ἡμέραν βίος του, χορηγὸς καὶ ἀνεπίληπτος, ἐλέγχει αὐτὸν ὡς τύπον ἀνδρὸς τιμίου καὶ φιλοδικαίου, τὸ δὲ μειλίγιον τοῦ ἤθους του καὶ ἡ ἔμφυτος ἀγαθότης τῆς εὐγενεῖς καρδίας του ἀπακαθίσταν αὐτὸν ἀγαπητὸν ὄψω καὶ σεβαστὸν τοῖς μετ' αὐτοῦ διαλεγόμενοις. Ἀποστρεφόμενος πάντοτε τὴν χαμερπετὴν κολακείαν γλώσσαν καὶ μὴ κεκτημένους τοῦ χαρακτήρος τὸ εὐκαμπτον καὶ τὴν εὐστροφίαν τῶν ἀρχῶν ἦτον ὁ σύμβουλος τῶν ἑαυτοῦ οἰκείων καὶ φίλων.

Ἡ πρὸς τὰ τέκνα στοργὴ του, ἀν καὶ ἦτο τὸ κρατοῦν ἐν τῇ καρδίᾳ του αἶσθημα, δὲν ἴσχυσε νὰ παρορνήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ κατέλιπεν αὐτοῖς ὡς μόνην κληρονομίαν τὸν περιλαμπῆ καὶ ἐπίζηλον στέφανον τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης, ὅστις μέχρι βαθυτάτου γήραος περιεκόσμησε τὴν πολίαν κεφαλὴν του.

ANT. M. ΔΑΡΓΕΝΤΑΣ

Μιχαὴλ Σοφιανός. Ὃταν καταλείπωσιν ἡμᾶς ἄνδρες ὡς οἱ τῆς στρατιωτικῆς ἱκανότητος καὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ ἀειμνήστου ὑποστρατήγου Μ. Σοφιανῶδ, δὲν δικαιούμεθα, πληροῦντες τοὺς κοινούς τύπους, νὰ ρίψωμεν ἐπὶ τοῦ εὐγενεοῦς αὐτῶν ὀνόματος τὸν ψυχρὸν ἰσθμὸν τῆς λησμοσύνης καὶ νὰ παραδώσωμεν εἰς τὴν λήθη τῶν μελλόντων χρόνων σειρὰν ἔργων, μεγάλως συντελεσάντων ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Ὑποχρεούμεθα ν' ἀναδράμωμεν εἰς τὸ παρελθὸν, νὰ ρίψωμεν τὸ βλέμμα ἡμῶν μέχρι αὐτοῦ τοῦ λίκνου τῆς πρώτης αὐτῶν καταγωγῆς, νὰ διαδράμωμεν τὴν μικρὰν ἀνέλιξιν καὶ πορείαν τοῦ βίου αὐτῶν, οὐχὶ ἐκ λόγων ματαιοσκόλου περιεργείας, ἀλλ' ἐκ λόγων σπουδῆς καὶ διδασκαλίας. Ὁ βίος ἐν γένει τοῦ Μ. Σοφιανῶδ παρέχει τοιαῦτα διδάγματα μακρᾶς στρατιωτικῆς ζωῆς, πολυτιμῶς ἀφιερωθίσσης ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1814, ὑπῆρξεν εἰς τῶν πρώτων μαθητῶν τῆς ὑπὸ τοῦ Καποδιστριαίου ἰδρυθείσης στρατιωτικῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων, ἀποφοιτήσας ἐξ αὐτῆς τῷ 1831 καὶ μετ' οὗ βραβεῖον τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ καταταχθεὶς εἰς τὸ Πυροβολικόν. Πιστότατος εἰς τὸ καθήκον, αὐστηρὸς περὶ τὴν πειθαρχίαν, ἣν εἶχεν ὡς τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον τῆς στρατιωτικῆς διαπλάσεως τῆς νέας Ἑλλάδος, ἀκάματος καὶ ἐνθους στρατιώτης, φέρων τὰ ἐφόδια ἀσφαλοῦς μαθήσεως, προήχθη μέχρι τῶν ἀνωτέρων στρατιωτικῶν βαθμῶν, διὰ τῆς ἀνελλιπούς τηρήσεως τοῦ καθήκοντος εἰς τὴν πατρίδα ἐν θερμωτάτῃ συναίσθησει αὐτοῦ. Ἐπὶ τεσσαρῆκοντα τέσσαρα ἔτη ὑπηρετήσεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, ἀδιαλείπτως μεριμνῶν καὶ ἐργαζόμενος διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ἀξίωματικὸς ἱκανώτατος καὶ εὐφυῆς, ἐργρημάτισεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη καθηγητῆς τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν καὶ τῆς ὀργανωτικῆς ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τῶν Εὐελπίδων, εἶναι δὲ ὁ πρώτος συγγραφεὺς λίαν εὐμεθόδως σειρὰν πλήρη τῶν ἐν αὐτῇ διδασκομένων μαθηματικῶν. Διὰ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ νοημοσύνης, ἀγγινοίας καὶ φιλοργίας ὁ Μ. Σοφιανός ἀναπλήρωσας τὴν ἑλλειψίν εὐρυτέρως ἐκπαιδεύσεως ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ ἐθεωρεῖτο δικαίως ἐκ τῶν πρώτων Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν λόγω μαθήσεως, πείρας καὶ συνέσεως. Οὕτω ὁ ἀνὴρ προσφέρων ἀδιαλείπτως πολυτίμους ὑπὲρ τῆς μορφώσεως τοῦ στρατοῦ ἐκδουλεύσεις, κατὰ σειρὰν κατέκτησε τοὺς βαθμούς ἐν τῇ ἐνεργῷ ὑπηρεσίᾳ, εἶτε μεταδίδων τὰς γνώσεις αὐτοῦ διὰ τῆς διδασκαλίας εἰς τοὺς νεωτέρους, εἶτε αὐτοπροσώπως ὑπηρετῶν καὶ συγχρωτιζόμενος μετὰ τῶν στρατιωτῶν, πάντοτε παρέσχεν ἑαυτὸν ὁ Μ. Σοφιανός ὑπό-

δειγμα ἀρετῆς, τιμιότητος, λυσιτελοῦς ἐργασίας. Ὡς εἶναι κανὼν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα νὰ ἐξυμνήσῃ μετὰ θάνατον, πάντες οἱ νεώτεροι ἀξιωματικοὶ θ' ἀναμιμνήσκωνται τῶν πεφωτισμένων ὑπηρεσιῶν τοῦ Μ. Σοφιανῶδ καὶ μιᾷ φωνῇ θὰ εὐλογῶσιν τὸ ὄνομα του. Φέρων τὸν βαβῆν ὑποστρατήγου ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις πληγῆς ἡμερῶν τὴν 24ην Ἰουλίου 1888.

Μιλτιάδης Βενιζέλος. Διὰ τὸ θάνατον τοῦ Μιλτιάδου Βενιζέλου ἀναμφιέκτως καιρίως ἐπλήγη ἡ ἐπιστήμη, ἡ κοινωνία καὶ ἡ πολιτεία τῆς ἡμετέρας Πατρίδος. Ἀνήκων εἰς μίαν τῶν ἐπισημοτάτων καὶ ἀρχαιοτάτων οἰκογενειῶν τῶν Ἀθηνῶν τῶν μεγάλως τιμωμένων ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1822, τὸ δεύτερον ἀκριβῶς ἔτος τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Παλαιολόγος Βενιζέλος ἦτο δημογέρον τῆς πόλεως, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν φυλακισθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων συναδέλφων αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀκροπόλει καὶ ἀποδράς διὰ σχοινοῦ ἐκ τῶν τειχῶν. Τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς τῆς ἀποδράσεως ἐγεννήθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μιλτιάδης ἐν Αἰγίνῃ, ἔνθα ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ ἐζήτησεν ἄσυλον, φεύγουσα τὴν μαινομένην τότε τουρκικὴν θηριωδίαν. Ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ περατώσας τὰς ἱατρικὰς αὐτοῦ σπουδὰς, συνεπλήρωσεν εἴτα ταύτας εἰς τὰ ἐσχώτερα Πανεπιστήμια τῆς Γερμανίας, ἀσχοληθεὶς ἐιδικῶς ἐπὶ ὀκταετίαν ἐν Βερολίῳ περὶ τὸν κλάδον τῆς Μαιευτικῆς. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1850, διωρίσθη τὸ πρῶτον δημοτικὸς ἰατρός τῆς πρωτεύουσας, ἐγένετο ὑψηλητῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, μετὰ διετίαν δὲ τακτικὸς καθηγητῆς. Ἐν τῷ ἀκαδημαϊκῷ αὐτοῦ σταδίῳ διέπρεψεν ὅσον ὀλίγοσιν τῶν συναδέλφων του ὁ Μ. Βενιζέλος, εἰς τοῦτο δ' ὀφείλεται ἡ ἐπανειλημμένη αὐτοῦ ἐκλογή ὡς πρυτάνεως, πρῶγμα σπάνιον ἐν τοῖς χρονικαῖς τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἡ κατὰ πᾶν σχεδὸν ἔτος προτίμησις αὐτοῦ, ὅτι μὲν ὡς κοσμητήτορος, ὅτι δὲ ὡς συγκλητικοῦ. Πρύτανις ἐξελέγη δις τῷ 1865 καὶ 1883, ἐπρυτάνευσεν δὲ καὶ τῷ 1866, ὅτε ἀπελθόντος τοῦ πρυτάνεως κ. Α. Ραγκαβῆ ἐξ Ἀθηνῶν, ὡς διορισθέντος Πρεσβευτοῦ, ἐκλήθη εἰς τὴν ἀνωτάτην πανεπιστημιακὴν ἀρχὴν αὐτὸς ὡς ἀντιπρύτανις. Διδάξας ἐπὶ τριάκοντα τέσσαρα ἔτη ἀπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς ἑδρας, παρέσχεν ἐξόχους ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην, γενεαὶ δὲ ὅλα ἰατρῶν ὀφείλουσιν αὐτῷ τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ φῶς. Ἡ τελευταία πρυτανεῖα τοῦ Μ. Βενιζέλου διεκρίθη μεγάλως δι' ὅσα περὶ τῶν ἰδιαιτέρων τοῦ Πανεπιστημίου ἐπιστημονικῶν παραρτημάτων ἐπιμελῶς ἐμελετήθησαν ἢ ἐξετελέσθησαν. Καὶ ἄλλως ἐπέδρασεν ἐπὶ τὰς τῆς Διοικήσεως τοῦ ἔθνικοῦ Πανεπιστημίου, καθὼτι ὑπῆρξεν ὁ μόνος καθηγητῆς, ὅστις ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν ὅλην ἄνευ οὐδενὸς διαλείμματος ἐξελέγετο καὶ διετέλεσε διαρκῶς συγκλητικὸς. Ἡ μοναδικὴ αὕτη τιμὴ παρέχει εὐχλωττα τεκμήρια, ἀσφαλῆ ἰδέαν περὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἐκτιμήσεως, ἧς παρὰ τοῖς συναδέλφοις αὐτοῦ ἀπέπλησεν. Ὁ Μ. Βενιζέλος δὲν διεκρίθη μόνον ὡς διδάσκαλος τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ ὡς κεκτημένος ἰσχυρὰν βαθύτητα νοός, δύναμιν χαρακτήρος, διοικητικὸν πνεῦμα, προσόντα, τὰ ὅποια αἴ ποτε ἀπέδειξεν, εἶτε ὡς διοικητῆς, εἶτε ὡς σύμβουλος τοῦ ἔθνικοῦ Πανεπιστημίου. Φύσει μάλιστα χαρακτήρ σοβαρῶς, ἐπίμονος, ἀκούρατος καὶ μεθ' ὅπου ἐπιβλητικοῦ, ἐγένετο ἐπὶ μακρὰ ἔτη μία παροιμιώδης ἱατρικὴ δύναμις, θὰ ἴδιοντο δὲ νὰ εἶπῃ τις, ὅτι εἰς χεῖρας αὐτοῦ ἐκράτησε καὶ παρέδωκεν αὐτὸς ὁ διαπερήτης ἐπιστήμων εἰς τὴν ζωὴν, ἐκ τῶν μητρικῶν σπλάγγων λαβῶν δύο γενεάς, ἐν αἷς πάντα τὰ μάλλον δρώοντα ἐκ τῶν συγχρόνων προσώπων. Εἰς τὴν πρωτοβουλίαν αὐτοῦ ὀφείλεται ἡ σύστασις τοῦ νοσοκομείου τῶν μεταδοτικῶν νοσημάτων καὶ τοῦ Μαιευτηρίου, οὗ ὑπῆρξε διευθυντῆς μέχρι τῶν τελευταίων σχεδόν ἐτῶν τῆς ζωῆς του. Τοιαύτας ἀρετὰς κεκτημένος ὁ Μ. Βενιζέλος, οὐ μόνον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ζῶντι καὶ ὡς συγκλητικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Πανεπιστημίου ἐν ἀκαδημαϊκαῖς ἐορταῖς ἀντεπροσώπευσε τὴν ἐλληνικὴν ἐπιστήμην, τιμῆσας τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα, ἐκλεχθεὶς δὲ καὶ πρόεδρος τοῦ τμήματος τῆς Γυναικολογίας ἐν τῷ ἐν Κοπενάγη συγκροτηθέντι κατὰ τὸ 1884 διεθνεῖ Ἱατρικῷ Συνεδρίῳ.

Εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνεμίχθη ὁ Μ. Βενιζέλος τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1863, ἐκλεχθεὶς πληρεξούσιος τῆς Ἀττικῆς ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει, ἧτις καὶ ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τῆς ἀντιπροεδρίας. Καὶ τοι δὲ δις προσηνέχθη αὐτῷ ἰδιωτεύοντι τὸ χαρτοφυλάκιον καὶ ὑπὸ τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Δεληγεώργη, ὁ Μ. Βενιζέλος ἠρνῆθη, ἐπιμένειν ἐν τῇ θεραπείᾳ τῆς ἐπιστήμης του καὶ μὴ συγκατανεύσας ν' ἀνταλλάξῃ τὴν καθηγητικὴν ἑδρὰν πρὸς τὸ ὑπουργικὸν ἐδώλιον. Φρονῶν ὅμως, ὅτι ὁ πολίτης καλούμενος ὑπὸ τῆς πατρίδος του, δὲν δικαιούται ν' ἀρῆται εἰς αὐτὴν τὰς ὑπηρεσίας του, ὅσον καὶ ἂν ὦσι δυσχερεῖς καὶ κρίσιμοι αἱ περιστάσεις, δὲν ἠρνῆθη κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1886 νὰ συμμετάσχῃ τοῦ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Δ. Βάλθη σχηματισθέντος ἀχρόου ὑπουργείου, δι' οὗ ἀπεσοβήθησαν τσαυταὶ ἀπὸ τῆς πατρίδος συμφοραὶ, ἐν στιγμαίᾳ δεινῆς πολιτικῆς καὶ ἐθνικῆς κρίσεως. Ὁ Μ. Βενιζέλος ἀποχωρήσας μετ' ὀλίγον τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης, ἐπανῆλθεν αὐθις εἰς τὰς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐργασίας του, ὅτε ἐκ νέου διαλυθεῖσθαι τῆς Βουλῆς κατέβη εἰς τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν, ἐκλεχθεὶς θάνατος ἐστέρησε τὴν ἐλληνικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἐλληνικὴν πολιτείαν μύστου ἐπιφανοῦς καὶ δυσαναπληρώτου, ἀντιπροσώπου χρηστοτάτου καὶ ἐξόχου. Τετιμημένος διὰ τοῦ ἀνωτέρου ἐλληνικοῦ Ταξιαρχοῦ καὶ τοῦ τῆς Δανίας ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὴν 9ην Ἰανουαρίου 1887.

Ἐπαμεινώνδας Λουριώτης. Ἄν δὲν ἦτον ἀνεφελος καὶ ἤμερος, ἀλλ' ἦτο πλήρης εὐσιῶνων προσδοκιῶν καὶ ἐλπίδων ἡ ἐποχὴ ἐκείνη, καθ' ἣν ἤτεινεν ὁ Ε. Λουριώτης τοῦ βίου τὴν πρώτην αὐγὴν, ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων. Ἀπὸ τοῦ ἡρωικοῦ Λούρου ἦλθον οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς Ἡπείρου, φέροντες ἐν ἑαυτοῖς τὴν πίστιν, τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐθνοσοσιασμόν, τὴν ἐθελουσίαν τῶν ἡρωικῶν τούτων τόπων, ἐν οἷς κατὰ πρῶτον ἐξεδηλώθη τὸ αἶσθημα τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας. Ἀνήκων εἰς ἐπιφανῆ Ἡπειρωτικὴν οἰκογένειαν, ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1817. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ν. Λουριώτης ἐ χρημάτισε κατὰ τὰ ἔτη τοῦ ἀγωνῶς ἀρχιγραμματεὺς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ γραμματεὺς, ἦτοι ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑπὸ τὸν αἰδιδίμον Σπ. Τρικούπην. Ὁ Ε. Λουριώτης καὶ ἔτι τῷ 1825, πολιορκουμένου τοῦ Μεσολογγίου, ἀπῆλθε μετὰ τοῦ πατρὸς εἰς Γενεύην, ἐνθα διήλθε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἄριστα ἐκμαθὼν τὴν Γαλλικὴν, ἐπὶ τῇ γνώσει τῆς ὁποίας διεκρίνετο μέχρι γῆρας. Ἐπανελθὼν τῷ 1833 εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐσπούδασε τὴν νομικὴν καὶ ἀπὸ τοῦ 1851 εἰσηλθὼν εἰς τὴν δικαστικὴν ὑπηρεσίαν, ἐν ἣ διεκρίθη διὰ τὴν εὐρείαν αὐτοῦ παιδείαν, τὴν βαθεῖαν κρίσιν, ἀνελθὼν μέχρι τῶν ἀνωτάτων θέσεων. Ἐχρημάτισε πρωτοδικὴς μέχρι τοῦ 1854, ἐφέτης τῷ 1859, προήχθη εἰς ἀντεισαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου τῷ 1872, εἰς εἰσαγγελέα δὲ τῶν Ἐφετῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Ναυπλίῳ μέχρι τοῦ 1876. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἐδικηγόρει καὶ ἐδημοσιογράφευ μέχρι τῆς προσαρτήσεως τῶν νέων ἐπαρχιῶν, ὅτε διορίσθη Βασιλικὸς Ἐπίτροπος ἐν Ἀρτῷ, ἀξιολόγος ὑπηρεσίας παρασχὼν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης ἐγκαταστάσεως τῶν πραγμάτων. Τῷ 1883 ἐγένετο νομάρχης ἐν Κερκύρᾳ, ἐκεῖθεν δὲ μετακληθεὶς διορίσθη Διευθυντὴς τῶν Ταχυδρομείων τῷ 1885, εἰς ἣν θέσιν διετέλεσε μέχρι τοῦ θανάτου του, ὀλίγοντον χρόνον πρὸ αὐτοῦ κατὰ τὸν νέον Νόμον προαχθεὶς εἰς Γενικὸν Διευθυντὴν τῶν Ταχυδρομείων καὶ Τηλεγράφων. Ἐπὶ τοῦ κατὰ τὸ 1886 σχηματισθέντος ἀχρόου ὑπουργείου ὑπὸ τὸν κ. Δ. Βάλθην ἀνέλαβε τὴν Διεύθυνσιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ δημόσιος τοῦ ἀνδρὸς βίος. Ἡ ἀπλὴ ἀναγραφὴ τοῦ καταλόγου τῶν ἐπιστῆμων θέσεων, ἐν αἷς διεκρίθη ὁ Ε. Λουριώτης, δεικνύει τὰς ὑπηρεσίας, ἀς παρέσχε καὶ ὡς ἀνώτατος δικαστικὸς ὑπάλληλος καὶ ὡς διοικητικὸς ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν. Οὐδὲ περιωρίσθη εἰς ταύτας τὰς ὑπηρεσίας ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ κατέλαβε διαπρεπῆ θέσιν, μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ ἐπιτυχίας χειριζόμενος τὸν κάλαμον πρὸς ἐξυπηρέτησιν ὅτε μὲν τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων, δι' ἄλληλογραφίαν πρὸς τὰ ἐγκριτώτερα Εὐρωπαϊκὰ φύλλα, ὅτε δὲ πρὸς

ἀνάπτυξιν πολιτειακῶν ἢ ἐπιστημονικῶν ζητημάτων. Τῷ 1860 ἱδρυσεν τὴν Γ. Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος καὶ μετ' αὐτῆς τὴν «Grèce», εἶτα δε τὴν Ἐφημερίδα τῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς Πολιτικῆς Διοικήσεως, ἣν συνέτασσε μετὰ τοῦ συγγενοῦ αὐτοῦ διαπρεποῦς παρ' ἡμῖν δικηγόρου κ. Σίμου Μπαλάνου. Τετιμημένος διὰ πολλῶν παρασχησῶν ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὴν 24ην Ἰουλίου 1887.

Παῦλος Λάμπρος. Ἡ «Ποικίλη Στοά» ἰδίᾳ ὀφείλει συμπαιθεῖς γραμμάς εἰς τὴν εὐλαθεῖ μνήμην καὶ τὸ διακεκριμένον ὄνομα τοῦ αἰμινήστου ἀνδρὸς, αἰετοπετιμησαντος διὰ τῆς ἐκλεκτῆς αὐτοῦ ἐκτιμήσεως τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς, καὶ μετ' εὐχαριστήσεως παρακολουθήσαντος τὴν πρόσοδον τοῦ ἡμετέρου ἔργου. Ἐγεννήθη ἐν Καλαρρύταις τῆς Ἡπείρου τὸ 1819 ὑπὸ πατρός Ἰ. Λάμπρου, ὅστις κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ἀπηγγονίσθη μετ' ἄλλων προκρίτων ὁμοειδῶν ἐν Ἰωαννίνοις. Πειροκισμένος διὰ σπανιωτάτης εὐφυΐας, παρομιώδους φιλοπονίας, ἐκ νεωτάτης ἡλικίας ἐνέκυψεν ἰδίᾳ εἰς τὸν κλάδον τῆς νομισματικῆς, ὡς ἐκ τῆς φιλομαθείας δ' αὐτοῦ ἐγένετο βαθὺς γνώστης τῆς ἐπιστήμης ταύτης, τιμήσας τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα καὶ παρὰ τοῖς ξένοις, παρ' οἷς αἱ πραγματεῖαι αὐτοῦ ἔτυχον πολλὰς εὐφῆμους μνείας. Ὁ Π. Λάμπρος, εἰς τῶν κρατίστων τοῦ κόσμου νομισματολόγων, ἀπολαύων ἐν οἰαδήποτε ἐκτιμήσει νομισμάτων, τῆς βαθείας ὑπολήψεως τῶν ἐξῶν νομισματολόγων καὶ ἀρχαιολόγων, Κουρτίου, Βαδδιγκτῶνος, Φρειδλένδερ καὶ ἄλλων, κατέγευε σπουδαίως καὶ εἰς τὴν νεωτέραν μεσαιωνικὴν φιλολογίαν, ἀσχοληθεὶς ἀπὸ ἐτῶν εἰς τὴν σύνταξιν μονογραφίας περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Τυπογραφείων, τελευταῖον δὲ εἰς τὴν σύνταξιν ἑτέρας «Περὶ τῶν ἐκ Καλαρρυτίων Χρυσογῶν καὶ τῆς τέχνης αὐτῶν», ἧτις τέχνη περιώνυμος ἄλλοτε ἐν Ἡπείρῳ μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνων καὶ αὐτὴ ἀπεσβέσθη. Πλὴν τῶν πολλῶν εἰδικῶν διατριβῶν, δημοσιευθεισῶν εἰς διάφορα ἐγκριτὰ περιοδικὰ συγγράμματα, κατέλειπεν ὁ Π. Λάμπρος καὶ τὰ ἐξῆς περιπούδαστα ἔργα: α') Περὶ ἐξ χρυσοῦν νομισμάτων τοῦ Φιλίππου, ἐν Κερκύρᾳ 1855, μεταφρασθὲν εἰς τὴν Γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ αἰμινήστου Μαρίνου Π. Βρετοῦ. β') Monete inedite dei gran Maestri dell' ordine di S. Giovanni di Gerusalemme in Rodi. Venezia 1865. Μετάφρασις ἐκ τῆς «Πανδύρας» ἐκδοθεῖσα ὑπὸ C. Kunz. γ') Monete inedite dei gran Maestri, Primo-Supplemento. Venezia 1866. δ') Illustrazione di duo monete inedite, battute dai Conti di Salona. ε') Ἀνέκδοτον νόμισμα Σαρουχάν, Ἐμίρου τῆς Ἰωνίας, κοπέν ἐν Ἐφέσῳ. ζ') Νομίσματα τῆς Νήσου Ἀμοργοῦ, Ἱ) Νομίσματα ἀνέκδοτα, κοπέντα ἐν Πέρᾳ ὑπὸ τῆς αὐτοῦ ἀποικίας τῶν Γενουησίων. η') Unedirte Munchen und Bleibuller der Despoten von Epirus. θ') Ἀνέκδοτα νομίσματα τοῦ Μεσαιωνικοῦ Βασιλείου τῆς Κύπρου (μετὰ Γαλλικῆς μεταφράσεως). ι') Ἀνέκδοτα νομίσματα κοπέντα ἐν Γαρέντσα. ια') Monnaies Inedites d' Antioche et de Tripoli. ιβ') Monnaies Inédites des grands Maitres de l'ordre de Jean de Jerusalem. ιγ') Monnaies Inédites de Chio. ιδ') Monnaies inédites de Pierre — Raymond Zacosta. ιε') Ἀνέκδοτα νομίσματα καὶ μολυβδόβουλλα τῶν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας δυναστῶν τῆς Ἑλλάδος. ις') Νομίσματα καὶ μετάλλια τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας καὶ τῆς προσωρινῆς τῶν Ἰονίων Νήσων παρά τῶν Ἀγγλων κατοχῆς. ιζ') Νομίσματα τῶν ἀδελφῶν Μαρτίνου καὶ Βενεδίκτου Β' Ζαχαριῶν δυναστῶν τῆς Χίου. ιη') Μεσαιωνικά νομίσματα τῶν δυναστῶν τῆς Χίου, 1886. Τσαυτὰ καὶ ταιαυτὰ τὰ ἔργα τοῦ Π. Λάμπρου ἐν τῷ συγγραφικῷ σταδίῳ, οὗ ἤρξατο ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1855 καὶ ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τριάκοντα ἔτη. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὴν 11ην Ὀκτωβρίου 1887, καταλιπὼν ἄριστα τέχνα, κατέχοντα ἀξιολόγους θέσεις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Κοινωνίᾳ, ἀπολαύοντα δὲ ἀμερίστου ὑπολήψεως καὶ ἐκτιμήσεως.

Γεώργιος Γρυπάρης. Ἐγεννήθη ἐν Μυκόνῳ τῷ 1801. Ἦτον υἱὸς τοῦ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως μέγα ἰσχύσαντος Ἰωάννου Γρυπάρη, ἐνὸς τῶν λογιῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἀπὸ τὰς φιλικῆς καὶ οἰκείας σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς περιφανεῖς Φαναριώτας ἀρῶμενος μεγίστην ἐπιβροχὴν κατέστυ ὁ πατὴρ του γραμματεὺς τῶν με-

γάλων Διεργημένων τῆς Πύλης, τοσούτον δ' ηὔδοκίμησεν ἐν τῇ διαπρεπεί τούτῳ θέσει, ὅστε ὁ Ὁθωμανὸς Ἀρχιναύαρχος (Καπετὰν Πασᾶς) κατέστησεν αὐτὸν γενικὸν ἀντιπρόσωπὸν τοῦ ἐδρεύοντος ἐν Νάξῳ. Τούτου πρῶτος υἱὸς ἦτον ὁ ἐν γῆρατι μακρῷ ἀρχομένου τοῦ Αὔγουστου, ἀθροῦδῶς ἀποσθεθείς Γ. Γρυπάρης. Ὁφελίμος καὶ διδακτικὴ εἶναι ἡ ταχεῖα παρεμβολὴ ἐπεισοδίων τινῶν τοῦ μακροῦ καὶ ἀκηλιδώτου βίου τοῦ ἀνδρός. Ἐχρημάτισεν ἀνώτερος δικαστικὸς λειτουργός, τοσούτῳ δ' εἶχεν ἐβρίζωμένην ἐν εαυτῷ τὴν ἔμφυτον πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν ῥοπήν, ὅστε, προϊστάμενος τοῦ δικαστηρίου, ἐν ᾧ εἰσῆχθη πρὸς ἐκδίκασιν καταγγελία κατὰ τῆς Ἐφημερίδος «ἡ Ἀθηνᾶ» ἐπὶ ἐξυβρίσει τοῦ Ὄθωνος, ἠθώφωσε δικαίως τὸν δημοσιογράφον διὰ πλειονοψηφίας ἀποτελεσθείσης ὑπὸ τῆς ψήφου τοῦ Γρυπάρη. Ὁ τότε Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης υπέλαβεν, ὅτι ἡδύνατο νὰ μεμφθῇ ἐπὶ τούτῳ τὸν Γρυπάρην, ἀλλ' ἐδέχθη εἰς ἀπάντησιν αὐστηροτάτην ἐπιτίμησιν τὴν παρατιπτήσιν τοῦ τιμίου καὶ φιλελευθέρου δικαστοῦ.

Ἐπῆλθεν ἡ μεταπολίτευσίς τοῦ 1843 καὶ ἡ ἰδιαίτερα πατρίς τοῦ Μύκονος ἐξελέξατο αὐτὸν παμψηφεί ἀντιπρόσωπὸν τῆς. Ἐν τῇ Συνελεύσει ἐκείνῃ ὁ Γρυπάρης ἔτυχε τῆς τιμῆς νὰ ἐκλεγῇ μέλος τῆς ἐξ ἑνὸς καὶ εἰκοσι πληρεξουσίων ἐπιτροπῆς, τῆς μελλούσης νὰ καταρτίσῃ τὸ σχέδιον τοῦ πρώτου Συντάγματος. Ἡ τοιαύτη αὐτοῦ ἐκλογή ἀποδείκνυσιν ὅπως ὁ Γρυπάρης ἀπέχλυεν ὑπολήψεις, διότι ἡ πρώτη ἐκείνη Συνελεύσις ἔθροβε μεγάλων καὶ πολλῶν προσωποκοτήτων. Ὡς πληρεξούσιος ὁ Γρυπάρης ἐπετέλεσε δύο ἀξιοσημεῖα ἔργα ὑπὸ ἔποψιν ἐπαρχιακῆν. Συνέστησε πρῶτον ἐν τῷ καταστήματι τῆς Ὁραίας Ἑλλάδος τὴν Δέσχη τῶν Αἰγαιοπελαγιδῶν, ἡ δὲ ἀνάθεσις τῆς προεδρείας τῆς πολιτικῆς ταύτης Δέσχης, τοῦ πολιτικοῦ τούτου κέντρου, μᾶλλον εἰς τὸν Ναύαρχον Κανάρην, καὶ ἡ προθυμοτάτη τοῦ Ναυάρχου ἀποδοχὴ καὶ σύμπραξις δύναται νὰ μαρτυρήσῃ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ κέντρου ἐκείνου. Πάντες οἱ Αἰγαιοπελαγίται, συνεργόμενοι ἐκεῖ, ἐδουλεύοντο προκαταβολικῶς, εἰσηγομένου καὶ παρασκευάζοντος τὰ πνεύματα τοῦ Γ. Γρυπάρη, τὴν φιλίαν τοῦ ὁποῦ καὶ τὴν ἐν τῇ Συνελεύσει ἀρρωγῆν ἐπεδίωκον τότε ἐκ συμφέροντος πολιτικοῦ οἱ κορυφαῖοι τῶν ἡγετῶν τῶν κομμάτων. Ἀπέδωκεν εἶτα ὁ Γρυπάρης εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Μύκονος τὰς ἀμφισβητουμένας ὑπὸ τοῦ δημοσίου γεωνισαζούσας νήσους, τὴν Ῥήγιαν καὶ τὴν Ὠρειοτάτην καὶ ποιητικωτάτην Δῆλον. Διὰ τῆς μεγάλης ταύτης ὑπηρεσίας τοῦ Γ. Γρυπάρη ἐσώθη οἰκονομικῶς ὁ Δῆμος τῶν Μυκονίων, ὅστις, διὰ νομιμίας ἐκδοθέντος καὶ κυρωθέντος ψηφίσματος, ἀνέγραψε τὸν Γρυπάρην εὐεργέτην αὐτοῦ. Ἐν τῇ Συνελεύσει τοῦ 43 ὁ Γρυπάρης ὑπερεμάχησε τοῦ θεσμοῦ τῆς Γερουσίας, ἀντιταχθεὶς κατὰ τοῦ Ἀ. Μεταξᾶ ἰδίως ἀποκρούσας τὸν θεσμόν.

Ἄλλ' ἀξιοσημεῖος εἶναι τοῦ Ὄθωνος ἡ λελογομένη πρὸς τὸν Γρυπάρην εὐνοία καὶ ἐμπιστοσύνη. Ὅτε ἐξεβράβη ἐν Εὐβοίᾳ ἡ στάσις τοῦ Κριεζώτου, ὁ Γρυπάρης, διατελῶν Εἰσαγγελεὺς ἐν Πάτραις, μετεκλήθη εἰδικῶς ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος, ὅστις ἀνέθηκεν αὐτῷ ν' ἀπέλθῃ εἰς Εὐβοίαν καὶ νὰ ἐπουλώσῃ τὰς ἀνοικθείσας πηλῆρας. «Ἐὰν οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Κριεζώτου» εἶπεν αὐτῷ ὁ Ὄθων, ἔχουσι δικαίον, πρέπει ἀμέσως νὰ λάβωσι τὸ δικαίόν των. Δὲν πρέπει δὲ νὰ νομιζώσιν οἱ λεγόμενοι ἀφωσιωμένοι, ὅτι, διότι λέγονται τοιοῦτοι, δύναται ν' ἀποφεύγῃσι τῶν ἀδικημάτων τὰς συνεπείας, ἐὰν ἔπραξαν τοιαῦτα». Εἰς ἔντιμον μνημῆρον τοῦ καλοῦ ἐκείνου Ἠγεμόνος, χαίρομεν, διότι παρέχεται ἡ εὐκαιρία νὰ γνωσθῶσιν οἱ δικαιοῦτοι λόγοι, οὗς ὁ Ὄθων ἀπηθύβουε πρὸς τὸν πολίτην καὶ τὸν εὐθὺν λειτουργὸν τῆς Ἱερᾶς Δικαιοσύνης.

Ἡ μεταπολίτευσίς τοῦ 1862 εὗρε τὸν Γρυπάρην ἀντιεσαγγελεῖα παρὰ τοῖς ἐν Ἀθήναις Ἐρέταις, εἰς τὴν παρεμμονὴν τοῦ ἐτόμου προβιβασμοῦ αὐτοῦ. Ὁ Ἠγεμὸς τῆς μεταπολιτεύσεως, ὁ ἀειμνηστὸς Βούλγαρης ἐτίμα ἰδιαίτερος τὸν καλὸν καὶ εὐθὺν Γρυπάρην, πλειστάκις δὲ μεταπαμφάμενος αὐτὸν παρεκάλετο νὰ στέρξῃ ν' ἀναλάβῃ περιφανῆ δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Ἄλλ' ὁ Γρυπάρης ἀπέστειρεν ἐπιμόνητος. Τσαυτῇ δ' ἦτον ἡ ἐξ ἐκτιμήσεως ἀγάπη καὶ φιλία τοῦ Βούλγαρη πρὸς τὸν

Γρυπάρην, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνη, ὅστε τὴν νύκτα τῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1862 εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ διενυκτερεύσαν ἐ τὴν ὑστεραίαν Πρόεδρος τῆς πρωτο-ρηνῆς Κυβερνήσεως ἀνακηρυχθεὶς αἰοίδιμος Βούλγαρης.

Ὑπήρξεν ὁ Γ. Γρυπάρης χρηστὸς πολίτης, λαμπρὸς οικογενειάρχης, δημόσιος λειτουργός ἀκηλιδώτος, σεβασμὸν ἀναμνηστέον καὶ ἐμπιστοσύνην ἐμπνέων.

Τὶ ἄλλο ἐχρειάζετο, ἵνα προκαλέσῃ τὴν ἐκτίμησιν τῆς κοινωρίας καὶ τὴν εὐφημιὸν μνηταί; Καὶ τὸ ἐπέτυχεν ἀκόπως ὁ ἀειμνηστὸς ἀνὴρ. Ὁ θάνατός του ἐστέρησεν ἐνὸς εὐθύτατου χαρακτήρος τὴν κοινωρίαν μας, ἐὰν δὲ ἤθελεν ὁ Γρυπάρης νὰ πολιτευθῆ εὐρύτερον, θὰ ἐλέγομεν, ὅτι ἐστερήθημεν καὶ μιᾶς χρηστῆς πολιτικῆς προσωποκοτήτος.

Βασίλειος Κ. Νικολόπουλος. Εἶναι βαθεῖα ἡ ἔννοια τῆς συνηθείας τοῦ νὰ σκιαγραφηταὶ ὁ βίος τῶν διαπρεψάντων ἀνδρῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῶν ὀφελισάντων ταύτην. Πρῶτον μὲν διότι ἀνακαλοῦμεν ἐν μέσῳ ἡμῶν τὴν ποθεινὴν εἰκόνα ἐκείνου, ὃν κλαίοντες προεπέψαμεν εἰς τὴν αἰωνιότητα, δεύτερον δὲ διότι ὁ βίος καὶ αἱ ἀρεταὶ τούτων χρησιμεύουσιν ὡς ἀξιολίμητον παράδειγμα τοῖς μεταγενεστέροις. Εἰς τὴν χορείαν ταύτην τῶν διαπρεψάντων ἀνδρῶν ἀνήκει ἀναμφισβητήτως καὶ ὁ Βασίλειος Νικολόπουλος, ὅστις δὲν παρήλθεν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἄσχημος χωρὶς ν' ἀφήσῃ ἕξη διαβάσεως. Τὸ ὄνομα τοῦ Β. Νικολοπούλου ἀνάγκη νὰ μὴ ὑστερήσῃ πολλῶν ἄλλων, ἀνυψωθέντων ἀνευ πραγματικῆς ἀξίας, ἀνευ εἰλικρινῶν καὶ πεφωτισμένων ὑπηρεσιῶν, καθότι ἐν ποικίλαις ἐποχαῖς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους διεκρίθη, καὶ ἐν τοῖς πρώτοις στίχοις τῶν πολυτίμων ἐργασθέντων, ἰκανῶς ἐπιφανῆς διεδραμάτισε μέρος. Ὁμολογουμένως εὐρέθησαν σιγμάλιαν πικραὶ διὰ τὸν αἰοίδιμον Β. Νικολόπουλον, ὅποτε δὲν ἐδίστασαν πολλοὶ νὰ πικράνωσι τὴν πολιτείαν αὐτοῦ καὶ ὡς ἀνωτέρου λειτουργοῦ τοῦ Κράτους καὶ ὡς ἀτόμου, ἀναμιχθέντος ἢ μᾶλλον κληθέντος ἐν τοῖς ὑψίστοις τῆς πατρίδος ἀξιώμασιν.

Ἴσως δὲν θὰ ἤρκει ὁ χρόνος, οὔτε ὁ σκοπὸς τῆς παρούσης βιογραφικῆς σημειώσεως θὰ ἐπέτρεπεν, ὅπως ἀνατρέξωμεν εἰς ἄλλας ἐποχὰς, καὶ καταδείξωμεν τὴν ἀσυνειδήτην τὸλημῆν τῶν ὀλίγων ἐκείνων, λυπηρὸν δ' ἄλλως θὰ ἦτον ἐν τῇ στιγμή ταύτῃ, νὰ κεντήσῃ τις χορδὰς καὶ ν' ἀναμνησθῆ γεγονότων, περὶ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Κοινωνία ἔκρινε πλέον καλῶς, καὶ οἱ πολλοὶ ἀπεφάνθησαν δι' εὐσυνειδήτου καὶ ἀληθοῦς ἐτυμολογίας. Ποθοῦντες μόνον σήμερον, ἵνα μὴ ὁ βίος ἀνδρός, ὅστις πληρέστατα ἐπέτελεσε τὸ καθήκον αὐτοῦ καὶ ὡς ἀνθρώπος καὶ ὡς ἀνὴρ, ἀπειράκις διαχειρισθεὶς τὰ τῆς πολιτείας ἀπομείνην κεκαλυμμένος ὑπὸ τῆς λήθης τὴν πλάκα, χάρασσομεν τὰς γραμμὰς ταύτας, φρονοῦντες πάντοτε ὅτι δι' αὐτῶν προσφέρεται τοῖς πολλοῖς ἀξιολίμητον καὶ ἐπιζήλον ὑπόδειγμα βίου ἀνταξίου μελέτης καὶ ἐκτιμήσεως.

Ὁ Β. Νικολόπουλος ἐγεννήθη ἐν Καρυταίνῃ τῆς Ἐπαρχίας Γορτυνίας κατὰ τὸ ἔτος 1816 καὶ ἀπέβιωσεν ἐν Ἀθήναις τὴν 22 Ἰανουαρίου 1887. Τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν ἐποιήσατο ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, διακρινόμενος πάντοτε ὡς πρῶτος μαθητῆς. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καρυταίνης Ἰγνάτιος μαθὼν τὴν μοναδικὴν πρὸς τὴν παιδείαν κλίσιν του τὸν προσέλαβεν εἰς τὸν οἶκόν του γενόμενος αὐτῷ κατὰ διδάσκαλος. Τῇ συνοδρομῇ δὲ τούτου ἀπεπεράτωσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα. Ἐλθὼν κατόπιν ὁ νεαρὸς Βασίλειος ἐν Ἀθήναις, ἐσπούδασε τὴν ἐπιστήμην τοῦ Δικαίου, ἐπιδοθεὶς μετὰ πολλοῦ ζήλου εἰς τὴν ἐκμάθησιν αὐτῆς. Τὴν 30 Ἰουνίου 1846 ὑπόστὰς τὰς διδακτορικὰς αὐτοῦ ἐξετάσεις ἤρτισευσεν. Οὕτω μορφώσας τὸ ἐκ φύσεως εὐφυὲς καὶ δεξιὸν πνεῦμά του, παρεσκευάσεν ἑαυτὸν ἱκανὸν νὰ διατρέξῃ κατόπιον λίαν εὐδοκίμως ἐπιμοχθὰ καὶ περιπετειῶδη στάδια. Ὁ ἀειμνηστὸς Ὄθων ἐκτιμῶν τὴν ἱκανότητα τοῦ Νικολοπούλου, διώρισε αὐτὸν ἀμέσως Δικαστήν, ἐνωρίτατα προαχθέντα εἰς Πρόεδρον τῶν Πρωτοδικῶν καὶ μετ' ὀλίγον εἰς Ἐρέτην. Δὲν ἐβράδυνε δὲ, ὅπως διὰ τῶν σπανίων ἀρετῶν του, τῆς ἐκτάκτου ἱκανότητός του καὶ λοιπῶν προτερημάτων του, καθέξῃ τὴν ὑπέροχον καὶ διακεκριμένην θέσιν τοῦ Γεν. Γραμματέως τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης. Ἀκάματος ὢν

ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ ἀκαταπύπτως, ὑποστηριζόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ εὐφυοῦς καὶ διαυγούς πνεύματός του, συνέταξε πλείστους νόμους, μεταρρυθμίσεις ἐπὶ τῷ βελτίῳ τῇ νομοθεσίᾳ ἡμῶν. Ὁ αἰδιδίμος ἀνὴρ δὲν ἴτο μόνον κάτοχος τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ὡς μαρτυροῦσιν αἱ σκέψεις καὶ παρατηρήσεις αὐτοῦ, αἱ ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Τροπλῶνος περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, ἴτο κάτοχος, ὅσον ὀλίγοι, καὶ τῆς ἀρχαίας τῶν Ἑλλήνων φιλοσοφίας.

Νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ αἰμινήστου Δ. Βούλγαρη κ. Σταματίναν, εὐγενεστάτην καὶ διακεκριμένην ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς κοινωνίᾳ δέσποιναν, ἀτυχῶς κατεστάθη ὑποπτος πρὸς τὴν τότε Δυναστείαν καὶ παρήτηθη τὴν θέσιν τοῦ Γεν. Γραμματέως. Οὕτω ἀπομακρυνθεὶς τοῦ Δικαστικοῦ προσρισμοῦ του καὶ ἀναμιγθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν, ἐπιεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέχρι τοῦ θανάτου του ἀπαντα τὰ δηλητήρια τῆς συκαφαντίας. Τὸ πικρότερον ὅμως ἐπιεν ἐν ἔτει 1875 διὰ τῆς χαλκευθείσης κατ' αὐτοῦ κατηγορίας ἐπὶ ἀναμιξίᾳ εἰς τὰ Ἐπισκοπικά, καὶ τὸ μεγαλειότερον τραῦμα τῷ κατηνέχθη διὰ τῆς ἐκδοθείσης κατ' αὐτοῦ καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τοῦ συστήθεντος τότε Εἰδικοῦ Δικαστηρίου. Ὑπὸ τοὺς μᾶλλον ἀσυνειδήτους ὄρους τῆς πολιτικῆς ἐκδικήσεως συγχροτηθὲν τὸ Δικαστήριον ἐκείνο δὲν ἠδύνατο ν' ἀποδώσῃ δικαιοσύνην εἰς τὸν Β. Νικολόπουλον. Ἐντεῦθεν πασιγνωστα εἶναι τὰ μέσα, ἅτινα μετεχειρίσθησαν πρὸς καταδίκην τοῦ Ἀνδρός, ἀφ' οὗ καὶ μαρτυρίας μαρτύρων ἐστρέβλωσαν καὶ εἰς τὸ στόμα τινῶν ἐπέθεσαν γεγονότα μὴ ὑπ' αὐτῶν μαρτυρηθέντα. Ὁ πατριάρχης εἶχε τυφλώσει τοὺς κατηγόρους του, ὁ δὲ κομματικὸς ἀνταγωνισμὸς εἶχε καταπνίξει πᾶν αἴσθημα εὐσυνείδησιος. Δυστυχῶς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καὶ τὸ πάλαι δὲν ὑπῆρξαν ἀσυνήθειες ἔνεκα φθόνου καὶ πολιτικῶν παθῶν τοιαῦται καταδίκαται.

Ἀναντιρρήτως ἡ κατόπιν μεταμέλεια καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ, εἶναι μία ἰκανοποίησις διὰ τὸν συκοφαντηθέντα. Ἡ κατόπιν ὁμολογία, ὅτι οἱ κατήγοροι τοῦ Ἀνδρός εὐρέθησαν εἰς πλάνην καὶ πολιτικὴν παραφοράν, εἶναι ἀναγνώριστις τῆς τιμῆς τοῦ Νικολόπουλου. Ἄλλ' αἱ ὁμολογίαι αὗται ἀτυχῶς ἠλέγχθησαν ἀφοῦ θανάσιμα τῷ κατηνέγκον τραύματα. Ἡ ἀπλή ἀνάγνωσις τοῦ κατὰ Νικολόπουλου κατηγορητηρίου δεικνύει τὸ πάθος καὶ τὸν ἀρχικὸν σκοπὸν τῆς καταδιώξεως. Ἡνοίχθη τὸ βράθρον διὰ τὸν ἔντιμον Ὑπουργόν καὶ προσεφέρθη οὗτος ὀλοκαύτωμα πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν, νὰ ἐπενεχθῇ καίριον τραῦμα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ αἰδιδίμου Βούλγαρη. Μεθ' ὅλην δὲ τὴν μελανὴν ψῆφον τῆς πλειοψηφίας τοῦ Δικαστηρίου ἐκείνου, ἡ μνήμη τοῦ Νικολόπουλου θέλει μένει προσφιλὴς διὰ τὴν παραδειγματικὴν χρηστότητα καὶ τὴν σειρὰν τῶν ἀληθῶν πρὸς τὸ ἔθνος ἐκδουλεύσεών του. Ἀποδείξεις δ' ὅτι ποσῶς δὲν ἐπιστεύθη ὑπὸ τῆς κοινωνίας, ἡ εἰς αὐτὸν ἀποδοθεῖσα κατηγορία εἶνε ἡ τιμὴ, δι' ἣς πάντοτε περιεβάλλετο ἐκλεγόμενος Βουλευτής. Ἐντεῦθεν κατὰ τὰς τελευταίας βουλευτικὰς ἐκλογὰς τῆς 4 Ἰανουαρίου ἐξελέγη βουλευτῆς τοῦ νομοῦ Ἀρχαδίας. Μόλις ὅμως ἐπανεκάμφεν ἐνταῦθα ἐκ Τριπόλεως, βάσκανος δαίμων ἐφθόνησε τὴν νέαν ἐν ταῖς ἐκλογαῖς ἐπιτυχίαν του καὶ ἀπέκοψε τοσοῦτον ἀπροσδοκῆταις τὸ νῆμα τῆς ζωῆς του, εἰς ἐποχὴν μάλιστα, καθ' ἣν τελεία ἤθελεν εἶναι ἡ καταδίκες τῆς καταδικαστικῆς κατ' αὐτοῦ ἀποφάσεως, διότι ἐμελλε νὰ ἦ ὁ ὑποψήφιος τῆς Κυβερνήσεως Πρόεδρος τῆς Βουλῆς, καὶ βεβαίως θὰ ἐξελέγετο ὡς τοιοῦτος, πάντων σχεδὸν τῶν βουλευτῶν μετὰ χαρᾶς μαθόντων τὴν εἰδήσιν ταύτην, καὶ ἐπιθυμούντων νὰ ἰκανοποιήσωσιν ἕξογον ἄνδρα, τόσον σκληρῶς ἀδικηθέντα, τόσον ἀχαρίστως καταδιωχθέντα.

Εἶναι ἀληθέςτατον ὅτι ὁ Β. Νικολόπουλος δὲν ἀνεδείχθη μὲν ὅσον ἤξειεν, οὐδὲ ἀνεβιβάσθη εἰς τὸ ὑπατον ἀξίωμα, ὅπερ ὁ πρακτικὸς αὐτοῦ νοῦς ἤθελε τιμῆσαι, διότι δὲν ἴτον ἄνθρωπος τῶν λόγων καὶ τῶν πομπῶδων ἐπιδείξεων. Ἀνὴρ ἐκ τῶν τὰ μάλα σοβαρῶν ὧν ὁ αἰμινήστος Νικολόπουλος, ἀφωσιωμένος εἰς τὸ καθῆκον καὶ τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας καὶ ὑπηρετῶν θρησκευτικώτατα τοῦτο, βεβαίως δὲν

ἴτο δυνατόν νὰ διαδεθῶν τὸν ἀποθανόντα ἀρχηγὸν του αἰδιδίμου Βούλγαρη καὶ τοῦτου ἴτον ὁ δεξιὸς βραχίον. Ἐκ πάντων δὲ τῶν μακρόθεν ἡ ἐγγύθεν παρατηρησάντων τὸν βίον του, οὐδεὶς ὁ μὴ σεβόμενος αὐτόν, ὁ μὴ μαρτυρῶν περὶ τοῦ μεγάλου πρακτικοῦ πνεύματός του, ὁ μὴ ἀνομολογῶν αὐτὸν ὡς ἀληθῶς ἱκανὸν καὶ ἕξογον. Μὴ δὲν ὀφείλει εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς ἰδιότητάς του τὴν καταδίκην του; Τὸ μόνον ἔγκλημά του ἴτον ὅτι ὡς Ὑπουργὸς διεκρίθη, ὅσον οὐδεὶς ἐν Ἑλλάδι. Καίτοι δ' ἅπασα ἡ κοινωνία ἐσέβετο τὸν ἄνδρα διὰ τὴν ἄκραν τιμιότητα καὶ ἰκανότητα, οὐχ ἴττον δὲν συνεκινήθη ὅσον ἔδει διὰ τὴν καταδικαστικὴν καὶ ἄδικον ἀπόφασιν τοῦ Εἰδικοῦ Δικαστηρίου, πρῶτον μὲν διότι ὁ ἀνὴρ ἠγγόνει τὸ δημοκοπεῖν, δεύτερον δὲ διότι φαίνεται, ὅτι εἶναι πεπρωμένον οὕτω ν' ἀποζημιούται ἡ ὑπεροχὴ καὶ ἡ ἀφωσίωσις πρὸς τὸ καθῆκον νὰ συνοδεύηται ἀείποτε διὰ τῆς σκληροτέρας ἀγνομοσύνης.

Ἡ ἱστορία ὡς μεγάλου ἀνδρα ἀνεγνώρισεν ἐκείνου, οἵτινες ἐγένοντο ἀφορμὴ νὰ γείνωσι μεγάλα πολιτικὰ μεταβολαί. Ἐνῷ τούναντι ὡς μεγάλοι ἄνδρες ἔπρεπε ν' ἀναγνωρίζωνται ἐκεῖνοι, οἵτινες εἰργάσθησαν καὶ συνετέλεσαν σπουδαίως εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πατρίδος των, ὡς ὁ Νικολόπουλος, διότι οὗτοι μόνον ἔχρουσι ν' ἀντιπαλαίσωσι κατὰ μυρίων προσκομμάτων, ἐνῷ οἱ πρῶτοι εὐρίσκοντες τυχαίως οὐρίον τὸν ἀνεμον ἐπεδεικνύονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δι' ἀπατηλῆς προσωπίδος.

Γεωργίου Μεταξᾶ. Λίαν προσφυῶς ἐγράφη, ὅτι, ὅπως ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἠθικῷ ὑπάρχουσιν ὄγκοι καὶ κολοσσοί. Παραμείνουσιν ἀληθεῖς ἐπιστημότητες ἐν τῇ ἠθικῇ τῆς κοινωνίας σφαῖρα ὅπως ἔσως ἄγνωστοι, ἐνώπιον ὅμως τῆς ἐπισταμένης μελέτης τοῦ βίου τῶν ὁποίων ἀποκαλύπτουσι πάντες εὐλαβῶς τὴν κεφαλὴν καὶ κλίνουσι τὸ γόνυ πρὸ τῆς μεγάλης ἀρετῆς, ὅπως πρὸ σεπτοῦ καὶ περιφανοῦς τοῦ ἐκλιπόντος ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου μνημείου ἵσταται σύννους ὁ διαδέχτης, ἀποχαμαζών τὸ ἀρχαιοπρεπὲς ἀπαράμιλλον ἰδεῶδες κάλλος καὶ τοῦ ἐνόθευ τεχνίου τοῦ δαιμόνιον. Τοιοῦτος ἀληθὴς ἠθικός ὄγκος, τοιαύτη ἐξαιρέτος, ἀλλ' ἀφανὴς τῇ ἀληθείᾳ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Πολιτεία προσωπικότης ὑπῆρξεν ὁ Γερ. Μεταξᾶς. Ἐκ τῶν εὐκλεῶν πρωαθλητῶν εὐγενῶν ἀγώνων, τῶν μετὰ τοῦ Ζερβοῦ, Μομφερράτου, Καπελέτου, Λιβδαδῶ, Πυλαρινοῦ ὑποστάντων ἐν Κεφαλληνίᾳ τὰ δευὰ τῆς ἐξορίας ὁ Γ. Μεταξᾶς, — ἐνῷ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Γεώργιος καὶ Σταύρος κατεδικάζοντο εἰς θάνατον ὡς ὑποκινηταὶ τοῦ πατριωτικοῦ κινήματος τοῦ 1848—οὐδέποτε ἐν τῇ μετριόφροσυνῇ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἀποστέρων ἐν παντὶ καὶ πάντοτε τὸν θόρυβον καὶ τὴν ἐπίδειξιν, δὲν παρέδωκε τὴν ἀφήγησιν τῶν ἐνεργειῶν του εἰς τὴν πολύστομον Φήμεν, ὅπως τὰς διασαλίση πανταχοῦ.

Τέκνον μιᾶς τῶν νήσων τῶν ἡρωικῶς ἀγωνισαμένων διὰ τοῦ λόγου κατὰ τοῦ ὄγκου τῆς ὑλικῆς δυνάμεως, διὰ τοῦ ὑπερόχου φρονήματος κατὰ τῆς τυραννικῆς βίας τῶν δυναστῶν, περιφανῶς ἀνήκων εἰς τὸν κύκλον τῶν μεγάλων ἐργατῶν τῆς Ἑπτανησιακῆς ἀνεξαρτησίας, τῶν ὡς ἐξορίστων ἐκ τῶν ἐρήμων σκοπέλων τῶν Ἀντικυθήρων συνεργησάντων εἰς τὴν ἀναζωπύρησιν καὶ κραταίωσιν τοῦ φρονήματος, ὅπερ μάτην προσεπάθει νὰ δαμάσῃ ἡ ἀγέρωχος προστασία, ἔλκων τὸ γένος ἐκ μιᾶς τῶν διαπρεπεστέρων οἰκογενειῶν, ἐγεννήθη ἐν Κεφαλληνίᾳ τὸ 1821. Ὁ Γ. Μεταξᾶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Γεωργίου καὶ Σταύρου, τοῦ ἐπιφανεστάτου ἐν Μισσαλίᾳ ὀφθαλμιατροῦ, τοῦ τότε τιμωρότος τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα, διεκρίθησαν πάντοτε ἐπὶ ἀκραίφει πτριωτισμῷ καὶ ἀληθεῖ φιλοπατρίᾳ, κυρίως δ' ἐγένοντο οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ κατὰ τὸ 1848 ἐπαναστατικοῦ ἐν Κεφαλληνίᾳ τολμῆματος κατὰ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας, οὗ ἔνεκα πᾶν ὃ τι ἐκέκτητο μεγαλοψύχως ἀπώλεσαν. Μυρία ὑπόστασις καταδιώξεως, καὶ θεωρηθεὶς ἐπίφοβος ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας συνελήφθη, ἐξορισθεὶς εἰς Ἀντικύθηρα, ἔνθα ἔχων ὡς συνεργάτας τοὺς κ. κ. Δημό. Καλλίνικον καὶ Δομενεγινην, παρέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ διετίαν δολοκλήρον. Σειρὰ μαρτυριῶν εἶναι ἡ ἐποχὴ αὕτη τῆς ζωῆς τοῦ Γερ. Μεταξᾶ. Ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις διατάξασα τὴν πῆριξ τῆς νήσου ταύτης περιστροφὴν ἀπο-

κινήτων, οὐδεμίαν ἐπέτρεπε συγκαινωνίαν μετ' ἄλλων, ὅπως οὕτω ἐμποδίσῃ ἐνδεγομένην αὐτῶν δραπέτευσιν. Οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Γεώργιος καὶ Σταύρος Μεταξᾶς κατεδικάσθησαν τὸ 1849 ἐρήμην εἰς τὴν ποινήν τοῦ θανάτου, ὡς διαπράξαντες τὸ ἐγκλημα τῆς ἐσχάτης προδοσίας κατὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἀσφαλείας τοῦ Κράτους, τῷ 1861 δὲ μὲν ἐχορηγήθη αὐτοῖς χάρις, δι' ἧς ἐπέτρεπετο ἡ εἰς τὴν περιλημμένην πατρίδα τῶν ἐπάνοδος. Ἐν τούτοις ἡ ἀγνωμοσύνη, ἧς κυρίως χαρακτηρίζει τὰς ἐργασίας τῶν τελευταίων ἡμῶν χρόνων πρὸς ὅ,τι εὐγενεὲς δέσωσαν ἐποχὰ ἄλλαι, ἀληθῶς ἐθνικαί, δὲν ὑπέστησε καὶ ἐν τῷ προσώπῳ τῆς ἐπιφανοῦς οἰκογενείας Μεταξᾶ, ἀποτόμως ἀρνηθείσης τῆς κυβερνητικῆς ἀρχῆς πρὸς τὸν Γεώργιον Μεταξᾶν ὀφειλομένην μηριαίαν ἀρωγὴν, ἄλλοτε ἀγερώχως ὑπ' αὐτοῦ μὴ γενομένην ἀποδεκτὴν, ἐνῶ ἄλλοι ἀνάξιοι προσοχῆς, οὐδὲν παρασχόντες εἰς τὸ Ἔθνος, τὸνναντίον πλουσίως ἐκκρῶθησαν καὶ καρποῦνται τῶν ὀφελημάτων, ἅπαι ἐχορήγησεν ἡ γενεὰ τῶν γενναίων καὶ ἐλευθεροφρόνων ἀνδρῶν τῆς Κεφαλληνίας.

Ὁ Γεράσιμος Μεταξᾶς ἔκτοτε ὑπὴρέτησεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη ὡς ἀνώτερος τελωνιακὸς ὑπάλληλος, καὶ ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ ἐκπληρώσας ἀκέρατον τὸ καθήκον αὐτοῦ, μέχρως ἐσχάτων δὲ διατηρήσας τὴν γαλήνην τῆς συνειδήσεως, ἧς τόσον εὐγλωττίας κατοπτρίζεται εἰς τὸν πλήρη πατριωτισμῶ, ἀδόλου γενναιοφυγίας, θερμότητος φιλοπατρίας βίον του. Ἐν ὅλῳ ἡ ζωὴ τοῦ Γερασίμου Μεταξᾶ εἶνε σειρά γεγονότων, ὧν ἡ ἀπλή καὶ ἀπείριστος ἐξιστόρησις ἀρκεῖ ν' ἀποτελέσῃ τὸ ἄριστον καὶ ἀληθέστατον αὐτῆς ἐγκώμιον. Ὁλίγιστοι δ' ἴσως ἐγγνώριζον ὅτι ὑπὸ τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀθροῦθος ὑπαλλήλου, ἐκρύπτετο ἡ ἐργασία τῶν εὐγενεῶν καὶ μεγάλου παρελθόντος, ἡ ἐργασία σθεναροῦ προμάχου τῆς ἐλευθερίας τῆς ἰδίας πατρίδος. Δὲν θὰ εἶνε δ' ἀκριβῶς ὑπερβολή, ἐάν τις ὁμολογήσῃ, ὅτι μετὰ τοῦ θανάτου τοῦ Γ. Μεταξᾶ, ὀλίγιστοι ἴσως ἀπομένουσιν ἄνδρες τοῦ ἀδαμάστου φρονήματος, τῆς ἀκάμπτου θελήσεως, τοῦ ἀπαραμίλλου ἐκείνου γόητρου, ὃπερ διέκρινε τοὺς χαρακτῆρας τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν κυρίως ἔδρασαν ὁ φιλόπατρις ἀνὴρ. Ἡ ἱστορία τῆς Ἑπτανήσου δὲν ἐγράφη ἔτι καταλλήλως, ἀλλ' ὅταν γραφῆ, τὸ ὄνομα τοῦ Γ. Μεταξᾶ θὰ καταλάβῃ ἐν αὐτῇ πολλὰς καὶ ὠραίας σελίδας.

Ὡς πολίτης ὁ Γεράσιμος Μεταξᾶς ὑπῆρξε τύπος ἀνδρῶν εὐγενεῶν, φιλελεγγίμωνος μέγχις ἐλαττώματός, ἐγκλεινοῦς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὰ εὐγενέστερα καὶ ἀγιώτερα αἰσθήματα. Πεπρωτισμένος καὶ διὰ πνεύματος ἰσχυροῦ καὶ εὐφυΐας, ἔγραψε καὶ ὠραίας σατυρικὰς ποιήσεις, ἐν αἷς πικρῶς καὶ μετὰ δυνάμειως καυτηριάζεται ἡ ἐν διαφορῶν καιροῖς ἡμιστά πατριωτικὴ ἐνέργεια ἀνδρῶν μετέπειτα καταλαθόντων διαπρεπεῖς θέσεις. Ἀτυχῶς φύσει μετριόφρων οὐδέποτε συγκατετέθη νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ἐλάχιστον ἔργον αὐτοῦ. Προϊόντος τοῦ χρόνου τῶν καθ' ἡμῆς ἡμερῶν, αἵτινες ὁσημέραι δεῖκνυνται πλειότερον στεῖροι τοιοῦτον ὑπάρξεων, θέλωμεν καταφύγει ἴσως ἐν στιγμῆς ὀδύνης εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Γ. Μεταξᾶ, ὅπως ἀρωμάσῃ τὴν παρηγορίαν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη καρδία δὲν ὑπῆρξε πάντοτε ἔρημος αὐχμηρᾶ, ἄγονος εἰς πατριωτικὰ ἔργα, εἰς φιλόπατρι παρελθόν.

Ὁ Γ. Μεταξᾶς κληρονόμος ἀληθεὶς τῆς πατρῴας ἀρετῆς κατέλιπε παρ' ἡμῶν προσφιλεῖ τέχνας, τὸν ἐξαιρετόν φίλον καὶ διακεκριμένον ἐπιστήμονα κ. Θεμ. Γ. Μεταξᾶν, καὶ τὸν ἤδη ἐνταῦθα διαμένοντα φιλοπάτριδα ἄνδρα κ. Ἀριστείδην. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τὴν 11 Ἰουνίου 1888, ταφεὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ.

Δημήτριος Σαχίνης. Καταγόμενος ἐκ τῆς περιβλεπτοῦ οἰκογενείας τῆς Ὑδρας, ἦν ἐκλείσεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ Γεώργιος Σαχίνης, χρηματίσας Μοίραρχος κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, ἐγεννήθη αὐτὸς τὴν 29ην Μαΐου 1827. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος ἀπεστάλη εἰς Μόναχον, ὅπου δαπάναις τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας ἐξέπαιδεύθη ἐν τῇ Στρατιωτικῇ Σχολῇ. Περαιτώσας εὐδοκίμως τὰς σπουδὰς αὐτοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Γαλλικὴν Ναυτικὴν ὑπηρεσίαν, κατ' ἄρχαι μὲν ὡς δόκιμος, εἶτα δ' ὡς ἀνθυποπλοίαρχος. Κατελθὼν τῷ 1843 εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Πετρόμπεη Κ. Παναγιωτίτσαν, διαπρεπή καὶ τεχαστὴν ἐν τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ Κυρίαν. Μετὰ τὸν αὐτὸν βαθμὸν καταταχθεὶς ἐν τῷ

Ἑλληνικῷ Ναυτικῷ, προήγατο τακτικῶς, διακρινόμενος διὰ τὰς γνώσεις καὶ τὸν ἐξαιρετόν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Τῷ 1859 πλωτάρχης ὢν ὁ Δ. Σαχίνης, διωρίσθη Κυβερνήτης τοῦ «Ὀθωνος», διετέλεσε δὲ ὡς τοιοῦτος μέγχι τῆς ἐξώσεως τοῦ Βασιλέως Ὀθωνος, εἰς ἡν οὐδαμῶς μετέσχεν—ἀνεκαθεν ἀφωσιωμένος εἰς τὸν χρηστὸν ἐκείνον ἡγεμόνα—καταδιωχθεὶς διὰ τοῦτο ἀμειλίχτως ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν. Μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, τῷ 1866 ἐγένετο Ὑπουργεῖον. Εἶτα διωρίσθη εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Βενιζέλον Ῥούφον σχηματισθὲν Ὑπουργεῖον. Εἶτα διωρίσθη πρόεδρος τοῦ Ν. Ἀπομαχικοῦ Ταμείου, τὸν δὲ Μάρτιον τοῦ 1872 προήχθη εἰς πλοίαρχον, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήστου ὑποναύαρχου Σαχτούρη διωρίσθη Κυβερνήτης τῆς θαλαμηγοῦ «Ἀμφίτριτης» μέγχι τοῦ 1878, ὅτε ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἐκλήθη εἰς Στρατιωτικὸς Ἀρχηγὸς τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας. Τὸ ἔτος 1878 προεβιβάσθη εἰς ὑποναύαρχον, ἀνετίθησαν δ' αὐτῷ συγχρόνως καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ Αὐτάρχου. Ἐν τῇ διαπρεπεί τούτῃ θέσει ὁ Δ. Σαχίνης διέπρεψεν ἐξόχως ἐπὶ αὐστηρότητι συνειδήσεως, φιλομερίμῳ ἀγαθότητι, γνώσει ἐξαιρέτῳ τῶν πρὸς πάντας ὀφειλομένων τύπων τῆς ἀβροφροσύνης, διὰ προσόντα ἀληθῶς μεγάλα, συνδυασμένα πρὸς φυσικὴν ἄξιαν, χάριτα παρρησίας καὶ ἐξείως ὠραίας βίου λαμπροῦ. Τὸν Δ. Σαχίνην ἐτίμησαν διὰ πολλῶν παρασήμων αἱ Κυβερνήσεις ξένων Κρατῶν, τελευταῖον δ' ἀπενεμήθη αὐτῷ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Μεγαλόσταυρος. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὴν 29ην Αὐγούστου 1887.

Σκαρλάτος Σούτσος. Ὑπέροχος καὶ διακεκριμένη στρατιωτικὴ προσωπικότης, μία τῶν σημαντικωτέρων στρατιωτικῶν μορφῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἡ δὲ λατρεία, δι' ἧς δικαίως περιέβαλεν αὐτὴν μετὰ τοῦ Στρατοῦ ὁ Λαὸς, ἐπισφραγίζει τὴν ἀνγκνῶρισιν τοῦ Σ. Σούτσου, ὡς ἀνδρῶν ἐπιφανοῦς καὶ Στρατιώτου ἐξόχου, οὗ τὸ ὄνομα καὶ ἡ ἔνδοξος μνήμη δὲν προώρισται νὰ σθεσθῇ μετὰ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ μεταβιβασθῇ ἀκεραία καὶ εὐλογημένη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1807, ἐξ εὐγενοῦς φαναριωτικοῦ οἴκου. Ὁ πατὴρ του Ἀλέξανδρος Σούτσος ἡγεμόνευσε τρεῖς, δις μὲν τῆς Βλαχίας, ἅπαξ δὲ τῆς Μολδοβλαχίας. Τῇ προσκλήσει τοῦ φιλελληνικωτάτου Βασιλέως Λουδοβίκου, ὁ Σ. Σούτσος μετέβη εἰς Μόναχον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βασιλικὴν Στρατιωτικὴν Ἀκαδημίαν, ἐξ ἧς ἀποφοιτήσας εἰσοσιπενταετῆς κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1828 καὶ κατετάχθη ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸ πυροβολικόν. Διετέλεσε καθήκοντες ἐν τῇ Στρατ. Σχολῇ τῶν Εὐελπίδων ἐπὶ Καποδιστρίου, βραδύτερον δὲ Αὐτάρχου τοῦ Ὀθωνος. Μέγχι τῆς ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως Γεωργίου ὁ Σ. Σούτσος κατέλαβε διάφορα στρατιωτικὰ ἀξιώματα, γενόμενος κατὰ τὸ 1853 καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, προσέλαθεν αὐτὸν ὡς Αὐτάρχον, ἐν τῇ θέσει δὲ ταύτῃ διέμεινε μέγχι τοῦ 1867, ὅτε διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Τὸ 1869 ἐξελέγη Βουλευτὴς, προσελήθη δ' ἐν τῷ Ὑπουργείῳ Ζαΐμη ὡς ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Ἀρχηγὸς Στρατοῦ ἡ ἐπιθεωρητῆς μέγχι τοῦ 1877 ὁ Σ. Σούτσος διωρίσθη κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο Ἀρχηγὸς τοῦ Στρατοῦ, ἦγετο δ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Δουακοῦ. Οὕτω τὸ ὄνομα τοῦ Σούτσου καὶ εἰς τὰς σελίδας τῆς νεωτέρας ἱστορίας τῶν τακτικῶν ὅλων τῆς Ἑλλάδος θὰ καταλάβῃ ἐπιφανῆ θέσιν, ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐποίητο πρῶτον βῆμα τακτικόν πρὸς ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τοῦ Βασιλείου ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν βραχεῖαν πολεμικὴν ἔξοδον τῷ 1878 καὶ κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλίας. Ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ ὁ Σ. Σούτσος, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ Στρατοῦ τῆς καταλήψεως τῶν νέων Ἑπαρχιῶν, εἰς ἃς ἐν μοναδικῷ ἐνθουσιασμῷ ἔφερε τὸ κήρυγμα τῆς ἀπελευθέρωσός των, ἐπέτελεσεν αὐτὴν μετὰ πολλῆς στρατιωτικῆς δεξιότητος. Εἰς ἀμυβήν τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς προσήνεγκε τότε, προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ἀντιστρατήγου, διετέλεσε δὲ ἐπιθεωρητῆς τοῦ Στρατοῦ μέγχι τοῦ 1886, ὅτε ποθῆσας τὴν ἀνάπαισιν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ἀπεχώ-

ρῆσε τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας, φέρων τὸν Ἑλληνικὸν Μεγαλόσταυρον, πλὴν ἄλλων πολλῶν ἀνωτέρων παρασῆμων.

Ὁ Σ. Σούτσος ὑπῆρξε στρατιώτης μεμροφωμένος, πιστῶς καὶ ἀκριβῶς ἐκπληρώσας τὸ καθήκον αὐτοῦ κατὰ τὸ πολυτετές καὶ πολὺμοχθον στήδιόν του, ὁ βίος του δ' ἀληθῶς εἶναι πρότυπον εἰς πάντα ζηλοῦντα τὸν τίτλον τοῦ ἀληθοῦς στρατιώτου. Ἀπάσας τὰς εὐγενεῖς καὶ μεγάλας παραδόσεις τοῦ ἑλληνικωτάτου οἴκου του εἶχεν ἀείποτε ὡς ῥυθμὸν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ τὸν στρατὸν χρεῶν αὐτοῦ. Διελλὼν ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς Στρατιωτικῆς Ἱεραρχίας, διεδραμάτισεν ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ Κοινωνίᾳ διαπρεπῆς πρόσωπον, εἶτε εἰς ἀξιώματα καλούμενος παρὰ τῇ πολιτεῖᾳ ὡς Βουλευτῆς, ὡς Ὑπουργός, εἶτε πικρὰ τῇ Ἀὐτῇ ἀμφοτέρων τῶν Βασιλικῶν Δυναστειῶν, ἄς εἶδε τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος. Ἐπὶ μακρὸν θὰ ἐνομιῆται ἡ Ἀθηναϊκὴ Κοινωνία τὸν δεδοκιμασμένον ἔξοχον στρατιώτην, τὸν χρηστὸν πολιτευτὴν, ὁ δὲ Ἑλληνικὸς Στρατὸς εὐγνωμόνως θὰ ἀναφέρῃ τὸ ὄνομά του, ὅποτε ἐν πάσῃ στιγμή θ' ἀναγνωρίζῃ ὅποῦ αὐτῆς ὑπῆρξαν αἱ ὑπὲρ αὐτοῦ μακρὰ ἐκδουλεύσεις τοῦ Ἄνδρός. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὴν 18ην Μαΐου 1887.

Κωνσταντῖνος Ἰσχυόμαχος. Ἀθήθειαν ἀπαγγέλλει τις βεβαίῳ ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πολυκλαύστου Κ. Ἰσχυομάχου, οὐτόν μοιρικῶς ὤπλισε τὴν χεῖρα ἄδικος εἰσακρίμενης, ἀπόλεσε ἐν τῶν ὀλίγων ἀτυγῶς σεμνωμάτων αὐτοῦ, ἡ δὲ Πολιτεία καὶ κοινωνία μέλος πολῦτιμον. Πότον ἄδοξος ὑπῆρξεν ἡ σφαῖρα, ἡ τόσον ἀσπλάγγως διατρήσασα τὴν καρδίαν τόσον διακεκριμένον στρατιώτου!!! Σπουδάσας ἐν τῇ σχολῇ τῶν Εὐελπίδων, εἶτα δὲ συμπληρώσας τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ ἐν Γαλλίᾳ, διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ μορφώσεως καὶ τῆς μεγάλης αὐτοῦ φιλοπατρίας ἐδημιούργησε διαπρεπῆ ἐν τῷ στρατῷ τῇ πολιτεῖᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ θέσιν, παρασχὼν ἀθροῦς καὶ ἐν παραδειγματικῇ μετριοφροσύνῃ δυσεκτιμήτους τῇ πατρίδι αὐτοῦ ὑπηρεσίας. Ἀληθῆς στρατιώτης ὁ Κ. Ἰσχυόμαχος, πλείστα ὑποσχόμενος ἐν τῇ προόδῳ τοῦ σταδίου, ἐν ᾧ διέπρεπεν, ἀπεστρέφετο ἀπὸ χαρακτῆρος τὴν κενοδοξίαν, μίαν δὲ εἶχε φιλοδοξίαν, τὴν πιστὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ, εἶτε ὅταν πολυάριθμοι ἐκλογεῖς ἀνάθετον αὐτῷ ἀνώτερον ὑπουργικῆς, τὴν ἀπὸ περιωπῆς συμμετοχὴν εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων. Διεκρίνετο καὶ διὰ τὴν εὐρείαν μάθησιν καὶ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων, καὶ διὰ τὴν βαθεῖαν καὶ ἀσφαλῆ κρίσιν, ἧτις ἦν ὁ πρυτανεύων χαρακτῆρ τῶν πράξεων καὶ τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ. Εἰς τὰ κατὰ τὸ 1878 ἐπαναστατικὰ γεγονότα τῆς Θεσσαλίας ὁ Κ. Ἰσχυόμαχος καταρτίσας ἴδιον σῶμα, διεκρίθη διὰ τὴν πορείαν, ἣν ἐτήρησε. Βραδύτερον ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν μετὰ τὴν προσάρτησιν τῶν νέων ἐπαρχιῶν, ἐξελέγη βουλευτῆς Λαρίσης, ἐκ δευτέρου δὲ κατὰ τὸ 1885 διὰ μεγάλης πλειονοψηφίας, διατελέσας εἰς τῶν πιστοτέρων φίλων τοῦ κ. Τρικούπη. Ὁ Κ. Ἰσχυόμαχος τυχὼν ἐξαιρέτου μορφώσεως, πολυτάξια ὡραιστότων ἄρθρων καὶ ἄλλων πολυτίμων δημοσιευμάτων διέπρεψε διὰ τὴν ἐμβρίθειαν καὶ τὰς ἐπιστημονικωτάτας αὐτοῦ γνῶσεις. Τῷ 1880 ἐδημοσίευσεν πρὸς τούτοις σπουδαιότατην μελέτην «Ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῆς Ἑλλάδος», ὡς διευθυντῆς δὲ τοῦ στρατιωτικοῦ ἐπιτελείου τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν ἐξετιμήθη μεγάλως, ἐφάμιλλος καθ' ὅλα πρὸς ξένους διακεκριμένους στρατιωτικούς ἀνδρας. Φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυναγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τετιμημένος διὰ ξένων ἀνωτέρων παρασῆμων ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ἐν ἡλικίᾳ πλήρει ζωῆς καὶ νεότητος τὴν 28 Μαΐου 1888.

Ἰωάννης Ζάρκος. Ἡ «Ποικίλη Στοά» δημοσιεύουσα ἐπιτυχῶς εἰκόνα τοῦ *I. Ζάρκου* ἀποδίδει ἐλάχιστον δείγμα ὀφειλομένης τιμῆς πρὸς τὸ ὄνομα ἀρχαίου ἐντίμου πολιτευτοῦ, διακεκριμένως ὑπηρετήσαντος τὸ Ἔθνος, ἐξ οὐδεμιᾶς δ' ἐποχῆς ἐπωφεληθέντος, ὅπως καὶ οὕτως μεταλλάξῃ τῶν μεγαλύτερων ἀξιοματιῶν, εἰς τὴν ἡδύνατον ἢ ἀνέλθῃ, ἔχων τὴν ἠθικὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐν διαφορῶσι καιροῖς

εὐνοϊκὴν τύχην τῶν περιστάσεων. Ὁ *I. Ζάρκος* ἦν ἐκ τῆς γενεᾶς ἐκείνης, ἧτις διεδέχθη τοὺς ἀνδρας τῆς Ἑθνικῆς Ἐπαναστάσεως, εἰς ἣν δ' ἔλαχεν ὁ κληῖρος, ὅπως ἐπὶ τῶν συντριμμάτων καὶ τῶν ερείπων ἀνοικοδομήσῃ τὸν νέον καθεστῶς. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο σφριγῶν ἔτι νέος ἐπεδόθη μετὰ ζήσεως, ἐπιδείξας καὶ ὡς δημόσιος υπάλληλος καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπαρχίας του νοσημοσύνην καὶ σύνεσιν, ἀληθῆ φιλοπατρίαν καὶ θρησκευτικὴν ἐπιτέλειαν τῶν καθηκόντων του. Γεννηθεὶς ἐν Μεσσηνίᾳ τῷ 1810, ἐξελέγη πληρεξούσιος ἐν τῇ Ἑθνικῇ Συνελεύσει τῷ 1843 ἔκτοτε δὲ διαρκῶς Βουλευτῆς μέχρι τοῦ 1862. Ἐπὶ τοῦ ἀειμνήστου Κωλέττη ὑπὸ τὸν Κ. Κολοκοτρώνην διετέλεσε Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, καὶ εἶτα ὑπὸ τὸν Χρηστίδην ἐν τῷ Ὑπουργ. τῶν Οἰκονομικῶν. Τῷ 1856 ἐγένετο Πρόεδρος τῆς Βουλῆς, διακρίθεις ἐπὶ πολιτικῇ ἱκανότητι καὶ ἀνεξαρτησίᾳ πεποιθήσεων. Τῷ 1874 ἐξητήθη αὐτις ἡ ἐνεργὸς σύμπραξις τοῦ *I. Ζάρκου* εἰς τὰ κοινὰ, ὁ δὲ λαὸς τῆς Μεσσηνίας πάλιν ἐξελέξατο αὐτὸν Βουλευτὴν, ὅτε καὶ ἀνεδείχθη ἐκ νέου ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς. Οὐδεὶς ἄγνοεῖ ὅσοσον εὐλακρῆς ὑπῆρξεν ἡ πολιτικὴ τότε ὑπηρεσία τοῦ ἀνδρός, μετ' ἀφοσιώσεως ἀληθοῦς ἐργαζομένου μετὰ τοῦ αἰοδίου Δ. Βούλγαρη.

Ὁ *I. Ζάρκος* ἐισελθὼν εὖστροφος εἰς τὴν πολιτικὴν, ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτῆς μετὰ σερῶν ἐντίμων ἀγῶνων ἐντελῶς πένης. Τοῦτο κυρίως ἀπομένει ἡ εὐγλωττοτέρα τιμὴ εἰς τὸ διαπρεπῆ αὐτοῦ ὄνομα. Παρέστη μάρτυς τοσούτων ἐπεισοδίων τῆς ἑσωτερικῆς ἡμῶν ἱστορίας, ὥστε τὰ ἀπομνημονεῦμά του, ἀν' ἐγράφοντο, θὰ ἴσαν πολῦτιμος πηγὴ ἱστορικὴ, ἐκτός τῶν ἄλλων, καὶ ὡς πρὸς τὴν τότε ἀμιλλαν τῶν μεγάλων δυνάμεων περὶ τὴν ἐξάσκησιν μείζονος ἐπιρροῆς ἐν Ἑλλάδι. Ἐν ἄλλῃ ἐποχῇ, ὅτε ὁ *I. Ζάρκος* συνήργει εἰς τὴν Διοίκησιν τῶν κοινῶν, εἶτε ὡς Ἀντιπρόσωπος τῆς Μεσσηνίας, εἶτε ὡς Πρόεδρος τῆς Βουλῆς, εἶτε ὡς Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργ. τῶν Ἑσωτερικῶν, εἶτε ὡς Νομάρχης, ἦτε ὡς μυστικισμῶς τοῦ Κωλέττη καὶ τοῦ Βούλγαρη, ὁ θάνατος αὐτοῦ θὰ ἴτο σπουδαῖον γεγονός διὰ τὴν Πολιτείαν ἐν γένει. Νῦν ὅμως, ὅτε ἀπομάχος τῆς πολιτικῆς, μακρὰν τῆς σημερινῆς κακοθείας καὶ ταπεινότητος τῶν χαρακτῆρων ἀπέθνησεν ἐν τοῖς κόλποις ἐξαιρέτων τέκνων, ἡ ἀπόλειπτα τοῦ ἐγκρίτου Ἄνδρος τούτου ἔμεινεν ἀπαρτήρητος, ἡ δὲ μελέτη τῆς ζωῆς τοῦ Ζάρκου, οὕτε ἀπησχόλησε τὴν Ἑλληνικὴν Δημοσιογραφίαν, οὐδ' ἐκούρασε ποσῶς τοὺς κατὰ συνθήκας ἧμισα ἀξιοπρεπεῖς ρήτορας τῆς ἡμετέρας Πατρίδος. «Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι ἀργότερον θὰ μελετηθῇ ἀρμοδιώτερον ὁ βίος τοῦ *I. Ζάρκου*, οὗ ἡ μεγάλη αὐταπάρνησις, μετ' ἧς ὑπηρετήσε τὸ Ἔθνος, παραμένει ἀληθές παράδειγμα ἀπομιμήσεως καὶ πρότυπον ἀγιωτάτης ἀρετῆς. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις φέρων τὸν Ἑλληνικὸν Ταξίαρχον, καὶ τὸ ἀπλοῦν, ἀλλ' ἐπισημότατον τῶν παρασῆμων τὸν σιδηροῦν σταυρὸν τοῦ Ἀγῶνος, τὴν 15 Ἰουνίου 1888.

Θεόδωρος Κ. Νέγρης. Ἄν ὁ θάνατος ἀνδρῶν ἐγκρίτων δικαίως θεωρῆται πανταχοῦ ὡς ἀφορμὴ πένθους γενικωτέρου, πολλῶν δικαιότερον πρέπει νὰ θεωρῆται παρ' ἡμῖν, ὡς ἀφορμὴ πένθους γενικωτέρου, ὁ θάνατος ἀνδρῶν τῆς ἀξίας τοῦ *θ. Νέγρη* διότι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρα, πλέον ἢ ἄλλαχού, εἶναι ἐπαισθητῆ ἡ ἐλλειψις ἀνδρῶν καὶ θελόντων καὶ δυναμένων τελεσφόρως νὰ ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ εὐημερίας αὐτῆς. Τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας Νέγρης ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀθανάτου ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἡμῶν ἀγῶνος μέχρι σήμερον κατέχει ἐνδοθῶν θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Πατρίδος ἡμῶν. Τέκνον τῆς τόσον διακριθείσης ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ τοῦ ἔθνους οἰκογενείας ταύτης ὁ *θ. Νέγρης* ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὴν 22ην Ἰουλίου τοῦ 1836. Εὐμοιρῆσας ἀνατροφῆς ὑψηλοτέρας, ἐμορφώθη ἐν Γαλλίᾳ, σπουδάσας εὐδοκίμως φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας ἐν τῇ Ecole des Mines τῶν Παρισίων. Ἐπανελλθὼν ἐξ Εὐρώπης ἐδίδαξεν ἐπὶ ἐπατερίαν ἀξιολόγως ἀνώτερα μαθηματικὰ ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τῶν Εὐελπίδων, πλείστοι δὲ τῶν σήμερον διακρινομένων ἡμετέρων ἀξιοματικῶν ὑπῆρξαν μαθηταὶ του. Κατηρητισμένος ἄριστα καὶ πεποικισμένος διὰ σπανίας καὶ θετικῆς παιδείας, ἡσχο-

λήθη πολλάκις δι' ἐξόχων διατριβῶν εἰς ἐπιστημονικὰς συζητήσεις, πλεῖστα δὲ συγγράμματα καὶ ἐφημερίδες ἐκοσμήθησαν ἐν ποικίλαις ἐποχαῖς δι' ἄρθρων σπουδαιωτάτων τοῦ *Θ. Νέγρη*. Ἰδωτέων πρό τινας ἐδέχθη, μετ' ἰδίαν παράκλησιν τοῦ κ. Τρικούπη, ἵν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐναυθα ἰδρυθέντος *Προτύπου Λυκείου*. Τί ὠνειρεύετο νὰ διαπράξῃ ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ λαμπροῦ τούτου καθιδρύματος ὁ ἀειμνηστος *Θ. Νέγρης*, δύνανται νὰ ὁμολογήσωσι μόνον οἱ μετ' αὐτοῦ συνεργασθέντες, ἢ τυχὸν ἀναγνώσαντες τὰς ἐν ταῖς λογοδοσίαις αὐτοῦ μετὰ θαρραλέας γλώσσης καὶ ὀρθοτομούσης ἀληθείας προτεινομένας μεταβρύθμισεις. Δυστυχῶς ἐπελθὼν ὁ θάνατος διέκοψε τὸ μέγα στάδιον τοῦ ἀνδρός, ἐν τῇ ἀκμῇ ἔτι τῆς δράσεως αὐτοῦ, πρὸς πραγματικὴν ζημίαν τοῦ ἡμετέρου "Ἐθνους." Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὴν 30 Ἰουνίου 1888.

Ἀλέξανδρος Γ. Βαρβάκης Ἐν τῷ βίῳ τοῦ εὐγενοῦς ἐγγόνου τοῦ μεγάλου τοῦ Ἑλληνικοῦ "Ἐθνους εὐεργέτου *Ἰωάννου Βαρβάκη* δὲν ἱστοροῦνται ἀγῶνες πολιτικοὶ καὶ θρίαμβοι, ἐξ ἐκείνων, οὓς τόσον ἀκρίτως συνείθισεν νὰ διακρίνῃ ἢ νεώτερα γενεά, στεφανούσα τὸ τελευταῖον ἄσημον μέλος οἰκογενείας, οὐδεμίαν ἀληθῆ παρασχούσης ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν πατρίδα, ἐν συνόλῳ ὅμως σκιαγραφεῖται ζωὴ εὐγενῆς καὶ ἀμειπτος ἐν τῇ ἀκριβεῖ ἐκπληρώσει τῶν κοινωνικῶν ὑποχρεώσεων, ζωὴ, φέρουσα ἀγνότατον καὶ ἀγλαὸν τὸν τύπον ἰδιωτικῆς καὶ δημοσίας ἀρετῆς. Λόγῳ καταγωγῆς ὁ *Α. Βαρβάκης* ἀνήκει εἰς διαπρεπῆ οἰκογένειαν, ἐξόχως εὐεργετήσαντα τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἐν δὲ τῷ ἱστορικῷ οὕτως εἰπεῖν πλαισίῳ αὐτῆς φέρει κόσμον εὐκλεοῦς ὀνόματος καὶ δόξης διακεκριμένης, ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς ἐργασίας, τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος ἀντλῶν ἀδιάκοπως τὴν ἀπόλαυσιν, τὸ σθένος, καὶ τὴν ἐλπίδα. Γεννηθεὶς ἐν Ταϊγανίῳ τῆς Ῥωσσίας τὴν 2 Ἀυγούστου 1836 καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἄριστα ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀντιλήψεως ἢ χειραγωγίας, ἐνδυναμούμενος ἐκ τῆς ἀγρύπνου φωνῆς τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ πρὸς τὴν ἐργασίαν ἀσβέστου ἔρωτος, ἐνωρίτατα κατέλαβε θέσιν διακεκριμένην ἐν τῇ Ῥωσικῇ ὑπηρεσίᾳ, ἧς μετὰ μακρὰν σειρὰν δεδοκίμασμένων ἐκδουλεύσεων ἀπεσύρθη, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν φιλάτην αὐτῷ Ἑλλάδα κατὰ τὸ 1871. Τύπος προσηνείας καὶ γλυκύτητος ὁ *Α. Βαρβάκης*, πηγὴ ἀστείρευτος τῶν εὐγενεστέρων αἰσθημάτων, φέρων ὑπὸ τὰ στήθη αὐτοῦ ὡς ὄρον ἀληθῆ τὸ αἶσθημα τῆς ἀρετῆς, ὑπῆρξε λάτριν τῶν ἐθνικωτέρων ἰδεῶν, ἀληθῶς πάσχων, ὁσάκις ἐν καιροῖς δυσφόροις ἢ περιπετείαις ἐθνικαῖς, ἢ συνειδήσις τοῦ λαοῦ ἐταλαντεύετο μετὰ ἐλπίδων καὶ φόβων. Ἐν τῇ ὥρα αὐτοῦ ψυχῇ, πᾶσα ἀγαθὴ ἰδέα, οἰαδήποτε κοινωφελῆς ἐργασία, μικρὸς ἢ μέγας προοδευτικὸς σκοπὸς εὕρισκε τὸν ἀληθῆ αὐτοῦ ἀντιλήπτορα τὸν εἰλικρινῆ καὶ ἀφιλοκερδέστατον φίλον, τὸν ἐγκάρδιον χορηγόν. Φέρων ἀμείωτα τὰ χαρίσματα τοῦ εὐεργετικωτάτου οἴκου, εἰς ὃν ἀνήκε, διεκρίθη ἐπ' ἀρεταῖς, πεπλασμένους, ἵν' ἀγαπᾷ τὸ ἀγαθόν, πάντοτε δ' ἐνθουσιώδης εἰς τὴν προστασίαν καλῆς τινος ἀποφάσεως ἢ ἐργασίας. Ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἠθικῆς παρ' ἡμῖν ξηρασίας, ἧτις καταπνίγει πᾶν αἶσθημα καὶ ἀπομαραίνει πάντα εὐγενῆ ζῆλον, ἐν τῇ ἐποχῇ τῶν νεωτέρων χρόνων, καθ' οὓς ἢ εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν συνείδησιν πιστεύουσα τιμιότης ἀποθαρρύνεται καὶ ἀποναρκοῦται, ἐν τῇ ὑπάρξει τοῦ *Α. Βαρβάκη*, ἢ φιλία, ἢ ἀγαθότης, ἢ ἀρετὴ, ἀνεύρισκε θερμὴν ἀρωγὴν, γλυκεῖαν καὶ παρήγορον ἀνακούρισιν. Ἄτυχος παρ' ἡμῖν θεωρεῖται τοσοῦτον περιορισμένος ὁ σκοπὸς τῆς ἐν τῷ βίῳ ἐνασχήσεως τῶν εὐγενεστέρων ἰδεῶν, ὥστε ἢ ὑπαρξίς ἀξιαγύστων τύπων εἶναι τι σπάνιον, ἂν μὴ ἐντελῶς ἀγνωστον.

Μετὰ μοναδικῆς στοργῆς ὁ *Α. Βαρβάκης* λατρεῖται τὰς ὥραιας τέχνας, ἰδίᾳ δὲ μετὰ ζήλου πολυτίμου ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν Μουσικὴν, ἧς πᾶσαν πρόδοον μέχρι τελευταίων ἡμερῶν παρεχολούθησε φιλοτίμως, συνέθεσε διάφορα μουσικὰ ἔργα, μὴ στερούμενα ἐπιτυχίας καὶ ἀξίας. Ἀφνης ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὴν 4ην Ὀκτωβρίου 1888.

Παναγιώτης Λύτσινας. Ὁσημέραι ἀραιοῦται ἢ παρ' ἡμῖν ἀρχαιότερα εὐαριθμος ἀλλὰ πολῦτιμος ὁμὰς τῶν ἐπιστημόνων, ἐκλείπουσι δὲ οἱ τῆς ἐπιστή-

ΟΙ ΕΜΒΟΛΙΑΣΜΟΣ ΠΑΡΑ ΤΩΙ ΠΑΣΤΕΡ

(Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς τελεθείσεως ἐν Παρισίοις μεγαλοπρεποῦς Τελετῆς τῶν Ἑγκαινίων τοῦ Νέου Μεγάλου ΑΥΣΣΟΚΟΜΕΙΟΥ, ὅπερ φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐνδόξου ΠΑΣΤΕΡ, δημοσιεύεται ἡ ἀνωτέρω ἐπιτυχιστάτη Εἰκὼν ἔργον νεώτατον εὐδοκίμου Ἑλληνοῦ καλλιτέχνου).

μης ευσυνειδήτοι και ἄοκνοι ἐργάται, δημιουργοῦντες κενὸν εἰς τὴν πενθοῦσαν κοινωνίαν. Εἰς τὸν κύκλον τούτου ἀνήκει ὁ ἄρτι ἀποβίσας γηραιὸς ἐπιστήμων και σεβαστὸς συμπολίτης ἡμῶν Π. Λύτσιας, ἀνὴρ παρασχών ὑπηρεσίας εὐγενεῖς και γενναίας τῇ Κοινωνίᾳ, ὡς ὁπαδὸς και θεράπων τῆς φιλανθρωποτέρας τῶν Ἐπιστημῶν. Γεννηθεὶς ἐν Ἀμφίσσῃ μικρὸν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀγῶνος, ἡσχολήθη μετ' ἐπιμελείας εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, μορφωθείς τελείως ἐν Γερμανίᾳ, ἐν ἣ ἡξιώθη τοῦ πρώτου βαθμοῦ, πάντοτε εὐδοκίμων διὰ τὴν φιλομάθειαν και τὴν πρὸς τὴν ἐπιστήμην στοργὴν του. Συνεχίσας ἐπὶ πενταετίαν τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν τοῖς Νοσοκομείοις τῆς Πητροπόλεως, κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔνθα κατετάχθη ὡς Ἱατρός ἐν τῷ στρατῷ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπεχώρησε τῷ 1857 μὲ τὸν βαθμὸν ἐπίατρου. Ἐντεύθεν ὁ Π. Λύτσιας ἀποσυρθείς θέσσεως τὰ μάλλα ἐπασχολούσης αὐτόν, μετὰ νέου πολλοῦ ἐνθουσιασμοῦ και μεζόνος ἐλευθερίας ἐπεδόθη εἰς τὴν Ἐπιστήμην αὐτοῦ, ἐνωρίτατα καταλαβών θέσιν διακεκριμένην, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη ἦτο ἐκ πρώτης ἀναπλαστικῆς θεῖα δύναμις, μετὰ τὰς γνωστὰς ἱστορικὰς περιπετείας, αἰτίνες κατέλιπον ερείπια και ἀπόγνωσιν.

Εἰς τὴν δημοσίαν ὑγίαν ὄντως προσέφερον ὁ Π. Λύτσιας πολυτίμους ὑπηρεσίας, ἀφόβως παρασχών τὴν συνδρομὴν του κατὰ τὴν χοληρικήν ἐπιδημίαν τοῦ 1854, ὅτε ὡς ἀληθὴς στρατιώτης, ἐμπορούμενος φιλανθρώπων αἰσθημάτων ἐν τῇ ἐνστάσει τοῦ ἔργου αὐτοῦ, παρέμεινεν εὐτόλμος ἀρωγὸς και σωτὴρ τῆς πασχούσης κοινωνίας. Ἐπηρεσίας ἀξίας μνείας παρέσχε και ὡς πολίτης, κατὰ δὲ τὴν Ὀκτωβριανὴν μεταπολίτευσιν ἦν εἰς τὸν ἐκλεχθέντων Ταγματάρχων τῆς Ἐθνοφυλακῆς τοῦ Τάγματος τῆς ἀγορᾶς, ἔχων μάλιστα ὡς ὑπασιστήν του τὸν νῦν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Στ. Ν. Δραγοῦμην. Ἀπὸ τοῦ 1873—1879 ἔκτοτε διατελέσας Διευθυντὴς τοῦ Πολιτικοῦ Νοσοκομείου ἐπέδειξατο τὴν ἰδίαν ἀφιλοκέρδειαν και τὸν αὐτὸν μοναδικὸν ζῆλον, ἐξαιρέτως συντελέσας ἐπὶ τῆς Δημαρχίας Κυριακοῦ εἰς τὴν βελτίωσιν και προαγωγὴν τοῦ διαπρεποῦς τούτου καθιδρύματος.

Ὁ Π. Λύτσιας ἀπολαύων ἀμερίστου ἐκτιμήσεως και ἐμπιστοσύνης τῶν συναδέλφων αὐτοῦ, κεκτημένος ἐμβρίθειαν νοῦ, εὐστάθειαν χαρακτῆρος και διοικητικὸν πνεῦμα, πλεονεκτήματα, ἅτινα πρὸ παντὸς διέκρινον πᾶσαν αὐτοῦ ἐργασίαν, προσήνεγκεν εἰς τὴν Ἱατρικὴν Ἐπιστήμην ἐν Ἑλλάδι ἀξιολόγους ὑπηρεσίας. Ἐν τῇ ἀλληλεπικούρῳ ἐταιρίᾳ τῶν Ἑλλήνων Ἱατρῶν ἀνεκνήρυχθη Ἀντιπρόεδρος, ὑπὸ δὲ τῆς Πολιτείας ἐτιμήθη διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ταξιδάρχου. Ἐν ἡλικίᾳ 73 ἐτῶν ἀπέβιωσεν ἐν Ἀθήναις τὴν 14ην Νοεμβρίου 1888.

ΕΡΓΑ ΑΞΙΑ ΠΟΛΥΤΙΜΟΥ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΕΩΣ

Ἡ Διεύθυνσις τῆς «Ποικίλης Στοᾶς» μετ' ἰδιαζούσης εὐχαριστήσεως συνιστᾷ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον τὰ ἑραῖα και ἔθνικώτατα ἔργα τοῦ γνωστοῦ φιλοπατρῖδος και λογίου Ἀνδρός κ. Ἰωάννου Πετρώφ.

Ἄρτι τοῦδε ἐξεδόθη ὁ Ἀτλας τῆς μεγάλου Κρήτης, ἔργον ἐξαιρετον, ἄριστα δ' ἐπεξεργασμένον ἐν Λειψία. Τὸ ἔργον τοῦτο, ἀφιερωθὲν εἰς τὴν Α. Μ. τὴν Σεπτὴν ἡμῶν Ἀνασαν, ἔτυχεν εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τῆς Κρητικῆς Βουλῆς. Τιμᾶται μόνον δρ. 25 εὐρίσκεται δὲ παρὰ τῷ Συγγραφεῖ ἤδη διαμένοντι ἐν Ἀθήναις.

Ὅτι ὁμως κυρίως πρέπει νὰ τύχη τῆς ἀμερίστου ἐνθαζρόνσεως παντὸς Ἑλλήνωνος, εἶναι ὁ Ἀτλας τοῦ ὑπὲρ Ἀνεξαρτησίας Ἰεροῦ τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος 1821—1828, ἔργον μεγάλου σημασίας, ἐν ᾧ μετὰ ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας και θερμοτάτης φιλοπατρίας διεκτραγωδοῦνται ὑπερφάνως οἱ μεγάλοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους Ἀγῶνες. Ἡ ἐργασία αὕτη τοῦ ἐξόχου τούτου ἔργου τιμᾷ ἰδιαζόντως τὸν φιλελληνικώτατον και ἀριστον Ἄνδρα κ. Πετρώφ.

Ἡ ἔκδοσις τοῦ Ἑθνικοῦ τούτου Ἀτλαντος ἐπερατώθη ἤδη ἐν Λειψία ἐντὸς δὲ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1889 δημοσιεύεται. Ὁ Ἱστορικοτοπογραφικὸς οὗτος Ἀτλας τοῦ Ἀγῶνος σύγκειται ἐκ 54 Πινάκων μεγάλου σχήματος καὶ ἀπαραμίλλου τέγνης, ἐν αὐτῷ δὲ, ὡς ἐν ἐξαισίῳ πανοράματι, ἀπεικονίζονται πᾶσαι αἱ γῶραι, ἐν αἷς διεδραματίσθησαν αἱ ναυμαχίαι καὶ πεζομαχίαι μετὰ τῶν Εἰκόνων τῶν Πρωταγωνιστῶν κλπ. κλπ. Τιμᾶται δ' ἐνταῦθα δρ. 30, καὶ ἀλλαγῶ δρ. 35.
Διὰ δὲ τοὺς Καθηγητάς καὶ Διδασκάλους δρ. 25.

ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ

Ζηλεύω πῶς δὲν μ' ἔκανε
ὁ Θεὸς μιὰ πεταλούδα
γιὰ νὰ πετάω 'ς τῶν σοφῶν
τάμαραντα λουλούδια
νὰ παίρνω μὲ μιὰ ρουφηξιά
τὸ μέλι τους τὸ δόλιο
ὅπου γητεύει τῆς καρδιαίς
καὶ τῆ ψυχῆ μαγεύει.

Γιατί ὁ ἓνας ἄνθρωπος
νᾶχῃ μονοπωλεῖο
τῆ δύναμι τοῦ λογισμοῦ
καὶ ὅ,τι πῆ ν' ἀρέσῃ
κῆ ὁ ἄλλος ὁ κακόμοιρος
μηδ' ἓνα μόνο λόγο
νὰ μὴν μπορῆ κῆ αὐτὸς νὰ πῆ
χωρὶς νὰ κοκκινίσῃ ;
γιατί ὅλοι τριγύρω του
ψιθυρισμὸ ἀφίπουν
καὶ μὲ πικρὸ χαμόγελο
ἀνάμεσά τους λένε
καλλίτερα δὲ θάτανε
νὰ μὴ μωρολογοῦσε ;

Γιατί κ' ἐγὼ νὰ μὴ μπορῶ
γλυκὰ νὰ τραγουδήσω
καὶ τὴν καρδιά μιᾶς λιγερῆς
ν' ἀναποδογυρίσω
νὰ βγάλω μιὰ γλυκειὰ φωνή
νὰ ψάλω τῆ χαρὰ μου,
νὰ πῶ κ' ἐγὼ τὸν πόνο μου
νὰ σβήσω τὸν καῦμό μου ;
καὶ ὁ δικός μου λάρυγγας
δὲν εἶνε καμωμένος
ἀπὸ τῆ λάσπη ποῦπλασε
ὁ Θεὸς τῶν ἀλλωνῶνε ;

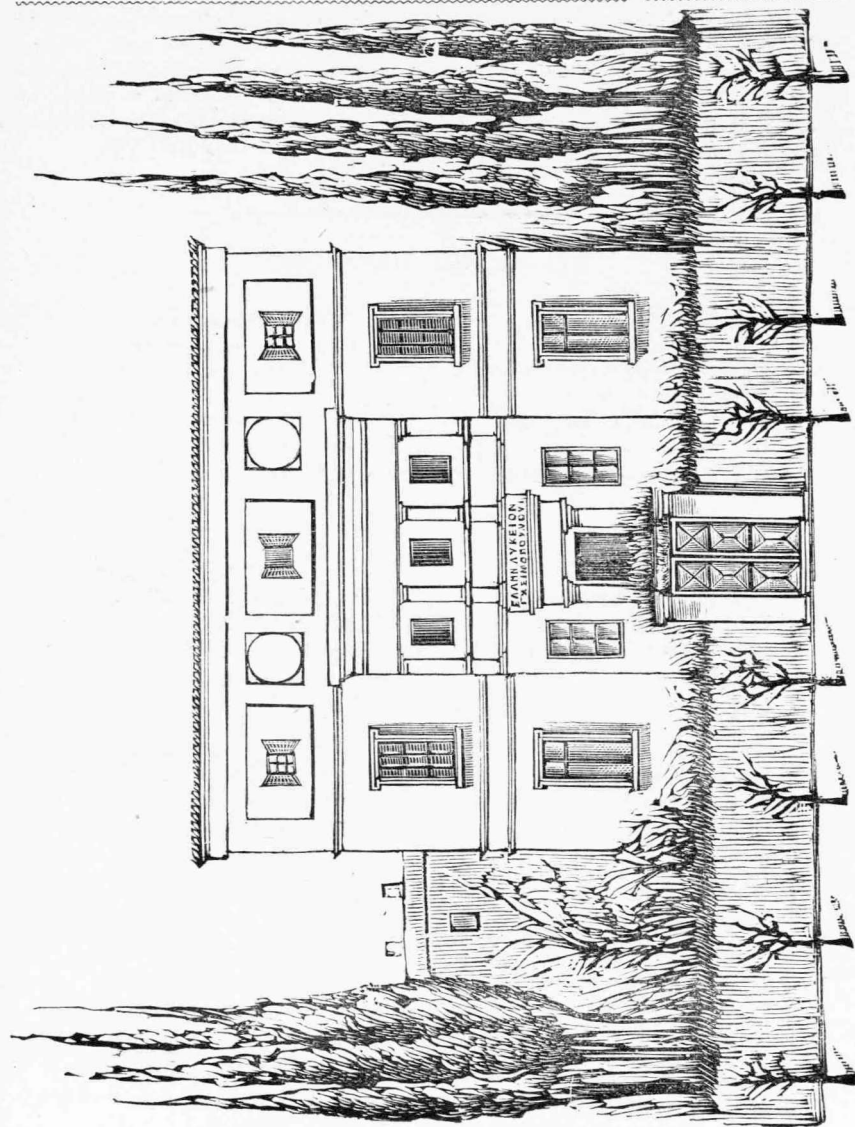
Γιατί ἓνας καλότυχος
νὰ ἔχῃ μιλλιούνια
νᾶχῃ ἀμάξια κῆ ἄλογα
δούλους καὶ παραδούλους

παλάτια ὀλομάρμαρα
σερβίτσια φαρφουρένια
κῆ ὁ ἄλλος ὁ κακόμοιρος
νὰ μὴν ἔχῃ πεντάρα
νὰ μαγειρεύῃ πάντα του
φασόλια καὶ ρεβίθια
νὰ στρώνῃ τὸ κρεββάτι του
αἰώνια μοναχὸς του
νὰ κυνηγᾷ ἀδιάκοπα
λαγούς μὲ πετραχήλια
νᾶχῃ τὰ πόδια γι' ἀμάξα
τὰ χέρια του γιὰ δούλους
καὶ γιὰ παλάτι ὀλόγρυσο
μιὰ ἔρημη καλύβα ;

Γιατί ὁ ἄμοιρος φτωχὸς
νὰ κάνῃ κάθε χρόνο
καὶ ἀπὸ ἓνα δυὸ παιδιά
κῆ αὐτὰ ὅλο κορίτζια
ὁ δὲ μιλλιουνάριος
ὁ Θεοσκοτωμένος
νὰ λαχταράῃ γιὰ παιδί ;
Νὰ τᾶξῃ εἰς τὸν ἅγιό του
κεριά καὶ λειτουργίαις
νὰ τὸν ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς
νὰ δῆ κάμμιὰ ἡμέρα
κοντὰ εἰς τὸ κρεββάτι του
μιὰ κούνια τοῦ μωροῦ του ;

Μὰ ἴσια ἴσια γιὰ δ' αὐτὰ
εἶν' ὠμορφος ὁ κόσμος
κῆ ἂν ἦταν ὅλα ὁμοια
Θάταν μιὰ ἀηδία
ἂν ἔλλειπαν τὰ βάσανα
ἢ ζήλιας κ' ἢ λαχτάραις
θὰ βαρσοῦνταν κάθε εἰς
τὴν ἀνοστή ζωὴ του
καὶ θᾶστελλε στὸ μνημά του
τὸ δόλιο τὸ κορμί του.

Ἐν Ἑρμούπολει κατὰ Νοέμβριον 1888
Γ. Σ. Γ... ς.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΥΚΕΙΟΝ

ΙΩ. Χ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

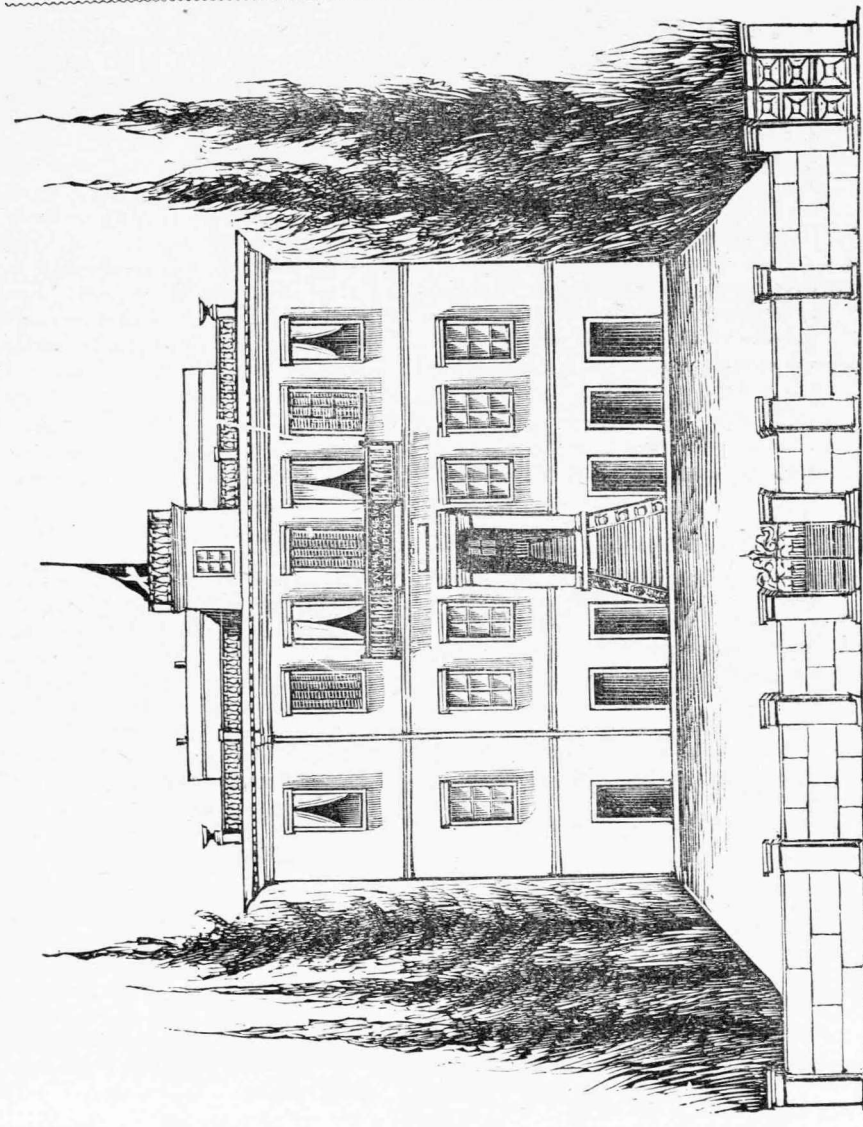
Μεγίστης μνείας ἄξιον εἶναι τὸ διαπρεπὲς Λύκειον τοῦ κ. Ἰωάννου Σιμοπούλου, γνωστὸν εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ Ἕλληνας, ἐν γένει δὲ κατέχον τὴν πρωτίστην

θέσιν μεταξύ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκπαιδευτηρίων. Ἡ ὑπαρξίς ὁμολογουμένως ἐκλεκτοῦ Λυκείου ἐν κοινῶνι τι εἶναι εὐεργέτημα, πρὸ παντὸς δ' ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κ. Ι. Σιμοπούλου, ἀρχαίου δεδοκιμασμένου καὶ εὐσυνειδήτου διδασκάλου, ὡς Σχολάρχου καταλιπόντος μοναδικὰς ἀναμνήσεις ἐξαιρέτου ποδηγέτου τῆς ἐλληνικῆς νεότητος, ἀνεύρομεν τὸν ἀγαθὸν καὶ ἄξιον ἀποστολέα τῆς σοβαρᾶς ἐντολῆς, ἣν ὑπηρετεῖ, ἐμπνεόμενος ὑπὸ θερμῆς ἀγάπης πρὸς τὸ καθήκον καὶ μετὰ θερμουργοῦ ζήλου καὶ χριστιανικῆς εὐσεβείας ἐργαζόμενος. Ὁ κ. Σιμόπουλος ἐξ ἀρχῆς ἰδρύσας τὸ ἐν Ἀθήναις λαμπρὸν αὐτοῦ Λύκειον παρεῖχε τὰς μᾶλλον ἀσφαλεῖς ἀπέναντι τοῦ ἐλληνικοῦ Δημοσίου ἐγγυήσεις, καθότι οὐχὶ σμικρὸν κεφάλαιον ἰσχυρᾶς ἐκτιμῆσεως εἶχε τὴν ὥραιαν ἱστορίαν τοῦ ἀμέμπτου αὐτοῦ παρελθόντος. Πρὸς τὸν κ. Σιμόπουλον ἡ ἐλληνικὴ νεότης ὀφείλει ἰδιόζουσαν τιμὴν, τὸ δ' ὄνομα αὐτοῦ ἀναγνωρίζει δικαίως ὡς τὸ ὄνομα ἐναρέτου πατρὸς καὶ συμβούλου πεφωτισμένου ἐπὶ μακρὸν βίον, μεστὸν πόνων καὶ ἐγκαρτερήσεως, γαλουχίσαντος αὐτὴν καὶ καταφωτίσαντος τὰς ἀνθηρὰς ψυχὰς τῆς μετὰ τὴν αἰωνίαν λάμψιν καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν ἡθικῶν ἰδεῶν, μετὰ τὸ βάθος τῶν πρώτων πνευματικῶν γνώσεων.

Ἐντεῦθεν κρίνοντας ἀναγνωρίζομεν ἐν γένει ἀνταξίαν τῆν πρὸς τὸ Λύκειον αὐτοῦ τὸσον διακεχυμένην καλὴν φήμην, καὶ τὰς ἀληθεῖς αὐτοῦ προόδους παρακολουθούμεν μετ' ἰδίας προσοχῆς καὶ στοργῆς. Ὁ κ. Σιμόπουλος δὲν εἶναι φίλος ποσῶς τοῦ θορύβου ἢ τοῦ κατὰ τὰς ψευδεῖς παρ' ἡμῖν συνθήκας ἀλληλοθαυμασμοῦ, τοῦτο δὲ κυρίως ὑπῆρξε πάντοτε τὸ συμπαθέστερον σημεῖον τῆς καρποφόρου αὐτοῦ ἐργασίας. Τὸν κ. Σιμόπουλον διακρίνει βαθεῖα καὶ ἀληθῆς παιδαγωγικὴ ἱκανότης, ἐνδελεχῆς πρὸς τὸ ἱερὸν καθήκον ἀφοσίωσις. Παρ' αὐτῶν οἱ συνήθεις καὶ τυπικοὶ ἔπαινοι οὐδεμίαν εὐρίσκουσιν ἐκτίμησιν ἢ ἄλλην ἔμμεσον ἐνθάρρουνσιν, αἰετοτε δὲ νομίζομεν, ὅτι μόνῃ ἡ ὁμολογουμένη ἀξία καὶ ἱκανότης τινῶν καθηγητῶν δὲν ἰσχύει, ἵνα ἀνυψωθῇ ἡ χρησιμότης ἐκπαιδευτηρίου τινός, τοῦ ὁποίου κύριος σκοπὸς εἶναι οὐχὶ ἡ διδασκαλία, διότι ταύτης δύνανται νὰ τύχωσιν οἱ μαθηταὶ καὶ εἰς τὰ Δημοσία Σχολεῖα, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ διάπλασις τῆς νεότητος, ἣν ἐμπιστεύονται εἰς τὴν πατρικὴν μέριμναν τῆς Διευθύνσεως. Τούτου ἕνεκεν οἱ ἐτησίως ἀπολυόμενοι ἐκ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου τοῦ κ. Σιμοπούλου, κατὰ τὴν κοινὴν ἠμολογίαν, ἐξέρχονται μαθηταὶ ἐμβριθεῖς, τελειοτάτης ἐκπαιδεύσεως, καλλιστής συμπεριφορᾶς καὶ ἐν τῷ πρακτικῷ αὐτῶν βίῳ χρηστοὶ ἀναδείκνυνται πολῖται. Ταῦτα γράφοντες δὲν ἐπαναλαμβάνομεν στερεοτύπους ἐκφράσεις καὶ ἐγκώμια, ἀλλὰ διατυποῦμεν ἀλήθειαν ὑπὸ τῶν πραγμάτων βεβαιουμένην.

Τὸ Λύκειον τοῦ κ. Σιμοπούλου διατρέχει ἤδη τὸ ἐνδέκατον ἔτος ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ, περιλαμβάνει δὲ πλῆρες ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, δηλ. δημοτικὸν καὶ ἐλληνικὸν σχολεῖον καὶ γυμνάσιον. Οἱ ἐν αὐτῷ φοιτῶντες μαθηταὶ πάντοτε ὑπερβαίνουν τοὺς 300, ὧν 80-90 τρόφιμοι, οὐκ ὀλίγοι δὲ ἡμιτρόφιμοι καὶ διημερεύοντες. Οἱ ἐν αὐτῷ διδάσκοντές εἰσι καθηγηταὶ ἀνεγνωρισμένης ἱκανότητος καὶ χρηστοτάτου παρελθόντος. Ὡς κατὰσταμα χρησιμεύει κατὰ τὴν δημοσιευομένην εἰκόνα ἢ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς μεγαλοπρεπεστάτης οἰκίας τοῦ κ. Α. Συγγροῦ (πρώην Μαυροκορδάτου) μοναδικὸν οἶκημα διὰ Λύκειον, ἐν ᾧ σὺν ὑπηρετοῦν οἰανδήποτε ἀνάγκην καὶ ἀπαίτησιν.

Ὡς ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐργασίας αὐτοῦ ὁ κ. Σιμόπουλος ἀπολαύει ἀμερίστου ὑπολήψεως, τοῦτο δὲ δεικνύει ὁ μέγας ἀριθμὸς ἐλληνοπαίδων, τῆς τε δούλης καὶ ἐλευθερᾶς Ἑλλάδος, νῦν ἀρίστων πολιτῶν, οἷς ἐπεδαψιλεύθησαν χρηστοτάτα ὑποδείγματα, τιμαλφῆ αἰσθήματα καὶ εὐγενεῖς ἀρεταί. Ἐνεκα τῆς ἐργασίας τοῦ παρελθόντος τὸ Λύκειον τοῦ κ. Σιμοπούλου θὰ διατηρῆται πάντοτε ἀκμαῖον, καὶ δοκιμωτάτους εἰς πάντα ἐνιαυτὸν θ' ἀποφέρει πνευματικούς καρπούς. Ἀπαντα δὲ τὰ σήμερον διακρίνοντα τὸ Ἐκπαιδευτήριον τοῦτο συστατικὰ εὐεκτούσης ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς μορφώσεως τῆς Νεολαίας εἰσὶ τοσοῦτον θετικὰ καὶ ἐντὸς τῆς ἀληθείας, ὥστε ἀνάγκη νὰ ἐπισπᾶσθαι τὴν προσοχὴν τῶν ἀπανταχοῦ φίλων τῆς προόδου ὡς καὶ τῶν προϊσταμένων Ἀρχῶν.

ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ

ΣΟΦΙΑΣ Ι. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ

Πρὸς τὴν κοινωφελῆ ἐργασίαν τοῦ κ. Ἰωάννου Σιμοπούλου ἤλθεν ἐπίκουρος ἡ

σύζυγος αὐτοῦ κ. Σοφία, γυνὴ τελείως μεμορφωμένη καὶ ἀγαθωτάτη, ἰδρύσασα πρό τινων ἐτῶν τὸ ἥδη ἄριστα λειτουργοῦν ἔγκριτον Ἑλληνικὸν Παρθεναγωγεῖον. Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ πρωτίστου παρθεναγωγείου τῆς κ. Δικτατερίνης Λασκαρίδου, τὸ τῆς κ. Σιμοπούλου σήμερον εἶναι τῇ ἀληθείᾳ τὸ μόνον ἐκπληροῦν τὸν προορισμὸν του καὶ συγκεντροῦν ἅπειρα πλεονεκτήματα.

Εἰς τὴν ἐν γένει βελτίωσιν καὶ χρησιμότητά τοῦ Παρθεναγωγείου συνετέλεσεν ἡ ἐπίτηδες ἐπὶ τετραετίαν ὀλόκληρον ἐν Εὐρώπῃ εἰδικᾶς εὐρυτάτας σπουδᾶς ποιησαμένη ἀδελφὴ τῆς κ. Σιμοπούλου ἐλλόγιμος δεσποινὴς Εὐφροσύνη Βερροπούλου, ἥδη διευθύνουσα μετὰ παραδειγματικῆς ἀφοσιώσεως καὶ ἀξιολόγου ἐνθουσιασμοῦ. Εἰς τὴν μικρὰν ταύτην σύστασιν προβαίνομεν ἄνευ λεπτομερειῶν ἱκανῶν, καθότι δὲν πρόκειται περὶ ἐνὸς τῶν Σχολείων ἐκείνων τῶν ἐπαγγελλομένων τὴν τυπικὴν γραμματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς νεολαίας, ἀλλὰ περὶ Παρθεναγωγείου, τὸ ὅποσον ἴδρυσεν ἀκτάσχετος ἔρωσ πρὸς τὴν καθόλου πνευματικὴν τελείωσιν αὐτῆς, ἐμπνέων καὶ ζωογονῶν τὴν Διευθυνσίν του, τὴν διδασκαλίαν του καὶ πάντα τὰ διαθήματα αὐτοῦ, ἐνωρίτατα καταλαβόντος τὴν πρώτην θέσιν τῶν παρ' ἡμῶν τοιούτων διὰ τῆς ἀναζητήσεως καὶ τῆς ἐν ἑλληνικῷ μέτρῳ ἐφαρμογῆς παντὸς καλοῦ, τὸ ὅποσον ὁ ἀπὸ τῆς Δύσεως ἀληθῆς πολιτισμὸς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ πρὸς τοὺς ἐπιθυμοῦντας ν' ἀποβῶσιν ὠφέλιμοι τῇ ἑλληνικῇ πατρίδι.

Ἡ μέχρι τοῦδε λειτουργία τοῦ πνευματικοῦ τούτου Σχολείου ἀπέδειξε πραγματικὴν καὶ ἀξιοσημειωτοὺν πρόδοον, ὀφειλομένην εἰς τὴν ὅλον ἐτελοποιουμένην μέθοδον τῆς διδασκαλίας, οἱ παρακολουθήσαντες δὲ τὰς ἐργασίας αὐτοῦ βεβαιῶσι περὶ τῆς ἀρίστης ἐντυπώσεως, ἣν ἐνεποίησεν ἡ ἐν αὐτῷ τόξισ καὶ διδομένη προσοχὴ εἰς τὴν δημιουργίαν ἀληθῶν ἑλληνικῶν μητέρων κεκτημένων τὰ προσόντα τῆς γενικῆς διαμορφώσεως καὶ ἀναπτύξεως.

Ἐν συντόμῳ δὲ κρίνοντες ἐκ γενικῆς ἐπόψεως τὰ ἀποτελέσματα τῶν μέχρι τοῦδε ὑπηρεσιῶν τοῦ Παρθεναγωγείου, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι διακριτικοὶ αὐτοῦ χαρακτῆρες ὑπάρχουσιν ὁ καταδειχθεὶς πλοῦτος τῶν γνώσεων τῶν νεαρῶν μαθητριῶν, ἡ ἀκριβεία, ἡ σαφῆνεια καὶ ἡ εὐστάθεια αὐτῶν, ὑπὲρ πάντα δὲ τὰ λοιπὰ τὸ ἀποδεικνύον τὴν ἐνδελεχῆ εἰς τὸ ἔργον προσήλωσιν Διευθύνσεως καὶ Διδασκαλιστῶν, τὸ σχεδὸν ἰσοδύναμον τῶν ἐν ἐκάστη τάξει μαθητριῶν, παραβλεπομένων μόνον τῶν ἐκ τῆς ἰδιοφυίας ἐκάστης ἀναποφεύκτων ἐξαιρέσεων.

Οἱ ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι, ἐκλεγόμενοι ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων παρ' ἡμῶν, διδάσκουσι πάντα τὰ μαθήματα συμφώνως τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰπουργείου διατεταγμένοις, κατὰ τὰς ἀρίστας πάντοτε μεθόδους καὶ τοὺς κανόνας τῆς καλῶς ἐννοουμένης παιδαγωγικῆς. Ἐκτὸς δὲ τῆς Ἑλληνικῆς διδάσκονται καὶ ἡ Γαλλικὴ, ἡ Γερμανικὴ, ἡ Ἀγγλικὴ καὶ ἡ Ἰταλικὴ, ἐν ταύτῳ δὲ ὁ χορὸς, ἡ γυμναστικὴ, ἡ ζωγραφικὴ. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῶν Παρθεναγωγείων δὲν σκοπεῖται μόνον ἡ μόρφωσις ἐγγραμμάτων κυριῶν, ἀλλὰ καὶ καλῶν οἰκοδεσποινῶν, διδάσκειται πρὸς τοὺς ἡ κοπτικὴ, ἡ ραπτικὴ καὶ ἡ μαγειρικὴ μαθήματα εἰς ἃ ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ τῆς κ. Σιμοπούλου δίδεται ἰδίᾳ προσοχὴ καὶ ἀξία. Ὡς κατὰ στήμα τοῦ Παρθεναγωγείου χρησιμεύει ἡ ἐν τῇ ὄψῳ Πανακτωῶν μεγάλῃ ἐξαιρέτως νεωτάτῃ οἰκίᾳ Καζανόβα, ἐπίτηδες πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἰδρυθεῖσα, τελευταῖον δὲ μεταρρυθμισθεῖσα, ὅπως ἀρμοδιώτερον ἐξυπηρετῇ πᾶσαν ἐκ τοῦ χρόνου ἀναγνωρισθεῖσαν ἔλλειψιν.

Τὸ Παρθεναγωγεῖον τοῦτο, τὸ μόνον ὑπάρχον σήμερον ἐν Ἑλλάδι, ὑποστηριζόμενον ἐκθύμως, δύναται ἔτι ἀποτελεσματικώτερον νὰ ἐργασθῇ, ἀποβαίνον οὕτω εὐεργετικώτατον καθίδρυμα, διασπεῖρον τὸ ἀκοίμητον φῶς τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, τῆς μόνης ταύτης καὶ ἰσχυροτάτης δυνάμεως, τῆς ἀναπτερούσης τὸ αἴσθημα καὶ καλλωπιζούσης τὴν ψυχὴν, εἰς πᾶσαν γωνίαν, ὅπου ἀκούεται ἑλληνικὴ φωνὴ καὶ πάλαι ἑλληνικὴ καρδία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Ἡ Εἰκοσιπενταετηρίς - "Ἐν βλέμμα εἰς τὸ παρελθὸν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Ρίζου Παγκαθῆ	18— 31
Ἐλεγείον εἰς Θεόδωρον Ὀρφανίδην Ἀχιλλέως Παράσχου.	31— 42
Τὸ Βεζούβιον, ἡ Πομπηία καὶ τὸ Ἡράκλειον, Ἀ. Κορδέλλα	42— 48
Ψυχὴ (κατὰ τὸ ἰταλικὸν) Ἀντωνίου Φραβασίλη.	49— 82
Ἡ Ἄγνωστος Γυνή ... Εὐπνα (ποίησις) Ἰω. Κ. Πολέμη.	82— 84
Κοινωνικαὶ Σημειώσεις Δημητρίου Ε. Ἡλιοπούλου	85— 92
Εἰς Χειροτέχνημα Ἐρηῶν Ἀνθῶν (ποίησις) Ἀριστομένους Προβελείου.	92
Γιάννης κερῶ καὶ Γιάννης πίει Γεωργίου Ν. Φιλαρέτου	93— 98
Ἡ Καλογραφα... Ἀνάμνησις (ποίησις) Νικ. Σταματέλου.	98—102
Ἡ βασίλισσα Κλεοπάτρα ἐν τῇ ποιήσει καὶ τῇ μουσικῇ, Τιμολέοντος Ἀμπελᾶ	103—111
Δάκρυα παραλυμένου (ποίησις) Ἰω. Τσακασιάνου	111—112
Φωνὴ Λαοῦ, Φωνὴ Θεοῦ Νικολάου Παπαλεξανδρῆ	113—119
Τὸ μνημᾶ μου (ποίησις) Ἀ. Μανούσου.	119
Ἡ ἀθρότης ἐκ τῆς πραγματικότητος Στεφάνου Ἐένου.	120—144
Ἐν κήφῳ πόλεως λαμπρᾶς (ποίησις) Φιλ. Α. Οἰκονομίδου.	145—146
Αἰθιοπικὸν ἀλφάβητον (μετὰ 4 εἰκόνων) Νικολ. Παρίση.	146—152
Ἡρώες ἀφανεῖς (ποίησις) Ἀριστομένου Προβελείου	153—154
Οἰκογενειακὸν δράμα (διήγημα) Ἀλεξ. Θ. Φιλαδελφῶς.	155—165
Τῇ νέᾳ καὶ λογίᾳ κ. Κ... (ποίησις) Ἀλεξ. Ρ. Παγκαθῆ.	165
Ἐντυπώσεις ἐκ Ῥώμης (A vol d'Oiseau), Εὐγενίου Γ. Ζαλοκώστα.	166—173
Στέφανος Ν. Δραγούμης (μετ' εἰκόνας).	174—175
Ἐ τὸν Ἀγγελό μου (ποίησις) Ἰ. Τσακασιάνου	176
Ἡ νόσος τοῦ Βερτέρου Νεοκλέους Καζάκη	177—191
Ἀναλαμπὴ (ποίησις) Α. Μάτση.	191—192
Ἀυτοβιογραφικὰ ἀπομνημονεῦματα (ἀνέκδοτον ἔργον Νικολάου Ι. Σαριπόλου)	193—202
Τὸ ὄνειρόν μου (ποίησις) Μ. Ἀργυροπούλου.	202—203
Τὸ Χάνι τῆς Γραβῆς τοῦ Ζαλοκώστα Σταμ. Δ. Βάλθη	203—207
Ἀποχαιρετισμὸς (ποίησις) Εὐγενίου Γ. Ζαλοκώστα	207—208
Ἄν θέλῃς (ποίησις) Α. Μανούσου	208
Περὶ τῆς παρ' ἡμῶν μεταβολῆς καὶ σημασίας τῶν λέξεων Θεοδώρου Ν. Φλογαίτου	209—218
Ὁ θάνατος καὶ ἡ κηδεὶα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, Ἀντωνίου Μομφερράτου	218—221

	Σελ.
Κακὴ νόμφη (μῦθος) Α. Καρκαβίτσα	221—224
Αἱ Δύο Ναυμαχίαι Λεωνίδα Μελετοπούλου	225—284
Ἡ μήτηρ παιδαγωγὸς τῆς κυρίας Ζαχ. Μ. Λαμνῆ	285—288
Οἱ ψαρῆδες (ποίησις) Δ. Ταγκοπούλου	288—289
Ἡ μουσικὴ ἐν τῇ ἱατρικῇ Ἰωάννου Φουστάνου	290—303
Εἰς τὸ λεύκωμα τῆς κ. Ζωῆς Βαλτατζῆ ἀνέκδοτον ποίημα Γ. Παράσχου	303
Ὁ βασιλεὺς Ἀχαιμενίδης καὶ ὁ μάγος Σαδῶκ, Ἰ. Ἰσιδ. Σκυλίτση	304—314
Ὁ ἄνθρωπος ἐκτὸς τῆς ἱστορίας, Σπυρίδωνος Π. Λάμπρου	314—320
Κ. Ζάππας (μετ' εἰκόνας)	321—324
Ἐπιστολὴ Ἰ. Ψυχάρη (μετ' εἰκόνας)	325
Βοτανικὴ Γεωγραφία, ΔΑΡΑΔΙΣΤΡΙΑΣ	326—330
Ἐκ τοῦ <i>Λευκόματος</i> τοῦ Γάλλου κ. Α. Ὀλιβιέρου Γνωμοὶ ἀνέκδοτοι μετὰ τῶν πανομοιοτύπων τῶν ὑπογραφῶν τῶν κυρίων Σ. Δραγοῦμη, Στ. Κουμαροῦδη, Θ. Φλογαίτου, Κ. Ν. Κωστῆ, Π. Κορωαίου, Μ. Κ. Καράρη, Ἐρ. Σχλίμπερ, Ν. Δαμασκηνοῦ, Σ. Στραῖτ, Κ. Παγκαβῆ, Στ. Ξένου, Σ. Σπηλιωτάκη, Ν. Καζάζη, Δημ. Βικέλα, Τιμ. Φιλήμορος, Α. Μελετοπούλου, Σ. Σκουλοῦδη, Ν. Ι. Σαριπόλου	331—336
Πρὸς τὸν <i>Λασκαράτον</i> (ποίησις) Ἀχιλλέως Παράσχου	337—338
Ἀσπασία Ι. Ἀργυροπούλου (μετ' εἰκόνας), Ζ.	339—340
Ἐλεγείον εἰς Ἀσπασίαν Ι. Ἀργυροπούλου Α. Παράσχου	341—346
Εὐρυσθένης Γκίτζας (μετ' εἰκόνας) Ἀ. Θ. Φιλαδελφέως	347—349
Τὸ μειράκιον (ποίησις) Κλέωνος Α. Παγκαβῆ	350—352
Ἡ πλάσις τῆς Εὐας (ποίησις) Σταματίου Βάλβη	353—354
Τὸ Κοινωνικὸν Ζήτημα (διήγημα) Λάμπρου Ἐνυάλη	354—371
Τῷ κ. Γουστ. Λαφφῶν ποίησις Βιργινίας Π. Εὐαγγελίδου	372
Μεταξὺ τριῶν, Διονυσίου Ἠλιακοπούλου	372—380
Ἡ Σμυρνηὰ ποίησις Μιχαὴλ Ἀργυροπούλου	380
Ὁ Κ. Δομβάρδος ὡς πολιτικὸς καὶ ὡς ῥήτωρ, Δ. Σωμερίτου	381—394
Πρὸ τῆς εἰκόνας τῆς Μαριέττας Α. Ἀριστάρχου, Ἰ. Ἀρσένη	395—397
Τὸ Ναυτόπουλο, ποίησις Νικολάου Δ. Χατζίσκου	395—397
Ὁ Ἄρειος Πάγος, Ἀχιλλέως Ἀγαθονίκου	398—402
Ὁ ἔρημος καὶ ἄκλιρος, ποίησις Γεωργίου Μαρτινέλλη	402—403
Ἰωσήφ Μομφερράτος. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ κτλ κτλ	405—432

Ἡ γαλῶνα εὐραστίας

Ποιησις καὶ Προφοιῶν
Ἀ. Κατακουφίτου

Για γέννα εστιασίου

Andante con sentimento

Handwritten musical score for the first system, consisting of a vocal line and piano accompaniment. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The tempo is marked 'Andante con sentimento'.

Handwritten musical score for the second system, continuing the vocal line and piano accompaniment. The lyrics are:
 Δι' α πά της μαυράνθ' μου ά σήλην ήχα ρά την πάλλουσαν καρδί' αν μου να
 κερών τό πιά πε ρί ό με δέν φάλλει τό πύγ νόν ασ ο του αυμα

Handwritten musical score for the third system, continuing the vocal line and piano accompaniment. The lyrics are:
 δι' αν μου να τε οχε συμ πο ρά την πάλλουσαν καρδί' αν μου να
 ε δω μας τό τραυμα τό δει νόν ασ ο του αυ μεδι' ε δω μας τό

Handwritten musical score for the fourth system, continuing the vocal line and piano accompaniment. The lyrics are:
 τε οχε συμ πο ρά μα τε οχε συμ πο ρά
 τραυμα τό δει νόν τό τραυμα τό δει νόν

Πρός
Βρα

Handwritten musical score for the fifth system, continuing the vocal line and piano accompaniment. The lyrics are:
 σε ο νουα μου ρε ρε ται ριά ελάω δι' σου
 χυ πα ρήλ βερ ο νει ρον γ τερ βιγ τησ φυ

Handwritten musical score for the sixth system, continuing the vocal line and piano accompaniment. The lyrics are:
 χησ
 αχ πα λιρ πα λιρ α ρεσ

Handwritten musical score for the seventh system, continuing the vocal line and piano accompaniment. The lyrics are:
 με να γεί να συ το ελγσ αχ

crescendo

πάλιν πάλιν ἄρα μενά

γείρα εὐτυχήσῃ ἀπαλιν

πάλιν γείρα εὐτυχήσῃ

ff

Διὰ παντός μαυρὰν ἐμὴν Νευρὸν τὸ πᾶν περὶ ἐμῆ
 ἀπῆλθεν ἡ χαρὰ δὲν βάλει τὸ πηρόν
 τὴν πόλλουσαν καρδίαν μου Ἀφ' ὅτου εὐμοί' ἔδωκας
 ματσοχε συμφορά τὸ τραῦμα τὸ δεινόν
 Πρὸς σε ὁ νόσος μου φέρεται Βραχὺ παρήλθεν ὄνειρον
 καὶ ἰθαίλα ἀντοχήσῃ ἢ τερπὺς τῆς φυγῆς
 Ἄχ πάλιν πάλιν ἄρα με Ἄχ πάλιν πάλιν ἄρα με
 νά γίνας εὐτοχήσῃ νά γίνας εὐτοχήσῃ